

Zakupiono
od Antykwarjatu
"Słowo"
dla
Miejskiej Biblioteki Publicznej
im. LUDWIKA W. JĘDRZEJCZAKA
w ŁODZI
T-9662 dn. 13-XI 1933 r.

OGŁOSZENIA.

SKŁAD FABRYCZNY
MEBLI GIĘTYCH
BRACI THONET

Warszawa, Marszałkowska 141, tel. 20-29

Kompletne urządzenia apartamen-
tów, willi, teatrów, zakładów gastro-
micznych, klubów etc.

Wielki wybór gotowych salonów, ja-
dalni, sypialni i t. p. na składzie.

DOM BANKOWY
Kazimierz Jasiński

w Warszawie, plac Zielony
dom Hersego.

Załatwia wszelkie czynności bankierskie na
najdogodniejszych warunkach
oraz asekuracje pożyczek premiowych.

J-wo Brocard & Co
Rwiatowa Woda Kolonńska
„CUDNA KONWALJA”

Żądać w składach aptecznych i perfumerjach.

Żądać w składach aptecznych i perfumerjach.

Cena flakonu Rs.1.

OGŁOSZENIA.

III

W. KARPINSKI & W. LEPPERT
FABRYKA w HELENÓWKU
FARBY
LAKIERY
POKOSTY
CENNIKI BEZPŁATNIE
WARSZAWA, Aleje Jerozolimskie 82.

PIĄTE
Warszawskie Towarzystwo Wzajemnego Kredytu

Marszałkowska 152.

Telefon Zarządu 58-98. Biura 78-98.

Dyskontuje weksle, przyjmuje wkłady na lokatę, wydaje przekazy krajowe i zagraniczne oraz pożyczki na papiery publiczne i zaliczenia kolejowe. Załatwia wszelkie operacje bankowe. Płaci od wkładów za okazaniem $3\frac{1}{2}$ —4 $\frac{0}{0}$, 5-dniowym wypowiedzeniem 4—4 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$, i miesiąc 4 $\frac{1}{2}$ —5 $\frac{0}{0}$, na 3 miesiące 5—5 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{0}$, na 6 miesięcy 5 $\frac{1}{2}$ —5 $\frac{3}{4}$ $\frac{0}{0}$ i na 1 rok 6—7 $\frac{1}{4}$ $\frac{0}{0}$.

Zarząd: **Lucjan Kobylecki, Ewaryst Sibiński, Stanisł. Onichimowski.**

Apteka i Laboratoryum

E. GESSNERA

w WARSZAWIE,

ul. Jerozolimska 27 róg Kruczej

WYRABIA:

INJEKCYE sterylizowane w ampulkach zatopionych. **DRAGÉES** (pigułki powlekane cukrem, kakao, srebrem). **HAEMATOGEN** i preparaty z tegoż. **KEFIR** i pastylki kefirowe. **ELIKSIRY** dentystyczne:

„Glossa“, „Ściągający“, „przeciwnilny“.

HURTOWNIKOM STOSOWNY RABAT.

**HOTEL
BRISTOL
w WARSZAWIE**

RADY PRAKTYCZNE.

Odświeżanie aksamitu. Zwykle praktykowane prasowanie w powietrzu, z odwrotnej strony tkaniny, jest kłopotliwe i zajmuje dwie osoby: daleko praktyczniej jest położyć żelazko niezbyt gorące bokiem na podstawce, a na niem kawałek mokrego płótna. Teraz położyć aksamit i przeciągając go powoli, czyścić niezbyt twardą szczotką, aż będzie suchy. Włos się rozprostuje na parze i aksamit wygląda jak nowy. Większe kawałki można tak samo odświeżać na gorącej blasze.

Ogórki na oknie. W mieście można na balkonie lub przy kracie w oknach mieć ładne ogórki siejąc je, gdy już ciepło, w pudełkach drewnianych, które stawia się przy kracie balkonowej lub okiennej. Gdy roślina ma około pół łok. długości, przywiązać ją do kraty, a ona sama później pięć się będzie. Kupując nasiona, żądać pół-wężowych, lub innych niewielkich, które ślicznie wyglądają, zawieszane między lićmi w powietrzu. Podlewać obficie.

Figury metalowe i z masy. Monstrancje. Kie-
liczy. Puszki. Lichtarze. Latarnie. Wszelkie
utensylja kościelne.

Szyldy wszelkiego rodzaju. Litery szklane,
metalowe etc. Tablice odlewane, gawero-
wane, emaljowane

POLECA

FABRYKA WYROBÓW METALOWYCH

P. BITSCHAN

DŁUGA 51.

WARSZAWA.

TEL. 6-13.

FABRYKA RAM

i Zakłady: Artystyczno-Stolarski,
Rzeźbiarski, Introligatorski
i Poziotniczy

Stanisława

Egzystuje
od 1874 roku.

Malickiego

Telefon 171-92.

w Warszawie, Nowo-Senatorska Nr. 7.

A. ZABOROWSKI

b. Krojczy Wortha w Paryżu i B. Hersego.

POLECA OSTATNIE NOWOŚCI

**SPECYALNOŚĆ: FUTRA, OKRYCIA
i KOSTJUMY.**

WARSZAWA,

ul. JASNA № 22.

RADY PRAKTYCZNE.

Przyspieszenie nieśności kur. Od początku listopada aż do stycznia dodawać do pożywienia drobiu na 10 do 15 sztuk garść siemienia konopnego raz na dzień. Można siemię zastąpić 4 łutami uskwarzonej słoniny, ale nie powiększać tej ilości bo kury zbyt ciężko tłuste nieść się nie będą.

Kruchość mięsa. Baraninę można, podczas chłodnej pory, trzymać w kwaśnym mleku; kuropatwy będą nadzwyczaj kruche, jeśli w pół upieczone zalać kwaśną śmietaną z odrobiną soku cytryny i kilku goździkami i dusić, aż śmietana ściemnieje. Można też je przed pieczeniem gotować w wodzie napół z mlekiem.

Naczynia aluminiowe, jeśli zczernieją, trzeba je wygotować, dodając do wody kilka liści rabarbarowych. Blaszane czyścza się dobrze mieszaniną kredy, popiołu drzewnego i oliwy. Naczynia emaliowane dobrze jest od czasu do czasu szorować miłąką solą.

F.	SAMOCHODY sportowe i do celów przemysłowych	I.
Fabbrica Italiana Automobili Torino		
A.	przedstawiciel HERMAN MEYER	T.

RADY PRAKTYCZNE.

Politurowanie mebli. Sprzęt musi być dokładnie oczyszczony z kurzu, przez mycie i osuszenie. Roztopić na wolnym ogniu 125 gr. wosku żółtego i 30 gr. kałafanii w proszku, mieszając ciągle, przecedzić przez grube płótno i dodać 125 gr. terpentyny. Wziąć na welniany gałganek trochę tej mieszaniny, natrzeć nią drzewo, następnie długo wycierać szorstką ściereczką. Nie robić tego nigdy przy ogniu lub lampie, gdyż gaz wydzielający się z tego preparatu jest nader łatwo palny.

DOM BANKOWY Br. POPLAWSKI w Warszawie, Czysła 8 (róg Wierzbowej). Złatwia wszelkie operacye bankowe na najdogodniejszych warunkach.
--

Władysława Kwiatkowska MAGASIN DE ROBES ET CONFECTIONS Plac Św. Aleksandra Nr. 14. Wykonywa z własnych i powierzonych materiałów wytworne pod względem gustu i wykończenia — suknie balowe, wizytowe — i kostiumy angielskie. —
--

Bank Towarzystw Spółdzielczych
w WARSZAWIE, Krakowskie Przedmieście № 19.
TOWARZYSTWO AKCYJNE Z KAPITAŁEM 2 MILIONÓW RUBLI.

Rachunek przekazowy w Banku Państwa: 9682.

Adres telegraf.: WARSZAWA, TOWBANK.

Telefon Dyrektora: 85-75. Telefon Biura: 85-76 i 71-44.

Telefon Buchalteryi: 98-99.

Bank Towarzystw Spółdzielczych, jako centralna instytucja zrzeszeń zarobkowych w Królestwie Polskiem, zarówno kredytowych jak rolniczych, wytwórczych i spożywczych, posiada bezpośrednie stosunki nawet w najbardziej oddalonych zakątkach kraju i dzięki temu może się śmiało polecić uwadze klienteli warszawskiej i prowincjonalnej jako najdogodniejszy i najtańszy pośrednik w złatwianiu wszelkich operacyi bankowych, jako źródło taniego kredytu oraz jako miejsce pewnej lokaty fundusów.

ISTNIEJĄCA od 1856 ROKU

FABRYKA WAG

JULIUSZ SPERLINGStanisława ks. Lubomirskiego
w Warszawie, ul. Leszno 90. Telef. 18-91.

Wykonuje wagi stołowe, dziesiętne, setne, wozowe, wagonowe różnych typów i rodzajów, uskutecznia wszelkie reperacje oraz przyjmuje roczną konserwację wag w fabrykach, zakładach przemysł., gorzelniach i cukrowniach.

RADY PRAKTYCZNE.

Czyszczanie miotelek i szczotek ryżowych. Najlepiej je myć często w letniej wodzie z bielidłem. Tak samo można myć szczotki szczecinowe, uważać tylko trzeba, aby nie zamaczać osady włosienia i aby woda nie była chłodna.

Zeschle liście. Nie trzeba nigdy wyrzucać liści z roślin pokojowych, lecz je kłaść na ziemię przy tej samej roślinie, a będzie to najlepszym wzmocnieniem dla korzeni, gdyż liście tegoż gatunku dostarczają im najpotrzebniejszych pierwiastków odżywczych.

Założony 1830 roku
Hurtowny i Detaliczny

Skład Win

pod firmą

Edmund Langner

Warszawa, Nowo-Senatorska 10. Tel. 5-24. Mazowiecka 1.

Dom Bankowy Wm Landau

Senatorska 42 (Plac Resursy Kupieckiej).

Wynajmuje kasety (Safes) w specjalnie zbudowanym opancerzonym skarbcu (Compound-Panzer).

Warunki najmu są następujące:

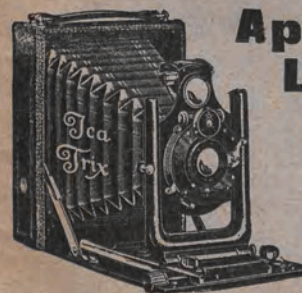
a.	półrocznie	Rb. 6	rocznie	Rb. 12
b.	"	" 7 1/2	"	" 15
c.	"	" 10	"	" 20
d.	"	" 12 1/2	"	" 25
e.	"	" 17 1/2	"	" 35

Numer telefonu w skarbcu 14-82.

RADY PRAKTYCZNE.

Okrycia nieprzemakalne często twardnieją wskutek gorąca: można im przywrócić miękkość, poddając je działaniu pary nasyconej amoniakiem. W tym celu wieszka się okrycia, szczególnie osłonięte, nad blachą, na której się gotuje woda z 1/4 amoniaku, do grubych i stwardniałych mo no płaszczy, a z 1/8 do cieńszych. Trzymać tak dopóki okrycie nie zmięknie.

Rondle niedziane dobrze jest czyścić maślaną z octem, potem wycierać wyciniętą z soku cytryną, w końcu suchą ściereczką.

Aparaty fotograficzne,**Latarnie** czarnoksiężskie,**Przezrocza** do odczytów, poleca**Stanisław Szalay**

Warszawa, Chmielna 40.

Bank Handlowy w Warszawie

Założony w 1870 roku.

Kapitał zakładowy 80.000 sztuk Akcyi po Rb. 250 **Rb. 20.000.000**
Fundusz rezerwowy z końcem 1911 roku. **Rb. 10.367.218.10**

Centralna Instytucja w Warszawie

(ulica hr. Berga róg Włodzimierskiej).

Oddziały Banku: W Petersburgu, Łodzi, Sosnowcu, Częstochowie, Lublinie, Kaliszu, Kijowie, Będzinie, Zawierciu i Włocławku.

Składy Towarowe w Warszawie.

Składy Towarowo-Zbożowe (Tranzytowe) w Lublinie.

Kasetki (Safes) w specjalnie zbudowanym skarbcu pancernym.

WARUNKI NAJMU:

Za kasetkę małą	półrocznie	Rb. 6,	rocznie	Rb. 12
„ „ „	średnią	„ „ 10,	„ „	20
„ „ „	dużą	„ „ 20,	„ „	40

Adres telegraficzny:

dla Instytucji Centralnej: „Bank Handlowy” lub „Commerzbank”

dla Oddziałów: „Bank Warszawski” lub „Warszabank”.

RADY PRAKTYCZNE.

Przeciw opaleniu dzielnym kosmetykiem jest mleko zsiadłe, tylko trzeba, aby było już mocno kwaśne, do jedzenia za ostre. Myć się niem na noc, po uprzednim umyciu twarzy i rąk wodą z delikatnym mydłem i nie używając ręcznika, nacierać rękoma twarz, dopóki nie wyschnie.

Czyszczenie cyny błyszczącej. Dobra jest mieszanina sproszkowanej kredy z oliwą; można też czyścić samą naftą, lub gałgankiem zmaczanym w spirytusie i delikatnym piasku.

Skład Nici Józefa Wadołkowska

Długoletnia pracownica firmy A. LUDWIG

== ul. Chmielna № 11. ==

Woalki, wstążki, hafty, koronki, towary norymberskie. Galanterya i t. p.

ALEKSANDER GŁOWACKI.
(Bolesław Prus).

NA ROK 1913
LVI ISTNIENIA FIRMY

ROCZNIK

GEBETHNERA I WOLFFA

==== KALENDARZ ====

ENCYKLOPEDYCZNO-PRAKTYCZNY

== Opracowany pod kierunkiem redakcji ==
„TYGODNIKA ILLUSTROWANEGO“

Ozdobiony 200 ilustracjami, tablicami porówna-
ooooooo wczemi i portretami. oooooooo

NAKŁAD GEBETHNERA I WOLFFA
WARSZAWA — LUBLIN — ŁÓDŹ
KRAKÓW — G. GEBETHNER I SPÓŁKA
NEW YORK — THE POLISH BOOK IMPORT. CO, INC.

SPIS RZECZY.

	Str.
Wstęp	1
Bolesław Prus, p. Jana Lorentowicza	3
Kalendarz	19
Calendarium	22—163
Wskazówki bibliograficzne	calendarium
Poradnik muzyczny	„
Notatnik historyczny	„
Dla rolników	„
Dla ogrodników	„
Kalendarz myśliwski	„
Dla gospodyń	„
Hygiena	„
Miesiąc w podaniach	„
Obiady wystawniejsze	„
Dochody i wydatki	„
Wykaz imion świętych	164
Wykaz imion słowiańskich	169
Tabela wag, miar i t. p.	173
Systemat metryczny miar i wag	174
Monety w państwie rosyjskiem	177
Tabela porównawcza monet	179
Porównanie dochodów i wydatków	180
Moja biblioteka	181
Mój rodowód	182
Kronika Rodzinna	183
Dla pamięci	184
Adresy znajomych	185
Bielizna do prania	186
Dla naszych współpracowników	187
Obserwacje zmian w przyrodzie	189
Sposoby wywabiania plam	190
Tadeusz Czacki, p. H. Mościckiego	191
Józef Korzeniowski, p. Z. Dębickiego	199

ROCZNIK GEBETHNERA I WOLFFA.

	Str.
Franciszek Kostrzewski, p. T. Jaroszyńskiego	205
Nasze potrzeby naukowe, p. Jana Sosnowskiego	211
Przegląd spraw polskich, p. St. Kozickiego	214
Trzecia Duma p. Cz. Jankowskiego	223
Tabela polityczno statystyczna	239
Akt Unii Horodelskiej 1413 r.	260
Chronologia do bibliografii ks. Józefa Poniatowskiego	265
Znakomici literaci i uczeni polscy	271
Najznakomitsi malarze	277
Znakomici malarze polscy	282
Znakomici muzycy	284
Znakomici muzycy polscy	286
Nagrody Nobla	288
O obcowaniu z ludźmi, p. Aramis	293
Słownik ważniejszych wynalazków	302
Rozwój telegrafu bez drutu	306
Produkcya złota	308
Kalendarz wieczysty	309
Porównanie termometrów	311
Czas w rozmaitych krajach	312
Najmilsze kwiatki, p. E. Jankowskiego	315
Spis ważniejszych zakładów leczniczych	321
Statystyka dramatów i komedji	329
Aforyzmy	333
Nieruchomości warszawskie w rękach żydów	335
Anatomia człowieka	345
Drobne wiadomości	350
Notatnik ważnych wydarzeń	351
Zjawisko liczbowe	352
Wnętrze ziemi	353
Na kresach życia	353
Gdzie bywa najgoręcej	354
Spis ludności	354
Najdłuższe tunele	355
Alkohol w napojach	356
Przegląd roku 1912, przez fr.	358
Szarada konkursowa	363
Rozstrzygnięcie konkursu	367
Dzieje Polski w 1000 wyrazów, przez Fr. Bruzdowicza	369
Dzieje Polski w 1000 wyrazów, przez Ant. Bog.	371
Rozstrzygnięcie konkursu	374
Redakcye pism codziennych w Warszawie	377

Spis portretów, tablic, rycin i t. p

	Str.
Bolesław Prus	przed tekstem
Najwyższe szczyty	18
Badania Wenery	21
Produkcya węgla	32
Jak zawieszać odzież 2 plansze	45
Drobne rebusy	w tekście
Mapa własności ziemskiej żydów	55
Obuwie	68
Konsumcya kawy	69
Koronki	81
Urodzaj z dziesięciny, 2 tablice	92
Ilu jest żydów na świecie? 3 tabl.	104
Kary śmierci, 2 tabl.	116
Pożary w Król. Polskiem	128
Lasy	129
Statystyka chleba	141
Kooperacya na Ukrainie	152
Katolicy w państwie rosyjskiem	153
Nasza adwokatura	164
Zakony katolickie	171
Systemat metryczny miar i wag, 7 plansz	174
Syoniści na politechnice lwowskiej	188
Tadeusz Czacki	191
Wolnomularstwo	198
Józef Korzeniowski	201
Pokarmy spożyte przez 70-letniego człowieka	204
Franciszek Kostrzewski	206
Odłużenie ziemi na Litwie	209
Upadłości w Warszawie	210
Statystyka prasy polskiej, 2 tabl.	220
Statystyka posłów do Dumy, 3 tabl.	237
Dyety posłów	258
Partye polityczne w Dumie	259

ROCZNIK GEBETHNERA I WOLFFA.

	Str.
Ks. Józef Poniatowski	265
Pomnik ks. Józefa w Lipsku	267
Pomnik ks. Józefa w Homlu	269
Śmiertelność w Europie	270
Statystyka przestępstw, 2 tabl.	290
Obcowanie z ludźmi, 6 tabl.	295
Czwarta broń	300
Telegraf iskrowy	305
Statystyka strajków w państwie rosyjskiem	314
Najmilsze kwiatki, 4 klisze	316
Owady siłacz, 4 klisze	319
Przemysł na Podolu	334
Czaszki małp i ludzi	348
Przyrost ludności	349
Wygnańcy	357
Z teki ś. p. Fr. Kostrzewskiego, 8 klisz	360
Łamigłówka	364
Rozwiązanie łamigłówki	365
Rebus do nagrody	366

Omyłki w druku.

Na str. 25 szpalta 2 zamiast Napoleon IV ma być Napoleon III.
 „ „ 62 „ Napoleon IIII ma być Napoleon III.
 „ „ 85 zamiast Swindsen ma być Swendsen.
 „ „ 109 „ G. Marx ma być G. Max.

„Rocznik” niniejszy jest już trzecim wydawnictwa. W chęci stworzenia książki dorocznej, przystosowanej głównie do potrzeb czytelnika polskiego, zbliżamy się coraz bardziej do zamierzonego typu almanachu encyklopedyczno-praktycznego.

Po za artykułami o charakterze sprawozdawczym, dotyczącymi przebiegu w ciągu roku dziejów sztuki, nauki i zagadnień społecznych, w „Roczniku” naszym kładziemy nacisk szczególnie na statystykę porównawczą, obejmującą najrozmaitsze objawy życia ludów. Uznając wszakże, iż podawanie zestawień statystycznych w formie sumowań cyfrowych, byłoby dla ogółu czytelników suchem, trudniejszym do przyswojenia, a więc mniej zajmującym, nadajemy sprawom nawet najpoważniejszym szaty graficzne i pod tym względem stosujemy się do systemu oddawna wprowadzonego w najsłynniejszych rocznikach europejskich. Śmiało, bo na zasadzie już nabytego doświadczenia, rzec możemy, iż statystyka podana w tej postaci, interesuje tych nawet, którzy nigdy dotąd przedmiotem tym umysłu nie zatrudniali.

Pozatem, „Rocznik” nasz pozbawiamy umyślnie rubryk informacyjnych w rodzaju adresów lekarzy, adwokatów, spisu władz i t. p., czytelnik bowiem znajdzie te szczegóły w kalendarzach specjalnie do informowania przeznaczonych.

Nasze wydawnictwo natomiast rozwija i, w dalszym ciągu doskonaląc się, rozwijać będzie wiadomości „encyklopedyczno-praktyczne”, dające pojęcie o życiu naszym i innych narodów w zakresie najróżnorodniejszych przejawów.

Ewolucja zaś owych spraw, z każdym rokiem przez nas uwydatniana, sprawi, iż coraz dłuższy szereg „Rocznika”, z roku na rok przechowywany, sam przez się stanowić będzie dla czytelnika wymowny materiał archiwalno-porównawczy. Jest to właśnie jednym z najbardziej wytycznych pragnień redakcji „Rocznika Gebethnera i Wolffa”.

Bolesław Prus.

(1847 — 1912).

Gdy się mówi o „popularności” pisarza, można zawsze określić w przybliżeniu sferę jego czytelników i wpływów. Bardzo wielu znakomitych w literaturze autorów nie zdołało nigdy zjednać sobie więcej ponad szczupłą garść wielbicieli, którzy roznoszą sławę ich talentu, nie mogą jednakże pobudzić do czytania i gruntownego poznania ich dzieł. Olbrzymia manifestacja narodowa, jaką był pogrzeb Prusa, stanowi oczywisty dowód, że był to pisarz prawdziwie w Polsce *popularny*, kto wie, czy nie jeden z najpopularniejszych, jakich mieliśmy w ostatnim stuleciu. B. Chlebowski zapewnia wprost, że „w naszej literaturze wieku XIX, tak bogatej w niepospolite artyzm i zawartością myślową utwory, dzieło Prusa moralną, wychowawczą doniosłością zawartych w niem bogactw, odpowiedniością swą potrzebom duchowym budzących się do życia mas ludowych, zajmie niewątpliwie pierwsze miejsce po nieśmiertelnej spuściźnie twórcy *Pana Tadeusza*”. Przyszłość zmieni zapewne istotę tej entuzjastycznej oceny walorów dzieła Prusowego; ale jednocześnie odnajdzie w niej żywe świadectwo, jak bardzo był kochany, jak wysoko był przez współczesnych ceniony ten pisarz wielkiego talentu, ten człowiek ogromnego serca, ten obywatel kryształowej prawości. Nawet wówczas, gdy przygaśnie gwiazda jego twórczości literackiej, wdzięczny naród ze czcią wspominać będzie jego imię za to, iż bezsenny jego duch dwie tylko szarpały

troski: o jutro Polski, którą kochał bezpamiętnie i — o los nieszczęśliwego człowieka, któremu towarzyszył w każdej jego niedoli, z którym płakał gorzko i do którego uśmiechał się przez łzy.

Twórczość Prusa, pomimo wszystkich wad i błędów swoich, tak głęboko zapadła w serce narodu, gdyż stanowi najbardziej może znamienity wyraz tego rozdarcia, w jakim żyć musiał Polak od czasów powstaniowych: z jednej strony spełniał własne przeznaczenie, z istoty jego uzdolnień wynikające; z drugiej — musiał wyteńczyć wszystkie siły, aby budować przyszłość narodu. Bardzo być może, iż talent twórczy Prusa wydałby cały jeszcze szereg utworów kapitalnych, gdyby mu losy pozwoliły skupić się i wyodrębnić. Ale autor „Faraona”, od pierwszej chwili swego zawodu pisarskiego czuł w sobie powołanie, obowiązek, misję nauczyciela swego kraju. Sam zwierzał się często, że pisanie powieści sprawiło mu rozkosz, ale wyrzekał się dobrowolnie tej rozkoszy dla publicystyki, w przeświadczeniu, że da w ten sposób społeczeństwu rzecz potrzebniejszą. „Literatura — pisał — nie jest całkowitem odbiciem umysłowego stanu społeczeństwa, a jej bogactwo nie jest niezbitym dowodem bogactwa i rozrostu duszy zbiorowej. Duszę społeczną literatura odbija tylko w niewielkiej części; większa bez porównania ilość sił duchowych społeczeństwa zużywa się na działalność praktyczną: rozmaite gałęzie pracy, organizacje, stosunki między ludźmi, filantropię, sztuki piękne, zabawy i t. d.” Twierdzenie to odsłania istotę natury Prusa: własną swoją literaturę poczytywał za przypadkowy wynik talentu, przeznaczenie własne widział raczej w nauczaniu społecznym. Z tej nieustającej walki artysty z publicystą wynikły dwa bardzo wyraźne następstwa: w utworach Prusa pełno zawsze tendencji i prądów ideologicznych; w jego zaś publicystyce najciekawszy, najznamienniejszy i najbardziej poczytny żywioł stanowiły jego pomysły *twórcze*, powieściopisarskie, a nawet wprost jego wybitna fantazyja poetycka. Obywatel i działacz wtrącał się nieustannie do najlotniejszych obrazów twórcy, prowadził go do jasnego celu nawet wówczas, gdy mu pozwalał na chwilowe błądzenie po najzawilszych szlakach życia; artysta zaś podsuwał publiczności tysiąc niespodzianek fermy, naj-

dziwniejsze porównania i zestawienia, czyniąc w ten sposób z poważnego nauczyciela — najpoufniejszego rozmówcę, który praktyczne zagadnienia chwili łączył z pamiętnym na długo conceptem, obrazem, dyalogiem, anegdotą. Historia współżycia tych dwóch istot w jednej — to historia całej działalności pisarskiej Prusa.

I. CZŁOWIEK.

Prus należy do tych wielkich ludzi, którzy nie mają „życiorysu”, to znaczy — nie mogą wykazać takiej ilości „wypadków” swego żywota, ażeby wokół nich tworzyć się mogła jakaś legenda literacka.

Naczelną cechę jego charakteru i usposobienia stanowi niewątpliwie fakt, stwierdzony przez wszystkich, którzy go znali, którzy o nim pisali, którzy życie jego rozważali, iż był człowiekiem *samodzielnym*. Pod tym względem zaliczony być musi do niezmiernie rzadkich w Polsce wyjątków. Nie należał nigdy do żadnej grupy, ani partii i nie chciał ulegać żadnym „*obowiązującym*” w danej chwili hasłom lub wskazaniom, czy to społecznym, czy politycznym, czy literackim. Wtedy właśnie, gdy go zapisywano bezpowrotnie pod jakiś nowy sztandar, zbijał z tropu najbliższych przyjaciół ostatnim swym wystąpieniem publicznym, które jeszcze raz świadczyło, że Prus umie być tylko *sobą* i że gotów poświęcić raczej część swej popularności, niż nakłonić swoją myśl do cudzych wskazań.

Ze szkoły lubelskiej poszedł tam, dokąd szli inni, starsi, rzucił się w wir ówczesnych wypadków, a potem przeleżał jakiś czas w szpitalu. To był jedyny, bezpośredni czyn całego jego żywota, który wypełniła najpierw nauka, a potem praca pisarska. W szkole „zgrupował obok siebie kółko szósto- i siódmo-klasistów, a żywy i pełen intuicji umysł jego począł organizować i zespalać młode siły i ochotę do wspólnego pożycia umysłowego i wspólnej pracy”. Gdy się następnie zapisał do Szkoły Głównej, gdzie studiował matematykę i przyrodę, a potem nawet pracował w warsztatach elektrotechnicznych, wciągając go chcieli pod sztandar pozytywistów. Ale Prus istotnym „*pozytywistą*” nie był nigdy. Sam siebie nazwał pisarzem

„konserwatywno - postępowo - klerykalno - wolnomyślno - arystokratyczno-demokratycznym”, to znaczy, zachowującym zawsze samodzielność bardzo zazdrośnie.

A samodzielność Prusa była wynikiem *samorodności* jego talentu, który nie poddawał się żadnej tresurze, ani kulturze. Tylko to, co sam przemyślał, co uzgodnił ze swem uczuciem i fantazją, poczytywał Prus za prawdę, godną publicysty. Gdy w jakiegokolwiek kwestyi stanął na fałszywej drodze, nie było nigdy dość ważkich zewnętrznych argumentów, któreby go z niej odwołały. Nie poszedł swego czasu za postępową grupą „Przeglądu Tygodniowego”, ale w umiarkowanym „Opiekunie domowym” napisał swoje credo, któremu został wierny przez całe życie: „Nauczeni doświadczeniem, zmieńmy system, ograniczając plany i prace nasze szczupłym kołem codziennych stosunków. Pokorni wobec samych siebie, zrezygnowani wobec konieczności, zajmijmy się spłacaniem długów społecznych, oszczędnościami, podnoszeniem rolnictwa i przemysłu, ściśnieniem rodzinnych i towarzyskich węzłów, zwiększeniem liczby małżeństw, zmniejszaniem śmiertelności dzieci, wspomaganiem nieszczęśliwych, rozszerzaniem zdrowej oświaty i moralności. Przy pracy tej nie jeden ogromny majątek wypadnie podzielić na drobniejsze, nie jeden frak zamienić na kapotę, herb na szyld, pióro na młotek i łokieć, wielu rzeczy sobie odmówić, wielu zapomnieć, a najwięcej się uczyć i uczyć”.

Przy takim programie Prus poczytywał literaturę swą za żywioł drugorzędny. Powstawały śliczne nowele, jakby ukradkiem wsuwane do czasopism. I w nich i w felietonach swych sławnych Prus wykazuje wielką zdolność do pełnej humoru i satyry obserwacji.

Publiczność mniej pożądała satyry, ale zasmakowała silnie w humorze Prusa, zrazu farsowym i rubasznym, często rozlewającym się bezładnie, a później — bardziej świadomym swych celów, dyskretniejszym i wyrazistszym. „Kroniki tygodniowe” czynią go najpopularniejszym w kraju pisarzem. I oto rodzi się w Prusie nowa próba czynu: postanawia stanąć na czele pisma codziennego. Twórczość jego beletrystyczna zamilka na cały czas trwania „Nowin”, to jest na rok blisko. Przedsięwzięcie okazało się pomyłką,

okazało się pracą, nie odpowiadającą temperamentowi Prusa. Przywódca pozytywistów ocenił tę epokę życia Prusa dość surowo: „Objąwszy redakcję „Nowin”, zamierzył z niej uczynić „obserwatorium”, które wkrótce runęło, bo czytelnicy chętniej zgodzą się na to, ażeby gazeta była wyrocznią, niż nieustającym protokołem i biurem meldunkowem faktów. Ale to „obserwatorium” odpowiadało naturze umysłu Prusa, pozbawionego stałej busoli, a przez to niemogącego wskazywać kierunku, pytającym o drogę. Społeczeństwo można prowadzić lub reformować tylko jakąś wielką ideą, jakimś konsekwentnie z niej rozwiniętym systemem; bez takiej gwiazdy i wyznaczonego przez nią szlaku można zaledwie wybierać lepsze ścieżki od gorszych i pokrzepiać zmęczonych, ratować od śmierci pragnących i głodnych”.

Zobaczmy za chwilę, że w zarzutach tych tkwiło nieporozumienie, wynikające z zasadniczej różnicy umysłowości Świętochowskiego a Prusa. Autor „Placówki” daleki był zawsze od „systemu” społecznego i zdawał sobie z tego jasno sprawę; ale przyświecała mu zawsze wielka gwiazda jutra Polski, którą budował po swojemu, zdala od umówionych systemów i „wielkich idei”. Budował ją i przebudowywał codziennie, we wszystkich swych pracach. Żyjąc tylko rozważaniem zagadnień chwili, uczęszczając jedynie do redakcyi, z którą był w stałych stosunkach, daleki od wszelkich zebrań i dysput towarzyskich, przez czterdzieści lat tworzy niezmordowanie i wyłącznie środki samoobrony narodowej. Z Warszawy udawał się tylko na odpoczynek do Nałęczowa. Raz jeden wyjechał za granicę, ku której zawsze miał zwrócone oczy badacza, zazdrośnie patrzącego na cudze szczęście i pełnię życia i uczącego się tajemnicy wyteżonej pracy. Podróż ta odbyła się w niepomyślnych warunkach: choroba przestrzeni, która dręczyła wielkiego pisarza, nie pozwoliła mu obejrzeć połowy Paryża, tej, która się znajduje po lewej stronie Sekwany.

Obawiając się zawsze przewagi „większości” i strzegąc własnego, niezależnego zdania, Prus nie należał nigdy do żadnych zrzeszeń i towarzystw, chociaż do zawiązywania ich nakłaniał nieustannie. Nie mógł zadać gwałtu swej naturze. Pod koniec życia,

uproszony przez młodszych kolegów po piórze, przyjął godność prezesa Towarzystwa Literatów i Dziennikarzy Polskich w Warszawie. To było jedyne zaszczytne stanowisko, na które się zgodził przez całe swoje życie, skromność bowiem Prusa stała się przysłowiowa. Pragnął pobudzić członków Towarzystwa do kooperatywy, to jest wydawania na własne ryzyko pożytecznych dzieł. I tu jednak czcigodny prezes zrozumiał prędko, że nie zdoła pogodzić się z organizacją, opartą na wspólnej dyskusji.

II. PUBLICYSTA.

W publicystyce swojej Prus podobny był do bohatera „Lalki”, Wokulskiego, którego doktor Szuman tak określa: „Stopiło się w nim dwu ludzi: romantyk z przed roku sześćdziesiątego i pozytywista z siedmdziesiątego. To, co dla patrzących jest sprzeczne, w nim samym jest najzupełniej konsekwentne”. Nieufny wobec takich „wielkich idei”, których sam w sobie nie odkrył, Prus miał specjalny dar rozumowania poufnego: przemawiał do danych jednostek lub grup społecznych językiem, zapożyczonym ze sfery ich działalności, językiem prostym i jasnym, oświetlającym praktyczną, codzienną stronę życia. Dwukrotnie próbował większych syntez swoich poglądów społecznych w książkach p. t. „Szkic programu w warunkach obecnego rozwoju społeczeństwa” i „Najogólniejsze ideały życiowe”. Prace te nie doczekały się nigdy ani części tej popularności, jakie miały rozchwytywane „Kroniki tygodniowe”, w pierwszej zwłaszcza epoce życia wielkiego pisarza. Prus uważa, że „przyczyną mnóstwa klęsk społecznych jest fakt, iż ludzie wpływowi, zamiast *odkrywać programy*, wymyślają je i narzucają”. Pod wpływem Spencera, Prus rozważa społeczeństwo, jako organizm, który ma swoje wewnętrzne, przyrodnicze prawa; uważa, iż prawa te należy odkryć, „jak się odkrywa prawa mechaniczne, fizyczne, chemiczne i biologiczne”. Odkrycie to było głównem i zasadniczem dążeniem całej działalności pisarskiej Prusa. „Wartość społeczeństwa nie zależy — podług niego — od obszerności jego terytoriów, ale od ilości przerobionych wytworów natury;

nie zależy też od bezwzględnej liczby mieszkańców, ale od stosunkowej ilości jednostek produkcyjnych i od sił, jakie jednostka wkłada w pracę. Istotna wielkość narodu nie polega na wymianach, sławie, na narzucaniu się innym, ale na wynalezieniu i utrzymaniu takiego stanu równowagi społecznej, w którymby istniało najwięcej szczęścia, doskonałości, wymiany usług, a najmniej próżniactwa, cierpień, ułomności i walk. Ponieważ zaś każdy naród jest inną funkcją warunków rasowych, historycznych, klimatycznych i t. p., więc dla każdego istnieje inne *maximum* rozwoju, każdy musi je wykonywać sam sobie, żaden nie może kopiować prac, zwyczajów i instytucji drugiego”. Ideał w życiu narodowym to, według Prusa, szczęście, użyteczność i doskonałość. „Naród jest tem szczęśliwszy, im więcej jego jednostek jest zadowolonych i rozwija się normalnie. Naród jest tem doskonalszy, im więcej posiada organów społecznych, działających w harmonii. Naród jest tem użyteczniejszy, im więcej pracami swojemi przyczynia się do szczęścia i doskonałości jednostek, które go składają, tudzież do szczęścia i doskonałości innych narodów”.

Uogólnienia te nabrały specjalnej wagi i wymowy, gdy je Prus stosował obrazowo do bieżących wypadków społecznych. Środkiem pomocniczym, a nawet wprost decydującym była tu wybitna cecha talentu Prusa (najrzadsza pono w Polsce nowoczesnej): jego niepospolity humor i dowcip. Chociaż cokolwiek rubaszny, humor ten, nawskroś samorodny, opierał się na ogromnej dobroci i miłości człowieka, przenikał więc do wszystkich umysłów. Wskazania społeczne, odziane w formę komicznego obrazu, swawolnej metafory, dowcipnego dyalogu, wbijały się w pamięć i pobudzały do inicjatywy. Wykształcenie matematyczne pozostawiło w umyśle Prusa ślad stały, niezmienny do końca życia: zawsze był „fanatykiem” cyfry i obliczeń. Pod osłoną sztucznie logicznej statystyki, dziwacznych przygód, paradoksalnych porównań, wesołych hipotez, Prus poruszał sprawy sięgające głęboko w spłot interesów społeczeństwa, uczył patrzeć na potrz.by najbliższe, te mianowicie, które naród, wychowany w marzeniach męki porozbiorowej, uważał za niegodne wzniosłości swego cierpienia. Potężny prąd

ideowy, jakie „Kroniki” Prusa tworzyły w całym kraju, wywoływał nieraz krytykę ich „użyteczności”, a zwłaszcza sposobu argumentowania autora. Zarzucano Prusowi-felietoniście „brak zmysłu naukowego”, nie zwracając zgoła uwagi na zadania gawędy felietonowej. „Każdy artykuł jego — pisał Świętochowski — jest mozaiką fantazyi z drobin wiedzy złożoną. Do faktów rzeczywistych dostawia on urojone, pożądane przecenia, niepożądane usuwa lub ośmiesza, jedna kartka z książki, dziesięć cyfr statystycznych, oderwanych od związku z innemi i skojarzonych dowolnie — okrucich dowodu wystarcza mu za szereg niewzruszonych argumentów”. Surowość tych zarzutów wynika stąd, iż autor ich nie brał zgoła w rachubę istoty gawędy felietonowej, jaką stworzył Prus. Jemu chodziło przecież nie o rozprawę naukową, ale o mnożenie w społeczeństwie różnych praktycznych sądów i wyobrażeń, którym sam hołdował. W jednej ze swych nowel Prus rzuca, ze zwykłym swym uśmiechem uwagę, że kto chce być optymistą, winien stanąć wobec faktów i... przejść na drugą stronę. On był właśnie przez całe życie takiego rodzaju optymistą: przyjrzał się zblizka każdemu faktowi, a potem oceniał go ze swego własnego stanowiska, które sobie zbudował „po drugiej stronie”. Roztargniony czytelnik dziennika nie będzie w nim czytał rozpraw naukowych, oświecających głęboko sprawy społeczne; ale czytelnik ten zapamięta dobrze okraszone humorem, prostą, dostępną, niekiedy „gospodarską” argumentację Prusa. Oto np. przyjechała do Warszawy Patti i za cztery wieczory wzięła 5736 rubli. Prus wytłómaczył Warszawie niewczesność jej entuzjazmu za pomocą bardzo gospodarskiej statystyki: „Owe 5736 rubli, to zdaje się nic, a zobaczcie, na co by się one przydać mogły: Oddane do biura nędzy wyjątkowej, wystarczyłyby na 9 i pół miesięcy; oddane tanim kuchniom, pokryłyby niedobory ich przez ciąg lat kilku. Zamienione na fundusz żelazny przy procencie 6⁰/₀, przyniosłyby rocznie rs. 344, które wystarczyłyby na dwa stypendya, czy to dla uczniów gimnazjum, czy dla studentów uniwersytetu, czy wreszcie dla zdolniejszych rzemieślników, którym mogłyby pomóc do wyjazdu za granicę. Za te same pieniądze możnaby otworzyć parę ochron lub choć jeden warsztat instruk-

cyjny, nie mówiąc o jakiejś elementarnej szkole rolniczej. Za te same pieniądze możnaby założyć co najmniej 50 czytelni ludowych. Jeżeli zresztą chodzi o sztukę, to za owe nieszczęsne 5736 rubli, moglibyśmy kupić na wystawie miejscowej ze 25 obrazów naszych malarzy i dostarczyć tym ofiarom tutejszo-krajowych gustów estetycznych, środków do życia i pracy, przynajmniej na kilka miesięcy”. Takie argumenty miały swą wymowę, dostępną dla wszystkich. To też chociaż Prus w całym swym życiu wykazał zaledwie kilka momentów własnego czynu, — zdobył swą publicystyką rezultaty wyjątkowe: za jego to inicjatywą powstawały u nas takie przedsięwzięcia, jak kursy rzemieślnicze, a po jego zgonie pisma ogłaszały bardzo obfite ofiary na takie instytucje, jak: „Ochrona im. Bolesława Prusa”, „Szkoła i sala zajęć im. Prusa”, „Hygiena praktyczna Bolesława Prusa”, „Kąpiele ludowe im. Bolesława Prusa”, „Kąpiele ludowe dla dzieci im. B. Prusa” i t. d.

Pomimo, iż nieustannie żył w kręgu idei bieżących, Prus nie ulegał nigdy wpływowi chwili. Owszem, zdobywał się często na odwagę poglądu wręcz przeciwnego temu, który wydawał się całemu ogółowi obowiązującym. Przebaczano wielkiemu pisarzowi i nieskazitelnemu człowiekowi te swoiste, czasem wprost paradoksalne poglądy i czytano go zawsze z uwagą i miłością.

III. TWÓRCA.

Szeroko rozwijana praca publicystyczna odrywała Prusa nieustannie od twórczości powieściowej. A przecież od pierwszych niemal swych nowel i opowiadań stał się jednym z najulubieńszych pisarzy w Polsce. Wniósł do literatury tak rzadki u nas geniusz śmiechu i połączył go przedziwnie z geniuszem uczucia. Pierwsze utwory: „Kłopoty babuni” i „To i owo”, mają jeszcze komizm dość poziomy, a postacie w nich występujące są karykaturalne. Ale już w „Pałacu i ruderze” wychodzi Prus z tego tonu i zwraca się ku ulubionemu swemu tematowi: dzieje wynalazcy, który ginie z braku poparcia. Bardzo wcześnie ujrzał Prus polską niedolę w całej jej przerażającej grozie, więc najżywiej zajmuje go

żywa, męska, wolna od przesądów inicjatywa; największą troską otacza jałowe zużywanie sił na walce z otoczeniem. „Dusze w niewoli”, „Kamizelka”, „Antek”, „Michałko”, a zwłaszcza „Anielka”, objawiły społeczeństwu piękny, głęboki i oryginalny talent. Silne odczuwanie bólu ludzkiego, szczere, udzielające się ogromnie czytelnikowi współczucie dla biednych i upośledzonych — oto podstawa tych wszystkich utworów. „Śmiech przez łzy” po raz pierwszy w literaturze polskiej objawia się tu w sposób tak niepospolity, a tak daleki od wszelkiego naśladownictwa. Samorodny, poufny ton opowiadania Prusa w tej pierwszej epoce daleki jest od wszelkiej troski artystycznej: zarówno wady konstrukcji, jak nadmiar żywiołów zbędnych i brak szarmonizowania całości odejmuje im dzisiaj wiele wczorajszych walorów. Ale nęćć będą zawsze czarem niezmiernie delikatnego a głębokiego uczucia, zwłaszcza we wszystkich, licznych opowiadaniach z życia dzieci. Wszędzie, gdzie Prus jest nieprzymuszonym, oryginalnym artystą, staje się nim pomimo woli, bez żadnej celowej myśli o pięknie i formie. To też dzieła jego bardzo rzadko budziły polemiki estetyczne. Narzekano najwyżej na wady konstrukcji, które były zanadto widoczne. Epizody przejściowe, skutek nadmiaru uczucia i tendencji ideowej rozrastały się u Prusa do wielkich, wprost luźnych całości, które przyjmowano bez szemrania, wypowiadały bowiem najgłębszą treść pisarza. Niespodziane rezultaty artystyczne jego twórczości wynikają z jednoczesnego współdziałania dwóch, wyłączających się wzajemnie władz: myśl społeczna, zabiegająca o natychmiastową reformę naszego życia codziennego i — bujna fantazja, łamiąca zwykłe szranki stosunków i warunków. Organiczne połączenie realizmu z idealizmem, śmiechu ze łzami, logiki z bujnością marzenia, humoru z nauczaniem społecznym — stanowi zasadniczą cechę oryginalności Prusa.

Olbrzymie powodzenie pierwszych drobnych opowiadań, zebranych w czterech tomach w „Pismach” (1881) oraz w czterech tomach p. t. „Szkice i obrazki”, wywołało swego czasu zarzuty krytyki, iż autor „Anielki” marnuje swój talent, iż się rozprasza w artykułach treści społecznej. Dygasiński, stając w obronie Prusa,

odpowiedział w „Przeglądzie Tygodniowym”: „Ta dążność jego jest pełna znaczenia. Prus zgłębia stosunki społeczne, bada ich uzwiązkowanie, a w ten sposób rozszerza łańcuchy swoich pojęć i w pracach beletrystycznych nie jest nigdy oklepany. Na społeczeństwo ludzkie nie patrzy on nigdy z jednego punktu, ale swoje szkła obserwacyjne zostawia w rozmaitych miejscach, zbliża je i oddala, a przytem puszcza światło już to rzetelnego dowcipu, już to bardzo szczerego, rzewnego uczucia”.

Raz tylko jeden, w „Duszach w niewoli” zagląda Prus głębiej w dusze artystów, pokazując w Lachowiczu zwłaszcza niezmierną (a świetnie analizowaną) dusz tych złożoność. Zazwyczaj zwraca się raczej do ludzi społecznego lub praktycznego czynu. Istotę tego czynu roztrząsa wszechstronnie, zmierzając zawsze do ukrytego narazie, ale w ciągu opowieści coraz wyraźniejszego, wreszcie narzucającego się dobitnie czytelnikowi twierdzenia. W pierwszych „drobiazgach” przeważa u Prusa nuta humorystyczna, którą autor uświadomił sobie w taki sposób: „Humor polega na sumieniem oglądaniu rzeczy conajmniej z dwu stron: dobrej i złej, małej i wielkiej, ciemnej i jasnej... Dla optymisty każdy człowiek jest porządnym, dla pesymisty każdy człowiek jest podejrzanym; humorysta zaś, który bada ludzi wszechstronnie, w każdym człowieku widzi coś porządnego i coś łajdackiego”. Zrazu jednak ta „wszechstronność,” była bardzo względna, bo ani w „Pałacu i ruderze”, ani w „Sierocej doli”, ani w całym szeregu drobnutkich opowieści początkowych nie było żywych i całych ludzi. Dopiero w „Anielce” tworzy Prus z ogromnem bogactwem *charakter*, daje wyraz głębokiemu, tkliwemu uczuciu, nie wpadając nigdy w sentymentalność.

Zwolna Prus gasić poczyną swoje śmiechy i uśmiechy, którymi czarował kraj cały. Przyszedł czas, kiedy mu ciąży obowiązek dowcipu, jaki na niego nakłada ustalona już sława. „Nie wiem — pisze w r. 1890 — czy jest w naszej literaturze człowiek, któryby czuł taki wstręt do *dowcipnego* pisania i tyle wycierpiał, co ja, właśnie z powodu wesołego nastroju czytelników (sic!). Ileż to razy mówiono mi: mój drogi, daj dowcipną kronikę!... to znaczy to samo, jakgdyby proponowano komuś, ażeby na pewien dzień i godzinę dostał

kataru. Od chwili wejścia w literaturę nie ukrywałem antypatii do bezcelowych conceptów. Podpisywałem się pseudonimem, wprost ze wstydu, że takie głupstwa piszę. Z pewnej gazety, która na gwałt kazała mi być dowcipnym i pisać tylko o pyłkach i drobiazgach życia, wystąpiłem po trzech felietonach, choć byłem w niedostatku". Wyznanie to wynikało oczywiście, z nieporozumienia, bo nie „wesoly nastrój” czytelników tworzył dowcip i humor Prusa, ale jego własny talent. Nic też nie pomogły takie maksymy: „dobry humor jest jak oset: kaleczy przyzwyczajoną uformowaną gębę, a cieszy osłów”. Humor Prusa trwał dopóty, dopóki go nie zaczęła tłumić coraz boleśnieszka zaduma nad sprawami społeczeństwa. Wszystkie niemal późniejsze utwory Prusa wywołują liczne, ale przeważnie oddalone od literatury sądy: zagadnienie i sposób rozwiązania go wysuwają się teraz na czoło.

W „Omyłce” krzywdą niewinnie oskarżonego człowieka przesłania czytelnikowi spokojne, estetyczne rozważanie utworu. A właśnie Prus ten cel dyskusji społecznej miał na myśli, gdy się zabierał do pisania. Myśl społeczna, pełna wiary i optymizmu towarzyszyła także przy tworzeniu „Placówki”. Powieść doczekała się w krótkim czasie czterech wydań i zyskała bardzo szeroką popularność. Przeciwwstawienie lekkomyślności panów—bohaterkiej, zwycięskiej walce chłopów, Ślimaka, o ziemię, wywołało cały szereg roztrząsań ideologicznych. Zgadzano się chętnie na to, że „ekonomiczna i życiowa podstawa powieści nie wytrzymuje krytyki”, ale znaleziono tu wyborne wzory realizmu, specjalnego realizmu Prusa, który się łączy tak chciwie z innymi, obcymi mu pierwiastkami. Intuicją wielkiego talentu stworzył Prus chłopów, jakich przed nim nie było jeszcze w literaturze, a jakich później pokazał w całej plastyce obserwacyjnej Reymont. Soczystość i dosadność barw, żywy interes narracyjny przysłaniają tezę. Ślimak, ze swym „prziemnym, niskim jakby lotem ducha — rwie się na wyżyny świadomości społecznej, obywatelskiej, wykazuje charakter ogromny, nie z uporu, ale z przeświadczenia i świadomych porywów duszy płynący”. Jest w tem teza; artysta przecież zwalczył w Prusie publicystę: „Placówka” olśniewa świetnym rysunkiem figur.

Ale walka publicysty z artystą trwa w Prusie dalej i przeszkadza mu widocznie w skupieniu się podczas pracy twórczej. „Lalka”, pisana z dnia na dzień i drukowana w piśmie codziennym, ulegała nieustannym przerwom. System taki wpłynąć musiał fatalnie na konstrukcję utworu: jest ona zupełnie luźna. Prus dał tu narodowi powieść *par excellence* współczesną, roztrząsającą najgorętsze zagadnienia chwili, a przede wszystkim rewidującą jego własne hasło: organizujcie życie praktyczne. Ulubiony swój temat (walka genialnej jednostki z otoczeniem) rozwinął na tle tych właśnie stosunków społecznych, które przez wiele lat nie schodziły z porządku dziennego rozpraw pozytywistów. Tętno polskiego życia współczesnego w żadnej może z poprzednich powieści naszych nie bije tak żywo, tak naturalnie, tak niepokojąco, jak właśnie w „Lalce”. Idą wskutek tego w chętnie zapomnienie liczne jej wady. Utwór pozbawiony jednolitego planu, rozpada się na wiele epizodycznych momentów, które stanowią niekiedy zamknięte w sobie, oddzielne niejako, a często świetne pod względem plastyki, całości. Jako pisarz nawskroś uczuciowy, Prus maluje najlepiej chwile bólu, cichego cierpienia, rozterki i szarpania się wewnętrznego. „Stopień sympatii — mówi słusznie W. Bogusławski — stanowi tu o sile charakterystyki, a dosadność jej zdaje się być w odwrotnym stosunku do różnorodności motywów psychologicznych. Pełne litości uciążliwość upośledzonych daje Prusowi w zetknięciu z nimi jakieś jasnowidzenie, które mu rozświeca ciemność tych głębin, gdzie drzemią blizkie ocknienia aspiracye, gdzie świtają zaledwie pierwsze brzaski świadomości, gdzie Psyche, budząca się w chwili, kiedy dzień dopiero szarzeje i stacza jeszcze walkę z nocą, jest w stanie pół snu, pół jawy”. W „Lalce” rozważał Prus głęboko zasadniczy rys Polaka: niezdolność do życia praktycznego. Wyposażył go w rysy charakteru, które odsłaniają wszystkie wady organiczne polskiego romantyka, usiłującego stworzyć nowe życie.

W „Emancypantkach” Prus walczy z suchym racjonalizmem „emancypantek”, zanadto może uogólniając zjawiska sporadyczne i powstrzymując przez to naturalny u nas rozwój poglądów na „nowe kobiety”. Główny zatarg dramatyczny wynika tu jednak nie

z walki społecznej, ale raczej ze stosunków indywidualnych. Autor przeżywa sam różne strony dusz swych bohaterów, daje więc chwilami potężne wizje tych przeżyć. Niestety, powieść rwie się nieustannie. Można o niej powiedzieć to, co napisano o „Lalce”: „Wyobraźmy sobie małą galerię pięknych rzeźb, które jakiś przypadek porozbijał i które ktoś, niedość z ich kształtami obznajmiony, częścią na domysł, pozlepiał tak, że wiele członków pozamieniał. Wyobraźmy sobie tedy, że po tej restauracji Herkules ma ręce Adonisa, Wenus — głowę Dyany, Kupido — nogi małego Bachusa — wówczas będziemy mieli podobiznę „Lalki”, a poniekąd wszystkich większych powieści jej autora”.

Żywiół uczuciowy, przenikający najpiękniejsze stronicy powieści, jednoczy tu jednak poszczególne epizody. Prus troszczy się tkliwie o ciche, cierpiące, zdolne do największych poświęceń serca, a troska ta, podczas pisania powieści, prowadzi autora do zadumy nad znaczeniem i przeznaczeniem człowieka wogóle. Otrzymujemy zarys filozofii Prusa, wypowiedzianej w formie długich, mistycyzmem zaprawionych dyalogów. Świetny „kronikarz” domaga się powszechnej solidarności ludzi i śpiewa hymn na cześć ewolucji, którą uważa za prawo powszechne, ogarniające całą naturę. „Przyjdzie czas — mówi — kiedy cały wszechświat zostanie uświadomiony, kiedy się skończy epoka prób i pomyłek, a wszystko, co jest, utworzy między sobą doskonałą harmonię”.

Nadeszło dwudziestopięciolatek pracy autorskiej Prusa — uroczystość obchodzona, zgodnie z wolą jubilata, skromnie, bez wielkiego rozgłosu, ale zapewniająca wielkiemu pisarzowi możność spokojniejszej pracy. Powstaje trytomowy „Faraon”, skomponowany harmonijnie i ściśle, głęboki w uczuciu i w pomyśle. Zarówno sfera marzenia, którą Prus tutaj ogarnął, jak sposób wykonania utworu stał się dla wszystkich taką niespodzianką, że pisano obszernie o „nowym zwrocie” w twórczości autora „Lalki” i szukano koniecznie w utworze aluzji do czasów dzisiejszych. A tym czasem stała się rzecz łatwo zrozumiała: gdy się Prus odsunął od bólów swego narodu, jego artyzm stanął odrazu na właściwej, to jest pierwszorzędnej wyżynie. W tym poemacie powieściowym

Prus jest nareszcie szczerym artystą i tylko artystą. Wybitna budowa całości, piękne studia charakterów, konsekwentna, dobrze przestudyowana barwa epoki, znakomicie rozwinięta walka dwóch potęg — świeckiej i duchownej, wreszcie indywidualny, na rzeźbiarskiej plastyce oparty styl — wszystko to czyni z „Faraona” trwały pomnik chwały literackiej Prusa, chwały niezależnej od trosk chwili.

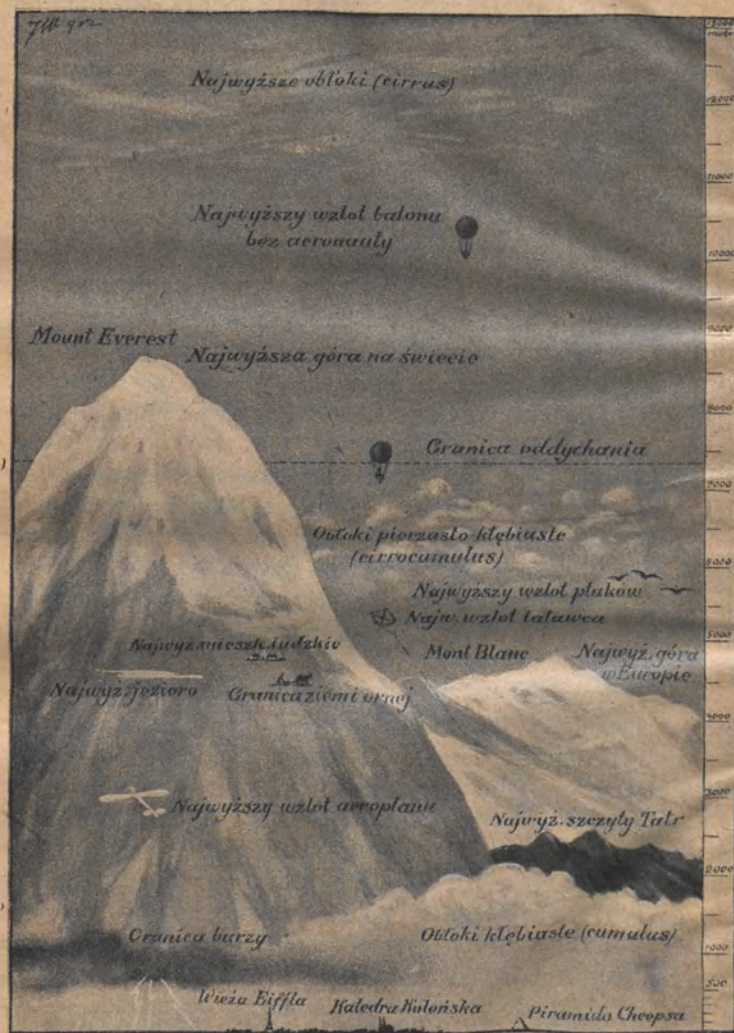
Po „Faraonie” Prus — powieściopisarz zamknął na długie lata. Odzywał się jeszcze jako publicysta, ale niechętnie wracał do twórczości. Choroba nerwowa, niepokój o sprawy kraju, wyteżona troska o lepsze jutro odrywały go od marzeń powieściowych. Gdy na chwilę usiłował roześmiać się szczerzej, uczył sam („Pamiętniki cyklisty”), że humor jego osłabł, że nie płynie już z tą, co dawniej, werwą i swobodą. A tymczasem nadchodzą w kraju nowe, burzliwe wypadki, których nawet czujny i przenikliwy umysł Prusa nie przewidywał, a mianowicie: rewolucja.

Prusowi wydała się ona z gruntu obcą: hasła jej — nie przemawiały do publicysty, który namawiał do cichej, codziennej, twardej pracy, do oglądania się tylko na siebie, na rezultaty własnych trudów i wysiłków. Z trwogą patrzył Prus na rozwój wypadków dni rewolucyjnych i w „Dzieciach”, słabnących już zarówno w rysunku charakterów, jak w ogólnej psychologii, troszczy się o los młodzieży, wciągniętej w wir ruchu.

Śmierć przerwała ostatnie jego dzieło „Przemiany”, rozpozczęte w „Tygodniku Ilustrowanym”.

Prus był pisarzem na wskroś polskim. Tylko na tle naszego życia, naszych nieustannych wstrząśnień i walk zrozumieć można wszystkie krzywizny i wszystkie osobliwości jego talentu. Największą i najbardziej zasłużoną cześć budził on nie tyle swoim dziełem literackim, ile istotą swego charakteru: był to Człowiek wielkiego, tkliwego i dobrego serca, który bezgraniczną miłością ogarniał cały swój naród. Stutysięczny tłum, idący za skromną trumną Prusa, dał potężne, chociaż milczące świadectwo, jak bardzo kochał to serce, które do ostatniej chwili biło gorącą troską o przyszłość Polski.

Jan Lorentowicz.

Najwyższe szczyty i wysokości w metrach.

KALENDARZ.

Rok 1913 zwyczajny ma 365 dni.

Zwroty kalendarzowe.

14	Liczba złota	14	
podług kalendarza XXII Epakta		IV	podług kalendarza
gregoriańskiego	18	Okres słońca	18
(n. st.)	11	Poczet rzymski	11
	E	Litera niedzielną	F
			(st. st.)

Pory roku.

Początek wiosny	dnia 21 marca	o godzinie 6 r.
„ lata	„ 21 czerwca	„ 2 pn.
„ jesieni	„ 23 września	„ 5 pp.
„ zimy	„ 22 grudnia	„ 12 w p.

Zaćmienia.

- W roku 1913 będą trzy zaćmienia słońca i dwa księżyca:
- 1) Całkowite zaćmienie księżyca 2 czerwca.
 - 2) Częściowe zaćmienie słońca 6 kwietnia.
 - 3) Częściowe zaćmienie słońca 31 sierpnia.
 - 4) Całkowite zaćmienie księżyca 15 września.
 - 5) Częściowe zaćmienie słońca 30 września.
- Żadne z powyższych zaćmień u nas nie będzie widzialne.

Święta ruchome.

Przed Wielkanocą:	Według kal. n. st.	Według kal. st. st.
Niedziela Starozapustna	19 stycznia	10 lutego
„ Mięsopestna	26 „	17 „
„ Zapustna	2 lutego	24 „
Popielec	5 „	27 „
Niedziela Wstępna	9 „	3 marca
„ Sucha	16 „	10 „
„ Głucha	23 „	17 „
„ Środopostna	2 marca	24 „
„ Biała	9 „	31 „
„ Kwietnia	16 „	7 kwietnia
Wielkanoc	23 „	14 „

Święta ruchome.

Po Wielkanocy:	Według kal. n. st.	Według kal. st. st.
Niedziela Przewodnia	30 marca	21 kwietnia
„ Grobu Chrystusa	6 kwietnia	28 „
„ 3-cia po Wielkiejnocy	13 „	5 maja
„ 4-ta „ „	20 „	12 „
„ Krzyżowa	27 „	19 „
Wniebowstąpienie Pańskie	1 maja	23 „
Niedziela 6-ta po Wielkiejnocy	4 „	26 „
Zielone Świątki	11 „	2 czerwca
Niedziela św. Trójcy	18 „	9 „
Boże Ciało	22 „	13 „
Niedziela 1-sza Adwentu	30 listopada	1 grudnia

Suche dni: Pierwsze — 12, 14, 15 lutego; drugie — 14, 16, 17 maja; trzecie — 17, 19, 20 września; czwarte — 17, 19, 20 grudnia.

Dni krzyżowe 28, 29, 30 kwietnia.

Karnawału (rachując od Nowego Roku do Popielca) według nowego stylu będzie 5 tygodni, według st. st. 8 tygodni i dzień.

Kalendarz Kościelny.

STYCZEŃ.

1. Środa. **Urocz. Obrzezania P.** i dzień oktawy Boż. Narodz. (Święto II-ej klasy). *Nowy rok cywilny.* Porządek nabożeństw następujący: rano Jutrznia, potem Godzinki, wreszcie Wielka Msza czyli Suma. Po południu Nieszpory.

2. Czw. Oktawa św. Szczepana 1-go męcz.

3. Piąt. Oktawa św. Jana ewang.

4. Sob. Okt. św. Młodzianków. Przed wiecz. Nieszpory (w mniejszych kościołach litania).

5. *Niedz. przed Objaw. P.* (Msza o wigilii Obj. P.) Rano Jutrznia lub Godzinki. Przed poł. Aspersya, Procesya niedzielna, wreszcie Suma. Po poł. solenne Nieszp., rozpoczynające święto Objaw. P. czyli Trzech Króli. (Jutro przed Sumą poświęcenie złota, kadzidła, myry i kredy.).

6. Pon. **Urocz. Objaw. czyli Trzech Króli** (Święto I-ej klasy z oktawą). Rano urocz. Jutrznia, potem Godzinki, wreszcie (o godz. 10 i pół) Suma. Po poł. solenne Nieszpory.

12. *N. po Objaw. P.* (po 3 Królach) Rano Jutrznia lub Godzinki. O godz. 10 i pół Aspersya, Proc. niedz., wreszcie Suma. Po poł. Nieszp.

13. P. Okt. Objawienia czyli 3 Króli.

18. S. Przed wiecz. Nieszpory (w mniejszych kościołach Litania). Wkońcu Nieszporów dziś po raz ostatni celebrujący odśpiewa „Alleluja”, które odtąd opuszcza się aż do Wielkiej Soboty. Śpiew koled ustaje. Rozpoczyna się okres pokutny.

19. *N. Siedemdziesiątnicy czyli Starozapustna* (II klasy). Rano Jutrznia lub godzinki. O godz. 10 i pół Aspersya, Procesya niedzielna, wreszcie Suma (w kol. fiol. nadto Gloria i Allel. opuszcza się aż do W. Soboty, z wyjąt. urocz.). *Uwaga.* Dziś także przypada urocz. Imienia Jezus (II rzędu), ale naboż. i Msza o tejże uroczystości przeniesione zostaje na dzień następny z pow. przypad. Niedz. Starozap.

25. S. Przed wieczorem Nieszp. (w mniejszych kośc. Lit.).
 26. N. *Sześćdziesiątnicy* czyli *Mięsopustna* (II-iej klasy).
 Porządek naboż. jak w poprzednią niedzielę (zob. 19 t. m.).
 Barwa szat kośc. fioletowa.

Posty. W tym niesiącu nie przypada żaden dzień postny, z wyjątkiem piątków, w które obowiązuje zwykła wstrzeźliwość od mięsa.

L U T Y.

1. S. Przed wiecz. Nieszp. (w mniejsz. kośc. Litanja).
 2. N. *Pięćdziesiątnicy*. Zapustna zwana (II klasy). Porządek naboż. jak w dn. 19 stycznia. Nadto z powodu przypadającej jednocześnie dziś uroczystości *Oczyszczenia N. M. P.* jedna, główna Msza czyli Suma odprawiona zostanie o tejże uroczystości (w kol. białym), poprzedzą zaś ją obrzędy poświęcenia i rozdania gromnic, jako też procesya uroczysta (w kol. fiolet.).
 5. Śr. *Popielecowa* (1-szy dzień Postu Wielkiego). O godz. 9 r. rozpoczyna się obrzędy popielcowe, jako to: poświęcenie i rozsypanie popiołu, poczem nastąpi Msza pokutna. (Organy milczą, Gloria się opuszcza; barwa szat fioletowa.)
 8. S. Przed wiecz. zam. Nieszp. naboż. wieczorne *Kompleta* (Completorium) zwane (w mniejszych kośc. Litanja).
 9. N. *I Postu*. (I. kl.) Organy milczą, Gloria we Mszy się opuszcza, kolor. fiolet. Rano Jutrznia lub Godzinki. O godz. 10 i pół Aspersya, Procesya, wreszcie Suma. Popoł. urocz. naboż. ku czci Męki P. (Gorzkie żale albo Pasya).
 12. S. }
 14. P. } Suche dni kwartalne.
 15. S. }
- W Sobotę przed wiecz. *Kompleta* (w mniejszych kośc. Litanja).
16. N. *II Postu* (II klasa). Wszystko, jak w dniu 9 b. m.
 22. S. Przed wiecz. *Kompleta* (w mniejszych kośc. Lit.).
 23. N. *III Postu* (II kl.). Wszystko jak w dn. 9 t. m.
 24. P. S. *Macieja Ap.* (Święto kościelne II kl.). W kośc. paraf. Msza św. za parafian, jak w uroczystości.

Posty. 1) d. 1 lutego sobota) post zwyczajowy. 2) We środę, dn. 5 lutego, rozpoczyna się Post Wielki i trwa aż do Wielkiej Soboty (22 marca) włącznie. Na mocy prawa ogólnego obowiązują post ścisły we wszystkie dni powszednie, w niedziele zaś tylko wstrzeźliwość od mięsa. Na mocy jednak dyspensy Stolicy Ap., danej dla naszego kraju na przeciąg lat siedmiu, wolno będzie w tym roku pożywać pokarmy mięsne w niektóre dni, a mianowicie:

- a) w dni niedzielne nawet kilkakrotnie dziennie;
- b) w poniedziałki, wtorki i czwartki raz tylko na dzień (na obiad), rano zaś i wieczorem do pokarmów dodawać można tłuszcz zwierzęcy, jak np. rosół, smalec (bez stałych części);

c) wyjątek stanowi Wielki Czwartek, kiedy mięsa pożywać, ani nawet raz nie wolno;

d) nabiał i mleko wolno pożywać przez cały post, z wyjątkiem tylko Wielkiego Piątku.

Wiedzieć jednak należy, że co do ilości, i nadal, pomimo dyspensy jakościowej, post ścisły obowiązuje, mianowicie co do pożywiania w dni wielkiego postu *tylko raz na dzień* do sytości (w niedziele jednak nigdy ścisłego postu niema).

M A R Z E C.

1. Sob. Przed wiecz. *Kompl.* (w mniejszych kośc. Litanja).
2. N. *IV Postu* (II. kl.). Wszystko jak w dn. 9 lutego, z tym wyjątkiem, że organy podczas sumy grają.
4. P. *Urocz. św. Kazimierza, patrona Polski i Litwy* (II kl.).
8. S. Przed wiecz. *Kompleta* (w mniejszych kośc. Lit.). Obrazy i krzyże dziś po ostatniej Mszy św. zostają osłonięte żałobnymi (fioletowymi) oponami.
9. N. *Męki P.* (Czarna) I. kl. Wszystko jak w dn. 9 lutego. Na znak głębokiej żałoby Kościoła nawet t. zw. doxologia (Chwała Ojcu) w wielu miejscach odtąd się opuszcza podczas nabożeństw. Melodya Aspersyi właściwa, dziś i w nast. niedzielę.
15. S. Przed wiecz. *Kompleta* (w mniejsz. kośc. Lit.).
16. N. *Palmowa* (barwa szat fioletowa, organy milczą). I. kl. Rano Jutrznia lub Godzinki. O godz. 10 i pół Aspersya, poświęcenie i rozdanie palm, urocz. procesya, w końcu której podwyższenie i adoracya Krzyża, wreszcie uroczysta Suma, podczas której czyta się t. zw. „Pasyę”, t. j. opis męki P. według św. Mateusza. Po poł. Nieszp. i Nabożeństwo Pasyjne (Gorzkie Żale).
18. *Wielki Włorek*. Podczas Mszy św. zamiast Ewangelii czyta się „Pasyę” czyli opis Męki P. wedł. św. Łukasza.
19. *Wielka Środa*. Podczas Mszy św. czyta się Pasyę czyli opis Męki P. wedł. św. Marka. Dziś także przypada doroczna urocz. św. Józefa, Oblub. N. M. P. Msza św. ku czci tegoż świętego z pow. Wielk. tyg. zostaje przenies. na środę po Niedz. Przewod. (2 kwiet.).
- Wieczorem* (o godz. 5) rozpoczyna się dziś pierwsza *Ciemna Jutrznia*, którą odprawia się we wszystkich większych kościołach (katedralnych, kolegiackich, zakonnych i t. p.).
20. *Wielki Czwartek, Wieczera P.* (I. kl.). Nab. ranne rozpoczyna się urocz. Mszą św., podczas której na „Gloria” po raz ostatni uderzają dzwony, poczem milczą aż do Mszy Wielko-Sobotniej. Generalna Komunia duchowieństwa i wiernych. Po Mszy proc. z N. Sakr. do t. zw. Ciemnicy, poczem Nieszpory czytane. Po Nieszpor. obrząd obnażenia ołtarzy (barwa szat świętych dziś biała i fiolet.).
- Wiecz.* (o godz. 5) druga Ciemna Jutrznia. W nocy wierni odprawiać zwykli uroczystą adoracyę N. Sakr., za co otrzymują odpust zupełny (Pius VII 14 lut. 1815).

21. *Piątek Wielki* (I. kl.): Nabożeństwo ranne rozpoczyna się o godz. 9 lub 10 i zawiera nast. obrzędy: leżenie krzyżem, czytanie prorocत्व, czytanie „Pasyi” czyli opisu Męki P. według św. Jana, powszechne modły, odsłonięcie, podwyższenie i adoracja Krzyża, wreszcie Liturgia (bez konsekracji). Po ukończeniu liturgii Nieszp. czytane i Proc. z N. Sakr. do Grobu (barwa szat kośc. czarna).

Wiecz. (o godz. 5) ostatnia Ciemna Jutrznia, gdzie zaś jej niema, naboż. pasyjne.

22. *S. Wielka, Wigilia Wielkiej Nocy* (I. kl.): Nabożeństwo ranne składa się z części następujących: poświęcenie nowego ognia i uroczyste wniesienie go do kościoła, poświęcenie Paschału, odczytanie 12 prorocत्व, święcenie wody, Litania, wreszcie uroczysta Msza (w kol. białym), podczas której na „Gloria” uderzą dzwony i śpiewa się Alleluja, w końcu zaś tejże Mszy odprawia się krótkie Nieszpory.

Uwagi. 1) Dziś święcenie domów i pokarmów wielkanocnych; 2) po Mszy rozpoczyna się *czas wielkanocny*, trwający aż do Soboty po Zielonych Świątkach; 3) zamiast „Anioł Pański”, przez cały czas Wielkanocny, od dziesiątego południa począwszy mówi się się antyf. „Królowo niebieska” trzykrotnie dziennie (stojący).

Dziś wieczorem po zachodzie słońca albo o północy, w innych zaś kościołach jutro przed wschodem słońca—ceremonie *rezurekcyjne* z trzykrotną procesją, poczem nastąpi uroczysta Jutrznia wielkanocna z wystawieniem N. Sakramentu.

23. *N. Wielkanocna, Urocz. Zmartwychwstania P.* (I kl. z oktawą uprzywilejowaną). Tam, gdzie w przeddzień nie odbyły się jeszcze ceremonie *Rezurekcyjne*, odprawione zostaną dziś rano (początek przed wschodem słońca). Po skończonej Jutrzni odprawiona zostanie uroczysta Msza. Gdzie jest dwóch lub więcej kapłanów, o godz. 10 i pół odprawiać się będzie także Suma, poprzedzona Aspersją i procesją. Po poł. uroczyste Nieszp.

Uwagi: 1) Przez cały ten tydzień wielkanocny wzbronione jest odprawianie Mszy żałobnych za zmarłych, z wyjątkiem pogrzebowych, ale i one w pierwsze trzy dni są zakazane. 2) Przez cały ten tydzień we Mszach śpiewa się przed Ewangelią pieśń wielkanocną (*Victimae paschali*), Nieszpory zaś i Jutrznie odprawia się bez hymnu. 3) Aż do Trójcy św. (wyłącznie) na Aspersji niedz. śpiewa się ant. *Vidi aquam*, na proc. zaś *Cum rex*.

24. *Pon. Wielkanocny.* (I kl.). Rano Jutrznia lub Godzinki. O godz. 10-ej i pół Suma. Po poł. Nieszpory. (Jutrzejsza uroczysta Zwiastowania N. M. P. przeniesiona zostaje na d. 31 t. m.).

25. *Wt. Wielkanocny* (święto kościelne I kl.) W kośc. paraf. w oznaczonej godzinie (9 albo 10-tej) Msza św. za parafian, jak w uroczystości.

29. *S. Przed wiecz. Nieszp.* (w mniejsz. kośc. Lit.).

30. *N. I po Wielk. Biała albo Przewodnia* (I kl.). Rano Jutrz.

lub Godz. O godz. 10 i pół Aspersya (*Vidi aquam*), procesya (*Cum rex*) i Suma. Po poł. Nieszp., rozpoczynające urocz. Zwiast. N. M. P.

31. *P. Zwiastowanie N. M. P.* (przenies. z d. 25 t. m.) I. kl. Rano Jutrz. i Godz. O godz. 10 i pół Suma. Po poł. Nieszp.

Posty. 1) Co do postów, przypadających od d. 1 do 19 Marca zob. uwagi na marzec. 2) Na Wielki Czwartek dyspensacja od mięsa nie służy. 3) W Wielki Piątek (21-go) nawet mleczne pokarmy surowo są wzbronione. 4) W Wielką Sob. (22-go) można korzystać z dyspensy na mleczne pokarmy. 5) D. 28 zwykła wstrzeżliwość od mięsa.

KWIECIEŃ.

2. *Śr. Uroczyste wspomnienie św. Józefa Oblub. N. M. P.* (święto kośc. I. kl.), przeniesione z d. 19 marca.

5. *S. Nieszp.* lub Lit.

6. *N. II. po Wielk.* (Grob. Chr.). Rano Jutrz. lub Godz. O godz. 10 i pół—Aspersya (*Vidi aquam*), Proc. (*Cum rex*) i Suma. Po poł. Nieszp.

12. *S. Nieszpory, rozpocz. urocz. św. Józefa.*

13. *N. III po Wielkanocy.* Uroczystość św. Józefa Oblub. N. M. P. Patrona Kościoła Powszechnego (I kl. z okt.) Wszystko, jak w poprzedz. niedz.

14. *S. Nieszp.* (w mn. kośc. Lit.).

20. *N. IV po Wielk.* Wszystko jak d. 6 kwietnia.

23. *S. Uroczystość św. Wojciecha B. M. Patr. Król. Pols.* (I kl. z okt.).

25. *P. Ś. Marka Ew. Litanie.* O g. 8 lub 9 Msza św. pokutna, poczem proc. ze śpiewem. Lit. do Wsz. ŚŚ i innych modłów błagalnych (kol. fioł.).

26. *S. Nieszp.* lub Lit.

27. *N. V po Wielk.* Wszystko jak w d. 6 kw.

28. *P.*

29. *W.* } Dni krzyżowe. Wszystko jak w d. 25 b. m.

30. *S.* }

We środę (30) przed wiecz. urocz. Nieszp., rozpoczynające święto Wniebowstap. P., poczem pierwsze nab. majowe.

Posty. Prócz zwykłej wstrzeżliwości od mięsa w piątki, żadnych innych postów w tym miesiącu niema. Co co dni krzyżowych (28, 29 i 30), jakkolwiek z prawa ogólnego przypada wstrzeżliwość od mięsa, jednak, na mocy dyspensy Piusa X (z dn. 5 kwietnia 1909 r.) wolno będzie pożywać pokarmy mięsne nawet kilkakrotnie, jeśli kto sobie będzie tego życzył.

M A J.

Przez cały ten miesiąc codz. o godz. 6-ej wiecz. w dni powszednie a w świąteczne zaraz po Nieszporach odprawiać się będą *Na-*

bożeństwa Majowe (ku czci N. M. P.) z wyst. N. Sakramentu, odśpiewaniem Lit., antyf. i pieśni.

1. C. **Urocz. Wniebowstap. P.** (I kl. z okt.). Rano urocz. Jutrznia i Godz. O godz. 10 i pół. Proc. ze stacją na środku kościoła, poczem przy ołtarzu obrząd podniesienia krzyża, wreszcie Suma. Po Ewang. Paschał zostaje zgaszony, a po sumie usuwa się symbole Zmartwych. Po poł. Nieszpory.

3. S. **Znalez. św. Krzyża.** (Święto kościelne II kl.). W kość. paraf. Msza św. za parafian, jak w uroczystości. Po poł. Nieszp. (w mn. kość. Lit.).

4. N. **VI po Wielk.** Wszystko, jak w dn. 6 kwiet.

7. S. Nieszpory, rozpoczynające urocz. św. Stanisława b. m.

8. C. **Św. Stanisława. biskupa, męczenn., patr. Król. Pols., zwłaszcza dyec. Warsz., Płoc., Sejń., Lub. i Sandom.** (I kl. z okt.). W tychże dyec. porządek naboż. świąteczny, w innych — tylko Msza urocz.

10. S. **Wig. Ziel. Św.** W kość. paraf. czyt. proroctw, święcenie wody, Litania, wreszcie urocz. Msza z dzwonieniem na Gloria (kol. czerw.). Przed wiecz. urocz. Nieszp., rozpoczynające dzień Ziel. Świątek (hymn Veni Creator przez całą okt.).

11. N. **Pięćdziesiątnicy czyli Zielonych Świątek. Uroczystość Zesłania Ducha Św.** (I kl. z okt. uprzywil.). Rano urocz. Jutrz. i Godzinki. O g. 10½ Aspersya (Vidi), proc. (Cum rex), w końcu której stacya na środku kościoła (Veni Creator), poczem solenna Suma. Podczas Sumy dziś i przez cały ten tydzień przed Ewang. hymn. do Ducha Św. (Veni Sancte). Po poł. Nieszp.

12. P. **Świąteczny** (święto kościelne I kl.). Porządek naboż. świąteczny).

13. W. **Świąteczny** (święto kościelne I kl.). W kość. paraf. Msza św. za parafian, jak w uroczystości.

17. S. Przed wiecz. Nieszp., rozpoczynające urocz. Trójcy Św. i nowy okres roku kościelnego.

18. N. **Trójcy Św.** (I-kl.). Rano Jutrz. i Godz. O g. 10½ Aspersya (Asparges), Proc. (zwykła) i Suma. Po poł. Nieszpory.

21. S. Przed wiecz. urocz. Nieszp. z wyst. N. Sakr., rozpoczynające święto Bożego Ciała. Przed Nieszp. Procesya.

22. C. **Urocz. Bożego Ciała.** (I kl. z okt. uprzywil.). Rano — Jutrznia i Godzinki. O g. 10½ urocz. Suma z wyst. N. Sakr., potem Solenna proc. do 4 ołtarzy. Podczas Sumy, dziś i przez całą okt. (z wyjąt. niedziel) przed Ewang. hymn „Lauda Sion”, poczem ador. N. Sakr. (Ecce panis). Po poł. Nieszp. z wyst. i proc.

23. P. } Rano Msza św., przed wiecz. zaś Nieszp. (z wyst.

24. S. } N. Sakr. i proc.).

25. N. **II po Świąt.** Rano Jutrznia lub Godz. O godz. 10½ Aspersya, Proc. z N. Sakr. i Suma (z wystaw.). Po poł. Nieszp. z wystaw. i proc.

26. P. }

27. W. } Rano Msza św., przed wiecz. zaś Nieszpory

28. S. } z wyst. N. Sakr. i proc.

29. C. **Oktawa Bożego Ciała.** Rano jak dni poprzedzających. Po poł. ostatnie Nieszp. z wyst. N. Sakr., poczem proc. (Te Deum). W końcu święcenie wianków.

30. P. **Urocz. Serca Jezusa.** (I kl.). Wszędzie urocz. wotywy i naboż. ku czci Serca Jezusa.

31. S. **Konkluzya majowych nabożeństw.**

Posty: Dn. 10 maja z pow. wig. do Ziel. Świątek obowiązuje post ścisły (z dyspensą na nabiał i mleczne pokarmy).

CZERWIEC.

Przez cały ten miesiąc (aż do 3-go lipca włącznie) codziennie w oznaczonej godzinki odprawiają się *nabożeństwa ku czci Serca Jezusowego*.

1. N. **III po Świąt.** Rano — Jutrznia lub Godzinki. O g. 10½ Aspersya, procesya i Suma. Po poł. Nieszpory.

7. S. Nieszp. (w mniejsz. kość. Lit.).

8. N. **IV po Świąt.** Wszystko jak w niedz. poprzedz.

14. S. Nieszp. lub Lit.

15. N. **V po Św.** Wszystko, jak dn. 1 b. m.

21. S. Przed wiecz. Nieszp., rozpoczynające urocz. Narodz. św. Jana.

22. N. **VI po Św.** Urocz. Narodz. Urocz. św. Jana Chrzcic. (I kl. z okt.). Wszystko jak w dn. 1 b. m.

28. S. Przed wiecz. solenne Nieszp., rozpoczynające urocz. św. Piotra i Pawła, ap.

29. N. **VII po Św. Urocz. św. Piotra i Pawła ap.** oraz Wspomnienie wszystkich innych apostołów (I kl. z okt.). Wszystko jak w dn. 1 b. m.

Posty: Dn. 28 (sobota) z powodu wig. do urocz. św. Apost. obowiązuje post ścisły.

LIPIEC:

5, 12, 19 i 26 — przed wiecz. Nieszpory (w mniejszych kość. zam. Nieszp. Litania).

6. N. **VIII po Św. N. Krwi Chr.** (II kl.).

13. N. **IX po Św. Bł. Jana z Dukli W. Patr. Król. pols.** (I klasy).

20. N. **X po Św.**

27. N. **XI po Św. Bł. Kuneg. P. Piotr. Król. pols.** (I kl.).

Wszystko od d. 6-go jak dn. 1 czerwca.

25. P. **Św. Jakóba Ap.** (II kl.).

26. S. **Św. Anny** (II kl.).

Święta kościelne. W kość. paraf. Msza za parafian.

S I E R P I E Ń.

2, 9, 16, 23 i 30 — przed wiecz. Nieszp. (w mniejsz. kośc. Lit.).

6. Ś. *Przemienienie P.* (II kl.).

10. N. *XIII po Św. Ś. Wawrzyńca Męcz.* (II kl. z okt.). Jak wyżej dn. 1-go czerwca.

14. C. Przed wiecz. solenne Nieszp., rozpoczynające urocz. Wniebowzięcia N. M. P.

15. P. *Wniebowzięcie N. M. P.* (I kl. z okt.). Rano Jutrznia i Godzinki. O godz. 10½ — poświęc. kwiatów, ziół i owoców, procesya i Suma. Po poł. solenne Nieszpory.

17. N. *XIV po Św. S. Jacka W. Patrona Król. Pols.* (I klasy). Wszystko jak w dn. 1 czerwca.

22. P. *Oktawa Wniebowzięcia N. M. P.*

24. N. *XV po Św. Ś. Bartłomieja Ap.* (II kl.).

31. N. *XVI po Św. Ś. Joachima.* (I kl.).

D. 24 i 31 wszystko jak d. 1 czerwca.

Posty: 1) Dn. 14 (czwartek) obowiązuje post ścisły z pow. wig. Wniebowz. N. M. P. 2) Dn. 15, w urocz. Wnieb. N. M. P. wolno pożywać pokarmy mięsne (Motu proprio Piusa X z dn. 2 lip. 1911 r.).

W R Z E S I E Ń.

6, 13, 20, 27 — przed wiecz. Nieszp. (w mn. kośc. Lit.).

7. N. *XVII po Św.* Rano Jutrznia lub Godz. O g. 10½ *Aspersya, Procesya i Suma.* Po poł. Nieszp.

8. P. *Urocz. Narodz. N. M. P.* (Święto kościelne II kl. z okt.). Rano — Jutrzn. i Godz. O g. 10½ Suma. Po poł. Nieszp.

14. N. *XVIII po Św.* Wszystko jak dn. 7 b. m.

15. P. *Oktawa Narodz. N. M. P.*

21. N. *XIX po Św. Św. Mateusza Ap. Ew.* (II kl.). Wszystko jak w dn. 7-ym b. m.

28. N. *XX po Św. Bł. Ładysława z Gielniowa W., Patr. Król. Polskiego* (I kl.). Wszystko jak w dn. 7-ym b. m.

29. P. *Św. Michała Archanioła.* (Święto kościelne II kl.). W kośc. paraf. Msza św. za parafian.

Posty: 1) Dn. 6 — post zwyczajowy przed ur. Narodz. N. M. P. 2) Dn. 17, 19, i 20 — posty ścisłe (suche dni kwartalne).

P A Ź D Z I E R N I K.

Codziennie w oznaczonej godzinie, rano lub wieczorem, przez ten miesiąc odprawiają się **nabożeństwa różańcowe** aż do dn. 2 listopada włącznie.

4, 11, 18, 25 — przed wiecz. Nieszp. (w mn. kośc. Lit.).

5. N. *XXI po Św. N. M. P. Różańcowej* (II kl.). Wszystko jak dn. 7 września.

10. P. *Rocznica zwycięstwa nad Turkami pod Chocimem* (1621 r.). W kośc. katedr. i wielu innych naboż. dziękczynne, mianowicie Msza św. urocz. i procesya (Te Deum).

12. N. *XXII po Świątkach.*

19. N. *XXIII po Świątkach.*

26. N. *XXIV po Św. Św. Jana Kantego Patr. Pols.* (I kl.). Przez te 3 dni wszystko jak d. 7. b, m, D. 12, 19 i 26 wszystko jak d. 7 września.

28. W. *ŚŚ. Szymona i Tadeusza ap.* (Święto kośc. II kl.). W kośc. paraf. Msza św. za paraf. jak w dni uroczyste.

31. P. Przed wiecz. solenne Nieszp., rozpoczynające urocz. Wszyst. Świętych, poczem naboż. różańcowe.

Posty. Dn. 31 (piąt.) post ścisły (wigilia do Wsz. Św.).

L I S T O P A D.

1. S. *Urocz. Wszyst. ŚŚ.* (I-iej kl. z okt.). Rano Jutrzn. i Godz. Og. 10½ solenna Suma. Po poł. Nieszpory i nabożeń. Różańcowe.

2. N. *XXV po Św.* Rano Jutrzn. lub Godz. O g. 10½ *Aspersya, Proc. i Suma.* Po poł. ost. naboż. różańcowe oraz podwójne Nieszpory: 1) niedzielne (w kol. zielonym), 2) żałobne, rozpoczynające naboż. Dnia Zadusz. (w kol. czar.). Po nieszp. żałob. proc. z 5 stacyami.

3. P. *Dzień Zaduszny.* O g. 8 lub 9 — urocz. Jutrznia żałobna (wigilie). O g. 10 solenna Msza żałobna za zmarłych, poczem proc. żałobna z 5 stacyami.

8. S. *Oktawa Wszystkich ŚŚ.* Po poł. Nieszp. (w mniejsz. kośc. Lit.).

9. N. *XXVI po Św. Rocznica poświęc. bazyliki Zbawiciela (Laterańskiej) w Rzymie* (II kl.). Wszystko jak dn. 7 wrześ.

15 i 22. S. Przed wiecz. Nieszp. (w mn. kośc. Lit.).

16. N. *XXVII po Św. Urocz. św. Stanisława Kostki, patrona młodzieży polskiej W.* (I kl. z okt.). Wszystko jak w dn. 7 września.

23. N. *ostatnia po Świł.* Wszystko jak w dn. 7 września.

29. S. Po poł. Nieszpory (w mn. kośc. Lit.). Nieszporami rozpoczyna się nowy rok kościelny (1914-ty) oraz okres adwentowy. Przez cały czas Adwentu, t. j. aż do dn. 24 grudn. włącz., codziennie rano (przed świtem) odprawia się naboż. „Roratami” zwane (Msza o zwiastowaniu).

30. N. *I Adwentu.* (I kl.). Barwa szat. kośc. fioł. Organy na Sumie milczą. Rano — Roraty, a także Jutrznia lub Godzinki. O g. 10½ *Asp., proc., Suma* (Gloria niema). Po poł. Nieszpory.

GRUDZIEŃ.

1. P. *Św. Andrzeja Ap.* (II kl.). Święto kościelne, przeniesione z dnia poprzedn.
 - 6, 13, 20 — wiecz. Nieszpory (w mn. kośc. Lit.).
 7. N. *II Adw.* (II kl.). Wszystko jak w poprzedz. niedz.
 8. P. *Urocz. Niepokal. Poczęcia N. M. P.* (I kl. z okt.). Rano—Roraty, a także Jutrznia lub Godzinki. O g. 10 1/2—solen na Suma. Po poł. Nieszp.
 14. N. *III Adw.* (II kl.). Wszystko jak w Niedz. I Adw. (30 listopada) z tym wyjątkiem, że organy grają.
 15. P. *Oktawa N. M. P.*
 21. N. *IV Adw.* (II kl.). Wszystko jak w niedz. I Adw. (30 Listop.).
 22. P. *Św. Tomasza Ap.* (II kl.). Święto kośc., przeniesione z dnia poprzedz.
 24. S. *Wigilia Nar. P.* Ost. roraty. Na Mszy wigilijnej org. grają (lecz barwa pozost. fiolet.). Wiecz. (przed wieczernią wigilijną) solenne Nieszp., rozpoczynające urocz. Narodz. P. W nocy (ze środy na czwartek) o g. 11 rozpoczyna się urocz. Jutrznia o Narodz. P., po ukończeniu której solenna Msza „Pasterka” zwana. (Na *Gloria* uderzają dzwony). W mniejszych kośc. toż nabożeństwo odprawia się nad ranem, jeszcze przed świtem).
 25. C. *Urocz. Narodz. P.* (I kl. z okt. uprzywil.). Każdy kapłan może dziś odprawić 3 msze. O g. 10 1/2 — urocz. Suma. Po poł. solenne Nieszp.
 26. P. *Św. Szczepana 1-go męcz. i wspom. wszyst. śś. MM.* (Święto kościelne II kl. z okt.). Rano — Jutrznia lub Godz. O g. 10 1/2 Suma (potem świecenie owsa). Po poł. Nieszp.
 17. S. *Ś. Jana Ap. Ew.* (Święto kośc. II kl. z okt.). W kośc. paraf. urocz. Msza za paraf., poczem świecenie i rozdawanie wina. Po poł. Nieszp. (w mn. kośc. Lit.).
 28. N. *ŚŚ. Młodzianków MM.* (II kl.). Rano Jutrznia lub Godz. O g. 10 1/2 Aspersya, proc. i Suma. Po poł. Nieszp.
 31. S. *Św. Sylwestra pap. w.* (Święto kościelne). Zakończenie roku cywilnego. Msza za parafian. Wiecz. Nieszp., rozpoczynające święto Obrzezania P., poczem naboż. *dziękczynne* (Te Deum).
- Posty:* 1) W środy i piątki adwentowe (3, 5, 10, 12, 17, 19 grudnia) — post ścisły. 2) Dn. 6 (sob.) wigilia Niepokal. Począ. N. M. P., z postem ścisłym. 3) Dn. 13 (sob.) postu ani wstrzemięźliwości od mięsa niema. 4) Dn. 17, 19 i 20 (środa, piąt. i sob.) — Suche dni z postem ścisłym. 5) dn. 24 w dzień Wigilii Narodz. P. post ścisły aż do Nieszporów, potem tylko wstrzemięźliwość od mięsa. 6) Dn. 26 (piątek) postu ani wstrzemięźliwości od mięsa niema.

Wydawnictwa Gebethnera i Wolffa.

Rb. kop.

- Avancin M. X. Rtk Chrystusowy, czyli rozmyślania na każdy dzień roku o życiu i nauce Pana naszego Jezusa Chrystusa 1.—
- Chaignon Ks. Rozmyślania dla wiernych. Przekład z francuskiego Ks. Biskupa H. Kossowskiego, 2 gie poprawne wydanie. 4 tomy 4.—
- Clemens Ks. O. O miłości ukrzyżowanego Zbawiciela. Rozmyślania o gorzkiej Męce Pana naszego Jezusa Chrystusa. Wydanie 2-gie 1.80
- Gay K. L. Ks. Biskup-Sufragani Diecezji Poitiers. Wykład tajemnic Różańca św. Z 2-go wyd. franc. przełożył Ks. Biskup H. P. Kossowski. 2 tomy 3.—
- Hamon Rs. Rozmyślania na wszystkie dni roku do użytku kapłanów i osób świeckich. Tłom. z franc. Wydanie nowe, 2 tomy 3.—
- Liguori Alfons św. Droga uświętobliwienia. Wydanie nowe 3 tomy 1.50
- Święci Pańscy czyli dzieje kościoła katolickiego w żywotach świętych, wydał ks. Maryan Fulman M. S. T. Tom I. *Joly Henryk*. Psychologia świętych. Przekład z francuskiego J. P. —80
- Tom II. *Brou O. T. J.* Św. Augustyn z Canterbury i jego towarzysze —80
- Tom III. *Hatzfeld Ad.* Św. Augustyn Ojciec i Doktor kościoła —80
- Tom IV. *Joly H.* Św. Ignacy Lojola. Przekład z francuskiego J. P. 1.—

Wydawnictwa Biblioteki Dziel Chrześcijańskich.

Rb. kop.

- Antoine K. Kurs Ekonomii Społecznej, przekł. W. Gostomskiego, 3 tomy 3.—
- Bączek J. Ks. Zarys historii filozofii 1.—
- Batiffol Piotr. Badania z zakresu Historii i Teologii pozytywnej. Birkowski Fabian Ks. Mowy pogrzebowe i przygodne, 2 tomy. 2.—
- Boagaud E., biskup Laval. Święty Wincenty a Paulo, Żywot i prace, z portret. Św. Wincentego, tłom. B. Roszkowski, 3 tomy 3.—
- Bremond Henryk S. J. Kartki z dziejów odrodzenia katolicyzmu w Anglii, przełożył z francuskiego M. G. —75
- Brückner A. Dr. Literatura religijna w średniowiecznej Polsce 3 tomy (Tom I wyczerpany) po 1.—
- Cathrein W. T. J. Filozofia moralna, w przekł. W. Gostomskiego, 4 tomy 4.—
- „ „ „ Socjalizm, badanie jego podstaw i możliwości, w przekładzie W. Gostomskiego, tom podwójny. 2.—

<i>Cuthbert O. Z. S. O.</i> Idealy Katolicko-Spoleczne	1.-
<i>Dębiński Karol ks.</i> Raskol i sekty prawosławnej cerkwi Rosyjskiej	1.-
<i>Foester Fr. W. Dr.</i> Chrześcijaństwo i walka klas, przekł. J. J. R.	1.-
„ „ „ Etyka płciowa i pedagogika, przekład J. J. Rapackiego	1.-
„ „ „ Szkoła i Charakter, w przekł. M. Łopuszańskiego	1.-
<i>Fouch Leopold S. J.</i> Praca Naukowa, przyczynek do metodyki studyów uniwersyteckich, tom podwójny	2.-
<i>Fouard G. Ks.</i> Św. Jan Ewangelista i koniec czasów Apostolskich, opracował X. Dr. M. Biernacki, tom podwójny	2.-
„ „ Św. Paweł i jego prace misyjne, tom. ks. J. Bromski, dwa tomy podwójne z mapą	4.-
„ „ Żywot Pana naszego Jezusa Chrystusa 2 tomy podwójne	4.-
<i>Hello E.</i> Filozofia i Ateizm, przekład z drugiego wydania francuskiego	1.-
„ „ Oblicza Świętych z 30 wyd. fran	1.-
<i>Hergenröther Józef</i> , kardynał, Historia Powszechna Kościoła Katolickiego, 19 zeszytów	12.-
Jedno Stulecie. Ruch wszechświatowy w ciągu XIX wieku 2 tomy	2.-
<i>Jeske-Choiński Teodor</i> , Dekadentyzm	1.-
„ „ „ Pozytywizm	1.-
„ „ „ Psychologia Rewolucji francuskiej	1.-
<i>Kneller Karol Alojzy Ks. S. J.</i> Chrześcijaństwo a przedstawiciele nowoczesnej wiedzy przyrodniczej	1.-
<i>Krynicki Władysław Ks.</i> Wymowa Święta, tom podwójny	2.-
Kursa Społeczne odbyte w Warszawie w Sierpniu 1907 r., tom podwójny	1.60
<i>Leon XIII.</i> Ż wot i prace, z ilustracyami	1.-
<i>Likowski Edward ks. bisk.</i> Dzieje Kościoła Katolickiego na Litwie i Rusi w XVIII i XIX wieku, 2 części w 3-ch zeszytach	3.-
„ „ „ Unia Brzeska (1596) tom podwójny	2.-
<i>Niedziałkowski Karol Ks. bisk.</i> Snopek Kąkolu	1.-
<i>Paciorkiewicz Maurycy Michał</i> , Bossuet i Fenelon, Studium	1.-
<i>Pawlicki Stefan Ks. Dr. C. R.</i> Żywot i dzieła Ernesta Renana, 2 tomy	2.-
<u>Podręczna Encyklopedia Kościelna</u> zeszyt 1-26 czyli 13 t. po (dalsze w druku).	2.-
<i>Rauschen Gerard</i> , Patrologia, ze szczegółowem uwzględnieniem historii dogmatów	1.-
<i>Ruville von Albert Dr.</i> Powrót do Kościoła a Powszechnego. Przemyślenia i doświadczenia nawróconego.	1.-
<i>Schanz Paweł Dr.</i> Apologia Chrześcijaństwa, 8 tomów	6.-
<i>Skarga Piotr Ks. S. J.</i> Kazania Sejmowe z pierwodruku roku 1597 wydał i przedmową poprzedził Ignacy Chrzanowski	1.-

BADANIA WENERY.

dokonane w obserwatoriach amerykańskich przez astronoma Lowell'a.

1) Rozmaite fazy Wenery. 2) Planeta widziana gołym okiem. 3) Krajobraz na Wenerze wedł. Lowell'a. 4) Strona oświetlona ze szczylinami powstałymi z powodu gorąca. 5) Inny krajobraz. 6) Wenus obserwowana w porze nocnej przez wielki teleskop obserwatoryjny. 2768-A.

Suknie i Okrycia

Czysta
Nr. 2

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.

Święta Kościoła prawosławnego.

poleca
Tow. Akc.

FR. PULS

w Warszawie,
Plac Teatralny 11.
Nowy-Świat 41

Święta żydowskie.

- Dnia 9-go stycznia 1913 r.—
1 Schebat 5673 r.

Warsz. Biuro Transportowe
Święto-Krzyska Nr. 32

Hennebergowskie srebro

zastępuje w zupełności czyste srebro
Skład fabryczny Braci HENNEBERG

Warszawa, Wolska Nr. 17. Sklep: Trębacka Nr. 1.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.

Święta Kościoła prawosławnego.

9 C.	Marcyanny P. M., Jukunda
10 P.	Agatona P., Wilhelma WB.
11 S.	Honoraty P., Hygina P. M.
12 N.	1 po 3 Kr. Arkadyusza i Mod.
13 P.	Weroniki i Glafiry P. p.
14 W.	Hilarego B. W. D. K.
15 S.	Pawła I Pustelnika.
16 C.	Marcelego P. M., Otona M.
17 P.	Antoniego Op.
18 S.	Katedry św. Piotra w Rzym.
19 N.	Starozap. <i>Im. Jezus.</i> Henryka
20 P.	Fabiana P. M.
21 W.	Agnieszki P. M.
22 S.	Wincentego i Anastaz. M.m.
23 C.	Zasłuż. <i>NMP. ze ś. J.,</i> Ildf.
24 P.	Tymoteusza B. W.
25 S.	<i>Nawrócenie Ś. Pawła Ap.</i>
26 N.	<i>S. Rodz. Polikarpa.</i>
27 P.	Jana Złotoustego B. W. D. K.
28 W.	Objaw. ś. Agnieszki, Flaw.
29 S.	Franciszka Salez. B. W. D. K.
30 C.	Martyny P. M., Sawiny P.
31 P.	Piotra Nolasco, Marceli Wd.

27 Sw. Ap. *pierw. rarch. Stiep.*
28 Św. Ap. Nikanora, mcz. Ind.
29 S. 14000 mładienc. izb. w Wif.
30 Mcz. Anisji i Prp. Fieod.
31 Prp. Melańji Rimlanyni.
1 ☉**Now. god. 1913. Abriez. Gos.**
2 Św. Siwestra papy Rmsk.
3 Pr. Malachii, mucz. Gordja
4 Sobor 70 -ti Apost., Feoktista
5 Mucz. Feopempta i Fieony.
6 ☉**Bogojawienie Gospodnie.**
7 *Sob. ś. Joanna predt., Fieod.*
8 Prp. Georgia, Ilji, Grigorja.
9 Św. Filippa mitr. Mosk.
10 Sw. Grigor. jep. Nissk., Pawła
11 Prp. Feodosja W., Michajła
12 Mcz. Tatjany, św. Sawwy.
13 N. po proś. M. Jermila, Piotra
14 Prp. Otiec w Synaje i Raifie.
15 Prp. Pawła Fiwejsk.
16 Poklon. czest. w Ap. Piotra
17 Prp. *Antonja Wielik.*
18 Sww. *Afanasja W. i Kirilla*

ZAKŁADY

ROMANA

REKIERTA i S-KI

dawn. K. HENNEBERGA, egz. od 1876 r.

Telef. 15-81 i 67-56

S ł o Ń c e

Księżyc

Dnia	S ł o ŋ c e							
	Wschód		Zachód		Długość dnia		Przybył	
	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.
1	8	14	3	54	7	40	0	6
5	8	13	3	58	7	45	0	11
10	8	10	4	5	7	55	0	21
15	8	7	4	13	8	6	0	32
20	8	2	4	21	8	19	0	45
25	7	55	4	30	8	35	1	1
31	7	47	4	41	8	54	1	20

Księżyc			
Wschód		Zachód	
g.	m.	g.	m.
7	15 r.	11	53 r.
10	5 „	1	29 pp.
10	53 „	7	11 w.
1	7 pp.	1	14 pn.
8	42 w.	6	41 r.
3	51 r.	9	25 „
		10	54 „

② Now d. 1, o g. 11 m. 32 f.
 ③ Pierwsza kw. d. 15, o g. 5 m. 26 pp
 ④ Pełnia d. 22, o g. 5 m. 4 pp.
 ⑤ Ostatnia kw. d. 29, o g. 8 m. 58 f

Styczeń. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Arcydzieła literatury polskiej.

Mickiewicz. Poezye (4 t.), 1.00 i 2.00. — Pan Tadeusz, 0.80 i 0.15. — Bajki i powiastki 0.08. — Ballady i romanse 0.12. — Dziady cz. II i IV 0.20. — Grzyzna 0.15. — Konrad Wallenrod, 0.20. — Liryki 0.10. — Tłómaczenia, 0.10. — Żywilla-Karylla — 0.40. Sonety Krymskie, Erysy 0.06. — Nieznane pisma 2.40. — Wybór listów 2.50. — Dzieła, wyd. Tow. lit. im. A. Mickiewicza (wydanie krytyczne, najkompletniejsze dotychczas 4 t.). — Krasicki Wybór pism 1.00. — Pan podstoli 0.25. — Bajki i przypowieści 0.10. — Satyry i listy 0.10. — Myszeis 0.20. — Dzieła (6 t.), 7.50. — Wacław Polocki. Wojna chocimska 1.50 i 0.30. — Kochanowski. Odprawa posłów greckich, 0.15. — Wybór pism 1.00. — Dzieła wszystkie (4 t.) 15.00. — Rej. Pisma wierszem 0.20. — Żywot człowieka poczciwego 1.00. — Zwierzyniec 1.20. — Skarga Żywoty świętych (12 t.) 5.00. — Kazania sejmowe 1.00. — Ka-

zania sejmowe (wybór) 0.20. — Szymonowicz. Sielanki 0.15. — Karpiński. Poezye drobne 0.05. — Pisma wierszem i prozą 2.50. — Brodziński. Wiesław 0.06. — Wybór poezji 0.08. — Pisma (8 t.) 8.00. — Malezewski. Marya 0.10. i 0.20. — Słowacki. Beniowski 0.25. — Król-Duch. 0.20. — Nowa Dejanira 0.30. — Poemata 0.25. — Ojeiee zadziurnych. W Szwajcaryi 0.08. — Jan Bielecki. Arab. Mnich 0.10. — Mindowe 0.12. — Złota Czaszka 0.10. — Marya Stuart 0.15. — Wybór pism 1.00. — Zawisza Czarny 1.20. — Liryki 0.90. — Pisma (6 t.) 4.00 i (4 t.) 1.00. — Krasinski. Irydion 0.40. — Nieboska komedia 0.20. — Wybór pism 1.00. — Pisma (4 t.) 1.00. — Pisma (wyd. zupełne 8 t.) 8.00. — Kraszewski. Powieści historyczne (78 t.). 0.18.00. — Stara baśń 0.75. — Chata za wsią 0.80. — Grzechy hetmańskie 2.50. — Wybór pism 21.75. — Korzeniowski. Emeryt 1.00. — Garbaty 1.00. — Kolokacya 1.00. — Nowe wędrowki oryginała 1.20. — Spekulant 0.75. — Tadeusz Bezimienny (3 t.) 0.60. — Wędrowki oryginała 0.75. — Kar-

pacy góralskie 0.10. — Mnich 0.15. — Dzieła (12 t.) 15.00.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Łatwe: Wachs P. Gentillesse. — 40. Morley Ch. op. 91 № 26. Danse hongroise. — 30. Gade N. W. op. 36 № 5. Danse des jeunes filles. — 20. Krzyżanowski Ig. Six Bagatelles, Cah. I. — 60. Streabbog L. Conte de grand'mère. — 20. Moniuszko St. Cramer A. Krakowiak, „Po-leć pieśni z miasta”. — 30. Rzepko Wł. Krakowiaki dla dzieci (Do śpiewu lub na sam fortepian). — 60.

Średniej trudności: Curtis E. Wróc do Sorrento. (Ulubiona piosenka neapolitańska). — 30. Grüneberg W. A. op. 69. Souvenir de Marylin. (Efektowny mazurek salonowy). — 40. Zickner O. op. 163 Królowa kwiatów. (Walc w stylu baletowym). — 75. Ball E. R. Kochaj — a cały świat jest mój. (Ulubiona piosenka amerykańska). — 30. Granzow P. op. 40. Danses des poupées (w formie gawoty). — 50. Mezzacapo E. Napoli. (Neapolitańska tarantella). — 40.

Trudne: Marczewski L. Never Moore. Valse. — 50. Melcer H. Prélude. — 45. Łopuska H. op. 4. Wieczór. — 45. Różycki L. op. 26. Contes d'un Horloge. Cah. I. Menuet. — 75. Obuchowicz H. op. 5. Ballade. — 60. Nowowiejski F. op. 20 № 1. Bal-lada 1. —

TAŃCE.

Karasiński A. Tonia. Walc. — 60. Grüneberg W. A. op. 77. Czardasz. — 60. Hertz W. Polonez Jubileuszowy. — 60. Gran-izow P. Salut aux Drapeaux.

(Marsz Napoleoński). — 50. Be-rezow I. Czule pieszczoty. Walc. — 50. Zalewski Z. Świętokrzy-skie w pieśni. Zesz. I. Oberki. — 75. Rokicki T. Ola. Polka. — 30.

ŚPIEWY.

Wertheim J. Czarne motyle. (Mezzo Sopran). — 75. Lincke P. Czy kochasz mnie? (Sopran lub tenor). — 40. Rzepko Wł. Ra-clawice. (Ilustracja muzyczna niektórych momentów poematu T. Lenartowicza). Do śpie-wu lub na sam fortepian. — 60. Starczewski F. Marzenie. (Me-zzo Sopran). — 30. Różycki L. op. 14 № 6. Tęsknota. (Sopran). — 50. Rapacki W. Wiosna i mi-łość (Sopran). — 50. Karłowicz M. Nie płacz nade mną. (Mezzo Sopran). — 30.

Notatnik historyczny.

1. r. 1823. Aleksander Petöfi, poeta węgierski, ur. w Kis-Körös († 1849). — 2. r. 1801. Zgon pisarza Jana Lavatera w Zurichu (ur. 1741). — 3. r. 1905. Kapitulacja Portu Artura. — 4. r. 1911. Wielkie trzęsienie zie-mi w Turkestanie rosyjskim. — 5. r. 1643 ur. znak. fizyka i a-stronoma Izaaka Newtona w Woolsthorpe († 1727). — 6 r. 1858. † feldmarszałek Franci-szek hr. Radetzki w Medyola-nie (ur. 1766). — 6. r. 1838 ur. kompozytor muz. Maks Bruch w Kolonii. — 7. r. 1715 † pi-sarz franc. Franciszek Fenelon w Cambrai (ur. 1651). — 8. r. 1642 † astronom Galileusz w Arcetri (ur. 1564). — r. 1888 † poeta ross. Mikołaj Niekrasow w Pe-tersburgu (ur. 1821). — 1896 r. † umiera poeta franc. Paweł Ver-laine w Paryżu (ur. 1844). 9. r. 1873. Zgon Napoleona IV-go

w Chislehurst (ur. 1808). — r. 1878. Wzięcie w niewolę armii tureckiej przez Rosyan pod Szypką. 10. r. 1514. Ukończenie druku pierwszego wydania grec. Nowego Testamentu. — r. 1778. Zgon przyrodnika Linneusza w Upsali (ur. 1707). — 12. r. 1746. Urodziny pedagoga Henryka Pestalozzego w Zurichu († 1827). — r. 1842. Ur. poeta franc. Franciszek Coppée w Paryżu († 1903). 14. r. 1742. Zgon astronoma Edmunda Halley'a w Greenwich (ur. 1656). 15. r. 1622. Ur. komedjopisarza franc. Molliera w Paryżu († 1673). — r. 1791. Ur. poeta niem. Franciszek Grillparzer w Wiedniu († 1822). — 16. r. 1599 Zgon poety ang. Edmunda Spencera w Londynie (ur. 1553). — r. 1811. Ur. znakomity hodowca pszczoł ks. Jan Dzierżon w Łowkowicach na Szląsku († 1906). — r. 1891. Zgon kompozytora franc. Leo Delibesa w Paryżu (ur. 1836). — r. 1901. Zgon malarza Arnolda Böcklina w Fissollet (ur. 1827). — 17. r. 1600. Ur. dramaturg hiszp. don Pedro Calderon w Madrycie († 1681). — r. 1863. Zgon malarza Horacego Vernet w Paryżu (ur. 1789). — 18. r. 1871. Proklamacya w Wersalu cesarstwa niemieckiego. — 19. r. 1576 Zgon poety niem. Hansa Sachs w Norymberdze (ur. 1494). — r. 1736 Ur. James Watt w Greenock znak. fizyk († 1819). — r. 1798. Ur. filozof August Comte w Montpellier († 1857). — r. 1809. Ur. poeta Edgar Poe w Bostonie († 1849). — 20. 1880. Zgon męża stanu franc. Juljusza Favra w Wersalu (ur. 1809). — r. 1900. Zgon pisarza ang. Johna Ruskina w Coniston (ur. 1819). — 21. r. 1793. Stracenie na szafocie Ludwika XVI (ur.

1754). — 1829 Ur. króla szwedzkiego Oskara II w Sztokholmie († 1907). — 22. r. 1729 Ur. poety Gottholda Lessinga w Kamenz († 1781). — r. 1755 Ur. fizyk franc. Andrzej Ampere w Lugdunie († 1836). — r. 1788. Ur. poeta ang. Jerzy lord Byron w Londynie († 1824). — r. 1901 Zgon królowej Anglii Wiktorii w Osborne (ur. 1819). — 23. 1883 r. Zgon malarza i rysownika Gustawa Doré w Paryżu (ur. 1833). — 24. r. 1712. Ur. Fryderyka Wielkiego króla pruskiego w Berlinie († 1786). — r. 1866. Zgon kompozytora Fryderyka Flotowa w Darmsztadzie (ur. 1812). 25. r. 1759. Ur. poeta szkoc. Robert Burnus w hrabstwie Ayr († 1796). — 26. r. 1823. Zgon lekarza Edwarda Jennera, wynalazcy szczepienia ospy w Berkeley (ur. 1749). — 27. r. 1756 Ur. kompozytor Amadeusz Mozart w Salzburgu († 1791). — r. 1901 Zgon kompoz. Józefa Verdeggo w Medyolanie (ur. 1813). — 28. r. 1871. Kapitulacya Paryża. — 29. r. 1782. Ur. kompozytor Daniel Auber w Caen († 1871). 30. r. 1649. Stracenie Karola I angielskiego w Londynie (ur. 1600). — 31. r. 1797. Ur. kompoz. Franciszek Schubert w Wiedniu († 1828). r. 1891. Zgon malarza Ernesta Meissoniera w Paryżu (ur. 1815).

Dla rolników. Czas najstosowniejszy do ułożenia planów gospodarstwa na cały rok i zasiewów wiosennych. Poczyń zakupy nasion potrzebnych do siewu, pamiętaj o przygotowaniu zapasów nawozów sztucznych. Zwozić drzewo na budulec i na opał, we dworach zwozić lód do lodowni, oczyszczać rowy dla ułatwienia odpływów

wiosennych. W sadach wycinać suche gałęzie i oczyszczać drzewa z jajek owadów. Utrzymywać ciepło w chlewach i stajniach, zwłaszcza gdy jest oczekiwany przybytek inwentarza. W czas odwilży kopać doły pod sadzonki drzew, drzewa owocowe oczyszczać i bielić. W stawach rybnych wyrabywać przezęble, naprawiać płoty, w pasiekach porządkować ule i naprawiać. Strzedz roje od głodu i myszy.

Dla ogrodników. Na drzewach owocowych niszczyć zalążki owadów, chronić drzewka od mrozów i od gryzienia przez zające. Przygotowywać inspekty pod nowalce, których siew ma się rozpocząć w połowie miesiąca. W piwnicach i loszkach przebieierać warzywa. Utrzymywać w cieplarniach odpowiednią temperaturę, szczepić róże na dzieżkach.

Kalendarz myśliwski. W tej najsurowszej porze roku ochraniać zwierzynę, a tępić tylko sztuki niezdadne do mnożenia się. W szczególności ochraniać sarny i kuropatwy, zające można jeszcze strzelać. Tępić zwierzęta szkodne w gospodarstwie, jak kuny i tchórze. Jeleniom, sarnom, również dzikom dawać paszę.

W styczniu wolno polować na dziki, łosie (byki), jelenie (byki), sarny (rogacze), zające, guszcze, cietrzewie, kuropatwy, dropie, kwiczoły, kaczki i wszelkie ptactwo przelotne.

Dla gospodyń.

Miesiące zimowe są stosunkowo najłatwiejsze dla dyspozycyi stołu, gdyż użytkuje się z poczynionych latem i jesienią zapasów

i są również stosunkowo obfitsze we wszystko, niż miesiące wiosenne, kiedy zwierzyny i jarzyn delikatniejszych braknie. Wielkomiejscy ogrodnicy zaradzają wprawdzie temu, przez hodowanie wczesnych warzyw w ciepłych inspektach, ale nie wszystkie one mają smak właściwy, a ceny ich nie są dla szerszego ogółu dostępne.

W styczniu za to mięsa i ryb mamy wielki wybór; zwierzyna, jak: dziki, kozły, zające, znajduje się w obfitości, a z ptactwa kuropatwy, gołębie, kwiczoły, bażanty oraz drób tuczony, pozwalają na duże urozmaicenie stołu. Nabiał tylko jest równie drogi, jak w grudniu, gdyż mleka jest najmniej w tych miesiącach, jaja także utrzymują się w wysokiej cenie; to też w pożywieniu zimowem powinny przeważać pokarmy mięsne, ryby, kompoty, oraz ciasta smażone na tłuszczu, jak pączki, faworki i t. p. Jarzyny jednak są jeszcze świeże i dobre: pomidory, kalafiori, delikatniejsze odmiany kapusty, oraz wiele trwałych gatunków jabłek i gruszek przechowuje się w odpowiednio urządzonych piwnicach wybornie. Baraniny bardzo mało, za to wołowa połówica, cielęcina i wieprzowina są dobre, a zimno ułatwia przechowywanie ich w stanie świeżości przez czas dłuższy. Pomarańcze oraz mandarynki, jabłka nadają się na kompoty, konfitury; to samo możemy powiedzieć o cytrynach, które dobrze usmażone dają efektowną, smaczną i tania konfiturę złocistego koloru.

Na zebraniach karnawałowych podaje się przeważnie słodczy zamrażane, jak: lody, kremy, galarety, których przygotowa-

nie z powodu zimnej pory jest łatwiejsze, niż w lecie.

Napoje chłodzące, podawane przy tańcach, pochłaniają wielką ilość przygotowanych w lecie soków owocowych; to też oszczędniejsze gospodynie starają się ubytek taki zrównoważyć przez przyrządzanie soków z żórawin, cytryn i pomarańczy.

Nie są one tak smaczne, jak z innych owoców, lecz kwaskowate i chłodzące.

Hygiena.

Wartość pożywna sera i jaj. Ser wyrabia się: 1) z mleka zsiadłego, 2) słodkiego z podpuszczką i 3) ze śmietany.

Podpuszczka, przyrządzona z żołądka cielęcego, wywołuje natychmiastowe skwaśnienie mleka; po oddzieleniu z niego serwatki za pomocą przecedzenia, otrzymujemy z tego twarogu serki delikatne (demi-sel, gambrino, ser ziemny).

Jeśli ser będzie pozostawiony przez czas dłuższy bez specjalnego przyrządzenia, powstaje w nim fermentacja wskutek osadzania się mikrobów z powietrza, tak wewnątrz, jak i na jego powierzchni.

Jeden z nich, *Penicillium glaucum*, tworzy w serze rodzaj pleśni o smaku ostrym, szczypiącym (gorgonzola, roquefort), które można by nazwać fermentowanymi, równie jak brie, camembert i inne ich gatunki.

Niektóre przyrządza się przez ogrzewanie zsiadłego mleka aż do zwarzenia się sernika czyli kareiny (parmezan, chester, holenderski, szwajcarski) i t. p.

Wszystkie te gatunki obfitują w białko i tłuszcze, a są

strawniejsze, niż sery przyrządzane z mleka surowego, szczególnie, jeśli fermentacja ich dochodzi do wysokiego stopnia.

Ser, otrzymany sposobem zwykłym, przez ogrzewanie mleka skwaśnialego, spożywany jako twaróg, jest dla dzieci i rekonwalescentów pokarmem nader pożywny.

Jaja mają także wysoką wartość odżywczą: zawierają one taką ilość białka, tłuszczu i soli, iż 20 jaj równa się pożywnością i wytwórczością ciepła w naszym organizmie 1 kil. dobrego mięsa, a litr mleka równa się pod tym względem 8-iu jajom.

Składają się z białka i żółtka, zamkniętych w skorupce, która jest porowata, o czem należy pamiętać, gotując jaja na twardo lub miękko; ponieważ otaczająca je wtedy woda dostaje się do środka, musi ona być zupełnie czysta.

Przenikają przez skorupkę nawet ciała stałe, np. sól, w której się często jaja przechowuje, a także zapachy: jeśli są trzymane przez czas dłuższy w piwnicy źle przewietrzanej, nabędą zapachu stęchlizny, który im wszelką wartość odbierze.

Żółtko, wbrew powszechnemu mniemaniu, jest pożywniejsze od białka i łatwiejsze do strawienia; żołądek najmniejszą ma z niemi pracę, gdy są ugotowane na miękko, t. j. zaledwie ścięte.

Gotowane na twardo są trudnostrawne, szczególnie białko; to ostatnie, jeśli jaja spożywane są na surowo, minimalną korzyść przynosi, gdyż żołądek wcale prawie go nie przyswaja.

Miesiąc w podaniach.

Styczeń i luty zostały jakoby wprowadzone do kalendarza ja-

ko miesiące 11 i 12 przez Numę Pompiliusza, któremu też przypisują ustanowienie kapłanek Westy, oraz podział ludu na klasy i reformę kalendarza.

Numa też miał nadać nazwę pierwszemu miesiącowi w roku na cześć Janusa (Januarius).

Pochodzenie zwyczaju rozdawania podarków noworocznych (franc. Etrennes) zbieracze legend wywodzą od bogini Strenna, która przedstawiała siłę. Poświęcono jej lasy w pobliżu Rzymu. Powiadają, że król Tatius corocznie na początku stycznia otrzymywał w darze z tegoż lasu gałązki laurowe, rozdawane zwycięzcom i wogóle zasłużonym. Za cesarów rzymskich, przyjaciele w pierwszym dniu Januariusza wymieniali pomiędzy sobą drobne monety.

Złożone daktyle, figi i miód w plastrach, podobno, aby rok był słodki. Gallowie za czasów druidycznych składali sobie dary w jemiolo, której gałązki zawieszali na czczonych dębach. W kalendarzu Rzymian, styczeń, chociaż poświęcony Janusowi, był poddawny opiece Junony. Dnia 1-go odbywały się *Janualia*, święta Janusa, obchodzone ucztami i uciechami publicznymi. Dnia 3-go rozpoczynało *Minerwalie*; trwały dni 5, przeznaczone na modły, ofiary i walki gladiatorów. W tymże czasie uczniowie uiszczali swoim nauczycielom należność. Dn. 9-go wypadły *Agonalie* (walki o wyższość umysłową lub fizyczną). Dn. 10 i 12 *Carmenaliae*, na cześć Nikostraty, córki Pallas, króla Arkadyi, słynnej wieszczki. *Compilarie* na cześć bogów domowych, dn. 24 *Sementinie*, obchody na cześć zasiewów. W końcu tegoż mie-

siąca *Paganalie*, święta pasterskie w 7 dni po *semenaliach*, bo tyleż dni kielkuje ziarno. — W kościele katolickim dn. 6-go są obchodzone święta Trzech Króli. Dawniej obchodzono je przez post ścisły, w kościołach dawano misterya. We Francji dn. 28 obchodzono święto Karola Wielkiego, które było świętem szkolnym. — Od dn. 21 grudnia dnia przybywa, najzimniejsze mają być dni 2, 3, 7 i 10 stycznia. W Paryżu dn. 2, r. 1795 notowano 23°. Najniższa temperatura na naszym globie dochodzi do 59 w Jakucku (w r. 1829).

W kalendarzu francuskim republikańskim styczeń zwano *Nivôse*, t. j. miesiąc śniegu.

Obiady.

Środa 1-go. — Zupa szczawiowa z grzankami z parmezanem. — Vol-au-vent z kur. — Kalafiory. — Comber sarni i kompot z moreli. — Krem orzechowy.

Czwartek 2-go. — Rosół z kaską. — Sztuka mięsa z sosem kartoflanym i rydze marynowane. — Flaki. — Indyczka z kompotem. — Naleśniki angielskie.

Piątek 3-go. — Sandacz w galarecie. — Polewka z winą. — Groszek zielony z omletem. — Ryba smażona lub befszyk z chrzanem. — Legumina z chleba razowego.

Sobota 4-go. — Barszcz z pierogiem drożdżowym z mięsem. — Potrawa z główki cielęcej. — Marchew z grzankami. Rostboeuf, kartoffle i sałata czerwona. — Krem cytrynowy.

Niedziela 5-go. — Zupa rakowa. — Vol-au-vent z kur. —

Karczochy. — Comber sarni
z kompotem. — Galareta pon-
czowa.

Poniedziałek 6-go. — Czernina z kaczek. — Sztufada z garniturem. — Rzepa nadziewana. — Kwiczoły. — Krem śmietankowy z orzechami.

Wtorek 7-go. — Rosół z pie-
rogami drożdżowym z mię-
sem. — Sztuka mięsa z chrza-
nem. — Marchew z grzanka-
mi. — Kaczki z kompotem. —
Krem czekoladowy.

Środa 8-go. — Zupa grochowa z wędzonką. — Befszyk z chrzanem. — Salsefia. — Górka cielęca nadziewana i kompot ze śliwek. — Bezy z bitą śmietaną.

Czwartek 9-go. — Auszpik z pulard. — Bulion z kaszką. — Ipraki. — Pieczeń huzarska, kartofle i buraczki. — Jabłka pieczone.

Piątek 10-go. — Zupa jagodziana z grzankami. — Karp na szaro. — Pierogi z grzybami i kapustą. — Sandacz po włosku. Budyń czekoladowy z sokiem.

Sobota 11-go. — Zupa pomidorowa. — Potrawa z mostków cielęcych z amoretkami. — Połędwica z garniturem i kompot z borówek. — Legumina ze śmietany.

Niedziela 12-go. — Rosół z pomidorami. — Zrazy nelsonskie. — Groszek zielony z omletem. — Kuropatwy z kompotem. — Szarlotka z jabłek.

Poniedziałek 13-go. — Krupnik. — Paszteciki w cieście franc. — Ipraki. — Perliczki z sałatą kartoflana. — Faworki z herbata.

Wtorek 14-go. — Kapuśniak z kartoflami. — Potrawa z główki cielęcej. — Kalafiory. — Zajac z marmeladą z jabłek. — Galareta ananasowa.

Środa 15-go. — Kołduny. — Barszcz burakowy w filiżankach. — Szynce cielęce z kaszką. — Jarzabki z kompotem. — Merengi z bitą śmietaną.

Czwartek 16-go. — Rosół z jarzynkami. — Sztuka mięsa z sosem szczypiorkowym. — Salsafia. — Pieczeń huzarska, kartofle i buraczki. — Blamanż czekoladowy.

Piątek 17-go. — Zupa z owoców suszonych z grzankami. — Sandacz z jajami. — Pyza z masłem. — Ryba smażona lub rost-boeuf z sałatą kwaszoną. — Legumina z sago.

Sobota 18-go. — Zupa cytrynowa. — Ozór w szarym sosie. — Makaron zapiekany z szynką. — Udziec sarni z sałatą kartoflaną. — Galaretką malinowa.

Niedziela 19-go. — Zupa pomidorowa. — Paszteciki w konchach. — Ozór na szaro. — Udziec sarni z burakami. — Krem śmietankowy.

Poniedziałek 20-go. — Barszcz z bułeczkami z mięsem. — Potrawa z główki cielęcej. — Kalafior. — Rostbef, kartofle smażone i kompot z borówek. — Pianka z podlewka śmietankowa.

Wtorek 21-go.—Czernina z kaczek z grzybami. — Groszek zielony obłożony kotlecikami z mózgu. — Zając z sałatą kartoflaną.—Krem śmietankowy z makaronikami.

Środa 22-go. — Rosół z kartoflami. — Sztuka mięsa z sosem koperkowym. — Potrawa z pulard z sosem amoretkowym. — Połędwica, kartofle puré i kompot z gruszek. — Blamanż pałony.

Czwartek 23-go. — Zupa cytrynowa. — Pekefleisz z grochem puré i chrzanem. — Mar

chew duszona, obłożona grzan-
kami. — Kaczki z kompotem
z jabłek. — Kisiel żurawinowy ze
śmietaną.

Piątek 24-go. — Zupa kartoflana puré. — Majonez z sandacza. — Groszek zielony z omletem. — Okonie smażone z salata czerwona. — Blamanż palony.

Sobota 25-go. — Zupa szczawiowa. — Befszyk z chrzanem. — Kalafiory. — Legumina ze śmietany.

Niedziela 26-go. — Zupa neapolitańska z grzankami. — Paszteciki w cieście franc. — Jarmuż z kasztanami. — Indyk z kompotem. — Faworki.

Poniedziałek 27-go. — Zupa
grochowa z grzankami. — Klops
z chrzanem. — Ipraki. — Zając

z marmeladą z jabłek. — Krem
ponczowy.

Wtorek 28-go. — Rosół z kaszką. — Sztuka mięsa z ogórkiem kwaszonym. — Kaczki z kompotem z jabłek. — Naleśniki angielskie.

Środa 29-go. — Bigos z kapusty. — Sztuka mięsa z sosem szczypiorkowym. — Indyczka z kompotem z jabłek.

Czwartek 30-go. — Flaki. — Barszcz w filiżankach. — Sznyce cielece z cytryną. — Jarzabki z kompotem. — Mleczko z sokiem porzeczkowym.

Piątek 31-go. — Śandacz w galarecie. — Polewka z wina. — Pierożki z powidłami. — Ryba smażona lub rostbef z chrzanem. — Legumina z twarożku.

Dochody i wydatki.

[illegible]

Na czele producentów węglowych świata stoją Stany Zjednoczone Ameryki Północnej z liczbą 447,400,000 tonn, którą osiągnęły w r. 1910. Ponieważ jednak konsumpcja węgla w Stanach Zjednoczonych w tym samym roku wyniosła 434,815,000 tonn, przeto wywóz węgla amerykańskich przedstawia liczbę stosunkowo niewysoką. Produkcja węgla w Anglii w r. 1910 wynosiła 264,430,000 tonn, konsumpcja wewnątrz kraju 179,960,000; w Niemczech 150,370,000 przy konsumpcji 130,320,000; we Francji 37,255,000 przy konsumpcji 54,860,000; w Belgii 25,530,000 przy konsumpcji 23,850,000 tonn. Krajem, który najwięcej produkuje węgla w stosunku do

liczby ludności jest więc właśnie Anglia. Na głowę wypada w niej 6 tonn, gdy odpowiedni stosunek produkcji wynosi w Stanach Zjednoczonych 5, w Belgii $3\frac{1}{3}$, w Niemczech $2\frac{1}{3}$, we Francji niespełna jedną tonnę.

W ten sposób stoi Anglia, jako dostawczyni węgla, na czele wszystkich państw świata. Gdy tymczasem w innych gałęziach przemysłu, jak np. w metalurgii i chemii, ustępuje miejsca Stanom Zjednoczonym i Niemcom, na rynku węglowym ma stanowczą nad nimi przewagę. W ostatnich latach produkcja w Anglii znacznie się wzmogła. Z 40 milionów tonn w r. 1850 wzrosła do 181 milionów w r. 1890, a do 267 milionów w r. 1909. Angielskie okręty węglowe kursują dziś po morzach całej kuli ziemskiej; składają swój ładunek zarówno w Australii, jak i w Chinach. Stacje węglowe angielskie, założone we wszystkich portach, stanowią główną podstawę potęgi morskiej Anglii.

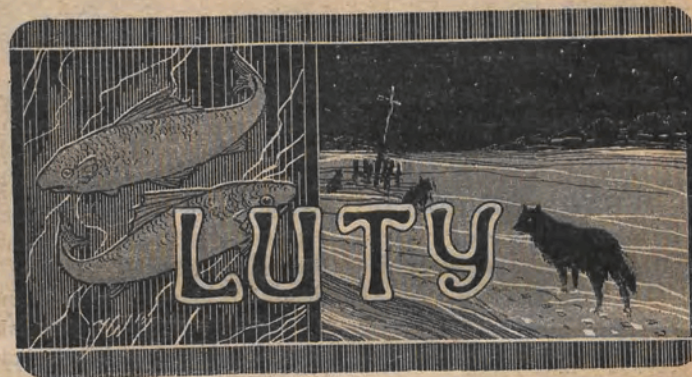
Pod względem wywozu pierwsze miejsce zajmowały kopalnie w południowej Walii. W r. 1909 wywóz ten wynosił 25 milionów tonn. Z zagłębia w Newcastle wywieziono 20 milionów tonn. Szkockie kopalnie wywoziły 10 milionów, kopalnie w Yorkshire 6 milionów. Wśród odbiorców węgla angielskich największą konsumpcję wykazuje Francja, która w r. 1909 sprowadziła z Anglii 10,400,000 tonn. Spotrzebowanie węgla angielskich we Francji w ciągu ostatnich lat dwudziestu wzrosło w dwójnasób i okazuje nadal ciągłą tendencję zwykłą. Również Niemcy są wybitnym odbiorcą węgla angielskich, mimo obfitej własnej produkcji. W r. 1909 sprowadziły z Anglii 9,700,000 tonn. Za nimi idą Włochy z liczbą 9,080,000 przywozu, Szwecja (5,860,000 tonn), Rosja (3,300,000 tonn), Dania (2,800,000 tonn), Hiszpania i Egipt (po 2,600,000 tonn), wreszcie Rzeczpospolita argentyńska z liczbą 2,400,000 tonn.

Warszawa — Łódź — Lublin —
Sosnowiec — Kijów.

NAJLEPSZA
KAWA PALONA

"PLUTON"

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.	Święta Kościoła prawosławnego.
1 S. †Wigilia. Ignacego, Brygidy.	19 Prp. Makarja Egip.
2 N. ZAPUST. Oczyszczenie N. M. P.	20 ♀ N. 31. Prp. Jewfimja Wiel.
3 P. Błażeja B. M.	21 Prp. Maksima ispow.
4 W. Ansgarego i Andrzeja B. W.	22 Ap. Timofieja, mcz. Anast.
5 S. †Popielec. Agaty P. M.	23 Sw. Klimenta, Pawlina mil.
6 C. Doroty P. M., Sylwana.	24 Prp. Ksenji, Makiedonja.
7 P. Romualda Op., Ryszarda.	25 Św. Grigorja Bogost.
8 S. Jana z Maty W., Emiliana.	26 Prp. Ksienofonta i Marji.

WODE KOLONSKĄ poleca
TOW. FR. PULS W WARSZAWIE,
HOLENDERSKA AKC. Plac Teatralny 11.
Nowy-Swiat 41.

Wykaz dni nieprotestowych.

2. Niedziela
9. Niedziela
15. Sobota św. st. st.
16. Niedziela
23. Niedziela

Święta żydowskie.

Dnia 8-go—1 Adar, d. 21-go—
Mały purim—14 Adar.

"TLENOL" eliksir, krem, proszek
do zębów.
Prof. D-ra NAPOLEONA CYBULSKIEGO.
LUTY.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.	Święta Kościoła prawosławnego.
9 N. 1-a post. Wstęp. Apolonii.	27 N. 32. Pier. moszcz. ś. Joanna
10 P. Scholastyki P., Sylwana BW.	28 Prp. Jefrema, Palladja, Feod.
11 W. Ob. NMP. w Lourdes, Satwin.	29 Pier. moszcz. ś. m. Ignatia B.
12 S. † Eulalii P. M.	30 ♀ S. 3 ś. Wasil, Grigor. Ioan.
13 C. Jana i Dobrosława, Katarz.	31 Sw. bezsz. i czud. Kira i J.
14 P. †Walentego kap., Zenona M.	1 Few. mcz. Trifona, Prp. Piet.
15 S. †Faustyna i Jowity M. m.	2 ♂ Srietenje Gospodnie.
16 N. 2 p. Such. Julianny, Juliana.	3 N. o MYT. FARIS. S. Pr. Sym.
17 P. Patrycyusza B. W., Donata	4 Prp. Isidora, Kirilla, Georg.
18 W. Symeona B.M., Maksyma.	5 Sw. Fiedosja, Czernich. Ag.
19 S. †Konrada M., Mansweta B.	6 S. Wukola mcz. Marfy i Marji
20 C. Leona i Eucheriusza Bb.Ww.	7 Prp. Parfenja i Łuki.
21 P. †Maksymiana, Feliksa, And.	8 W. mcz. Feodora, Ś. pr. Zach
22 S. †Katedry św. Piotra w Ant.	9 Mcz. Nikifora, Ś. mcz. Mark.
23 N. 3 p. Gluch. Piotra Damian.	10 N. o BL. SYN. Sw. Charalamp.
24 P. Macieja Ap. Sergiusza, Edylb.	11 Sw. Własija jep., Wsiewołoda
25 W. Zygryda B. W., Cezarego W.	12 S. Melet ś. Aleks. m mosk.
26 S. †Aleksandra i Nestora Bb. M	13 Prp. Martyniana, Symeona.
27 C. Leandra B. W., Aleksandra	14 Prp. Kirilla, Isaakija piecz.
28 P. †Romana Op., Makarego M.	15 S. A Onisima pr. Jews. pust.

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S ło ņ c e				K s i ę ż y c e	
	Wschód		Długość dnia	Przybyło	Wschód	
	g. m.	g. m.			g. m.	g. m.
1	7 45	4 43	8 58	1 24	5 7 r.	11 27 r.
5	7 38	4 51	9 13	1 39	7 56 "	3 43 pp.
10	7 29	5 0	9 31	1 57	8 52 "	9 47 w.
15	7 20	5 10	9 50	2 16	10 8 "	3 0 r.
20	7 10	5 19	10 9	2 35	4 28 pp.	7 13 "
25	6 59	5 29	10 30	2 56	12 8 pp.	8 18 "
28	6 52	5 34	10 42	3 8		9 25 "

Now d. 6, o g. 6 m. 46 r.
Pierwsza kw. d. 14, o g. 3 m. 58 r.
Pełnia d. 21, o g. 3 m. 27 r.
Ostatnia kw. d. 27, o g. 10 m. 39 w.

III HERMAN & Co Warsz. Biuro Transportowe

Luty. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Arcydzieła literatury polskiej (c. d.).

Morsztyn Andrzej. Poezye 1.50. — Drużbacka. Poezye 0.30. — Trembecki. Bajki 0.10. — Pisma (2 t.) 1.50. — Feliński. Barbara 0.20. — Dzieła (2 t.) 3.00. Niemcewicz. Powrót posła 0.20. Śpiewy historyczne 0.80. — Fredro. Pan Jowialski 0.20. — Śluby panieńskie 0.20. — Pan Geldhab 0.10. — Zemsta za mur graniczny 0.20. — Komedye 3.00. — Dzieła (12 t.) 12.00. — Zaleski. Pieśni gęślarskie serbskie. Car Łazarz, czyli Bój Kosowski 0.08. — Przenajświętsza Rodzina 0.40. — Wybór poezji, 2.00. — Poezye (3 t.) 4.50. — Goszczyński. Zamek Kaniowski 2.50. — Anna z Nadbrzeża 0.30. — Król Zamczyska 0.35. — Dzieła zbiorowe 3.00. — Pol. Mohort 0.25. — Pieśń o Ziemi naszej 0.10. — Wybór poezji 0.75. — Ujejski. Wybór poezji 0.08. — Poezye 1.20. Kondratowicz. Wybór poezji 0.10. — Janko Cmentarnik 0.06. — Ulas 0.08. — Kęs chleba 0.08. — Jan Dębóróg 0.10. — Trenzłowe. Spowiedź P. Korsaka 0.10. — Wielki

Czwartek 0.10. — Szkolne czasy 0.80. — Wybór poezji (5 t.) 5.00. Poezye (wydanie zupełne w 10 tomach) 10.00. — Lenartowicz. Wybór poezji 0.08. — Zachwycenie 0.04. — Wybór poezji 0.75. — Rzewuski. Listopad 1.35. — Zamek Krakowski 1.35. — Pamiętki starego szlachcica litewskiego 1.00. — Adam Śmigieński 0.75. — Rycerz Lizdejko 1.10. — Zaporozec 1.10. — Pisma (7 t.) 11.00. — Kaczkowski. Wybór pism (10 t.) 5.00. — Olbrachtowi rycerze (6 t.) 1.50. — Żmichowska. Poganka 1.20. — Wybór pism 1.00.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Łatwe: Godard B. op. 149 № 2. Marche des garçonnets — 20. Nowakowski J. op. 44 № 1. 2. Quatre petits airs populaires polonais Cah. I. — 20. op. 44 № 3. 4. Cah. II — 30. Wachs P. Tiens! c'est gentil. Bluettes françaises par A. Trojelli. — 20. Franke H. Chanson printanière — 20. Lorel Ch. Dors mon enfant. Berceuse. — 20. Rzepko Wł. Złote chwile. Zesz. I.

— 60 (Są to utwory muzyczne przeznaczone do kształcenia rytmiki o rysunku melodyi. W kluczu wiolinowym.)

Średniej trudności:

Rzepko Wł. Złote chwile Zesz. II. — 50 (Muzyka utrzymana stylowo, wydanie opracowane według nowych poglądów pedagogicznych, w kluczu wiolinowym i basowym). Wittman T. A. A ma gondole. Barcarolla. — 60. (Wybitna kompozycja angielskiego kompozytora chwili obecnej). Fletcher Percy E. Songe adoré. Morceau lyrique. (Nadzwyczaj melodyjny utwór, bogaty w efekty muzyczne). — 60. Drdla Fr. Serenada № 1. (Doskonały fortepianowy układ znanej kompozycji skrzypcowej z repertuaru Kubelika). — 30. Löhr Fr. op. 46. Souvenir de Paris. Valse lente. — 60. Löhr Fr. op. 50. Pomponette. Valse elegante. — 60.

Trudne: Lampsy W. op.

4. Prelude. 1. — Landowska W. Walc. — 45. Maszyński P. Kolyanka — 30. Melcer H. Nocturne — 45. Romaszko P. Tarentella. — 40. Wertheim I. op. 2. Cztery Preludya. — 75.

TAŃCE.

Zickner O. op. 101. Mon Bijou. Valse. — 60. (doskonały do tańca). Koschmider E. Pour un baiser (Valse Romantique) — 50. Z. I. S. Marsz Warszawskiej Straży Ogniowej. — 30. Valverde G. Danse de la Banana. — 35. Melzak St. Dla pięknych dam. Polka. — 30. Krautstoft St. Swojski. Kontredans. — 50.

ŚPIEWY.

Biliński Z. Rozmowa. (Sopran lub Mezzo-Sopran) po — 50. Obuchowicz H. Mówią mi wiecznie twoje oczy. — 60. Ball E. R.

Kochaj, a cały świat jest mój. (Sopran lub Tenor). — 40. Joyce A. Jesienią. Walc (Mezzo Sopran lub Baryton). — 50. Krupiński W. Puść mnie. — 50. Maszyński P. Po młodości dniach (Sopran) — 60.

Notatnik historyczny.

1. r. 1908. Zamordowanie króla portugalskiego Karola (ur. 1863) i następcy tronu (ur. 1887) w Lizbonie. — 2. r. 1594. Zgon kompozytor włoskiego Giovannego Palestriny (ur. 1526). — 3. r. 1809. Ur. kompozytor Feliks Mendelssohn Bartoldy w Hamburgu († 1847). — 7. r. 1801. Zgon malarza i rytownika Daniela Chodowieckiego w Berlinie (ur. 1726). r. 1909. Zgon poety franc. Catula Mendesa w St. Germain (ur. 1841). — 8. r. 1828. Ur. pisarza franc. Jules Verna w Nartes († 1905). — 9. 1874. Zgon historyka Juliusza Micheleta w Hyeres (ur. 1798). — r. 1881. Zgon pisarza rosyjskiego Dostojewskiego w Petersburgu (ur. 1821). — 10. r. 1837. Zgon poety ros. Aleksandra Puszkina w Petersburgu (ur. 1799). — 12. r. 1809. Zgon prezydenta St. Zjed. Ameryki Półn. Abrahama Lincolna w Hardin County († 1865). Um. przyrodnik Karol Darwin w Sprewsbury († 1882). — r. 1896. Zgon kompoz. Ambrożego Thomasa w Paryżu (ur. 1881). — 13. r. 1572. Zgon złotnika i rzeźbiarza Benvenuto Celiniego we Florencji (ur. 1500). — r. 1754. Ur. dyplomata franc. Karol ks. Talleyrand w Perigord († 1838). — r. 1883. Zgon kompoz. Ryszarda Wagnera w Wenecji (ur. 1813). — 14. r. 1468. Zgon wynalazcy druku Jana Gutenberga w Moguncyi (ur. 1394 lub 1397). — r.

1766 Ur. się ekonomista ang. Tomasz Malthus w Ruckery († 1834). — 16. r. 1497. Ur. Filip Melanchton w Bretten († 1560). — 17. r. 1600. Zgon filozofa Giordana Bruna w Rzymie (ur. 1548). — r. 1803. Ur. pisarz franc. Edgar Quinet w Bourgen Bresse († 1875). — r. 1856. Zgon poety Henryka Heinego w Paryżu (ur. 1797). — 18. r. 1564. Zgon rzeźbiarza i malarza włoskiego Michała Anioła z Buonarroti w Rzymie (ur. 1475). — 1654. Zgon pisarza franc. Jana Balzaca na zamku Balzac (ur. 1597). — r. 1745. Ur. fizyk Aleksander hr. Volta w Como († 1827). — 19. r. 1825 Ur. pisarz węgierski Maurycy Jokay w Komornie († 1904). — 20. r. 1820. Ur. Skrzypek Henryk Vieuxtemps w Verviers († 1881). — r. 1861. Zgon dramaturga franc. Eugeniusza Scribe w Paryżu (ur. 1791). — 21. r. 1677. Zgon filozofa Barucha Spinozy w Hadze (ur. 1632). — 24. r. 1829. ur. powieściopisarz Fryderyk Spielhagen w Magdeburgu († 1911). — r. 1848. Rewolucja lutowa w Paryżu: Francja po raz drugi obwołana rzecząpospolitą. — r. 1905. Przebiecie tunelu Simplonńskiego 25. r. 1634. Albrecht Wallenstein, zamordowany w Eger (ur. 1583). 26. r. 1802. Ur. poeta franc. Wiktor Hugo w Besançon († 1885). — 27. r. 1807. Ur. poeta amer. Henryk Longfellow w Portland († 1882). r. 1861. Ur. król bułgarski Ferdynand I w Wiedniu. 28. r. 1683. Ur. fizyk francuski i zoolog Antoni Reaumur w La Rochelle († 1757). — 29. r. 1792. Ur. kompozytor Joachim Rossini w Pesaro († 1868). — r. 1880. Przebiecie tunelu przez górę św. Gotarda.

Dla rolników. Podczas odwilży ułatwiać odpływ wód po śniegu. Na oziminach łamać skorupę śniegową waleń kolezastym. Naprawiać narzędzia gospodarskie, rozsiewać nawozy sztuczne, kończyć omlot koniczny, traw i nasion. Zboże choćby nie wilgotne przerabiać w śpichrzach. Gdzie są dreny, pilnować, aby się nie zatkały. Przepędzać inwentarz żywy dla ruchu i zdrowia. Konie i woły robocze zacząć lepiej karmić, stanowić kłaczki. Pamiętać, że luty dla inwentarza jest najgorszy, bo najłatwiej sprowadza choroby. Wywozić nawozy z obór i stajni, póki przez pola droga twarda. Zbierać w lasach nasiona drzew, mianowicie szyszki do wykruszenia. Strzedz drób od szkodników, jak kuny, tchórze i lasice. Rozpocząć cięcia wiosenne drzew, zamawiać też drzewka do sadzenia. Po połowie miesiąca zastawiać wyloty w pasiekach przed blaskami słońca.

Dla ogrodników. W tym miesiącu różnieć oczyszczać drzewa z owadów, zacząć wykrzesywać drzewa, przycinać gałęzie u starych, porosty na korze u nich starannie oczyszczać. Z końcem miesiąca w razie temperatury łagodniejszej, ciąć drzewa karłowe. W piwnicach i schowaniach przebieierać warzywa i owoce. W inspektach ciepłych zasiewać wszelkie nowalje targowe. W cieplarniach szczepić azalie, kamellie i in.

Kalendarz myśliwski. Pamiętać o paszy dla zwierzyny leśnej. Polowania na dzikie gęsi, kaczki, zórawie i inne ptactwo, ciągnące stadami. Tępić zwierzęta i ptactwo drapieżne, zwłaszcza lisy,

które grzeją się w tej porze. Łowy z zasadzki na wydry i kuny. Strzelać kruki, sroki i wrony. W lutym wolno polować na dziki, łosie (byki), sarny (rogacze), ptactwo przelotne, do końca miesiąca na zające, głuszce, cietrzewie, jarząbki, kuropatwy i dropie.

Dla gospodyń.

Pod względem obfitości produktów spożywczych miesiąc ten w pierwszej połowie dorównywa swemu poprzednikowi, ale później już się dają zauważyć pewne, choć niewielkie, zmiany.

Mięso wołowe i wieprzowe pozostaje wtedy w dawnej cenie, ale baranina prawie znika, natomiast cielęcina tanieje.

Z tuczonego drobiu mamy do rozporządzenia indyki, pulardy i kapłony: kaczek i gęsi już mało i nie są dobre, natomiast prosięta na pieczone i potrawy są teraz tuste i smaczne.

Zwierzyny wciąż dużo: sarny i dziki, głuszce, cietrzewie, kwiczoły, zające zabite wcześniej (gdyż w tym miesiącu już się nie poluje na nie), jemioluszki, dostarczają wielkiego urozmaichenia stołu.

Dobre też jest jeszcze ptactwo wodne: dzikie gęsi i kaczki, oraz kurki.

Upolowana wcześniej zwierzyna przechowuje się przy mrozach nierzaz po kilka tygodni, nie tracąc smaku, a zyskując na kruchości.

W piwnicach warzywa zaczynają w końcu tego miesiąca psuć się lub wyrastać, muszą więc być często przebieierane; wiele z nich traci smak właściwy, a kartofle obficie kiełkujące są nawet szkodliwe dla zdrowia.

Mleka jest teraz więcej, produkty nabiałowe, oraz jaja są nieco tańsze, by przed świętami Wielkanocnymi znów powrócić do cen zimowych, a nawet czasami je przewyższyć. Ryb jest teraz dużo, świeżych i mrożonych, to też do nich oraz do cielęciny można jeszcze dawać ładne salaty: kapusta czerwona i brukselska, jarmuż, selery, pomidory, z dodatkiem innych, nie wyrosniętych jeszcze jarzyn, dobrze się do tego nadają.

Owoce krajowe (jabłka i gruszki) drożeją znacznie, natomiast cytryny i pomarańcze są w obfitości i coraz słodsze.

W tym miesiącu zaczyna się zwykle post Wielki, a więc wszelkie rybne potrawy, oraz wszelkie z nich marynaty, konserwy, śledzie lepszych gatunków, w oliwie, occie lub musztardzie, przyrządzone w domu, z przybraniem z pikli, korniszonów i t. p., są w ogólnem użyciu.

Hygiena.

Równowaga sił fizycznych i umysłowych. Praca umysłowa o tyle jest możliwa, o ile ciało jest odpowiednio silne i zdrowe; to też potrzeba w każdej porze życia poświęcać pewną ilość czasu na ćwiczenia fizyczne, aby nie zwątlęć i nie zesłać przedwcześnie.

Dziecko, któremu odmawiamy ruchu na świeżem powietrzu, pracy ręcznej i t. p. zajęć, wkrótce doświadczy smutnych skutków przeciążenia umysłowego: zdolności do nauk, pamięć, uwaga zmniejszą się wyraźnie, nawet inteligencja osłabnie.

O stopniu wysiłku umysłowego stanowi nie czas jego trwania lecz jakość: jedna lekcja mę-

cząca zbyt wielkiem natężeniem uwagi więcej dziecko wyczerpie, aniżeli kilka dłuższych a łatwiejszych.

Idealnem można nazwać takie wychowanie, które istotę dziecka rozwija równomiernie w trzech kierunkach: moralnym, umysłowym i fizycznym, nie dając żadnemu z nich przewagi nad innemi.

W starożytności dzielono dobę na trzy części, zawierające każda po ośm godzin: jedna część była poświęcona pracy zawodowej, druga ćwiczeniom fizycznym, rozrywkom i zabawom, trzecia — snowi.

Jest to podział nader sprawiedliwy, do którego i dzisiejsi socjologowie dążą, uznając go za najodpowiedniejszy dla sił naszych.

Gdy pracujemy zbyt długo, uczuwamy zmęczenie, które sprawia, iż uwaga nasza słabnie, a ciało traci siłę i odporność przeciw złym wpływom.

Zmęczeniem organizm daje nam znać, iż potrzebuje wypoczynku: nie powinniśmy wtedy zajęcia zmieniać na inne, gdyż to nie wzmocni zmęczonych muskułów, lecz przerwać natychmiast, choćby na krótko, naszą pracę.

To też źle postępują ci rodzice, którzy bezpośrednio po nauce lub jedzeniu zajmują dzieci skomplikowanymi grami umysłowymi, wymagającymi natężenia uwagi.

Nie należy także wtedy dziecka zmuszać do ruchu fizycznego i biegania, lecz dać mu wypocząć czas jakiś, a z pewnością samo zapragnie ruchliwszej zabawy, gdy tylko wypocznie.

Najdzielniejszą pomocą naszą w zwalczaniu zmęczenia jest

świeże powietrze: w niem najprędzej odzyskujemy siły, a i sen nasz w dobrze przewietrzonym pokoju będzie spokojniejszy i bardziej wzmacniający.

Otwierajmy więc zawsze, przed udaniem się na spoczynek, okna naszej sypialni!

Miesiąc w podaniach.

Miesiąc ten otrzymał od Numpy nazwę *Februarius* i był poświęcony Neptunowi, gdyż w tym czasie bywała obfitość deszczów. W Rzymie na jego cześć dn. 23 czerwca obchodzono uroczyscie *Neptunalia*, poświęcano temu bożkowi konia i wołu, a wyrocznie ofiarowywały mu żółć tych ofiar. Grecy czcili go pod postacią *Pozeidona*. W r. 196 przed Chrystusem podczas igrzysk na cześć *Pozeidona* konsul Flaminus wśród wielkiego zgromadzenia osłosił niezawisłość Grecji. Dnia 15 t. m. Rzymianie obchodzili *Luperkalie*, podobno ustanowione przez założycieli Wiecznego Miasta ku czci wilczy (lupa), która miała ich żywić. Kapłani podczas tych świąt poświęcali bogom kozy oraz młode psy i rzemykami ze skór kozich chłostali przechodniów. Dnia 23 obchodzono *Terminalia* na cześć bożka Terma, protektora granic. Kościół katolicki dawniej święto Oczyszczenia N. M. P. obchodził procesyami z zapalonemi świecami (gromnicami). Procesye te zniósł papież Gelazyusz w r. 472. W kalendarzu republikańskim luty nazywano *pluviose* (miesiąc deszczu).

Obiady wystawniejsze.

Sobota 1-go. — Czernina z kaczek. — Paszteciki z amore-

tek w muszelkach. — Potrawa z selerów. — Pieczeń cielęca nadziewana z sałatą zieloną. — Jabłka w cieście smażone.

Niedziela 2-go. — Rosół z makaronem. — Sztuka mięsa z sosem szczypiorkowym. — Ipraki. — Pieczeń barania, kartofle i buraczki. — Jabłka w cieście smażone.

Poniedziałek 3-go. — Zupa neapolitańska. — Befszyk z chrzanem. — Karczochy. — Indyk nadziewany z sokiem malinowym.

Wtorek 4-go. — Barszcz z bułeczkami z mięsem. — Potrawa z mostków cielęcych. — Jarmuż z kasztanami. — Jarząbki z sałatą czerwoną. — Pianka z podlewą czekoladową.

Środa 5-go. — Zupa ze śliwek z grzankami. — Ryba nadziewana. — Pierożki leniwe. — Ryba smażona lub pieczeń z różną z sałatą czerwoną. — Budyń pomarańczowy z konfiturami.

Czwartek 6-go. — Zupa kartoflana. — Szczupak faszerowany. — Kalafiory. — Okonie smażone, lub befszyk z chrzanem. — Suflet z jabłek.

Piątek 7-go. — Sandacz w galarecie. — Polewka z wina. — Groszek zielony z omletem. — Ryba smażona lub befszyk z chrzanem. — Legumina z chleba razowego.

Sobota 8-go. — Zupa rybna z kluskami. — Szczupak z sosem majonezowym. — Ryba smażona lub kotlet wołowy z sałatą czerwoną. — Bezy ze śmietaną.

Niedziela 9-go. — Zupa z raków. — Pasztet ze zwierzyny w kruchem cieście. — Jarmuż na sposób szpinaku z jajami sadzonymi. — Udziec sarni z kom-

potem z moreli. — Pianka ananasowa.

Poniedziałek 10-go. — Kapuśniak z kartoflami. — Ozór w szarym sosie. — Salsefia. — Kapłony z sosem czekoladowym.

Wtorek 11-go. — Rosół z jarzynkami i grzankami z parmezanem. — Sztuka mięsa zapiekana z chrzanem. — Kuropatwy z kompotem morelowym. — Blamanż palony.

Środa 12-go. — Zupa szczawiowa z jajami sadzonymi. — Lin po huzarsku. — Groszek zielony z omletem. — Szczupak pieczony z sałatą zieloną. — Blamanż czekoladowy.

Czwartek 13-go. — Kapuśniak z kartoflami. — Sznyce cielęce z cytryną. — Karczochy. — Kaczki nadziewane z burakami. — Grzybek z sokiem.

Piątek 14-go. — Zupa grochowa z grzankami. — Karp na szaro. — Makaron z parmezanem. — Ryba smażona lub befszyk z chrzanem. — Szarlotka z jabłek.

Sobota 15-go. — Zupa rybna z kluskami w occie, kartofle z chrzanem. — Szczupak zapiekany. — Ryba smażona lub pieczeń z różną z sałatą czerwoną. — Mleczko z bitą śmietaną.

Niedziela 16-go. — Rosół z pulpetami. — Sztuka mięsa zapiekana z chrzanem. — Ipraki. — Zając z sałatą kartoflaną. — Krem cytrynowy.

Poniedziałek 17-go. — Zupa pomidorowa. — Ozór marynowany z chrzanem. — Szpinak z omletem. — Udziec sarni z sałatą kartoflaną. — Merengi z bitą śmietaną.

Wtorek 18-go. — Kołduny. — Rosół z kur z ryżem. — Potrawa z kur z sosem holenderskim. —

Comber sarni z sałatą czerwoną.
— Legumina z kasztanów.

Środa 19-go. — Zupa grzybo-
wa ze śmietaną. — Bliny Sal-
serla. — Ryba smażona z kom-
po-tem ze śliwek. — Pianka z pod-
lewką czekoladową.

Czwartek 20-go. — Zupa pomidorowa z ryżem. — Klops pieczony z chrzanem. — Kalafior. — Zając z marmeladą z jabłek. — Piramida z kasztanów.

Piątek 21-go. — Zupa kartoflana. — Sandacz w majonezie. — Fasola na słodko. — Szczupak z chrzanem lub befsztyki z chrzanem. — Naleśniki angielskie.

Sobota 22-go. — Zupa z suszonych owoców z grzankami. — Kotlety z ryb z sosem cytrynowym. — Pierogi z serem. — Ryba smażona z sałatą czerwoną. — Legumina z jabłek na półmisku.

Niedziela 23-go. — Czernina
z kaczek. — Potrawa z kaczek
z grzybami. — Groszek zielony
z garniturem z raków. — Zając

z marmeladą z jabłek. — Ciastka z herbata.

Poniedziałek 24-go. — Zupa cytrynowa z ryżem. — Pekeflajsz z grochem puré i chrzanem. — Marchew obłożona grzankami. — Perliczki z kompotem morelowym. — Blamanż.

Wtorek 25-go. — Zupa pomidorowa. — Źóór marynowany z chrzanem. — Szpinak z omletem. — Udziec sarni z salata kartoflaną. — Merengi z bitą śmietaną.

Środa 26-go. — Barszcz z uszkami i grzybów. — Sandacz w białym sosie. — Kalafiory. — Ryba smażona z sałatą. — Kaszka pszenna na zimno z sokiem.

Czwartek 27-go. — Zupa rakowa. — Pasztec ze zwierzyny w cieście franc. — Udziec sarni z sałatą czerwoną. — Salsefia. — Krem śmietankowy.

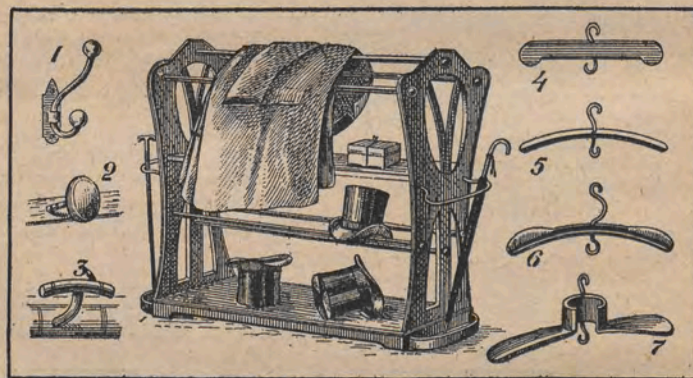
Piątek 28-go. — Zupa grzybowa ze śmietaną. — Kotlety ze śledzia z sosem kaparowym i kartofle puré. — Bliny. — Ryba smażona z sałatą z kapusty kwaszonej. — Grzybek z sokiem.

Dochody i wydatki.

[illegible]

Jak zawieszać odzież.

Jest to czynność prosta, jednak musi być wykonana rozsądnie, aby nie psuć ubrań, szczególnie męskich, które przez nieodpowiednie zawieszanie psują swój kształt.

Tabl. I.

Podajemy dla porównania trzy kształty haczyków, czyli wieszaków: 1 — zły, 2 — średni, 3 — dobry. (Tabl. I).

W szafach najlepiej ubrania kłaść na wieszadła naśladujące kształt ramion; jest ich kilka gatunków: rys. 4 pokazuje wieszadło złego kształtu, rys. 5 jest lepsze, a 6 i 7 zupełnie dobre.

Dobry jest przyrząd przedpokojowy (rys. 8), mający po bokach rynienki i klamry z grubego drutu do wstawienia parasoli, w środku — półeczki do paczek i kapeluszy, a u wierzchu trzy cienkie wałki drewniane, na które się kładzie okrycia.

Kapelusze (cylindry) lepiej jest stawiać, (a) niż kłaść na boku (b, c).

Tabl. II.

Na tabl. II rys. 1 wskazuje nam złe zawieszenie ubrania, rys. 2 — dobre, rys. 3 — złe, 4 — dobre, 5 — złe, 6 — dobre; ostatnie dwa rys. pokazują złe i dobre zawieszanie sukni kobiecych.

Rebusy do nagrody.

Wykaz dni nieprotestowych.

2. Niedziela
3. Poniedziałek św. st. st.
4. Wtorek św. st. st.
9. Niedziela
16. Niedziela
21. Wielki Piątek
22. Wielka Sobota
23. Zmartwychwstanie Chr. P.
24. Wielkanoc
30. Niedziela Przewodnia
31. Zwiastowanie Najśw. M. P.

Święta żydowskie.

Dnia 10—1 Vaedar, d. 20—
Post Estery, 11, Vaedar; d. 23—
Purim, 14 Vaedar; d. 24—Schu-
chan-Purim, 15 Vaedar.

Hennebergowskie srebro zastępuje w zupełności czyste srebro
Skład fabryczny Braci HENNEBERG
Warszawa, Wolska Nr. 17. Sklep: Trębacka Nr. 1.

MARZEC.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.		Święta Kościoła prawosławnego.	
9 N.	5 P. MĘKI PAŃ. Franciszki.	24	N. SYROP. 1 i 2 o. gł. pr. Joan.
10 P.	40 Męczenników, Wiktora.	25	N. <i>xsiedm. W. Postn.</i> S. Tarasar.
11 W.	Konstantego W., Herakl.	26	Sw. Porfirja jep., m. Sewast.
12 Ś.	†Grzegorza Wielk. P.W.D.K.	27	Pr. Prokopja dekapolita
13 C.	Krystyny P. M., Nicefora B.	28	Pr. Wasilja isp., Ś. mcz. Prot.
14 P.	†Sied. <i>bol. N.M.P.</i> , Matylda	1	<i>Mart.</i> Prp. Jewdokii, m. Nest.
15 S.	†Klemensa Hofbauera, Long.	2	S. mcz. Fiedota, Awraamja
16 N.	6 P. PALM. Abrahama, Eufr.	3	N. PRAW. M. Jewtropja, Kl.
17 P.	Józefa z Arymatei, Gertrudy.	4	2 S. W. P. Pr. Gierasima, Jul.
18 W.	Gabyriela Arch., Cyrylla B.	5	Mcz. Konona, Onisja, Jewl.
19 Ś.	†Józefa Obl. N. M. P.	6	Konstantina, Feofila, Waz.
20 C.	††Wielki. Wolframa, Eufem.	7	S. Wasilja, Jefrema, Jegenja
21 P.	††Wielki. Benedykta Op.	8	Prp. Fieofilakta, Prp. Domtr.
22 S.	†Wielka. Katarzyny Boguśl.	9	<i>Sw. 40 mcz. Siewastijskich.</i>
23 N.	Zmartwych. Chr.P., Katarzyny	10	2N.W.P.M., S. Kondrata, Kip.
24 P.	Wielkanoc. Marka i Tymot.	11	3 S. W. P. S. Sofonja, Jewf.
25 W.	Wielkan. Ireneusza B. M.	12	Pr. Fieofana, Grigorja Dwoj.
26 Ś.	Ludgera B. W., Tekli M.	13	S. Nikifora, mcz. Aleksand.
27 C.	Jana Damasc. B. D. K.	14	Sw. Fieognosta mitr. Kijews.
28 P.	Jana Kapistr., Syksta III P.	15	Mcz. Agapja, Timoaia, Rom.
29 S.	Eustazego Op., Cyrylla M.	16	Mcz. Sawina i Trofima.
30 N.	PRZEWOd. Anieli, Kwiryna.	17	3 N. W. Prp. Aleksija Mak.
31 P.	Zwiastow. N. M. P., Balbiny.	18	4 S. W.P. Kirilla, Ierus. Trof.

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S ł o Ń c e				Księżyc							
	Wschód		Długość dnia	Przybyło	Wschód		Zachód					
	g.	m.			g.	m.	g.	m.				
1	6	50	5	36	10	46	3	12	4	6 r.	10	9 r.
5	6	41	5	43	11	2	3	28	6	21 „	2	46 pp.
10	6	30	5	53	11	23	3	49	7	10 „	8	49 w.
15	6	18	6	1	11	43	4	9	8	43 „		
20	6	6	6	10	12	4	4	30	3	25 pp.	5	33 r.
25	5	54	6	19	12	25	4	51	11	8 w.	6	37 „
31	5	40	6	30	12	50	5	16	4	8 r.	11	17 „

☾ Now d. 1, o g. 1 m. 47 pp.

☾ Piętaszka kw. d. 15, o g. 10 m. 22 w.

☾ Pełnia d. 22, o g. 1 m. 20 pp.

☾ Ostatnia kw. d. 29, o g. 2 m. 22 pp.

Marzec. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Arcydzieła literatury polskiej (dok.).

Łukasz Górnicki. Dzieła wszystkie (3 t.) 1.50. *Mikołaj Sep-Sza-
rzyński*. Rytm polski 1.00. — *Sebastyan Klonowicz*. Flis 0.10. — *Worek Judaszów* 0.30. — *Gora-
is* 1.00. — *Dzieła* (2 t.) 0.60. — *Kacper Miaskowski*. Zbiór ryt-
mów (2 t.) 1.80. *Stanisław Gro-
chowski*. Poezye 1.00. — *Sar-
biewski*. Poezye (2 t.) 1.00. — *Józef Bartłomiej Zimorowicz*. Sie-
lanki 0.35. — *Szymon Zimorowicz*.
Sielanki 0.50. — *Roxolanki* 0.20. — *Krzysztof Opaliński*. Satyry 0.25.
Adam Naruszewicz. Wybór poe-
zyi 1.50. — *Franciszek Książ-
nin*. Dzieła (6 t.) 2.50. — *Fran-
ciszek Zabłocki*. Dzieła 3.00. —
Sarmatyzm 0.25. — *Fircyk w za-
lotach* 0.10. — *Kajetan Koźmian*.
Różne wiersze 1.00. — *Cyprian*
Godebski. Pisma (2 t.) 2.00. —
Antoni Gorecki. Bajki 0.10. —
Pisma (2 t.) 3.00. — *Stefan Gor-
czyński*. Sonety 0.10. — *Wacława*
dzieje 1.00. — *Poezye* 1.00. —
Włodzimierz Wolski. Poezye (2
t.) 2.00. — *Gustaw Zieliński*. Kir-
giz 0.05. — *Poezye* (2 t.) 3.00.
Henryk Jabłoński. Gwido i dum-

ki 1.20. — *Ryszard Berwiński*.
Poezye (2 t.) 2.00. — *Edmund*
Wasilewski. Poezye 1.00. — *Mie-
czysław Romanowski*. Poezye (4
t.) 3.00. — *Leonard Sowiński*.
Poezye 1.50. — *O zmroku* 1.00 —
Wspomnienia szkolne 1.50. —
Na rozstajnych drogach (3 t.)
3.60. — *Feliks Bernatowicz*.
Nierozsądne śluby (2 t.) 1.50. —
Pojata, córka Lezdejki 1.00. —
Fryderyk hr. Skarbek. Pamięt-
niki Seglasy 0.25. — *Pan sta-
rosta* 0.50. — *Życie i przy-
padki Faustyna Feliksa na*
Dodoszach Dodosińskiego 0.75.
— *Klementyna z Tańskich Hof-
manowa*. Jan Kochanowski w
Czarnolesiu (2 t.) 0.50. — *Kry-
styna* (2 t.) 0.40. — *Wybór po-
wieści* 0.30. — *Pamiętka po*
dobrej matce 0.90. — *Dziennik*
Franciszki Krasieńskiej 0.25. —
Dzieła (12 t.) 8.00. — *Ignacy*
Chodźko. Pisma (3 t.) 5.00.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Ł a t w e: *Aletter W.* La Troi-
ka. —30. *Carmen M.* op. 432.
L'Arc-en-ciel. —20. *Norden L*
Danse hongroise. —20. *Streab-*

bog L. Les grâces. —30. *Blüth-
ner G.* Réve de jeunesse. Mé-
lodie. —20. *Graziani-Walter C.*
op. 116. Menuet. —30.

Sredniej trudności:
Popularne melodie włoskie ze-
brał i ułożył W. Krogulski.
№ 1. La Serenata. —20. № 2.
La Marinarella. —20. № 3
Giovanello. Canzonetta di Fio-
renze. —20. № 4. L'addio a Napoli.
Canto popolare 20 № 5. Il Grana-
tello. Siciliana. —30. № 6. Un
mazzo di fiori. Melodia di Palermo
—30. № 7. Trippole Trappole.
Canzonetta Veneziana. —20.
№ 8. L'Asino di cola. Canzone di
Napoli —20. № 9. La Luisella.
Serenata italiana. —20. № 10.
La rosa. Canto d'Italia. —20.
№ 11. Intermezzo Napolitana.
—20. № 12. La Cannetella.
Canzonetta Napolitana. —20.
№ 13. Graziella. Canzonetta Na-
politana. —20. № 14. Cicerenel-
la. Tarantella Napolitana. —20.
(Są to wspomnienia najmelod-
dyjniejszych piosenek z Nea-
polu, Wenecji, Palermo, Flo-
rencji i Rzymu.)

T r u d n e: *Michałowski A.* Val-
se triste. —60. *Gawroński* op.
10 № 2. Mazurka. —60. *Mel-
cer H.* Valse à la Chopin. —45.
Biernacki M. Trottonella. —60.
Stojowski S. op. 17 № 1. Dum-
ka. —45. *Łopuska H.* op. 6.
Pytanie. —30.

TAŃCE.

Karasiński A. Nuit d'amour.
Valse. —60. *Sterny et Cour-
quin.* Mariette. Polka. —40.
Rosen. L. Twój pocałunek. Walc.
—50. *Czibulka A.* op. 312.
W blaskach słońca. Gawot. —40.
Karasiński A. Cow Boys March
Two-Step. —50. *Osmanski W.*
Wycieczka Cyklistów. Mazur.
—30.

SPIEWY.

Obuchowicz K. op. 7 № 1.
Powiodę Ciebie. —60. *Kru-
piński W.* Barkarolla. —50.
Bettinelli A. Tesknota. (Sopran
lub Tenor). —40. *Hahn R.* Po-
słuchaj skargi mej duszy. (Mezzo
Sopran). —40. *Kenig Włodz.*
Cztery pieśni. 1. Idzie na pola.
2. Czasem gdy długo na pół sen-
nie marzę. 3. Byłbym cię od-
dał. 4. Nokturn (Idę sam jeden
pośród czarnej nocy. Mezzo So-
pnan lub Baryton). —75. *Hof-
mann J.* Jak dawniej. (Sopran lub
Mezzo Sopran). —30.

Notatnik historyczny.

1. r. 1869. Zgon poety franc.
Alfonsa Lamartina w Paryżu
(ur. 1790). — 1905. Początek
bitwy ros.-japońskiej pod Muk-
denem. — 2. r. 1810. Ur. Papież
Leon XIII w Carpinetto († 1903).
— r. 1824. Ur. kompoz. czeski
Franciszek Smetana w Lutomy-
ślu († 1884). — 3. r. 1583. Ur.
filozof ang. Edward lord Her-
bert of Cherbury († 1648). —
4. r. 1852. Zgon pisarza ros.
Mikołaja Hohola w Moskwie
(ur. 1809). — 5. r. 1534. Zgon
malarza Antoniego Correggia w
Corregio (ur. 1494). — 1743.
Zgon matematyka i astronoma
Laplace w Paryżu (ur. 1749). —
r. 1893. Zgon historyka i filo-
zofa franc. Hipolita Taina
w Paryżu (ur. 1828). 7. Zgon
poety włoskiego Antoniego Fo-
gazzara w Vincenzy (ur. 1842). —
r. 1785. Ur. poeta włoski Ale-
ksander Manzoni w Medyolanie
(† 1873). — 8. r. 1823. Ur. mąż
stanu węgierski hr. Juliusz An-
drassy w Kaszowie († 1890). —
r. 1858. Ur. kompozytor Ruggiero
Leoncavallo w Neapolu. — r.
1869. Zgon kompozytora Wik-

tora Berlioza w Paryżu (ur. 1803). — 9. r. 1451. Ur. podróżnik i odkrywca Ameryki Vespucii we Florencji (†1512). — r. 1844. Ur. skrzypek Pablo Sarasate w Pampelunie (†1908). — r. 1905. Japończycy zdobywają Mukden. — 11. r. 1544. Ur. poeta włoski Torkwato Tasso w Sorrento. († 1595). — r. 1908. Zgon pisarza włoskiego Edmunda de Amicis w Bordighera (ur. 1846). 12. r. 1848. Rewolucja w Wiedniu: upadek Maetternicha. — 13. r. 1711. Zgon krytyka franc. i poety Mikołaja Boileau w Paryżu (ur. 1636). — r. 1904. Powstanie Hererów. — 14. r. 1803. Zgon filozofa niem. Fryderyka Klopstocka w Hamburgu (ur. 1724). — r. 1899. Zgon pisarza franc. Emila Erckmanna w Lunewilu (ur. 1822). — 15. r. 44 przed nar. Chr. Zamordowanie Juliusza Cezara (ur. 100 lat przed Chr.). — r. 1842. Zgon kompozytora Luigi Cherubini w Paryżu (ur. 1760). — 17. r. 1680. Zgon pisarza Franciszka Larochefoucaulda w Paryżu (ur. 1613). — 18. r. 1907. Zgon chemika franc. Marcellego Berthelota w Paryżu (ur. 1827). — 19. r. 1813. Ur. podróżnik ang. Dawid Livingstone w Blantyre († 1873). — 21. r. 1685 Ur. znak. muzyk J. Sebastian Bach w Eisenach († 1750). — 22. r. 1599. Ur. malarz Antoni van Dyck w Antwerpii († 1641). — 25. r. 1831. Zwycięstwo Austriaków nad Włochami pod Rimini. — 26. r. 1827. Zgon kompozytora Ludwika van Beethovena w Wiedniu (ur. 1770). — r. 1871. Ustanowienie w Paryżu Komuny. — r. 1881. Rumunia obwołana królestwem. — 27. 1845. Ur. fizyk Wilhelm Röntgen w Lennep. — 28. r. 1592 Ur. teo-

log i pedagog Jan Amos Kome-njusz w Brodach Węgierskich († 1670). — 30. 2.1282. „Nieszpo-ry sycylijskie”; pogrom Francu-zów na Sycylii.

Dla rolników. Jeżeli w polu dość sucho, małować oziminy, aby mróz ich nie podnosił. Za-sada jest, ażeby nie wyjeżdżać w pole, dopóki konie lgną. Koń-czyć przygotowania do robót wiosennych w polu. Ku końco-wi miesiąca siać wczesne mie-szanki na świeżu (zieloną) pa-szę. W sadzie podlewać drzewa gnojówkami. Siać na gruncie wczesne warzywa. Przyorywać obornik pod ziemniaki. Zboża do siewu i nawozy sztuczne mieć przygotowane. Oczyszczać pola z kamieni. W śpichrzach ziar-no przerabiać. Czyścić łąki z mchów bronami. Przewietrzać ule dla utrzymania chłodniej-szej temperatury. Gdzie są go-spodarstwa rybne, sprowadzać zarybki. Spuszczać wody zimo-we, przekopywać i oczyszczać rowy. Na schyłku miesiąca ro-boty około drzew w sadach owo-cowych mają być pokończone. Dobry gospodarz już obecnie myśli o przygotowaniu nawozów sztucznych na siewy jesienne.

Dla ogrodników. Roboty w ogro-dzie rozpoczynają się w pełni. Czynności zimowe około drzew o-wocowych, jeżeli zaległy, koń-czyć. Ku końcowi miesiąca, gdy-by się cieplejsza pogoda ustaliła, usunąć pokrycie słomiane z drzew owocowych delikatniejszych, a drzewa stare i słabe zasilić nawozami. Nadeszła pora wyko-pywania i przesadzania drzew, o ile nie dokonaliśmy tych czynności w jesieni. Skrapiać jabłonie i grusze płynami prze-ciwno szkodliwym owadom.

Kalendarz myśliwski. Gdy mróz nie ustępuje, nie przestawać da-wania zwierzynie paszy. Polo-wania na głuszcze, cietrzewie (w toku). Tępić lisy i ptactwo drapieżne.

Wolno polować na dziki, łosie (byki), sarny (rogacze), głuszcze (koguty), cietrzewie (koguty) i na ptactwo przelotne.

Dla gospodyń.

Nastaje teraz pora najtrud-niejsza do przetrwania dla go-spodyń, dbających o stół uroz-maicony i smaczny; zapasy zi-mowe się kończą, a nowalijek bardzo mało i są drogie. Można jednak już mieć inspektową rzod-kiewkę, delikatną i nie tak gorz-ką jak gruntowa; po niej uka-zuje się szczypiorek, błada, wy-silona sałata i drobna mar-chewka.

Ku końcowi marca są już w sprzedaży kartofle inspekto-we i rzeżucha na świeżą sała-tę.

Z drobiu mamy do rozporządzenia kuny, indyki, pulardy i kapłony; kaczki, gęsi, gołębie zaczynają się nieść i są w tym czasie niesmaczne.

Wczesne stycniowe lub luto-we kurczęta, jeżeli miały ciepłe pomieszczenie i były dobrze ży-wione, są teraz zdatne na zabi-cie. Nabiału coraz więcej i tań-szego, robi się też zapasy ma-sła i jaj przed nadchodzącymi świętami.

Z ryb są dobre: sandacze, pstra-żki, węgorze, karpie, sumy, oko-nie, łososie, zato zwierzyny ani ptactwa dzikiego niema.

Z wieprzów, bitych w ciągu stycznia i lutego, ukazuje się teraz w sprzedaży wielka ilość szynki i polędwicy, wędzona cie-

lęcina niemniej stanowi część świątecznych zapasów.

Z jarzyn mamy tylko kartofle, pomidory, brukiew, kalafior, wszelkiego rodzaju kapusty, oraz buraki; owoców mało, gdyż de-likatniejszych gatunków gru-szek już braknie, są tylko jabł-ka, cytryny, pomarańcze, żó-rawiny, kasztany i resztki ana-nasów.

Zapasy konfitur, galaret i so-ków są już na wyczerpaniu, a i te trzeba często przeglądać, ple-sniejące przesmażyć, dodając nie-co cukru, a scukrzałe roztopić przez wstawienie słoika do ko-ciołka z sianem, który się wy-pelnia wodą i zagotowywa.

W obu tych przypadkach trze-ba konfitury wkrótce zużytko-wać, gdyż długo przechować się nie dadzą.

Teraz najważniejszy jest czas przyrządzać z pomarańcz wódki i likiery, a skórki smażyć, aby mieć je w zapasie do ciast wiel-kanocnych, jako przyprawę i do przybrania.

W końcu miesiąca, jeśli jest ciepło, mamy szczaw łąkowy i o-grodowy, siedmiolatkę.

Hygiena.

Szkoły gospodarstwa domowe-go. Nie bez słuszności były dawniejsze narzekania na zbyt jednostronny kierunek wychowania kobiet, które je sposo-biło wyłącznie do zajęć domo-wych, skazując na zagładę wy-bitne nieraz uzdolnienie do in-nej dziedziny pracy lub sztuki. Dziś jednak, kto wie, czy nie popadamy w drugą ostateczność. Zwiększona liczba godzin pracy szkolnej dla dziewcząt, rozsze-rzony zakres nauki, wypełniają dzień cały; a jeśli dodać jeszcze

przedmioty dodatkowe, jak lekcje muzyki, tańca lub języków — to na odpoczynek zostaje minimalna ilość czasu. Niemna zatem młoda panienka, kończąca wyższą pensję, miała czas na zapoznanie się z zajęciami domowymi, a ferye letnie są jedyną porą dla zgromadzenia zapasu sił na ciężką pracę podczas reszty roku.

A jednak — jak często młoda gospodyni domu w pierwszych latach po zamążpójściu przeżywa przykre chwile z powodu braku potrzebnych wiadomości o trudnej sztuce rządzenia domem! Stąd pochodzą straty materialne, przykrości moralne, rozkazy sprzeczne lub nieodpowiednie, mające za jedyną skutek obniżenie powagi pani domu w oczach służby. Nie zaradzi nawet temu fachowe uzdolnienie służącej, która będąc zmuszoną przy każdej zmianie służby przystosowywać się do nowych, a nie zawsze słusznych wymagań, wkrótce zapomina nabytych w szkole gospodarstwa wiadomości.

Nie mamy tu na myśli nakłaniania *wszystkich* kobiet do sposobienia się na gospodynię domu wyłącznie; lecz trudno nie przyznać, że często szczęście dwojga ludzi bywa na poważny szwank narażone z powodu nieumiejętnego lub niedbałego zarządu domem.

Na obradującym w marcu r. z. kongresie kobiecym w Berlinie niejaka p. Gnauck-Kühne wystąpiła z projektem, aby każda młoda dziewczyna, kończąca nauki, musiała obowiązkowo przejść kurs gospodarstwa w szkole państwowej.

Możnaby temu projektowi zarzucić tylko bezcelową stratę

czasu dla tych, które mają wybitne zdolności i zamiłowanie do innych rodzajów pracy, która mogą spełniać z większą korzyścią dla społeczeństwa a zadowoleniem moralnem dla siebie.

Nie da się jednak zaprzeczyć, że dla kobiety, wychodzącej z domu, byłoby pożyteczniejszem dostać skromniejszą wyprawę, a natomiast przygotować się poważnie do rozumnego zarządu swoim przyszłym państwem, przez obowiązkowe ukończenie szkoły gospodarstwa domowego.

Miesiąc w podaniach.

Założyciel Rzymu, dając ludowi nowy kalendarz, rok podzielił na 10 miesięcy każdy po 30 dni, z 60 dniami dopełniającymi. Miesiąc marzec poświęcił *Marsowi*, bożkowi siły brutalnej w wojny. Na uroczystościach ku czci tegoż bożka, na polach umyślnie urządzanych do ćwiczeń i popisów siły i zręczności. Pola te zwano *Marsowemi*. Dn. 1 obchodzono *Matronalia* na cześć pokoju, a zawartego pomiędzy Sabinami a Rzymianami, dokonanego za pośrednictwem kobiet (matron). 23 *Tubilustrie*, oczyszczanie świętych trąb, na przesileniu wiosennem, na cześć Cybelli. Dn. 24 dnia krwi, święto Bellony.

Kościół katolicki dnia 25 marca obchodzi święto Zwiastowania N. M. P., ustanowione w Rzymie w r. 469. Gdy Wielkanoc przypada przed 2 kwietnia, Zwiastowanie bywa odraczane do poniedziałku, 8 dni po Wielkanocy, gdyż to święto nie powinno przypaść w tygodniu Zielonych Świątek.

W kalendarzu republikańskim miesiąc ten zwano *ventose* (miesiąc wiatru).

Obiady wystawniejsze.

Sobota 1-go. — Zupa ze śliwek z grzankami. — Paszteciki z ryb w konkach. — Pyza z masłem. — Ryba smażona lub rost-boeuf z sałatą czerwoną. — Krem cytrynowy.

Niedziela 2-go. — Zupa rumiana. — Paszteciki z amorettek w cieście franc. — Sztufada obłożona brukselką. — Perliczki z sałatą zieloną. — Krem pomarańczowy.

Poniedziałek 3-go. — Bigos z kapusty. — Rosół z makaronem. — Sztuka mięsa z sosem szczypiorkowym. — Indyjczka z kompotem z jabłek.

Wtorek 4-go. — Barszcz wołyński. — Szyńska na gorąco z chrzanem. — Groszek zielony z omletem. — Kwiczoły. — Meringi z bitą śmietaną.

Środa 5-go. — Zupa z jabłek z grzankami. — Paszteciki z ryb w muszelkach. — Pierogi z powidłami. — Ryba smażona z sałatą zieloną. — Sago z podlewą śmietankową.

Czwartek 6-go. — Rosół z kluskami franc. — Sztuka mięsa z białym sosem i pikle. — Ipraki. — Pieczeń cielęca ze śmietaną.

Piątek 7-go. — Zupa grzybowa ze śmietaną. — Bliny. — Salsafia. — Ryba smażona z kompotem ze śliwek. — Pianka z podlewą czekoladową.

Sobota 8-go. — Sandacz w majonezie. — Polewka z piwa. — Pyza z masłem. — Ryba smażona z sałatą czerwoną. — Mleczko z konfiturami.

Niedziela 9-go. — Rosół z makaronem. — Sztuka mięsa z

chrzanem. — Strudel z mięsem. — Pieczeń cielęca z biszamelem i kartofle frité. — Jabłka pieczone.

Poniedziałek 10-go. — Czernina z kaczek. — Kotlety cielęce z sosem amoretkowym. — Szpinak z jajami sadzonymi. — Rost-boeuf z sałatą zieloną. — Krem.

Wtorek 11-go. — Rosół z kaszką. — Sztuka mięsa z sosem pomidorowym. — Marchew z groszkiem i ciastem ptysiowym. — Kaczki z kompotem z jabłek. — Galareta ananasowa.

Środa 12-go. — Barszcz burakowy z uszkami z grzybów. — Sandacz po włosku. — Karczochy. — Ryba smażona z sałatą zieloną. — Ryż z bitą śmietaną.

Czwartek 13-go. — Bigos z kapusty. — Rosół z kaszką. — Sztuka mięsa z sosem szczypiorkowym. — Perliczki z kompotem z jabłek. — Blamanż palony.

Piątek 14-go. — Zupa grzybowa ze śmietaną. — Kotlety ze śledzia z sosem kaparowym i kartofle puré. — Bliny. — Karasie smażone z sałatą. — Galareta malinowa.

Sobota 15-go. — Sandacz w galarecie. — Zupa piwna. — Kartofle nadziewane z sosem korniszonowym. — Ryba smażona lub rost-boeuf z chrzanem. — Pianka jabłeczna.

Niedziela 16-go. — Zupa rumiana z galkami parzonymi. — Paszteciki z amorettek w konkach. — Groszek zielony z kotlecikami cielęcymi. — Kurczęta ze śmietaną. — Krem orzechowy.

Poniedziałek 17-go. — Ryba w majonezie. — Polewka z winą. — Kluski franc. ze śliwkami. — Lin duszony z kapustą. —

Brioszki przekładane konfitu-
rami.

Wtorek 18-go. — Zupa szczawiowa z jajami. — Szczupak nadziewany. — Groszek zielony z omletem. — Ryba smażona lub szufada z sałatą zieloną. — Kompot z pomarańcz.

Środa 19-go. — Rosół z kaszką w kostkę. — Paszteciki z ryb w cieście franc. — Jajecz-nica. — Sandacz smażony z sa-latą.

Czwartek 20-go. — Zupa grzybowa z kluskami. — Karp z wody z masłem. — Kalafiory. — Ryba smażona z chrzanem. — Legumina z twarożku.

Piątek. 21-go. — Zupa jagodowa z grzankami. — Sandacz w potrawie. — Szpinak z jajami sadzonymi. — Ryba smażona z chrzanem. — Pianka z kaszki pszennej.

Sobota 22-go. — Sandacz w majonezie. — Polewka z wina. — Kalafiory. — Ryba smażona z sałatą. — Grzybek z sokiem.

Niedziela 23-go. — Rosół lub barszcz w filiżankach. — Święcone. — Comber sarni na gorąco z sałatą zieloną. — Kremy i mazurki. — Polewka z wina.

Poniedziałek 24-go. — Zupa pomidorowa. — Potrawa z główki cielęcej. — Szpinak z omletem. — Perliczki z kompotami. — Tort piaskowy z praliną.

Wtorek 25-go. — Rosół z lanemi kluskami. — Sztuka mięsa

z sosem szczypiorkowym. —
Marchew z groszkiem, obłożona
wątróbką. — Schab, kartofle
i kompot ze śliwek. — Galareta
ponczowa.

Środa 26-go. — Zupa grochowa z grzankami. — Ozór na szaro. — Kapusta faszerowana. — Zając z marmeladą z jabłek. — Legumina z naleśników, przekładana śmietaną.

Czwartek 27-go. — Krupnik. — Wątróbka w szarym sosie. — Jarmuż obłożony kasztanami. — Pieczeń z rożna z sałatą kartoflaną. — Jabłka w cieście smażone.

Piątek 28-go. — Zupa grzybowa ze śmietaną. — Sandacz po włosku. — Kalafiory. — Ryba smażona lub befszyk z chrzanem. — Legumina z twarożku.

Sobota 29-go. — Rosół z pulpetami. — Sztuka mięsa zapiekana z chrzanem. — Potrawa z selerów. — Udziec sarni z kompotem z moreli. — Kremik cytrynowy.

Niedziela 30-go.—Zupa z ogórków z cynadrami.—Paszteciki z amoretke w muszelkach.—Sztufada obłożona brukselką.—Kaczki nadziewane z burakami. Krem pomarańczowy.

Poniedziałek 31-go. — Rosół z kaszką. — Sztuka mięsa z sosem szczypiorkowym. — Makaron z szynką zapiekany. — Zając z sałatą kartoflaną. — Budyń z chleba razowego z so-
kiem.

MARZEC.

Dochody i wydatki.

[illegible]

Mapa własności ziemskiej
żydów
w Królestwie Polskiem.

UWAGA: Wykaz powyższy, sporządzony z listy imiennej właścicieli ziemskich, nie może być matematycznie ścisły, jest jednak bardzo zbliżony do stanu rzeczywistego.

Warszawa—Łódź—Lublin
Sosnowiec—Kijów.

PLUTON” DLA DZIECI: KAWA Z ŻYTA,
ŻOŁĘDZI I SŁODU

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.	Święta Kościoła prawosławnego.
1 W. Teodory M., Hugona B.	19 M. Chrisanfa, Darji, Klawdja.
2 Ś. Franciszka a Paulo.	20 Pr. Joanna, Sergja, m. Matr.
3 C. Ryszarda B. W.	21 Prp. Jakowa isp., Fomy.
4 P. Izydora B. W. D.K., Platona.	22 S. mcz. Wasilja, prp. Isaakja
5 S. Wincentego Fer.W., Ireny.	23 Pr. mcz. Nikona, mcz. Lidji
6 N. 2 po W. Grobu Chr., Wilhelma	24 4N.W.P.Sw. Artemona, Jak.
7 P. Epifaniasza B. M.	25 ⊕ Błogowieszcz. Preśw. Bog.
8 W. Dyonizego B. W.	26 Sob. Ar. Gawriła, Wasilja.

Mydło wyborowe poleca TOW. AKC. w Warszawie
KOSMOS Fr. Puls Plac Teatralny 11.
Nowy-Świat 41.

Wykaz dni nieprotestowych.

- 6. Niedziela
- 7. Poniedziałek św. st. st.
- 13. Niedziela
- 20. Niedziela
- 24. Czwartek św. st. st.
- 25. Piątek św. st. st.
- 26. Sobota św. st. st.
- 27. Niedziela
- 28. Poniedziałek św. st. st.
- 29. Wtorek św. st. st.
- 30. Środa św. st. st.

Święta żydowskie.

Dnia 8—1 Nisan; d. 22, 23,
28, 29—Święta Paschy; d. 15,
16, 21, 22 Nisan.

”JUL. HERMAN & Co. Warsz. Biuro Transportowe
Święta Krzyska Nr. 32

”TLENOL” eliksir, krem, proszek
do zębów.

Prof. D-ra NAPOLEONA CYBULSKIEGO.

KWIECIEŃ.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.	Święta Kościoła prawosławnego.
9 Ś. Maryi Kleofasowej	27 Mcz. Matrony, Joanna.
10 C. Ezechiela Pr. M.	28 Prp. Harjona.
11 P. Leona Wielk. P. W. D. K.	29 Sw. Marka, prp. Kirilla.
12 S. Wiktora M., Damiana W.	30 Prp. Ioanna liestw., Ap. Sos.
13 N. 3 po W. Opieki ś. Józefa., Her.	31 5N.W.P.S.Apołlonja p. Ipat.
14 P. Waleryana i Justyna Mm.	1 Apr. 6 S. W.P. P.Marji Makar.
15 W. Anastazego M.	2 Pr. Timona.
16 Ś. Marceljana i Lamperta M.	3 Pr. Nikity, mcz. Fieodosja.
17 C. Aniceta P. M., Roberta W.	4 Prp. Josifa, Gieorgja i Zos.
18 P. Bogumiła M., Apoloniusza M.	5 Mcz. Feodula, Pp. Fieony.
19 S. Tymona M.	6 S. Mefodja r. ar. Morawsk.
20 N. 4 po W. Sulpicyusza i Serwil.	7 NIED. WAJJ S. Geor. Akiliny.
21 P. Anzelma B. W. D. W.	8 Strastnaja Siedmica. Iryd., Fl.
22 W. Sotera i Kaja P.p. M.m.	9 Prp. Wadima, Awdiesa.
23 Ś. Wojciecha, Jerzego M.	10 Mcz. Maksima, Aleksandra.
24 C. Fidelisa Kapuc. M.	11 Wielikij. M. Antipy, Martinj.
25 P. Marka Ewangelisty.	12 Wielikaja. Sw. Wasilja, Isaak
26 S. Kleta i Marcelina Pp. Mm.	13 Wielikaja. Sw. mcz. Artiem.
27 N. 5 po W. Teofila i Tertuliana B.	14 Swiatłoje Christ. Woskr. Mar.
28 P. Krzyż. dz. Pawła od krzyża W.	15 Ap. Aristarcha i Trofina.
29 W. Krzyż. dz. Piotra M., Roberta	16 Mcz. Agap., Iriny, Teodora
30 Ś. Krzyż. dz. Katarzyny, Maryan.	17 Św. mcz. Symeon. m. Ananija.

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S ł o Ń c e						K s i ęż y c e					
	Wschód		Zachód		Długość dnia	Przybyło	Wschód		Zachód			
	g.	m.	g.	m.			g.	m.	g.	m.		
1	5	38	6	31	12	53	5	19	4	28 r.	12	33 pp.
5	5	29	6	38	13	9	5	35	5	11 r.	5	25 "
10	5	17	6	47	13	30	5	56	6	14 r.	11	53 "
15	5	6	6	56	13	50	6	19	11	24 r.	3	18 r.
20	4	55	7	4	14	9	6	35	7	1 w.	4	28 r.
25	4	44	7	13	14	29	6	55	1	33 "	6	46 r.
30	4	34	7	22	14	48	7	14	3	1 w.	12	46 pp.

Ⓐ Now d. 6, o 6. 7 m. 12 r.

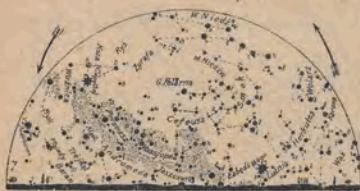
Ⓑ Plezazak kw. d. 14, o 10 g. 7 m. 3 w.

Ⓒ Pehia d. 20, o 8. 10 m. 57 r.

Ⓓ Ostatnia kw. d. 28, o 6. 7 m. 33 r.

⊕ Now d. 6, o g. 7 m. 12 r.
⊕ Pierwsza kw. d. 14, o g. 7 m. 3 w.
⊕ Pełnia d. 20, o g. 10 m. 57 r.
⊕ Ostatnia kw. d. 28, o g. 7 m. 33 r.

Kwiecień. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Arcydzieła literatury obcej.

Literatura grecka.

Ajschylos. Dramaty: *Promeusz*. Persowie. Siedmiu przeciw Tebom. Błagalnice (przekł. Kasprowicza) 1.80. — *Dzieje Orestesa* (przekł. Kasprowicza) 1.50. Tragedye (przekł. Kaszewskiego) 2.50. — *Apuleius*. *Amor i Psyche* (przekł. Rydla) 2.50. — *Arystofanes*. Komedyje (przekł. Butrymowicza) 0.90. — *Żaby* (przekł. Ciągiewiczza) 1.35. — *Rycerze* (przekł. Butrymowicza) 0.25. — *Lizystrata* (przekł. Koźmiana) 1.00. — *Homer*. *Iliada* (przekł. Szmurły) 2.50. — *Odysseja* (przekł. Siemińskiego) 1.00. — *Eurypides*. Tragedye (przekł. Węclewskiego) 9.00. — *Sofokles*. Tragedye (przekł. Kaszewskiego) 1.80. — *Edyp król* (przekł. Kaszewskiego) 0.25. — *Antygona* (przekł. Kaszewskiego) 0.30. — *Liryki greccy doby klasycznej*. (Teognis, Safona, Alceusz, Anakreon, Symonides i in. w przekł. Czubka) 0.75.

Literatura rzymska.

Catullus. Poezye (przekł. Czubka) 1.00. — *Horacyusz*. Satyry

(przekł. Mottego) 0.60. — *Ody* (przekł. Siemińskiego) 1.00. — *Juvenalis*. Satyry (przekł. Felicjana w „Przekładach obcych poetów”) 5.00. — *Owidjusz*. *Metamorfozy* (przekł. Kicińskiego) 2.00. — *Plaut*. Komedyje (przekł. Wolframa) 1.50. — *Żołnierz Samochwali Bliźnięta* (przekł. Wolframa) 0.60. — *Terencyusz*. Komedyje (przekł. Wolframa) 0.60. — *Wergiliusz*. *Bukoliki* (przekł. Mottego) 0.35. — *Georgiki* (przekł. Frankowskiego) 0.60. — *Eneida* (przekł. Wężyka) 2.50.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Latwe: *Sartorio* A. *Le petit Insolent*. — 20. *Lack Th.* op. 161. *Petit menuet*. (dans le vieux style). — 40. *Gael H.* op. 143. *Babillage*. — 30. *Finck W.* op. 295 № 6. *Au bord du ruisseau*. — 20. *Album des pièces amusantes Cah. I* (zawiera 21 kompozycji). — 80. *Heins C.* op. 208. *Fleur des champs*. — 20.

Średniej trudności: *Löhrl Fr.* op. 42 *Badinage. Entr'Acte. Intermezzo*. — 60. *Powell C.* *Curly. Intermezzo*. — 40.

Hertz Wl. *Wiosna. Barkarola*. — 50. *Kruziński W.* *Modlitwa podczas burzy*. — 50. *Lissowski L.* *Mazurek* № 1. — 30. *Löhrl Fr.* op. 40. № 3. *Temple de l'Inde*. — 80.

Trudne: *Landowska W.* op. 4. *Przy kołowrotku*. — 60. *Ho-rejszo W.* op. 84. *Rapsodya polska*. 1. — *Gawroński W.* op. 3. № 2. *Menuet*. — 45. *Maszyński P.* *Bagatelle*. — 40. *Biernacki M.* *Valse (B-dur)*. — 50. *Michałowski Al.* *Prélude*. — 50.

TAŃCE.

Krautstoft S. *Marzenia wiosenne. Walc*. — 60. *Chapi R.* *Krzak róży. Marsz*. — 40. *Rosen L.* *Ostatnia miłość*. (Walc melancholijny). — 50. *Monckton L.* *Moonstruck. March Two-Step*. — 50. *Krautstoft S.* *Setny Mazur*. — 40. *Pianowski E.* *We dwoje*. *Polka*. — 30.

ŚPIEWY.

Grieg Ed. *Gdy mej kochanki pieśni*. (Sopran) 30. *Obuchowicz H.* *Tak mi na świecie źle*. (Sopran lub Tenor). — 50. *Grieg Ed.* *Ukryta miłość* (Sopran). — 30. *Elgar E.* *Powitanie miłości*. (Sopran lub Tenor). — 45. *Brahms J.* *Odpalone załoty*. (Mezzo Sopran) — 40. *Chaminade C.* *Zostań*. (Sopran). — 40.

Notatnik historyczny.

1. r. 1732. Ur. kompozytor Józef Haydn w Rohran (Austria) († 1809). — r. 1815. Ur. ks. Otto v. Bismarck w Schönhausen († 1898). — 2. r. 742. Ur. cesarz Karol Wielki († 814). — r. 1801. Nelson odnosi zwycięstwo nad Duńczykami pod Kopenhagą. — r. 1805. Ur. bajkopisarz

Chrystyan Andersen w Odensee († 1815). — r. 1840. Ur. pisarz franc. Emil Zola w Paryżu († 1902). — r. 1872. Zgon wynalazcy telegrafu Samuela Morse'a w New-Yorku (ur. 1791). — 3. r. 1682. Zgon malarza Murilla w Sewilli (ur. 1618). — r. 1838. Ur. Leon Gambetta w Cahors († 1882). — r. 1848. Ur. powieściopisarz franc. Jerzy Ohnet w Paryżu. — r. 1897. Zgon kompozytora Jana Brahmsa w Wiedniu (ur. 1833). — 5. r. 1784. Ur. komp. Ludwik Spohr w Brunświku († 1859). — 6. r. 1483. Ur. malarz Rafael Santi w Urbino (Zmarł tegoż dnia 1520 r. w Rzymie). — r. 1528. Zgon malarza Albrechta Dürera w Norymberdze (ur. 1471). — r. 1670. Ur. Jan Baptysta Rousseau w Paryżu († 1741). — 7. r. 1814. Wygnanie Napoleona na Elbę. — 8. r. 1848. Zgon kompozytora Gaetano Donizettego w Bergamo (ur. 1797). — 9. r. 1553. Zgon satyryka Franciszka Rabelais w Paryżu (ur. 1483). — r. 1626. Zgon uczonego Franciszka Bacon w Highate (ur. 1483). — 13. r. 1598. Henryk IV edyktem Nantejskim przyznaje swobody religijne protestantom. — r. 1695. Zgon poety franc. Jana Lafontaine w Paryżu (ur. 1620). — r. 1904. Zgon malarza ros. Wasyla Wereszczagina w Porcie Artura (ur. 1842). 17. r. 1759. Zgon kompoz. J. F. Händla w Londynie (ur. 1685). — 1865. Zamordowanie prezyd. Stanów Zjedn. Ameryki Półn. Abrahama Lincolna w Waszyngtonie (ur. 1809). — 15. r. 1765. Zgon historyka ros. Michaja Łomonosowa w Petersburgu (ur. 1712). — 17. r. 1790. Zgon męża stanu ameryk. Benjamina Franklina (ur. 1706. — r. 1895. Podpisanie

pokoju pomiędzy Chinami i Japonią w Simonoseki. — r. 1897. Turcja wypowiada wojnę Grecji. — 18. r. 1820. Ur. kompoz. Franciszka Suppęgo w Spalato († 1895). — r. 1906. Wielkie trzęsienie ziemi w San Francisco. — 19. r. 1881. Zgon męża stanu i pisarza Benjamina Disraeliego w Londynie (ur. 1804). — r. 1906. Zgon fizyka franc. Piotra Curie, współodkrywcy radu w Paryżu (ur. 1859). 20. r. 1808. Ur. Napoleona III w Paryżu († 1883). — r. 1899. Zgon komedyopisarza Edwarda Paillerona w Paryżu (ur. 1834). — 21. r. 1821. Ur. poeta franc. Karol Baudelaire w Paryżu († 1867). — r. 1898. Koniec wojny hiszpańsko - amerykańskiej. — r. 1910. Zgon humorysty ameryk. Marka Twaina w Redding (ur. 1835). — 22. r. 1724. Ur. filozof Emanuel Kant w Królewcu († 1804). — 23. r. 1616. Zgon pisarza hiszp. Miguela Cervantesa w Madrycie (ur. 1547). — r. 1616. Zgon dramaturga ang. Williama Szekspira w Straford (ur. 1564). — 24. Wypowiedzenie wojny przez Rosję Turcji. — 25. r. 1599. Ur. Lord protektor Anglii Oliver Cromwell w Huntington († 1658). — r. 1744. Zgon astronoma Celsjusza w Upsali (ur. 1701). — r. 1874. Ur. wynalazca telegrafu bez drutu Wilhelm Marconi w Griffone. — 26. r. 1699. Zgon dramaturga franc. Jana Racina w Paryżu (ur. 1639). — r. 1731. Zgon autora ang. Daniela Defoe w Londynie (ur. 1661). — r. 1910. Zgon pisarza norweskiego Bjørnsterne Bjørnsona w Paryżu (ur. 1832). 27. r. 1820. Ur. filozof ang. Herbert Spencer w Derby († 1903). — r. 1909. Zdetronizowanie Abdul-Hamida (ur. 1842).

Dla rolników. W śpichrze nie ustawać z przerabianiem zboża, szczególnie gdy ziarno nieco wilgotne. Wszystko przygotować ostatecznie do zasiewów jesiennych. Siał jarzyny, sadzić ziemniaki, broniować koniczyzny, lucerny, pszenicę i łąki. Siał seradele. Czyścić łąki i rozrzucać kretowiska. Jagnięta z lutego odstawiać od matek. Mieć na uwadze, iż wilgoć wiosenna często nabawia drób t. zw. „pypcia”. W sadach wrywać chwasty i zielska, drzewa okopać. W zimnych inspektach zasiewać melony, ogórki i t. p. Ule już można wystawić ze stebnika. Najstosowniejszy czas na zaopatrywanie się w świeże roje pszczele. W stawach rybnych wysadzać „kroczyki”, na ostatku zarzybek większy. W ogrodach i parkach na miejsce brakujących sadzić drzewka. Kończyć cięcie drzew owocowych i wybierać oczka do przyrostu nowego.

Dla ogrodników. Oczyszczać drzewa z już wylęgłych owadów, obrywać liście skrócone, w których ukrywają się gasienice. Drzewa okopać w sadzie i jeżeli potrzeba, ziemię pod nimi zasilić nawozem. Szczepić drzewka na gruncie. Siew cebuli, kapusty, kalafiorów, sałaty dla późniejszego przesadzenia na zagony, sadzić cebule, kalafiory, kalarepę, kapustę i t. d. Szczepić na gruncie jesiony, lipy, akacje i in., sadzić drzewa iglaste.

Kalendarz myśliwski. Zwierzyna rozpoczyna żywić się trawami i zapada na biegunki. Dobry gospodarz łowiecki i w tym miesiącu nie zaniedbuje przykarmiania zwierzyny paszą suchą. Tępić

lisy, kuny, łasice i inną zwierzynę szkodną wraz z małemi. Nie oszczędzać kotów domowych, wałęsających się po lesie i polach.

Wolno polować na dziki, łosie (byki), sarny (rogacze), głuszce (koguty), cietrzewie (koguty), jarzabki, słonki (na ciagu), kaczory i do dn. 14 (n. st.) na ptactwo przelotne.

Dla gospodyń.

Ten miesiąc, równie jak i następny, nosi nazwę „przednówku śpiżnianego”, a przydomek ten jest zupełnie słuszny.

Wszelkie zapasy konfitur i kompotów gonią resztkami, nowalijek mało, ale już w drugiej połowie miesiąca są szparagi, a wprzód jeszcze rzodkiewka, sałata i szpinak. Kurczęta jeszcze należą do osobliwości, są chude i małe, drób więc reprezentują tylko kury, pulardy, indyki, oraz młode gołębie.

Jagnięta także już są zdadne na piecyste; jest to mięso delikatne, ale małe, również jak i prosięta, których jest teraz sporo. Można je podawać pieczone i w potrawie, na gorąco i w galarecie, co stanowi pewne urozmaicenie stołu.

Zwierzyny brak prawie zupełny, gdyż tylko parę gatunków ptactwa, jak głuszce, cietrzewie i dubelty, są zdadne do jedzenia, a także króliki.

Za to ryb mamy jeszcze dostatek: z morskich sole, z rzecznych wód szczupaki, pstragi, łosio i okonie, ze stawów i jezior miętusy, węgorze i sumy.

Ryby morskie solone i wędzone nie są już tak smaczne, jak w zimie, lecz przyrządzone z nich dobre

konserwy mogą je do pewnego stopnia zastąpić.

Jabłka na kompoty i leguminy są jeszcze dobre, choć już straciły wiele smaku i soczystości; ukazuje się też świeży rabarbar, z którego przyrządzony kompot ma wielu zwolenników.

Z jarzyn mamy karczochy, buraki, selery, rzodkiewkę, szczaw i resztki zeszłorocznych kalafiorów.

Wprawdzie, suszone jarzyny przyrządzane są teraz tak dobrze, iż do pewnego stopnia brak ten zastępują, ale trzeba kupując je, uważać, aby pokrywka pudełka czy słoika, nie była wzniesioną w górę, gdyż to byłoby dowodem, iż konserwa jest zepsuta.

Stosuje się to szczególnie do konserw mięsnych, które, psując się wskutek złego przyrządzenia, wytwarzają gaz o nieprzyjemnym zapachu. Konserw takich pod żadnym pozorem nie należy używać, gdyż są nader szkodliwe.

Hygiena.

Strawność i pożywność pokarmów. Wszelkie pokarmy dzielimy na trudne i łatwo się trawiące. Znany francuski lekarz i higienista, dr. M. Fleury, zalicza do pierwszych: ośrodek chleba, sosy, konserwy mięsne, potrawy korzenne, kwaśne i tłuste, niezbyt świeżą zwierzynę, tłuste ryby, skorupiaki, ostrygi oraz inne mięczaki, surowizny, tłuszcze, kartofle smażone, wędliny, szparagi, wszelkie rodzaje kapusty, fasole, cukry, owoce surowe, niektóre gatunki ostrych i tłustych serów i t. p. Natomiast zaleca: chudą szynkę surową i gotowaną lub pieczoną, skórkę

chleba, jaja (byłe nie gotowane na twardo), lżejsze gatunki ryb (pstragi, okonie, sandacze, szczupaki) smażone i gotowane; drób i mięso smażone i pieczone, groszek zielony młody, karczochy, młoda fasolka, przecierane kartofle i soczewicę, groch, niezbyt słodkie kompoty, kremy i lżejsze gatunki serów. Nie są to przepisy ścisłe, lecz raczej wskazówki, które stosownie do wieku, ukształtowania, sposobu życia i t. p. warunków podlegają wielu zmianom. Strawność i pożywność potrawy zależy w znacznej mierze od jej przyrządzenia; najlepsza potrawa, jeśli będzie zbyt tłusta, niesmacznie przyrządzona — nie pobudzi naszego apetytu i niewielki pożytek organizmowi przyniesie.

Różnorodność w pokarmach jest także rzeczą nader ważną: nie trzeba być smakoszem, ani żarłokiem, aby uczuć pobudzenie apetytu na widok dawno nie spotykanej a smacznie i estetycznie wyglądającej potrawy. Należy też pamiętać, że soki ułatwiają trawienie najsilniej działają w temperaturze około 50 st., t. j., że pokarmy powinny być cieplejsze o 10—15 st. od ciepłoty naszego organizmu. Soki te jednak przy 65 st. już okazują działanie słabsze, a przy 75 st. zanika ono zupełnie.

Jest to wprawdzie temperatura tak wysoka, że przy niej musiałaby nastąpić oparzelizna błon śluzowych, są jednak ludzie, pijący prawie tak gorącą kawę lub herbatę.

Działa to nader ujemnie na emalię zębów, która od gorącej pęką i kruszy się przedwcześnie.

Na wybór pożywienia powinni mieć wpływ: wiek, uspo-

sobienie, klimat, rasa, przyzwyczajenie, rodzaj pracy, a nawet i płeć, gdyż przeważnie mężczyźni jedzą więcej, aniżeli kobiety. Żywić się odpowiednio — jest zadaniem dość skomplikowanym i niewielu z nas umie zachować ów „złoty środek”, najbardziej pożądaną dla dobra całego naszego organizmu.

Miesiąc w podaniach.

Nadana przez Rzymian nazwa miesiąca *Aprilis* pochodzi od łac. *aperire*, otwierać już to dlatego, iż pączki drzew otwierają się w tym miesiącu, już że ziemia zdaje się otwierać swoje łono, pokrywając się zielonością. Miesiąc ten był poświęcony Cybelli, matce bogów, jak ją nazywali Grecy. W starożytnym Rzymie w tym miesiącu obchodzono święta: dn. 4-go *Magalierie*, ustanowione ku czci Cybelli dla uwiecznienia wspomnień co do jej wejścia do stolicy. Trwały 7 dni, podczas których odbywały się przedstawienia dramatyczne, wykonywane na wzgórzu Palatyńskim przed świątynią Cybelli; d. 7 urodziny Apolina i Dyany; dn. 15 *Fordicalia* na cześć Tellusa. Dn. 21 dla upamiętnienia założenia Rzymu, następnie: dn. 25 obchodzono *Robigalia* na cześć bogini, chroniącej zboże od rdzy, 30-go zaś *Larentalia* na cześć wzmiankowanej już karmicielki Romulusa i Remusa.

U nas dnia 1 kwietnia istnieje zwyczaj wzajemnego okłamywania się, t. zw. „Prima Aprilis”; u Francuzów zwie się to „poisson d'Avril”. Początek tego ostatniego zwyczaju ma pochodzić z czasów Ludwika XIII, który w pałacu w Nancy kazał

był uwiezić jednego z książąt Lotaryngii. Więzień znalazł sposobność ucieczki, przebywając wpław Meusę dn. 1 kwietnia. Lotaryńczycy głosili, iż królowi uciekła „ryba”.

W kalendarzu republikańskim kwietniowi odpowiadał *Germinal* (miesiąc kielkowania), rozpoczynający się 21 marca, a kończący 20 kwietnia.

Obiady wystawniejsze.

Wtorek 1-go. — Zupa szczawiowa z grzankami. — Vol-au-vent z kur. — Kalafiory au gratin. — Comber sarni i kompot z moreli. — Legumina ze śmietaną.

Środa 2-go. — Zupa cytrynowa z ryżem. — Ozór solony z chrzanem. — Ipraki. — Indyk z kompotem.

Czwartek 3-go. — Zupa pomidorowa. — Sztufada z garniturem. — Pierożki z mięsem. — Kuropatwy z kompotem. — Legumina z maku.

Piątek 4-go. — Barszcz zabielański z grochem. — Paszteciki z ryb lub móżdżku w muszelkach. — Pierożki z powidłami. — Ryba smażona lub pieczeń z sałatą.

Sobota 5-go. — Czernina z kaczek. — Befszyk z chrzanem. — Kwiczoły. — Pierogi drożdżowe z marmeladą i bitą śmietaną.

Niedziela 6-go. — Rosół z gałkami parzonemi. — Sztuka mięsa z sosem pieczarkowym. — Kalafiory. — Kaczki z kapustą. — Galareta ananasowa.

Poniedziałek 7-go. — Zupa neapolitańska. — Kotlety cielęce z sosem amoretkowym. — Makaron zapiekany z szynką. —

Perliczki z kompotem. — Legumina z jabłek na półmisku.

Wtorek 8-go. — Zupa cytrynowa. — Paszteciki z mięsa w naleśnikach. — Ozór na szaro. — Pieczeń huzarska, kartofle i buraczki. — Suflet z jabłek.

Środa 9-go. — Zupa grochowa z grzankami. — Potrawa z mostków cielęcych. — Kalafiory. — Pulardy z kompotem. — Krem ponczowy.

Czwartek 10-go. — Rosół z kaszką. — Sztuka mięsa zapiekana z chrzanem. — Marchew obłożona ptysiami. — Cietrze wie z sałatą zieloną. — Budyń z chleba razowego z szodnem.

Piątek 11-go. — Barszcz z grochem. — Kotlety z ryb z sosem kaparowym. — Salsefia. — Ryba smażona lub sznycle cielęce z sałatą czerwoną. — Łamańce z makiem.

Sobota 12-go. — Zupa z raków. — Pasztecik ze zwierzyny w kruchem cieście. — Jarmuż na sposób szpinaku z jajami sadzonemi. — Udziec sarni z kompotem z moreli. — Pianka ananasowa.

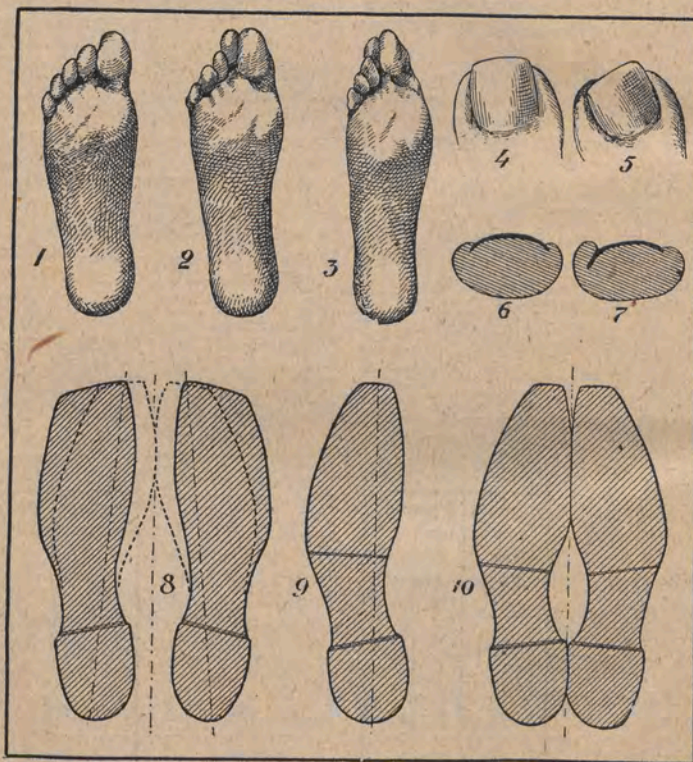
Niedziela 13-go. — Czernina z kaczek. — Potrawa z kaczek w białym sosie. — Groszek zielony. — Zając z marmeladą z jabłek. — Krem śmietankowy mrożony.

Poniedziałek 14-go. — Zupa neapolitańska. — Paszteciki z mózgu w naleśnikach. — Marchew z groszkiem z garniturem z raków. — Galareta cytrynowa.

Wtorek 15-go. — Rosół z kłuskami. — Sztuka mięsa z sosem białym i grzybki marynowane. — Groszek zielony z kotletami z móżdżku. — Pie-

Obuwie.

Moda dziwnego obuwia zniekształca palce nóg naszych w sposób nawet potworny. Od dłuższego czasu będące w użyciu wąskie nosy zmuszają palce do zachodzenia jednych na drugie, wykrzywiając je i powodując bolesne odciski i wrastania paznogi.

Rys. 1 wskazuje kształt nogi normalny, 2-gi i 3-ci stopniowe zmiany w niej zachodzące wskutek ściskania palców; pierwszy z nich, zwracany siłą na zewnątrz, nie wygląda jak na rys. 4, lecz jest w końcu nabrzmiały, z krzywym paznokciem (rys. 5),

to też widzimy na rys. 6, iż palec wielki lewej nogi, rosnący normalnie, różni się od zdeformowanego: paznokieć, wypychany w ciało od zewnątrz, wrasta w nie, co jest bolesnem, a często i niebezpiecznem.

Na rys. 8-ym widzimy krój podeszwy o linii wewnętrznej zbyt prostej: linia kropkowana wskazuje naturalny kształt nogi.

Najlepszą jest podeszwa skrajana jak na rys. 9: obie do-brego kształtu podeszwy, postawione przy sobie, powinny w środku długości tworzyć próżnię (rys. 10).

Konsumpcja kawy w rozmaitych krajach Europy.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.	Święta Kościoła prawosławnego.
1 C. Wniebow. Pań. Filipa i Jak.	18 Prp. Joanna, Sw. Kosmy.
2 P. Zygmunta Kr. M., Atanazeg.	19 Sw. Georgja i Trifona, Joan.
3 S. †Znalezienie Krzyża św.	20 Prp. Fieodora, Trichiny.
4 N. 6 po W. Floryana M., Mon.	21 N. Ap. Fomy. M. Fieodora, Jan.
5 P. Piusa V P. W., Anioła i Ir.	22 Ap. Klimenta, Prp. Fieod.
6 W. †Jana Ap. i ewang. w oleju.	23 †Sw. Wiel. mcz. Georgia P.
7 S. Domicelli i Eufrozyny Mm.	24 Mcz. Sawwy, Fomy, Jelisaw.
8 C. Stanisława B. M. P. K. P.	25 Ap. i Ewang. Marka.

PERFUMY
REZEDA

poleca
Tow. Hkc.

FR. PULS

w Warszawie
Plac Teatralny 11.
Nowy-Swiat 41.

✠ Maj 6. Imieniny JEJ CESARSKIEJ MOŚCI Najjaśniejszej Pani ALEKSANDRY TEODORÓWNY.
✠ Maj 19. Rocznicą Urodzin JEJ CESARSKIEJ MOŚCI Najjaśniejszego Pana MIKOŁAJA II ALEKSANDROWICZA.
✠ Maj 27. Rocznicą Św. Koronacyi ICH CESARSKICH MOŚCI Najjaśniejszego Pana MIKOŁAJA II ALEKSANDROWICZA i Najjaśniejszej Pani ALEKSANDRY TEODORÓWNY.

Wykaz dni nieprotestowych.

1. Czwartek Wnieb. Pańs.
2. Piątek św. st. st.
3. Sobota św. st. st.
4. Niedziela
6. Wtorek dzień galowy
11. Niedziela Zest. Ducha św.
12. Poniedziałek Święteczny
18. Niedziela

19. Poniedziałek dzień galowy
22. Czwartek Boże Ciało
25. Niedziela
27. Wtorek dzień galowy

Święta żydowskie.

Dnia 8—1 Ijar; d. 25—Lag
B'omer—18 Ijar.

JUL. HERMAN & Co.

Warsz. Biuro Transportowe
Święto-Krzyska Nr. 32.

Hennebergowskie srebro zastępuje w zupełności czyste srebro
Skład fabryczny Braci HENNEBERG
Warszawa, Wolska Nr. 17. Sklep: Trębacka Nr. 1.

M A J.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.	Święta Kościoła prawosławnego.
9 P. Grzegorza Nazj. B. W. D. K.	26 Sw. mcz. Wasilja, Sw. Stef.
10 S. †Wigilia. Izydora Or.	27 Ap. i s. mcz. Symeona srodn.
11 N. Zesłanie Ducha św., N. M. P. L.	28 N. S. ŻEN. MYR. Maksima, Kir.
12 P. Świętecz. Pankracego M.	29 Sw. 9 mcz. Kiziezsk., Miemn.
13 W. †Serwacego B. W.	30 Sw. Ap. Jakowa, św. Nikity
14 S. †Bonifacego M.	1 Maj. Prp. Jeremii.
15 C. Zofii Wd. z 3-ma córkami.	2 Sw. Afanasja.
16 P. †Jana Nepomucena Kapł. M.	3 Mcz. Timofieja i Mawry.
17 S. †Paschalisa W.	4 Mcz. Pelagii.
18 N. Trójcy śśś., Feliksa, Eryka kr.	5 N. o RAZSLABL. W. mcz. Iriny
19 P. †Piotra Celestyna P. W.	6 †Prp. Jowa mnogotr.
20 W. Bernardyna Seń. K.	7 Mcz. Akakja.
21 S. Wiktora M.	8 †Prepolow. S. Ap. i Ew. J. B.
22 C. Boże Ciało, Julii, Heleny P.	9 †Peren. moszcz. w Nik. czud.
23 P. Dezyderego B. M., Michała.	10 †Sw. Ap. Simeona Zilota.
24 S. Joanny, Afry i Zuzanny Mm.	11 Prp. Mefodja i Kirilla słow.
25 N. 2 po ś. Grzegorza VII P.	12 N. o SAMAR. Jepifanja i Gier.
26 P. Filipa i Nereusza W.	13 Mcz. Aleksandra, Glikierji.
27 W. †Bedy W. D. K., Jana P. M.	14 †Mcz. Isidora, Maksima.
28 S. Augustyna B. W., Ap., Anglii	15 Prp. Pachomja, mcz. Soloh.
29 C. Teodozyi P. M. Maryi Magd.	16 Prp. Fieodora, św. Georgja.
30 P. Ser. Jezus., Feliksa, Ferdyn.	17 Św. Stefana.
31 S. Anieli P., Petronelli P.	18 Mcz. Fiedota, Pietra.

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S ł o Ń c e						K s i ę ż y c				Now d. 6, o f. 9 m 48 r. Pietrzsza kw. d. 13, o g. 1 m 9 pp. Pechia d. 20, o f. 8 m 42 r. © Ostatnia kw. d. 27, o g. 1 m 28 pn.		
	Wschód		Zachód		Długość dnia		Przybyło		Wschód			Zachód	
	g. m.		g. m.		g. m.		g. m.		g. m.			g. m.	
1	4	32	7	23	14	51	7	17	3	11 r.	1	58 pp.	
5	4	24	7	30	15	6	7	32	3	48 „	6	55 w.	
10	4	15	7	38	15	23	7	49	6	26 „	12	49 pn.	
15	4	7	7	46	15	39	8	5	1	37 pp.	2	22 pn.	
20	4	0	7	54	15	54	8	20	9	2 w.	3	21 r.	
25	3	53	8	1	16	8	8	34	12	54 pn.	7	57 r.	
31	3	47	8	9	16	22	8	48	1	54 „	3	18 pp.	

✠ Pieniążka kw. d. 13, o f. 1 m. 9 pp.
✠ Pieniążka kw. d. 21, o f. 1 m. 28 pp.
✠ Ostatnia kw. d. 27, o f. 1 m. 28 pp.

Maj. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Literatura włoska.

Dante. Boska Komedia (przekł. Porębowicza) 3.00. — *Petrarca*. Pieśni (przekł. Faleńskiego) 2.40. *Boccaccio*. Dekameron (przekł. Ordoni) 3.00. — *Ariosto*. Rokan Oszały (przekł. Felicyana) 0.25. — *Buonarrotti* Michał Anioł. Pieśni (przekł. Siemienińskiego) 1.00. — *Tasso* Torquato. Goffred albo Jeruzalem wyzwolona (przekł. Kochanowskiego) 2.70. — *Manzoni*. Narzeczeni (przekł. Obrapalskiej) 3.60. — *Pelico*. Moje więzienia (przekł. Tustanowskiego) 0.50. — *Leopardi*. Wybór pism (przekł. Porębowicza) 1.00. — *Amicis*. Ze szkoły i domu 1.50. — *Annunzio*. Dziewice skał. Romanse Lillii (przekł. Staffa) 1.00. — *Francziska* z Rimini (przekł. Kasprowicza) 2.80. — *Ogień* (przekł. Staffa) 1.60. — *Rozkosz*. Romanse Róży (przekł. Ruffera) 1.50. *Tryumf śmierci* (przekł. Staffa) 1.50.

Literatura hiszpańska.

Cervantes. Don Kiszot z Manzzy (przekł. Zakrzewskiego) 1.50.

Lope de Vega. Komedy 1.00. — *Calderon*. Dramaty (przekł. Porębowicza) 2.00. — *Kochankowie* nieba (przekł. Balińskiego) 0.75. — *Życie snem* (przekł. Szujskiego) 1.00. — *Caballero*. Klemencya 1.35. — *Alarcon*. Zgorszenie 1.00.

Literatura portugalska.

Camoens. Luzyady (przekł. A. M-skiego) 1.20.

Literatura prowansalska.

Antologia prowansalska (Bernard de Ventadour, P. Vidal, Bertrand de Born i in. w przekł. Porębowicza) 0.60. — *Mistral*. Mirejo (przekł. A. M-skiego) 1.00.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Latwe: *Krentzlin* R. op. 4. № 1. Marsz. —30. *Kaiser* P. op. 2. Polonez. —20. *Duvernoy* J. B. op. 312 № 18. Dieu! Sauve la Pologne! —20. *Landry* A. op. 277. Au bois joli. —30. *Lack* Th. op. 257. Six joujou. Cah. I. —30. Cah. II. —50.

Sredniej trudności: *Mills Kerry*. Czerwone pióra. (Intermezzo Indyjskie). —50. *Lincke* P. Amina (Serenada Egipska) —50. *Arnold* I. Soko. (Serenada Maurytańska) —40. *Reeves* E. Hobomoko. (Romans Indyjski). —50. *Morel* N. Serenada do księżyca. —40. Album des Pièces amusantes. Cah. II. (zawiera 154 opalcowane wybitne kompozycje). Cah. III (zawiera 9 opalcowanych wybitnych kompozycji) po—80. *Trudne*. *Różycki* L. op. 28. Air. —50. *Opiński* H. op. 11. Thème varié. 1.75. *Obuchowicz* H. op. 4. Romance. —40. *Zeleński* L. op. 62. Thème Varié. 1.75. *Wertheim* J. op. 5. Deux préludes. —50. *Nehring* H. op. 1. Humoresque. —50.

TAŃCE.

Bauerfeind Wł. Pragnienie miłości. Walc. —60. *Blankenburg* H. L. Pożegnanie. Gładatorów Marsz. —40. *Osmiński* W. Zbiór mazurów i oberków 1.50. *Fremaux* L. op. 32. Toboggan. Schottisch. —40. *Borel-Clerc* Ch. La Diabolette (nowy taniec) —40. *Karasiński* A. Vera Violetta. Valse. —60. *Pianowski* E. Zawsze z tobą. Polka. —30.

ŚPIEWY.

Einödshofer I., Kolysz falo kolysz. Barkarola. (Sopran lub Tenor). —50. *Tirindelli* P. A. Tyś słońcem (Sopran lub Tenor). —60. *Chaminade* C. W krainie czarów. (Mezzo-Sopran). —60. *Witman* Th. Serenada do Wańdzy (Mezzo Sopran). —50. *Kronenberg* L. Baron. Królewicz Maj (Sopran lub Mezzo Sopran) —60. *Różycki* L. Wenecja. (Mezzo Sopran). —50.

Notatnik historyczny.

1. r. 1900. Zgon malarza węgierskiego Michała Munkaczy w Endenich (ur. 1846). —r. 1904. Zgon kompoz. czeskiego Antoniego Dworzaka w Pradze (ur. 1841). —2. r. 1519. Zgon malarza włoskiego Leonarda da Vinci w Clos-Luce (ur. 1452). —r. 1857. Zgon poety franc. Alfreda Musseta w Paryżu (ur. 1810). —r. 1864. Zgon kompoz. Jakóba Meyerbeera w Paryżu (ur. 1791). —3. r. 1469. Ur. mąż stanu włoski Mikołaj Machiavelli we Florencji (ur. 1527). —5. r. 1821. Zgon Napoleona I na wyspie św. Heleny (ur. 1769). —r. 1904. Zgon powieściopisarza węgierskiego Maurycego Jokaja w Budapeszcie (ur. 1825). —6. r. 1859. Zgon przyrodnika Aleksandra Humboldta w Berlinie (ur. 1769). —r. 1910. Zgon króla angielskiego Edwarda VII w Londynie (ur. 1841). —7. r. 1840. Ur. kompozytor ros. Piotr Czajkowski w Wotkinsku († 1893). —8. r. 1668. Ur. pisarz franc. René Lesage w Sarceau († 1747). —r. 1875. Zgon filozofa ang. Johna Stuarta Milla w Avignon (ur. 1806). 9. r. 1805. Zgon poety Fryderyka Szyllera w Weimarze (ur. 1759). —10. r. 1904. Zgon podróżnika Henryka Stanleya w Londynie (ur. 1841). —11. r. 1860. Garibaldi wyładowuje w Marsali na Sycylii. —12. r. 1842. Ur. komp. franc. Juliusz Massenét w St. Etienne. —r. 1881. Francuzi zajmują Tunis. —r. 1884. Zgon komp. czeskiego Franc. Smetany w Pradze (ur. 1824). —13. r. 1840. Ur. pisarz franc. Alfons Daudet w Nîmes († 1897). —r. 1871. Zgon komp. franc. Daniela Aubera w Paryżu (ur. 1782). 14.

r. 1686. Ur. fizyk Daniel Fahrenheit w Gdańsku († 1736). — 17. r. 1510. Zgon malarza Sandro Botticelli we Florencji (ur. 1446). 18. r. 1779. Zgon dramaturga franc. Caron de Beaumarchais w Paryżu (ur. 1732). — 19. r. 1762. Ur. filozof Jan Fichte w Rammenau († 1814). — 21. r. 1506. Zgon Krzysztofa Kolumba w Valladolid (ur. 1446 lub 1447). — r. 1849. Niezawisłość Węgier. — 22. r. 1815. Ur. kompozytor Ryszard Wagner w Lipsku († 1883). — 23. r. 1498. Spalenie reformatora włos. Girolamo Savonaroli we Florencji (ur. 1452). — r. 1906. Zgon dramaturga Henryka Ibsena w Chrystyanii (ur. 1828). — 25. r. 1616. Ur. malarz Carlo Dolci we Florencji (zm. 1686). — r. 1681. Zgon poety don Pedro Calderona w Madrycie (ur. 1600). — 28. r. 1779. Ur. poeta ang. Tomasz Moore w Dublinie († 1852). — 1910. Zgon bakteriologa Roberta Kocha w Baden-Baden (ur. 1843). — r. 1840. Ur. malarz Hans Makart w Salzburgu († 1884). — 29. r. 1862. Zgon historyka sztuki ang. Henryka Buckle'a w Damaszku (ur. 1821). — 30. r. 1265. Ur. poeta włoski Dante Alighieri we Florencji († 1321). 1778. r. Zgon pisarza franc. Franciszka Voltaira w Paryżu (ur. 1694). — r. 1902. Pokój w Pretoryi kończy wojnę Anglików z Boerami.

Dla rolników. W ciągu pierwszego tygodnia siew buraków cukrowych ma być ukończony. Wałować i motykować pszenicę (wałem gładkim), aby nie wyległa. Po połowie maja nawozić ugory. Flancować rozsade kapuścianą i wysadki buraków cukrowych. Przygotowywać kom-

posty. W sadach tępować robactwo wyniszczające drzewa. Nade wszystko tępować żółtki gąsienic oraz chrabąszcze. Świnie szczepić przeciwko „czerwonce” i „zarazie”. W razie suszy pilnować, by nie rozkładano ognia w lasach. Używać drzewa owocowe nawozami. W stawach rybnych tępować żaby i płoszyć kawki. W ciepłe dni karmić ryby. Utańczyć w kraju naszym chwalebny i niesłychanie pożyteczny zwyczaj zwiedzania cudzych, wzorowo prowadzonych gospodarstw. Ku końcowi maja po załatwieniu u siebie prac najważniejszych pora na krótkie wyjazdy najstosowniej. Tępować chwasty na miedzach, zacząć, ale ostrożnie, przykarmianie bydła zieloną paszą, dosypywać siewki.

Dla ogrodników. Niszczyć chrabąszcze; strząsać je z drzewa z rana. Niszczyć pierścienice. Podlewać drzewa sadzone późno, słabo rozwijające się nagnoić. Siać fasolę, marchew, ogórki. Szklarnie cieniować i przewietrzać, rośliny znajdujące się w cieplarniach skrapiać dla zwilgocenia i powietrza.

Kalendarz myśliwski. W tym miesiącu z uwagi na młode zwierzęta, w lesie powinna panować cisza. Zwrócić szczególną uwagę na psy, ażeby nie upędzały się po lesie i nie płoszyły zwierzęta. Tępować lisy oraz dzikie ptactwo szkodliwe. Pilnować, aby kosiarze przy sianokosach nie wyniszczali gniazd kuropatw.

Wolno polować na dziki, łosie (byki), sarny (rogacze), głązki, cietrzewie i jarząbki (koguty), kaczory i słonki (na ciagu).

Dla gospodyń.

Coraz większe ciepła sprzyjają w tym miesiącu szybkiemu wzrostowi młodych warzyw, których jest coraz więcej.

Miejsce kalafiorów, które teraz zupełnie znikają, i niesmacznych, bo wyrastających kartofli, zajmują kolejno: rzodkiewka, z której, oprócz podawania na surowo, można mieć smaczną i delikatną jarzynkę, szczaw, szpinak, sałata inspektowa i gruntowa, marchewka, oraz przy końcu miesiąca groszek zielony.

Pierwsze miejsce trzymają szparagi, najdelikatniejsze teraz, dopóki nie nadejdą upały, od których nabierają goryczy; karczochy, pomidory przy odpowiednim przechowaniu są jeszcze jak świeże.

Owoców bardzo mało: jedynie jabłka, cytryny i pomarańcze nam pozostają na surowo i na kompoty świeże: smażone borówki, żurawiny, oraz powidła śliwkowe nie mają już tak dobrego smaku, gdyż wskutek ciepła zaczynają fermentować i wysychać coraz więcej.

Z mięsa mamy obfitość cielęciny, są jeszcze prosięta i króliki, o wołowinie i wieprzowinie niema co wspominać, ponieważ jest stale przez cały rok.

Drobiau bardzo mało: kury, kurczęta i gołębie — oto wszystko.

Nie lepiej dzieje się z dziczyzną: nic oprócz głązów i cietrzewi.

Za to ryb mamy obfitość: sole, sterlety, liny, miętusy, sumy, szczupaki, pstragi i węgorze, wszystkie są teraz zdatne na stół — prócz nich, specjał smaczniejszy: raki, już są w tym mie-

siącu smaczne i będą w następnych coraz lepsze.

Jeśli są cienkie i chude, można je podkarmić następującym sposobem:

Ugotować trochę kaszy jęczmiennej na wodzie, dodać do niej ¼ część drobno usiekanego łożu nerkowego i tyleż dobrze wyciśniętego twarogu.

Do drewnianego kubelka włożyć na dno warstwę pokrzyw, posypać grubo kaszą, na której układać raki: przykryć je znów pokrzywami, dać warstwę kaszy i położyć znów raki i zalać to świeżą maślaną.

Co trzeci dzień trzeba raki wyjmować, włożyć na kwadrans do zimnej wody i znów do świeżego jedzenia je wkładać.

Po dwóch takich zmianach znacznie urosną i staną się smaczniejsze.

Hygiena.

Stosunki towarzyskie. Między żoną światową, żyjącą tylko dla wizyt, strojów, balów, zaniedbującą dom i rodzinę dla rozrywek i zabaw, a żoną — kucharką, zamykającą całe swoje życie w czterech ścianach domu i nie widzącą nic na świecie, prócz męża i dzieci — istnieje typ pośredni. Jest to kobieta, która będąc dla męża miłą i najbliższą towarzyszką a dla dzieci kochającą i rozumną matką, umie znaleźć czas na kształcenie swego umysłu i stosunki towarzyskie. Nie potrzebuje ona licznych znajomych, lecz wybiera ich starannie: dzieci tych kilku zaprzyjaźnionych z sobą domów znają się dobrze i kochają, a to uczucie nieraz trwa przez życie całe. Samotność jest złym towarzyszem dla dziecka; tylko w życiu

zbiorowem nabiera ono wielu zalet niezbędnych, a zastosowując się nieraz do drugich, uczy się zważać na uczucia bliźnich i cenić je. W domu, rządzone przez kobietę rozsądną, niema przyjęć tłumných, nużących swą wystawnością i burzących cały nastrój domowy: małe kółko przyjaciół czuje się swobodnem, zbierając się nie dla wystawnej wieszery lub strojów i znajduje w tem zebraniu przyjemność prawdziwą. Nie jest to trudne do osiągnięcia: miejmy tylko odwagę utrzymania się na rzeczywistym naszym stanowisku społecznym; ośmielmy się okazać, iż niepodobnem dla nas jest czynić ofiarę z naszych obowiązków, zaniedbującich dla wymagań światowych, a inni powoli pójdą za naszym przykładem. Przyjęcia ich będą równie niekosztowne, jak nasze i nikt na tem nie straci, owszem — będzie tam więcej wesołości i swobody, niż na zabawach, które nierozsądni urządzają kosztem odmawiania najpotrzebniejszych rzeczy sobie i swoim najbliższym.

Dziecko, wzrastające w otoczeniu nie ceniącym zbyt wiele blichtru światowego, zachowa dłużej świeżość uczuć, a choć już będzie młodzieńcem, brudne strony życia nie będą działały z taką mocą, jak na tych, których przyzwyczajono do poświęcania rzeczy ważnych i wielkich — dla zwodnych pozorów.

Wielkie przyjęcia, burzące porządek codziennego życia i naruszające poważnie budżet domowy, będące postrachem mężów i umęczeniem żon, muszą zniknąć z życia rodzin mniej zamożnych, zjawiając się tyl-

ko w okolicznościach wyjątkowych i wielkich uroczystościach rodzinnych.

Miesiąc w podaniach.

Źródłosłów miesiąca maja jest cytowany rozmaicie. Utrzymują, iż u Rzymian miesiąc ten był poświęcony bogini *Maja*, córce *Atlasa*, matce *Merkurego*. Inni dnowu dowodzą, iż wyraz *Maj* pochodzi od *majores*, co znaczy ludzie starsi godnościami oraz że był przeznaczony ku czci senatorów. To ostatnie tłumaczenie miałoby pewną podstawę, gdybyśmy zgodzili się, iż nazwa następnego miesiąca *Junius* pochodzi od *juniores* — młodzień. W Grecyi dn. 6 i 7 miesiąca *Thargelion*, odpowiadającego Majowi, obchodzono *Targelie*, święta na cześć *Dyany*, *Apolina*, słońca lub *godzin*.

Rzymianie w końcu kwietnia i z początkiem *Maja* obchodzili święta *Flory*, zwane *Florealia*. Świętowano w ciągu 5 nocy łowami, przedstawieniami mimicznymi i dramatycznymi. Łowy odbywały się w specjalnym cyrku zwanym „Cyrkiem *Flory*”.

Historyk *Cheruel* twierdzi, iż u pogan istniały na cześć *Maja* ceremonie, trwające po wieki średnie. W dniu 1-szym wieśniacy sadzili drzewo, zwane „maj”, nadzorcy lasów *Fontainebleau* składali na stół królewski daniny z ciast, szynki i t. p.

U Rzymian dzień 9 obchodzono oznakami czci dla zmarłych, 15-go święto *Merkurego*, opiekuna handlu, podróży i kradzieży.

W kościele rzymsko-katolickim dn. 3 *Maja* przypada uroczystość *Znalezienia* lub *Pod-*

niesienia *Krzyża* św. *Św. Heleny*, matka cesarza *Konstantyna*, odnalazła ten krzyż na górze *Kalwaryi* w r. 328. Święto *Wniebowstąpienia* Pańskiego często przypada w tymże miesiącu, ustanowione przez *Apostolów*. *Maj* odpowiada republikańskiemu *Floreale* (m. kwiecica).

Obiady wystawniejsze.

Czwartek 1-go. — Rosół z fasolą. — Sztuka mięsa z sałatą. — Kielbasa z sosem i kartofle. — Indyk z kompotem. — Legumina ze śmietany.

Piątek 2-go. — Zupa piwna. — Szczupak faszerowany. — Szparagi. — Karasie w śmietanie lub befsztyk z chrzanem. — Ryż z bitą śmietaną.

Sobota 3-go. — Zupa kartoflana. — Ozór solony z chrzanem. — Szparagi. — Pieczeń wołowa z prażuchą. — Sago na winie ze śmietanką.

Niedziela 4-go. — Rosół z kluskami franc. — Sztuka mięsa rumiana z garniturem. — Strudel z mięsem. — Pieczeń cielęca z boszamelem i sałatą zieloną. — Galaretką z sosu ananasowego.

Poniedziałek 5-go. — Zupa grochowa z grzankami. — Potrawa z kaczek w białym sosie. — Szpinak z omletem. — Pieczeń z różną, kartofle i sałata. — Krem ponczowy.

Wtorek 6-go. — Rosół z makaronem. — Sztuka mięsa z sosem białym i rydze marynowane. — Kalafiory. — Pieczeń barania, kartofle i mizeria. — Krem śmietankowy z biskoptami.

Środa 7-go. — Kolduny. — Barszcz burakowy. — Ozór na

szaro. — Polędwica z kartoflami i sałatą. — Kaszka pszena na zimno z sokiem.

Czwartek 8-go. — Zupa pomidorowa. — Pasztet z cielęcej wątróbki w cieście franc. Szparagi. — Kurczęta z mizeria. — Mleczko z konfiturami.

Piątek 9-go. — Zupa rybna. — Szczupak zapiekany z chrzanem. — Jajecznicą. — Ryba smażona lub sznycle cielęce z sałatą. — Legumina z sago z sokiem.

Sobota 10-go. — Barszcz z botwiną i pierogiem drożdżowym z mięsem. — Potrawa z kur w białym sosie. — Szparagi. — Pieczeń huzarska, kartofle i sałata. — Krem cytrynowy.

Niedziela 11-go. — Zupa rakowa. — Paszteciki w cieście francuskim. — Kurczęta z mizerią. — Merengi z bitą śmietaną.

Poniedziałek 12-go. — Rosół z jarzynkami. — Sztuka mięsa zapiekana z chrzanem. — Kalarepka obłożona szynkami rakowymi. — Indyk z kompotem. — Sago na mleku z sosem.

Wtorek 13-go. — Zupa szczawiowa z jajami faszerowanymi. — Szynka na gorąco z chrzanem. — Szparagi. — Sztufada z krokietami z kartofli. — Naleśniki angielskie.

Środa 14-go. — Rosół z kaszką. — Sztuka mięsa z chrzanem. — Groszek zielony, obłożony mózdzkami. — Kurczęta z sałatą. — Legumina mickiewiczowska.

Czwartek 15-go. — Zupa cytrynowa. — Wątróbka duszona i kartofle. — Marchewka z garniturem z raków. — Ryba smażona lub sznycle cielęce z sałatą. — Mleczko kawowe.

Nieco o koronkach.

(Patrz rysunek obok.)

Znać się dobrze na prawdziwych koronkach jest rzeczą trudną i niepodobną z samego opisu nabyć tej umiejętności; przypatrując się jednak uważnie prawdziwym i naśladowanym, odkryjemy wkrótce pewne różnice.

Przedewszystkiem deseni prawdziwych ko. onek, j. ko dzieło ręki ludzkiej, nie jest nigdy tak matematycznie dokładny, jak wyrób maszynowy tanich koronek: te drobne niedokładności są ważną cechą ręcznej roboty.

W imitacjach deseni jest bardzo równy i prawie jednakowy z obu stron, gdy w prawdziwych deseni jest wyraźniejszy z jednej strony, aniżeli z drugiej.

Istnieją też tak zwane pół-imitacje, w których na tle tkanem fabrycznie, motywy i figury deseni ręcznej roboty są przy-mocowywane igłą.

Rys. 1 wskazuje sposób wiązania tła koronki zw. point de Dieppe, rys. 2 — tiulowej, rys. 3 — walansienki, rys. 4 — koronki brukselskiej.

Rys. 5 to drogocenna koronka wenecka, 6 — t. zw. point Colbert, 7 — przedstawia gipiurę, 8 — koronkę normandzką, 9 — irlandzką, 10 — nosi nazwę point d'Argentan, 11 — Bruges.

Rys. 12, to staroświecka „blondyna“, pajęczej nieraz cienkości, 13 — koronka genueńska, 14 — point d'Alençon, 15 — Chantilly, 16 — walansienka.

Wiadomo jest powszechnie, iż koronek zadnych nie można prać w ręku, lecz nawinięte na szklany cylinder równej szerokości: nawijając je trzeba wraz z paskiem muslinu, tych samych rozmiarów co koronka.

Prać w letniej wodzie z mydłem, a następnie w czystej, do której można dodać nieco gumy arabskiej, żelatyny lub mączki ryżowej.

Zółtawy odcień nadaje się za pomocą domieszki szafranu, wygotowanego w wodzie, lub nalanego spirytusem, naparu kawy lub herbaty.

Prasowanie koronek jest szkodliwe; gdy są jeszcze wilgotne, rozciągnąć je na czystym płótnie i rozpiąć na szpilkach, ale nie stalowych, które rdzewieją.

Czarne koronki można, nawinawszy na cylinder lub wałeczek, prać w piwie, następnie w wodzie z octem i małą domieszką żelatyny; prasować wilgotne, kładąc je na kawałku czarnego, gładkiego muslinu, a drugim przykrywszy z wierzchu.

Jedwabne koronki pierze się w benzynie bez prasowania, nawinięte i obszyte z wierzchu muslinem; prasować ich nie trzeba, lecz rozciągnąć palcami aż do zupełnego wyschnięcia.

Koronki.

10 funt. najlepszej kawy
za 10 rubli.

wysła pocztą za zaliczeniem do
Królestwa, na Litwę i Ukrainę

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.			Święta Kościoła prawosławnego.		
1 N.	3 Po św. Jakóba, Fortunata.	19	N. o SLIEP. S. Patrikja. Joan.		
2 P.	Marcelina i Blandyny Mm.	20	Obriet. m. S. Aleksija mitr.		
3 W.	Erazma B. W.	21	Sw. raw. Car. Konstant. i Jel.		
4 Ś.	Franciszka Cezar., Saturn.	22	Mcz. Wasiliska		
5 C.	Bonifacego B. M., Waleryi.	23	Wozniesienie Gospod. Michail.		
6 P.	Norberta i Kłaudyusza Bb.	24	Prp. Symeona i Nikity.		
7 S.	Roberta Op.	25	3-je obr. gł. Joanna Pr.		
8 N.	4 Po św. Maksyma, Medarda	26	N. S. OTIEC. Ap. Karpa i Alf.		

Wypróbowanej dobroci
Mydła Glicerynowe

poleca
TOW. RHC.

FR. PULS

w Warszawie
Plac Teatralny 11.
Nowy-Świat 41.

☿ Czerwiec 7. Urodziny JEJ CESARSKIEJ MOŚCI Najjaśniejszej Pani Aleksandry Teodorówny.

Wykaz dni nieprotestowych.

1. Niedziela
- 5 Czwartek św. st. st.
7. Sobota dzień galowy
8. Niedziela
15. Niedziela
16. Poniedziałek św. st. st.
22. Niedziela
29. Niedziela

Święta żydowskie.

Dnia 6-go—Sivan; d. 11 i 12—
Zielone Świątki, 6 i 7 Sivan.

JUL. HERMAN & Co.

Warsz. Biuro Transportowe
Święto-Krzyska Nr. 32.

CZERWIEC.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.		Święta Kościoła prawosławnego.	
9 P.	Pryma i Felicyana Mm.	27	Sw. m. Fieraponta jep. Sarp.
10 W.	Małgorzaty K., Zacharyusza	28	Sw. Nikity isp.
11 S.	Barnaby Ap.	29	Mcz. Fieodosji, Błz. Joan.
12 C.	Jana W., Onuf. Pust. Eschl.	30	Prp. Isaakja, isp. Dalm.
13 P.	Antoniego Padewskiego W.	31	Sw. Ap. Jerma, mucz. Jermja
14 S.	Bazylego Wielk. B. W. D. K.	1	Ijuł. Mcz. Justima, Walerj.
15 N.	5 po św. Wita, Modesta i Kres	2	☿ Piatid. Dzień św. Trójcy, Nikif.
16 P.	Bennona, Julitty i Justyny	3	☿ Dzień św. Ducha, Kławdja,
17 W.	Jolenty W., Innocentego M.	4	Sw. Mitrofana patr.
18 S.	Marka i Marcellina Mm.	5	Sw. mcz. Dorofieja, Konst.
19 C.	Gerwazego i Protazego, Jul.	6	Pr. Ilarjona.
20 P.	Sylweryusza P. M.	7	Mucz. Fiedota, Marji.
21 S.	Aloizego Gonzagi W.	8	W. m. Feodora, ś. Jefrema p.
22 N.	6 po św. N. M. P. N. P. Paul.	9	N. WSIECH ś. Sw. Kirilla arch.
23 P.	Agrypiny P. M., Zenona M.	10	Sw. mucz., Timofieja, Alek.
24 W.	Narodzenie S. Jana Chrzc.	11	Ś. Warfolomieja i Warnawy
25 S.	Prospera, Adalberta, Wilh.	12	Prp. Onuf. Wiel., Piotra Afoń.
26 C.	Jana i Pawła Mm.	13	Prp. Anny i Joanna
27 P.	Władysława Kr. W.	14	Pr. Jelisieja, ś. Mefodja patr.
28 S.	Wigilia. Leona II P., Iren.	15	Pr. Am., Sw. Joan. mitr. m.
29 N.	7 po św. Piotra i Pawła Ap.	16	N. 2 po P. Ś. Tichona, i Tigrja.
30 P.	Wsp. ś. Paw., Lucyny i Emil.	17	Mcz. Manuila, Sawiela i Ism

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżycy, oraz odmiany księżycy.

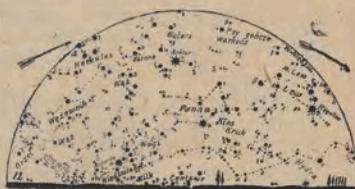
Dnia	S ło ņ c e				K s i ęż y c			
	Wschód		Zachód		Wschód		Zachód	
	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.
1	3	46	8	10	16	24	8	50
5	3	43	8	14	16	31	8	57
10	3	40	8	18	16	38	9	4
15	3	39	8	22	16	43	9	9
20	3	39	8	24	16	45	9	11
25	3	40	8	24	16	44	0	1
30	3	42	8	24	16	42	0	3
							Ubyło	
							11	43 w.
							10	38 r.
							12	46 pn.
							4	54 pp.

☿ Now d. 4, o g. 9 m. 21 w.
☿ Pierwsza kw. 11, o g. 6 m. 1 w.
☿ Pełnia d. 18, o g. 7 m. 5 w.
☿ Ostatnia kw. d. 26, o g. 7 m. 5 w.

Czerwiec. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Literatura francuska.

Corneille. Cyd. Horacyusze. Cynna (przekł. Osieńskiego) 0.60. — Cyd (przekł. Wyspiańskiego) 1.35. *Molière*. Szkoła kobiet (przekł. Zalewskiego) 0.50. — Świętoszek (przekł. Zalewskiego) 0.50. — Mizantrop (przekł. Szymanowskiego) 0.50. — Jerzy Dandin (przekł. Sarneckiego) 0.40. — Don Juan (przekł. Sarneckiego) 0.20. — *Racine*. Tragedye (Andromacha. Brytanik. Berenika. Mitrydat. Ifigenia. Fedra. Atalia w przekł. Kopystyńskiego) 1.35. *Voltaire*. Zaira (przekł. Dmochowskiego) 1.00. — Alzyra (przekł. Osieńskiego w „Dzieliach” t. I.). *B. Saint-Pierre*. Paweł i Wirginia (przekł. Witowskiego) 0.20. *Chateaubriand*. Atala (przekł. Skimborowicza) 0.40. — René (przekł. Zakrzewskiego) 0.25. — *Beranger*. Piosenki (przekł. Syrokomli) 1.80. — Piosenki (przekł. Rodocia) 0.60. *Lamartine*. Dumania (przekł. Lisieckiego) 1.00. — *Hugo*. Człowiek śmiechu 1.50. — Bug-Jargal 0.60. — Han z Islandyi 1.00. *Katedra Najświętszej Panny Paryskiej* 1.35. — *Nędz-*

nicy 1.80. — *Pracownicy morza* 0.90. — *Rok dziewięćdziesiąty trzeci* 0.75. — *Musset*. Poezycy wybrane 0.75. — *Karmozyna* 0.12. — *Sand G.* Cezaryna Dietrich 0.60. — *Flamarande* 1.00. *Balzac*. Komedia ludzka (*Kobieta trzydziestoletnia*. *Gobseck* — przekł. Marrené. *Eugenia Grandet*. *Gabinet starożytności* — przekł. Trzcinińskiej. *Ojciec Goriot* — przekł. Bortnowskiej. *Urodzony krewni* — przekł. Prażmowskiej. *Lekarz wiejski* — przekł. Hajoty. *Szuwanie* — przekł. Zawadzkiego. *Jaszczur*. *Arcydzieło nieznane* — przekł. Sygietyńskiego. *Poszukiwanie bezwzględności*. *Marany* — przekł. Sygietyńskiego) 8.00. — *H. Beyle*. Wybór powieści (Czerwona i czarna. Klasztor Kartuzów w Parmie — (w przekł. Lewickiej) 2.50. *Augier*. Filibert (przekł. Kaszewskiego) 0.20. — *Baudelaire*. Kwiaty grzechu (wybór poezyi w przekł. A. M-skiego i Langeo) 0.50. — *Leconte de Lisle*. Erynnie (tragedya w przekł. Miriama) 0.40. *Coppée*. Dobre cierpienie 0.70. — *Nowele* 0.60. — *Prawdziwi bogacze* 1.20. — *Przechodzień* (przekł. Kaszewskiego) 0.15.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Łatwe: *Aletter W.* Prélude. Danse polonaise — 40. *Wolff Bernh.* op. 124 № 6. Un morceau gai — 20. *Bossi M. E.* Petite valse. — 20. *Bernard I.* op. 14. Polka gracieuse. — 30. *Beringer O.* Le Regiment vient. — 30. *Aletter W.* Bianca. Petite romance sans paroles. — 20. *Sredniej trudności*: *Adamowski W.* Krakowiacek. „Wesół i szczęśliwy” St. Moniuszki. — 40. *Listowski A.* Ulan. (Mazurek z dawnych lat). — 20. *Sarmata W.* Trzy pieśni polskie: № 1. Chant religieux. — 20. № 2. Chorale. — 20. № 3. Chant patriotique. — 20. *Zalewski Z.* Świętokrzyskie w pieśni. Zeszyt II. *Pieśni*. Przełożył *W. Lachman*. — 75. *Trudne*: *Pankiewicz E.* Valse de Salon. — 50. *Domaniewski B.* Souvenir de Caucase — 70. *Domaniewski B.* Romance. — 70. *Domaniewski B.* Mazurka — 70. *Michałowski Al.* Mazurka № 1. Fis-moll. — 60. *Michałowski Al.* Mazurka № 2. Cis-moll. — 40.

TAŃCE.

Makomaski E. Aéroplane. Valse fantastique. 1. — *Bodewalt-Lampe I.* Happy Heine. Marche Two-Step — 40. *Karasiński A.* Toujours gentille. Valse. — 60. *Kraustopf S.* Tadeusz. Mazur — 40. *Mahr G.* Ma Passion. Polka. — 20. *Clemandh L.* Caresse matinale. Valse. — 50.

ŚPIEWY.

Berniaux D. Moja skromna Paryżanka. (Mezzo-Sopran). — 50. *Cremieux O.* Walc miłości. (Sopran). — 50. *Goublier L.* Dy-mek z papierosa. (Mezzo Sopran).

— 40. *Kasieńka*. (Piosenka ludowa, wykonana w teatrze „Mamus”). — 30. *Pini Corsi A.* Wiosna nie wróci. (Sopran). — 40. *Rapacki W.* Spekulantna Maryś. Oberek. (Sopran lub Tenor). — 50.

Notatnik historyczny.

1. r. 1882. Otwarcie kolei św. Gotarda. — r. 1906. Otwarcie tunelu Simplon. 2. r. 1850. Ur. malarz Fryderyk Kaulbach w Monachium. — 3. r. 1871. Niemcy zajmują Alzację i Lotaryngię. — r. 1875. Zgon kompoz. franc. Jerzego Bizeta w Bungival (ur. 1838). — 5. r. 1599. Ur. malarz hiszpań. Don Diego Velasquez w Sewilli († 1660). — r. 1826. Zgon komp. Karola Webera w Londynie (ur. 1786). — 7. r. 1876. Zgon pisarki franc. George Sande w Nohant (ur. 1804). — 1905. — Zerwanie unii pomiędzy Szwecją i Norwegią. — 8. r. 632. Zgon Mahometa w Medynie (ur. około 570). — 1781. Ur. Jerzy Stephenson twórca kolei żelaznych w Wylam († 1848). — 9. r. 1672. Ur. Piotr Wielki w Moskwie († 1725). — r. 1870. Zgon pisarza angielskiego Karola Dickensa w Gadshill-Place (ur. 1812). — 10. r. 1580. Zgon poety portug. Ludwika Camoensa w Lizbonie (ur. 1525). — 11. r. 1903. Zamordowanie króla serbskiego Aleksandra I, królowej Dragi i jej braci w Białogrodzie. — 13. 1886 r. Zgon króla bawarskiego Ludwika II w jeziorze Staremberskim (ur. 1845). — 14. r. 1911. Ur. kompoz. norwes. Jan Swindsen (ur. 1840). — 15. r. 1843. Ur. kompoz. Edward Grieg w Bergen († 1907). 17. r. 1818. Ur. kompozytor Karol Gounod w Paryżu († 1893). — 18. r. 1815. Bitwa pod Wa-

terloo. — 19. r. 1623. Ur. filozof Błażej Pascal w Clermont-Ferrand († 1662). — r. 1867. Rozstrzelanie cesarza meksykańskiego Maksymiliana w Queretaro (ur. 1832). — 21. r. 1819. Ur. komp. Jakób Offenbach w Kolonii († 1880). — 24. r. 1859. Bitwa pod Solferino. — 25. 1882 r. Zgon kompozytora Joachima Raffi we Frankfurcie n. M. (ur. 1822). r. 1894. Anarchista Caserio zabija w Lugdunie prezyd. Francji Sadi Carnota (ur. 1837). — 28. r. 1577. Ur. malarz Piotr Rubens w Siegen († 1640). — 30. r. 1769. Ur. malarz Horacy Vernet w Paryżu († 1863).

Dla rolników. Muchy zaczynają dokuczać koniom i bydłu. Bielić stajnie z domieszką alunu dla tępienia much. Wietrzyć stajnie i obory. Przygotowywać narzędzia do zasiewów jesiennych. Kończyć przygotowania do żniw. Opatrzeć i wyporządkować siewniki jak również żniwiarki i wozy drabinia-
ste. Na gnojowniach zlewać gnoj-
ną wodą. Czyścić stodoły i są-
sieki. Tępić w koniczynach ka-
niankę i chwasty. Kończyć za-
orywanie ugorów. Naprawiać da-
chy; o ile jest słoma w zapasie,
łatać strzechy przed żniwami.
Kosić pierwsze trawy i koniczy-
ny. Ostrożnie z zieloną paszą
zagraną! Podorywać ugory i pod
koniczyny. Zdjąć okna z inspek-
tów, pleć warzywa, kosić chwa-
sty na miedzach i nad rowami.
Pamiętać, iż w chwastach lęgną
się najbardziej owady szkodliwe
dla zboża. W szkółkach wycinać
suche i dzikie pędy. Ochraniać
lasy od pożarów. Z uli omiatać
pajęczynę, w którą chwytają
się pszczoły. W stawach karmić

ryby. Zamawiać nasiona i na-
wozy do siewów ozimych.

Dla ogrodników. Cieniować
skrzynie inspektowe z sadzonka-
mi roślin egzotycznych. W sadzie
niszczyć gąsienice, wycinać ga-
łęzie suche i przemarznięte. Z in-
spektów warzywnych zdejmować
okna, jeżeli ciepło, nie kłaść na
noc. Zacząć pielenie warzyw.
Kończyć w początkach tego mie-
siąca sadzenie kwiatów w grun-
cie i obsadzanie kobierców.

Kalendarz myśliwski. Czas naj-
stosowniejszy do układania wy-
żłów. W lasach utrzymywać spo-
kój potrzebny do rozwoju mło-
dej zwierzyny.

Wolno polować na łosie, sar-
ny (tylko samce), głuszce, cie-
trzewie i jarząbki (tylko ko-
guty), oraz na kaczory.

Dla gospodyń.

Lato przynosi nam swoje bo-
gactwa z ogrodu i lasu, co nam
daje możność urozmaicenia na-
szego stołu młodej jarzynkami,
owocami i jagodami.

W dziale drobiu przybywają
do kurcząt i kur tylko młode
gęsi i gołębie, ale gdzie się
chowają w większej liczbie pa-
wie, tam można z młodych mieć
wykwintne pieczyście, które już
w starożytności było wysoko
cenione.

Ze zwierzyny mamy znów sar-
ny i jelenie, choć to nader rzad-
ki zwierz i u nas mało widywany;
oprócz nich są tylko, jak w po-
przednim miesiącu, głuszce i cie-
trzewie; reszta gatunków jest
zajętą hodowaniem swego po-
tomstwa.

Ryb są zdatne na stół te same
gatunki co i w maju, przybywa

Hygiena.

Poznajmy wartość pokarmów.
Ażeby nasze ciało mogło być
zdrowe i silne, musi pożywienie
dostarczać mu stosownej ilości
materiałów dla odbudowywania
zużywających się tkanek i wy-
tworzenia stosownej ilości cie-
pła. Uczony niemiecki dr. Rüb-
ner tak ocenia ich wartość:

1 gram białka wytwarza 4,2 je-
dnostki ciepła; 1 gram tłuszczu
wytwarza 9,4 jednostki ciepła;
1 gram węglowodanów 4,1 je-
dnostki ciepła.

Zdawałoby się z tego, iż 1
gram tłuszczu wart jest tyle, co
2 gr. materii białkowych lub
węglowodanów ale nie jest
to zupełną prawdą, gdyż or-
ganizm nasz musi dostawać pew-
ną, najmniejszą ilość białka,
którego mu nie zastąpi. Na-
wzajem też białko nie może
całkowicie zastąpić węglodan-
ów i tłuszczów; to więc nas pou-
cza, że powinniśmy zwracać uwa-
gę nie tylko na ilość, lecz i na
skład chemiczny naszego po-
karmu.

Francuski profesor Gautier u-
trzymuje, iż posiłek nasz co-
dzienny powinien zawierać: biał-
ka 78 gr. = 328 jednostkom ciepła,
tłuszczów 50 gr. = 465 jednost-
kom ciepła i węglowodanów
488 gr. = 2007 jednostkom cie-
pła, razem 2800 jednostkom cie-
pła, co stanowi średnią ilość
ciepła nam potrzebną.

Niedbała lub nieumiejętna go-
spodyni, nie znająca składu che-
micznego mięs, roślin i owoców,
będzie swą rodzinę żywiła raz
nadmiarem materii białkowych,
to znów dając w potrawach za-
nadto tłuszczów, uczyni je cięż-
kimi i niestrawnymi. Jeśli w
śniadaniu dajemy przewagę je-

tylko do nich karaś, ryba deli-
katna i smaczna, ale oścista.

Jarzyn już mamy dużo; prócz
dawniejszych, jak: szczaw, szpi-
nak, rzodkiewka i sałata, jest
groszek zielony, fasola szpara-
gowa, pomidory, ogórki, mar-
chewka, która jest najdelikat-
niejsza teraz, gdyż lipcowe go-
rąca już ją czynią twardszą.

Wczesna kalarepa jest już
zdatna do gotowania, jak rów-
nież rzodkiewka, dobre są też
karczochy: młode buraki mają
jeszcze niewiele smaku i koloru.

Jest to ostatni miesiąc szpa-
ragów; odtąd są już twardsze
i gorzkawe, to też daje się im
wyrastać w gałęzie.

Agrest jest już zdatny na kon-
fitury, kompoty do stołu i na
zimę; do tego nadają się naj-
lepiej gatunki gładkie, zielone,
a choć w smażeniu traci swój
piękny kolor, jednak konfitura
ta, dobrze zrobiona, jest smaczna
i nadaje się do ubierania legu-
min, ciast wielkanocnych, tor-
tów i t. p.

Mniej więcej w połowie tego
miesiąca zjawiają się ogólnie
lubione poziomki: leśne są drob-
niejsze, ale mają zapach o wiele
silniejszy i dostarczają ładnej
i trwałej konfitury. Ogrodowe
są większe, ale aromat ich jest
słaby, do smażenia są niezdatne,
gdyż w gotowaniu się rozplywają.

Można z surowego soku po-
ziomek przyrządzać wyborne lo-
dy i smażyć go na zimę.

Ukazują się też czereśnie,
z początku zagraniczne, po nich
w parę tygodni krajowe ga-
tunki: naprzód różowe, w lip-
cu t. zw. czarne oraz wiśnie
szklanki, czerwone, o kwasko-
watym, orzeźwiającem smaku.

Zjawiają się też pierwsze
morele.

dnym częściomskładowym, obiad i wieczerza muszą zawierać więcej innych pierwiastków, tak aby suma ogólna wartości pożywienia naszego zbliżona była możliwie do stosunku oznaczonego przez naukę.

Inaczej, zdrowie wskutek naruszenia tej równowagi musi cierpieć: nadmiar węglowodanów i białka uczyni wtlejszymi tkanki naszego ciała i nie da mu dostatecznej ilości jednostek ciepła, nadmiar zaś tłuszczów spowoduje zaburzenia w trawieniu i chorobliwą tuszę.

Niech się więc uczą córki nasze nauk, uważanych dawniej za zbyt techniczne dla kobiet: chemii i fizyki, ponieważ mają one szerokie zastosowanie w życiu codziennym a ich wpływ na nasze zdrowie jest zbyt wielki, aby go można było lekceważąco pominąć.

Miesiąc w podaniach.

Poza wersją, podaną na maj, etymologowie przypuszczają, iż miesiąc *Junius* był poświęcony Junonie, małżonce Jowisza, a matce Wulkanu, Heby i Marsa.

W czerwcu, w Grecji, co 5 lat były zwoływane słynne igrzyska olimpijskie na cześć Zeusa. Uważane jako narodowe i odróżniane od igrzysk związanych z kultem religijnym, trwały 5 dni. Heroldowie ogłaszali je w całej Grecji. Stanowiły one zarazem święty rozejm, który na cały miesiąc zawieszal czynności wojenne. Współzawodnicy mieli pięć rodzajów popisów do wyboru: skok, bieg, tarczę, dziryt i walkę na ostrza. Poeci śpieszyli na igrzyska, by tam dać poznać swoje utwory. Tryumfatorom ofiarowy-

wano wieńce, a imiona ich wciągano do rejestrów publicznych.

Dnia 1 Rzymianie obchodzili święto Junony i tegoż dnia święto burz, dnia 8-go święto *Meus* bogini inteligencji, 20-ty poświęcony bogini błyskawic i grzmotów, 24-go święto *Tortunus*.

W Japonii jeszcze do niedawna w tym miesiącu obchodzono wielce barwne „święto chorągwi”, obecnie przechodzące w dziedziny dawnych tradycji.

Podczas przesilenia wiosennego, starożytni uroczystości obchodzili tę chwilę. Dziś nawet w wigilię św. Jana u nas i w innych krajach palą ogniska. W miastach Francji robiono manekiny, które palono na ogniu.

W kościele katolickim często w czerwcu przypadają święta św. Trójcy, Zielone Świątki i Boże Ciało.

Dnia 21 tego miesiąca kończy się republikański *Prairial*, a zaczyna *Messidor*, miesiąc żniw.

Obiady wystawniejsze.

Niedziela 1-go. — Rosół z kluskami parzonemi. — Sztuka mięsa z sosem białym i ogórek kwaszony. — Raki nadziewane. — Pieczeń cielęca z biszamelem i sałatą. — Galareta z soku malinowego. — Pieczeń huzarska, kargo.

Poniedziałek 2-go. — Zupa pomidorowa. — Pasztet z gołąbków w cieście franc. — Szparagi. — Prosię nadziewane z kompotem ze śliwek. — Galareta ananasowa.

Wtorek 3-go. — Zupa „nic” na mleku. — Paszteciki z amorettek w muszelkach. — Kalarepka nadziewana. — Indyk

z sałatą. — Legumina mickiewiczowska.

Środa 4-go. — Rosół z kaszką. — Sztuka mięsa z sosem pomidorowym. — Marchew z groszkiem z ciastem ptysio-wem. — Kaczki z kompotem z jabłek.

Czwartek 5-go. — Barszcz z grochem. — Sztufada z garniturem. — Szparagi. — Kurczęta ze śmietaną. — Mleczko kawowe z konfiturami.

Piątek 6-go. — Zupa rybna. — Szczupak zapiekany z chrzanem. — Groszek zielony z omletem. — Ryba smażona lub sznycle z sałatą. — Naleśniki, przekładane marmeladą.

Sobota 7-go. — Zupa neapolitańska. — Paszteciki z móżdżku w naleśnikach. — Marchew z groszkiem z garniturem z raków. — Pieczeń cielęca z mizeryą.

Niedziela 8-go. — Chłodnik. — Befszyk z kartoflami. — Szparagi. — Perliczki z kompotem z agrestu. — Krem śmietankowy z poziomkami.

Poniedziałek 9-go. — Zupa rakowa. — Paszteciki z amorettek w muszelkach. — Marchewka obłożona grzankami. — Pieczeń cielęca z sałatą. — Truskawki ze śmietanką.

Wtorek 10-go. — Barszcz z uszkami. — Potrawa z kur z ryżem. — Raki nadziewane. — Pieczeń barania, kartofle i kompot z pomarańcz. — Krem parzony.

Środa 11-go. — Rosół z makaronem. — Sztuka mięsa z ogórkiem kwaszonym. — Szparagi. — Pieczeń cielęca z sałatą. — Krem kawowy.

Czwartek 12-go. — Zupa rumiana z drobnym makaronem. — Sztuka mięsa z sosem białym

i sałatą. — Marchew z groszkiem, obłożona smażoną wątróbką. — Górka cielęca nadziewana z mizeryą. — Merengi z bitą śmietaną.

Piątek 13-go. — Zupa szparagowa. — Karp na szaro. — Kalarepka z garniturem z raków. — Jesiotr z sałatą. — Legumina z chleba razowego z szononem.

Sobota 14-go. — Auszpik z prosięcia. — Rosół z kaszką. — Sztuka mięsa z sosem koperkowym. — Pieczeń barania, kartofle i mizerya. — Poziomki.

Niedziela 15-go. — Rosół z parzonemi kluskami. — Sztuka mięsa z sosem pietruszkowym i musztardą. — Szparagi. — Indyk nadziewany z kompotem morelowym. — Lody śmietankowe.

Poniedziałek 16-go. — Zupa pomidorowa. — Paszteciki z mózgu w cieście francuskim. — Kalarepka nadziewana. — Pieczeń barania, kartofle i mizerya. — Mleczko kawowe z sosem.

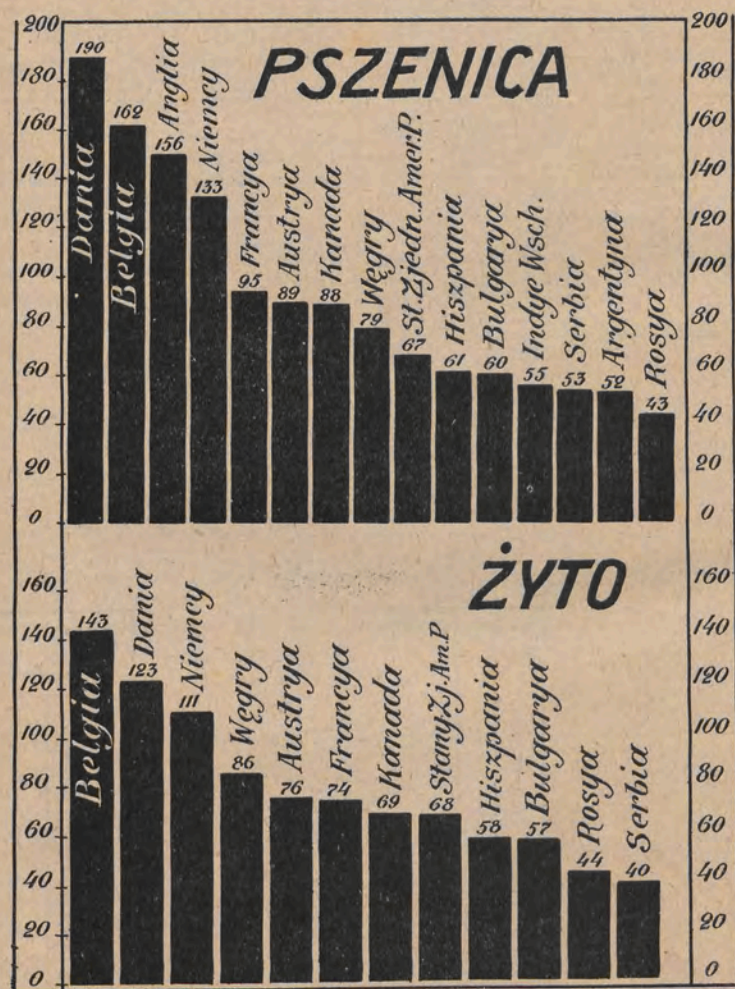
Wtorek 17-go. — Rosół z makaronem. — Sztuka mięsa z sałatą. — Kalafiory. — Kurczęta ze śmietaną. — Krem z kaszki pszennej z sokiem.

Środa 18-go. — Rosół barani z kartoflami. — Potrawa z ryżem. — Kalafiory. — Sztufada z makaronem włoskim i sałatą. — Krem śmietankowy z biszkopcikami.

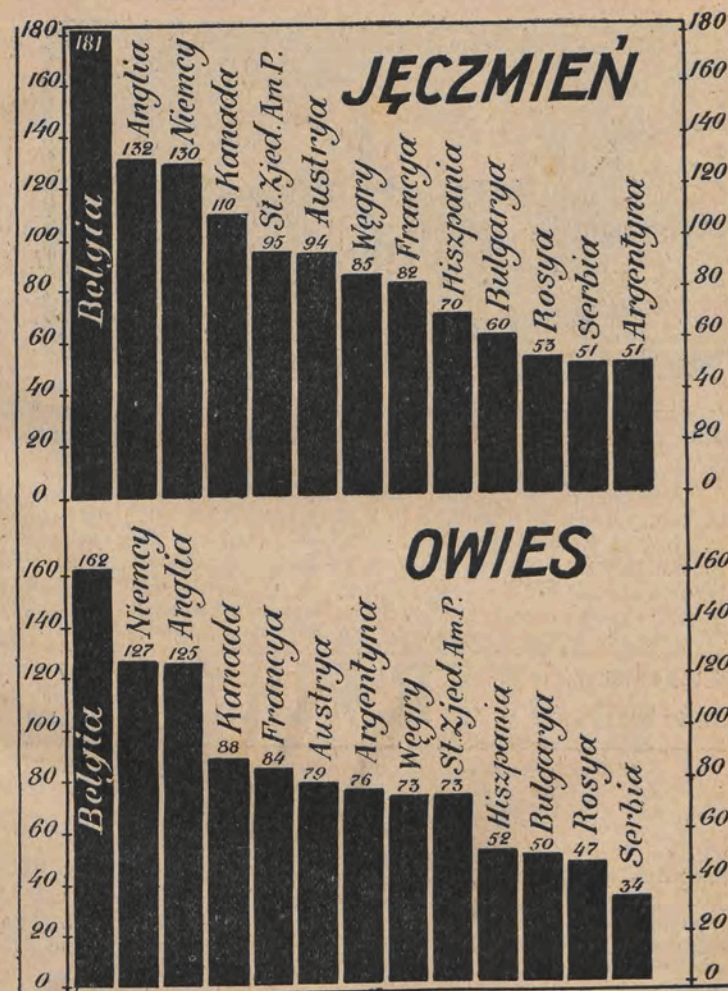
Czwartek 19-go. — Zupa rumiana z parzonemi gałkami. — Sztuka mięsa z ogórkiem kwaszonym. — Kalarepa nadziewana. — Kaczki dzikie z kompotem z agrestu. — Krem śmietankowy mrożony.

Piątek 20-go. — Mleko kwaśne z kartoflami. — Kotlety z ry-

Przeciętny urodzaj z jednej dziesięciny (w pudach)
w cenniejszych państwach rolniczych za lata 1905—1909.

Tablica I.

Tablica II.

Święta kościoła rzym.-katolickiego.	Święta Kościoła prawosławnego.
1 W. Teodoryka Kapł.	18 Mcz. Leontja, Ipatja i Feod.
2 S. <i>Nawiedz. N. M. P. Martyn.</i>	19 Sw. Ap. Judy br. Gosp.
3 C. Anatoliusza i Heliodora M.	20 Mucz. Afanasja, Dimitrjana
4 P. Józefa Kalasanteo W.	21 Sw. Terentja, mcz. Juljana
5 S. Antoniego Zakkarya W.	22 Sw. m. Jewsiewja, Żyny, Gal.
6 N. 8 po ś. <i>N.K.P. J.Chr.</i> , Izajasza	23 N. 2. po P. Mcz. Agrippiny
7 P. Cyrylla i Metodego, Apost. śl.	24 <i>Róż. Pr. Kresta G. Ioanna.</i>
8 W. Elżbiety Kr. Wd., Eugen. P.	25 Pr. Fewronii, Błgw. kn. Piot.

Perfумы
Rose Puls

polec
tow. Rko.

FR. PULS

w Warszawie
Plac Teatralny 11.
Nowy-Swiat 41.

Wykaz dni nieprotestowych.

6. Niedziela
12. Sobota św. st. st.
13. Niedziela
20. Niedziela
27. Niedziela

Święta żydowskie.

Dnia 6-go—1 Thamuz; d. 22-go
—Post. Wzięcie świątyni, 17
Thamuz.

Hennebergowskie srebro zastępuje w zupełności czyste srebro
Skład fabryczny Braci HENNEBERG
Warszawa, Wolska Nr. 17. Sklep: Trębacka Nr. 1.

LIPIEC.

Święta kościoła rzym.-katolickiego.	Święta Kościoła prawosławnego.
9 S. Weroniki P., Zenona M.	26 Prp. Dawida Soluński a Joan.
10 C. 7 br. męcz. synów Felicyty.	27 Prp. Sampsona, Serapiona
11 P. Pelagii M., Piusa I P. M.	28 P. m. ś. bez. i cud. Kirai a Joan.
12 S. Jana Gwalberta Op.	29 ④ Św. Ap. Piotra i Pawła.
13 N. 9 po św. Jana z Duk., Małg.	30 N. 3. Sobor dwanadzieśiąt Ap.
14 P. Bonawentury B., Justa M.	1 <i>Ijul. Mcz. bez. Kosmy i Dam.</i>
15 W. Rozesłanie Ap., Henryka Ces.	2 Położ. Rzyz P. Bogorod. Fot.
16 S. N.M.P. Szkaplerznej. Andrzeja	3 <i>Piere. mosz. s. Filippa mitr.</i>
17 C. Aleksego W., Westyny M.	4 Andreja arch., W. kn. And.
18 P. Szymona z Lipnicy W., Kam.	5 Afanasija, Obr. moszcz. Serg.
19 S. Wincentego a Paulo W.	6 Prp. Sisoja m. Łukji. Ryksa
20 N. 10 po św. Czesława, Emiliana	7 N. po 5 P. Pr. Fomy i Akakja
21 P. Praksedy P. M., Wiktora M.	8 <i>Jawleńje Kaz. Ik. Boż. M.</i>
22 W. Maryi Magdaleny, Platona M.	9 P. mcz. Pankratja, Kirilla.
23 S. Apolinarego B. M., Teofila M.	10 <i>Poloż. Czest. Rzyz Christ. w M.</i>
24 C. Krystyny P. M.	11 Wiel. m. Jewfimii, W. kn. Ol.
25 P. Jakóba Apost.	12 Mcz. Prokla, Harja.
26 S. <i>Anny Matki N. M. P.</i>	13 Sob. Ar. Gawriiła, prp. Stef.
27 N. 11 po ś. B. Kunegundy K. Pol.	14 N. 6 po S. Ajkiły, Onisim Staf.
28 P. Inocentego i Wiktora Pp.	15 Sw. rawnoap. Władimira.
29 W. Marty P., Olawa Kr. M.	16 Sw. mcz. Afinogiena, mcz. J.
30 S. Julitty Donatylli Mm.	17 Wiel. mcz. Mariny.
31 C. Ignac. Loyoli, Heleny Wd. M.	18 Mcz. Emiljana i Joanna

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S ł o Ń c e								K si ę z y c			
	Wschód		Zachód		Długość dnia		Ubyło		Wschód		Zachód	
	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.
1	3	43	8	24	16	41	0	4	1	15 pn.	6	16 w.
5	3	46	8	22	16	36	0	9	4	31 r.	9	52 „
10	3	51	8	19	16	28	0	17	12	4 pp.	11	2 „
15	3	56	8	14	16	18	0	27	7	0 w.	1	7pn.
20	4	3	8	9	16	6	0	39	9	32 „	5	56 r.
25	4	10	8	2	15	52	0	53	10	18 „	11	57 w.
31	4	19	7	53	15	34	1	11	2	0 pn.	7	14 „

Ⓐ Now d. 4, o g. 6 m. 30 r.

Ⓑ Piętna kw. d. 10, o g. 11 m. 1 w.

Ⓒ Pierwsz d. 18, o g. 7 m. 30 r.

Ⓓ Ostatnia kw. d. 26, o g. 11 m. 23 r.

Ⓔ

Ⓕ

Ⓖ

Ⓗ

Lipiec. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa

Wskazówki bibliograficzne.

Literatura francuska (dok).

Flaubert. Pani Bovary (przekł. Iwańskiego) 1.80. — Kuszenie świętego Antoniego (przekł. Langego) 1.60. — Salambo 0.50. — *Zola*. Assommoir 1.50. — Błąd Abbé Moureta 1.50. — Człowiek-zwierzę 1.00. — Doktor Pascal 0.80. — Dzieło 1.00. — *Germinial* (przekł. Mirandolli) 1.50. — Klęska 1.50. — Lourdes 1.80. — Magazyn nowości pod firmą „Au bonheur des dames” 1.20. — Marzenie 0.50. — Odprawa 1.20. — Paryż 2.00. — Pieniądz 0.75. — Pisma pomniejszych 0.50. — Płodność 1.50. — Podbój Plasans 1.50. — Pogrom 1.00. — Prawda 2.50. — Rzym 2.00. — Spadkobiercy Roubourda. Pa-czek róży. Teresa Raquin 1.30. — Wzniesienie Rougonów 1.00. — *Daudet*. Jack 0.80. — Mała parafia 0.60. — Nieśmiertelny 0.60. — Safo 0.80. — Ten mały 1.50. — *Ewangelistka* 1.20. — Nabab 2.00. — Straszny rok 0.50. — *Maupassant*. Kulka łojowa i inne nowele, 1.20. — Mont-Oriol 1.60. — Nasze serca 1.20. — Prawdziwa historia i inne nowele 1.20.

— Tajemnicza nieznajoma i inne nowele 1.20. — W gabinecie i inne nowele 1.20. — Zwierzenie kobiety i inne nowele 1.20. — Jak śmierć silne 0.75. — *Bourget*. Kłamstwa 1.00. — Ziemia obiecana 0.45. — Zbrodnia miłości 1.00. — Serce kobiecie 0.80. — *Loti*. Marynarz 0.20. — Rybak islandzki 0.60. — Rozczarowanie 1.20. — *Maeterlinck*. Intruz 0.30. — Joyzella 0.20. — Księżniczka Malena 0.80. — Monna Vanna 0.75. — Niebieski ptak 0.90. — Siostra Beatryks (przekł. Kasprowicza) 0.80. — Ślepcy 0.30. — Śmierć Tintagile 0.10. — Wnętrze 0.50. — Wybór pism dramatycznych (Gość nieproszony. Ślepcy. Siedem królewien. Pelleas i Melisanda — w przekł. Miriamy) 1.20. — *Bazin*. Rodzina Oberlé 0.50. — *De la Brète*. Mój wuj i mój proboszcz 0.25. — *Breton*. Artysta 0.25. — *Delpit*. O dziecko 0.75. — *Dumas (ojciec)*. Anioł Pitoux 0.75. — Hrabina Charny 1.50. — Józef Balsamo 0.35. — Kawaler de Maison Rouge 0.45. — La San-Felice 1.80. — Naszyjnik królowej 1.20. — Sprzysiężeni 1.20. — Karol Szalony 0.80.

Erckman-Chatrian. Opowiadanie rekruta z roku 1813 0.60. — Najazd 0.50. — Oblężenie 0.70. — Pani Teresa 0.20. — Waterloo 0.50. — Wirusy starej gwardyi 0.40. — Wygnaniec 0.20. — *France*. Clio 0.85. — Gospoda pod Królową Gęsią-Nózką 1.75. — Manekin trzcinowy 1.40. — Na białych głazach 1.00. — Nowele 1.30. — Pamiętnik mego przyjaciela 0.80. — Pierścień z ametystem 1.40. — Tais 1.75. — W cieniu wiązków 1.40. — Wyspa Pingwinów 1.60. — Bogowie lakną krwi 1.40. — *Gilde*. Prometeusz źle spętany (przekł. Miriamy) 1.00. — *Goncourt*. Bracia Zemgano 0.20. — *Ohnet*. Wielka Marglownia 1.80. — *Renan*. Dramaty 1.20. — *Rodenbach*. Dzwonnik 0.50. — *Rosny*. Niepokonana 0.30. — *Vamireh* 0.50. — Złoty cielec 0.30. — *Rostand*. Cyrano de Bergerac (przekł. Konopnickiej) 0.40. — *Schwob*. Krucjata dziecięca (przekł. Przesmyckiego) 0.80. — *Verlaine*. Wybór poezyi 1.00. — *Liryka francuska* (antologia, przekład Ostrowskiej) 2.00.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Latwe: *Fröhlich* O. Marche des enfants. Petite Valse. — 20. *Wolff* B. op. 220. № 1. 3. Polonaise. Polka. — 30. *Godard* B. op. 149. № 1. Prélude. — 20. *Frohberg* C. op. 1. № 1. Le désir de coeur. — 30. *Rée* L. op. 26. № 14. Chanson matinale. Petite étude. — 30. *Morley* Ch. op. 91. № 8. 9. Sérénade des mandolines. Dans la forge. — 40. *Średniej trudności*: Bardzo stara melodia. Ułożył *L. Krogulski*. 30 *Maszyński* P. op. 24. Kartka z albumu. — 40.

Schytte L. op. 95. № 6. Les soldats arrivent. — 20. *Sinding* Chr. op. 82. № 4. Chuchotement. — 20. *Sena G. de*. op. 97. Deuxième Tarentelle. — 40. *Grot* Wl. Wiązanka najpiękniejszych melodyi Chopina 1.20.

Trudne: *Michałowski* A. Mazurka. № 3. F-moll. — 60. *Szymanowski* K. op. 14. Fantaisie 2.40. *Świerzyński* M. Krakowiak. — 30. *Lipski* S. op. 8. № 1. Souvenir d'autrefois. — 50. *Kopczyński* J. Deux Valses. — 90. *Friedman* Ign. op. 48. Cztery preludya. — 90.

TAŃCE.

Karasiński A. Roller Skating-Ring. Valse. — 60. *Rosen* L. op. 78. Baiser Triste. Valse. — 60. *Lilienstrom-Goering* St. Roman d'amour. Valse. — 40. *Cremieux* O. Enchantement. Valse. — 40. *Karasiński* A. Kokoszka. Polka. — 30. *Jasiński* St. M'aimes-tu? Valse. — 60.

ŚPIEWY.

Fall L. „Chanteclair”. Śpiew humorystyczny. — 40. *Maszyński* P. op. 58. № 2. W pogodną noc-kę. — 50. *Józefkiewicz* J. „Do”. Walc. — 60. *Kronenberg* L. Baron. Śpiewaczka ukraińska. — 50. *Wertheim* J. Konaj me serce. — 75. *Świerzyński* M. Zakukała Re-zulička. — 80.

Notatnik historyczny.

1. r. 1896. Zgon autorki „Chaty Wuja Toma” Henryety Beecher-Stowe w Hartford (ur. 1812). — 2. r. 1714. Ur. kompoz. Krzysztof Gluck w Weidenwangu († 1787). — r. 1871. Wik-tor Emanuel wchodzi do Rzymu. — 3. r. 1898. Admiral St. Zjedn. Ameryki Półn. Samson niszczy

flotę hiszpańską pod Santiago de Cuba. — 4. r. 1807. Ur. Józef Garibaldi w Nizy († 1882). — r. 1837. Ur. malarz Carolus Durand w Lille. — r. 1848. Zgon pisarza franc. Franciszka Chateaubrianda w Paryżu (ur. 1768). — 5. r. 1833. Zgon wynalazcy fotografii Nicefora Niepce w Gras (ur. 1765). — 6. r. 1415. Spalenie reformatora czeskiego Jana Husa w Konstancji (ur. 1369). — r. 1533. Zgon poety włoskiego Ludwika Ariosto w Ferrarze (ur. 1474). — 7. r. 1816. Zgon poety ang. Ryszarda Sheridana w Londynie (ur. 1751). — r. 1893. Zgon pisarza franc. Guy de Maupassant w Paryżu (ur. 1850). — 8. r. 1822. Utonięcie poety ang. Percy Shelley'a pod Specya (ur. 1792). — r. 1855. Zgon podróżnika polarnego Williama Parry w Ems (ur. 1790). — 10. r. 1509. Ur. reformator szwajc. Jan Kalwin w Noyen († 1564). — r. 1851. Zgon malarza franc. Mandé Daguerre, wynalazcy daguerotypów w Petit Brie (ur. 1789). — 12. r. 1536. Zgon humanisty Erazma z Rotterdamu w Bazylei (ur. 1466). — 1602. r. Ur. franc. mąż stanu Juliusz Mazarini w Pescina († 1661). — 1789 r. Zburzenie Bastylii w Paryżu. — 15. r. 1605. Ur. malarz Paweł Rembrandt w Leiden († 1669). — 16. r. 622. Ucieczka Mahometa z Mekki do Medyny. — r. 1857. Zgon poety franc. Jana Piotra Berengera w Paryżu (ur. 1760). 17. r. 1486. Ur. malarz włoski Andrea del Sarto we Florencji († 1531). — 18. r. 1721. Zgon malarza franc. Antoniego Watteau w Nogent (ur. 1684). — 23. r. 1885. Zgon Ulissesza Granta b. prezydenta Stanów Zjedn. Ameryki Półn. w Mon. Mac Gre-

gor (ur. 1822). — 24. r. 1802. Ur. pisarz franc. Aleksander Dumas w Villers-Coterets († r. 1870). 25. r. 1848. Radecki zwycięża armię Karola Alberta sardyńskiego pod Custozzą. — 26. r. 1846. Ur. malarz Herman Kaulbach w Monachium († 1909). — 27. r. 1841. Poeta ros. Michał Lermontow na Kaukazie (ur. 1814). — r. 1824. Ur. pisarz franc. Aleksander Dumas młodszy w Paryżu († 1895). — 29. r. 1649. Zgon malarza holend. Dawida Teniersa star. w Antwerpii (ur. 1582). — 1856 r. Zgon komp. Roberta Schumanna w Emden (ur. 1810). — 30. r. 1784. Zgon pisarza franc. Dyonizego Diderota w Paryżu (ur. 1713). — 31. r. 1556. Zgon Ignacego Lojoli założyciela zakonu Jezuitów w Rzymie (ur. 1491). — r. 1886. Zgon kompozytora Franciszka Liszta w Bayreut (ur. 1811).

Dla rolników. Wietrzyć budynki, przygotować stodoły do zwożonego zboża, obornik utrzymywać w wilgoci. Kończyć podorywanie ugorów i konieczynisk. Żniwa rozpoczynać o ile można wcześniej. Rozsiewać nawozy sztuczne pod oziminy. Przerabiać w śpichrzu ziarno, jeśli pozostało. Pławić konie i świnie. Tym ostatnim, o ile nie chodzą w pole, dawać zielonej paszy. W sadach zbierać opadki owoców. W stawach żywić ryby i płoszyć ptactwo wodne, szkodzące gospodarstwu rybnemu. W tym miesiącu szczególnie strzedz lasy od pożaru. Okopywać kapustę. Po ustawieniu mendi przestraszyć wolne na rżyskach obsiewać na doraźną zieloną paszę. W pasiece zbieranie miodu. Pszczoły matki stare teraz zmieniać, starsze

nad 2 lata usuwać. Drób teraz przestaje się nieść. Wypędzać w pole i dodawać zielonej paszy.

Dla ogrodników. W połowie miesiąca zacząć oczkowanie wisien, śliw i grusz. Słabe pędy ku końcowi miesiąca uszczać. Podpieścić drzewa przeciążone owocem, rozsadzać truskawki. W ogródach warzywnych suszyć nawóz, pleć warzywa i wzruszać ziemię. W ogródach kwiatowych suszyć i zbierać nasiona, trawniki polewać i kosić, szczepić kamelie, azalie i rododendrony, motykować grzedy. Przewietrzać szklarnie.

Kalendarz myśliwski. Polowanie na lisy (na upatrzonego). Na kozły polować tylko na wabika. Z dniem 14 na kaczki, dubelty i krzyki.

Wolno polować na dziki oraz samce: łosie i sarny, na głuszcze, cietrzewie, jarząbki (koguty). Z dniem 14 na wszelkie ptactwo przelotne.

Dla gospodyń.

Letnie miesiące, w zgodzie z przysłowiem: „nadejdzie lato, wszystko bogato”, przedstawiają taką obfitość produktów spożywczych, iż użytkując z nich rozsądnie, możemy mieć stół bardzo urozmaicony.

Nabiału jest dużo, jaj także: z drobiu młodego mamy prócz kurcząt młode gęsi, pawie, kaczki, gołębie; kury nie wysiadujące jaj, podkarmiane idą na pulardy.

Z mięs ciemnych ukazuje się znów baranina, której przez kilka miesięcy brakowało; cielęcina, wołowina i mięso wie-

przowe są, jak zwykle, tylko wskutek upałów przechowanie mięsa w dobrym stanie jest trudniejsze. Kto lubi króliki, ma z nich teraz dobre pieczyste.

Dziczyzny jest bardzo mało: oprócz sarni i jeleni mamy tylko dzikie gęsi i kaczki, nie są one jednak zbyt tłuste.

Ryb jest wielka obfitość: wszystkie ich gatunki mamy teraz do wyboru; w tym miesiącu nie brakuje żadnego.

Raki również są w tym miesiącu najlepsze: jeśli się trafia chude, można na wsi je podkarmić (patrz str. 75), w mieście jest to już trudniejsze do urzadzienia.

Jarzyń tak samo dużo jak w czerwcu, a nawet przybywa jeszcze kapusta wczesna głowiasta i włoska.

Z wykwiutniejszych owoców mamy wszystkie: czereśnie, brzoskwinie, ananasy, melony i kawony, poziomki i truskawki, wszystko już dojrzałe, piękne, soczyste.

Teraz też jest najwłaściwszy czas na przyrządzanie soków, galaret i konfitur.

W początkach miesiąca można smażyć winogrona, które powinno się brać zupełnie jeszcze twarde; z opadłych jabłek, z dodatkiem wanilli dla zapachu, można mieć śliczną ponsową galaretę, dalej poziomki i różne gatunki truskawek.

Maliny na sok i galaretę najlepsze są leśne, gdyż mają zapach niezmierzany; zato na konfiturę lepsze są ogrodowe, byle nie przejrzałe, gdyż leśne w smażeniu od gorąca kurczą się i twardnieją.

Ładną konfiturę dają brzoskwinie, choć bez wybitnego smaku lub zapachu: melony z do-

datkiem kwasu cytrynowego lub winnego octu, w gęstym syropie smażone, dobre są do białego miesa. Tak samo można smażyć gruszki. Porzeczki także już są dostatecznie, wraz z agrestem, dojrzałe i zdatne do jedzenia i na konfitury oraz soki, galarety pięknego, czerwonego koloru.

Hygiena.

Nasi staruszkowie. Piękny jest widok rodziny, w której, pomimo różnicy wieku składających ją osób, panuje zgoda i harmonia; przy rodzicach, będących w pełni sił, przy drobnych dziecięcych główkach — siwe głowy starców, ich kroki chwiejne, stanowią dopełnienie tego obrazu.

Wiek podeszły posiada swoją piękność, której oko mniej wrażliwe lub myśl mniej inteligentna nie zauważy; polega ona bowiem więcej na wyrazie, niż na kształtach. Matka dobra i troskliwa będzie umiała dzieci swe natchnąć uczuciem przywiązania do tych weteranów życia, których burze i walki pokryły siecią zmarszczek świeże niegdyś twarze — i silne, a dziś drżące ręce. Zmarszczki te — to tajemnicze pismo, zawierające historię całego życia i ducha. Rola matki i gospodyni dobrej wymaga od niej wiele delikatności serca, gdyż jeśli pożywienie starych ludzi musi być zmienione, stosownie do ich sił — tem więcej trzeba odczuć sercem, że terazniejsza przymusowa bezczynność ciąży im nieraz dotkliwie. Jakimże więc dobrodziejstwem będzie dla staruszków pozostawienie im złudzenia, że są potrzebni, nieodstawianie ich od spraw bieżących

rodziny! Starość i dziecięstwo mogą na siebie wzajemnie wywierać wpływ nader korzystny. Różne drobne starania około dzieci, nużące nieraz rodziców, nieskończone objaśnienia i tłumaczenia stanowią rozkosze dziadków. Nawzajem, przyzwyczajanie dzieci do oddawania drobnych usług babci lub dziadkowi, pamiętanie o ich wygodach i przyzwyczajaniach rozwija uczucia szlachetne w sercu dziecięcem, uczy uwagi i delikatności.

Wpływ ludzi starych nie kończy się na dzieciach: w rodzinie kochającej się wzajem wszyscy pamiętają, że hałas drażni nerwy staruszków, więc starają się go unikać, co wytwarza spokój, tak miły w życiu domowem, tak dobroczynnie działający na znudzonych pracą zarobkową mężów i ojców.

Wśród tej atmosfery spokojnej, pełnej miłości, dzieci znajdują najszlachetniejsze czynniki rozwoju swoich serc i umysłów: częstokroć później, wśród burz i zawodów życiowych, wspomnienie chwil spędzonych w domu rodzinnym, czystych i szczerych — powstrzyma nad przepaścią niejednego lub wyrwie ze złego towarzystwa.

Błogosławione rodziny, czyniące starość miłą i lekką tym, którzy po pracy życia oczekują już tylko sygnału, wzywającego ich do dalekiej, bezpowrotnej podróży!

Miesiąc w podaniach.

Przed Juliuszem Cezarem miesiąc ten zwał się *Quintilis*, jako piąty. Lecz w r. 44 przed Chrystusem, roku zgonu Cezara, Antoniusz w celu uczczenia jego pa-

mięci nadał temuż miesiącowi nazwę Julius.

W lipcu Grecy obchodzili uroczyste święta na cześć Minerwy, bogini mądrości, sztuk pięknych i nauk, zwąc boginię Pallas Athene.

Były to największe święta Panateńskie i składały się z walk atletycznych, wyścigów pieszych, konkursów muzycznych, śpiewu i tańca. Każdy ze ścigających się niósł w ręku głównie płonącą, zwycięzca otrzymywał wieniec laurowy i wazę oliwy. Wielkie święta Panateńskie obchodzono co pięć lat z początkiem lipca; Fidjusz upamiętnił je fryzem na Parthenonie.

Rzymianie obchodzili w lipcu: dn. 9 *Apellinaria* w celu uzyskania od Apolina zwycięstw nad Hanibalem; dnia 3 *Poplifugia* na pamiątkę ucieczki ludu na wzgórze Aventynskie po zdobyciu Rzymu przez Gallów, dnia 14 rozpoczynały się *Mercurialia* i trwały dni 6; dn. 18 na cześć Iulusa, w którym pobici przez Gallów znaleźli schronienie, nareszcie dn. 25 *Furinalia* i *Ambarvalia*, nadto procesy przed żniwami dookoła zasiewów.

W końcu lipca z Konstantynopola wyruszają karawany z pielgrzymami, dążącymi do Mekki.

W tym miesiącu trwają w naszej strefie wielkie upały. W Orange (Francya) w r. 1849 notowano 41,4° w Neapolu 1807—40°, w Warszawie w r. 1826—38,8°, w Sztuttgardzie 1807 r.—39,4°. Najwyższą temperaturę notowano na świecie 56,2 w Mursuk w Afryce.

Dn. 19 lipca ubiega republikański Messidor, 20 rozpoczyna się Thermidor — czas upałów.

Obiady wystawniejsze.

Wtorek 1-go. — Barszczyk z kartoflami. — Naleśniki z pieczarkami. — Potrawa z kur z amoretkami. — Pieczeń z różną z makaronem włoskim i mizeryą. — Kompot z czereśni.

Środa 2-go. — Rosół z kaszką. — Sztuka mięsa z sosem i ogórek kwaszony. — Marchewka z kalarepką, obłożona grzanekami. — Pieczeń cielęcą, kartofle i kompot z agrestu. — Krem śmietankowy z truskawkami.

Czwartek 3-go. — Zupa z poziomek. — Kotlety cielęce ze szpinakiem. — Raki duszone. — Połędwica z krokietami z kartofli i kompot z czereśni. — Ciastka ptysiowe z kremem.

Piątek 4-go. — Zupa kartoflana. — Jesiotr w galarecie. — Kalafiory. — Rostbœuf z makaronem włoskim i salata. — Legumina z jagód czarnych.

Sobota 5-go. — Rosół barani z kartoflami. — Sztuka mięsa z ogórkiem. — Marchew z groszkiem z garniturem z raków. — Górka cielęcą nadziewaną salata. — Blamanż kawowy.

Niedziela 6-go. — Zupa „Julienne” z galkami parzonemi. — Pasztet z gołąbków w cieście franc. — Raki nadziewane. — Kurczęta ze śmietaną. — Lody poziomkowe.

Poniedziałek 7-go. — Barszcz zabelany z kartoflami. — Pyza z masłem. — Strączki w całości. — Połędwica i mizerya. — Pianka agrestowa.

Wtorek 8-go. — Zupa pomidorowa z ryżem. — Pasztetki z amoret w cieście franc. — Kalarepka nadziewana. — Perliczki z kompotem. — Krem śmietankowy z truskawkami.

Środa 9-go. — Zupa szczawiowa z jajami faszerowanemi. — Zrazy nelsonskie. — Kalarepka, obłożona mózdkami. — Pieczeń barania, kartofle i kompot z agrestu. — Pierogi z jagód ze śmietaną.

Czwartek 10-go. — Zupa z po-
ziomek z grzankami. — Na-
leśniki z mózdzkami. — Kaczki
dzikie z kompotem z agrestu. —
Legumina ze śmietany.

Piątek 11-go. — Piwo ze śmietaną. — Karp z wody z masłem. — Groszek szparagowy. — Ryba smażona lub befszyk z chrzanem. — Szarlotka z jabłek.

Sobota 12-go. — Zupa pomidorowa. — Ozór na szaro. — Groszek w strączkach. — Pieczeń barania, kartofle i kompot z wiśni. — Budyń z biszkopci-ków z szodonem.

Niedziela 13-go. — Zupa rakowa z ryżem. — Potrawa z prosięcia w szarym sosie. — Ipraki. — Indyk nadziewany z kompotem. — Lody.

Poniedziałek 14-go. — Barszcz z uszkami. — Kotlety cielęce z sosem amoretkowym. — Kalarepka na sposób szparagów. — Perliczki z kompotem. — Pianka agrestowa.

Wtorek 15-go. — Zupa szczawiowa z grzankami. — Befsztyk po holendersku. — Jarzynki mieszane obłożone rakami. — Kurczęta z mizeryą. — Kalafiory. — Krem śmietankowy.

Środa 16-go. — Zupa wiśniowa z grzankami. — Vol-au-vent z kurcząt. — Marchew z groszkiem, obłożona móżdżkami. — Polędwica, kartofle frité z sałatą. — Kompot z agrestu i malin.

Czwartek 17-go. — Czerni-

na z kaczek z łazankami. — Paszteciki z mózgu w konchach. — Groch szparagowy. — Pieczeń cielęca z sałatą. — Blamanż palony.

Piątek 18-go. — Zupa z wiśni z grzankami. — Lin po huzarsku. — Pierożki z czarnych jagód ze śmietaną. — Jesiotr z sałatą. — Budyń z szodnem.

Sobota 19-go. — Zupa cytrynowa. — Strudel z mięsem. — Szpinak z jajami sadzonymi. — Pieczeń barania, kartofle i kompot z agrestu. — Legumina ze śmietany.

Niedziela 20-go. — Zupa pomidorowa z ryżem. — Polędwica z garniturem. — Kalarepka nadziewana. — Indyk z kompotem. — Pianka morelowa.

Poniedziałek, 21-go. — Rosół z jarzynkami i grzanki z parmezanem. — Paszteciki w cieście franc. — Kurczęta z mizerią. — Krem kawowy, mrożony.

Wtorek 22-go. — Zupa biała z dróbkami z kaczek. — Wątróbka w szarym sosie. — Groszek szparagowy. — Górka cielęca nadziewana z sałatą. Merengi z bitą śmietaną.

Środa 23-go. — Zupa rako-
wa z grzankami. — Potrawa
barania z papryką i ryżem. —
Kalafiory. — Pieczeń huzarska,
kartofle i buraczki. — Pierogi
z jagód ze śmietaną.

Czwartek 24-go. — Chłodnik. — Kotlety cielęce z sosem amoretkowym. — Groszek zielony z omletem. — Pieczeń z różną, kartofle i mizerya. — Galareta malinowa.

Piątek 25-go. — Zupa z jabłek z grzankami. — Kotlety z ryb. — Groszek szparagowy. —

Ryba smażona lub polędwica
z chrzanem. — Budyń z chle-
ba razowego z szodnem.

Sobota 26-go. — Zupa szczawiowa z jajami faszerowanymi. — Potrawa z główki cielęcej. — Ipraki. — Pieczeń wołowa, kartofle i mizerya. — Szarlotka z wiśni.

Niedziela 27-go. — Rosół rumiany z gałkami parzonemi. — Sztuka mięsa zapiekana z chrzanem. — Kalafiory. — Kaczki młode z kompotem z agrestu. — Krem śmietankowy z makaronikami.

Poniedziałek 28-go. — Zupa neapolitańska. — Zrazy nelsonskie. — Potrawa z raków. — Kurczęta z mizeryą. — Krem ponczowy.

Wtorek 29-go. — Zupa wiśniowa z grzankami. — Paszteciki w muszelkach z amoretek. — Groch szparagowy. — Południca, kartofle i mizerya. — Pianka malinowa.

Środa 30-go. — Rosół z kaszką. — Sztuka mięsa z sosem białym i ogórek kwaszony. — Groszek w strączkach. — Comber barani, kartofle i kompot z jabłek. — Blamanż czekoladowy.

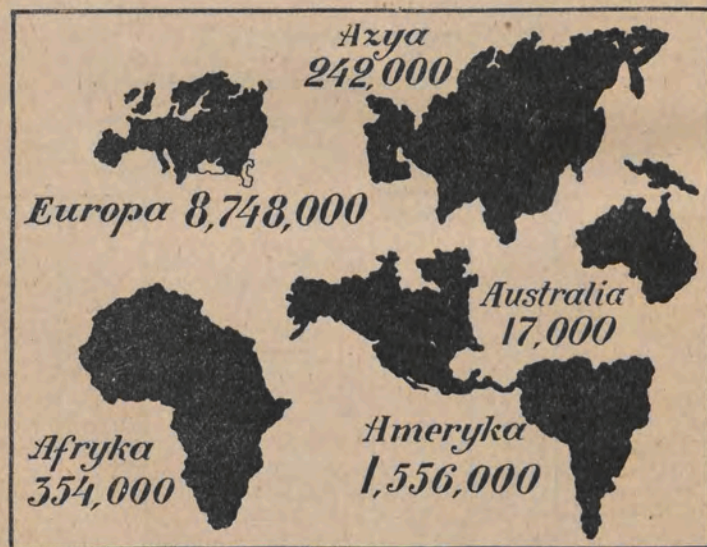
Czwartek 31-go. — Czernina z kaczek. — Klops z chrzanem. — Kalarepka na sposób szparagów. — Perliczki z kompotami. — Sago na mleku z sokiem.

Dochody i wydatki.

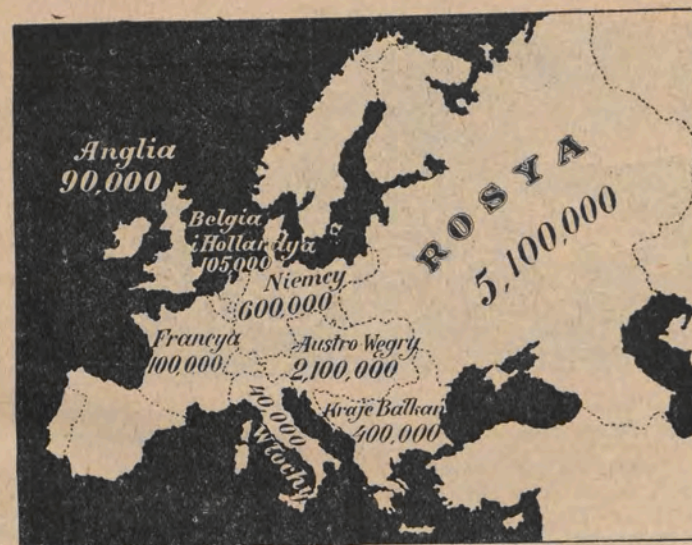
[illegible]

Ilu jest żydów na świecie?

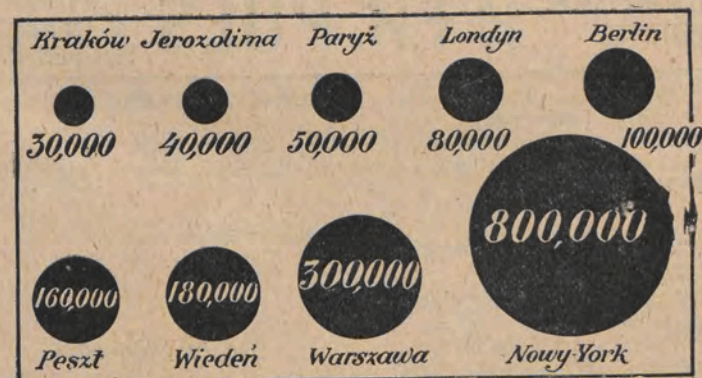
Według urzędowej statystyki „Jewish Year Book” (Rocznik żydowski), liczba żydów na całym świecie wynosi 11.081.000. Z tej cyfry przypada na Europę 8.748.000, na Amerykę 1.556 000, Afrykę 354.000, Azję 242.000, Australię 17.000. Na kraje europejskie przypada: na Rosję 5.100.000, na Austro-Węgry 2.100.000, Niemcy 600.000, kraje bałkańskie 400.000, Belgię i Holandję 105.000, Anglię 90.000, Francję 100.000, Włochy 40.000, Królestwo Polskie 1.800.000 żydów, z tego sama Warszawa ma przeszło 300.000. Warszawa zajmuje tedy pod względem liczby mieszkańców żydowskich drugie miejsce po Nowym Jorku, liczącym 800.000 żydów. W innych miastach przedstawia się ludność żydowska jak następuje: Wiedeń 180.000, Peszt 160.000, Berlin 100.000, Londyn 80.000, Paryż 50.000, Jerozolima 40.000, Kraków 30.000.

Liczba żydów w rozmaitych częściach świata.

Liczba żydów w poszczególnych państwach Europy.

Liczba żydów w miastach przez tę ludność szczerzej zamieszkałą.

(BEZ KOFEINY).

Święta kościoła rzym.-katolickiego.

poleca
Tow. Akc.

FR. PULS

w Warszawie
Plac Teatralny 11.
Nowy-Swiat 41.

ŚCI Cesarzewicza Następcy Tronu i Wielkiego Księcia **ALEKSEGO MIKOŁAJEWICZA**.

3. Niedziela
4. Poniedziałek dzień galowy
10. Niedziela
12. Wtorek dzień galowy
15. Piątek Wniebowst. Pańs.
17. Niedziela
19. Wtorek św. st. st.

24. Niedziela
28. Czwartek św. st. st.
31. Niedziela

Święta żydowskie.

Dnia 4 go—1 Ab, d. 12-go—
Post, Spalenie Światyni—9 Ab.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.

Święta Kościoła prawosławnego.

9 S.	Romana M., Rustyka M.
10 N.	13 po ś. <i>Wawrzyńca M.</i> , Bog
11 P.	Zuzanny i Dygny P.
12 W.	☿ Klary P., Hilaryi M.
13 S.	Hipolita i Kassyana Mm.
14 C.	†Euzebiusza k. M., Anastaz.
15 P.	Wniebowzięcie N. M. P.
16 S.	Rocha Wyz.
17 N.	14 po ś. <i>Jacka W.</i> , Mir. Paw.
18 P.	Firmina B. W., Agapita M.
19 W.	Maryana i Rufina EW. w.
20 S.	Bernarda Op. D. K., Samuela
21 C.	Joanny Fremiot Wd.
22 P.	Symforyana i Tymoteusza
23 S.	Filipa Benicyusza W.
24 N.	15 po ś. <i>Barłomieja Ap.</i> Ptol.
25 P.	Ludwika Kr. Węg.
26 W.	Ireneusza i Zefiryna Mm.
27 Ś.	<i>MN.M.P. Jasn.</i> , Przen.r.ś.K.
28 C.	Augustyna B. W. D. K. Her.
29 P.	Ścięcie głowy św. <i>J. K. Chrz.</i>
30 S.	Róży Lim. P. Feliksa.
31 N.	16 po św. <i>Poc. N.M.P. Ioach.</i>

27 W. m. Pantalejmona, Nik.
28 N. 8. Ap. Prohora i Nikan.
29 Mcz. Fieodotji i Serafiny.
30 ⌘ Sw. Ap. Siły i Siluana Joar.
31 Sw. Praw. Jewdokima. Julit.
1 ⌘ Aug. Prois. drew. Kresta H.
2 Per. Moszcz. N. m. Stef. Wasil.
3 Prp. Isaakja i Antonja Riml.
4 N. 9 Sw. 7-i otrokow W Jef.
5 M. Jewsignia, Kandidja.
6 ⌘ **Preobrażenie Gospodnie.**
7 Pr. Dometja, mcz. Marina.
8 Sw. Emiliana i Mirona, Leon.
9 S. Ap. Matfja, Aleksieja, P.
10 Mcz. archid. Ław. i Agapita.
11 N. 10. Prp. Fieodora, Mak.
12 Mcz. Fotja, Pamfila, Kap.
13 Prp. Maksima, isp., ś. Tich.
14 Pier. moszcz. pr. Fieod. piecz.
15 ⌘ **Uśpiénie Prész Bogorodicy.**
16 P. Nierukotw. Ch. G. Isusa Chr.
17 Mcz. Mirona, Filipa.
18 N. 11. Mcz. Flora i Ławra.

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S ł o Ń c e					K s i ę z ę c				
	Wschód		Zachód		Długość dnia	Ubyło	Wschód		Zachód	
	g.	m.	g.	m.			g.	m.	g.	m.
1	4	20	7	51	15 31	1	14	-	7	51 w.
5	4	27	7	44	15 17	1	28	8 16 r.	8	57 "
10	4	35	7	35	15 0	1	45	3 38 pp.	10	23 "
15	4	43	7	25	14 42	2	3	7 26 w.		
20	4	51	7	14	14 23	2	22	8 16 "	8	33 r.
25	5	0	7	3	14 3	2	42	9 40 "	2	51 pp.
31	5	10	6	50	13 40	3	5	4 6 r.	9	51 w.

☞ Now d. 2. o g. 5 m. 22 pp.

☞ Pięć kw. d. 9. og. 5 m. 27 r.

☞ Pełnia d. 16. o g. 9 m. 51 w.

☞ Ostatnia kw. d. 24. o g. 5 m. 42 r.

☞

☞

☞

☞

Sierpień. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Literatura angielska.

Szekspir. Dzieła (przekł. Kozłowski, Koźmiana, Ostrowskiego, Pajgerta, Paszkowskiego, Ulricha, Kasprowicza i Porębowicza — 12 t.), 9.00. — *Milton*. Raj utracony (przekł. Bartkiewicza) 3.00. — *Swift*. Podróże Guliwera (przekł. Szymanowskiego) 0.80. — *Goldsmith*. Wikary Wakefieldzki (prz. Noakowskiego) 0.30. — *Scott*. Antykwarjusz 1.70. — Hetman z Chester 0.90. — Kenilworth 0.80. — Kwentyn Durward 0.75. — Pieśń ostatniego minstrela. Dziewica jeziora. Ballady (przekł. Odyńca w tłumaczeniach) 3.00. — *Moore*. Czciociele ognia. Peri i Raj (przekł. Odyńca w tłumaczeniach) 3.00. — *Byron*. Don Juan (przekł. Porębowicza) 2.00. — Dwaj Foscariowie. Marino Faliero (przekł. Jezierskiego) 1.00. — Manfred 0.10. — Wędrowki Child Harolda 0.50. — Korsarz. Narzeczona z Abydos. Mazepa. Niebo i ziemia (przekł. Odyńca w „Tłumaczeniach”). — Giau (przekł. Mickiewicza w „Dzie-

łach”). — Kain (przekł. Pajgerta) 0.75. — Sardanapal 1.00. — Poematy 2.00. — *Shelley*. Prometeusz rozpętany (przekł. Jezierskiego) 0.50. — Rodzina Cencich (przekł. Kasprowicza) 1.50. — Oedipus Tyrannus czyli Opuchłoludziec Król (przekł. Kasprowicza) 1.00. — *Bulwer*. Ostatnie dni Pompei 1.00. — *Dickens*. Gracz czyli zegar ścienny, albo Magazyn starożytności (2 t.) 0.80. — Klub Pickwicka (3 t.) 1.20. — Oliwer Twist (2 t.) 1.50. — Bleak House (5 t.) 1.50. — Ledi Ledlon 0.60. — Nickleby (4 t.) 3.00. — Dawid Copperfield 2.35. — Ciężkie czasy 0.70. — Powieść o dwóch miastach 0.75. — Z głębi morza 1.00. — *Tennyson*. Ginewra (przekł. Pajgerta) 0.05. — Królowa Marya 0.75. — Enoch Arden 0.10.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Latwe: Froberg C. op. 1. № 2. Joie interrompue. — 30. *Godard* B. op. 149. № 2. Marche des garçonnets. — 20. *Wolff* B. op. 220. № 5. 6. Rheinländer

Valse. — 50. *Lack* R. op. 109. Souvenir de Messine. Petite tarantelle. — 30. *Mayer* C. op. 340. № 18. Valse. — 20.

Sredniej trudności: *Coda* Ch. Calinnetel Pastel Musical. — 30. *Biernacki* A. op. 23. Marche cérémonielle. — 30. *Krogulski* O. Pensée. — 25. *Skroup* F. op. 26. № 1. Kde domow muj. Hymn czeski. — 25. *Schylte* L. op. 95 № 12. Zmrok. — 30.

Trudne: *Chopin* Fr. Feuille d'album (Nieznany utwór Chopina z albumu księżny Szerebetjew). — 50. *Żeleński* Wł. op. 48. Marzenie. — 60. *Melcer* H. Niby mazurka. — 30. *Michalowski* A. Gavotte. — 50. *Lipski* S. op. 8. № 2. Melodie. — 50. *Lipski* S. op. 8. № 3. Étude. — 50.

TAŃCE.

Karasiński A. Kizia Mizia. Walc. — 60. *Rosen* L. op. 79. Soupir d'amour. Valse. — 50. *Karasiński* A. Zabawny kontredans. — 50. *Jasiński* St. Je t'aime. Valse. — 60. *Dratwa* I. Ułański Marsz. (dawnych ułanów polskich). — 50. *Leonardi* R. op. 42. Czułe wyznanie. Walc. — 60.

ŚPIEWY.

Maszyński P. op. 58. № 1. Smętne akordy. — 50. *Rostworowski* K. Hania. — 50. *Halpern* F. W lipowe kwiaty. — 50. *Sosnowski* C. Szukam Cię. — 30. *Wolowska* L. Warszawa. Mazurek. — 40. *Lipski* St. op. 7. № 1. Odleciały pieśni moje. — 75.

Notatnik historyczny.

1. r. 1291. Założenie związku szwajcarskiego. — 2. r. 1788. Zgon malarza ang. Tomasza Gainsborougha w Londynie (ur. 1727). — 3. r. 1492. Krzysztof

Kolumb wyrusza w pierwszą podróż. — r. 1857. Zgon pisarza franc. Eugeniusza Sue w Annecy (ur. 1804). — 5. r. 1811. Ur. kompoz. franc. Ambroży Thomas w Metz († 1896). — 6. r. 1809. Ur. malarz ang. Alfred Tennyson w Somerby († 1892). 10. r. 1792. Rewolucja w Paryżu: zburzenie Tuilleriów, zdetronizowanie Ludwika XVI. — 11. r. 1821. Ur. pisarz franc. Oktawiusz Feuillet w Saint-Lô († 1890). — 12. r. 1885. Zgon podróżnika szwedzkiego Adolfa Eryka Nordenskiölda w Dalbyö (ur. 1852). — 13. r. 1822. Zgon rzeźbiarza włoskiego Antoniego Canovy w Wenecji (ur. 1757). — 15. r. 1769. Ur. Napoleon I w Ajaccio († 1821). — r. 1771. Ur. pisarz ang. Walter Scott w Edynburgu († 1852). — 16. r. 1899. Zgon chemika Roberta Bunsena w Heidelbergu (ur. 1811). — 17. r. 1786. Zgon Fryderyka Wielkiego na zamku Sanssouci pod Potsdamem (ur. 1712). — 18. r. 1642. Zgon malarza Gwidona Reniego w Bolonii (ur. 1575). — r. 1850. Zgon pisarza franc. Honoriusza Balzaca w Paryżu (ur. 1799). — 19. r. 1657. Zgon malarza holend. Franciszka Snydersa w Antwerpii (ur. 1579). — 1780 r. Ur. poeta franc. Jan Beranger w Paryżu († 1857). — r. 1819. Zgon Jamesa Watta wynalazcy. maszyny parowej w Heathfield (ur. 1736. — 20. r. 1905. Zgon malarza franc. Adolfa Bougereau w La Rochelle (ur. 1825). — 21. r. 1635. Zgon poety hiszp. Feliksa Lope de Vega (ur. 1562). — r. 1798. Ur. historyk Juliusz Michelet w Paryżu († 1874). — r. 1840. Ur. malarz Gabryel Marx w Pradze. — 24. r. 1572. Noc Św. Bartłomieja: zamordowanie licznych

hugonotów. — 25. r. 1839. Ur. pisarz amerykański Franciszek Bret Harte w Albany († 1902). — r. 1900. Zgon filozofa Fryderyka Nietzsche w Weimarze (ur. 1844). — 27. r. 1770. Ur. filozofa Fryderyka Hegla w Sztuttgardzie († 1831). — 28. Ur. Jan Wolfgang Goethe poeta we Frankfurcie n. M. († 1832). — r. 1910. Czarnogórze obwołane królestwem. — r. 1910. Zgon pisarza włoskiego Pawła Mantegazzy w San Terenzo (ur. 1831). — 29. r. 1862. Ur. poeta Maurycy Maeterlinck. — r. 1632. Ur. filozof ang. John Locke we Wrington († 1704). — r. 1862. Wzięcie w niewolę Józefa Garibaldiego pod Aspromonte. — r. 1910. Japonia anektuje Koreę. — 30. r. 1748. Ur. malarz franc. Jakób Ludwik David w Paryżu († 1825). — 31. r. 1811. Ur. pisarz franc. Teofil Gautier w Tarbes († 1872).

Dla rolników. Mieć w pogotowiu ziarno do siewu ozimin. Ziarno świeże młócone sypać cienko w śpichrzu i nieustannie przerabiać. O ile można, śpichrze trzymać dniami i nocą otwarte. Po ukończeniu żniw natychmiast rozpocząć zaorywanie ściernisk. Stogi okopać rowkami dla utrudnienia dostępu myszom. W tym miesiącu przypada sprzęt seradeli na nasienie i jeżeli niezbyt sucho również koszenie pługów. Konie karmić starannie. Trzodę chlewną trzymać w chłodzie, chlewy przewietrzać i tępić muchy; przytem dezynfekować, ponieważ jest to podstawa zdrowia trzody. W pasiece pościć wyloty, aby ustrzedz pszczoły przed rabunkiem. Nie dopuszczać moczenia lnu i konopi w stawach zarybionych. Przygotować do siewu

pestki wiśni, mirabel i lubaszek. Strząsać owoce robaczywe i niszczyć wilki.

Dla ogrodników. Szkółki owocowe motykować, oczyszczać drzewka, zbierać owoce dojrzewające, pestki wiśni i in. przygotowywać do siewu, suszyć nawóz, zbierać nasiona warzyw, zabezpieczyć okna inspektowe. Kończyć oczekowanie róż, graczować ścieżki w ogrodach.

Kalendarz myśliwski. Z dn. 14 łowy na jelenie oraz na kuropatwy i przepiórki. Zbierać liście na paszę dla zwierzyny. Tępić zwierzęta i ptactwo szkodne.

Wolno polować na dziki oraz losie, sarny (samce), głąszce, cietrzewie, jarzabki (koguty), na ptactwo przelotne. Z dn. 14 na jelenie (byki), zające, głąszce, ciecioriki, jarzabki (kury), kuropatwy i dropie.

Dla gospodyń.

Miesiąc ten, będący na pograniczu lata i jesieni, różni się nieco od poprzedzającego: młoda zwierzyna jest już o tyle odchowana, że na pieczyście przybywają nam zające, kuropatwy młode, a czasami nawet, przy końcu miesiąca — jarzabki.

Dzikie gęsi i kaczki już są smaczniejsze, niż w ubiegłym miesiącu, przepiórki tłuste, gdyż podczas żniw i po nich pełno wykruszonego ziarna na polu leży.

Można je przechować pieczone przez kilka tygodni, ułożwszy w garnku kamiennym i zalawszy masłem sklarowanym tak, aby nad niemi stało, nie dopuszczając powietrza.

Ryby wszystkie mamy do

roporządzenia (z wód krajowych) z wyjątkiem węgorzy, które w tym miesiącu nie są zdatne do jedzenia.

Sterlety i sole kompletują ten dział; raki są jeszcze dobre w tym i następnym miesiącu, tłuste i smaczne.

Nabiału już jest trochę mniej, ale za to mleko jest gęstsze i zawiera więcej tłuszczu.

Jarzyn jest wciąż mnóstwo; a chociaż niektóre z nich, jak: kartofle, marchew, fasola szparagowa, nie są tak delikatne, jak z początku letniego sezonu, są jednak jeszcze zupełnie dobre.

Przybywa teraz młoda kukurydza, mająca wielu amatorów; po jej dojrzewaniu robią z niej na Ukrainie i Podolu bardzo smaczną kaszę; w Królestwie jest ona mało znana.

W sierpniu niema już agrestu ani porzeczek; na ich miejsce występują czarne jagody, z których się robi ogólnie lubione pierogi, zupę, oraz spożywa się je na surowo z mlekiem; przesypane cukrem dają po kilku tygodniach gęsty sok purpurowego koloru. Złany do butelek i zakorkowany, po kilku miesiącach nabywa zapachu wina i stopniowo staje się coraz mocniejszym.

Borówki także już się ukazują, oraz jeżyny, słodkie, ale mdłe i bez zapachu.

W tym miesiącu też się zjawia dereń, dający piękną konfiturę jasno-czerwonego koloru o smaku kwaskowatym, nieco cierpkim — i równie smaczny berberys, z którego sok jest nader smaczny i orzeźwiający. Orzechy laskowe, śliwki żółte, gruszki i jabłka letnie są już dojrzałe.

Jeśli lato nie jest zbyt suche, zjawiają się też różne gatunki grzybów i bedlek.

Hygiena.

Ogólne uwagi o pożywieniu. Odżywianie się nasze podlega wielkim zmianom, zależnie od naszego wieku, usposobienia, rodzaju zajęcia, gatunku pokarmów, oraz warunków w jakich żyjemy. Słynny smakosz francuski, Brillat-Savarin, utrzymuje, iż „trawienie zaczyna się w kuchni”; jakoż potrawa dobrze przyrządzona i ładnie podana smakuje nam lepiej i wskutek podnieconej działalności gruczołów ślinowych jest lepiej trawiona. Rozmaitość pożywienia jest także konieczna, gdyż jednostajne lub zbyt często powtarzane potrawy przykrzą się wkrótce. Jest to naturalna reakcja naszego organizmu, potrzebującego dla odnawiania swych komórek i białka i węglowodanów i tłuszczu — to też umiejętnie dobrane pożywienie powinno mu dostarczać tych składników w należytych stosunkach. Rodzaj zajęcia naszego jest tu rzeczą nader ważną, gdyż praca jest *przemianą ciepła, dostarczanego naszemu ciału przez pożywienie — na ruch*. Im cięższa jest praca fizyczna, tem pożywienie musi być sytniejsze: jedzenie za mało pożywe sprowadza ubytek sił, za adto pożywe — zaburzenia w trawieniu i krążeniu krwi, gdyż wytwarza zbyt wiele ciepła. Człowiek przy ciężkiej pracy fizycznej potrzebuje 4000 jednostek ciepła, czyli kaloryi, pracujący średnio—3000; przy zajęciu siedzącym tylko 1800 do 2200. Ta ostatnia kategoria ludzi powinna codziennie spożywać:

chleba 300 gr., tyleż mleka, świeżych jarzyn oraz posilnej zupy; mięsa 100 gr. (tylko na obiad), kartofli 150 gr. albo 40 gr. ryżu lub potraw mącznych; owoców 200 gramów, konfitur 60 gr., cukru 30 gr., tłuszczów 25 gr. W tem pożywieniu zawiera się 68 gr. materii białkowych, 345 gr. węglowodanów i 46 gr. tłuszczu. Z dodatkiem $\frac{1}{2}$ litra lekkiego wina dosięgnie ono 2500 kaloryi.

Należy pamiętać, iż wszelkie produkty są tu liczone bez odpadków, jak: obierzyny, kości i t. p. i w stanie surowym, gdyż waga mięsa pieczonego lub gotowanego jest zupełnie inna. Stosunek ten jest następujący: na 100 części surowego mięsa kotlet traci 35 cz., kurczę — 44, mięso gotowane — 45, wołowina pieczona — 46, także cielęcina — 48, baranina — 49, wieprzowina — 50.

Ażeby jednak stosowna ilość pokarmu przyniosła organizmowi rzeczywisty pożytek, musi być przyrządzona z materiałów świeżych, spożywana w spokoju, nie być zanadto zimną lub gorącą, wreszcie pokarm powinien być doskonale przetutym.

Miesiąc w podaniach.

W roku 730 Rzymu (24 przed Nar. J. Chr.) senat postanowił, iż miesiąc *Sextilis* nosić będzie nazwę Augustus, dla upamiętnienia dobrodziejstw, wyświadczonych przez cesarza Augusta. Z uwagi, iż liczył 30 dni, dodano mu jeszcze jeden, ażeby nie był krótszy od miesiąca poświęconego Juliuszowi Cezarowi. Dzień ten był odjęty od lutego, który miał zwykle dni 29, a 30 w roku przestępnym.

W Tessalii, jak głosi legenda, niebo otwiera się dnia 6 sierpnia i wyrusza pochodnia, co ma niewątpliwie związek z gwiazdami spadającymi.

W tym miesiącu przypadają święta bogini żniw Cerery, u Egipcyan zwano ją Izis. Dnia 18 *Consualia*, tegoż dnia rocznica porwania Sabine, dnia 19 rocznica zgonu Augusta, dn. 23 *Vulcanalia* na cześć Wulkana, 25 święto bogini ziemi.

W kościele katolickim obchodzi się w tym miesiącu d. 6 Przemienienie Pańskie na pamiątkę ukazania się Chrystusa na górze Tabor trzem uczniom: Piotrowi, Jakóbowi i Janowi. W wieku VII i VIII święto to obchodzono dn. 18 stycznia. We Francji przez długi czas dn. 15-go obchodzono święto panującego, Ludwik XIII wybrał ten dzień, aby siebie i królestwo oddać pod opiekę Maryi. Napoleon III wybrał dzień 15 sierpnia na obchodzenie swego święta w braku patrona.

Dnia 18 w kalendarzu republikańskim rozpoczyna się Fructidor — miesiąc owoców.

Obiady wystawniejsze.

Piątek 1-go. — Piwo ze śmietaną. — Węgorz w potrawie. — Groszek szparagowy. — Ryba smażona lub kotlety wołowe z sałatą. — Legumina ze śmietaną.

Sobota 2-go. — Barszcz z pierogiem drożdżowym. — Kotlety cielęce z sosem kaparowym. — Kalarepka obłożona grzankami. — Pieczeń z rożna, kartofle i mizerya. — Pianka morelowa.

Niedziela 3-go. — Zupa z wiśni z kluskami francusk. — Potrawa z kurcząt z pieczarkami. —

Kalafiory. — Polędwica, kartofle i buraczki. — Krem śmietankowy z biszkoptymi.

Poniedziałek 4-go. — Zupa rakowa. — Sztufada z krokietami z kartofli. — Groszek szparagowy. — Pieczeń cielęca z kompotem wiśniowym. — Krem poziomkowy.

Wtorek 5-go. — Rosół z lanemi kluskami. — Sztuka mięsa z sosem białym i mizeryą. — Kapusta faszerowana. — Indyczka z kompotem. — Legumina mickiewiczowska.

Środa 6-go. — Chłodnik. — Paszteciki w cieście francusk. — Kalarepka nadziewana. — Kaczki nadziewane jabłkami i buraczki. — Legumina z twarogiem.

Czwartek 7-go. — Zupa z grochu zielonego z grzankami. — Zrazy nelsonskie. — Marchew z garniturem raków. — Kurczęta z mizeryą. — Legumina czekoladowa.

Piątek 8-go. — Zupa rybna z łazankami. — Szczupak nadziewany. — Kalafiory. — Karasie w śmietanie lub sztufada z sałatą. — Szarlotka z wiśni.

Sobota 9-go. — Zupa neapolitańska. — Potrawa z główki cielęcej. — Ipraki. — Comber barani, kartofle i marmelada z jabłkiem. — Blamanż palony.

Niedziela 10-go. — Zupa pomidorowa. — Paszteciki z wątróbki cielęcej w cieście franc. — Ipraki. — Kurczęta ze śmietaną. — Pianka morelowa.

Poniedziałek 11-go. — Zupa rakowa. — Vol-au-vent z kur. — Kalafiory. — Comber barani, kartofle i kompot z moreli. — Krem czekoladowy, mrożony.

Wtorek 12-go. — Rosół z kluskami parzonemi. — Sztuka mięsa z sosem pomidorowym. — Ozór na szaro. — Per-

liczki z kompotem. — Lody śmietankowe.

Środa 13-go. — Zupa wiśniowa z grzankami. — Befsztyk z chrzanem. — Fasola zielona na baraninie. — Gęś z kompotem z jabłek. — Suflet malinowy.

Czwartek 14-go. — Zupa szparagowa. — Kotlety z ryb. — Makaron włoski z parmezanem. — Ryba smażona lub kotlet wołowy z sałatą. — Suflet z powidel.

Piątek 15-go. — Barszcz zabielały z kaszą perlową. — Szczupak z jajami. — Potrawa z gruszek. — Ryba smażona lub pieczeń z rożna z sałatą.

Sobota 16-go. — Zupa z grochu zielonego. — Sznyce cielęce z cytryną. — Strączki w całości. — Polędwica z makaronem włoskim i sałatą. — Pianka z makaronem włoskim i sałatą. — Pianka agrestowa.

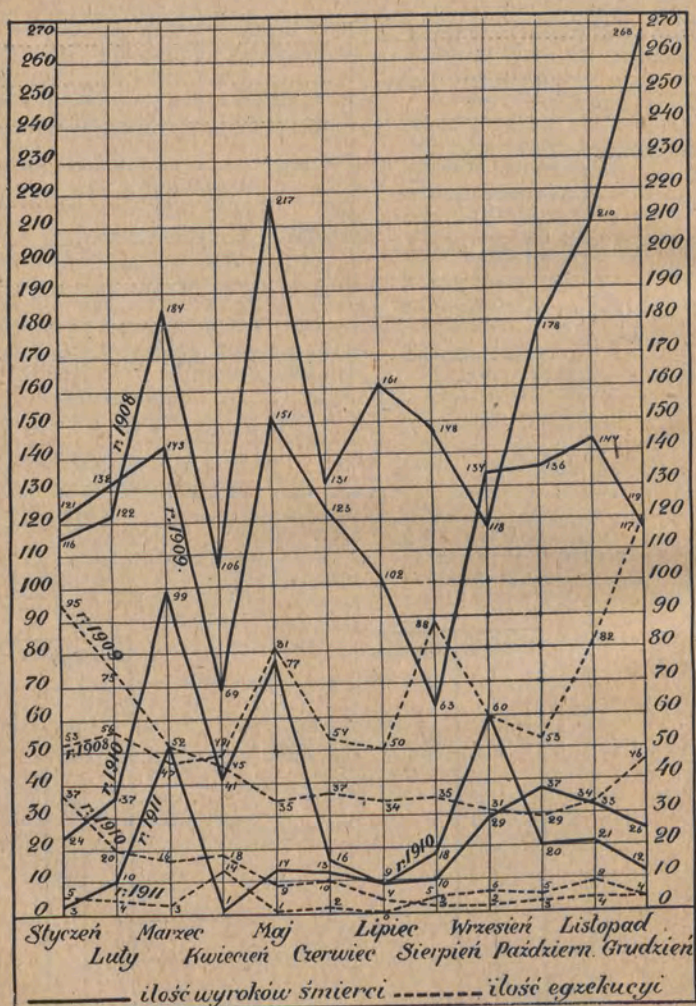
Niedziela 17-go. — Chłodnik. — Paszteciki z amorettek w muszelkach. — Groch szparagowy. — Kaczki z kompotem z jabłek. — Blamanż palony.

Poniedziałek 18-go. — Czernina z kaczek. — Potrawa z mostków cielęcych. — Groszek zielony z omletem. — Perliczki z kompotem z agrestu. — Krem z jabłek.

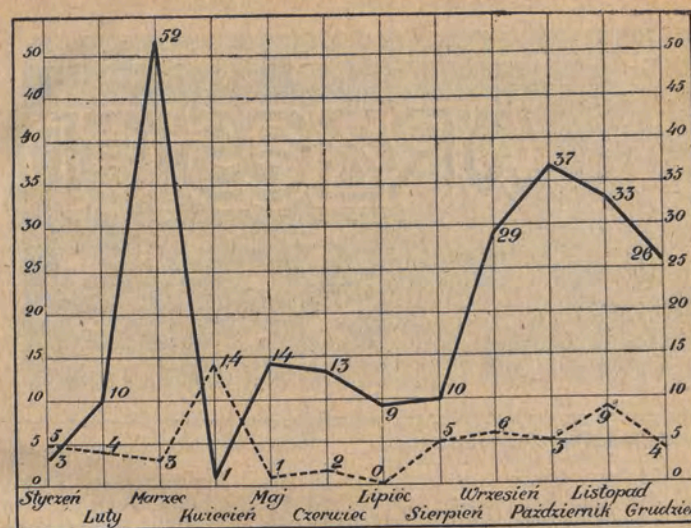
Wtorek 19-go. — Rosół z lanemi kluskami. — Sztuka mięsa z sosem pomidorowym. — Ipraki. — Pieczeń cielęca z mizeryą. — Krem śmietankowy mrożony.

Środa 20-go. — Zupa neapolitańska. — Potrawa z kur z kalafiorami. — Pieczeń huzarska, kartofle i kapusta na kwaśno. — Krem z jabłek.

Kary śmierci w państwie rosyjskiem.

Tablica I.

Tablica II.

Według danych źródłowych w roku 1907 w obrębie państwa rosyjskiego odbyło się ogółem 627 egzekucyi. W r. 1908 — 782 egz. W r. 1911 liczba egzekucyi wynosiła 137.

Dwie załączone tablice dają nam wyobrażenie poglądowe o liczbie kar śmierci według lat i miesięcy z wykazaniem wahań cyfr pod tym względem.

Rebusy do nagrody.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.	Święta Kościoła prawosławnego.
1 P. Idziego Op.	19 Mcz. Andreja star., Fieki.
2 W. Stefana Kr. Węg.	20 Pr. Samuila, mcz. Sewira.
3 Ś. Bronisławy P.	21 Sw. Faddieja, Wassy. Awr.
4 C. Rozalii P.	22 Mcz. Agafonika, Zotika.
5 P. †Wawrzyńca i Justynian B.W.	23 Prp. Jewtichja i Florentja.
6 Ś. †Wigilia. Zacharyasza, Petr.	24 Pier. Moszcz. S. Piotra m.Kij.
7 N. 17 po św. Jana M. Reginy	25 N. 12. P. moszcz. Warjol. Fita
8 P. Narodzenie N. M. P., Adryana.	26 Mcz. Adryana i Natalji.

Perfумы LUXE FR. PULS w Warszawie
poleca TOW. AKC. Plac Teatralny II.
Nowy-Świat 41.

Wykaz dni nieprotestowych.

- 7. Niedziela
- 8. Poniedziałek Nar. N. M. P.
- 11. Czwartek św. st. st.
- 14. Niedziela
- 21. Niedzieia
- 27. Sobota św. st. st.
- 28. Niedziela

Święta żydowskie.

Dnia 2, 3-go—1 Elul.

Hennebergowskie srebro zastępuje w zupełności czyste srebro.
Skład fabryczny Braci HENNEBERG
Warszawa, Wolska Nr. 17. Sklep: Trębacka Nr. 1.

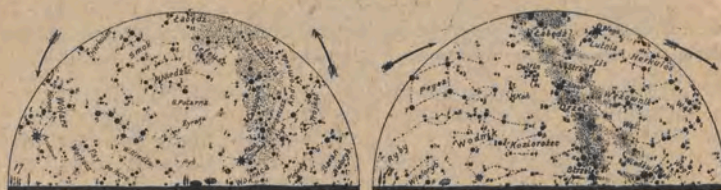
WRZESIEŃ.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.	Święta Kościoła prawosławnego.
9 W. Sergiusza P. W., Gorgoniusza	27 Pr. Pimena Wiel. i Sawwy
10 Ś. Mikołaja z Tolent. W.	28 Prp. Moysieja, Murina i Saw.
11 C. Prota i Jacka M. m.	29 ⊕ Usiek. Gławy Joanna Predt.
12 P. †Gwidona W., Heronida M.	30 Pier. m. Bł.kn. Aleksand. M.
13 S. Eugenii P.	31 Położ. Pojasa Presw. Bogor.
14 N. 18 po ś. Podwyż. Krzyża św.	1 N. 13. Pr. Symeona stoł. Mar.
15 P. Nikodema Kapł. M.	2 Mcz. Mamonta Fiedota.
16 W. Eufemii P. M.	3 Pr. Fieoktista, mcz. Fieof.
17 Ś. †Suchy dzień. Stygm. ś.Fran.	4 Sw. mcz. Wawila, mcz. Fieod.
18 C. Józefa W., Ireny M., Zofii M.	5 Pr. Zacharji i Jelisawety.
19 P. †Suchy dzień. Januar. B. M.	6 Czudo Archistr. Mich., Rom.
20 S. †Suchy dzień. Eustachiusza M.	7 Mcz. Sozonta, Pr. Łuki.
21 N. 19 po ś. N. M. P. Boł., N. S.	8 ⊕ N. 14. Roździes.Preś. Bogorod.
22 P. Tomasza B. W.	9 S. Bogosł. Joakima i Anny
23 W. Tekli P. M.	10 Mcz. Moinodory, Apollasa.
24 Ś. N. M. P. od wyk. niewolnik.	11 Prp. Fieodory, mcz. Dimitrja
25 C. Firmina B. W.	12 Sm m. Awtonoma, mcz. Jul.
26 P. †Cypryana i Justyny PMm.	13 Obn. Chr. Woskr. Christowa
27 S. Koźmy i Damiana Mm.	14 ⊕ Wozdwiż. Kresta Gosp. Czestn.
28 N. 20 po ś. Ładysław z G. Wacł.	15 N. 15. W. m. Nikity, m. Porf.
29 P. Michała Archaniola.	16 W. mcz. Jewfimii, m. Ludm.
30 W. Hieronima Kap. W. D. K.	17 M. Sof., Wiery, Nadież. i Lub.

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S ł o Ń c e						K s i ę ż y c e				⊕ Pierw. kw. d. 7, o g. 2 m. 30 pp. ⊙ Pełnia d. 15, o g. 2 m. 10 pp. ⊙ Ostatnia kw. d. 23, o g. 1 m. 54 pp. ⊕ Now d. 30, o g. 6 m. 21 r.		
	Wschód		Zachód		Długość dnia		Ubyło		Wschód			Zachód	
	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.		g.	m.
1	5	11	6	48	13	37	3	8	5	42 r.	7	3 w.	
5	5	18	6	39	13	21	3	24	11	53 "	7	58 "	
10	5	26	6	27	13	1	3	44	5	11 pp.	12	12 pp.	
15	5	35	6	15	12	40	4	5	6	18 w.	5	12 "	
20	5	43	6	3	12	20	4	25	7	14 "	11	18 r.	
25	5	51	5	51	12	0	4	45	11	55 "	4	15 pn.	
30	6	0	5	39	11	39	5	6	6	11 r.	5	32 "	

Wrzesień. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Literatura angielska (dok.).

Eliot. Adam Bede 1.00. — Sceny z życia duchownych 1.00. — *Cooper*. Ostatni Mohikanin (3 t.) 2.25. — Pionierowie nad źródłami Suskehanany (2 t.) 2.25. — *Longfellow*. Duma o Hiawacie (przekł. Jezierskiego, 1.20. — *Poe*. Kruk (wybór poezji) 0.70. — Morderstwo na Rue Morgue 1.20. — Nowele 0.20. — Przygody Artura Gordona Pyma 0.90. — *Twain*. Bajeczki dla starych dzieci 0.25. — Przygody Hucka 0.50. — Tomek Saryer 0.45. — *Bret Harte*. Nowelle (przekł. Kościalkowskiej) 1.20. — *Bellamy*. Siostra panny Ludington 0.30. — W wieku XXI 0.40. — *Bertsch*. Rodzeństwo 1.25. — *Browning*. Na balkonie (przekł. Kasprowicza) 1.50. — Pippa przechodzi (przekł. Kasprowicza) 1.20. — *Buchanan*. Cień miecza 1.00. — *Byr*. Andor 0.60. — *Corelli*. Księżna Ziska 0.75. — *Farrar*. Mrok i brzask 2.15. — *Hall Caine*. Biały prorok 1.60. — Chrześcijanin 1.50. — *Kipling*. Druga księga puszczy 1.20. —

Kim 0.50. — Księga dżungli 0.85. — Pod niebem indyjskim 1.50. — Zwodne światło 1.00. — *Marlowe*. Tragiczne dzieje doktora Fausta (przekł. Kasprowicza) 1.50. — *Ouida*. Masarnowie 1.00. — Puck (2 t.) 1.20. — *Wybór poezji* (w przekł. Kasprowicza) 2.50. — *Sinclair*. Grzęzawisko 1.60. — *Swinburne*. Atalanta w Kalydonie (przekł. Kasprowicza) 1.50. — *Wallace*. Ben-Hur (2 t.) 1.50. — Książę indyjski czyli upadek Konstantynopola (2 t.) 1.50. — *Wells*. Podróż w czasie 0.50. — Wojna dwóch światów 0.30. — *Wilde*. De profundis 0.80. — Kobieta bez znaczenia 0.60. — *Maz* idealny 0.80. — Opowiadania 1.50. — Poezje prozą 0.30. — Portret Doriana Gray'a 1.00. — Salome 0.75. — Wachlarz Lady Windermere 0.60. — *Zbrodnia lorda Artura Savile* 0.80. — *Wiseman*. Fabiola 1.00.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Latwe. *Wachs P.* Joyeux Moulin. — 40. *Carman M.* op. 531. Arlequin s'amuse. — 30.

Notatnik historyczny.

1. r. 1715. Zgon Ludwika XIV króla francuskiego (ur. 1638). — r. 1910. Motu proprio Piusa X przeciwko modernistom. — 2. r. 1852. Ur. pisarz franc. Paweł Bourget w Amiens. — 3. r. 1658. Zgon Oliwiera Cromwella (ur. 1599). — r. 1883. Zgon poety ros. Jana Turgeniewa w Bougival (ur. 1818). — r. 1890. Zgon pisarza franc. Aleksandra Chatriana w Villemeuble (ur. 1826). — 5. r. 1563. Zgon poety włoskiego Bernardo Tassa w Ostiglia (ur. 1493). — r. 1857. Zgon filozofa franc. Augusta Comta w Paryżu (ur. 1798). — 7. r. 1831. Ur. dramaturg franc. Wiktoryn Sardou w Paryżu († 1908). — 8. r. 1474. Ur. poeta włoski Ludwik Ariosto w Reggio († 1555). — 9. r. 1757. Ur. przyrodnik Luigi Galvani w Bolonii († 1798). — r. 1828. Ur. pisarz ros. hr. Lew Tołstoj w Jasnej Polanie († 1910). — 10. r. 1898. Zamordowanie cesarzowej austriackiej Elżbiety (ur. 1837) w Genewie. — 13. r. 1592. Zgon pisarza franc. sceptyka i moralisty Michała de Montaign'a Montaigne (ur. 1533). — 14. r. 1321. Zgon poety włoskiego Danta Alighieri w Rawennie (ur. 1265). — 15. r. 1612. Ur. pisarz franc. Franciszek de La Rochefoucauld w Paryżu († 1680). — 17. r. 1834. Ur. pisarz franc. Edward Pailleron w Paryżu († 1899). — 18. r. 1426. Zgon malarza Huberta Van Eyck w Gandawie (ur. około 1366). — 19. r. 1802. Ur. węgierski bojownik o wolność Ludwik Kossuth w Monocku († 1894). — 21. r. 1860. Zgon filozofa Artura Schopenhauera we Frankfurcie n. M. (ur. 1788). — 22. r. 1792. Francuski konwent narodowy proklamował.

Wenzel H. Valse lente. Souvenir. Romance Autrichienne. — 40. *Fink W.* op. 315. № 1. 5. Premier début (Polonaise et Mazourka). — 40. *Schytte L.* op. 69. № 2. Gaie Excursion. — 20.

Średniej trudności: *Krogulski Wł.* Melodya Fauna. — 20. *Puccini G.* Tosca. Modlitwa. Arie „Oh! dolci baci”. po — 25. „Bywaj dziewczę zdrowe”. (Melodya ludowa). Opracował *Wł. Krogulski*. — 25. „Za Niemen het precz”. (Melodya ludowa). Opracował *Wł. Krogulski*. — 25. „Staś mi z jarmarku przywiózł pierścione”. (Melodya ludowa). Opracował *Wł. Krogulski*. — 25. *Wagner R.* Lohengrin. Pożegnanie Lohengrina (opracował *Wł. Krogulski*). — 25.

Trudne: *Żeleński Wł.* op. 45. Gavotte. — 70. *Michałowski M.* Romance. — 60. *Lipski S.* op. 8. № 4. Valse Impromptu — 60. *Kopczyński I.* Quatre morceaux: Prélude. Petit Valse. Moment musical. Romance sans paroles 1.20. *Friedman Ign.* op. 47. Studien. — 1.50.

TAŃCE.

Józefkowicz J. Esperanto. Valse. — 60. *Harth B.* Bonheur dans l'amour. Valse. — 60. *Karasiński A.* Powitalny. Marsz. — 40. *Leonardi R.* op. 46. Rozkosze życia. Walc. — 60. *Rosen L.* op. 75. Indra. Walc. — 60.

ŚPIEWY.

Maszyński P. op. 58 № 3. Wspomnienie. — 50. *Hertz M.* Nie wydrzec! *Józefkowicz I.* Szkoda kwiatów. Walc. — 50. *Gall J.* Dwie humoreski: 1) Z piosenką w świat. — 80. 2) Panna Mania. — 80. *Lipski St.* op. 7. № 3. Fragment z „Wyzwolenia”. — 75.

je rzeczpospolitą. — r. 1862. Zniesienie niewolnictwa w Stanach Zjednoczonych Ameryki Półn. — 23. r. 1712. Ur. pisarz angielski Samuel Smiles w Haddington. — r. 1835. Zgon kompozytora włoskiego Wincentego Bellini zmarłego w Puteaux (ur. 1801). — 25. r. 1849. Ur. kompoz. Jan Strauss w Wiedniu († 1804). — 27. r. 1825. Otwarcie pierwszej kolei żelaznej, mianowicie pomiędzy Stockton i Darlington w Anglii. — 28. r. 1888. Zgon marszałka francuskiego Franciszka Bazaina w Madrycie (ur. 1811). — r. 1895. Zgon chemika Ludwika Pasteura w Villeneuve-Étang (ur. 1822). — 29. r. 1902. Zgon pisarza franc. Emila Zoli w Paryżu (ur. 1840). — r. 1903. Zgon meteorologa Rudolfa Falba w Schönebergu (ur. 1838). — 30. r. 1840. Ur. kompozytor norw. Jan Svendsen w Chrystianii († 1911).

Dla rolników. Przygotowywać paszę, aby starczyła do zbiorów przyszłorocznych, zamawiać makiuchy. Sprzęt ziemniaków rozpoczyna się w pierwszej połowie miesiąca. Siewy kończyć; w drugiej połowie września siewy najlepsze. Kopców z kartoflami za mocno nie okopywać, aby się nie zaparzyły. Rozpoczynać drenowanie pól. Sprzęt roślin okopowych, zbiór paszy mieszanej. Trzodę chlewną wypędzać do lasów na żołędzie. W gospodarstwach, gdzie niema obfitych pastwisk, inwentarz już bywa zamykany w oborach i stajniach. Takiemu inwentarzowi o ile można dodawać zielonej paszy do końca lata. Tuczyć drób i sprzedawać. Zwyczaj podskubywania gęsi, jako niehumanitarnej, bo sprawiającej ptactwu cierpienie, powinien

być zaniechany. Przytem gęś podskubana tępo rośnie. Kopać doły pod sadzenie drzew owocowych. W pasiece podkarmiać pnie do połowy miesiąca. Następnie wyrabiać miody do picia. Gdzie są kasztany zbierać i suszyć na dodatek do paszy dla bydła w porze zimowej.

Dla ogrodników. Zbierać dojrzewające owoce, przygotowywać doły pod sadzenie drzew z jesienią. Zbierać cebulę, fasolę, pomidory, korniszony, z końcem miesiąca wykopywać marchew, buraki i t. d. Suszyć nawóz. Inspekty kwiatowe zabezpieczyć od mrozów, cieplarnie przewietrzać. Rośliny podlewać coraz umiarkowaniej.

Kalendarz myśliwski. Polowanie otwarte na wszelką zwierzynę. Łowy na jelenie i losie (samce) na rykowisku.

Wolno polować na dziki, losie, jelenie, sarny (rogacze samce), zające, guszcze, cietrzewie, jarzabki, kuropatwy, dropie, wszelkie ptactwo przelotne, od dn. 14 na kłępy, łanie i kozy.

Dla gospodyń.

Jest to drugi miesiąc obfitości, ale już charakter jego różni się od poprzedzającego: występuje przewaga zwierzyny i owoców trwałych, natomiast delikatne jarzyny tracą swój smak właściwy, jagody znikają i tylko w latach wyjątkowych zdarzają się jeszcze resztki malin lub poziomek.

O czarne jagody i borówki jest łatwo, więc wszelkie z nich zapasy gorączkowo się przygotowują: jest też jeszcze dereń, melony i kawony, z których

kompoty na konserwę zimową teraz robić należy.

Stosuje się to także do korniszonów, które w październiku już zwykle mają brązowe plamki od deszczu i są przez to nietrawne.

Wyborne i soczyste są teraz ananasy, tudzież ostatnie brzoskwinie.

W połowie tego miesiąca dojrzewają zwykłe krajowe winogrona i orzechy włoskie: laskowe także jeszcze trwają i są lepsze, pełniejsze, niż w sierpniu, różne jabłka i gruszki.

Ze wszystkich jednak owoców najwięcej j najlepszych jest śliwkę i z początku delikatne, złoście francuskie gatunki, soczyste renklody, wreszcie najtrwalsze — węgielki.

Jest to jeden z najużyteczniejszych w gospodarstwie domowym owoców: przyrządzany na różne sposoby: smażony, suszony, gotowany czy surowy — zawsze ma sporo zwolenników. Z jarzyn dojrzewa jeszcze kapusta czerwona i selery, co urozmaica przyprawianie sałat.

Sarny i zające są teraz smaczne i mięsiste; z dzikiego ptactwa przybywają nam bekasy, chruściele, dubelty, krzyki oraz kurki młode, dzikie gęsi i kaćki.

Kuropatw jest dużo i tłustych, a w wielkich lasach, gdzie są stada jeleni, polują na nie.

Pulardy, jeśli były odpowiednio karmione, są już dobre na stół i wraz z indykami są już wielką pomocą w dyspozycji obiadów i wykwinniejszych kolacji.

Ukończone żniwa sprzyjają łowieniu ryb, których wszystkie gatunki mamy teraz do rozporządzenia, a w chłodniejszym powietrzu łatwiej się przecho-

wują; jest też to ostatni miesiąc istnienia raków, a węgorze, w zeszłym miesiącu niezdatne do jedzenia, także już można łowić. Jest to ryba smaczna, tłusta i delikatna, ale bardzo niestrawna.

W okolicach lesistych grzybobranie w całej pełni: grzyby właściwe, rydze, z pomniejszych opieńki, kurki czyli lisice, smardze, maślaki, wszystko to czeka na umiejętną rękę, która z nich utworzy na świeżo smaczne potrawy.

Grzyby i rydze marynowane, solone są trwałe a suszone przez parę lat smaku ani zapachu nie tracą.

Hygiena.

Ważność ćwiczeń fizycznych. Starożytni Grecy przywiązywali może zbyt wielką wagę do gier i ruchów, wyrabiających siłę i zręczność, ale byłoby niepodobieństwem odmówić temu czynnikowi ważnej roli w wychowaniu młodzieży. Idealem wychowania powinien być równomierny rozwój ciała i umysłu; stara prawda: „w zdrowym ciele zdrowy duch”, nigdy swej słuszności nie straci. Sławny higienista francuski, dr. Lagrange, nazywa ruch najlepszym regulatorem wszelkich czynności naszego umysłu i ciała, dzięki któremu postać ludzka staje się kształtną i harmonijną, a płuca powiększając się, mieszczą większy zapas powietrza. Ciało, tracąc na wadze, zyskuje na sile i sprężystości: rozwój umysłu jest szybszy, a czynność serca nie podlega zboczeniom ani osłabieniu. Lecz trzeba zawsze uważać, aby ćwiczenia te w czasie stosownym były zastosowane do

wieku, sił i płci — oraz aby nie trwały zbyt długo.

W dawnej Grecji ćwiczeń fizycznych nie zaniedbywali nawet ludzie starsi, lecz dla nich trwały one krócej i były mniej męczące, aniżeli ćwiczenia przeznaczone dla młodzieży, a mające na celu wyrobienie możliwie większej siły i zręczności. I mieli słuszność, gdyż po 35 latach mniej więcej tkanki mięśniowej zaczynają wędznąć i tracić swoją elastyczność, nieodzowną przy tego rodzaju ćwiczeniach. Byłoby też błędem narzucanie jednodukowej gimnastyki chłopcom i dziewczętom; dla tych ostatnich forsowne ćwiczenia na sznurach lub trapezach, pasowanie się i gwałtowne skoki nie są odpowiedne. Natomiast dalekie przechadzki, wszelkie gry ruchowe na świeżem powietrzu, wiosłowanie, tenis, krokiet, serso, łyżwy, narty, jazda konna, taniec — powinny mieć szerokie zastosowanie.

Streszczając się, z powodu bogactwa tematu, można powiedzieć, iż ćwiczenia fizyczne są nader zbawienne, jeżeli: 1) nie trwają zbyt długo, 2) są prowadzone na świeżem powietrzu, w ubraniu lekkim i wygodnym, 3) nie przed samym posiłkiem lub zaraz po nim, 4) urozmaicone, 5) jeśli są umiejętnie stopniowane i 7) gdy wprowadzają w ruch wszystkie mięśnie.

Lecz nawet wtedy, gdy wszystkie powyższe warunki będą zachowane, nie potrzeba się tym ćwiczeniom oddawać ze zbyt niemiłym zamilowaniem, gdyż w tym razie następuje albo zaniedbanie umysłowych prac i rozrywek, lub wyczerpanie i przemęczenie jakichś mięśni, co także jest szkodliwe.

Miesiąc w podaniach.

September oznacza po łacinie miesiąc siódmy. Dawniej miesiąc ten był poddawany opiece Wulkana, boga ognia. Ateńczycy na cześć tego boga ustanowili wyścigi zwane *Lampadaphorie*. Uczestnicy podawali sobie z rąk do rąk pochodnię, która nie powinna była zgasnąć. Grecy również w tym miesiącu obchodzili Misterya, trwające 9 dni i odbywające się w świątyni Eleusiny, w wielkiej tajemnicy przed niepowołanymi.

W Rzymie co rok z początkiem września obchodzono *Vulkanalia*; zabijano na ofiarę czerwone cielę i prosię.

Kościół katolicki obchodzi dn. 14-go Podwyższenie Św. Krzyża na pamiątkę, iż cesarz Heraklius w r. 629 przyniósł krzyż z powrotem na górę Kalwaryę, ongi zabrany stamtąd przez niewiernych. Również święcone jest dn. 8-go Narodzenie N. Maryi P. Święto ustanowił Sergiusz I papież. Kościół grecki przyjął je dopiero w wieku XII.

Kalendarz republikański francuskich: Dnia 23 rozpoczyna się rok nowy, t. j. od *Vendémier'a* — miesiąca winobrania.

Obiady wystawniejsze.

Poniedziałek 1-go. — Zupa z jabłek z kluskami francuskimi. — Zrazy nelsonskie. — Raki nadziewane. — Legumina Monte-Carlo.

Wtorek 2-go. — Rosół barani z kartoflami. — Potrawa barania z ryżem. — Kalarepa obłożona ciastem ptysiowym. — Cietrzewie z sałatą zieloną. — Galareta z melonem.

Środa 3-go. — Zupa rumiana z gałkami parzonemi. — Paszteciki z mózgu w muszelkach. — Groszek zielony, obłożony kompotem z moreli i gruszek. — Pianka z podlewą śmietankową.

Czwartek 4-go. — Zupa z włoszczyzny z grzankami. — Karp na szaro. — Kalarepka nadziewana. — Połędwica. — Kartofle puré. — Mizerya. — Krem z jabłek.

Piątek 5-go. — Zupa jabłeczna z kluskami. — Karasie w śmietanie. — Kalafiory. — Zając z marmeladą z jabłek. — Sago na winie z sosem śmietankowym.

Sobota 6-go. — Barszcz z grochem. — Potrawa z prosięcia w szarym sosie. — Raki nadziewane. — Rostboeuf, kartofle i mizerya.

Niedziela 7-go. — Zupa pomidorowa. — Vol-au-vent z kaczek. — Ipraki. — Kuropatwy z kompotami. — Krem jabłeczny z konfiturami.

Poniedziałek 8-go. — Krupnik. — Potrawa barania z papryką. — Groch szparagowy. — Kaczki z burakami. — Jabłka w cieście smażone.

Wtorek 9-go. — Zupa szczawiowa z jajami. — Befszyk z chrzanem. — Kalarepa nadziewana. — Cietrzewie z sałatą. — Krem śmietankowy z makaronikami.

Środa 10-go. — Rosół z makaronem. — Sztuka mięsa z mizeryą. — Kapusta faszerowana. — Indyk nadziewany z kompotem. — Suflet z jabłek.

Czwartek 11-go. — Kapuśniak z kartoflami. — Potrawa z mostków cielęcych. — Zając z sałatą zieloną. — Legumina z jabłkiem z półmiska.

Piątek 12-go. — Piwo ze śmietaną. — Węgorz w białym sosie. — Ryba smażona lub kotlet wołowy z sałatą. — Legumina z bułeczki ze śliwkami.

Sobota 13-go. — Rosół z pomidorami. — Paszteciki z mięsa w cieście kruchem. — Bober lub groch szparagowy. — Perliczki z kompotem ze śliwek. — Krem ponczowy.

Niedziela 14-go. — Zupa rakowa. — Potrawa z kur z kalafiorami. — Groszek zielony obłożony móźdzkami. — Zając z marmeladą z jabłek. — Meryngi z bitą śmietaną.

Poniedziałek 15-go. — Kołduny. — Barszcz burakowy czysty. — Szpinak z jajami sadzonymi. — Pieczeń cielęca z mizeryą. — Galareta ananasowa.

Wtorek 16-go. — Węgorz w marynacie. — Polewka z winą. — Kalafiory z biszamelem. — Ryba smażona lub befszyk z sałatą. — Placek suchy ze śliwkami.

Środa 17-go. — Rosół z pulpetami. — Sztuka mięsa z sosem pieczarkowym i ćwikłą. — Marchew z groszkiem z garniturem z raków. — Udziec sarni z kompotem. — Blamanż palony.

Czwartek 18-go. — Chłodnik. — Befszyk z chrzanem. — Groch szparagowy. — Pieczeń cielęca z sałatą. — Krem śmietankowy.

Piątek 19-go. — Zupa kartoflana puré z grzankami. — Sandacz po włosku. — Groszek zielony z omletem. — Ryba smażona lub pieczeń z rożna z sałatą. — Kisiel z soku z sosem śmietankowym.

Sobota 20-go. — Krupnik. — Befszyk z kartoflami. — Szabelbon z masłem. — Comber

sarni lub ryba smażona z mizeryą. — Sullet z jabłek.

Niedziela 21-go. — Zupa rumiana z galkami parzonemi. — Paszteciki z raków w muszelkach. — Ipraki. — Kurczęta ze śmietaną. — Lody malinowe.

Poniedziałek 22-go. — Rosół z pomidorami. — Sztuka mięsa z chrzanem zapiekany. — Kalafior. — Polędwica z garniturem. — Galareta z melonem.

Wtorek 23-go. — Zupa cytrynowa z ryżem. — Ozór solony z chrzanem i grochem puré. — Szpinak z omletem. — Kaczki z kompotem z jabłek. — Mleczko z konfiturami.

Środa 24-go. — Rosół z makaronem. — Sztuka mięsa z sosem białym. — Rydze duszone w całości. — Pieczeń huzarska, kartofle i buraczki. — Mleczko czekoladowe z konfiturami.

Czwartek 25-go. — Rosół z kluskami lanemi. — Sztuka mię-

sa z sosem koperkowym i ćwikła. — Pomidory nadziewane. — Kuropatwy z kompotami.

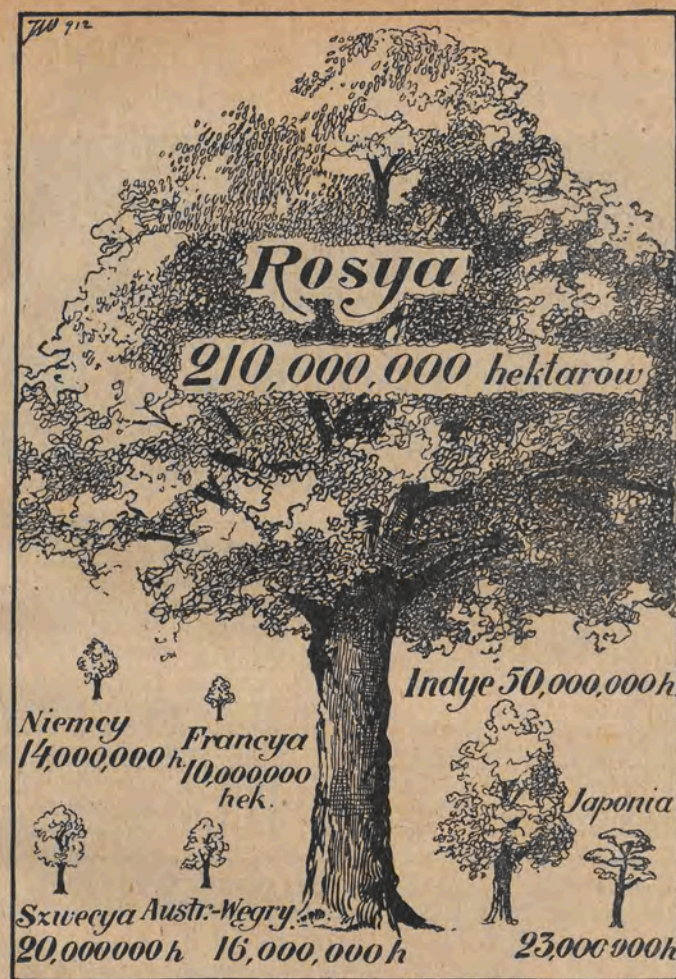
Piątek 26-go. — Barszcz zabielański z grochem. — Karasie duszone w śmietanie. — Kalafior. — Jesiotr lub sznycle cielęce z sałatą.

Sobota 27-go. — Zupa z kalafiorów. — Sztufada z garniturem. — Makaron z szynką zapiekany. — Cietrzewie z sałatą. — Kisiel kawowy z sokiem.

Niedziela 28-go. — Zupa pomidorowa. — Pasztecik ze zwierzyńny w cieście franc. — Potrawa z gruszek. — Gęś z buraczkami. — Krem czekoladowy.

Poniedziałek 29-go. — Zupa szczawiowa z jajami faszerowanymi. — Wątróbka. — Ipraki. — Zając z mizeryą. — Blamanż migdałowy.

Wtorek 30-go. — Krupnik. — Zrazy z chrzanem i kartofle. — Groszek szparagowy. — Udziec sarni z kompotem z gruszek. — Legumina z maku.

L A S Y.

Według statystycznego wykazu, ogłoszonego przez angielskie Towarzystwo geograficzne w Londynie, tereny leśne na całej kuli ziemskiej zajmują przestrzeń 1,500 milionów hektarów, a więc mniej więcej $\frac{1}{4}$ całej powierzchni ziemi. Najwięcej posiada Kanada, mianowicie 320 milionów hektarów. Europa ogółem posiada tylko 300 milionów hektarów, z których na Rosję przypada 210 milionów, na Szwecję 20 milionów, na Austro-Węgry 16 milionów, a Niemcy 41 milionów. Najuboższym krajem w lasy w Europie jest Hiszpania. Z terenów leśnych w Azji, Indye posiadają 50 milionów hektarów, Japonia 23.

wysła pocztą za zaliczeniem do Królestwa, na Litwę i Ukrainę

"PLUTON"

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.		Święta Kościoła prawosławnego.	
1 Ś.	Remigiusza B. W.	18	Sw. Jewmeńja, mcz. Kastora
2 C.	Aniołów Stróżów	19	Mcz. Trofima, Dorimedonta
3 P.	Kandyda i Ewolda] M. m.	20	Jewstafja, Kn. Mich. i Fieod.
4 S.	Franciszka Seraf. W.	21	Św. Ap. Kodrata, Dimitrja.
5 N.	21 po ś. N. M. P. Różań. Plac.	22	N. 16 S. m. Foki, pr. Jony, s. P.
6 P.	Brunona W.	23	Zacz. Kresta Gosp. Joanna.
7 W.	Marka P. W., Justyny PM.	24	Pierw. mcz. rawnopa. Fiekiły.
8 Ś.	Pelagii, Birgity Wd.	25	Prest. Sergia Radoneżsk. czud.

Wypróbowanej dobroci poleca w Warszawie
Mydła Glicerynowe TOW. FR. PULS Plac Teatralny 11.
AKC. Nowy-Świat 41.

☞ Dnia 18. Imieniny JEGO CESARSKIEJ WYSOKOŚCI Cesa-
rzewicza Następcy Tronu i Wielkiego Księcia **ALEKSEGO MIKOŁAJEWICZA.**

Święta żydowskie.

Wykaz dni nieprotestowych.

5. Niedziela
8. Czwartek św. st. st.
12. Niedziela
18. Sobota dzień galowy
19. Niedziela
26. Niedziela

Dnia 2, 3-go—Nowy rok 1,
2 Tischri 5674 r., d. 5-go—Post
Gedajach 4 Tischri, d. 11-go—
Sadny dzień 10 Tischri, d. 16,
17-go—Kuczki 15, 16 Tischri d.
22-go—Święto palmowe 21 Ti-
schri, d. 23-go—Koniec kuczek
22 Tischri, d. 23-go—Koniec
kuczek 23 Tischri.

„TLENOL” eliksir, krem, proszek
do zębów. Prof. D-ra NAPOLEONA CYBULSKIEGO.

PAŹDZIERNIK.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.		Święta Kościoła prawosławnego.	
9 C.	Dyonizjo B. M.	26	⊕ św. Ap. i Ewang. Ioanna Bog.
10 P.	† Francisz. Rocz. z pod Choc.	27	Mcz. Kallistrata, Prp. Ign.
11 S.	Placydy i Zenajdy P. p.	28	Pr. Charitona, mcz. Aleks.
22 N.	22 po ś. Maksymil. B.W. Lud.	29	N.17.Pr. Kirjaka, Fieofana m.
13 P.	Edwarda Kr. W.	30	Sw. mcz. Grigorja, Michaila
14 W.	Kalliksta P. W., Ewarysta.	1	⊕ Okt. Pokrow. Przeświat. Bog.
15 S.	Jadwigi Wd., Teresy P.	2	Sw. mcz. Kiprjana, Błż. Andr.
16 C.	Martyniana i Satoryana Mm.	3	Sw. mcz. Dionisja, S. Joanna
17 P.	†Wikt. M., Małgorzaty. Alac.	4	Sw. m. Jefejcia, Pr. Piotra
18 S.	⊕ Łukasza Ew., Justa M.	5	⊕ Sw. Piot. Alek., Iony i Fil.
19 N.	23 po ś. J. Kan. Piot. z Alkan.	6	N. 18. Sw. Ap. Fomy
20 P.	Ireny, Marty i Saulii Pp. Mm.	7	Mcz. Sergia i Wakha.
21 W.	Urszuli P. M., Hilaryona Op.	8	Pr. Pelagii i Tasji
22 S.	Korduli i Alodyi Pp. Mm.	9	Sw. Ap. Jakowa Alfiejewa
23 C.	Seweryna Romana Bd. Mm.	10	Mucz. Jewlampja, Jewlampji
24 P.	†Rafala Arch.	11	Sw. Ap. Filippa.
25 S.	Kryspina i Kryspiniana Mm.	12	Sw. Kos., m. Prowa Tar.
26 N.	24 po św. Ewarysta P. M.	13	N. 19. Mcz. Karpa, Florent.
27 P.	Sabiny P. M., Frumencjusza	14	Mcz. Nazarja, Pr. Nikoł.
28 W.	Szymona i Tadeusza Ap.	15	Pr. Jewfimja, Pr. mcz. Łukj.
29 S.	Narcyza B. W., Euzebij P. M.	16	Mcz. Longina sotn., Jewprak.
30 C.	Germana i Serapiona Bb.Ww.	17	Pr. Osji, Andreja, Sw. Łaz.
31 P.	†Wigilia. Symfioniusza i Ol.	18	Sw. Ap. i Ewang. Łuki.

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S ł o Ń c e						K s i ę ż y c e					
	Wschód		Zachód		Długość dnia		Ubyło		Wschód		Zachód	
	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.
1	6	2	5	37	11	35	5	10	7	45 r.	5	45 pp.
5	6	8	5	28	11	21	5	24	1	40 pp.	7	43 w.
10	6	17	5	16	10	59	5	46	4	9 „	1	48 pn.
15	6	26	5	5	10	39	6	6	4	54 „	6	34 r.
20	6	35	4	54	10	19	6	26	7	7 w.	12	47 pp.
25	6	44	4	44	10	0	6	45	2	4 pn.	3	14 „
31	6	55	4	31	9	36	7	9	9	51 r.	4	51 „

☿ Pierwsza kw. d. 7, o g. 3 m 10 r.

☿ Ponia d. 15, o g. 7 m. 31 r.

☿ Ponia kw. d. 22, o g. 12 m. 17 pn.

☿ Now d. 29, o g. 3 m. 53 pp.

Październik. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Literatura niemiecka.

Pieśń o Nibelungach. (przekł. Szabrańskiego) 1.50. — *Lessing*. Natan Mędrzec 0.75. — *Emilia Galotti* 0.50. — *Goethe*. Cierpienia młodego Wertera (przekł. Brodzińskiego) 0.20. — *Egmont* (przekł. Ujejskiego) 0.15. — *Goetz von Berlichingen* (przekł. Lewestama) 0.40. — *Faust* (przekł. Jenikego) 0.40. — *Ifigenia w Taurydzie* (przekł. Kasprowicza) 0.12. — *Reineckelis* (przekł. Jenikego) 0.25. — *Wilhelm Meister* (przekł. Chmielowskiego) 3.00. — *Wybór pism* (przekł. Jenikego) 1.50. — *Z mojego życia* (przekł. Jenikego) 2.00. — *Schiller*. Dzieła poetyczne i dramatyczne (2 t.) 8.50. — *Dzielnica Orleańska* (przekł. Odyńca) 0.25. — *Dymitr* 1.50. — *Wallenstein* 1.20. — *Wilhelm Tell* 0.20. — *Zbójcy* 0.20. — *Intryga i miłość* 0.20. — *Don Carlos* 0.30. — *Hoffman*. Dyable eliksiry 1.20. — *Złoty garnek* 0.35. — *Grillparzer*. Gra uczuć i fal morskich 0.60. — *Biada kłamecy* (przekł. Kasprowicza) 0.80. — *Heine*. Wybór pism (3 t.) 2.60. —

Niemcy 0.60. — *Gutzkow*. Uriel Akosta. 0.50. — *Heyse*. Wybór pism (3 t.) 1.00. — *Spielhagen*. Faustulus 0.75. — *Natury zagadkowe* (4 t.) 3.60. — *Sudermann*. Honor 0.20. — *Kuma trojska* 0.75. — *Hauptmann*. Biedny Henryk (przekł. Kasprowicza) 0.70. — *Budnik Thiel* 0.35. — *Dzwon zatopiony* (przekł. Kasprowicza) 0.75. — *Hanusia* (przekł. Konopnickiej) 0.30. — *Kolega Crampton* 0.60. — *Róża Bernd* (przekł. Kasprowicza) 1.00. — *Samotni* 0.24. — *Święto pokoju* 0.25. — *Tkacze* 0.20. — *Woźnica Henszel* 0.60. — *Fulda*. Nowella d'Adrea 0.40. — *Kellerman*. Ingeborga 0.75. — *Schnitzler*. Anatol 0.30. — *Sutner*. Precz z orężem. 0.50. — *Wasserman*. Dzieje Renaty Fuchs 1.60.

Literatura duńska.

Andersen. Bajki i opowiadania 0.25. — *Tylko grajek* 1.80. — *Bang*. Biały dwór 0.60. — *Kierkegaard*. Dziennik uwodziciela 1.00. — *Michaelis*. Beata Rosa 0.40. — *Elsie Lindtner* 0.40. — *Wiek niebezpieczny* 1.20. — *Spendsen*. Bornholmskie ba-

śnie 0.80. — *Jacobsen*. Niels Lyhne 0.80.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Łatwe: *Wachs P.* Peccadille. —.30. *Wenzel H.* Rondino. Cavatine. Petit menuet. Allegretto de l'op. „Oberon” de C. M. Weber. Etude. Le coucou —.40. *Łodwigowski E. J.* op. 54. Wiosenne siewy. Zbiorek melodyj polskich ułożonych w formie małych rond i waryacji. Zeszyt I. II, III, IV, po —.90.

Średniej trudności: *Łodwigowski E. S.* Wiazanka najpiękniejszych melodyj z opery „Halka”, St. Moniuszki. Zeszyt I 60. Zeszyt II —.80. *Łodwigowski E. S.* Wiazanka najpiękniejszych melodyj z opery „Hrabina”, St. Moniuszki. Zeszyt I —.80 Zeszyt II —.1. *Łodwigowski E. S.* Wiazanka najpiękniejszych melodyj z opery „Straszny Dwór”, St. Moniuszki 1. —. *Troschel W.* Wiazanka najpiękniejszych melodyj z opery „Flis”, St. Moniuszki 1. —. *Moniuszko St.* Wybór najpiękniejszych melodyj z opery „Paria” —.75.

Trudne: *Weksler S. H.* op. 137. Prélude. —.60. *Adamowski W.* Paraphrase de deux Valses. —.60. *Stańkowski B.* p. 23. Krakowiak № 3. —.40 *Galos C.* op. 17 Le chant du berger. Nocturne. —.30. *Holst E.* Seguidilla. Danse espagnole —.40.

TAŃCE.

Berezow S. Bajka jesienna. Walc. —.50. *Brzeziński H.* Banfy—Valse. —.50. *Rapacki V.* Aëroplane. Valse. —.50. *Hertz W.* Kolejarz. Mazur. —.30. *Krautstoft St.* Powiew wiosny.

Walc. —.50. *Sonnenfeld A.* op. 160. Chór polskiej straży nocnej. Marsz. —.40.

ŚPIEWY.

Lipski St. op. 9 Dwanaście pieśni. Zeszyt I, II, III, IV, po 1,25. *Petrow A.* Choć kłamstwem poi mą duszę. —.60. *Szych B.* Tęsknota. —.30. *Szopski F.* op. 31. Trzy pieśni: № 1. Ahaswer. —.80. № 2. Zwierciadło —.80. № 3. Prelud. —.60. *Opieński H.* op. 9 C. Triolet —.50. *Szymanowski K.* Pielgrzym —.45.

Notatnik historyczny.

2. r. 1892. Zgon pisarza franc. Ernesta Renana w Paryżu (ur. 1823). — 4. r. 1669. Zgon malarza Rembrandta w Amsterdamie (ur. 1606). — 5. r. 1908. Bułgaria zostaje królestwem. 8. r. 1834. Zgon kompoz. franc. Adryana Boieldieu w Jarcy (ur. 1775). — 9. r. 1835. Ur. kompozytor franc. Kamil Saint-Saëns w Paryżu. — 10. r. 1861. Ur. podróżnik Fridtjof Nansen w Chrystyanii. — 12. r. 322 przed Nar. Chr. Zgon mówcy greckiego Demostenesa (ur. 383) — r. 1492. Krzysztof Kolumb ląduje w Guanahani w Indyach Wschod. — 16. r. 1793. Królowa francuska Marya Antonina ginie na gilotynie (ur. 1755). — r. 1827. Ur. malarz Arnold Böcklin w Bazylei († 1901). — 17. r. 1893. Zgon kompozytora franc. Karola Gounoda w St. Cloud (ur. 1818). — 18. r. 1678. Zmarł malarz holend. Jakób Jordaens w Antwerpii (ur. r. 1593). — 19. r. 1745. Zgon satyryka ang. Jonatana Swifta w Dublinie (ur. 1667). — r. 1909. Zgon antropologa i lekarza Cezara Lombroso w Turynie (ur. 1836). — 21. r. 1790. Ur. poeta

franc. Alfons Lamartine w Milly († 1869). — 22. r. 1811. Ur. kompozytor Franciszek Liszt w Raiding († 1886). — 1859. Zgon kompoz. Ludwika Spohra w Kassel (ur. 1784). — 24. r. 1601. Zgon astronoma Tycho Brahe w Prade (ur. 1546). — 26. r. 1889. Zgon dramaturga franc. Emila Augiera w Croissy (ur. 1820). — 27. 1782. Ur. skrzypek Mikołaj Paganini w Genui († 1840).

Dla rolników. Oczyszczyć i przechować narzędzia od żniw, aby nie zawadzały. Opatrzeć budynki na zimę. Zakwaszać liście buraczane, ćwikłę i t. p. Drzwi w oborach, stajniach i chlewach na noc zamykać. Przechodzić powoli z paszy letniej na zimową. Okna naprawiać, szyby wstawiać. Rozpocząć orkę zimową siłą. Porobić odpływy dla wód jesiennych i blizkich już zimowych; w tym celu pootwierać przekopy w rowach na pola. Czyścić bydło, podścielać pod dostatkiem. Zwozić i przygotowywać drzewo na opał. W polach i w pewnym oddaleniu od gumien tępić myszy, prowadząc „tyfus mysi” z pewnych źródeł z Warszawy. Przejrzeć młocarnię i uporządkować. W szkółkach mnożyć porzeczki z sadzonek, w sadzie smarować pnie od dołu i grubsze gałęzie mieszaniną wapna z krowieńcem i popiołem drzewnym; w pasiece zabezpieczyć ule przed myszami. Nie pozwalać poić bydła w stawach zarybionych. W lesie zbierać żołędzie, nasienie klonów, obrywać szyszki jodłowe. Rozpoczyna się praca w gumnach.

Dla ogrodników. W tym miesiącu trzeba sadzić drzewa i krze-

wy wszelkiego rodzaju, bo pora to najstosowniejsza. Robić to niezwłocznie z nastaniem przy-mrozków. Zbierać późniejsze jabłka i gruszki, składować w piwnicach i lochach starannie przewietrzać. Regulówki w ogrodach i pod szkółki owocowe, sadzić w szkółkach dziczki. Zbierać warzywa i umieszczać w składach. Pod wiosenne siewy rzodkiewki i szpinak gnoić i uprawiać ziemię.

Kalendarz myśliwski. Kończy się polowanie na kuropatwy, dla których z końcem miesiąca urządzać zimowiska. Rozpoczynają się polowania z ogarami.

Wolno polować na dziki, łosie, jelenie, sarny, zające, głuszce, cietrzewie, jarzabki, kuropatwy, dropie, kwiczoły i ptactwo przelotne.

Dla gospodyń.

Ostre chłody, teraz panujące umożliwiają przechowanie w świeżości wielu produktów, to też zwierzyzna może nabyć pożądaną kruchości przed użyciem jej na pieczone.

Sarny, zające i kuropatwy dostawiane są w wielkiej liczbie na targi a ptactwa także nie brakuje, choć niektóre gatunki, jak: dzikie gęsi i kaczki, odlatują, jeśli weczesne chłody się zaczynają, ale są kurki wodne, dubelty, jarzabki, kwiczoły, bekasy, a przy końcu tego miesiąca przylatują z północy jemioluski.

Przybywa też wykwinne pieczone z bażantów, które teraz już są dorosłe.

Z domowego drobiu miesiąc ten ma do rozporządzenia wszystkie gatunki, z wyjątkiem gołębi; pawie także należą do

Hygiena.

Korzyści jednostajnej temperatury. Uczucie zimna nie dość że jest przykrem, lecz przy dłuższym trwaniu może nasz organizm narazić na poważne szkody. Z nagłego oziębienia powstaje paraliż, newralgia i t. p.; krew, cofając się z mocno oziębionych kończyn i powierzchni ciała, w głąb jego, wypełnia nadmiernie części wewnętrzne. Pory skóry, ściśnięte przez zimno, przestają parować, wskutek czego możliwe jest samozatrucie wyziewami ciała: наконец fagocyty, ci naturalni nasi obrońcy, słabną, tracąc swą zdolność odporną, a organizm nasz zostaje wydany na łup mikrohom chorobotwórczym, które nim ovladają z łatwością. Prócz tego, zimno wywiera także zły wpływ moralny, co się daje zauważyć w klasie pracującej. Wieśniak, wróciwszy wieczorem znudzony do domu, jeśli ma jasną i ciepłą izbę, wtedy odpocząwszy, pragnie czegoś nowego się dowiedzieć, przeczytać książkę lub naradzić się z sąsiadami o potrzebach i ulepszeniach swego gospodarstwa. Zimno w mieszkaniu i niedostateczne oświetlenie odbierają mu ochotę do myślenia i rozmowy, zabijają inteligencję i utożsamiając odpoczynek ze snem, robią z człowieka bezmyślną maszynę — co udziela się i jego otoczeniu. Gorzej jest jeszcze pod tym względem z robotnikami miejskim, gdzie miesca różnorodnych rozrywek dają mu to, czego często dom jego jest pozbawiony: lokal ciepły, jasny, rozrywkę i — kieliszek.

Śmiało twierdzić można, iż tańsze i lepsze mieszkania są,

rzadkości, gdyż przeważnie chowane są w małej liczbie i po zabiciu kilku sztuk w lecie, na jesień zostają tylko sztuki przeznaczone do chowu.

Na ich miejsce przybywają perliczki, dające wyborne pieczone, tylko pod względem wielkości ustępujące indykom — oraz kapłony, zdatne już o tej porze do zabicia.

Kurcząt jest jeszcze trochę, a kury, pulardy, indyki, kaczki — dopełniają ten dział, obficie w tym miesiącu zaopatrzony.

Mięso wołowe, cielęce i wieprzowe zwykle tanieje nieco w tej porze, gdyż przechowanie jego jest łatwiejsze; barany i woły są wypasione, tłuste i smaczne.

Prosięta jesiennie wcześniej — także już są dosyć duże i zdatne do zabicia.

Ryb wszelkie gatunki łowią się teraz obficie, z wyjątkiem pstrągów, których zresztą u nas jest bardzo niewiele, z powodu, iż potrzebują one wody zimnej, wartko płynącej, o dnie kamienistym.

Warunki te znajdują tylko w strumieniach górskich; na równinach prawie nie żyją. W tym miesiącu znikają raki, prawie na pół roku; amatorzy ich muszą się kontentować konserwami.

Wiele delikatnych jarzyn ubywa w tym czasie: zostają z nich tylko kalafiori, które teraz umiają przekupnie przez rok prawie cały przechowywać, pomidory, salsefia i szpinak.

Ogórków świeżych także już bardzo mało: jesień zimna, posępna, nadchodzi, gasząc życie i zieloność w ogrodach.

w dziele umoralnienia mas szerokich potężnym sprzymierzeniem szkół i niejako ich dopełnieniem.

O ile jednak ciepło jest dla nas korzystne, o tyle zbyt gorąco szkodliwe, gdyż powoduje uderzenia krwi do głowy, usposabia do niedokrwiistości i zmniejsza apetyt.

Dlatego też w wielu zakładach publicznych, jak szkoły, szpitale i t. p., przyjęto pewną normę stałej temperatury.

We Francji dochodzi ona do 16-stu st. Réaumura, w Niemczech do 18-tu, ale zupełnie dostateczna dla zdrowego człowieka jest temperatura 13—15 st., tylko dla noworodków i ludzi w wieku podeszłym powinna być nieco wyższa.

Przy tej ciepłocie powietrza ubranie nasze może być lekkim, nie krępującem swobodnych ruchów.

Za ubranie najlepsze można by uważać takie, któreby nam służyło na każdą porę roku: jak dotychczas, zadaniu temu najlepiej odpowiadają wełna i bawełna.

Miesiąc w podaniach.

Dnia 22-go słońce wchodzi w znak wagi. Znak ten został obmyślony przez Egipcjan, był odrzucony przez Greków, którzy mieli tylko 11 znaków w zodiaku. Rzymianie znowu przywrócili Wagi, ponieważ August urodził się dn. 23-go. Tak więc pochlebstwo połączono z astronomią w celu uczczenia urodzin imperatora. Miesiąc ten oddano pod opiekę Marsa, chociaż inni, jako miesiąc winobrania, oddają go opiece Bachusa. W Grecji boga wina czczono pod na-

zwą Dionyzosa. Święta Dionyzajskie (winobrania) odznaczały się wesołością i swobodą tak dalece, iż nawet niewolnicy podczas tych świąt byli uważani jako wolni. Wieśniacy z twarzami umazanymi drożdżami winnemi zabawiali się grą w „ascolia”. Zabawy odbywały się we wszystkich miastach Grecji jednocześnie.

W Rzymie święcono w tym miesiącu: dn. 11 *Medetrinalia* na cześć Medetriny, bogini medycyny, przyczem odprawiano libacje, jako środek przeciw chorobom. Dn. 12 *Augustalia* na pamiątkę wejścia Augusta do Rzymu po zwycięstwie nad Partami; dn. 13 *Fontinalia* na cześć nimfy kaskad; przyczem rzucano kwiaty w fontanny i kaskady; dn. 15 poświęcono konia Marsowi jako patronowi tego miesiąca. Dn. 19 poświęcenie broni, zwane *Armilustriæ*, zarazem ogólny przegląd wojska na polu Marsowem; dn. 30 obchody na cześć boga pór roku i owoców. Bachanalie, obchodzone przez rozmaite ludy aż do IX wieku, zostały zniesione dopiero na concylium w Konstantynopolu w r. 692.

W kalendarzu republikańskim dn. 22 rozpoczyna się *Bru-maire*, miesiąc mgły.

Obiady.

Środa 1-go. — Rosół z pulpetami. — Sztuka mięsa z sosem pietruszkowym i ewikla. — Kalarepa na sposób szparagów. — Pieczeń cielęca z sałatą. — Kremik z kaszki pszennej.

Czwartek 2-go. — Zupa grochowa z grzankami. — Potrawa z mostków cielęcych z pulpetami. — Kalafiory. — Młode in-

dyczki z kompotem. — Merengi z bitą śmietaną.

Piątek 3-go. — Piwo ze śmietaną. — Ryba nadziewana. — Groszek zielony z omletem. — Bułeczka z makiem.

Sobota 4-go. — Rosół z pomidorami. — Ozór na szaro. — Szpinak z omletem. — Zając z marmeladą z jabłek. — Ryż z bitą śmietaną.

Niedziela 5-go. — Zupa rakowa. — Vol-au-vent z kur. — Kalafiory. — Comber barani, kartofle i buraczki. — Krem ponczowy mrożony.

Poniedziałek 6-go. — Barszcz burakowy i kartofle. — Potrawa z kur z kalafiorami. — Jabłka w cieście smażone.

Wtorek 17-go. — Kapuśniak z kartoflami. — Befszyk z chrzanem. — Groszek zielony z omletem. — Pieczeń z rożna z sałatą. — Sago na mleku z sokiem.

Środa 8-go. — Liście szczawio-we na rosole. — Pasztet ze zwierzyny w cieście kruchem. — Kapusta włoska z masłem. — Połędwica z garniturem. — Suflet z jabłek.

Czwartek 9-go. — Zupa neapolitańska z grzankami. — Zrazy nelsonskie. — Groszek szparagowy. — Udziec sarni z sałatą kartoflaną. — Jabłka w cieście smażone.

Piątek 10-go. — Zupa ze śliwek z kluskami. — Sandacz po włosku. — Rydze w całości smażone. — Ryba smażona lub sztufada z sałatą. — Jabłka pieczone.

Sobota 11-go. — Krupnik. — Potrawa z kaczek w białym sosie. — Szabelbon z masłem. — Udziec sarni z kompotem. — Krem palony.

Niedziela 12-go. — Zupa rakowa. — Sztufada z garniturem. — Groszek zielony, obłożony mózdzkami. — Geś nadziewana i buraczki. — Budyń parzony z szodonom.

Poniedziałek 13-go. — Czernina z geś. — Paszteciki z mózdzku w muszelkach. — Szpinak z jajami sadzonymi. — Ptactwo dzikie z kompotem. — Suflet z powidel.

Wtorek 14-go. — Rosół z pomidorami. — Sztuka mięsa z chrzanem. — Makaron zapiekany z szynką. — Kurczęta z sałatą. — Kisiel śmietankowy z sosem.

Środa 15-go. — Zupa szczawiowa z jajami na twardo. — Kiełbasa z sosem i kartofle. — Kalafiory. — Pieczeń z rożna, z sałatą z jarzynek. — Blamanż czekoladowy.

Czwartek 16-go. — Zupa z jabłek z grzankami. — Potrawa z mostków cielęcych. — Marchew z groszkiem z garniturem z raków. — Pieczeń huzarska, kartofle i kapusta. — Galareta ponczowa.

Piątek 17-go. — Łosoś z sosem majonezowym. — Polewka z wina. — Groszek zielony z omletem. — Ryba smażona lub sznycle cielęce z sałatą. — Pianka z kaszki pszennej z sokiem.

Sobota 18-go. — Zupa ze śliwek z grzankami. — Vol-au-vent z pulard. — Ipraki. — Zając z sałatą z kartofli. — Pianka z podlewą czekoladową.

Niedziela 19-go. — Zupa pomidorowa. — Zrazy nelsonskie. — Salsefia. — Pieczeń cielęca z sałatą. — Jabłka w cieście smażone.

Poniedziałek 20-go. — Zupa „Julienne” z jajami sadzonymi. — Sztuka mięsa zapiekana z chrza-

nem. — Potrawa z mózdków cielęcych. — Indyczki młode z kompotem. — Galareta z melonem.

Wtorek 21-go. — Kołduny. — Rosół z kaszką. — Wątróbka w szarym sosie. — Kuropatwy z marmeladą z jabłek. — Merengi z bitą śmietaną.

Środa 22-go. — Rosół z sagiem. — Sztuka mięsa rumiana z krokietami z kartofli. — Kalafiory. — Górka cielęca nadziewana z sałatą czerwoną. — Krem orzechowy.

Czwartek 23-go. — Barszcz wołyński. — Zrazy nelsonskie. — Kalafiory. — Zając z kompotem. — Mleczko z bitą śmietaną.

Piątek 24-go. — Rosół z ryb z kluskami franc. — Karp na szaro. — Potrawa z gruszek. — Ryba smażona lub befszyk z chrzanem. — Legumina mickiewiczowska.

Sobota 25-go. — Zupa cytrynowa. — Kotlety cielęce z sosem amoretkowym. — Kalarepa z garniturem z raków. — Kaczki z jabłkami. — Kisiel z soku ze śmietanką.

Niedziela 26-go. — Czernina z kaczek. — Paszteciki z mózdku w muszelkach. — Ipraki. —

Pieczeń cielęca z sałatą kartoflaną. — Krem śmietankowy z biszkoptami.

Poniedziałek 27-go. — Barszcz z uszkami. — Befszyk z chrzanem. — Marchew z groszkiem i ciastem ptysowym. — Perliczki z kompotem z moreli. — Jabłka w cieście smażone.

Wtorek 28-go. — Zupa z kalafiorów z makaronem włoskim. — Karasie z śmietanie. — Szpinak z omletem. — Ryba smażona lub polędwica z garniturem. — Legumina z jabłek z półmiska.

Środa 29-go. — Rosół z fasolą. — Sztuka mięsa z sosem pieczarkowym i musztarda. — Makaron zapiekany z szynką. — Pieczeń cielęca z sałatą. — Ryż z bitą śmietaną.

Czwartek 30-go. — Zupa szczawiowa z jajami faszerowanymi. — Potrawa z gorzki cielęcej. — Kalafiory. — Udziec sarni z kompotem. — Mleczko czekoladowe z bitą śmietaną.

Piątek 31-go. — Zupa grzybowa ze śmietaną. — Sandacz po włosku. — Pierogi leniwe z sera. — Ryba smażona lub befszyk z chrzanem. — Krem cytrynowy.

jeden lekarz — na 7,300. W Syberii stosunek ten jest dwa razy gorszy. Nie można liczyć na przyszłość, gdyż liczba lekarzy, dostarczanych przez uniwersytety, nie wzrasta, lecz raczej ma być niższa.

Wyszło doktorów:

Lata	Z uniwersytetów	Z akademii
1898	940	138
1899	825	165
1900	838	146
1901	828	138
1902	760	128
1903	768	130
1904	764	145
1905	14	65
1906	731	108
1907	694	101

STATYSTYKA CHLEBA.

Paryski „Journal” podaje dane statystyczne konsumpcji chleba w różnych krajach. Według nich, pierwsze miejsce zajmuje Dania, gdzie przypada na głowę 287 kilogramów chleba; dalsze statystyczne dane wykazują: w Belgii 274 kilogramy, we Francji 234, w Szwajcarii 212, w Niemczech 209, w Hiszpanii i Austrii po 195, w Rosji 173, we Włoszech 125 rocznie na głowę. Ostatnie miejsce zajmuje Portugalia ze 102 kilogramami.

Święta Kościoła rzym-katolickiego.		Święta Kościoła prawosławnego.	
1 S.	Wszystkich Świętych.	19	Prr. Joila, Błz. Kleop. Joan.
2 N.	25 po św. Jerzego B. W.	20	N. 20. Wiel. mcz. Artiemja.
3 P.	☿ Dzień Zaduszny. Hub., Syl.	21	☿ Pr. Haryona, mcz. Dasija.
4 W.	Karola Boromeusza, Wital.	22	☿ Kazan. Ikony Bożej Materi.
5 S.	Zacharyasza, Elżbiety.	23	Sw. Ap. Jakowa br. Gosp. Ign.
6 C.	Leonarda W., Feliksa.	24	Mcz. Arefy, św. Afanasija.
7 P.	† Nikandra i Karyny M.m.	25	Mcz. Markjana i Martija.
8 S.	Gotfryda i Maura Bb. Ww.	26	Sw. w. m. Dimitrja, Afanasja

Puder ATHENA FR. PULS w Warszawie
poleca TOW. AKC. Plac Teatralny 11.
Nowy-Świat 41.

☿ Dnia 3. Rocznicą wstąpienia na tron JEGO CESARSKIEJ
MOŚCI Najjaśniejszego Pana **MIKOŁAJA II ALEKSANDROWICZA**.
☿ Dnia 27. Rocznicą urodzin JEJ CESARSKIEJ MOŚCI Cesarzo-
wej wdowy **Maryi Teodorówny**.

Wykaz dni nieprotestowych.

1. Sobota WW. ŚŚ.
2. Niedziela
3. Poniedziałek dzień galowy
9. Niedziela
16. Niedziela
23. Niedziela
27. Czwartek dzień galowy
30. Niedziela

Święta żydowskie.

Dnia 1-go—1 Marcheschwan.

Hennebergowskie srebro zastępuje w zupełności czyste srebro
Skład fabryczny Braci **HENNEBERG**
Warszawa, Wolska Nr. 17. Sklep: Trębacka Nr. 1.

LISTOPAD.

Święta Kościoła rzym-katolickiego.		Święta Kościoła prawosławnego.	
9 N.	24 po ś. Op. N.M.P. Teod. Ores	27	N. 21. M. Nestora, Mar. Kap.
10 P.	Andrzeja z Awelinu W.	28	Mcz. Tierenta, mcz. Parask.
11 W.	Marcina B. W.	29	Pr.m. Anastasji, pr.m. Awr.
12 S.	Marcina P. M., 5 braci męcz.	30	Sw. mcz. Zinowfija, m. Zinowj.
13 C.	Dydaka W., Zebiny M.	31	Sw. App. Stachja i Amplja
14 P.	Jukunda B. W.	1	Sw. beszs. Kosmy i Damjana
15 S.	Leopolda W.	2	Mcz. Akindina, Prp. Markj.
16 N.	27 po ś. Stanisł. K., Edmunda	3	N. 22 Mcz. Akepsima jep.
17 P.	Grzegorza cudotw. B. W.	4	Pr. Joannikja, św. Grigor.
18 W.	Odon, Pośw. b. ś. App. P. P.	5	Mcz. Galaktjora, św. Grigorja.
19 Ś.	Elżbiety Kr. Wd.	6	Prp. Pawła isp., Prp. Warl.
20 C.	Feliksa Walezyusza W.	7	Mcz. Jerona, Prp. Łazarja.
21 P.	Ofiarow. N. M. P. Alberta.	8	Sob. Ar. Michaila i pr. b. sil.
22 S.	Cecylii P., Marka i Stef. Mm.	9	Mcz. Onisifora, Porfirja.
23 N.	28 po ś. Klemensa i Felicytat.	10	N. 23. Sw. Olimpa i Rodj.
24 P.	Jana od Krzyża W.	11	W. mcz. Miny, m. Wiktora.
25 W.	Katarzyny P. M., Erazma M.	12	Sw. Joanna miłost., Prp. Niła.
26 Ś.	Piotra, Konrada, Sylwestra	13	S. Joanna Złotoust., m. Nikif.
27 C.	☿ Wirgiliusza B. W., Barl.	14	☿ S. Ap. Filippa, s. Grigorja
28 P.	† Mansweta B. M., Rufa M.	15	Mcz. Gurja, Samona i Awiwa.
29 S.	Saturnina i Filemona Mm.	16	Sw. Ap. i Ewang. Matfiej.
30 N.	1 Ad. r. Andrzeja A., Justyny.	17	N. 24 S. Grigorja jep. N. Łaz.

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S ło Ń c e				K s i ę ż y c e			
	Wschód		Zachód		Wschód		Zachód	
	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.
1	6	57	4	30	9	33	7	12
5	7	5	4	22	9	17	7	28
10	7	14	4	14	9	0	7	45
15	7	23	4	6	8	43	8	2
20	7	32	3	59	8	27	8	18
25	7	40	3	53	8	13	8	32
30	7	48	3	49	8	1	8	43
11	17	r.	5	32	pp.			
2	2	pp.	10	19	w.			
2	53	„	3	9	r.			
4	20	„	9	28	„			
10	17	w.	1	6	pp.			
4	9	r.	2	9	„			
11	1	„	5	19	„			

☿ Pierwsza kw. d. 5. o. g. 7 m. 38 w.
☿ Pełnia d. 13. o. g. 12 m. 33 p.
☿ Ostatnia kw. d. 21. o. g. 9 m. 21 r.
☿ Now d. 28. o. g. 3 m. 5 r.

Listopad. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Literatura szwedzka.

Tegner. Trytjof 0.75. — Axel 0.85. — Pierwsza komunია 0.50. — *Flygare—Carlén.* — Bracia mleczni 2.00. — Rok zameżcia 1.70. — Kapryśna kobieta (3 t.) 2.70. — *Schwartz.* Namietności 1.35. — Bratowe 1.50. — Przygody mojego życia (2 t.) 1.80. — *Strinberg.* Inferno 0.50. — Samotność 0.50. — Ojciec 0.30. — Panna Julia 0.30. — Mieszkańcy Hemsoe 0.80. — *Lagerlöf.* Dziwy Antychrysta (3 t.) 1.20. — Jerozolima (2 t.) 2.40. — Legendy Chrystusowe 1.20.

Literatura norweska.

Björnson Björnsterne. Mary (2 t.) 0.80. — Laboremus 0.50. — Ponad siły 0.20. — Bankructwo 0.40. — Nowożeńcy 0.40. — Leonarda 0.30. — *Ibsen.* Wybór dramatów 3.00. — Brand 2.00. — Dzika kaczka 0.20. — Gdy się zbudzimy z pośród zmarłych 0.75. — Jan Gabryel Borkman 0.40. — Mały Eyolf 0.10. — Mistrz Solness 0.30. — Pani zamku Östrot 0.10. — Peer

Gynt 1.00. — Rycerze północy 0.60. — Upiory 0.12. — Wróg ludu 0.25. — Zmartwychwstanie 0.30. — Związek młodzieży 0.20. — Nora 0.12. — *Lie.* Ideolog 0.25. — O zachodzie 0.20. — Niobe 1.50. *Kielland.* Fortuna 0.60. — Kapitan Worse 0.25. — Mały Maryusz 0.40. — Śnieg 0.40. — Trucizna 0.60. — *Garborg.* Górskie powietrze i inne opowieści 0.30. — Mężczyźni 0.60. — U mamy 0.80. — Utracony ojciec 0.80. — Znużone dusze 1.20. — *Hamsun.* Głód 1.00. — Niewolnicy miłości 0.60. — Pan 0.60. — Redaktor Lynge 1.20. — *Wiktor* 0.25.

LITERATURA CZESKA.

Świeta. Z naszych walk i bojów 0.25. — Pradziad i prawnuk 1.20. — Obrazki z gór 0.80. — *Vrchlicki.* Wybór poezji 1.20. — Duch i świat 1.00. — *Machar.* Magdalena 1.00. — *Rais.* Patryoci z zakątką 0.75. — *Zeyer.* Król Kofetua (przekł. Miriama) 0.80. — Król Menkera 0.40. — Raduz

i Mahulena 0.25. — Wieczór u Idalii 0.25. — Wybór pism (przekł. Miriama w 2 t.) 3.00.

LITERATURA WĘGIEJSKA.

Petőfi. Wojak Janosz 0.45. — *Jokay.* Biedni bogacze 2.50. — Bielica Liwoczańska 2.50. — Czarne dyamenty 1.80. — Kobieta z morskimi oczyma 0.60. — Nowy dziedzic 2.50. — Oceania 0.60. — Od Wisły do Gangesu 2.50. — Papuga 0.30. — Poruszmy z posad ziemię 1.80. — Serce kamienne 3.00. — Szczęśliwy gracz 0.90. — Złote czasy Siedmiogrodu 2.70. — *Jösika.* Ostatni Batory 0.50. — *Madach.* Tragedya człowieka 0.60.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Latwe: *Fröhlich O.* Mélodie. *Wenzel H.* Danse hongroise — 30. *Nürnberg H.* op. 302. № 8. Cantabile. — 20. *Carman M.* op. 502. Paysannerie — 30. *Ronald John.* Deux petits rondeaux — 30. *Poldini Ed.* op. 11. № 1. Polichinelle — 20. *Carman M.* op. 387. Valse ingenue — 20. *Średniej trudności:* „Gdyby orłem być”. Dumka podolska. Opracował *Wł. Krogulski.* — 30. „Walecznych tysiąc”. Melodya ludowa, opracował *Wł. Krogulski.* — 20. „O gwiazdeczko, coś błyszczała”. Melodya ludowa, opracował *Wł. Krogulski.* — 20. „Marsz Sokółów”, opracował *Wł. Krogulski.* — 20. Polonez Kościuszkowski, opracował *Wł. Krogulski.* — 20. „Kalina”. Komorowskiego, opracował *Wł. Krogulski.* — 20. *Trudne:* *Stalkowski R.* op. 16. № 4. All'antico — 40. *Sto-*

jowski. op. 10 № 2. Caprice orientale — 60. *Franck C.* Danselente. — 20. *Lavello R.* op. 22. L'Adieu. Romance sans paroles. — 40. *Grünfeld A.* op. 53. № 6. Scherzino — 40. *Dvorák A.* op. 85. № 7. Danse bohémienne — 40.

TAŃCE.

Krautstoft St. Mizia. Walc. — 6. *Szymborski M.* Marsz astronomiczny. — 40. *Stalgiński I.* Je t'aime. Valse. — 50. *Marchetti F. D.* Captivante. Valse lente. — 50. *Paans W. J.* Le vrai Diabolo. Valse. (Notre amour est mort!) — 50. *Löhrl Fr.* op. 48. Mahmed. Marche sur les motifs arabes. — 50.

ŚPIEWY.

Szymanowski K. Czasem gdy długo napół sennie marzę. — 45. *Różycki L.* Nad morzem. — 50. *Tisserant L.* Choć nie mam pół (Mezzo-Sopran). — 30. *Przyłgowski Ig.* A gdy już umrę. — 45. *Opieński H.* Pieśń majowa (Sopran). — 45. *Maszyński P.* Sasanek (Sopran lub Tenor). — 60.

Notatnik historyczny.

4. r. 1840 Ur. rzeźbiarz franc. August Rodin w Paryżu. — 6. r. 1901. Zgon chińskiego męża stanu Li-Hung-Czanga w Pekinie (ur. 1823). — 8. r. 1620. Wojna trzydziestoletnia: wielki bój pod Białą Górą, gdzie wyginęło mnóstwo szlachty czeskiej. — r. 1674. Zgon poety ang. Johna Milтона w Bunhill Fields (ur. 1608). — 10. r. 1485. Ur. reformator Marcin Luter w Eisleben († 1546). — 13. r. 1868. Zgon kompoz. włoskiego Joachima Rossiniego w Passy (ur. 1792). — 15. r. 1650. Zgon astro-

Thomas Jana Kepplera w Regensburgu (ur. 1571). — r. 1787. Zgon kompoz. Krzysztofa Glucka w Wiedniu (ur. 1714). — 19. r. 1770. Ur. rzeźbiarz duński Albert Thorwaldsen w Kopenhadze († 1844). — r. 1805. Ur. Ferdinand Lesseps budowniczy kanału Sueskiego w Wersalu († 1894). — 1869. Otwarcie kanału Sueskiego. — 20. r. 1894. Zgon kompozytora i fortepianisty Antoniego Rubinstein w Peterhofie (ur. 1830). — 21. r. 1694. Ur. pisarz franc. Franciszek Voltaire w Paryżu († 1778). — 22. r. 1767. Ur. bohater szwajcarski Andrzej Hofer w Leonhard († 1810). — 30. r. 1817. Ur. historyk niem. Teodor Mommsen w Garding. — r. 1825. Ur. malarz franc. Adolf Bougereau w La Rochelle († 1903). — r. 1835. Ur. humorysta ameryk. Mark Twain we Florydzie († 1910).

Dla rolników. Przed mrozami opatrzyć piwnice, pompy gdzie są, gnojówki. Drogi zabronować i zrównać. Przerabiać zboże w śpichrzu i chronić od stęchlizny. Zrewidować kopce z kartoflami i warzywami, chroniąc od zawilgocenia. Rozsiewać na łakach nawozy sztuczne i zabronować, przyczem strzedz się kaleczenia darni. Łąki murzate tylko wałować, ale mocno. Inwentarz zacząć poić wodą odstłą, ocieploną staniem w budynku. Bydło wypędzać na świeże powietrze o ile pogoda. Inwentarz czyścić szczotką i zgrzeblem. Krowy cielne trzymać osobno i żywić wstrzemięźliwie. Przygotowywać grunt do siewu wiosennego warzyw i sadzenia drzew. Drób dobrze żywić i trzymać ciepło. Sprzedawać gęsi tuczone. Zanim ziemia

zamarznie, sadzić drzewka i krzewy, zbierać zrazy do szczepienia. W lecie przygotowywać ziemię pod szkółki. W pasiece pszczoły pozostawić w spokoju, ulów nie otwierać, bo to pszczolom bardzo szkodzi. Również płoszyć ptactwo, które kręci się około uli i niepokoi pszczoły. Opatrywać drzewa i chronić od zający.

Dla ogrodników. Sadzić w dalszym ciągu drzewa aż do silniejszych mrozów: drzewa morelowe i brzoskwiniowe sadzić dopiero z wiosną. Ziarna nasienne drzew owocowych zakopać w ziemię głęboko na dwa łokcie. Zabezpieczyć drzewa od przemarznięcia. W sadach owocowych podorywać ziemię. Przygotować nawozy pod inspekty ciepłe. Sadzić drzewa w ogrodzie kwiatowym, grędy nagnoić i skopać, śpiesząc się przed silniejszymi mrozami, przepalać w cieplarniach.

Kalendarz myśliwski. Polowanie na jelenie na upatrzonego, z dn. 14-ym koniec łowów na kłepy, łanie i kozy. W tym miesiącu rozpoczynają się polowania z naganką. Tępieć lisy zbliżające się do zagród.

Wolno polować na dziki, łosie (byki), jelenie (byki), sarny (rogacze), zające, guszcze, cietrzewie, jarzabki, kuropatwy, drobie, kwiczoły i ptactwo przełotne.

Dla gospodyń.

Jest to zwykła pora zebrań towarzyskich, rautów, balów mniejszych, a zapasy zimowe, świeżo porobione, obfitość zwierzyny i drobiu oraz owoców, po-

zwalać urozmaicać „menu” tych przyjąć.

Zajmijmy się naprzód przeglądem podstawowej ich części — mięsa.

Prócz jagniąt, mało zresztą używanych, wszelkie inne gatunki zwierząt domowych mamy w komplecie do wyboru, nie brakuje z nich żadnego; lecz o ile to jest ważne i pomocne w dyspozycji codziennego stołu, o tyle przy większych przyjęciach ustępuje pierwszeństwa zwierzynie i drobiowi, oraz rybom morskim i krajowym.

A dział dziczyzny przedstawia się teraz okazale: są sarny, jelenie, nawet dziki stanęły do apelu, dając smaczne głowizny i szynki, które, szczególnym zapachem przypominającym jałowiec i żywicę, różnią się od wieprzowych. Drobniejszą zwierzynę, jak: zające, kuropatwy, bażanty, jarzabki, jemioluszki — wszystko mamy do rozporządzenia, opróższ guszców i cietrzewi.

Na t. zw. „oparzeliskach”, nie zamarzających w zimie, przez jej ciąg przebywają stale dzikie gęsi i kaczki, znajdując dostateczne pożywienie; w tym miesiącu są jeszcze tłuste — później chudną nieco.

Drobiu domowego wszystkie gatunki są teraz dorosłe i tłuste; kurczęta tylko znikły aż do wiosny.

Ryb dużo wszelkiego rodzaju: łowienia ich po większej części lód jeszcze nie utrudnia, a chłód pozwala dłużej w dobrym stanie przechowywać, to też ceny ich teraz są niższe, a wybór ułatwiony.

Łososie, sterlety, sole, ostrygi, wszelkie ryby wędzone, homary, a z rzecznych wszystkie gatunki

są dobre i to wszystko czeka tylko umiejętnej ręki, aby z nich utworzyła w majonezach, galaretach, lub podając na gorąco, efektowną całość.

Jarzyny trwalsze, t. j. różne odmiany kapusty, kartofle, szpinak, pomidory i salsefia oraz jarzmuch dostarczają materiału na smaczne i ładne sałaty: na kompoty mamy jabłka, gruszki, pomarańcze i cytryny, które z dodatkiem konfitur zaspokoić mogą wszelkie wymaganie.

Ponieważ chłodna pora wymaga pożywienia wytwarzającego więcej ciepła, przeto wszelkie ciasta smażone na szmalcu, jak pączki, faworki, bliny itp., cieszą się ogromnem powodzeniem.

Hygiena.

Utrzymywanie odzieży. Kupić dobre ubranie — to jeszcze nie wszystko: drugą częścią zadania jest umieć utrzymać je w dobrym stanie. Osoba umiejąca się ubrać, pamiętając o porządku, będzie zawsze wyglądała sztywnie i elegancko, a w mniejszym o wiele kosztem, aniżeli inna, wydająca na pociechę krawcowych poważne sumy, a ubrana bez gustu i niedbale; na takich, jak to się mówi: „każda suknia płacze”.

Kto chce zawsze mieć ubranie sztywne i świeże, musi pamiętać naprzód o tem, aby ubrania, przeznaczonego do wyjścia, nie nosić w domu, gdyż jakiegokolwiek zajęcie, dopełniane w ubraniu lepszym, niszczy je. Traci ono formę, wyciera się i wyswieca, tracąc świeżość, która jest pierwszym warunkiem elegancji. To samo stosuje się do ubrania męskiego i dziecięcego: to też bardzo praktycznie postę-

pują ci panowie, którzy w domu zdejmują żakiet czy marynarkę, zastępując ją lekkim, luźnym szlafrokiem, ochraniającym resztę ubrania. Dzieci, po powrocie ze szkoły, powinny zmienić natychmiast ubranie i obuwie, które niezwłocznie trzeba wyczyścić poza obrębem mieszkania. Korzystnem to jest z kilku powodów: 1) nie wprowadzamy do domu kurzu i mikrobów, osiadających na ubraniu; 2) dzieci mogą się swobodnie bawić lub odpoczywać w domowych sukniach; wreszcie 3) odzież zachowa przez czas długi dobry kształt i świeży wygląd. Jakże wesoło wygląda dziecko przy zajęciu lub zabawie w sukience domowej, nie krępującej go formą lub obawą zniszczenia drogiego materiału, okrytej prawie całkowicie fartuszkami barwy jasnej, miłej i zawsze czystym! Nawet w klasie robotniczej trzeba pracować nad zarzuceniem fartuszków czarnych, na których pozornie brudu nie znać, lecz jakże często przedstawiają one prawdziwą tablicę poglądową czynności jedzenia i zabaw dziecka!

Ocieranie fartuszkami ust lub rąk po jedzeniu lub zabawie pozostawia na nim swe ślady, co nie jest ani zdrowem, ani estetycznem, lecz na czarnej tkaninie ubrudzenie jest mniej widocznem, więc dla oszczędzenia pracy zwykle u nas czarne fartuszki pierze się dość rzadko. I jeszcze jedno: niech baczne oko czuwa nad tem, aby w ubraniu męża i dzieci każde uszkodzenie było natychmiast naprawione!

Iluż to sprzeczek i przykrości powodem był nieraz brak haftki lub guzika przy śpiesznem

ubieraniu się, jak smutną sprzeżność stanowiła elegancka suknia matki z zaplamionem ubraniem dzieci lub ich rękawiczkami, ziewającymi na końcach palców...

Pomyślcie o tem, piękne panie!

Miesiąc w podaniach.

Miesiąc ten zwał się November czyli dziwiaty. W tym miesiącu, mianowicie dn. 1-go Kościół rzymsko-katolicki obchodzi uroczystość Wszystkich Świętych. Już w starożytności obchodzono święto *Pantheonu*, poświęcone wszystkim bogom. Bonifacy IV Panteon zmienił na świątynię, poświęconą Matce Bożej w r. 607. W r. 731 papież Grzegorz III święto Męczenników zastąpił dniem Wszystkich Świętych i poświęcił im kaplicę w bazylice św. Piotra. W wieku IX-tym kolegium do tego święta dodało post wigilijny. Grecy obchodzili je w pierwszą niedzielę po Zielonych Świątkach. Proboszcz z Cluny ks. Odillon podał myśl dodania do tego święta modłów za umarłych, co dało powód do ustanowienia „Zaduszek”.

Już w Rzymie na cześć zmarłych obchodzono *Februalia*. Dbałość Greków o utrzymywanie grobów rodzinnych była wielka.

W tym miesiącu Kościół katolicki obchodzi Oczyszczenie N. M. P. Dnia 11-go wypada św. Marcina, biskupa z Tours † 400 r. Jest to pierwszy święty, który odebrał cześć publiczną w kościele rzymskim.

W kalendarzu republikańskim dn. 22 września rozpoczyna się *Frimaire*, miesiąc mrozów.

Obiady.

Sobota 1-go. — Krupnik. — Sztufada z makaronem włoskim — Kalarepa z marchwią, obłożona grzankami. — Pieczeń cielęca z salata zieloną. — Budyń czekoladowy z szodnem.

Niedziela 2-go. — Rosół z pulpetami. — Sztuka mięsa z sosem pomidorowym. — Ipraki. — Kurczęta ze śmietaną. — Jabłka w cieście smażone.

Poniedziałek 3-go. — Czernina z kaczki. — Potrawa z kaczek w sosie białym. — Marchew z garniturem z raków. — Zając z kompotem. — Mleczko z bitą śmietaną.

Wtorek 4-go. — Rosół z kluskami francus. — Sztuka mięsa zapiekana z chrzanem. — Potrawa z gruszek. — Pieczeń barania. kapusta. — Blamanż palony z konfiturami.

Środa 5-go. — Zupa pomidorowa. — Pasztet ze zwierzyny w kruchem cieście. — Ipraki. — Indyk z kompotem. — Legumina mickiewiczowska.

Czwartek 6-go. — Zupa rumiana z gałkami parzonemi. — Paszteciki z amoretka w muszelkach. — Ozór na szaro. — Cietrzewie z salata kartoflaną. — Krem śmietankowy z makiem.

Piątek 7-go. — Rosół z drobnych ryb z kluskami franc. — Paszteciki z ryb w muszelkach. — Pierogi z powidłami. — Ryba smażona lub pieczeń z różną z salata czerwona. — Babki śmietankowe.

Sobota 8-go. — Krupnik. — Zrazy bite i kartofle. — Groszek zielony, obłożony móżdżkami. — Pieczeń cielęca z biszamelem i kompotem. — Budyń z sera z sokiem.

Niedziela 21-go. — Zupa rakowa. — Kotlety cielęce z sosem pieczarkowym. — Szpinak z omletem. — Kaczki pieczone i buraki. — Suflet z powidel.

Poniedziałek 10-go. — Zupa pomidorowa. — Pasztet ze zwierzyny w cieście franc. — Karczochy. — Bażanty z kompotem. — Naleśniki angielskie.

Wtorek 11-go. — Barszcz z bułeczkami z mięsem. — Potrawa z mostków cielęcych z pulpetami. — Szpinak z jajami sadzonymi. — Pieczeń wołowa z grzybami i kartofle frité. — Legumina z kasztanów.

Środa 12-go. — Krupnik. — Bitki wołowe z kartofelkami. — Potrawa z selerów. — Kuropatwy z kompotem z gruszek. — Krem waniliowy z biszkoptami.

Czwartek 13-go. — Zupa grochowa z grzankami. — Befszyk z chrzanem. — Potrawa z jabłkami. — Buraki. — Galareta ponczowa.

Piątek 14-go. — Zupa migdałowa z ryżem. — Łosoś z sosem majonezowym. — Groszek zielony z omletem. — Ryba smażona lub rostbef z salata czerwona. — Legumina ze śmietaną.

Sobota 15-go. — Zupa szczawiowa z kartoflami. — Pekielaż z chrzanem i groch puré. — Pieczeń cielęca z biszamelem i salata z jarzynek. — Sago na winie z podlewą śmietankową.

Niedziela 16-go. — Rosół z kluskami parzonemi. — Sztufada z krokietami z kartofli. — Groszek zielony. — Kotleciki z móżdżkami. — Udziec sarni z salata czerwona. — Krem orzechowy.

Poniedziałek 17-go. — Auszpik z pulard. — Bulion. — Zrazy nelsońskie. — Kuropatwy

z kompotem. — Krem cytrynowy.

Wtorek 18-go. — Barszcz z kartoflami. — Potrawa barania z papryką. — Szpinak z omletem. — Gęś nadziewana kasztanami i buraczki. — Legumina z twarogiem.

Środa 19-go. — Krupnik. — Kielbasa z sosem i kartofle. — Marchew z groszkiem z garniturem z raków. — Górka ciepła nadziewana i sałata z kwaśzonej kapusty. — Suflet z jabłek.

Czwartek 20-go. — Zupa rakowa. — Paszteciki z amoretek w cieście franc. — Salsesie. — Udziec sarni z kompotem. — Budyń biszkoptowy z szodonem.

— Piątek 21-go. — Zupa rybna.
— Szczupak zapiekany z chrzanem. — Kalafiori zapiekane z biszmarem — Ryba smażona lub befszyk z chrzanem. — Legumina z ryżu z jabłkami.

Sobota 22-go. — Rosół barani z kartoflami. — Potrawa barania z ryżem. — Brukiew obłożona boczkiem wieprzowym. — Polędwica z garniturem. — Suflet z jabłek.

Niedziela 23-go. — Zupa cytrynowa z ryżem. — Ozór solony z chrzanem i groch puré. — Karczochy. — Comber sarni z kompotem. — Bezy z bitą śmietaną.

Poniedziałek 24-go. — Koł-

duny. — Rosół z kaszką. — Po-
trawa z kur z kalafiorami. —
Pieczeń z rożna z kartoflami fri-
té. — Krem cytrynowy.

Wtorek 25-go. — Barszcz z uszkami. — Potrawa z mostków cielecych. — Jarmuż obłożony kaszтанami. — Zając z sałatą kartoflaną. — Ciastka parzone z kremem.

Środa 26-go.—Czernina z kaczek. — Befszyk z chrzanem. — Potrawa z gruszek. — Perliczki z kompotem z moreli.— Galareta malinowa.

Czwartek 27-go. — Zupa pomidorowa. — Pasztet ze zwierzyny w cieście franc. — Marchew z groszkiem, obłożona mózdkami. — Kuropatwy z kompotem. — Krem z jabłek.

Piątek 28-go. — Zupa z jabłek z grzankami. — Szczupak nadziewany. — Łazanki z serem. — Ryba smażona z sałatą czerwoną. — Legumina parzona z sokiem.

Sobota 29-go. — Zupa kartoflana puré. — Klops z chrzanem. — Pierogi z powidłami. — Pieczeń barania, buraczki i kompot z jabłek. — Legumina z maku z sokiem.

Niedziela 30-go. — Zupa biała z dróbkami z kaczek. — Paszteciki z naleśników z farszem mięsnym. — Potrawa z gruszek. — Bażanty z kompotem. — Blamanż palony.

Dochody i wydatki.

[illegible]

Ruch kooperacyjny na Ukrainie.

W ciągu roku ubiegłego powstały w gubernii kijowskiej 24 wiejskie Towarzystwa spożywcze, 13 Towarzystw rolniczych, 10 Towarzystw pożyczkowych i 6 Towarzystw pożyczkowo-oszczędnościowych, ogółem 53 kooperatywy; w gubernii podolskiej 64 Tow. spożywczych, 2 rolnicze, 7 pożyczkowych i 6 pożyczkowo-oszczędnościowych, ogółem 53 Towarzystwa; w gubernii wołyńskiej w tymże okresie powstało tylko 5 Towarzystw pożyczkowych. W gubernii kijowskiej oprócz wyżej wymienionych powstało jeszcze 5 Towarzystw pszczelarskich, 2 mleczarskie i jeden młyn na zasadach współdzielczych.

Z początkiem r. 1911 ogółem istniało w gubernii kijowskiej 528 wiejskich Towarzystw spożywczych, 94 Towarzystwa pożyczkowe, 83 Towarz. pożyczkowo-oszczędnościowe i 25 Towarz. rolniczych, razem 735 Towarzystw współdzielczych. W gubernii podolskiej — 44 Towarzystwa spożywcze, 57 pożyczkowych, 46 Tow. pożyczkowo-oszczędnościowych i 10 Tow. rolniczych, razem 559 kooperatyw. W gubernii wołyńskiej — 80 Towarzystw spożywczych, 136 Tow. pożyczkowych, 29 Tow. pożyczkowo-oszczędnościowych i 5 Tow. rolniczych, razem 250 Stowarzyszeń współdzielczych.

Pierwsze miejsce, tak pod względem ogólnej liczby Towarzystw współdzielczych na całym południu państwa rosyjskiego, jak pod względem Stowarzyszeń spożywczych i Towarzystw pożyczkowo-oszczędnościowych zajmuje gubernia kijowska (pod względem liczby Towarzystw pożyczkowych na pierwszym miejscu stoi gubernia chersońska — 249 (Tow.), najwięcej zaś Towarzystw rolniczych posiada gubernia ółtawska (117).

Katolicy w państwie rosyjskiem.

Według danych statystycznych w r. 1910 w państwie rosyjskiem katolików było: a) w Cesarstwie w archidiecezyi mohelewskiej 1,028,416, w dycezyi wileńskiej 1,415,051, dycezyi tyraspolskiej vel saratowskiej 359,823, łucko-żytomierskiej 814,173, żmudzkiej czyli telszewskiej lub samogickiej 1,431,694, razem 5,049,157.

b) W Królestwie Polskiem: w archidiecezyi warszawskiej 1,798,669, dycezyi lubelskiej czyli podlaskiej 1,612,437, kujawsko-kaliskiej vel sandomierskiej 870,647, łódzkiej 810,299, kieleckiej 979,885, włocławskiej 1,420,626, płockiej 810,299, kieleckiej 979,885, sandomierskiej 870,647, sejneńskiej czyli augustowskiej 683,426, razem 8,175,989.

Wszystkich katolików 13,225,146.

Święta kościoła rzym.-katolickiego.

- 1 P. Eligiusza B. W., Natalii M.
- 2 W. Bibianny P. M.
- 3 Ś. † Franciszka Ksaw. W.
- 4 C. Barbary, Piotra Chryzol.
- 5 P. † Sabby Op., Niceta B. W.
- 6 S. † Wigilia. Mikołaja Leoncyi M.
- 7 N. 2 Adw. Ambrożego B.W.D.
- 8 P. Niepok. Poczęcie N. M. P.

Święta Kościoła prawosławnego.

- 18 N. 27. Mcz. Płatona i Rom.
- 19 S. Prp. Awdja, mcz. Warl.
- 20 Prp. Grigorja, Fieki Anny.
- 21 Wwiedzenie wo ChramPreśw.
- 22 S. Filimona i Archip., Mich.
- 23 S. Amfilochja, Grigorja. Al.
- 24 N. 25. M. Jekateriny, Merk.
- 25 Mcz. Klimenta papy, Pietra.

PERFUMY
Trèfle blanc

poleca
Tow. Akc.

Fr.Puls

w Warszawie
Plac Teatralny 11.
Nowy-Świat 41.

☿ Dnia 19. Imieniny JEGO CESARSKIEJ MOŚCI Najjaśniejszego Pana MIKOŁAJA II ALEKSANDROWICZA.

Wykaz dni nieprotestowych.

7. Niedziela
8. Poniedziałek Niepok. Pocz. N. M. P.
14. Niedziela
19. Piątek dzień galowy
21. Niedziela
24. Środa Wigilia
25. Czwartek Narodz. Chr. P.
26. Piątek św. Szczepana
28. Niedziela

Święta żydowskie.

Dnia 24—Poświęcenie świątyni, 25—Kislev, d. 30-go—Poświęcenie świątyni—1 Tebat.

GRUDZIEŃ.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.

- 9 W. Waleryi i Leokadyi Pp. Mm.
- 10 Ś. † Najś. M. P. Loretańskiej.
- 11 C. Damazego B.W., Sabina B.W.
- 12 P. † Aleksandra M.
- 13 S. Łucyi P. M., Otylii P.
- 14 N. 3 Adw. Dyoskora i Herona.
- 15 P. Waleryana i Ireneusza Mm.
- 16 W. Euzebiusza B. M.
- 17 Ś. † Suchy dzień. Łazarza Ol.
- 18 C. Oczekiwanie N. M. P. Grac.
- 19 P. † Suchy d. Daryusza i Nem.
- 20 S. † Suchy d. Teofila i Zenona
- 21 N. 4 Adw. Tomasza Apost.
- 22 P. Herona i Zenona żołn. M.
- 23 W. Wiktoryi P.
- 24 Ś. † Wigilia. Irmyny Metrob.
- 25 C. Narodzenie Chr. Pana.
- 26 P. Szczepana i Męcz.
- 27 S. Jana Apost. Ewang.
- 28 N. N. Po N. Chr. P. Młodziank.
- 29 P. Tomasza B., Kantaur. M.
- 30 W. Eugeniusza B. W.
- 31 Ś. Sylwestra P. W., Melanii M.

Święta Kościoła prawosławnego.

- 26 Prp. Alipja i Jakowa, m. G.
- 27 W. Jakowa, Palladja i Rom.
- 28 Pr. mcz. Stefana, mcz. Wasilj.
- 29 Mcz. Par., Filumena, Nekt.
- 30 Sw. Ap. Andreja, Frumen.
- 1 N. 26. Prr. Nauma, Ananji
- 2 Prr. Awwakuma, Afanasja
- 3 Sw. pr. Sofronii, pr. Joanna
- 4 W. Warwary, pr. Joanna D.
- 5 Prp. Sawwy Ośw. Zacharji.
- 6 Ś. Amwrosja Medjołan., Pawła
- 7 Św. Nikołaja Myr-lik. Cz.
- 8 N. 27. S. Ap. Sosfienja, Apol.
- 9 Zacz. św. Anny, Prp. Stefana
- 10 Mcz. Miny, Jermogiena, Jew.
- 11 Prp. Danila i Łuki stołpn.
- 12 S. Spiridona ś. m. Aleksan.
- 13 M. Jewstratja, Jewgeń. Ars.
- 14 Mcz. Firsza, Filimona.
- 15 N. ś. Pr. S. m. Jejewfer. Pr. P.
- 16 Św. Pr. Aggieja, mcz. Marina.
- 17 Sw. prr. Danila i 3-ch. otr. An.
- 18 Mcz. Sewastjana.

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S ło Ń c e				K s i ę ż y c			
	Wschód		Zachód		Wschód		Zachód	
	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.
1	7	50	3	48	7	58	8	47
5	7	55	3	46	7	51	8	54
10	8	1	3	44	7	43	9	2
15	8	7	3	44	7	37	9	8
20	8	10	3	45	7	35	9	10
25	8	13	3	47	7	34	9	11
31	8	14	3	53	7	39	0	5
							Przybyło	
							11	39 r.
							6	37 w.
							12	43 pp.
							11	44 „
							1	33 „
							4	35 r.
							5	10 „
							10	16 „
							12	25 pa
							11	52 „
							6	21 r.
							1	17 pp.
							10	39 r.
							8	13 w.

☿ Pelnia d. 5, o g. 4 m. 33 pp.
☿ Ostatnia kw. d. 13, o g. 4 m. 24 pp.
☿ Now d. 20, o g. 5 m. 40 pp.
☿ Plew. kw. d. 27, o g. 4 m. 33 pp.

Grudzień. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

LITERATURA ROSYJSKA.

Andrejew. Anatema 0.75. — Czerwony śmiech 0.75. — Gubernator. Chrześcijanin. Kłamstwo 0.80. — Judasz Iskaryota i inni 0.60. — Ku gwiazdom 0.75. — Mrok 0.50. — Sawa 1.15. — Siedem szubienic 0.60. — Smutna księżka 1.00. — Żywot Bazylego Fiwejskiego 0.60. — Arcybaszew. Nowele 1.80. — Czechow. Nowele 1.80 — Opowiadania 1.00. — Zbiór nowel 0.20. — Dostojewski. Białe noce 1.20. — Biesy (8 t.) 2.00. — Idyota 2 t. 4.50. — Wspomnienia z martwego domu 1.45. — Zbrodnia i kara (2 t.) 2.00. — Garszyn. Nowele 1.00. — Gorkij. Chan i jego syn 1.00. — Dzieci słońca 0.80. — Mieszczanie 0.80. — Na dnie 0.60. — Troje 2.00. — Wareńka Olesowa 0.30. — Wybór pism 1.20. — W więzieniu 0.50. — Zniechęcenie do świata 0.80. — Korolenko. Niewidomy muzyk 0.90. — Szkice i opowiadania 1.80. — Z Sybiru 1.80. — Kuprin. Olesia

0.15. — Pojedynek 1.20. — Lermontow. Wybór pism 1.00. — Anioł śmierci 0.20. — Demon 0.12. — Mereżkowski. Antychryst 1.35. — Julian Apostata 1.00. — Leonardo da Vinci 2.00. — Piotr Wielki 1.35. — Najdienow. Dzieci Waniuszyna 0.80. — Niemirowicz-Danczenko. Czujni, odważni i silni 0.30. — Z obrazów wojennych 0.90. — Szczedryn-Saltykow. Nowele 0.30. — Grybojedow. Biada temu, kto ma rozum 1.00. — Gogol. Powieści mniejsze, 0.90. — Martwe dusze 1.25. — Rewizor 0.20. — Tolstoj. Anna Karenina (3 t.) 5.10. — Gospodarz i parobek 0.40. — Lata dziecięce 1.20. — Owoce oświaty 0.20. — Potęga ciemnoty 0.20. — Śmierć Iwana Ilicza 0.40. — Sonata Kreutzerowska 0.60. — Wiatronogi 0.60. — Wojna i pokój (8 t.) 5.00. — Zmartwychwstanie 0.60. — Żywy trup 0.65. — Turgieniew. Ojcowie i dzieci 1.00. — Poezye proza 0.05. — Wybór powieści 1.00. — Z zapisek myśliwego 0.25. — Król Lear stepu 0.75. — Darnilewski. Dziewiąta fala (3 t.), 2.00 — Nadson. Wybór poezyi

0.60. — Weressajew. Zwierzenia lekarza 1.20.

Uwaga. Znaczny wybór wyjątków i streszczeń wybitniejszych utworów literatury obcych znaleźć można w wydawnictwach: Belzy. Antologia obca 5.00, oraz Chmielowskiego i Grabowskiego. Obraz literatury powszechnej w streszczeniach i przykładach (2 t.) 8.50.

Niektóre z podanych powyżej dzieł są wyczerpane, dostać je można tylko drogą antykwarską. Szczegółowe wskazówki co do techniki czytelnictwa i samouctwa, programów, wyboru dzieł, kolejności ich i t. p. można znaleźć w pomniku wydawnictwie: „Poradnik dla samouków”, oraz w dziełach Wł. M. Kozłowskiego: „Co i jak czytać” i „Jak czytać utwory piękna”.

We „Wskazówkach” powyższych nie pomieszczono działu arcydzieł literatury polskiej współczesnej.

Dział ten, wymagający obszerniejszego traktowania, będzie pomieszczony w „Roczniku” następnym.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Łatwe: Carman M. op. 381. Danse hongroise.—20. Ronald John. Réveil joyeux —20. Poldini E. op. 11. № 7. Une petite danse. —20. Weigl J. La Blondine —30. Martini P. G. Plaisir d'amour. Romance. —30. Müller A. E. Siciliana. —30.

Średniej trudności: Troschel W. Snopek melodyi

z rodzinnej niwy. 1.—. Troschel W. Kłosa Polskie. Zbiór najulubieńszych Melodyi. 1.20. „Ne hody Hryciu”, śpiew ukraiński, opracował Wł. Krogulski. —20. „Wijut wityry”. Śpiew ukraiński, opracował Wł. Krogulski. —20. Osmański W. Wiazanki Melodyi Polskich. Serya I 1.20. serya II—80. Serya III 1.20. Serya IV 1.20.

Trudne: Weksler S. H. Au ruisseau. Etude. —60. Stalkowski R. op. 22. Oberek. № 1. —40. Stojowski S. op. 2. № 1. Fileuse. Caprice.—Etude. —50. Tisserant L. Cieniom Mickiewicza. Nokturn. —60. Różycki L. op. 26. Contes d'un Horloge. Cah. II. Berceuse. —75. Michałowski Al. Berceuse. —75.

TAŃCE.

Rapacki V. Vive le peuple! Marche. —50. Skorupski Rom. Mieszczuch i szlagon. Dwa mazury. —40. Wołowska L. Souvenir de Varsovie. Valse. —50. Löhrl Fr. op. 54. Apollo. Marche caractéristique. —60. Geo-Roland. Fleurs d'automne. Valse lente—30.

ŚPIEWY.

Szymanowski K. Słyszałem ciebie. —45. Różycki L. Łabędź. —50. Przyalgowski Ig. Miraż. —45 Krogulski Wł. Dumka z drogich nam stron („Graj, dudarzu, graj”). —45. Karasiński A. Miłość za miłość. Walc. —60. Karasiński A. Złote sny. Walc. —50. Inny P. O ty wyśniona! —40.

Notatnik historyczny.

4. r. 1798. Zgon przyrodnika włoskiego Luigi Galvaniego w Bolonii (ur. 1737). — r. 1893.

Zgon fizyka angielskiego Johna Tyndalla w Hind Head (ur. 1820). — 5. r. 1791. Zgon kompoz. Wolfganga Amadeusza Mozarta w Wiedniu (ur. 1756). — 7. r. 43 przed Nar. Chr. mówca rzymski Markus Tuliusz Cicero, zamordowany pod Formią (ur. 106). — 8. r. 65 przed Nar. Chr. Ur. poeta rzymski Quintus Horacy Flaccus w Venusii († 8 lat przed Nar. Chr.). — r. 1903. Zgon filozofa ang. Herberta Spencera w Brighton (ur. 1820). — 9. r. 1608. Ur. poeta ang. John Milton w Londynie († 1674). — r. 1641. Zgon malarza holend. Antoniego van Dycka w Londynie (ur. 1599). — 13. r. 1797. Ur. poeta Henryk Heine w Düsseldorfie († 1856). — 14. r. 1824. Ur. malarz Franc. Piotr Puvis de Chavannes w Lugdunie († 1898). — 16. r. 1897. Zgon pisarza franc. Alfonsa Daudeta w Paryżu. — r. 1770. Ur. kompoz. Ludwik Beethoven w Bonn († 1827). — 21. r. 1375. Zgon poety włoskiego Giovanniego Boccaccia w Certaldo (ur. 1313). — r. 1890. Zgon kompoz. duńskiego Nielsa Gade w Kopenhadze (ur. 1817). — 22. r. 1819. Ur. komp. Franciszek Abt w Eilenburgu († 1885). — r. 1902. Zgon psychiatry Ryszarda Krafft-Ebinga w Maria Grün (ur. 1840). — 29. r. 1890. Zgon pisarza franc. Oktawiusza Feuilleta w Paryżu (ur. 1821). — 30. r. 1865. Ur. pisarz angiel. Rudyard Kipling w Bombaju. — 31. r. 1779. Zgon pisarza franc. Jana Franciszka Marmontela w Gaillon (ur. 1723).

Dla rolników. Młócić zboże przedewszystkiem ze stogów; ukryte pod dachem można później. Kuć konie chodzące po twardych drogach i oglądać ko-

pyta, aby nie rosły krzywo. Calemu inwentarzowi dawać sól w stosownych ilościach. Czyścić zboże w śpichrzach. Podczas odwilży odprowadzać wodę z pól. W stawach rąbać przereble dla przystępu powietrza dla ryb. Jaknajczęściej odwiedzać piwnice i przeglądać owoce, warzywa i t. p., starannie usuwając nadgniłe. Wieczorami przebieierać groch do siewu, drzeć pierze, naprawiać worki. Zwozić lód do lodowni i drzewo z lasu. Opatrzeć pompy i strzedz od zamrażnięcia. W sadzie wrazie odwilży sadzić drzewka. Pasieczniczy w tej porze robią ule.

Dla ogrodników. Zbierać zrazy do szczepień wiosennych. Ciąć i karczować stare drzewa. Oczyszczać je od zalążków owadów, przeglądać owoce i usuwać nadpsute, zakładać grzędy pieczarkowe, przeglądać warzywa, czyścić nasiona, rozwozić nawozy, utrzymywać w cieplarniach temperaturę właściwą.

Kalendarz myśliwski. Polować tylko w ponowy śnieżne, zwierzęnie poddawać paszy, stawiać budki dla kuropatw, polowanie na zające już rozpoczęte.

Wolno polować na dziki, łosie (byki), jelenie (byki), sarny (rogacze), zające, głuszcze, cietrzewie, jarząbki, kuropatwy, dropie, kwiczoły i ptactwo przełotne.

Dla gospodyń.

Miesiąc ten jest bliźniaczko podobny do swego poprzednika pod względem obfitości produktów spożywczych, ale niektóre cechy jego charakterystyczne, wspólne z tamtym, są teraz wyraźniejsze.

Jedną z nich jest brak nabiału i wzmagająca się drożyzna jaj, które z każdym rokiem są coraz droższe, wskutek wielkiego zapotrzebowania tego produktu na rynki angielskie i niemieckie.

Tymczasem adwent, zawierający wielką liczbę dni postnych, wzmagą popyt i w naszych miastach na te artykuły codziennej potrzeby.

Ciasta smażone na smalcu: pączki, faworki, racuszki, są teraz w wielkiem użyciu, ponieważ podczas zimy potrzebujemy najposilniejszego jedzenia.

Zwierzyna jest nieco tańsza, gdyż oprócz strzelanej, kłusownicy dostarczają wielkiej liczby łapaniej w sidła: ale nigdy ona nie jest tak smaczna, a nawet zdrowa, jak zwierzyna bita. Strach, dochodzący do szalu, kilkogodzinne nieraz cierpienia, są tego przyczyną; ale łatwość zdobywania tym sposobem zwierzyny sprawia, iż zawsze będzie dość kłusowników.

Obfitość ryb, które przy mrozach mogą się długo przechowywać, wywołuje niżkę ich ceny; wszystkie ich gatunki są teraz na targach, prócz pstrągów — raków również niema.

Mięso ze zwierząt domowych jest obecnie smaczne i nieco tańsze: dział ten urozmaica cielęcina i młode prosięta.

Z domowego drobiu każdy gatunek jest zdalny do użytku: choć braknie kurcząt, pawi, gołębi, ale brak ten przechodzi niedostrzeżony, gdyż kapłony, indyki, bażanty, perliczki — na przyjęcia wykwiłtniejsze, kury zaś, kaczki, gęsi na użytek codzienny — wystarczają zupełnie.

Warzywa zachowują jeszcze

smak właściwy: różne gatunki kapusty, jarmuż, selery, sałata zimowa, kalafior, salsefia, są pożądanem dopełnieniem mięsnych potraw.

Mało rozpowszechnione u nas bulwy również są teraz dobre, aż do marca.

Owoców tylko niewiele, lecz i te, ułożone zgrabnie w koszyku, mogą ładnie i apetycznie wyglądać; jabłka i gruszki różnych gatunków, przekładane winogronami i pomarańczami, utworzą ładną całość.

Na wystawniejsze przyjęcia układać je można na kryształowych paterach lub w srebrnych koszach, zakończając u góry ananase.

Hygiena.

Ogrzewanie mieszkań. Trzeba przyznać, że przyrzady do ogrzewania naszych mieszkań, w miarę swego udoskonalania, coraz mniej służą do odnawiania powietrza. Kominek, będący niegdyś w powszechnem użyciu, przy spalaniu 1 kil. węgla, odnawiał, wskutek mocnej wentylacji, 50—100 m. kub. powietrza, ale nie ogrzewał pokoju. Dziś, w mieszkaniach ubogich ta sama ilość węgla, spalona w piecyku żelaznym, odnawia 6—7 m. kub. powietrza — i wytwarza zbyt silne gorąco.

Mieszkania zaś zbyt kłowne zasilane są powietrzem z podziemi i piwnic, które chociaż się oczyszcza przez zetknięcie z rozpalonemi przyrzadami, nie jest dobrem z powodu swej suchości. To też na wszystkich stopniach drabiny społecznej, od jej podstaw aż do szczytu — jeśli mieszkanie jest pozbawione inteligentnego, a bacznego dozoru

jego gospodyni, na nic się nie zdadzą najlepsze sposoby ogrzewania, gdyż ubytek powietrza stanie się dla mieszkańców źródłem chorób. Powinniśmy nieustannie pamiętać, iż jak odnawiamy wciąż zapasy żywności, tak musimy odnawiać i powietrze, zużyte przez oddychanie lub przez nieodpowiadające swemu celowi piece.

Rozważmy teraz wartość różnych rodzajów opału. Jak wiadomo, kaloryą czyli ciepłą nazywa się ilość ciepła, potrzebna do ogrzania 1 kil. wody z 0 do 1 st. Cel.

1 kil. drzewa such. paląc się, wytwarza 4000 kal.; 1 kil. drzewa, zawierającego 30% wody, wytwarza 3000 kal.; 1 kil. węgla drzewnego wytwarza 7000 kal.; 1 kil. torfu suchego wytwarza 5300 kal.; 1 kil. torfu, zawierającego 30% wody, wytwarza 3700 kal.; 1 kil. węgla kamiennego dobrego wytwarza 8000 kal.; 1 kil. koksu — od 6800 do 7900 kal.; 1 kil. doskonale oczyszczonej nafty wytwarza 10400 kal.; 1 kil. denaturowanego spirytusu na 90° wytwarza 55000 kal.

Porównawszy ilość wytwarzanych jednostek ciepła przez różne rodzaje opału z jego ceną, musimy przyznać pierwszeństwo węglowi kamiennemu. Tańszy nieco jeszcze od niego jest torf, szczególnie pochodzący z warstw głębszych: ścisły, twardy i ciężki, stanowi opał równie dobry jak węgiel.

Niepodobna jednak zapobiedz wydzielaniu się z pieca choć drobnej cząstki torfowego dymu o specyficznej, ostrej woni.

Tak węgiel, jak i torf, mają tę niedogodność, iż przy wybieraniu z popielnika popiołu ulat-

nia się zwykle kurz delikatny, który, osiadając na meblach, portyerach, obiciach, przyćmiewa ich świeżość i zmusza do nieustannego ich oczyszczania.

Miesiąc w podaniach.

Grudzień w Rzymie był poddawany opiece Vesty i Saturna. Vesta, córka Saturna, jest boginią ognia domowego. Na jej cześć zarówno w świątyniach, jak i komnatach wstępnych, w mieszkaniach, utrzymywano „ogień nie gasnący”. Z tego powodu pierwszą izbę w domach nazywano *Vestibulami*, a nazwa ta po czasy dzisiejsze utrzymała się dla przedsionków w pałacach i gmachach. W świątyniach rzymskich „ogień wieczny” utrzymywały kapłanki, zwane *Westalkami*, które w ciągu lat 30 były obowiązane utrzymywać celibat. Zagaśnięcie ognia uważano jako przepowiednię wielkiego nieszczęścia. *Westalka*, łamiąca ślubu, była karana śmiercią.

W początkach grudnia Grecy obchodzili *Eleutherie*, święta wolności na cześć zwycięstwa *Arystydesa* i *Pauzanasza* nad wojskiem *Kserksesa*, na równinie *Platei*. Rzymianie obchodzili kilka świąt w tym miesiącu. Dn. 5-go *Faunalia* na cześć *Fauna*, boga trzód i stad, którego nie trzeba łączyć z *Panem*, bogiem pasterszy. Dn. 11 rozpoczynało się 14 dni *alcyoneńskich*, które zawierały święta, jak *Ambrosialia* i *Saturnalia*. Obchodzono też *Septimontium* czyli święto siedmiu wzgórz, na których Rzym jest rozłożony.

Kościół katolicki dn. 25 obchodzi Boże Narodzenie. Święto to zostało ustanowione przez

Zapowiedź Wydawnictw

GEBETHNERA I WOLFFA

na sezon gwiazdkowy 1912 r.

◆◆◆ A) DLA DZIECI I MŁODZIEŻY. ◆◆◆

E. Cherubini. Dzieje pajaca. W oryginale włoskim miała książeczka ta kilkanaście wydań, co już dostatecznie świadczy o jej wartości. Pod lekkimi, wesoło kreślonymi przygodami i niedolami pajacyka drewnianego, ukrywa się głęboki sens moralny ucłowieczenia chłopców przez dobre postępowanie, bez którego całe życie mogą zostać tylko „pajacykami”, na każdym kroku ofiarami własnej lekkomyślności i — życia. Rozrzucono w tekście kilkadziesiąt humorystycznych ilustracji piórkami. Książka ta przeznaczona jest dla dzieci od lat 8—12-u, przeważnie chłopców.

Fitzpatrick. Dżok, przygody psa. Z angielskiego tłómaczył i przedmową opatrzył Stefan Barszczewski. — Na tle życia psa, od małego szczeniaka do wieku dojrzałego, przewija się tu życie osadników w południowej Afryce. Ale pies jest tu istotnym bohaterem, a przytem wcieleniem cnót wierności, czujności i nade wszystko poczucia obowiązku. Nietrudno w książce tej spostrzedz gloryfikację cnót rasy anglosaskiej, co tylko podnosi jej wartość dla nas, tak bardzo tych mocnych i twardych cnót pozbawionych. — Wydanie niezmiernie staranne, na doskonałym papierze, ze 160-u ilustracjami, rozrzuconymi w tekście, oraz 16-u osobnymi tablicami. — Dla chłopców od lat 12-tu; każdy zresztą z przyjemnością przeczyta tę książkę, dzieło rzetelnego talentu.

Kazimierz Gliński i Konstanty Gorski. Bajki. Mistrz ołówka i pędzla wraz z mistrzem pióra podali sobie rękę, aby dla dzieci i młodzieży stworzyć podarunek piękny, wytworny, pełen wartości artystycznej. Bajki, które wszystkie pokolenia karmiły swoją wyobraźnię, znajdują tu nową oprawę. Oczarowani, słuchamy znowu opowieści o cudownym kwiecie paproci, o Waligórze i Wyrwidębie, o ślicznej królewnie w brzydką żabę przemienionej, o skarbach zaczarowanych, o Borucie i wiele innych. Wytworna szata wydawnicza odpowiada treści. Format dużej ósemki,

cztery artystycznie wykonane plansze kolorowe, dziesięć czarnych w pięknej kolorowej okładce.

Barwne książeczki obrazkowe dla dzieci od lat 4—9.

a) *Miś i Kizia*; b) *Owoce i dzieci*; c) *Sambo i jego przyjaciele*; d) *Pan Wąsik i jego towarzysze*; e) *Staś i Janek, ich figle i psoty*. Bardzo barwne, kolorowe, a przecież gustowne i z troską o estetykę wybrane obrazki opisuje tekst żywy, potoczny, gładki, częściowo łatwym i wpadającym w ucho wierszem ułożony, pełen figlów i przygód. f) *Zofia Rogoszówna. Drobnny ludek*. Dwanaście obrazków dla dzieci, napisanych ze znanym talentem autorki młodej, a już znanej w świecie „małych” i poczytnej.

Kazimierz Laskowski. *Dziesięć sportów dla młodzieży*. Obficie ilustrowany podręcznik, niezbędny wobec tak pożądanego a coraz większego rozwoju życia sportowego wśród młodzieży naszej. Obejmuje: konną jazdę, myślistwo, fechtunek, kolarstwo, pływanię i wiosłowanie, piłkę nożną, tenisa, rybołówstwo, łyżwiarstwo, wreszcie sport pieszy.

Stanisław Ostrowski. *Śladami legionów*. Jest to zbiór opowiadań z bohaterskich walk legionów polskich we Włoszech, pod wodzą Dąbrowskiego, Kniaźewicza i innych. Barwny, żywy, okraszony gorącym uczuciem tekst uzupełniają doskonale ilustracje Stanisława Bagińskiego.

Walerj Przyborowski. *Bóg mi powierzył honor Polaków...* Bogu go tylko oddam. Słynne słowa, wypowiedziane w chwili tragicznej, kiedy książę Józef Poniąkowski rzucał się w nurty Elstery, użyte jako tytuł powieści, świadczą, że treść jej temu bohaterowi narodowemu poświęcona została. Bardzo zajmująca, jak zwykle u Przyborowskiego treść, ilustrują pełne brawury rysunki Stanisława Bagińskiego.

Ewa Toporczykówna. *Dzieciarnia*. Książka dla dzieci od lat 6—8-let, zawierająca kilka opowiadań z życia „dzieciarni”, napisanych z wielką werwą, talentem i — co jest rzeczą rzadką — z prawdziwym humorem. Istotną ozdobą tej książki są ładne ilustracje w tekście p. J. M. Bruinier.

Bronisława Włodkówna. *Julcia*. Są to dzieje dziewczynki z ludu, dzielnie przebijającej się przez życie, pomimo różnych przeszkód i trudności. Oprócz istotnego talentu autorki, uderza tu rzetelność uczucia oraz piękne opisy życia wiejskiego. Zdobi książkę osiem bardzo delikatnych rysunków Zygmunta Badońskiego. Dla dzieci od lat 8—12, przeważnie dziewczynek.

Eugenia Żmijewska. *Jutro*. Najnowszą powieść utalentowanej autorki przeczytają z zajęciem wszyscy, ale nadaje się ona specjalnie na podarunek gwiazdkowy dla dorastających panienek. Bez specjalnego nacisku ze strony autorki, bez naginania treści, wynika z niej bowiem sens moralny zwalczania egoizmu i zarozumiałości, tych zasadniczych przywar dorastającej młodzieży współczesnej. Bohaterka, bardzo wiele mniemająca o sobie, nie dość jakoby ceniona w najbliższym otoczeniu, w walce życia, w zetknięciu się z różnymi ludźmi, przekonywa się o swoich błędach i w pracy dla dobra społecznego znajduje rozwiązanie i cel swego młodego życia, w którym spokojnej radości ustępuje miejsca zniechęcenie. — Okładka ilustracyjna i portret bohaterki, rysowany przez Zygmunta Badońskiego, nadaje tej powieści cechę upominku gwiazdkowego ładnego i pożytecznego.

Z nowych wydań ukazują się w tym roku nieśmiertelny *Robinson Kruzo*, zawsze zajmujący *Duch Puszczy*, w nowej szacie, ładniejszej niż w wydaniu poprzednim, oraz wielce popularne książeczki utalentowanych autorek, *Jadwigi Warnkówny*, *Władzio nad morzem* i *Maryi Weryho*. I ja już czytam.

Osobna wzmianka należy się powieści **Zofii Urbanowskiej**, *Cudzoziemiec*. — Z przyczyn od autorki niezależnych wyszła ona przed laty pod innym tytułem „Wojna podczas pokoju”. Obecnie tytuł pierwotny przywrócono, dodano kilkanaście ilustracji na osobnych tablicach, nadano książce piękną szatę zewnętrzną, przeznaczając ją na podarunek gwiazdkowy dla dorastającej młodzieży. Znana jest wartość pedagogiczna innych prac utalentowanej i zasłużonej autorki; prócz zwykłych zalet podkreślić tu trzeba pomysły ciekawe oraz niezmiennie żywo i zajmująco prowadzoną akcję.

◆◆◆◆◆ B) DLA DOROSŁYCH. ◆◆◆◆◆

Wojciech Kossak. *Pamiętnik*. Znakomity malarz-batalista, ulubiony gość dworów cesarskich, pałaców magnackich i salonów, w sile wieku męskiego i w pełni świetnej twórczości zapragnął obejrzeć się za siebie i podzielić z szerokim ogółem wrażeniami z błyskotliwego, pełnego ruchu i gwaru życia. — Rozmach pędzla odnajdujemy i w piórze autora. Z werwą mkną szybko jedne za drugimi,

jak w barwnym kalejdoskopie, wypadki, wspomnienia, anegdoty. A gdy dodamy, że autor tekstu jest swoim własnym ilustratorem, że wplótł wien setkę rysunków i plansz kolorowych — otrzymamy całość jedyną w swoim rodzaju, nad wyraz barwną i zajmującą. Autor-artysta pilnie baczył też na zewnętrzną stronę książki, która naprawdę jest doskonałym wyrazem techniki drukarskiej i reprodukcijnej.

Polska Pieśń Miłosna. *Antologia poetycka*, ułożona z dzieł autorów polskich przez Jana Lorentowicza, ozdobiona reprodukcjami wybitnych dzieł malarzy polskich, treści erotycznej. Umiejętną i pełną smaku ręką wybrano najznakomitsze utwory poezji polskiej, nieśmiertelnemu uczuciu miłości poświęconych, zilustrowane są sztuką malarską polską, tem samem uczuciem kierowaną. Antologia ta licznych z pewnością będzie miała czytelników. Pięknie wydana ta książka znajdzie się w ręku wszystkich zakochanych płci obojga, a — jak wiadomo — imię ich jest legion.

Bolesław Prus. Faraon. Wydanie wytworne, albumowe, in 4-o, z ilustracjami **Konstantego Gorskiego**. Rozpoczęte za życia autora pomnikowe wydawnictwo znakomitej powieści jego z dziejów starożytności Egiptu idzie między ludzi wtedy dopiero, niestety, kiedy wielkie serce bić już przestało, staje się niejako hołdem drogiej, nieodżałowanej jego pamięci. Wszystko odczuwający duszą swoją, zbrojny w wielką i gruntowną wiedzę, sięgnął w przeszłość zamierzając i wywołał z niej ludzko-rzeczywistych ludzi ówczesnych, podległych tym samym prawom, uczuciom, namiętnościom, co współcześni, stwierdzając tem samem ich wieczność. Wniknął w tę przeszłość także i utalentowany artysta, który ją pędzłem świetnie odtworzył. Tak powstała całość, obok „Quo Vadis” jedna z najpiękniejszych ksiąg polskich, która tak samo znaleźć się powinna na stole każdego domu polskiego, jeszcze i jako wyraz pietyzmu dla wielkiego pisa, którego w tym roku nie stało.

Z nowych wydań nadmienić trzeba *Kwiaty Rodzinne*, antologię poetycką, ułożoną niegdyś przez **Narcyzę Żmichowską**, a w roku bieżącym przejrzaną i uzupełnioną przez Or-Ota, oraz *Album Sienkiewicza*, zbiór ilustracji cenniejszych malarzy polskich do utworów znakomitego pisarza, uzupełnione nowymi, do tych utworów, które ukazały się w latach ostatnich, mianowicie obrazem „Staś i Nel”, z powieści „W pustyni i w puszczy”.

papieża Telesfora, † w r. 138. Pod pontyfikatem Juliusza 1-go zostało odłożone na dz. 26 grudnia.

W kalendarzu republikańskim dn. 21 rozpoczyna się Nivôse, miesiąc śniegu.

Obiady wystawniejsze.

Poniedziałek 1-go. — Zupa śliwkowa z grzankami. — Kotlety cielęce z sosem cytrynowym. — Salsafia. — Pieczeń huzarska, kartofle i kapusta. — Kisiel śmietankowy z sosem.

Wtorek 2-go. — Rosół z jarzynkami. — Sztuka mięsa z sosem białym i grzybki marynowane. — Pyza z masłem. — Udziec sarni z sałatą kartoflaną. — Krem orzechowy.

Środa 3-go. — Barszcz wołyński. — Strudel z mięsem. — Groszek zielony z grzankami. — Indyk z kompotem. — Blamanż czekoladowy z konfiturami.

Czwartek 4-go. — Zupa z jabłek i śliwek z kluskami krak. — Kotlety kartoflane z sosem grzybowym. — Fasola. — Ryba smażona lub sznycle cielęce z sałatą czerwoną. — Babki śmietankowe.

Piątek 5-go. — Piwo ze śmietaną. — Karp na szaro. — Bliny. — Ryba smażona lub befszyk z chrzanem. — Galareta malinowa.

Sobota 6-go. — Zupa ogórkowa z cynadrami. — Befszyk z chrzanem. — Kalafiory. — Kuropatwy z kompotem z moreli. — Meryngi z bitą śmietaną.

Niedziela 17-go. — Zupa rakowa. — Pasztet ze zwierzyny w cieście franc. — Karczochy. — Zajac z marmeladą z jabłek. — Bezy z kremem śmietankowym.

Poniedziałek 8-go. — Zupa szczawiowa z jajami na twardo. — Paszteciki z amorettek w muszelkach. — Jarmuż, obłożony kasztanami. — Ptactwo dzikie z kompotem. — Krem cytrynowy.

Wtorek 9-go. — Zupa grochowa z grzankami. — Potrawa z górki cielęcej. — Salsafia. — Pieczeń sarnia z kompotem. — Pianka morelowa z konfiturami.

Środa 10-go. — Zupa grzybowa z kluskami. — Karp z wody z masłem. — Kalafiory. — Ryba smażona lub kotlet wołowy z chrzanem. — Szarlotka z jabłkiem.

Czwartek 11-go. — Zupa pomidorowa. — Pasztet ze zwierzyny w cieście kruchem. — Karczochy. — Polędwica z garniturem, mizerya. — Budyń z biszkopcików z szodnem.

Piątek 12-go. — Zupa jabłeczna z grzankami. — Sاندacz po włosku. — Pirożki z twarogiem. — Szczupak pieczony lub pieczeń z różną z sałatą kartoflaną. — Pianka z podlewą śmietankową.

Sobota 13-go. — Zupa neapolitańska. — Potrawa z sandacza z łazankami. — Kalafiory. — Sztufada z kartoflami puré. — Kompot z borówek. — Budyń z chleba razowego z sosem konfiturowym.

Niedziela 14-go. — Zupa pomidorowa. — Paszteciki ze zwierzyny w cieście. — Groszek z kotletami cielęcymi. — Kaczki nadziewane z burakami. — Krem cytrynowy.

Poniedziałek 15-go. — Czernina z kaczek. — Zrazy nelsonskie. — Rzepa nadziewana. — Kuropatwy z kompotami. — Blamanż malinowy.

Nasza adwokatura.

Według najnowszych danych Królestwo Polskie liczy ogółem 726 adwokatów przysięgłych, z których znakomita większość, bo 469, mieszka i praktykuje w Warszawie.

Na prowincyi jest ogółem 257 adwokatów przysięgłych, z czego na miasta gubernialne przypada 150, na Łódź — 42 i reszta — 65 — na miasta pomniejsze.

Z miast gubernialnych, najwięcej adwokatów przysięgłych ma Lublin — 29, potem idzie: Piotrków — 26, Radom — 21, Kalisz — 20, Kielce — 18, Siedlce — 12, Płock — 9, Łomża — 8 i Suwałki — 7.

Z miast powiatowych, oprócz wskazanej już wyżej Łodzi, najwięcej adwokatów przysięgłych mają: Częstochowa i Włocławek, dalej Łowicz, Grodzisk, Tomaszów i Sosnowiec, poza tem w 8-miu miastach mniejszych jest po 2 adwokatów i w 25 miastach po jednym.

Ogółem na 116 miast Królestwa Polskiego poradę prawną na miejscu posiada zaledwie 50 miast.

Dane powyższe dotyczą tylko adwokatów przysięgłych; pomocników adwokatów przysięgłych jest w Warszawie 190.

Oprócz tego w Warszawie czynnych jest 50 t. zw. obrońców prywatnych, stających w sądach na podstawie specjalnego pozwolenia władz sądowych.

WYKAZ ALFABETYCZNY IMION

□ Świętych i Świąt na rok 1913 z oznaczeniem dnia i miesiąca. □

Abdona Męcz. 30 lipca.
Abrahama pustel. 16 mar.
Adama 24 grudnia.
Adelajdy 16 grudnia.
Adolfa B. 17 czerwca.
Adryana M. 8 września.
Afry P. 5 sier. i 24 maja.
Agapita M. 18 sierpnia.
Agatona P. M. 10 stycz.
Agaty P. Męcz. 5 lutego.
Agnieszki P. M. 21 stycz.
Agrypiny P. M. 23 czerw.
Albana 22 stycznia.
Alberta B. m. 21 listop.
Albina Biskupa 1 marca.
Albiny P. 16 grudnia.
Aleksandra B. 27 lutego.
Aleksandra P. 3 maja.
Aleksandra M. 12 grudnia.
Aleksiego Wyzn. 17 lip.
Alfonsa 23 mar. i 2 wrześ.
Alfonsa Lig. 2 sierpnia.
Alfreda 3 lipca.
Alicyi 21 czerwca.
Aliny 16 czerwca.
Alodyi P. M. 22 październ.
Aloizego Gonzagi 21 cz.
Amadeusza 30 marca.
Amandy 6 lut. i 18 czerw.
Ambrozego B. 8 grudnia.
Amelii 10 czerwca.
Anastazego P. 27 lutego.
Anastazego M. 22 stycz.
Anastazyi M. 15 kwiet.
Anastazyi W. 26 październ.
Anatolii 9 lipca.
Anatoliusza M. 3 lipca.
Andrzeja Apost. 30 list.
Andrzeja B. 4 lutego.
Andrzeja z Awel. 10 list.
Andrzeja P. 6 maja.
Aniceta P. M. 17 kwiet.
Anieli 30 marca i 31 maja.
Aniolów Stróżów 2 październ.
Anny Matki N. M. P. 26 lip.
Ansgarego Biskupa 4 lut.
Antoniego Op. 17 stycz.
Antoniego Pad. 13 czerw.
Antonina B. W. 10 maja.
Antoniny M. 1 marca.

Anzelma B. 21 kwietnia.
Apolonii Panny M. 9 lut.
Apoloniusza B. 7 lipca.
Apoloniusza M. 18 kwiet.
Arkadyusza B. 7 lipca.
i 12 stycznia.
Apolinarego B. 23 lipca.
Armanda 27 październ.
Arseniusza M. 19 lipca.
Aristidesa 31 sierpnia.
Arnolda 18 lipca.
Artura B. 6 października.
Atanazego B. 2 maja.
Augustyna B. 28 sier.
Aurelii P. 25 września.
Aureliusza 16 czerwca.

Balbiny P. 31 marca.
Baltazarego 6 stycznia.
Barbary P. 4 grudnia.
Barnaby Ap. 11 czerw.
Bartłomieja Ap. 24 sier.
Bazylego 2 stycz. i 14 czerw.
Bazyliis P. M. 15 kwiet.
Beaty P. 8 marca.
Benedykta Op. 21 marca.
Benicyusza W. 23 sier.
Benigny P. 19 sierpnia.
Benjamina M. 31 marca.
Bernarda Op. 20 sierpnia.
Bernardyna Sen. 20 maja.
Berty 7 lipca.
Bibianny P. 2 grudnia.
Birgitty Wd. 8 październ.
Blandyny P. 2 czerwca.
Blanki 28 listopada.
Błażeja B. M. 3 lutego.
Boguchwała 22 marca.
Bogumiła 10 czerwca.
Bogusława B. 22 marca.
Bohdana Op. 10 sierpnia.
Bonawentury K. 14 lipca.
Bonifacego B. 5 czerwca.
Bonifacego M. 14 maja.
Boże Ciało 22 maja.
Bożydara B. 31 sierpnia.
Brunona W. 6 październ.
Brygidy Panny 1 lutego.

Cecylii P. Męcz. 22 list.

Celiny 8 czerw. i 21 październ.
Celsa Męcz. 28 lipca.
Cezarego 21 lut., 27 sier.
Cypryana B. 16 września.
Cyryaka M. 8 sierpnia.
Cyryla Jeroz. B. 18 marca.
Cyryna 3 stycznia.
Czesława W. 20 lipca.
Czterdziestu M. 10 marca.

Damazego Pap. 11 grud.
Damiana M. 27 września.
Daniela M. 3 stycznia.
Daniela P. 31 lipca.
Dawida K. 30 grudnia.
Daryusza M. 19 grudnia.
Delfiny 26 listopada.
Dezyderego B. 23 maja.
Dyoniziego b. 8 kwietnia.
Dyoniziego B. W. 9 październ.
Domiceli M. 7 maja. i 16 lip.
Dominika W. 4 sier.
Donata B. 7 sierpnia.
Donata M. 17 lutego.
Doroty Panny 6 lutego.
Dydaka Wyzn. 13 list.
Dygny P. 11 sierpnia.
Dzień Zaduszny 2 listop.

Edmunda B. 16 listop.
Edwarda Kr. 13 październ.
Edyty 5 grudnia.
Eliasa 20 lipca.
Eleonory P. 21 lutego.
Eligiusza B. 1 grudnia.
Elżbiety 5 listopada.
Elżbiety Kr. Wd. 8 lipca.
Elżbiety Kr. W. 19 listop.
Emanuela 26 marca.
Emeryka 4 listopada.
Emilii 22 mar. i 2 czerwca.
Emiliana B. 11 września.
Emilianny M. 30 czerwca.
Emmy 19 kwietnia.
Epifaniasza B. 7 kwiet.
Erazma B. 3 czerw., 25 list.
Ernesta 7 listopada.
Eryka Kr. M. 18 maja.
Estery 18 listopada.
Eufemii P. 16 września.

Eufemii M. 20 marca.
Eucheryusza B. 20 lut.
Eufrozyny P. 3 września
i 13 lutego.
Eugenii P. 25 grudnia.
Eugeniusza 30 grudnia.
Eulalii P. M. 12 lutego.
Eustachiusza M. 20 wrześ.
Euzebii P. M. 20 paźdz.
Euzebiusza B. M. 16 grud.
Euzebiusza Kap. W. 14 sier.
Euzebiusza M. 5 marca.
Ewarysta Pap. 26 paźdz.
Ewy 24 grudnia.
Ezechiel Pror. 10 kwiet.

Fabiana M. 20 stycznia.
Faustyna M. 15 lutego.
Felicyana M. 9 czerwca.
Felicyaty M. 23 listop.
Feliksa Papieża 30 maja.
Feliksa kapł. 30 sierpnia.
Feliksa Kapuc. 18 maja.
Feliksa Walez. 20 listop.
Ferdynanda Kr. 30 maja.
Fidelisa Kapuc. 24 kwiet.
Filipa Apostoła 1 maja.
Filipa i Neryusza 26 maja.
Filipa Benicyusza 23 sier.
Filiberta 20 sierpnia.
Filomeny 5 lipca.
Firmina B. 25 września
Flawiana M. 25 lutego.
Flawii P. 5 października.
Flawiusza M. 22 czerwca.
Florentyny P. 20 czerwca.
Flory 24 listopada.
Floryana Mecz. 4 maja.
Fortunata Kap. 1 czerwca.
Franciszka Bor. 10 paźdz.
Franciszka a Paulo 2 kw.
Franciszka Ks. W. 3 grud.
Franciszka Sal. 29 stycz.
Franciszka Ser. 4 paźdz.
Franciszki Wd. 9 marca.
Fryderyka 5 marca.
Fulgencjusza B. 6 stycz.

Gabryela Arch. 18 marca.
Gastona 6 lutego.
Gaudeneyi P. 30 sierpnia.
Gaudentego B. 12 lutego.
Gawła O. 16 październ.
Gedeona 18 czerwca.
Genowefy Hard. 9 listop.
Genowefy P. 3 stycznia.
Gerarda 24 września.
Germana B. W. 28 maja.
Gertrudy 17 marca.
Gerwazego M. 19 czerwca.
Geryna m. 2 paździer.
Gilberda 4 lutego.
Gizeli 7 maja.
Godfrieda 13 stycznia.
Gontrana 28 marca.
Gorgoniusza 9 września.

Gracyana B. 18 grudnia.
Grobu Chrystusa 6 kwiet.
Grzegorza B. 4 stycznia.
Grzegorza Naz. 9 maja.
Grzegorza Pap. 12 marca.
Grzegorza VII P. 25 maja.
Gustawa 2 sierpnia.
Gwidona 12 września.

Heleny Cesarz. 2 marca.
Heleny Król. 22 maja.
Heleny W. M. 81 lipca.
Heliodora M. 8 lipca.
Henryka B. M. 19 stycz.
Henryka Cesarza 15 lipca.
Herakliusza M. 11 mar. a.
Hermenegildy Kr. 31 kw.
Hermogenesa M. 19 kw.
Hieronima M. 12 wrześ.
Hieronima Dok. Koś. 30w.
Higina Pap. M. 11 stycz.
Hilarego Dok. k. 14 stycz.
Hilaryona Op. 21 paździer.
Hiltrudy P. 27 września.
Hipolita M. 13 sierpnia.
Honoraty P. 11 stycznia.
Huberta B. 3 listopada.
Hugona B. 1 kwietnia.

Idy Panny 13 kwietnia.
Idziogo Opata 1 wrześ.
Ifigenii 21 września.
Ignacego Biskupa 1 lut.
Ignacego Lojoli W. 31 lip.
Ildefonsa B. W. 23 stycz.
Imienia Jezus 19 stycz.
Imienia Maryi 14 wrześ.
Inocentego P. 8 lipca.
Ireneusza M. 25 marca.
Ireny Panny 5 kwietnia.
i 20 paździer. nika.
Irmy 24 grudnia.
Irwin P. 24 grudnia.
Iwona Kapł. M. 19 maja.
Izaak 8 czerwca.
Izabelli 15 mar. i 3 wrześ.
Izydora B. 4 kwietnia.
Izydora Oracza 10 maja.

Jacka Wyznawcy 17 sier.
Jacka M. 11 września.
Jadwigi Wdowy 15 paź.
Jakóba Ap. 1 maja.
Jakóba Apostoła 25 lipca.
Jana Bożego 8 marca.
Jana Chrzciela 24 czer.
Jana Złotous. 27 stycz.
Jana Ewangelisty 27 grud.
Jana Gwalberta 13 lip. a.
Jana Kantego 19 paźdz.
Jana Kapistr. W. 28 mar.
Jana M. 16 i 26 czerw.
Jana Matt W. 8 lut.
Jana Mecz. 7 września.
Jana Nepom. 16 maja.
Jana od krzyża 24 list.

Jana w oleju 6 maja.
Jana z Dukli 13 lipca.
Januara 10 lipca.
Januariusza B. M. 19 wrz.
Jerzego B. M. 23 kwietnia.
Joanny Wdowy 24 maja.
Joanna Fremiot 21 sier.
Joachima Ojca N. M. P.
31 sierpnia.
Jowity Mecz. 15 lut.
Józefa Oblubień. N. M. P.
19 marca.
Józefa Kalas. W. 4 lipca.
Józefa z Arym. 17 marca.
Józefa z Kopert. 18 wrześ.
Judy Ap. 28 października.
Judyty Wdowy 14 listop.
Jukunda M. 9 stycznia.
Juliana M. 27 stycznia.
Juliana M. 13 lutego.
Juliany P. 16 lutego.
Julii P. Mecz. 22 maja.
Julity P. M. 30 lipca.
Juliusza P. 12 kwietnia.
Justa 2 września.
Justyna 17 września.
Justyna fil. 14 kwietnia.
Justyniana B. 5 wrześ.

Kacpra 6 stycznia.
Kaja 22 kwietnia.
Kajstana W. 7 sierpnia.
Kalkista Pap. 14 paź.
Kamilla W. 18 lipca.
Kandyda M. 8 paźdz.
Kamuta Kr. 19 stycz.
Karola Borom. 4 listop.
Karola C. 28 stycznia.
Kassjana 18 sierpnia.
Kassjusza M. 15 maja.
Katarzyny Sen. 30 kw.
Katarzyny P. M. 25 list.
Kat. św. Piotra Rz. 18 st.
Kat. św. Piotra w Ant.
22 lutego.

Kazimierza Kr. 4 marca.
Kiliana B. 8 lipca.
Klary P. 12 sierpnia.
Klaudjusza B. 6 czerw.
Klemensa Pap. 23 listop.
Kleopatry 20 paźdz.
Kleta M. 26 kwiet.
Klotyldy Kr. 3 czerwca.
Konstantego P. M. 18 lut.
Konstantego W. 11 mar.
Konrada Biskupa. 26 list.
Konrada Wyzn. 19 lut.
Korduli P. 22 paździer.
Korneli M. 31 marca.
Kozmy M. 27 września.
Krescencyusza 27 czerwca.
Kryspina i Kryspin. 25 p.
Krystyny P. 24 lipca.
Krzysztofa M. 25 lipca.
Ksawerego 8 grudnia.

Kunegundy Ces. 3 marca.
Kunegundy Król. 27 lipca.
Kwintyna 31 paźdz.
Kwiryna Mecz. 30 mar.
Lamberta 16 kw. e nia.
Larga M. 8 sierpnia.
Leandra B. 27 lutego.
Leokadyi P. 9 grudnia.
Leona B. 20 lutego.
Leona I Pap. 11 kwietn.
Leona II Pap. 28 czerw.
Leonarda Wyzn. 6 list.
Leoncyusza B. 13 stycz.
Leonasa M. 28 stycz.
Leonilli P. M. 5 marca.
Leopolda W. 15 marca i
15 listopada.
Linusa 23 września.
Longina M. 15 marca.
Lucyana Mecz. 7 stycz.
Lucyny 17 października.
Lucyny P. Mecz. 22 maja.
Ludgardy P. 16 czerwca.
Ludgera B. 26 marca.
Ludomira 3 października.
Ludwika Kr. Fr. 25 sier.
Ludwika W. 12 lutego.
Ludwiki P. 15 kwietnia.

Ladystawa z Giel. 28 wrz.
Łazarza B. 17 grudnia.
Lucyi Panny 13 grudnia.
Łukasza Ewan. 18 paźdz.

Macieja Apostoła 28 lut.
Magdaleny 27 maja i 22 lip.
Makarego M. 29 lutego.
Makarego Op. 2 stycznia.
Maksyma B. 18 listop.
Maksyma M. 29 maja.
Maksymiana M. 21 lut.
Maksymiliana B. 12 paźdz.
Maksymina B. 8 czerw.
Małgorzaty K. szwed. 10c.
Małgorzaty K. weg. 13 lip.
Mansweta Bisk. 28 list.
Marcellego Pap. 16 stycz.
Marcelli Wd. 31 stycznia.
Marcelina Pap. 18 czerw.
Marcelina M. 30 kwietn.
Marcina Bisk. 11 list.
Marcina Pap. 12 list.
Marcyalisa 30 stycznia.
Marcyana M. 17 czerw.
Marcyanny P. M. 9 stycz.
Marka Ewan. 26 kwiet.
Marka M. 24 marca.
Marka z Rzymu 18 czer.
Marka P. W. 7 paździer.
Marka M. 22 listopada.
Marty P. 29 lipca, i 19 st.
Martyniana M. 16 paźdz.
Martyniana B. 2. stycznia.
Martyny P. M. 30 stycz.
Maryana M. 30 kwietnia.

Maryana L. 19 sierpnia.
Maryi Kleof. 9 kwietnia.
Maryi Magd. de Pazzis
27 maja.
Maryi Magdaleny w Jero-
zolimie 22 lipca.
Maryusza 19 stycznia.
Mateusza Ap. 21 września.
Maturyna 1 listopada.
Matyldy Kr. 14 marca.
Maura 15 stycz. 22 list.
Maurycego M. 22 wrześ.
Mauryliusza 13 września.
Medarda B. 8 czerwca.
Melanii P. M. 18 lutego.
Melchiora 6 stycz.
Metodego Bisk. 5 lipca.
Michała Arch. 29 wrześ.
Michała B. W. 23 maja.
Mikolaja B. 6 grudnia.
Mikolaja z Tolf. 10 wrześ.
Mirona M. 17 grudnia.
Młodzianków 28 grud.
Modesta M. 15 czerwca.
Modesty P. 13 marca.
Moniki W. 4 maja.

N. krwi P. J. Ch. 6 lipca.
Narcyza B. 29 paźdz.
Narodzenie Chrystusa
P. 25 grudnia.

Narodzenie N. M. P. 8 w.
Natalii Panny 27 lipca.
N. M. P. nieustającej po-
mocy 22 czerwca.

Nawiedzenie N. M. P. 2 lip.
Nawróc. św. Pawła 25 st.
N. M. P. Anielskiej 2 sier.
N. M. P. Bolesnej 21 wrześ.
N. M. P. od wyk. niew.
24 września.

Niepok. Serca N. M. P.
25 września.

N. M. P. Jasnog. 27 sier.
N. M. P. Loretań. 10 grud.
N. M. P. Łaskawej 11 maja
N. M. P. Różańc. 5 paźdz.

N. M. P. Śnieżnej 5 sier.
N. M. P. Szkaplerz. 16 lip.
Napoleona 15 sierpnia.
Nazaryusza B. 28 lipca.

Nestora B. M. 26 lutego.
Nicefora B. 13 marca.
Nikandra M. 7 listop.
Nikanora 10 stycznia.

Niepokalane Poczęcie
N. M. P. 8 grudnia.
Nikodema M. 15 września.
Norberta B. 6 czerwca.

Objaw. N. M. P. w Lour-
des 11 lutego.

Oczekiwanie N. M. P. 18 gr.
Oczyszczenie N. M. P.
2 lutego.

Odon B. 18 listopada.

Ofiarowanie N. M. P. 21 lis
Olimpii 26 marca.
Olimpiusza B. 12 czerwca.
Olimpiusza M. 31 paźdz.
Oliwii 27 maja.
Onufrego Pust. 12 czerw.
Opata B. 4 czerwca.
Opieki św. Józefa 13 kwiet.
Ottona Biskupa 24 lipca.
Ottona M. 16 stycznia.
Otylii P. M. 13 grudnia.

Pafnucego M. 19 kwiet.
Pankracego 12 maja.
Pantaleona M. 27 lipca.
Paschalisa 17 maja.
Parysa 5 sierpnia.
Patrycyi Mecz. 13 marca
Pauli Wdowy 26 stycz.
Paulina Bisk. 22 czerw.
Pawła Ap. 29 czerwca.
Pawła I Pust. 15 stycz.
Pawła M. 26 czer. i 17 sier.
Pawła od krzyża 28 kwiet.
Pelagii M. 12 października.
Petronelli 31 maja.

5-ia blizn. św. Fran. 18 wr.
Pięciu br. męcz. 12 listop.
Piotra Ap. 29 czerwca.

Piotra Bisk. M. 26 listop.
Piotra Chryzoj. 4 grudn.
Piotra Damiana 23 lut.
Piotra Nolaszki 31 stycz.

Piotra M. 29 kwietnia.
Piotra Celestyna 19 maja.
Piotra wokowach 1 sier.
Piotra z Alkanti. 19 paźdz.

Piusa V. P. 11 czerwca.
Piusa i P. M. 11 czerwca.
Placyda M. 5 paźdz.

Placydy P. 11 paździer.
Pociesz. N. M. P. 31 sier.
Podw. św. Krzyża 14 wrz.

Polikarpa B. M. 26 stycz.
Popielec 5 lutego.
Porfirego 26 lutego.

Praksedy P. 21 lipca.
Probusa 15 mar. i 11 paź.
Prokopa M. 4 lipca.

Prospera B. 25 czerwca.
Prota M. 11 września.
Protazego 19 czerwca.

Prudenta 6 czerwca.
Pryma Mecz. 9 czerwca.
Przyski 18 stycznia.

Przeniesienie relikw. św.
Kazimierza 27 sier.

Ptolomeusza B. 24 sier.
Pulcheryi P. 10 wrześ.
i 7 lipca.

Rafała Arch. 24 paźdź.
Rajmunda W. 31 sierp.
Rajmolda 9 lutego.
Raula 21 października.
Reginy P. 7 września.
Remigiusza B. 1 paźdź.
Roberta Opata 7 czerwca
i 17 kwietnia.
Rocha Wyzn. 16 sierpnia
Rogiera 30 grudnia.
Romana B. M. 23 paźdź.
Romana M. 9 sierpnia.
Romana Opata 28 lutego
Romany Panny 23 lutego
Romualda Opata 7 lutego
Rozalii P. 4 września.
Rozesłanie Ap. 15 lipca.
Róży Lim. Panny 30 sier.
Rudolfa 17 kwietnia.
Rufa Mecz. 28 listopada.
Rufina Wyzn. 19 sierp.
Rufiny P. 31 sierpnia.
Ruperta Bisk. 27 marca.
Rygoberta B. W. 4 stycz.
Ryszarda B. 3 kwietnia.
Ryszarda Król. 7 lutego.

Sabby Opata 5 grudnia.
Sabina Wyzn. 11 lipca.
Sabiniana M. 7 czerwca.
Sabiny M. 27 paździer.
nika i 29 sierpnia.
Salomei Panny 17 listop.
Samuela 17 lut. i 29 sierp.
Saturnina M. 29 listop.
Saturniny P. M. 4 czerw.
Saturniana M. 16 paździer.
Sawiny P. 30 stycznia.
Scholastyki P. 10 lutego.
Święte głowy św. Jana Ch.
29 sierpnia.

Sebastiana M. 20 stycz.
Septyniusza 17 sierpnia.
Serafina W. 12 paździer.
Serafiny P. 29 lipca.
Serapiona W. M. 14 list.
Serca Jęzusowego 30 maja.
Sergiusza M. 24 lutego.
Serwacego B. 13 maja.
Serwilianna M. 20 kwiet.
Seweryna B. M. 23 paźd.
Seweryna Op. 8 stycz.
Siedm. bol. N. M. P. 14 mar.
Siedm. braci sp. 10 lipca.
Sidonii 23 sierpnia.

Sokratesa 19 kwietnia.
Sotera Papieża 22 kwiet.
Stanisława B. 8 maja.
Stanisława Kostki 16 list.
Stefana Kr. Węg. 2 wrześ.
Stefana M. 22 listopada
i 2 sierpnia.
Sulpicyusza M. 20 kwiet.
Sykstusa III Pap. 28 mar.
Sylwana 4 października.
Sylweryusza 20 czerwca.
Sylwestra P. 31 grudnia.
Symeona B. 18 lutego.
Symfonyana M. 22 sierp.
Szecepana M. 26 grud.
Szymona Ap. 28 paźdź.
Szymona z Lipnicy 18 lip.
Świętej Rodziny 26 stycz.

Tacyana M. 16 marca.
Tadeusza Ap. 28 paździer.
Tarsylii P. 24 grudnia.
Tekli P. 23 września.
Telesfora P. 5 stycznia.
Teobalda P. 1 lipca.
Teodora M. 9 listopada
i 7 stycznia.

Teodory M. 1 kwietnia
i 11 września.
Teodozyi P. 29 maja.
Teofila 6 lutego i 20 grud.
Teofila B. 27 kwietnia.
Teresy P. 15 paździer.
Tertuliana B. W. 27 kw.
Tomasza Ap. 21 grudnia.
Tomasza Kant. 29 grud.
Tomasza z Akw. 7 marca.
Trójcy Św. 18 m. ja.
Trzech Króli 6 styczn.
Tyburcyusza 14 kwietnia.
Tymoteusza B. M. 24 stycz.
Tytusa Bisk. 4 stycznia.

Ulryka 4 lipca.
Urbana B. 16 maja.
Urbana Pap. 25 maja.
Urszuli Panny 21 paździer.

Wacława Króla 28 wrześ.
Walentego Kap. M. 14 lut.
Walenty 25 lipca.
Walerego 12 grudnia.
Walerego M. 12 września.
Waleryana B. 14 kwietnia.

Waleryi Panny 9 grudn.
Waleryi M. 25 czerwca.
Waltera 2 maja.
Wawrzyńca M. 10 sierp.
Wawrzyńca B. W. 5 wrz.
Weroniki P. 13 stycznia.
Wielkanoc 23 marca.
Wiktora B. 17 paździer.
Wiktora B. M. 21 maja.
Wiktora M. 6 marca.
Wiktoryi P. 23 grudnia.
Wilhelma B. 10 stycznia.
Wilhelma Op. 6 kwietn.
Wincentego M. 22 stycz.
Wincentego Ferrer. W.
5 kwietnia.

Wincentego Kadł. 12 paź.
Wincentego B. 20 marca.
Wincentego a P. 19 lip.
Wirgiliusza B. M. 27 list.
Wirginii 7 listopada.
Wita 15 czerwca.
Witalisa M. 28 kwiet. i
4 listopada.

Władysława Kr. 27 czerw.
Wniebowstap. 1 maja.
Wniebowzięcie N. M.
P. 15 sierpnia.
Wojciecha B. M. 23 kwiet.
Wolframa M. 10 marca.
Wszystkich Świętych.
1 listopada.

Zacharyasza 4 listop.
Zacharyasza Pr. 6 wrz.
Zaślubiny N. M. P. 23 st.
Zefiryna Pap. 26 sierpn.
Zenajdy P. M. 5 czerwca.
Zenajdy Panny 11 paździer.
Zenobiusza 24 grudnia.
Zenobi B. 30 paździer.
Zenona Żołn. 22 grudnia.
Zest. Ducha Ś. 11 maja.
Znalezienie ś. Krz. 3 maja.
Znalez. relikwii ś. Szcze-
pana 3 sierpnia.

Zofii Wdow. M. 15 maja.
Zofii z 3 córk. 30 wrześ.
Zofii M. 18 września.
Zuzanny M. 24 maja.
Zuzanny P. 11 sierpnia.
Zwiastowanie N. M. P.
31 marca.
Zygryda B. 25 lutego.
Zygmunta Kr. 2 maja.

Wykaz imion słowiańskich na rok 1913.

Aldona 11 paździer.

Bogna św. 22 lipca.
Bogodar 9 listopada.
Bogowit 6 marca.
Boguchwał 17 marca.
Boguchwała 29 maja.
Bogufal 26 kwietnia.
Bogumil 10 czerwca.
Bogumila 20 grudn.
Bogumir 23 stycznia.
Bogusław 20 marca.
Bogusław 23 wrześ.
Bogusz 24 wrześ.
Bohdan 18 marca.
Boguwoła 8 grudnia.
Bohdana 6 lutego.
Bohdan 26 marca.
Bojomir 6 stycznia.
Bolesława 22 lipca.
Bolesław 19 sierpnia.
Borys 9 sierpnia.
Borysława 25 maja.
Bożedar bl. 9 maja.
Bożenna 13 marca.
Bożesław 9 marca.
Bożesław 31 maja.
Bożydar 21 września.
Bożysław 19 czerwca.
Bożywój bl. 4 kwiet.
Błażej 3 lutego.
Bratusław 4 paździer.
Błogosław 20 marca.
Bratumil 18 paździer.
Bratumila 3 czerwca.
Bronimir 20 maja.
Bronisław 18 sierp.
Bronisław 6 paźdź.
Budzimil 15 września.
Budzimir 16 czerwca.
Budziślaw 20 paźdź.
Budziwój 23 maja.

Chleb 9 sierpnia.
Chlebosław 6 sierp.
Chocisław 5 maja.
Chwalibóg 24 stycz.
Chwalibóg 28 lutego.
Chwalimir 8 lipca.
Chwalimira 25 listop.
Chwalisław 29 kwiet.
Chwalisław 3 listop.
Chronisław 13 wrześ.
Chytomir 13 kwiet.
Cichomil 23 sierpn.
Cichomir 6 czerwca.
Cichosław 13 maja.
Cichosława 30 czerw.
Cierpimir 10 maja.
Cierpisława 29 lipca.
Cieszymil 24 sierpnia.
Czciwój 2 września.
Czciwisław 28 marca.

Czciśław 19 lutego.
Czesław 12 stycznia.
Czesław 19 kwietnia.
Czesław św. 20 lipca.

Dadźbóg 29 wrześ.
Dalemit 29 paździer.
Damian 27 wrześn.
Daromila 21 paździer.
Długomir 14 marca.
Długosław 18 czerw.
Długosława 15 paźdź.
Dobiesław 14 maja.
Dobrochna 15 lutego.
Dobrogniewa 30 styc.
Dobrogost 14 lipca.
Dobromil 5 czerwca.
Dobromila 10 paździer.
Dobromir 4 stycznia.
Dobromira 30 marca.
Dobrosław 10 stycz.
Dobrosława 8 kwiet.
Dobrowit 18 wrześ.
Dobrowój 14 sierpnia.
Domogost 9 paździer.
Domorad 16 sierpnia.
Domosław 25 stycz.
Domosława 7 wrześ.
Domysław 21 czerw.
Dorosław 24 listop.
Długomil 20 kwiet.
Drogomir 22 grudn.
Drogomira 19 listop.
Drogomysł 17 czerw.
Drogosław 17 wrześ.
Drogowit 18 wrześ.
Dzierżykraj 17 lipca.
Dzierzymir 14 paździer.
Dzierżysław 16 lipca.
Dzierżysław 1 wrześ.
Dys 21 lipca.

Gniewomir 8 lutego.
Godysław 21 mar., 24 gr.
Godzimir 3 paździer.
Godzislav 28 grud.
Gorysław 9 kwiet.
Gorysława 9 lutego.
Gosław bl. 29 grud.
Gościśław 17 kwiet.
Gościśław 28 listop.
Gościwł bl. 6 maja.
Grzmisław 12 paźdź.
Grzmisława 25 grud.
Imisław 30 września.
Iściśław 11 września.
Izasław 6 lipca.

Jaclaw św. 15 sierp.
Janisław 24 czerwca.
Janusz 21 listopada.
Jarogniew 6 grudnia.
Jaromir 28 maja.

Jaromi 10 kwietnia.
Jaropelk 18 stycznia.
Jarosław św. 24 kwiet.
Jarosława 21 stycznia.
Jerzy św. 23 kwiet.
Jordan 13 lutego.

Kalina 1 lipca.
Kazimiera 21 sierpnia.
Kazimierz św. 4 marca.
Krasisław 16 kwiet.
Krasnoroda 7 lipca.
Krzemyśl 10 maja.
Krzepimir 19 wrześ.
Krzęsimir 4 stycznia.
Kzresław 27 marca.

Lassota 31 grudnia.
Lechosław 26 listop.
Letosława 3 wrześ.
Lubomil 20 lutego.
Lubomil św. 7 maja i 30
grudnia.
Lubomila 23 marca.
Lubomila 4 grudnia.
Lubomir 30 kwietnia.
Lubomir 1 maja.
Lubomira 24 lipca.
Lubosław 11 kwiet.
Ludomir 30 lipca.
Ludomir 10 listop.
Ludomyśla 7 grudnia.
Ludosław 30 listop.
Ludosława 10 marca.
Ludowid 11 maja.
Lutomil 4 czerwca.
Lutosław 26 paździer.

Ładysław bl. 27 wrześ.

Mieczysław 1 stycz.
Milada 16 lutego.
Milogost 7 marca.
Milośław 2 lutego.
Milośław 3 lipca.
Milośz 25 stycznia.
Milywój 23 listop.
Mirośław 26 lutego.
Miroslawa 26 lipca.
Mnożyśław 3 kwiet.
Mścigniew 19 grudnia.
Mścisław 8 stycznia.
Mścisława bl., 8 marca.
Mściwój 4 listopada.
Myślimir 13 kwiet.
Myślisław 20 września

Namysław 25 sierp.
Necisław 12 marca.
Niemira 14 lutego.
Niezamysł 8 sierpnia.
Nosisław 15 kwiet.

Ojcomil 2 lipca.
Ojcosław 15 marca.
Olcha św. 11 lipca.
Oleg św. 7 sierpnia.
Onosława 21 lutego.
Ostromir 4 sierpnia.

Pakosław 2 marca.
Polemir 19 marca.
Prokop 5 lipca.
Przebysław 29 listop.
Przebysława 22 paźdz.
Przedzimir bl. 14 czerw.
Przedzislav 23 lut.
Przedzislav 27 sier.
Przemysław 12 kwiet.
Przemysław 29 listop.
Przemysława 30 paźdz.
Przesław 6 kwiet.
Przesław bl., 21 maja.
Przesława 3 wrześ.
Przebysław 27 stycz.

Racibor bl. 29 sier.
Radogost 14 stycznia.
Radomil 11 czerwca.
Radomil 22 sierpnia.
Radomila 13 lipca.
Radomir 28 stycznia.
Radomir 16 listop.
Radomyśl 27 grud.
Radosław 1 marca.
Radosław 7 kwiet.
Radosław 15 lipca.
Radosława 8 wrześ.
Radzimir 12 wrześ.
Radzislav 16 paźdz.
Radzislawa 10 grud.
Radziwój 10 lipca.
Ratymir 19 stycznia.
Ratysław bl., 2 czerw.
Rolisław 1 sierpnia.
Rościslav 17 stycz.
Rościslawa 4 wrześ.
Rosław 13 sierpnia.
Rosława 7 paźdz.
Rozmysław 26 czerw.
Rusław 27 maja.

Sadomir 1 kwietnia.
Samomysl 25 paźdz.
Samosława 1 grudn.
Sebastyan 20 stycz.
Sędzimir 20 listop.
Sędzislav 16 wrześ.
Sędziwój 5 listopada.
Siemił 3 paździer.
Siemislav 24 paźdz.
Skarbimir 26 stycz.
Sława bl. 12 sierpnia.
Sławobój 25 lutego.
Sławogost 28 kwiet.

Sławój 9 czerwca.
Sławomila 2 marca.
Sławomira 17 maja.
Sławomir bl. 12 sier.
Sławomira 23 grud.
Sławosz 25 lipca.
Sławiniar 14 grudnia.
Sobiesław 9 wrześ.
Sobiesław 20 sier.
Spitimir 25 kwietnia.
Spitogniew 31 stycz.
Spitosław 11 listop.
Spitosława 5 grudnia.
Stanimir 2 paźdz.
Stanisław św. 8 maja.
Stanisław 5 sierpnia.
Stanisław św. 16 list.
Stosław 21 lipca.
Strachota 9 lipca.
Strzeżymir 21 kwiet.
Strzeżysław 2 stycz.
Strzeżysław 15 maja.
Sulimir 30 maja.
Sulisław bl. 7 lutego.
Swatosz 11 marca.
Świętobój 26 marca.
Świętobór 5 kwietn.
Świętochna 11 lut.
Świętomir 28 lipca.
Świętopelk 1 czerw.
Świętopelk 25 wrześ.
Świętorad 17 lutego.
Świętosław 31 sier.
Świętosław 3 maja.
Świętosława 7 stycz.
Świętosława 2 sier.
Szczęsny bl. 30 sier.
Szczęsława 15 lutego.
Szukosław 29 marca.
Szulisław 2 grudnia.

Tolimir bl. 12 lipca.
Tomila bl. 10 lutego.
Tomir 27 listopada.
Tomira 24 maja.
Tomisław 21 grudnia.

Unisław 18 lipca.

Wacław bl. 4 kwiet.
Wacław św. 28 wrześ.
Wanda 23 czerwca.
Warcisław 1 listop.
Wawrzyniec 10 sier.
Wiarosława 27 lutego.
Wielisława 4 lipca.
Wielosława 18 lutego.
Więcyml 26 maja.
Więcyml 24 marca.
Więczyml 4 maja.
Wiślimir 3 grudnia.
Wisława bl. 22 maja.

Wisław bl. 7 czerw.
Wit św. 15 czerwca.
Witold 12 listopada.
Witoł 27 paźdz.
Witosława 4 lutego.
Witymir 2 maja.
Wityslav 22 stycz.
Władybóg 28 paźdz.
Władybój 10 wrześ.
Władymir 9 stycznia.
Władysław 2 kwiet. i 27 czerwca.
Władysława 13 grud.
Włastybór 5 stycz.
Wlastymir 25 czerw.
Wlastymir 3 st. i 23 paź.
Wlastymira 26 sier.
Włodzimierz 16 stycz., 18 kwiet. i 11 sier.
Włodzimir 14 listop.
Włodzisław 5 września.
Włodzisław 19 lipca.
Wojciech św. 1 maja.
Wojmir 11 grudnia.
Wojslaw 5 marca.
Wojslawa 8 paźdz.
Wolidar 12 grudnia.
Wolimir 15 grudnia.
Wróciśław 23 st. i 22 lip.
Wróciwój 26 grud.
Wszebor 27 lipca.
Wszemił 12 maja i 18 gr.
Wszemiła 22 listop.
Wszegrad 11 listop.
Wszesław 18 maja.
Wszewlad 6 listop.
Wyszomir 21 29 czerw. i 28 sierpnia.
Wyszosław 8 czerw.
Wyszosława 9 grud.
Wytymir 2 listopada.

Zasław 5 paźdz.
Zbigniew 16 i 31 mar.
Zbisław 22 mar. i 18 list.
Zbroisław 28 czerw.
Zdobysław 31 lipca.
Zdosława 16 grudnia.
Zdzisław 29 stycznia.
Zelimir 22 września.
Ziemislav 3 paźdz.
Ziemomysl 4 wrześ.
Ziemowit 19 paźdz.
Znatysław 1 paźdz.
Znatysława 7 paźdz.

Żegota 1 lutego.
Żelislav 23 lipca.
Żyroslaw 17 grudnia.
Żytomir 7 listop.
Żywisław 27 kwiet.

Zakony katolickie.

„Rocznik papieski“ podaje następującą statystykę zakonów i zgromadzeń katolickich na całym świecie:

„Benedyktyni—rozdzieleni na 14. galezi, mają 1,603 kościoły, 143 szkoły, 4,450 zakonników kapłanów i 2,007 braciszków.

Kartuzi liczą 1,000 zakonników w 25 klasztorach.

Dominikanie, w liczbie 4,476, mają w 33 prowincjach 367 klasztorów.

Franciszkanów liczą 16,968 w 1,487 klasztorach i 79 prowincjach.

Kapucyni (10,056) żyją w 574 klasztorach.

Zakon karmelitów liczy 1,900 członków w 163 klasztorach.

Jezuici (16,294) mają 5 asystency i 23 prowincje.

Lazarysty mają 3,000 zakonników i 240 domów zakonnych.

Ojcowie św. Ducha (1,630) — 23 domy.

Redemptoryści (4,000) — 215 domów.

Afrykańscy misjonarze Ljonu mają 3,500 członków.

Wreszcie Bracia Szkolni (14,630) posiadają 1,700 domów zakonnych.

Tabela wag, oraz miar długości, powierzchni, przyjęły systemu metrycznego, z zamianą

P A Ń S T W O	Waga	W kilo-gramach	Miary długości	W me-trach
Abisynja	rottet	0,311	kend	0,4572
Afganistan	man	4,48	arszyn	1,025
Anglja	hunderd weight	50,803	yard	0,9144
Buchara	batman	127,768	kar	2,133
Chiny	pikul	60,453	in	3,73
Chiwa	batman	127,768	kar	2,133
Danja	centnar	50,0	alen	0,6277
Dominikańska Rzplita	kwintal	46,0093	bara	0,813
Grecja	talent	150,0	—	—
Japonja	kwan	3,75	szakukane	0,303
Korea	ksun	0,6048	tje	0,37 - 0,52
Liberja	uncja	0,0204	—	—
Maroko	kintar	50,803	dhra	0,571
Oman	kandi	4,85	kowid	0,994
Persja	miskal	0,00459	arszyn	1,13
Rosja	pud	16,379	arszyn	0,7112
Syam	pikul	60,475	wa	1,98
Stany Zjednoczone Ameryki Północnej	hundred-weight	45,359	yard	0,9144

objętości i miar drogowych w krajach, które nie na kilogramy, metry, kilometry i litry.

Miary po-wierzchni	Metry □	Miary obję-tości uży-wane do pły-nów	Litry	Miary drogowe	Kilo-metry
—	—	{ Ardeb medan	4,404 8,128	—	—
—	—	{ artaba zboża	65,238	—	—
akr	4046,71	kwarter imperial galon	290,781 4,543	statut mila	1,609
—	—	—	—	—	—
man	631	czyng	10,31	li	0,576
—	—	—	—	—	—
□ ruta	9,85	{ tonna zboża 1 ćwierć	139,121 7,7289	mila	7,5325
—	—	arroba	16,328	—	—
—	—	kilo	100,0	—	—
tszo kwa-drat.	9917,4	{ koku szo	180,391 1,8039	ri	3,9273
—	—	mal	50,0	li	0,403
—	—	{ ardeb Kuba	4,3995 1,0159	—	—
—	—	{ 1 sah Kula	57,518 15,155	—	—
—	—	ferren	30,0	—	—
tszerub	1152,986	artaba zboża	65,238	faresan	6,72
desiatyna	10925,0	{ czetwert wiadro	209,907 12,299	wiorsta	1,067
rai	1568,16	Khanan	0,5	—	—
akr	4046,71	{ buszel galon	35,237 3,7852	statut mila	1,609

Systemat metryczny miar i wag.

Zasadniczą jednostką systematu jest miara długości metr.

Metr jest to 1/10,000,000 część ćwiartki obwodu ziemi.

Systemat metryczny jest dziesiętny:

miary, wprowadzone z jakiegokolwiek jednostki, są 10, 100, 1000 razy większe lub mniejsze od niej.

W systemie metrycznym mamy

5 miar zasadniczych:

Metr = m dla długości
Ar = a " powierzchni
Ster = s " bryłowości
Litr = l " objętości
Gram = g " ciężkości.

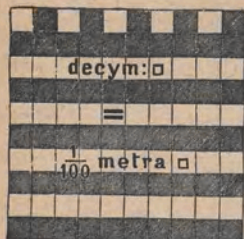
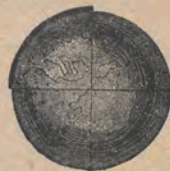
Każda z tych miar wzięta

10 razy daje nową Dekamiarę=D.
1000 " " " Hekto " =H.
1000 " " " Kilo " =K.
1/10 " " " decy " =d.
1/100 " " " centy " =c.
1/1000 " " " mili " =m.

Ponieważ system metryczny jest dziesiętny, zatem jakakolwiek liczba mieszana, np.

	milimetr.	centym.	decymetry	metry	Dekametr.	Hektom.	Kilometr.
w metrach							
czyta się	1	8	4	2	5	12	3

czyli jeżeli całkowity ułamek dziesiętny jest jedną z pięciu miar zasadniczych, natenczas
1-sza dziesiątna oznacza decymetry
2-ga " " centy
3-cia " " mili

Rysunki 1/6 nat. wielkości.

Miary długości.

Każda miara ma 10, 100 lub 1000 miar mniejszych.

Stopa angielska i rosyjska = 0,305 metra
" austriacka . . . = 0,316 "
" polska . . . = 0,288 "
" pruska . . . = 0,314 "

Miary powierzchni.

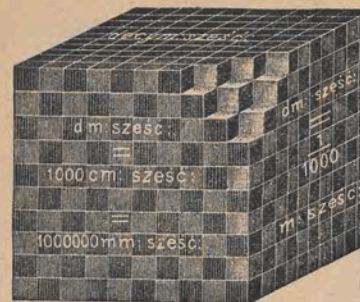
Każda miara ma 100, 10000, lub 1000000 miar mniejszych.

1 stopa □ angielska i rosyjska = 0,0929 m. □
1 " " austriacka . . . = 0,0999 " "
1 " " polska . . . = 0,0829 " "
1 " " pruska . . . = 0,0985 " "
1 metr □ = 10,76 stop. □ angielsk. i rosyjsk.
1 " " = 10,01 " " austriackim.
1 " " = 12,07 " " polskim.
1 " " = 10,15 " " pruskim.

Miary bryłowości.

Każda miara ma 1000, 1000000, 1000000000 miar mniejszych.

1 stopa sz. ang. i ros. = 0,028315 m. sz.
1 " " austriack. = 0,031586 " "
1 " " polska . = 0,02889 " "
1 " " pruska . = 0,030916 " "
1 metr sz. = 35,319 st. sz. ang. i ros.
1 " " = 31,319 " " austriack.
1 " " = 41,862 " " polskim.
1 " " = 32,338 " " pruskim.

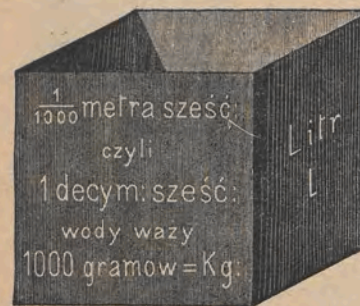

Rysunek 1/6 nat. wielkości.

Miary objętości.

Każda miara ma 10, 100 lub 1000 miar mniejszych.

1 krużka . . . = 1,230 litrom.
1 kwarta austriacka = 1,415 "
1 " polska . . = 1,000 "
1 " pruska . . = 1,145 "
1 litr = 0,220 gallonom (imp.) ang.
1 " = 0,813 krużkom rosyjskim.
1 " = 0,706 kwartom austriack.
1 " = 1,000 " polskim.
1 " = 0,563 " pruskim.

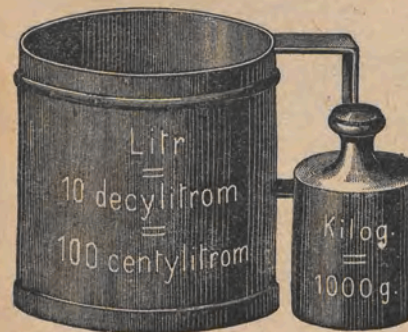
Rysunek 1/6 nat. wielkości.

Miary ciężkości wag.

Każda miara ma 10, 100 lub 1000 miar mniejszych.

1 funt ang. (Troy) = 0,373 kilog.
1 " rosyjski . = 0,409 "
1 " austriacki = 0,560 "
1 " polski . . = 0,405 "
1 " pruski . . = 0,467 "

Kilogr. = 2,679 funt ang. (Troy).
" = 2,444 " rosyjskim.
" = 1,785 " austriackim.
" = 2,466 " polskim.
" = 2,138 " pruskim.

Rysunek 1/6 naturalnej wielkości.

WAŻNIEJSZE MIARY

angielskie, austriackie, polskie, pruskie i rosyjskie,
wyrażone w metrycznych:

Angiels.	Yard	=	0,914	metra
	Acre	=	40,4671	arom.
	Gallon	=	4,543	litrom
	Centnar	=	50,802	kilom.

Austriackie.	Lokieć	=	0,779	metr.
	Sażen	=	1,896	"
	Mila	=	7,586	kilom.
	Joch	=	57,5544	arom.
	Eimer	=	56,600	litr.
	Ft. cłow.	=	0,500	kilogr.
	Ct. wied.	=	56,000	"
	Ct. cłow.	=	50,000	"

Polskie.	Lokieć	=	0,576	metra.
	Sażen	=	1,728	"
	Mila	=	8,534	kilom.
	Morga	=	55,9870	arom.
	Garniec	=	4,000	litrom
	Korzec	=	128,000	"
	Centnar	=	40,550	kilogr.

Pruskie.	Lokieć	=	0,667	metra.
	Pręt	=	3,766	"
	Mila geograficzna	=	7,420	kilom.
	Morga	=	25,5300	arom.
	Metza	=	3,435	litrom
	Schefel	=	54,960	"
	Centnar	=	51,447	kilogr.

Rosyjskie.	Arszyn	=	0,711	metra.
	Sażen	=	2,134	"
	Wersta	=	1,067	kilom.
	Diesiatyna	=	109,2500	arom.
	Wedro	=	12,299	litrom
	Boczka	=	4,919	hekt.
	Czetwierć	=	2,099	"
	Pud	=	16,380	kilogr.
	Berkowiec	=	163,805	"

Tonna = 1000 kilogramom.
Centnar metryczny = 100 kilogr.
Kilogram = 1000 gramom.
Hektogram = 100 " "
Dekagram = 10 gramom.
Decigram = 0,1 grama.
Centigram = 0,01 grama.
Miligram = 0,001 " "

1/415 litr. Kwarła austr. (Maass)

1/230	Kwarła ros. (Kruszka)
1/145	Kwarła prus. (Quart)
1/1000	1 Litr = Kwarła polska

Rysunek 1/4 natur. wielkości.

1 ha = 1,786 morga 300 prętowego.
1 ar = 5,36 pręta kwadratowego.
1 pręt □ = 0,187 ara.
100 kg. na 1 ha = 138 tt pol. na 1 mórg.
1 hektol. na 1 ha = 14 garncy na 1 mórg.
100 tt na 1 mórg = 72,48 kg. na 1 ha.
1 korzec na 1 mórg = 228,5 litra na 1 ha.

METR = 3,281 stopy = 39"37 cali angielsk. i rosyjsk., = 3,163 stopy =
= 37"97 cali austr., = 3,472 stopy = 41"62 cali polskich, = 3,186
stopy = 38"23 cali pruskich.

Podane przez firmę rolniczą ALFRED GRODZKI w Warszawie.

M O N E T Y.

MONETY W PAŃSTWIE ROSYJSKIM.

Nominalna wartość rubla w porównaniu z jednostkami monetarnymi państw zagranicznych

1 rubel (1/15 imperyała czyli 100 kop.)	
1 rubel = 2 markom 16 fenigom niemieckim	
1 " = 2 koronom 50 halerczom	
1 " = 1 guldenowi 28 centom niderlandzkim	
1 " = 1 koronie 92,5 oerom duńskim, szwedz. i norweskim	
1 " = 2 szylingom 1 1/2 pensom angielskim (100 rub. = 10 Ł. 11 szyl. i 5 pens.)	
1 " = 2 frankom 66 2/3 centymom franc., belg., szwajc. i bułgar.	
1 " = 2 lejom 66 2/3 baniom rumuńskim	
1 " = 2 denarom 66 2/3 perom serbskim	
1 " = 2 lirom 66 2/3 centesimom włoskim	
1 " = 2 drachmom 66 2/3 leptom greckim	
1 " = 2 pesetom 66 2/3 centimosom hiszpańskim	
1 " = 475 3/4 reisom portugalskim	
1 " = 12 piastrom tureckim	
1 " = 0,348 taelom chińskim	
1 " = 0,517 yenom japońskim	
1 " = 1 miczkalowi marokańskiemu	
1 " = 2 karanom 3 szahom perskim	
1 " = 50,8 centom północno-amerykańskim	
1 " = 1,12 rupiom wschodnio-indyjskim	
1 " = 48 1/2 centawosom meksykańskim.	

TABELA PORÓWNAWCZA MO

NAZWA KRAJU	Wartość	Funt sterling. ang.	Korona austr.	Haikwan tael chiński	Korona duńska	Piastr egipski	Frank francuski Lira włoska	Drachma grecka
1 Anglja	Funt sterling. = 20 szylingów = 12 pensów	—	10 szyl. L. 4,5,—	6,1 szyl. L. 30,7,6	1,1 1/4 sz. L. 5,10,5	2 1/4 szyl. L. 1,—7	9 1/2 sz. L. 3,19,2	9 1/8 sz. L. 3,19,2
2 Austria	Korona = 100 halerzy	K. 24	—	K. 7,30	K. 1,32	K. —25	K. —94	K. —94
3 Chiny	Haitwan tael = 1000 kasz	T. 3,290	T. —137	—	T. —181	T. —33	T. —129	T. —129
4 Danja	Korona = 100 öre	K. 18,30	K. —75	K. 5,51	—	K. —18	K. —71	K. —71
5 Egipt	Cekin = 100 piastrów	C. 9,70	C. —40	C. 2,95	C. —53	—	C. —38	C. —38
6 Francja	Frank = 100 centimów	F. 25 1/2	T. 1,06	F. 7,75	F. 1,40	F. —26	—	F. 1,—
7 Grecja	Drachma = 100 lept	D. 25 1/2	D. 1,06	D. 7,75	D. 1,40	D. —26	D. 1,—	—
8 Hiszpanja	Peseta = 100 centimos	P. 25 1/2	P. 1,08	P. 34,17	P. 6,10	P. —26	P. 1,—	P. 1,—
9 Holandja	Gulden = 100 centów	G. 12,—	G. —50	G. 3,64	G. —66	G. 10,—	G. —47	G. —47
10 Indje Wschodnie	Rupja = 16 anna	R. 10,10	R. 7 1/10	R. 3,3 3/4	R. 9 1/8	R. —1 3/8	R. —6 3/8	R. —6 3/8
11 Niemcy	Marka = 100 fenigów	M. 20,40	M. —85	M. 6,20	M. 1,12 1/2	M. —21	M. —80	M. —80
12 Persja	Tuman = 2 panabat = 100 szachat	T. 2,—4	T. —1 5/6	T. —1 3/5	T. —2 2/5	T. —1 1/2	T. —1 1/4	T. —1 3/8
13 Portugalja	Milreis = 1000 reisów	M. 4,493	M. —187	M. 1,365	24 7/10 r.	M. —46	M. —176	M. —176
14 Rosja	Rubel = 100 kopiejek	R. 6,30	R. —26 1/3	R. 1,91	R. —34 1/10	R. —6	R. —25	R. —25
15 Rumunja	Lew = 100 bani	L. 2,12 1/2	L. 1,06	L. 7,75	L. 1,40	L. —26	L. 1,—	L. 1,—
16 Serbia	Dynar = 100 para	D. 2,12 1/2	D. 1,06	D. 7,75	D. 1,40	D. —26	D. 1,—	D. 1,—
17 Stany Zjednocz. Amer. Póln.	Dolar = 100 centów	D. 4,80	D. —20	D. 1,45 1/5	D. —26 1/2	D. —5	D. —18 1/2	D. —18 1/2
18 Szwecja i Norwegja	Korona = 100 öre	K. 18,13	K. —75	K. 5,51	K. 1,—	K. —18	K. —71	K. —71
19 Turcja	Piastr = 40 para	P. 113 1/2	P. 4,28	P. 34,17	P. 6,10	P. 1,06	P. 4,18	P. 4,18
20 Włochy	Lira = 100 centesimi	L. 25 1/2	L. 1,06	L. 7,75	L. 1,40	L. —26	—	L. 1,—

UWAGA: Pragnąc porównać wartość monet danych krajów, znajdujemy odpowiednie

NET (kurs giełdowy wyłączony).

Peseta hiszpańska	Gulden holenderski	Rupja indyjska	Marka niemiecka	Tuman perski	Milreis portugalski	Rubel rosyjski	Lew rumuński	Dynar serbski	Dolar amerykański	Korona szwedzka	Piastr turecki
9 1/2 sz. L. 3,19,2	1,8 sz. L. 8,6,8	1,10 1/2 sz. L. 9,8,3	1 szyl. L. 5,—	9,2 sz. L. 45,11,3	4 1/2 sz. L. 22,4,5	3,2 sz. L. 15,16,8	9 1/2 sz. L. 3,19,2	9 1/2 sz. L. 3,19,2	4,2 sz. L. 20,16,8	1,1 1/4 sz. L. 5,10,5	2 1/8 sz. L. —17,5
K. —94 1/2	K. 2,—	K. 2,26	K. 1,18	K. 10,94	K. 5,34	K. 3,81	K. —94	K. —94	K. 5,—	K. 1,32	K. —94
T. —129	T. —274	T. —309	T. —161	T. 1,500	T. —732	T. —522	T. —129	T. —129	T. —685	T. —181	T. —29
K. —71	K. 1,51	K. 1,70	K. 88 8/9	K. 8,26	K. 4,03	K. 2,88	K. —71	K. —71	K. 3,78	K. 1,—	K. —16
C. —38	C. —80	C. —91	C. —47	C. 4,43	C. 2,16	C. 1,54	C. —38	C. —38	C. 2,02	C. —53	C. —9
T. 1,—	F. 2,12 1/2	F. 2,40	F. 1,25	F. 11,62 1/2	F. 5,67 1/2	F. 4,—	F. 1,—	F. 1,—	F. 5,30	F. 1,40	F. —22 1/2
D. 1,—	D. 2,12 1/2	D. 2,40	D. 1,25	D. 11,62 1/2	D. 5,67 1/2	D. 4,—	D. 1,—	D. 1,—	D. 5,30	D. 1,40	D. —22 1/2
—	P. 2,12 1/2	P. 2,40	P. 1,25	P. 11,62 1/2	P. 5,67 1/2	P. 4,—	P. 1,—	P. 1,—	P. 5,30	P. 1,40	P. —12 1/2
G. —47	—	G. 1,13	G. —59	G. 5,47	G. 2,67	G. 1,90	G. —47	G. —47	G. 2,50	G. —66	G. 10 3/5
R. —6 3/8	R. —14 1/4	—	R. —8 1/2	R. 4,13 1/2	R. 2,5 3/4	R. 1,11	R. —6 3/8	R. —6 1/4	R. 2,3 1/2	R. —9 1/3	R. —1 1/2
M. —80	M. 1,70	M. 1,92	—	M. 9,30	M. 4,54	M. 2,16	M. —80	M. —80	M. 4,25	M. 1,12 1/2	M. —18
T. —1 3/4	T. 3 3/5	T. —4 1/5	T. —2 1/2	—	T. —9 3/4	T. —7	T. —1 3/4	T. —1 3/4	T. —9 3/5	T. —2 3/5	T. —1 1/2
M. —176	374 1/2 r.	M. —423	M. —220	M. 2,048	—	713 13/20 r.	M. —176	M. —176	M. —936	247 3/10 r.	39 13/20 r.
R. —25	R. —52 1/2	R. —59 1/2	R. —46	R. 2,87	R. 1,40	—	R. —25	R. —25	R. 1,31	R. —34 1/10	R. —5 3/5
L. 1,—	L. 2,12 1/2	L. 2,40	L. 1,25	L. 11,62 1/2	L. 5,67 1/2	L. 4,—	—	L. 1,—	L. 5,30	L. 1,40	L. —22 1/2
D. 1,—	D. 2,12 1/2	D. 2,40	D. 1,25	D. 11,62 1/2	D. 5,67 1/2	D. 4,—	D. 1,—	—	D. 5,30	D. 1,40	D. —22 1/2
D. —18 1/2	D. —40	D. —45 1/2	D. —23 1/2	D. 2,18 1/2	D. 1,6 1/2	D. —76 1/2	D. —18 1/2	D. —18 1/2	—	D. —26 1/2	D. —4 1/4
K. —71	K. 1,51	K. 1,70	K. —71	K. 8,26	K. 4,03	K. 2,88	K. —71	K. —71	K. 3,78	—	K. —16
P. 4,18	P. 9,18	P. 10,26	P. 5,22	P. 51,26	P. 25,9	P. 18,—	P. 4,18	P. 4,18	P. 23,24	P. 6,10	—
L. 1,—	L. 2,12 1/2	L. 2,40	L. 1,25	L. 11,62 1/2	L. 5,67 1/2	L. 4,—	L. 1,—	L. 1,—	L. 5,30	L. 1,40	L. —22 1/2

zestawienie w punkcie przecinania się na tabeli linii poziomej z pionową.

DLA PAMIĘCI.

Sposób użytkowania kalendarza-notatnika jest łatwy i prosty. Pragnąc zapamiętać termin imienin, ślubu znajomych lub jakich czynności obowiązkowych w ciągu roku, dany dzień w miesiącu podkreślamy umownie barwy ołówkiem. Tak np. przyjmujemy kolory:

Imieniny znanych i krewnych — kolor czerwony.

Sluby

Zapłaty podatków

Wizyty i zebrania

ując się tym system

tabelę mamy możn

Posiłkując się tym systemem, nigdy nie przeoczymy terminów i nadto jednym rzutem oka na tabelę mamy możliwość skontrolowania wizyt, czynności i t. p., które nas oczekują.

[illegible]

A. JASKULSKI, Warszawa, Wierzbowa Nr. 1.

ROCZNIK GEBETHNERA i WOLFFA.

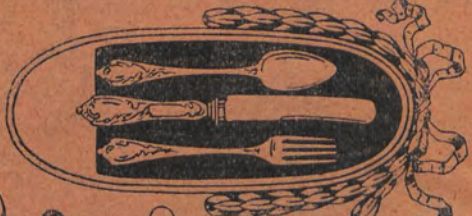

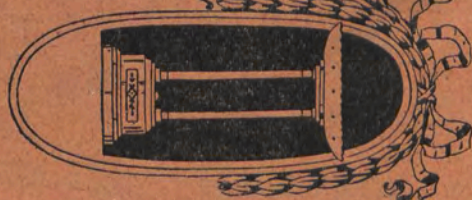
**Skład Fabryczny i Wy-
łączna Sprzedaż Wyro-
bów Platerowanych.**

Akc. Tow.

R. PLEWKIEWICZ i S-ka.

Sztuśce platerowane najnowszymi modeli. Wielki wybór przedmiotów na dary i prezenty okolicznościowe. Wyprawy dla nowożeńców, hoteli, restauracji, kawiarni. Wyroby z brązu, srebra, cennego marmuru. Przybory na biurka i toalety. Wyroby kościelne. Cenniki.

 Sou. A. H. c.
 Doblin, Dr. Duka J. Wierm
 polna
 Sztuce platerowan w różnych
 stylach
 Wybitną galanterię platerowaną stylową
 Prapow. H. ed. 67. Magazyny w Warszawie: Marszałkowska 127.

Adresy znajomych.

[illegible]

Bielizna oddana do prania.

Nazwa	Ilość	Styczeń	Luty	Marzec	Kwiec.	Maj	Czerw.	Lipiec	Sierp.	Wrzes.	Paźdz.	Listop.	Grudz.
Kosz. dam. dz.													
„ męsk. „													
„ dziec. „													
Kosz. dam. noc.													
„ męsk. „													
„ dziec. „													
Kales. dam. .													
„ męsk. .													
Kołnierzyków .													
Mankietów . .													
Pończoch . . .													
Skarpetek . . .													
Chustek													
Spódnic													
Kaftaników . .													
Czepeków . . .													
Ręczników . .													
Firane													
Jaśków													
Poszewek													
Prześcieradeł .													
Obrusów													
Serwet													
Serwetek													

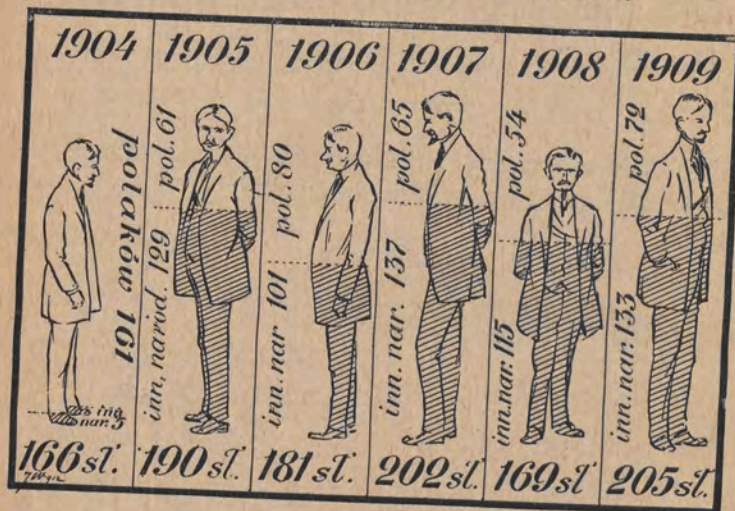
Dla naszych współpracowników
 □ □ □ amatorów. □ □ □

Do „Rocznika“ na 1914 projektuję następujące nowe rubryki i artykuły oraz uzupełnienia:

Podpis i adres

Po wypełnieniu stronę niniejszą upraszamy odciąć i nadesłać w kopercie pod adresem: „Rocznika“ Gebethnera i Wolffa ul. Zgoda 12, w Warszawie.

Syoniści na politechnice lwowskiej.

Drobny, ale charakterystyczny przyczynek do kwestyi syonizmu w Galicyi znajdujemy w rocznych sprawozdaniach lwowskiej politechniki. Dowiadujemy się z nich, ilu z pomiędzy słuchaczy wyznania mojżeszowego przyznało się do narodowości polskiej, ilu zaś do „innych” narodowości. Między temi „innymi” ogromna większość podaje narodowość żydowską, a tylko całkiem wyjątkowo niemiecką, ruską lub „beznarodową”.

Otóż liczby te są następujące:

Rok	słuch. w. mojż.	z tego polaków	innych
1904	166	161 (97%)	5
1905	190	61 (32%)	129
1906	181	80 (44%)	101
1907	202	65 (32%)	137
1908	169	54 (32%)	115
1909	205	72 (35%)	133

Dość należy, że na politechnice nie czyni się żadnych zgoda trudności tym, którzy przy zapisywaniu się na uczniów tej szkoły pragną deklorować narodowość żydowską. Liczby zatem powyższe są rzeczywistym obrazem przekonań narodowych słuchaczy.

Te zaś liczby mówią nam, iż jeszcze przed sześciu laty na 100 politechników wyznania mojżeszowego 97 uważało się za polaków, obecnie tylko 35! Dwie trzecie zatem inteligencji żydowskiej hołduje zasadzie separatyzmu narodowego.

Obserwacje zmian w przyrodzie.

Data	Miejscowość		UWAGI
		Ostatni przymrozek	
		Rozpoczęcie robót w polu	
		Pierwszy śpiew skowronka	
		Przylot bocianów	
		„ jaskółek	
		Zazielenienie się agrestu	
		Pączkowanie olch	
		Znalezienie pierwsz. pierwiosnka	
		Pierwsze listki na akacyach	
		Zakwitnięcie drzew wiśniowych	
		„ „ jabłoni	
		Pierw. wyjście w letnim kapeluszu	
		Pierwsze czereśnie (krajowe)	
		Pierwsza kąpiel rzeczna	
		Pierwsza burza z błyskawicami	
		Rozpoczęcie żniw	
		Ostatnia wieczerza bez lampy	
		„ kąpiel ręczna	
		Odłot jaskółek	
		„ bocianów	
		Pierwszy raz napalono w piecu	
		Pierwszy biały przymrozek	
		Ostatni kwiat w ogrodzie	
		Pierwszy śnieg	

Sposoby wywabiania plam.

Czem splamiono	Materia biała	Materie kolorowe		Materia jedwabna
		wełna	plótno	
Tłuszcz	Wyprać w wodzie z mydłem lub potażem	Wyprać w wodzie letniej z mydłem	W wodzie z mydłem lub amoniakiem	Benzyna, eter, am- oniak, glina lub kreda
Farba olejna, werniks, ży- wica, wosk	Terpentyna francuska, spirytus, woda kolońska, następnie sprać w wodzie z mydłem			Benzyna lub eter w ma- łych ilościach
Farba roślinna, plamy od owoców, wina czerwonego, atramentu	Parą z siarki i wodą chlo- rową gorącą	Wyprać w wodzie letniej z mydłem lub w amo- niaku		Jak materie kolorowe, ale bardzo ostrożnie
Atrament, alizaryna	Kwasem winnym. Im starsza plama, tem więcej kwasu	Jeżeli kolor pozwala, octem winnym rozcień- czonym		Jak materie kolorowe, ostrożnie
Rdza, atra- ment galaso- wy	Rozcieńczo- na woda chlorowa	Jeżeli kolor dobry, zmy- wać kwasem cytrynowym	Jeżeli kolor dobry, kwa- sem chloro- wym	Niemożliwe
Krew, albumin	Sprać zwyczajnie w letniej wodzie			
Wapno, ług, alkalia	Pranie zwyczajne	Kwas cytrynowy bardzo rozcieńczony, puszczać kroplami na plamę		
Octy, kwasy, owoce cierp- kie i t. p.	Prać w wo- dzie gorącej z chlorkiem	Puszczać kroplami na plamę amoniak rozcieńczony		

Tadeusz Czacki.

(W setną rocznicę zgonu.)

ooo

Upadek Rzeczypospolitej pogrążył cały szereg ludzi w bierną apatię i niezdrową bezczynność. Ci, co nie poszli na tułaczkę emigracyjną, aby tam zanieść przed forum świata swą mekę wygnańczą i ból powalonego narodu; ci, których losy ocaliły przed prześladowaniem mocarstw rozbiorowych — zamarli w kamiennej jakby rozpacz i „o sławie, która jeszcze nie przebrzmiała”, pomyśleć nie mieli już duszy. Jednym z nielicznych, pozostałych w kraju na stanowisku, jednym z tych, co nie stracili jeszcze całkiem wiary w dalszą narodu żywotność i podjęli pracę mrówczą, cichą a wytrwałą dla wydobywania z pośród samych siebie nowych sił i zasobów na przyszłość — był Tadeusz Czacki.

Pod hasłem: „Nil desperandum!” — daleki od osobistych ambicji i własnych korzyści, podejmował trud walny, najwłaśniejszy — odrodzenia kraju przez wychowanie młodych pokoleń. W tem tkwi zasługa największa do sławy Czackiego i tytuł do wdzięcznej rodaków pamięci.

Tadeusz Czacki urodził się 28 sierpnia 1765 r. w dziedzicznym Porycku, na Wołyniu, z ojca Szczęsnego, podczaszego koronnego, i matki Katarzyny Małachowskiej, siostry sławnego Stanisława „Arystydesa” polskiego. Już w niemowlęctwie doświadczył skutków ciężkiej nad krajem przemocy obcej. Ojciec, żarliwy przeciwnik Konfederacji Radomskiej, aresztowany został z rozkazu Repnina; Poryck zajęło wojsko Kreczetykowa, niszcząc zbiory i inwentarze, podobnego losu doznał i Brailów, a gdy matka wcześniej go odumarała, wtedy Tadeuszem i starszym jego bratem, Michałem, zajął się stryj, Franciszek Czacki, strażnik w. kor., wywiozł ich do Gdańska, gdzie z górą cztery lata z nimi przebywał. Dopiero po uwolnieniu i powrocie ojca do Porycka, wrócili i dzieci pod strzechę rodzinną.

Tadeusz od lat najmłodszych wyróżniał się nadzwyczajną bystrością i pamięcią niezwykłą, swemi wiadomościami z historii ojczyzny powszechny budził podziw wśród najbliższego otoczenia. Kształcony starannie pod kierunkiem ks. Faustyna Grodzickiego, o którym wdzięczną a serdeczną zachował zawsze pamięć, wcześniej zaprawił się do literatury klasycznej, prawa i języka francuskiego. Wykształcenie uzupełniał obfitą, z różnych dziedzin czerpaną, lekturą. Jeden jeszcze rys charakterystyczny w młodzińcu zapisują jego biografowie. Oto umówiwszy nauczyciela, Franciszka Świątkowskiego, „przeznaczone od rodziców pieniądze na swoje wydatki obracał na uczenie dzieci osierociałych”, i tym sposobem szkołę wiejską utworzył. Miłość bliźniego i gorąca chęć szerzenia oświaty, a więc przymioty, które w życiu późniejszym miały się stać wybitnymi cechami charakteru Czackiego, już w zaraniu życia jednały mu serca.

Bardzo młodo, gdyż zaledwie 19 lat licząc, rozpoczyna karierę publiczną, jako członek sądów zadwornych koronnych. Jednocześnie pogłębia swoje wiadomości, przesiadując pilnie w Bibliotece Załuskich i obcując z Adamem Naruszewiczem i Janem

Albertrandim. Powołany przez króla do urzędu osobistego jego archiwum, dostaje się jednocześnie do Metryki koronnej, której część z własnej woli uporządkował. W 1784 r. wszedł Czacki do „Komisji kruszcowej”, rozwijając energicznie działalność w kierunku poszukiwań soli i kruszców. W dwa lata potem wybrany z woli sejmu na członka Komisji skarbowej, wybija się w niej na najwydatniejsze stanowisko, zasłynawszy z pracowitości, znajomości rzeczy i nieskazitelności charakteru. Zwiedziwszy kraj niemal cały, wydaje „Hydrograficzny krajopis” wszystkich rzek Polski, po oswobodzeniu zaś brzegów Dniepru i morza Czarnego od Kozaków i Tatarów, krząta się około ułatwienia żeglugi na Dnieprze i Dniestrze, jak również myśli o rozszerzeniu zbytu ziemiopłodów krajowych, porozumiewając się nawet w tej sprawie z hospodarem mołdawskim.

W Komisji skarbowej pracował siedem lat „z niemałym dla ogółu pożytkiem i z pewnością niejedno, wpływając na innych, w Konstytucji majowej ze swej strony dodał”. Chciwy nie był, o zaszczyty i ordery się nie ubiegał, nie mógł się wszakże skarżyć na brak uznania. Biskup płocki Szembek i Morski, kasztelan kamieniecki, w obliczu króla i stanów sejmujących, sławiąc wielkie zasługi przyszłego założyciela szkoły wołyńskiej, „godne wdzięczności całego narodu, polecali go najmocniej względem króla łaskawym”. Nie szczędzili swych pochwał i inni, a zakończył je sam król, odezawszy się w następujące słowa: „Nieraz oświadczałem jak poważam zasługi i talenta Imp. Czackiego i gdy czas do tego przyjdzie, będę wnosił prośbę do stanów zgromadzonych, aby tenże Imp. Czacki nawet bez poprzedzającego wyboru do dalszego urzędowania zgodnym głosem był wezwany”.

W pracach konstytucyjnych Wielkiego Sejmu nie brał Czacki udziału; monarchista z przekonania, nie należał do zwolenników stronnictwa patryotycznego, jednakże po uchwaleniu Ustawy majowej zaraz nazajutrz ją zaprzysiął i wiernym jej pozostał. To też gdy zwyciężyła Targowica, wyszedł ze składu Komisji skarbowej. „Smutne kraju kłęski — pisze do Augusta Piegłowskiego 24 września 1792 r. — okropny rozkaz wykonywania przysięgi na to, czego cnotliwa dusza się wzdryga, nie dozwoliły mi być dłużej urzędnikiem publicznym i prywatnym zostałem człowiekiem.”

Powstanie Kościuszkowskie zaskoczyło Czackiego w Krakowie, gdzie w dalszym ciągu oddawał się ulubionym studiom prawniczym i historycznym, zajmował się też gorliwie gromadzeniem księgozbioru, który osiągnąć miał z czasem z górą ośmiu tysięcy tomów i przeszło półtora tysiąca manuskryptów. Aczkolwiek do powstania nie należał, uznano go „wszakże za „jakobina” i dobra: Poryck i Brailów uległy sekwestrowi. Czacki udał się wtedy do Petersburga i tłumaczył przed Zubowem w pełnych godności słowach: „Zachowałem nieskazitelną wierność dla mojej ojczyzny, a powinności przyjętych w nowym rządzie nie

zdradzam". Zagrożony zupełną ruiną majątkową, zamierzał poświęcić się zawodowi profesorskiemu w akademii krakowskiej. Wstąpienie na tron Pawła I i cofnięcie przez niego konfiskaty Porycka zmieniło plany Czackiego.

Jako delegat szlachty kijowskiej na koronację nowego cesarza, zanosił Czacki w imieniu obywateli prośbę o umorzenie win przeszłych, przeniesienie aktów metryki koronnej do Kijowa, o ustanowienie tamże sądu głównego i przywrócenie prawa wyboru marszałków gubernialnych. Prośba ta w części pomyślny odniosła skutek. Jednocześnie zajął się gorąco dziedzinie Porycka zbieraniem składek dla potrzebujących wsparcia więźniów polskich, powracających z wygnania. Sam też hojnie składał ofiary.

Czynności, związane z likwidacją głośnej upadłości Prota Potockiego, skłoniły Czackiego do pobytu w Warszawie, gdzie wszedł niebawem do zaufanego grona patriotów ze Stanisławem Sołtykiem na czele. Wtedy powstał projekt założenia Towarzystwa Przyjaciół Nauk, projektu, którego Czacki gorącym stał się poplecznikiem, tak, że słusznie może być uważany za jednego z założycieli tej instytucji. W 1803 r. razem z Sołtykiem, Józefem Drzewieckim i Michałem Walickim utworzył Towarzystwo handlowe, mające na celu ożywienie działalności krajowej na tem polu.

Nie zaniedbuje przytem pracy naukowej. W ciągu ostatnich lat kilku, oprócz urzędowych sprawozdań, które utworzyły „dwa ogromne tomy”, ogłosił Czacki kilka broszur okolicznościowych, napisał „Obronę Zygmunta Augusta” i opracował najcenniejsze swoje dzieło „O litewskich i polskich prawach” (wyd. w Warszawie 1800—1 r., 2 tomy). Zachwycony Stanisław Potocki w „Pochwale Czackiego” stawia je „w pierwszym rzędzie pomników, które kiedy pióro Polaka wzniosło narodowej pamięci i chwale”. I chociaż szwankuje co do metody i systematyczności, do dziś dnia jest ta praca skarbnicą przeróżnych wiadomości o Polsce, zebranych skrzętnie, z erudycją na owe czasy wprost niepospolita.

Rok 1803 był przełomowym w dziejach oświaty polskiej na ziemiach litewsko-ruskich, i w życiu Tadeusza Czackiego. Cesarz Aleksander I, powoławszy księcia Adama Czartoryskiego na stanowisko kuratora okręgu szkolnego wileńskiego, dał mu zarazem możność zreorganizowania i urzędzenia szkolnictwa w duchu rzetelnych potrzeb ludności miejscowej na wielkiej polaci ziem b. Rzeczypospolitej, podległych berłu rosyjskiemu. Wiadomo, jak doniosła i płodna była rola księcia kuratora. Do pracy tej powołał on ludzi dobrej woli i szczerego umiłowania sprawy publicznej, a przedewszystkiem Czackiego, którego oddanie krajowi i wiedza głęboka znana była powszechnie. Wprawdzie Czacki pedagogiem nie był, szkolnictwu specjalnie się nie poświęcał, lecz był człowiekiem rozumnym, uczonym, energicznym, posiadającym wpływ na współobywateli w rodzinnych swych stronach,

na Rusi. Został wizytatorem na gub. wołyńską, podolską i kijowską, z bardzo szerokimi pełnomocnictwami, które poparte jeszcze wskazówkami kuratora mogły upoważniać Czackiego do przedsięwzięcia spraw donioślejszego zakresu. Wziął się też do dzieła odrazu, z całą właściwą sobie gorączkową gorliwością.

Zasadniczą myślą, którą już w pierwszych chwilach swego wizytatorskiego zawodu Czacki sobie wytworzył, było zastosowanie nauki szkolnej do życia praktycznego, uczynienie z niej środka do przysposobienia krajowi użytecznych w każdym fachu ludzi. Użyteczność nauki szkolnej w życiu — oto cel, ku któremu szkoła zdążać winna. Z myśli tych zwierzył się ks. Hugonowi Kollatajowi, przebywającemu wtedy na Wołyniu. Prosił go o rady i wskazówki, w nadziei, że ten, co pierwszy Szkołę Główną wzytował i nią rządził, ten, co doświadczenie łączył z teorią, nie odmówi mu poparcia. Kollataj zgodził się chętnie na udzielanie swoich spostrzeżeń, zastrzegając sobie tylko zupełną tajemnicę. Tak wywiązała się między tymi dwoma niepospolitymi ludźmi obszerna, czerotomowa „Korespondencya listowna”, przedsięwzięta w celu urzędzenia instytutów naukowych i pomnożenia oświecenia publicznego w trzech guberniach”. Dziś nawet wiadomo dokładnie ile w tych listach, mądrą o dobro publiczne nacechowanych troską, własnych Czackiego pomysłów, a ile Kollatajowej rady. Dość, że ta „Korespondencya listowna”, nie-słusznie dziś już niemal zapomniana i współczesnym pedagogom polskim prawie nieznaną, kryje w sobie bogactwo wielkie trafnych spostrzeżeń i wskazań o wartości nieprzemijającej.

Z tej ożywionej wymiany zdań wyłonił się wreszcie projekt utworzenia uczelni wyższego typu, któraby się stała dla Rusi takim bodaj ogniskiem wiedzy, jak zreformowany uniwersytet wileński dla Litwy. Powstaje zarys Liceum Krzemienieckiego. Aliści dla podźwignięcia takiego zakładu trzeba było znacznych funduszów; i na to poradził niezmordowany Czacki, ów „jałmużnik wielki”, jak go potem nazwał. Wszystko, co może zrobić energia, wydobywał on z ludzi, stosunków i urzędów, nieraz pełnych nieufności lub wręcz nieprzyjaznych. Biograf wizytatora, Osiński, przypomina tu jego zasadę: „Kto się lęka przeciwności, ten nie godzi się przywiązać imienia swego do dzieł użytecznych”. On też przeciwności przewycięzał, a gdy dnia 13 października 1805 r. otwierał szkołę Krzemieniecką, miał dzień w życiu najpiękniejszy, dzień znośnie wypracowany.

Rozciągnięta przez Czackiego sieć szkół średnich i początkowych, których ośrodkiem było Liceum, wymagała ustawicznej troski, wizytacji, słowem opieki żarliwej a serdecznej. Do tego też była skierowana cała usilność wizytatora. Zabiegał nieustannie o pomnożenie pomocy naukowych dla umiowanego swego „gimnazjum wołyńskiego”. Po Stanisławie Augustie nabył około 16 tysięcy książek i bogaty zbiór medali Albretrandego; wzbogacił gabinet fizyczny i mineralogiczny, założył obserwatorium astro-

nomiczne. Zwrócony ciągle ku potrzebom życia praktycznego, starał się, nie z takim wszakże skutkiem, jakiego pragnął, o najlepsze kursa dodatkowe architektury i mechaniki niższej, rolnictwa i ogrodnictwa, wreszcie „sztuki leczenia bydła”, t. j. weterynaryi. Urządził dwa konwikty, założył szkołę panien, projektował otwarcie szkoły anatomii, fizyologii, chirurgii, szkoły wychowawczyń. W 1811 r. zaprowadził drukarnię gimnazjalną.

Myśl o powiększaniu funduszy licealnych nie opuszczała go nigdy; w 1807 r. wystarł się o dwie komisje sadowo-edukacyjne, przypominające dawne za Rzplitej, jedną na Litwę, drugą na Ruś, dla odzyskania zagarniętych funduszy edukacyjnych z majątków pojezuickich. Z tego źródła odzyskał 2,350,000 złotych, od czego procent podwoił niemal szczupłe dochody gimnazjalne.

Niez mordowany do ostatniego tchnienia układał rozległe plany edukacyjne, z których jeden — otwarcie gimnazjum w Kijowie — udało mu się jeszcze za życia urzeczywistnić.

Wśród takiej pożytecznej, wzniosłością celu i ofiarnością uszlachetnionej działalności nagle zabrała go śmierć. Chcąc się widzieć z Czartoryskim, przybył na Wołyn, pośpieszył do Dubna, tu ciężko zapadł na zdrowiu. I wtedy jeszcze myślał o Krzemieńcu i pragnął uczniów widzieć przy sobie, — wielu podążyło do Dubna. Pomimo troskliwej opieki lekarzy zmarł 20 lutego 1813 r., Ciało znakomitego pracownika na niwie ojczyznej i żarliwego obrońcy „zdobyczy pługa polskiego” na Rusi spoczęło w Porycku; serce złożono w jednej z sal gimnazjum wołyńskiego z tym trafnym napisem z ewangelii: „Gdzie skarb twój, tam i serce twoje”.

Czackiego, jako pedagoga i szerzyciela oświaty w narodzie, najlepiej określił Chmielowski: „Nie był on systematykiem pedagogicznym, nie wypowiedział nawet żadnej doniosłej myśli pedagogicznej, któraby wyłączną jego była własnością, w zasadach ogólnych poszedł za realistycznymi poglądami wieku XVIII-go; ale natomiast, jako człowiek czynu, urzeczywistniał przyswojone sobie ideały wychowawcze. Gimnazjum wołyńskie ukochał głęboko miłością ojcowską; poświęcił dla niego wszystko: majątek, zdrowie, siły umysłowe, naukę wielką, gorliwość nadzwyczajną. Przy jego zakładaniu i stopniowym rozszerzaniu rozwinął całą przebiegłość serca i przenikliwość rozumu, ażeby dla niego pozyskać fundusze, zjednać przychyłność, wymusić uznanie. W organizacyi sam wchodził w najdrobniejsze szczegóły, starając się o to, ażeby w szkole jego było wszystko to, czego wymagał postęp nauki i potrzeba kraju, a zarazem wszystko to, czem ognisko domowe uczucia ku sobie pociąga. Chciał, aby gimnazjum jego spełniło jaknajlepiej podwójne zadanie, stawiane przez pedagogikę, wychowania i nauczania, zadanie, które w nowszych czasach rzadko kiedy urzeczywistnione zostało; chciał, aby wychowaniec tego gimnazjum mógł się stać cnotliwym, światłym i użytecznym

krajowi obywatelem, a jednocześnie człowiekiem towarzyskim; chciał, aby wychowaniec ten w szkole nietylko się uczył, ale i bawił, aby się nie czuł jednostką tylko w tem wielkiem zbiorowisku, lecz członkiem jego, mogącym liczyć na przyjaźń, poparcie i pomoc, tak, żeby we wspomnieniach swoich zwracał się do szkoły z taką niemal tęsknotą, z jaką zazwyczaj zwracamy się do dni dziecięcych, w domu rodzicielskim spędzonych.

A nikt pięknie nie scharakteryzował Tadeusza Czackiego, jako człowieka, od znającego go może najlepiej, patrzącego na jego dzieło, księcia Adama Czartoryskiego. „Czacki, — pisze w swym poufnym Dzienniku książę kurator pod świeżem wrażeniem śmierci wizytatora — choć nie był poetą, miał atoli żywą bardzo i łatwo widzącą imaginację. Wielkie miał przymioty. Czynność niesłychana, gorączka, która go pędziła od pracy do pracy, bez przerwy ni odpocznienia. Jak ta machina mogła wystarczyć takiemu ustawnemu zajęciu, trudno zrozumieć; i można było przewidzieć, iż długo żyć nie mógł, zbyt wiele żył w każdej chwili krótkiego życia. Więcej niż inny w sto leciech. I z jego duszy kilkanaście dusz zwyczajnych można było zrobić, z których każda na swoją część wcale dosyćby miała. Wielkiej był szlachetności umysł i zawsze do powszechnych widoków zmierzający. Kiedy pospolicie ludzie mają zawsze widoki osobiste, które kryją i które w każdej sprawie im towarzyszą, jego przeciwnie widoki postronne, uboczne były zawsze o dobro społeczne, z którymi często się krył... Wszystko, co podle, niskie i w powszechności, co zmysły tylko lechtało, nie dochodziło wcale do jego umysłu; było to skutkiem dyspozycyi, prawideł przyjętych i stałego wezwyczajania się podług nich; czyste i wysokie czucie i myśli nieustannie utrzymywał; i w potocznej nawet rozmowie jego nastrój zawsze o pół tonu był wyższy; nie wiem, czy kiedy schodził, czy kiedy zniżał się z tego prostego zawsze trzymania się, z onej pięknej roli, która się dla niego przyrodą i zwyczajem stała...”

Henryk Mościcki.

Najlepsze życiorysy Czackiego napisali: Aloizy Osieński — „O życiu i pismach Tadeusza Czackiego” (Krzemieniec, 1816, drugie wydanie w Krakowie 1851 r.); Piotr Chmielowski — „Tadeusz Czacki, jego życie i działalność wychowawcza” (Petersburg, 1898) i Stanisław Krzemiński w wydawnictwie „Wiek XIX. Sto lat myśli polskiej” t. I. (Warszawa, 1906), tamże dokładna bibliografia pism o Czackim oraz jego dzieł.

Wolnomularstwo współczesne.

■	Lóż angielskich 3,972	Liczba członków 220,000
■	Lóż niemieckich 5,102	Liczba członków 80,724
■	Lóż łacińskich 1,281	Liczba członków 71,902
W Ameryce Północ. Środkow. i Połudn.		
■	Lóż 15,741	Liczba członków 1,321,530
■	w Australii łoż 750	w Azji i Afryce łoż 100
	Liczba członków 40,722	Liczba członków 10,000

„Biuro międzynarodowe sprawozdawcze masonów” w Neuchâtel wydało „Annuaire universel” na r. 1910, w którym zamieszczono między innemi tablicę łoż wolnomularskich na całym świecie, oprócz słowiańskich.

Lóż angielskich jest 3,972, z liczbą członków 220,000, a mianowicie w Anglii łoż 2,800, w Irlandyi 460 i w Szkocyi 712.

Lóż niemieckich ogółem jest 5,102, z liczbą członków 80,724, a mianowicie: w Niemczech łoż 4,890, w Luksemburgu 1, w Szwajcaryi 1.

Lóż łacińskich jest ogółem 1,281, z liczbą członków 71,902 a mianowicie: we Francyi łoż 543, Belgii 21, Holandyi 101, Szwajcaryi 24, Norwegii 14, Danii 12, Węgrzech 73.

Liczbę łoż w Włoszech 327, Hiszpanii 79, Portugalii 148, Grecyi 19 i Rumunii 9.

W Europie zatem jest łoż 10,235, z liczbą członków 372,626.

Łoże ameryk. wynoszą 15,741, z liczbą członków 1,321,530, a mianowicie w Ameryce Północnej jest łoż 14,459, w Ameryce Środkowej 212 i w Ameryce Południowej 1,070.

W Australii jest łoż 750, z liczbą członków 40,722 i w innych częściach świata łoż 100 z liczbą członków 10,000.

Razem jest łoż 26,856, a liczba członków wynosi 1,734,878.

Wydańców peryodycznych masonskich jest 113, z których 21 wychodzi w Niemczech i 33 w Ameryce Północnej.

Wszystkie masonskie loże zgrupowane są w 107 państwach masonskich („Wielki Wschód” lub „Wielkie Łoże”): 3 w Anglii, 13 w Niemczech, 10 w krajach łacińskich, 59 w Ameryce Północnej, 6 w Środkowej, 9 w Południowej i 7 w Australii.

Józef Korzeniowski.

(W 50-ą rocznicę zgonu.)

▽▽▽▽

D. 17 września 1863 r. zmarł w Dreźnie znakomity dramaturg i powieściopisarz, Józef Korzeniowski. Pięćdziesiąt lat dzieli nas od tej chwili, a w ciągu owego pięćdziesięciolecia zasługi literackie Korzeniowskiego nie tylko nie utraciły na znaczeniu, lecz bodaj że nauczyliśmy się je dopiero należycie cenić. Jego żywot i prace czekają oddawna na biografa i krytyka, któryby przedstawił ich całokształt i umiejętnie odważył wszystkie wartości, spoczywające w bogatej spuściźnie autora „Górali karpacczych”. Na tem miejscu możemy zaledwie pobieżnie dotknąć przedmiotu i przypominając człowieka, oddać hołd pamięci pisarza.

Urodził się Józef Korzeniowski dn. 19 marca 1797 r. w Galicyi, w sąsiedztwie Brodów, gdzie ojciec jego posiadał niewielki folwark. Nauki początkowe pobierał w domu. W ósmym roku życia oddano go do t. zw. szkoły normalnej w Brodach, a potem do gimnazjum austriackiego w Zbarażu, gdzie ukończył klasę pierwszą, czyli, jak wówczas nazywano, *infimę*. Wówczas to wziął go na wychowanie bezdzietny a majątny krewny ojca, zamieszkały na Bukowinie. W przejeździe przez Lwów — opowiada prof. Lewestam — młody Józef poraz pierwszy zobaczył teatr, a wrażenie z tego widowiska utkwilo w jego pamięci raz na zawsze. Był to moment, decydujący o jego przyszłości.

W Czerniowcach przebył Korzeniowski klasę II-a, czyli *Gramatykę*. Pod koniec roku szkolnego zaszedł jednak wypadek, który zgłosił inny kierunek nadał jego wychowaniu. Oto, idąc za radą zniemczonej żony swego opiekuna, mały Józio wystosował po niemiecku list na imieniny do matki. Ojciec, dobry Polak i szlachcic, tak się tem oburzył, że natychmiast zabrał syna z Czerniowiec i raz na zawsze wyrzekł się myśli o bezpłatnej jego edukacji i dobroczynnej opiece krewnych, po wakacjach zaś zawiózł chłopca do Krzemieńca, gdzie młode podówczas liceum zdobywało sobie już rozgłos zasłużony na okolicę. To nie tylko uchroniło

wielkiego pisarza od zniemczenia i zaustrojaczania, ale wprowadziło go odrazu w łożysko najbardziej ożywionego polskiego ruchu umysłowego i postawiło na straży ideałów narodowych.

Niezapomniany ks. Adam Czartoryski, zwiędzając w r. 1818 Szkołę krzemieniecką, zwrócił był podczas egzaminów szczególną uwagę na Korzeniowskiego, który był już wtedy na ostatnim kursie. Wrażenie, jakie uzdolniony młodzieniec wywarł na księciu, musiało być niepowszednie, skoro w roku następnym książę przypomniał sobie zdolnego krzemienianina i osobiście polecił go gen. Wincentemu Krasieńskiemu na nauczyciela dla syna Zygmunta. W ten sposób znalazł się Korzeniowski w Warszawie. Zamiłowanie do nauk i książek otworzyło mu rychło podwoje Biblioteki Zamoyskich, gdzie, uzyskawszy stałe zajęcie, pracował do r. 1823. Pojawszy za małżonkę córkę znanego malarza Vogla, przeniósł się w tymże roku do Krzemieńca, gdzie otrzymał wakującą po Felińskim katedrę literatury polskiej.

Związany z liceum, z niem razem przeszedł ciężkie koleje lat porewolucyjnych i w r. 1833 znalazł się w Kijowie, gdzie poruczono mu wykład języka łacińskiego i starożytności rzymskich w charakterze profesora-adjunkta przy uniwersytecie tamtejszym. W r. 1838 przeniesiony został na posadę dyrektora gimnazjum do Charkowa, gdzie pozostawał do r. 1846. Uzyskawszy następnie dyrektorstwo gimnazjum w Warszawie, przybył do niej w r. 1846. Był kolejno: dyrektorem gimnazjum gubernialnego, wizytatorem szkół i członkiem rady wychowania, wreszcie od r. 1861 dyrektorem wydziału oświecenia w komisji rządowej wyznań i oświecenia publicznego. Na tem ostatnim stanowisku brał udział czynny w organizowaniu Szkoły Głównej warszawskiej. W początkach r. 1863 wyjechał do Drezna i z podróży tej już nie powrócił.

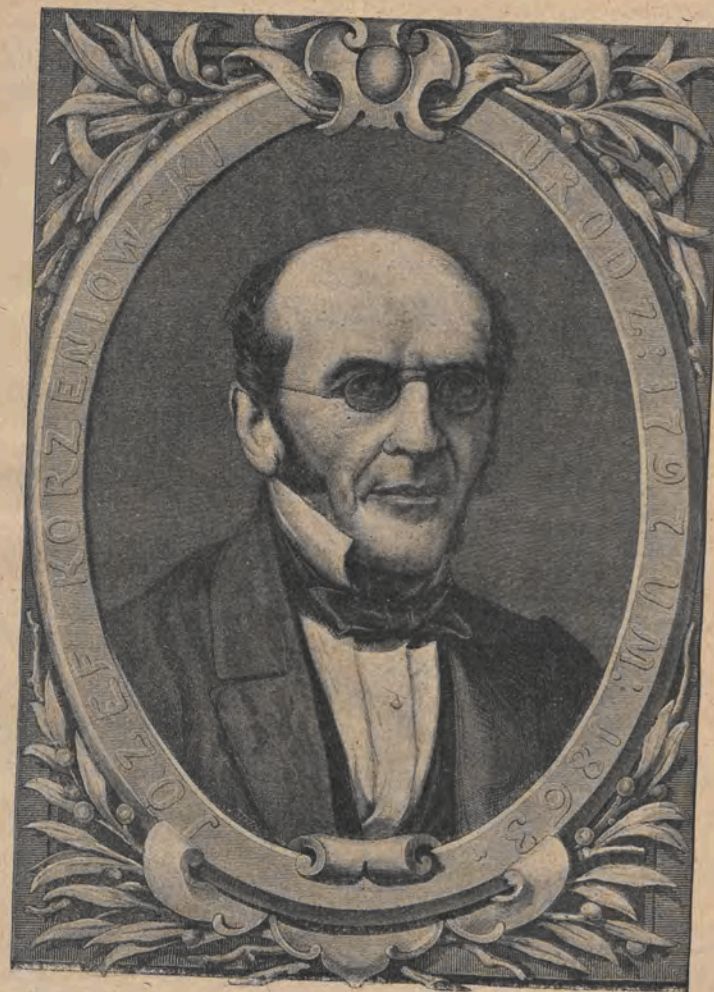
Ciężka praca życia całego, spędzonego w klauzulach urzędniczych nie mogła sprzyjać naturalnemu rozwojowi wybitnego talentu, jaki Korzeniowski na świat z sobą przyniósł. Pedagog i urzędnik, opięty w mundur oficjalny, w czasach i warunkach, których nie można nazwać pomyślnymi — musiał ustawicznie przeszkadzać poecie i tłumić rozmach i rozpęd jego skrzydeł.

Dwóch ludzi było tedy w Korzeniowskim — jeden, który z niezwykłą sumiennością i znajomością rzeczy pełnił swoje obowiązki; drugi — który w wolnych od tych obowiązków chwilach zrzucał skórę urzędową i stawał się poetą.

Niewątpliwie ten drugi człowiek nie tylko był większy, ale jest dzisiaj, po latach 50-ciu od chwili zgonu pisarza, nieskończenie nam bliższym i droższym.

O Korzeniowskim pedagogu i urzędniku, który musiał iść po linii, jaką mu wytykała władza, i który tej władzy zawsze był posłuszny — możemy zapomnieć.

O Korzeniowskim pisarzu nie zapomnimy nigdy, albowiem puścizna literacka po nim na zapomnienie takie nie pozwala.

JÓZEF KORZENIOWSKI.

Działalność jego piśmiennicza rozpoczęła się bardzo wcześnie. Jeszcze na ławie szkolnej powstały pierwsze ody i listy poetyczne, które początkujący poeta współzawodniczył z obiecującymi kolegami: Karolem Sienkiewiczem i Tymonem Zaborowskim. Niektóre z tych utworów przeszły nawet ogólną próbę druku i ukazały się w *Cwiczeniach naukowych*, będących odbiciem ruchu umysłowego Aten wołyńskich.

Oczywiście, były to rzeczy młodzieńcze, ale tryskał z nich talent prawdziwy, który w przyjaźniejszych warunkach byłby może rozkwitnął o wiele pełniej i wspanialej, niż się to stało.

Niestety, warunków pomyślnych dla swojej twórczości poetyckiej, jak już wiemy, nie miał Korzeniowski przez całe życie. Co więcej, nie miał t. zw. szczęścia. O uznanie musiał dobijać się długo, na powodzenie wypadło mu czekać cierpliwie. I może w znacznej mierze temu, że posiadał tę cierpliwość, że umiał pracować wytrwale i zwyciężać przeciwności, że nie liczył się z obojętnością, lecz szedł ciągle naprzód, zawdzięczamy, iż świetnego pióra swojego nie zламаł, twórczości nie zaniechał, ale ją nieustannie rozwijał i wzmacniał.

Kiedy dzisiaj na owoce tej twórczości patrzymy i oceniamy je z tego stanowiska przedmiotowego, na jakie tylko historia literatury zdobyć się może, nie bez dumy i zadowolenia możemy stwierdzić, iż Korzeniowski należał do największych talentów dramatycznych, jakie w ogóle literatura nasza posiada.

Był urodzonym pisarzem teatralnym. Teatr kochał, znał, rozumiał. Posiadał obserwację bystrą i trafną. Życie zajmowało go bardzo i ukazywało mu oblicze swoje bez obłony. Nadto rozpoczynał pracę dramato-i komedyo-pisarską na podstawie rozległej i gruntownej kultury. Kulturę tę dały mu przedewszystkiem szkoły krzemienieckie i wysoki poziom życia umysłowego zgrupowanej tam podówczas inteligencji polskiej, potem — praca własna.

Wcześnie rozmiłowany w Schillerze, z zapalem tłómaczył „*Intrygę i miłość*”, „*Maryę Stuart*” i „*Wilhelma Tella*”, a raz dobrawszy się do żywych soków, krążących w arcydziełach Szekspira, pił chciwie ich moc i rozkoszował się ich pięknem. Należał też nietylko do najlepszych znawców Szekspira, ale i do najlepszych jego u nas tłómaczów. Przekłady, których dokonał, wysoko dzisiaj cenimy. Na tych drożdżach rosła jego własna twórczość.

W Warszawie, w pałacu gen. Wincentego, spotkał Korzeniowski najwybitniejszych ludzi ówczesnych, koryfeuszów literatury i sztuki, a obcując z nimi, nie miał odnieść stąd korzyści dla swego umysłu. Pomiędzy nim a grupującym się dookoła Ludwika Osińskiego obozem klasyków stał jednak już mur nie do przebycia — Schiller, jako reprezentant romantyzmu. Stosunek prawdziwej i trwałej sympatii połączył też Korzeniowskiego jedynie z Kazimierzem Brodzińskim. I kto wie, czy tym uczu-

ciom przyjaznym, jakie żywił późniejszy autor „*Górali karpaczkich*” dla śpiewaka „*Wiesława*”, nie należy przypisać tego zwrotu ku ludowym i narodowym tematom, jakiego — bodaj jedyny raz w całej pełni — jesteśmy świadkami w „*Góralach*”, stanowiących niewątpliwie jedną z najtrwalszych i dla historii literatury najcenniejszych prac dramatycznych Korzeniowskiego.

A prac tych był długi szereg. Nie wymieniamy ich wszystkich, należy to bowiem do bibliografii. Niepodobna jednak nie wyrazić na tem miejscu żalu, iż niektóre ze sztuk Korzeniowskiego, które dzisiaj mogłyby śmiało wejść do repertuaru klasycznego naszych scen, uległy zapomnieniu. Do takich należą przedewszystkiem „*Żydzi*” i „*Panna męzatka*”, nie grywane zupełnie, mimo, iż znacznie słabsza od nich komedia „*Wasy i peruka*” — dla swej kontuszowości zdołała utrzymać się na scenach polskich.

Poza bogatym dorobkiem dramatycznym, który obejmuje kilkadziesiąt sztuk, ma Korzeniowski świetną kartę w historii literatury jako powieściopisarz.

Ku powieści zwrócił się już w latach dojrzałych, upatrując w niej, jak mniemał nie bez słuszności, formę belletrystyki, łatwiej zapewnianą autorowi popularność.

Jako powieściopisarz, nie stworzył arcydzieła, powieści jego do dnia dzisiejszego jednak nie utraciły na wartości. Jest w nich przedewszystkiem duży zasób obserwacji, doskonała znajomość ludzi i epoki, nadto — poprawna kompozycja, obok wzorowego języka i stylu. Pod tym względem Korzeniowski należy do najpoprawniejszych pisarzy polskich i uczyć się od niego dobrej polszczyzny zawsze można. Okresy jego budowane są prawidłowo, płyną gładko, obrazowość ma powab poetycki, słownictwo bogate i niepospolite.

„*Spekulant*”, „*Kolokacya*”, „*Krewni*”, „*Garbaty*”, „*Emeryt*”, „*Tadeusz Bezimienny*”, oto najlepsze powieści Korzeniowskiego, dzisiaj czytane jeszcze, i nie bez pożytku dla szerokich warstw czytelników.

W zestawieniu z powieściopisarzami współczesnymi, nawet z Kraszewskim, Korzeniowski zyskuje. Był niezaprzeczenie większym artystą, wrażliwszym na piękno, bardziej dbałym o formę i staranniejszym w kompozycji.

Zarzucał mu współcześni chłód uczucia i obojętność na sprawy narodowe. Była to fatalna pomyłka, wynikająca raczej z munduru urzędniczego, który przywarł do pisarza wskutek kolei losów, a nie z istotnych jego wynurzeń. Przeciwnie, wczytując się uważnie w dramaty i w powieści Korzeniowskiego, można w nich z łatwością odnaleźć pierwiastek obywatelski, dużą i niekłamną miłość dla społeczeństwa, którą bowiem, jeśli nie on, piętnował wady i przywary szlachty, wyśmiewał życie nad stan, nawoływał do pracy i rozwoju?

„Jeżeli Korzeniowski — mówi o nim prof. Brückner w swojej *Historii literatury polskiej* — hamował się i swoją wstrze-

zliwość aż do pozornego chłodu czy obojętności posuwał, nie wyłącza to bynajmniej głębokiego przejmowania się sprawami ogółu, bolesnego odczuwania wszelkich zawodów. Świadczą o tem wymownie utwory lat ostatnich. Od r. 1860 nie pisał już dla publiczności, nie przeznaczał dla niej smutnych, pesymistycznych „Trenów przedgrobowych” ani „Naszej prawdy”, poświęconej wypadkom świeżym. „Wspomnień z własnego życia”, w Dreźnie zaczętych, nie dokończył.”

Potomność, która wdzięcznie wspomina go dzisiaj, jako pisarza, oddawna zapomniała o jego porachunkach ze współczesnymi i wiedzieć o nich nie chce.

Nie obchodzą nas zgoła zarzuty, jakie z tych, czy z innych względów czyniono pisarzowi, obchodzi nas jedynie sam pisarz i owoc pracy jego. A owoc to dostały i słodki, wygrzany w słońcu kultury europejskiej, a ze swojskiego zerwany drzewa.

Dla literatury polskiej cała działalność literacka Korzeniowskiego jest chlubą i dlatego dzisiaj, w 50-tą rocznicę jego śmierci, z wdzięcznością przypominamy jego imię, które nie błyszczy wprawdzie aureolą imion nieśmiertelnych na firmamencie naszej poezji, lecz wypisane tam jest trwałymi i niezapomnianymi zgłoskami.

Z. Dębicki.

Żywność i napoje, które spożył człowiek normalny w ciągu 70 lat życia.

Franciszek Kostrzewski.

□ □ □ □

Czas był drapieżny...

W ostatnich latach śmierć z bezlitosnem, nieubłaganem okrucieństwem wydzieraa społeczeństwu jedną po drugiej osobistości wybitne, znamienite, popularne, kochane.

Pan Franciszek Kostrzewski należał do najpopularniejszych. Szereg cały następujących po sobie pokoleń wychowywał się w tradycjach jego dobrego, pogodnego humoru. Starzejący się już dziś ludzie pamiętają go starym, albowiem znakomitemu rysownikowi-humoryście zgoła nieprzeciętnego dane było dożyć wieku. Toż warszawiacy od lat wielu pamiętają tę typowo-warszawską, powszechnie znaną, powszechnie kochaną postać artysty, jak nieco pochylony na potężnych barach, podpierając się na grubej trzcinie, kroczył rzeżko po ulicach miasta. Witano go uśmiechem wdzięczności za chwile szczerego, serdecznego śmiechu, jakiego dostarczył hojnie ostatnim swoim rysunkiem w którymś z pism obrazkowych. On odpowiadał życzliwym, pełnem niezmaconej pogody, wejrzeniem i szedł dalej szukać nowego konceptu na jutro.

Bo nie ustawał w swej wesołej służbie mistrz sędziwy do ostatnich dni długiego żywota. Nie zgorzkniał, nie stetryczał, nie uległ złośliwym podszeptom watouby, owszem, stale w śmiechu zachowywał równy, górny, rzekłbyś, filozoficzny spokój i pocziwiał względem bliźnich życzliwość.

Ale też istotnie sam niezwykle szczęśliwą wziął od natury organizację. Służyło mu zdrowie i apetyt, że, zda się, uosabiał inną, odmienną od dzisiejszej, niby z dawnej legendy pochodzącą, rasę.

Dnia pewnego, już niedługo przed końcem tej jego ziemskiej wędrówki, mistrz spożywał w restauracyi kolację. Obserwował go z podziwem młodzieńiec bladolicy. Był to może jaki „els” mimowolny, skazany przez lekarzy na wszystkie możliwe wstrzemięźliwości, bo nie bez uczucia zazdrości spoglądał na ten niemal

pantagrueliczny apetyt prawie stuletniego starca. Ale skoro Kostrzewski po „dużem piwie” zapalił ogromny papieros i otoczył się obfitym kłębem dymów, bladolicy młodzieniec nie panował już

FRANCISZEK KOSTRZEWSKI.

dłużej nad sobą, lecz zbliżywszy się do artysty, spytał nieśmiało a melancholijnie:

— I panu dobrodziejowi palenie nie szkodzi?

— Owszem — odparł malarz, patrząc filuternie na bladą twarz młodzieńca — owszem, na nogi: przed siedemdziesięciu laty, zanim zacząłem palić, znacznie, ale to znacznie lepiej chodziłem.

Kostrzewski posiadał niesłychanie subtelnie rozwinięte poczucie komizmu, umiał więc odnaleźć w rzeczach ten rys znamienny, który podkreślając tendencyjnie pobudzał otoczenie do śmiechu. Sam się nie śmiał. Żaden muskuł nie drgnął mu w twarzy; żadne mrugnięcie oka nie zdradzało, że uczynił w kierunku podkreślenia tego jakiegokolwiek wysiłek intelektualny. Robiło to wrażenie, jakgdyby mistrz koncepty swoje „robił” naiwnie, odruchowo, nieświadomie.

A jednak miał on pełną świadomość konceptu, jako czynu artystycznego, miał w tej mierze swoją bardzo zdecydowaną i ściśle w normach nakreśloną estetykę. Przekonałem się o tem dowodnie, spotykając bardzo często pana Franciszka w teatrze, który lubił namiętnie, i na którym, przyznać trzeba, znał się zgoła nie po dyletancku. Uwagi jego o sztuce i o grze aktorskiej były niezwykle wymownym wyrazem osobistego stosunku do własnej sztuki. Razła go w najwyższym stopniu wszelka szarża, wszelka przesada, stuczność, wysilenie, wszelkie, jak to się mówi, ciągnięcie konceptu za uszy. Żył się stary humorysta, kiedy aktor, pozbawiony wrodzonej siły komicznej, krzywił się wymuszenie do rozbawienia mniej wybrednej publiczności, kiedy ogłoszony z wszelkiego w tej mierze pocucia, autor na gwałt udawał dowcipnego. Natomiast uwagi jego nie uszedł najdelikatniejszy akcent rzeczywistego, szczerzego komizmu, najdrobniejszy rys dobrej, rzeczywistej charakterystyki.

Ostatecznym wykładnikiem talentu humorysty, czy, jak dziś w Europie powszechnie nazywają, karykaturzysty, jest zdolność dosadnego charakteryzowania. Zresztą zdolność ta jest warunkiem wszelkiej sztuki plastycznej, a może nie tylko plastycznej. Bo czemu właściwie są te, tak daleko nieraz idące, rysunkowe i kolorystyczne uogólnienia współczesnych artystów, jeżeli nie wyborem najbardziej znamiennych i zasadniczych cech kształtu i barwy? Czemże wreszcie jest wszelki, często wymowniejszy w wyrazie od obrazu skończonego szkic malarski, jeżeli nie utrwaleniem owych najcharakterystyczniejszych, bo najmocniej i przede wszystkim uderzających wyobrażeń, rysów zasadniczych danego zjawiska?

W sposobie wyboru rysów takich najjaskrawiej, bo najbezpośredniej zaznaczyć się muszą indywidualne tendencje twórcze. Oczywiście każdy artysta to przede wszystkim bierze z natury do dzieła swego, co stosownie do przyrodzonych skłonności, upodobań i temperamentu, najistotniej odpowiada jego zamiarom estetycznym. Kierunek tendencji owych, owo specjalne zabarwienie w wyborze zasadniczego rysu charakterystycznego — to pierwsza, i jedyna zresztą, cecha różniąca rysunek ka-

rykaturzysty od szkicu każdego innego malarza. Karykaturzyści współcześni umieją charakteryzować dosadnie, charakteryzować *à outrance*, bez uciekania się do urągającego logice wypaczania i spotworniania kształtu. Szczególniejszą właściwością ich talentu i racją bytu ich sztuki — to tylko zdolność przedstawienia prawdziwych cech przedmiotu w tendencyjnym, stosownie do własnego temperamentu, wyborze indywidualnym.

Cechą wyróżniającą temperament artystyczny Franciszka Kostrzewskiego była bardzo niezwykła w swych objawach *vis comica* — szczery, niewymuszony humor, wywołujący wybuchy szczerzego, szerokiego śmiechu. Znaczyło się to niegdyś w jego rysunkach nader dobitnie... niegdyś, kiedy artysta widział dobrze i dobrze obserwował.

Niestety, wogóle ciesząc się stale wyśmienitem zdrowiem tracił on wzrok, przyczem z wiekiem, naturalną rzeczy kolejną, tępiała potrosze zdolność apercepcyi. My już znaliśmy pana Franciszka Kostrzewskiego, jako znakomitego malarza charakterystycznego, który rysował bajeczne swoje, nieznurwane typy szlagonów, mieszczuchów, żydów, chłopów, ekonomów, emerytów, uliczników — typy podpatrzone ongi w życiu w znamienitych rysach swej charakterystyki z niesłychanym humorem, na jaki już obecnie nie zawsze starczyło mu siły. Krótki wzrok, tudzież brak świeżej, młodzieńczej elastyczności umysłu, osłabienie ogólnej sprawności władz twórczych nie pozwalały mu już dostrzegać i ujmować w wyraz właściwy stron zabawnych rzeczy nowych. Przysłańiały je stare, z lepszych czasów przechowane w pamięci, formy, które też dzielny humorysta powtarzał po mistrzowsku, ale rutynicznie. Najdobitniej zaznacza się to na rysunkach mody współczesnej — mody, której przesady i ekstrawagancje są zazwyczaj dla karykaturzystów niewyczerpanym źródłem pomysłów. Kostrzewski mody dzisiejszej już nie czuł, toż w sylwetkach z tego zakresu przebiegały jakby reminiscencje dawnej, tak wręcz nieodpowiadającej dzisiejszym w tej dziedzinie dążeniom turniury. Wierzyć jednak wolno, że kiedy karykaturował on w swoim czasie, właściwe owej epoce dziwactwa i osobliwości, musiał być szczerze i naprawdę zabawny. Są rysunki z tej epoki, na które, niezależnie od podpisu, niepodobna patrzeć bez uśmiechu, — są tam prawdziwe arcydzieła w swoim rodzaju.

Franciszek Kostrzewski urodził się w Warszawie roku 1826. Malarstwa uczył się pod Kokularem i Hadziewiczem w warszawskiej szkole sztuk pięknych, otwartej w roku 1844. Wstąpił tam już jako znany z licznych ilustracji samouk. Po chwilowym, niestety, zbyt krótkim, pobycie w Paryżu, około roku 1849, powrócił do kraju i prowadził już odtąd w Warszawie swoją długoletnią, niezmordowaną działalność jako humorysta i ilustrator. Umarł tu w październiku roku zeszłego.

T. Jaroszyński.

== Założona w 1824 roku ==

Fabryka Wyrobów Platerowanych

**i na nowem srebrze, galwanicznie
srebrzonych oraz wyrobów srebrnych**
84-ej próby

Józef Fraget

w Warszawie.

Fabryka mieści się w zabudowaniach własnych
przy ulicy Elektoralnej Nr. 16.

Magazyny fabryczne znajdują się:
w Warszawie przy ul. Wierzbowej № 8, w do-
mu dochodowym Teatrów Warszawskich
i przy ul. Nalewki № 16.
w Łodzi, Piotrkowska № 69.

W St. Petersburgu, w Moskwie, w Charkowie,
w Odesie, w Tyflisie, w Kijowie, w Wilnie,
i w Niżnim Nowgorodzie.

DOM HANDLOWY

L. i E. METZL i S-ka

Zatwierdzone przez rząd i kaucyonowane

CENTRALNE BIURO OGŁOSZEŃ

Ogłoszenia i prenumeratę przyjmuje do wszystkich pism w świecie.

WARSZAWA. Marszałkowska 130. Telefon Nr. 20-99.

MOSKWA, SŁ. PETERSBURG, WILNO, ŁÓDŹ.

L. GAŁKOWSKI**Marszałkowska 138**Bielizna damska i męska. Bielizna stołowa i pościelowa.
Wyroby trykotowe. Całkowite wyprawy oraz galanteria.

„Najlepszy krój koszul męskich“.

E. Gałkowska.

RADY PRAKTYCZNE.

Kurczęta. Dawniej polecano zabijać kurczęta na krótko przed użyciem; ale będą smaczniejsze i kruchsze, jeżeli poleżą po zabiciu i oczyszczeniu z wnętrzości — 12 do 20 godzin.

W. ZABORSKI i S-ka

Krak.-Przedm. 60. ————— Telef. 408.

Składy do przechowywania mebli

Przeprowadzki i opakowania mebli

Ekspedycje kolejowe i odbiory.

HERMAN i GROSSMAN

Mazowiecka № 16, tel. 5-55 i 90-42.

CENNIKI BEZPŁATNIE.

RADY PRAKTYCZNE.

Drobny sekret kucharski. Gdy się cielęcina piecze, nie dolewać nigdy wody, lecz mleko i tem polewać ciągle: nie rumieni się tak, jak przy samem maśle i jest o wiele delikatniejsza.

CZWARTE**Warszaw. Tow. Wzajemnego Kredytu**

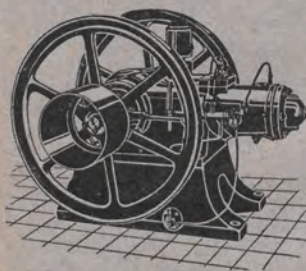
Królewska 41 (poprzednio Królewska 17).

Telefony 45-45, 99-35, 79-15.

Kapitał odpowiedzialny 1300 członków wynosi 2.100.000.

Załatwia wszelkie operacje wchodzące w zakres interesów bankowych. Przyjmuje kapitały na oprocentowanie od 50 rubli.

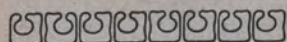
Najtańsze, najekonomiczniejsze, nie wymagające
 == obsługi, nigdy nie zawodzące w działaniu ==

SILNIKI „URSUS”

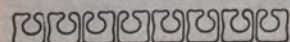
STAŁE i PRZEWOŻNE

do pędzenia ropą naftową
 (najtańszem paliwem), naftą,
 spirytusem lub benzyną.

Dla Gospodarstw ==
 == Wiejskich

Lokomobile Ropowe
 CHLUBNE
 ŚWIADECTWA.

Kompletne instalacje o gazie ssanym

zastosowane do antracytu, koksu, torfu, trocin etc.

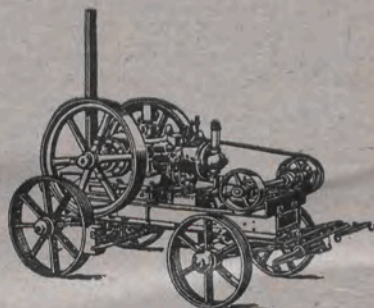
Silniki wielokrotnie nagradzane medalami. W użyciu — z górą 3000 sztuk

Kosztorysy, projekty, referencje — wysyłamy na żądanie.

Two Specjalnej Fabryki Armatur i Motorów: „URSUS”

Warszawa — Zarząd i fabryka: Sienna Nr. 15.
 Oddz. fabr. Skierniewicka Nr. 4.
 Adres telegr. URSUS—WARSZAWA.

Fabryka Maszyn i Kamieni Młyńskich ŁĘGIEWSKI, HARTWIG i S-ka

Warszawa-PRAGA,
 ul. Szeroka № 11.

Poleca wyroby swoje według
 najnowszych wymagań techniki
 wykonywane, jako to:

DLA MŁYNÓW ZBOŻOWYCH

wialnie zbożowe, maszyny żubrowe szmerglowe, szczotkowe,
 postawy walcowe, pytle odśrodkowe, wialnie kaszkowe, filtry
 i wentylatory do pyłów zbożowych i mącznych. Kamienie fran-
 cuskie i sztuczne. Gaza jedwabna do pytle gwarantowanego gat.

DLA MŁYNÓW KASZOWYCH: Perlaki automatyczne i zwyczaj-
 ne z kamieniami szmerglowymi. Krajalnice i łamacze do jęcz-
 mienia i kaszy. Jagielniki. **TRANSMISSE syst. Sellersa**
 z obrączkowym smarowaniem. **TURBINY** wodne.

Wszelkie drobne artykuły dla młynów.

Liczne referencje odbiorców. Projekty i cenniki na żądanie bezpłatnie.

RADY PRAKTYCZNE.

Sposób na udelikatnienie cery. Rozgniecionymi poziomkami
 trzeba twarz smarować, trzymając je aż zeschną, następnie ob-
 myć twarz przegotowaną, letnią wodą. Można też zmieszać po-
 ziomki z wodą i myć się w tej mieszaninie. Łeśne skuteczniej-
 sze są od ogrodowych.

Szkoła Artystyczno-Rzemieślnicza M. Kownackiej, dawniej C. Gutowskiej

Marszałkowska 87 tel. 129-70.

Kursa dla nauczycielki robót i słoju (patenty) krój, szycie, haft, in-
 troligatorstwo, koszykarstwo. Rysunki, wypalanie, wytłaczanie na
 metalu, skórze i t. d. Przy szkole warsztat koszykarski.

Rok szkolny od 12 września do 24 czerwca.

BANK DLA HANDLU I PRZEMYSŁU W WARSZAWIE

Oddziały w Siedlcach i w Łomży.

Oddziały w Warszawie: I Oddział Miejski Marszałkowska 83. II Oddział Miejski Aleksandrowska 2 (Praga).

Kupno i sprzedaż papierów wartościowych oraz przyjmowanie zleceń na wszystkie giełdy europejskie. Pożyczki zabezpieczone papierami wartościowymi. Ubezpieczanie pożyczek prem. od wylosowania. Przekazy oraz listy kredytowe na miejscowości w Kraju, Cesarstwie i zagranicą. Kupno i sprzedaż monet zagranicznych. Skup weksli i zaliczeń kolejowych. Inkaso weksli i dokumentów.

OPROCENTOWUJE POWIERZONE KAPITAŁY,
wymagalne na każde żądanie lub za umówionem wypowiedzeniem.

RADY PRAKTYCZNE.

Lek przeciwko opaleniznie i piegom. Uncyę wody wapiennej, tyleż olejku migdałowego i pięć gramów boraksu najlepszego skłócić razem w butelce; smarować tem twarz na godzinę przed snem — po godzinie umyć twarz żółtkiem i czystą wodą.

Pierwszy w kraju ZAKŁAD PRZYRODOLECZNICZY D-ra J. Łuczyńskiego

w Warszawie, ul. Smolna 10, tel. 139-22.

Hydropatja i elektroterapja, kąpiele świetlne i elektryczne, masaże, d'Arsonvalizacja, gabinet Roentgena.

Oddział kąpiei powietrzno-słonecznych przy ul. Agrykola.
Zakład czynny przez cały rok.

„L'URBAINE“

FRANCUSKIE TOWARZYSTWO UBEZPIECZEŃ NA ŻYCIE
działające w Państwie Rosyjskiem na mocy udzielonego pozwolenia
z dnia 2-go czerwca 1889 r.

Kaucja złożona w Banku Państwa 500,000 rubli.

Rezerwa specjalna, składana w Banku Państwa.

Kapitał specjalny zapasowy w Banku Państwa.

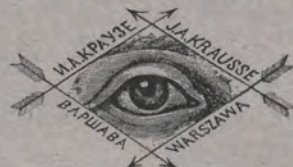
Ubezpieczeni, poczynwszy od pierwszego roku trwania ubezpieczenia, przyjmują udział w zyskach, albo też otrzymują dodatkowe ubezpieczenie, na wypadek choroby lub niezdolności do pracy, na zasadzie czego Towarzystwo nie pobiera wcale od ubezpieczonego przypadających składek w razie choroby i wypłaca $\frac{3}{4}$ ubezpieczonego kapitału niezwłocznie, bez względu na termin polisy, w razie kalectwa lub niezdolności do pracy — pozostała zaś $\frac{1}{4}$ część ubezpieczonej sumy Towarzystwo wypłaca w terminie polisy, ubezpieczonemu lub jego spadkobiercom. Za opłatę składek ratami półrocznemi Towarzystwo dolicza tylko 1%, kwartalnie $1\frac{1}{2}\%$. Ubezpieczenia przyjmuje i udziela wszelkich objaśnień: Filja dla gub. Królestwa Polskiego w Warszawie, ulica Marszałkowska 136 oraz PP. Agenci we wszystkich miastach Królestwa.

RADY PRAKTYCZNE.

Zafalszowanie herbaty za pomocą miedzi można rozpoznać, wpuściwszy do jej naparu kilka kropel amoniaku: fałszowana herbata zabarwia się wtedy na niebiesko.

Księgarnia i antykwarnia szkolna
(Kupno i zamiana)
**Skład Materiałów piśmiennych,
rysunkowych i przyborów kancelaryjnych**
Wł. Holewińskiego
Marszałkowska 145 (obok Próżnej).
ISTNIEJE od 1882 roku.

Marka
fabryczna
Zatwierdzona

przez Depart.
Przemysłu
i Handlu.

Założona w 1840 r., pierwsza w kraju

FABRYKA

Farb, Lakierów i Produktów Chemicznych

J. A. KRAUSSE

W WARSZAWIE

poleca pierwszorzędnej dobroci:

Farby olejne i suche. Lakiery spirytusowe i olejne. Politury spirytusowe. Bejce angielskie. Zaprawy spirytusowe, olejne i terpentynowe. Masy woskowe do podług. Lak do butelek i do listów. Pastę, glazurę oraz krem do obuwia. Farbę do bielizny „Indygo-Karmin”, farbę w proszkach, oraz Ultramarinę. Wosk dla szewców. Ćwieki amerykańskie drewniane do obuwia. Klej uniwers. „Syndeton”.

Fabryka i kantor ul. Bonifraterska Nr. 9.

Telefony: Nr. 18-48, 86-75, 86-76.

Skład fabryczny ul. Miodowa Nr. 3. Telef. Nr. 35-73.

Ostrzeżenie. Prosimy zwracać uwagę na naszą markę fabryczną „Oko”, gdyż w sprzedaży pojawiają się podrabiane towary.

Otwarta z dniem 1-szym lipca r. b.

Filia Księgarni i Składu Nut

Gebethnera i Wolffa

W ŁODZI

ul. Piotrkowska 87.

Poleca

Wielki wybór książek w różnych językach we wszystkich działach wiedzy i literatury, jako też książek do nabożeństwa, w oprawach od najskromniejszych do najwykwintniejszych. Mszały — Brewiarze — Diurnaliki — Kanony w znacznym wyborze. Nowości wydawnicze krajowe i zagraniczne w języku polskim i obcych otrzymuje niezwłocznie po wyjściu z druku. Stałe utrzymuje w komplecie na składzie książki szkolne gdziebądź wydane. Pośredniczy w przyjmowaniu przedpłaty na wszystkie pisma i wydawnictwa peryodyczne, krajowe i zagraniczne, po cenach redakcyjnych. Katalogów wydawnictw własnych i obcych oraz katalogów pism dostarcza na żądanie bezpłatnie. Zamówienia z prowincji załatwia z całą sumiennością i możliwą szybkością, na żądanie **za zaliczeniem pocztowem.**

PIERWSZORZĘDNY
MOTEL VICTORIA

w Warszawie, Jasna 26,

Centrum miasta, obok Marszałkowskiej.
Saskiego Ogrodu, blisko dworca War.-Wied.

Pokoje oświetlone elektrycznością

od 75 kop. do 6 rb. za dobę.

Telefon. — Kąpiele. — Omnibusy.

Ile 50-letni człowiek zjada i co czyni?

Pewien lekarz angielski, znany badacz i statystyk, zrobił następujące obliczenia: Anglik, który ukończył 50 lat życia, przespał 6,000 dni, czuwał też 6,000 dni, chodził 800 dni, przesiedział bez ruchu 1500 dni, 500 dni był chory, wreszcie weselił się i poświęcił na rozrywki 4,000 dni. Pożywienie jego składało się z 70,000 funtów chleba, 20,000 funtów mięsa, 5,000 funtów jarzyn. Wypija płynów rozmaitych 32,000 litrów. Okazuje się z tego, że człowiek w życiu tylko 11 lat żyje.

Przed sześćdziesięciu laty Józef Gillot był robotnikiem jubilerskim w Birminghamie. Dnia pewnego przypadkowo rozszczepił trzymane w ręku delikatne narzędzie jubilerskie. Nagle wezwano go by podpisał kwit jakiś. Nie mogąc znaleźć pióra gęsiego, umaczał to narzędzie w atramencie i kwitek podpisał. Ten szczęśliwy traf nasunął mu potem myśl wyrabiania piór stalowych.

Odłużenie ziemi na Litwie.

W Wilnie odbyło się walne zgromadzenie akcjonariuszów Banku Ziemskiego, na którym przemawiał p. Meysztowicz, wykazując, że kredyt długoterminowy ma na Litwie i Białorusi olbrzymie jeszcze pole do wyzyskania. Odłużenie ziemi tylko wygląda strasznie, w rzeczywistości zaś, jak wykazują dane statystyczne, dług Bankom ziemskim, a także Bankowi Szlacheckiemu i włościańskiemu łącznie wynosi: w gub. nińskiej 58,800,000 rb., mohylewskiej 37,200,000 rb., witebskiej 35,300,000 rb., kowieńskiej 34,500,000 rb., wileńskiej 31,000,000 rb., grodzieńskiej 27,500,000 rb., psowskiej 24,800,000 rubli.

Ilość długu na tych ogromnych terenach rozłożona jest tak, że na desiatynę przeciętnie wypada: w gub. nińskiej 18 rb.,

mohylowskiej 29 rb., witebskiej 27 rb., kowieńskiej 41 rb., wileńskiej 31 rb., grodzieńskiej 35 rb. i pskowskiej 41 rb.

Ciekawsze są jeszcze liczby, wykazujące procentowy stosunek ziemi, t. j. obciążonej długiem długoterminowym, do ogólnej własności prywatnej: w gub. wileńskiej 65 proc., grodzieńskiej 65 proc., mińskiej 62 proc., witebskiej 61 proc., mohylowskiej 56 proc., kowieńskiej 49 proc., p-kowskiej 38 procent.

W gub. nadbałtyckich procent ten wynosi 75 — 94.

P. Meysztowicz dowodził następnie, że rozszerzenie kredytu jest konieczne dla ogólnego postępu i kultury, oraz dla zapobieżenia mnożeniu się długów prywatnych, t. zw. „zakładnych“, lub parcelacji. Jedno i drugie hamuje, albo niweczy rozwój gospodarstwa postępowego i kultury rolnej

Statystyka upadłości w Warszawie.

42	1906r.	46	1907r.
50	1908r.	70	1909r.
85	1910r.		
145	1911r.		

Rejestrowane przez sąd handlowy upadłości są wymowną ilustracją stanu przemysłu i handlu. Stan ten w świetle cyfr, wykazujących liczbę upadłości w danym roku, jest u nas daleki bardzo od pomyślnego, gdy w latach porewolucyjnych — 1906 i 1907 — było 42 i 46 upadłości, w r. 1908 było ich 50, w r. 1909 — 70; rok 1910 dał 85 upadłości, r. z. olbrzymią liczbę 145 upadłości.

Rok bieżący zapowiada się równie niepomyślnie: w ciągu pierwszych 3 miesięcy sąd handlowy za rejestrował 52 upadłości.

Nasze potrzeby naukowe.

Skoro myślę o losach nauk przyrodniczych w Polsce, a ściślej mówiąc — o losach przyrodników polskich, przychodzą mi zawsze na myślowe zwierzęta niższe, owe liczne owady, kraj nasz zamieszkujące, u których rodzice nigdy nie mogą nacieszyć oczu swem potomstwem, a dzieci nigdy na swych przodkach nie mogą się wzorować. Owad-matka składa gdzieś w szczelinę lub ziemię swe jajka i sama ginie pod wpływem zimnych podmuchów północnego wiatru. Po jakimś czasie świta wiosna, zjawia się nowe pokolenie i znów umiera, ledwie złożywszy jajka.

Na początku ubiegłego stulecia w uniwersytecie wileńskim zjawia się uczony wielkiej miary. Ludwik Bojanus pozostawia po sobie szereg pięknych badań anatomicznych, zaczyna tworzyć szkołę, jeden z jego uczniów zostaje już profesorem w tej samej uczelni. Ale tu się urywa wszystko i dziś po stu latach w pierwszym roku studiów zoologicznych młody adept tej nauki słyszy o organach Bojanusa, ale nie wie kim był ów uczony, nie przypuszcza nawet, że uczył on w Wilnie dziadów jego.

Mija lat wiele w ciszy zupełnej. Dopiero koło początku drugiej połowy ubiegłego stulecia występuje czcigodna postać Antoniego Wagi, który jak mógł i umiał w owym czasie starał się rozbudzić zamiłowanie do nauk ścisłych. Opracowuje on i porządkuje zbiory, przywiezione przez hr. Branickiego, i prawie nikt zwiedzający dziś tak zwany gabinet zoologiczny przy uniwersytecie w Warszawie nie wie, kto właściwie był jego twórcą.

Zasługi Wagi są więcej natury oświatowej, nie był to uczony twórczy, badacz samodzielny, choć trudno powiedzieć, czem stałby się on w warunkach lepszych. Daleko wyżej stoi współczesny mu Taczanowski; był to jeden z najwybitniejszych znawców ptaków. Poza opracowaniem klasycznym ptaków polskich, dał on jeszcze cenny opis fauny ptasiej Peru i Syberii. Pod względem znajomości świata pierzastego mało miał sobie równych; ale usunięty od katedry, pozostając na skromnym stanowisku kustosa muzeum, nie pozostawił po sobie uczniów. Żył sam

i zginął bezpotomnie. W kilka lat po jego śmierci zaczynałem w tym samym uniwersytecie swe studia zoologiczne i przez długi czas nie wiedziałem wcale, że w tych murach jeszcze niedawno pracował uczony polski miary wielkiej.

To samo było i z Waleckim, znakomitym znawcą fauny naszego kraju. Niech nikt nie mówi, że w owym czasie zoologia weszła na inne tory, że tacy systematycy, jak Taczanowski i Walecki, stali się gatunkiem wymierającym. To błąd wielki — pod wpływem idei ewolucyjnych powstały nowe gałęzie zoologii, ale stare nie uschły, żyją do dziś dnia, a nawet nowe liście puszczają. Pokolenie naszych systematyków wymarło dlatego bezpotomnie, że nie miało styczności z młodzieżą, że nie mogło jej pociągnąć i zachęcić. A skutki tego są opłakane. Pod wieloma względami Królestwo Polskie jest mniej zbadane, niż wnętrza Afryki i możemy łatwo doczekać się, że jakaś ekspedycja, zamiast w głąb Czarnego lądu, skieruje się na nasze Mazowsze.

Z zoologów warszawskich — a tych mam tylko na widoku, gdyż rozwój dzielnic sąsiednich innemi poszedł drogami — jedynie tylko Wrześniowski był szczęśliwszy, bo był na katedrze uniwersyteckiej; pozostawił po sobie ucznia — Ejsmonda, który do dziś pracując w uniwersytecie na skromnym stanowisku asystenta, ma jednak wpływ choć drobny na całe szeregi studentów Polaków. Tych kilka przykładów, zaczerpniętych z najbliższej mi gałęzi, niech nam starczy; w innych działach myśli dzieje się u nas to samo. Wszędzie rwą się nici, łączące z sobą pokolenia, i młodzi wstępują w świat z przekonaniem, że od nich wszystko się w Polsce zaczyna.

Nie tak zupełnie jest w krajach szczęśliwszych, rozwijających się normalnie. Tam każdy prawie uczony może się cieszyć swymi uczniami, a szczerzyć swoim profesorem, u którego w tym samym lub sąsiednim uniwersytecie czerpał swą wiedzę. W ten sposób stwarza się tradycję, atmosferę naukową, a znaczenie jej ocenić może ten tylko, kto jest jej pozbawiony. Taka ciągłość wiedzy wpływa na młodzież bardzo silnie; z jednej strony zachęca ją do pracy, a z drugiej dodaje wiary we własne siły, gdyż student widzi, że ta nauka robiona jest nie gdzieś za górami za lasami, przez ludzi obcych, lecz tu na miejscu przez jego najbliższych. Każdy, kto styka się u nas z młodzieżą uniwersytecką, musiał zauważyć pewien sceptycyzm co do poziomu naukowego sił miejscowych; niejednokrotnie dopiero wyjechawszy na zachód dowiadywa się, że wielu rzeczy mógł się dowiedzieć i nauczyć u siebie w domu.

Z drugiej strony działanie młodzieży, uczniów na profesora jest i dla niego dobroczynne i ożywcze. Ustawiczne stykanie się z umysłami młodemi, wrażliwymi, zbyt nawet nie unoszącymi, działa odświeżająco na starszego badacza, zmusza go do ustawicznego śledzenia postępu całości wiedzy, ochrania od ciastnej, wązkiej specjalizacji. Wreszcie żaden uczony nie jest

w możliwości opracować wszystkich swych pomysłów, nie zdąży sprawdzić doświadczalnie wszystkich wniosków z własnych swoich prac — dla młodych zaś adeptów wiedzy są to rzeczy nieocenione, na których uczą się oni pracować, myśleć i obserwować. Podobnie jak małżeństwo normalne powinno mieć dzieci, tak i małżeństwo uczonego z nauką nie powinno zostawać bezpłodne. Dopiero w tych warunkach, wobec liczego potomstwa duchowego, badacz może rozwinąć w całej pełni wszystkie potęgi swojego ducha.

Brak ciągłości nauki, brak atmosfery pracy twórczej — to są najważniejsze przeszkody na drodze do powstania u nas większej liczby pracowników naukowych. A chęci do tego i zdolności nie brak; wystarczy pojechać do pierwszego lepszego uniwersytetu na Zachodzie, do jakiegokolwiek stacji przyrodniczej, ażeby znaleźć tam wielką, nawet stosunkowo bardzo wielką liczbę pracujących Polaków. Większość z nich ginie jednak następnie bez śladu.

Ale cóż na to poradzić? — zapyta niejedyn. Wszak los nasz nie w naszych rękach leży! A jednak niema tak ciężkich warunków, w których przy dobrej woli i zrozumieniu rzeczy nie możnaby sobie dać rady.

Nie możemy mieć własnych uniwersytetów, politechnik — to trudno, niema co nawet robić próżnych w tym kierunku wysiłków. Niech więc młodzież nasza uczy się u obcych, niech tam zdobywa podstawy wiedzy. Ale to dopiero początek. Za to w naszej mocy leży dalsze ułatwienie losu tym jednostkom, które przez swój charakter umysłu pociągnięte zostaną do wiedzy czystej. Niech wróciwszy do kraju, znajdą warsztat do pracy, niech przy nim zobaczą starszych pracowników, niech pod ich okiem zaprawiają się do dalszych samodzielnych kroków, i niech wreszcie otoczeni zostaną atmosferą dążeń do wiedzy czystej. Stracimy w ten sposób trochę naszych znanych uczonych „w dwudziestym którymś roku życia”, ale zyskamy pracowników poważnych, odpowiadających warunkom i wymaganiom całego świata cywilizowanego. Siły nasze naukowe będą się w ten sposób skupiały, powstanie nauka polska, nie kilku choćby wybitnych uczonych Polaków.

Wszak przecież i teraz w wielu krajach instytucje nie naukowe, lecz badawcze krocą na czele pochodu wiedzy. Uniwersytety dostarczają im zawsze pewnej liczby młodych ludzi, posiadających elementarny zapas wiedzy — a wszak tyle tylko wszechnica dać może, — którzy następnie pod okiem najwybitniejszych uczonych wdrażają się do badań samodzielnych. Kierownicy zaś nie są zmuszeni do uczenia rzeczy najprostszych, lecz mając już materiał niejako przygotowany, mogą mu nadawać ostateczne kształty artystyczne. Taka instytucja, pozbawiona charakteru nauczającego, mogłaby u nas powstać i oddać przysługi nieoce-

nione. Ale na to potrzeba pieniędzy, pieniędzy i jeszcze raz pieniędzy.

O ile ten warunek wypełniony będzie, to Instytut Biologiczny i pracownie, powstające przy Towarzystwie Naukowym, mogą odegrać w życiu kulturalnem naszej dzielnicy rolę pierwszorzędną. Słyszę już zarzut, jakoby społeczeństwo nasze ma tyle potrzeb niezaspokojonych, a pilniejszych, że na taki zbytek, jak wiedza czysta, pozwolić sobie nie może. Nic bardziej fałszywego nad to rozumowanie. Organizm zdrowy, i społeczeństwo normalne muszą żyć jednocześnie wszystkimi swemi częściami — a wielcy uczeni nadają swemu społeczeństwu blask i wartość moralną, nie pozwalając mu zginąć wśród innych ludów. Wszak my specjalnie dumni jesteśmy z tego, że na wschodzie Europy mamy najstarszą kulturę, rościmy sobie z tego powodu pretensje do pierwszorzędnego wśród Słowian miejsca. A prawa tego, danego nam przez całą świetną plejadę wieszczów i twórców naszych, nie zmniejsza wcale olbrzymi procent analfabetów. I odwrotnie, niech wszyscy u nas umieją czytać i pisać, ale niech znikną z posród nas ludzie wybitni — uczeni, pisarze i poeci — wtedy nie tylko zewnętrznie, lecz i w samej istocie rzeczy staniemy się pariasem wśród ludów.

Jan Sosnowski.

Przegląd spraw polskich.

W „Roczniku” poprzednim pisałem: „Rok ubiegły był tylko jednym ogniwem w łańcuchu nieprzerwanym rozwijającego się pasma życia, nie przyniósł nic nowego, nie był początkiem ani ustaleniem jakiejś epoki. Z zewnątrz otrzymaliśmy cały szereg ciosów, wymierzonych w nasz byt narodowy, na wewnątrz zaś byliśmy świadkami odbywającego się w łonie narodu głębokiego przekształcenia układu sił społecznych i duchowości narodu. Rok ubiegły był tylko jednym krótkim etapem w rozwoju tych dwóch procesów, rozgrywających się na zewnątrz i na wewnątrz naszej zbiorowości, polityka zaś nasza nie może się poszczycić żadnymi zdobyczami, przetrwaliśmy rok w walce o podstawy naszego narodowego bytu.” To samo można powiedzieć o okresie czasu od lipca r. 1911 do lipca r. 1912.

W państwie rosyjskiem ustala się coraz bardziej stosunek różnych czynników do naszej sprawy. Wśród przedstawicielstwa narodowego bierze ostatecznie górę nacjonalizm, w rządzie trwa

nadal dawny system. Wyjaśnia się ostatecznie, że w obecnych warunkach nie możemy się spodziewać żadnych ustępstw w dziedzinie narodowej, przeciwnie, daje się zauważyć coraz większe dążenie do zjednoczenia Królestwa pod każdym względem z resztą państwa. Kierunek nacjonalistyczny osiąga utworzenie gubernii chełmskiej, jako nową zdobycz w „zbieraniu” ziemi rosyjskiej i jako środek do wytworzenia na terenie spornym warunków dla dogodnej walki społeczności rosyjskiej z polską; sprowadza też wykup kolei Warszawsko-Wiedeńskiej. Wszelako jednocześnie ustala się ustrój przedstawicielski, a zakończenie prac przez trzecią Dumę świadczy, iż przeistoczenie państwa rosyjskiego postępuje. Można już obecnie stwierdzić, czego możemy się spodziewać od przedstawicielstwa narodowego w Rosyi i od rządu. Możemy się spodziewać zrównania z Rosyą i zniesienia różnych stanów wyjątkowych oraz korzyści płynących z wprowadzonych dla całego państwa reform. W zakresie zrównania z Rosyą daje trzecia Duma samorząd dla miast Królestwa Polskiego i zrównanie wysokości podatków miejskich, które dotychczas były w Królestwie wyższe. Do zakresu korzyści, płynących z reform ogólnopaństwowych, zaliczyć należy przede wszystkim wprowadzenie do prawa o urządzeniu rolnem artykułów, dotyczących Królestwa, w myśl których komasacja staje się możliwą w razie zgody polowy właścicieli gruntów. Artykuły te, wraz z instrukcją ministerjalną z dn. 14 kwietnia 1911 r. oraz postanowieniem prowadzenia pomiarów na koszt rządowy dają właściwą podstawę do poprowadzenia szerokiej akcji komasacyjnej i usunięcia tej największej zapy, jaką jest dla podniesienia gospodarstwa rolnego w naszym kraju szachownica. Dalej wymienić należy prawo o ubezpieczeniu robotników od nieszczęśliwych wypadków i w razie choroby, które nie tylko poprawia warunki bytu, lecz wprowadza nowy czynnik pracy społecznej w środowisko robotnicze. Dzisiaj przewidywać można, że mająca się zebrać na jesieni czwarta Duma pójdzie po tej samej drodze, będzie w niej prawdopodobnie rozpoznawany projekt samorządu ziemskiego, będą wzięte pod obrady dalsze prawa, dążące do zrównania podatkowego Królestwa z Cesarstwem, wreszcie tak ważny dla naszych stosunków włościańskich projekt prawa o zniesieniu serwitutów.

Na pierwszy plan w naszej sytuacji politycznej wysuwa się zarysowująca się ewentualność zmiany stosunku do nas *rządu austriackiego*. Dotychczas ogół polski wierzył w życzliwy stosunek do nas rządu wiedeńskiego, są nawet odłamy naszego społeczeństwa, które budują na przychylności tego rządu daleko idące plany polityczne. Tymczasem, ulegająca zmianie sytuacja międzynarodowa, wzrost sił wewnętrznych państwa austriacko-węgierskiego i interesy dynastyczne domu panującego budzą coraz żywsze dążenia ekspansywne monarchii. Zbliżające się przewroty na Bałkanach budzą nadzieję rozszerzenia przy tej okazji granic państwa. W tych warunkach jako narzędzie polityki zewnętrznej

pełną nieufności. Na tle „bojkotu” wyższych i średnich szkół rosyjskich w Królestwie zaznaczył się szereg konfliktów między postępowaniem pewnej części młodzieży a starszym społeczeństwem, które przyznało „prawo obywatelstwa” znacznemu zastępowi młodzieży polskiej (około 600), kształcącej się na uniwersytecie i na politechnice w Warszawie.

W Galicyi wypełniła cały rok ubiegły sprawa ruska. Projekt reformy ordynacji wyborczej do sejmu nie mógł być załatwiony wobec wygórowanych żądań Rusinów co do liczby mandatów i miejsc w wydziale krajowym, popartych przez wytrwałą obstrukcję. Po daremnych usiłowaniach większości polskiej, aby obrady sejmowe umożliwić, po znacznych nawet, z inicjatywy namiestnika, porobionych ustępstwach nie pozostało nic innego, jak odroczenie sesji sejmowej. Reforma sejmowa pozostała niezakończona, a kwestya ruska przeniesiona została na teren parlamentu wiedeńskiego i wypłynęła tam w postaci żądania założenia uniwersytetu ruskiego we Lwowie. Rząd wiedeński, idąc po drodze nowej polityki, rozpoczętej obecnie, był skłonny do daleko idących ustępstw; namiestnik i większość Koła polskiego nie chcieli się sprzeciwiać rządowi. Wszelako na wieść o gotującym się reskrypcie cesarskim, zapowiadającym założenie uniwersytetu ruskiego, opinja w kraju zainteresowała się tą sprawą. Zaczęły napływać do Wiednia do Koła polskiego wezwania, aby broniło interesów polskich; przyjechało wiele delegacji, z których pierwsza była delegacja od Rady miejskiej lwowskiej, żądających stanowczo, aby była zabezpieczona polskość uniwersytetu polskiego we Lwowie, obchodzącego właśnie w roku bieżącym 250-tą rocznicę swego założenia przez króla Jana Kazimierza, i aby siedziba nowego uniwersytetu ruskiego nie był Lwów. Wobec tak jednomyślnej opinii kraju musiało Koło polskie zająć wyraźne stanowisko i wypowiedziało się w myśl tych życzeń. Wydanie reskryptu zostało odroczone na razie, ale wobec rozpoczętej przez Rusinów w parlamencie obstrukcji rząd zaczął się znów wahać i chciał przyspieszyć założenie uniwersytetu.

Obrona polskiego stanu posiadania w Galicyi jest nadzwyczaj ciężka wobec zmieniającego się usposobienia rządu centralnego i wobec dezorganizacji w obozach politycznych polskich. Stronnictwo konserwatywne galicyjskie, straciwszy oparcie w kraju, weszło w porozumienie z ludowcami, użytkując przy tem metody demagogiczne. Ludowcy zaś okazali się niezdolnymi do pozytywnej pracy twórczej, a przywódcy ich i kierownik poseł Stapiński zaplątał się w kompromitujące go w opinii procesy. Bankructwo i likwidacya Banku parcelacyjnego, kierowanego przez ludowców, a następnie niedokończony proces o oszczerstwo przeciwko Ojczyźnie wykazały, iż przywódcom ludowców brak warunków niezbędnych na kierowników politycznych społeczeństwa. W stosunkach politycznych zapanowała niestęchana anarchia i trudno się spodziewać, aby się udało szybko przejść do stosunków normalnych.

Rok ubiegły przyniósł cały szereg zmian na wybitnych stanowiskach politycznych w Galicyi i w Austrii. Po ustąpieniu prof. Głabińskiego, ministrem kolei został Zaleski, a jego miejsce w ministerium dla Galicyi zajął ludowiec, poseł Długosz. Prezesem Koła polskiego w Wiedniu po mianowaniu Bilińskiego wspólnym ministrem skarbu został prezydent Krakowa Leo, wreszcie ustąpił długoletni marszałek krajowy hr. Stanisław Badeni, a na jego miejsce mianowano hr. Adama Gołuchowskiego.

Najdonioślejszym wypadkiem w *dzielnicy pruskiej* były wybory do parlamentu niemieckiego. Wybory te zakończyły się niepowodzeniem, gdyż Polacy utracili jeden mandat na Szlązku i jeden w Prusach zachodnich. Koło polskie zamiast 20 posłów, jak poprzednio, składa się tylko z 18. Zmniejszyła się też liczba głosów oddanych na kandydatów polskich: w r. 1903 oddano na Polaków 347 tysięcy głosów, w r. 1907—453 tys., a przy wyborach obecnych 438 tys.

W W. Księstwie Poznańskim wybrani zostali: dr. Antoni Chłapowski, ks. Maciej Mielżyński, ks. Józef Kuszawski, Nowicki, Franciszek Morawski, dr. Felicyan Niegolewski, dr. Władysław Seyda, ks. Ferdynand Radziwiłł, adw. Wojciech Trampczyński i Leon Grabski. W Prusach zachodnich wybrani są: dr. Łaszewski, ks. Dunajski i Leon Czarliński. Na Szlązku wybrani: ks. Maciej Mielżyński, Sosiński, Dombek i ks. Brandys.

W nowem Kole polskiem większość mają posłowie demokratyczni.

Silne wrażenie w całej Polsce zrobiła klęska wyborcza na Górnym Szlązku, gdzie postępowe odrodzenia narodowego tak świetnie się był zapowiadał. Przyczyną klęski jest niewątpliwie zbyt słaba praca społeczna, organiczna, na miejscu i walki między przywódcami ludu polskiego na Szlązku.

Stanisław Kozicki.

Rebusy do nagrody.

Statystyka prasy polskiej.

P. S. T. Jarkowski wydał w Berlinie dosyć dokładny „wykaz prasy polskiej”. W statystyce swej oblicza, że w r. b. wychodzi przeszło 1,050 czasopism polskich, i to 950 samoistnych i 100 dodatkowych. Dzienników, t. j. pism codziennych i ukazujących się kilka razy w tygodniu, jest 175, resztę stanowią tygodniki, dwutygodniki i miesięczniki.

Z dzienników i gazet ukazuje się w Królestwie, na Litwie i Cesarstwie 44, w Galicyi i w zaborze austriackim oraz w Austrii — 51, w zaborze pruskim i w Cesarstwie niemieckim — 43, a w Ameryce — 37.

W Królestwie: Warszawa posiada 10 pism codziennych, z których 4 ukazują się po 2 razy dziennie, jedno 6 razy w tygodniu, a reszta raz na dzień, Łódź — 4 codzienne, Lublin — 3 codzienne, Kalisz i Częstochowa oraz Sosnowiec po 2 codzienne (6 razy w tygodniu), Włocławek — jedno codzienne i jedno ukazujące się 3 razy w tygodniu, a Kielce — jedno codzienne i dwa ukazujące się po dwa razy w tygodniu; w Łowiczu i Siedlcach oraz w Suwałkach ukazują się gazety tygodniowe (po 1), w Piotrkowie zaś takie same 4, a w Płocku i Radomiu 2 pisma, wychodzące po 2 razy w tygodniu; w Wilnie wychodzą dwa pisma po 6 razy w tygodniu i jedno codzienne; w Kijowie — 2 codzienne i w Petersburgu jedno 6 razy w tygodniu.

W obu stolicach Galicyi wychodzi ogółem 17 dzienników: z tych 7 w Krakowie, a 10 we Lwowie. Z dzienników krakowskich dwa wychodzą po 2 razy dziennie, dwa raz na dzień codziennie i dwa 6 razy w tygodniu. Prócz tego są w Krakowie dwie gazety niedzielne (raz na tydzień). We Lwowie są 4 pisma, ukazujące się po 2 razy dziennie, reszta zaś (2 codzienne i 4, wydawane 6 razy w tygodniu) ukazują się raz na tydzień. Inne miasta w zaborze austriackim posiadają przeważnie po jednej lub po dwie gazety tygodniowe i jedynie Cieszyn i Tarnów mają swoje dzienniki (po jednym). W Wiedniu oprócz biuletynu prasowego, wydawanego w języku polskim p. t. „Korespondencya wiedeńska” raz lub dwa razy na tydzień (w miarę potrzeby), ukazuje się taki sam, wydawany w języku niemieckim, biuletyn p. t. „Polnische Korrespondenz”.

W zaborze pruskim dzienniki wychodzą po 6 razy w tygodniu, i to 7 w Poznaniu i Bytomiu, 2 w Katowicach, oraz po jednym: w Bydgoszczy, Czersku (na Kaszubach), Gliwicach, Grudziądzu, Inowrocławiu, Król. Hucie i w Zabrzcu oraz w Toruniu. Prócz tego jeden dziennik wychodzi w Berlinie, jeden w Bochumie i jeden w Hernie. W innych miastach na obczyźnie oraz w Wielkopolsce wychodzą przeważnie gazety po 3 razy w tygodniu.

Tablica I.

W Ameryce pism codziennych lub ukazujących się po 6 razy w tygodniu jest tylko 8, a mianowicie: w Chicago — 4, w Milwaukee i w Buffalo po 2 oraz w Detroit 1. Dwa pisma ukazują się po 2 razy w tygodniu, a mianowicie w Milwaukee. Reszta gazet polskich w Ameryce ukazuje się raz na tydzień.

*W Królestwie, na Litwie
i w Cesarstwie* 44

*w Galicji i w zaborze austriackim
oraz Austrii* 51

*w zaborze pruskim i
Cesarstwie niemieckim* 43

w Ameryce 37

Tablica II.

Czasopism polskich jest ogółem przeszło 775, nie licząc około 100 czasopism dodatkowych, a mianowicie: tygodników 355 samoistnych i około 70 dodatkowych, pism, ukazujących się po 3 razy miesięcznie 11, dwutygodników i półmiesięczników 185 samoistnych i około 25 dodatkowych, miesięczników i pism, wydawanych 10 razy rocznie, około 250 samoistnych i przeszło 15 dodatkowych, dwumiesięczników — 9, kwartalników — 32, półroczników oraz pism, wydawanych 3 razy na rok, oraz roczników około 25.

Trzecia Duma.

Tak zwana „trzecia Duma” była pierwszą izbą prawodawczą niższą dwuizbowego parlamentu rosyjskiego, której udało się wyczerpać pełne pięciolecie zakreślonego jej przez ustawę żywota. Dwie poprzedniczki trzeciej Dumy były, jak wiadomo, rozwiązane „przedwcześnie” czyli przed upływem normalnego okresu mandatów poselskich, a powód do zastosowania tej prerogatywy monarszej dała, jak utarło się mówić i pisać: „rewolucyjność” zarówno pierwszej jak nawet drugiej Dumy.

Dlatego aby odjąć niejako mechanicznie ów rewolucyjny charakter trzeciej z kolei Dumie, zmieniono ustawę wyborczą i rzeczywiście ogólne polityczne zabarwienie trzeciego składu izby poselskiej wypadło w bardzo znacznym stopniu inne, niż nadają ton obu pierwszym Dumom. Nietylko t. zw. „trudowicy”, włościanie, dobijający się zrealizowania skrajnych utopii agrarnych, nie weszli tak dobrze jak wcale do trzeciej Dumy, nietylko usunięto z niej $\frac{2}{3}$ Polaków, nietylko pozbawiono niektóre okręgi muzułmańskie przedstawicielstwa parlamentarnego, przez co zmniejszył się żywioł obcoplemięńczy, rzekomo zawadzający prawidłowemu funkcjonowaniu izby prawodawczej ogólnopanstwowej, ale — o co głównie chodziło — nie dopuszczono do trzeciej Dumy przewagi „kadetów” czyli przedstawicieli stronnictwa konstytucyjno-demokratycznego. Miejsce kadetów, rej wodzących w obu pierwszych Dumach, zajęli t. zw. „październikowcy” czyli przedstawiciele nowo utworzonego stronnictwa politycznego, noszącego nazwę: Związek 17 października.

O ile zaś program październikowców był prosty i nieskomplikowany, o tyle niejednolity i niejasny był skład żywiołów, tworzących nowe stronnictwo. Jak sama nazwa wskazuje, hasłem partyjnym październikowców było: wprowadzenie w życie, na całym obszarze polityki wewnętrznej, oświaty, kultury, spraw społecznych i ekonomicznych: *zasad* t. zw. październikowego manifestu. Innymi słowy wprowadzenie w życie reform konstytucyjnych, a bez żadnych „specjalnych” skrajności, któremi suto był zaprawiony np. program kadetów. Kadeci, po fatalnych błędach, popełnionych w pierwszej i drugiej Dumie, w których rej wodzili, byli już w kraju niepopularni, a z rządem na najgorszej stopie. Sporo przeto żywiołów, cisnących się do mandatów poselskich, widząc, iż marka kadecka żadnych im szans nie da, zapisywało się gremialnie na listę październikowców, paradygujących chętnie podczas kampanii wyborczej: programowym liberalizmem, nieposzlakowaną konstytucyjnością, postępowością wprawdzie u-

miarkowaną, ale jak na „ciężkie czasy” porewolucyjne wcale jeszcze okazała. Z drugiej też strony cisnęły się pod szeroki sztandar październikowców całe zastępy zdeklarowanych — w głębi duszy — nie tylko konserwatystów, ale wręcz reakcjonistów, wiedząc, iż tylko pod flagą najpopularniejszego przed pięciu laty stronnictwa uda się im dostać do pałacu Taurydzkiego.

To też do trzeciej Dumy weszli t. zw. październikowcy — całym tłumem, zajęli też od razu najszerokie miejsce w izbie, a rzecz prosta, ani na prawicy, ani na lewicy jeno w centrum poselskiego zgromadzenia. I w ciągu całych lat pięciu październikowcy trzeciej Dumy stanowili jądro t. zw. większości parlamentarnej, rozstrzygając tą większością losy wszelkiej uchwały, którą spodobało się im pokierować. Oni też, październikowcy, odpowiedzialni są wobec Rosji współczesnej oraz wobec historii za wszystko, co uczyniła trzecia Duma — i na co się nie zdobyła.

O sromotną przegraną przyprawiły kadetów, „panów” pierwszej i drugiej Dumy, brak: zmysłu politycznego, brak orientacji w nastrojach społeczeństwa, zaślepiona ambicja co rychlejszego obalenia gabinetu biurokratycznego i wdarcia się na jego miejsce, nie dopuszczając nawet do wytworzenia się gabinetu t. zw. mieszanego, czyli złożonego na polu z żywiołów biurokratycznych i parlamentarnych. Kulą u nogi kadetów było radykalne odrzucanie wszelkich kompromisów i zaufanie we własne siły partyjne, będące, w mniemaniu kadetów, ekspozyturą olbrzymiej większości społeczeństwa.

Obezwładnili zaś październikowców, wpędzili ich w „nacyonalizm”, uczynili z nich powolne narzędzie w rękach rady ministrów, względnie Stołypina, a następnie Kokowcowa, zdyskredytowały ich, wreszcie rozpręgly: 1) wielką niejedność partyjną; 2) obawa, aby Duma nie została rozwiązana przed normalnym terminem, jak się zdarzyło z pierwszą i drugą Dumą; 3) ratowanie samego istnienia trzeciej Dumy kosztem zupełnego niemal kwitowania z prawodawczej inicjatywy Dumy, kosztem unikania wszelkiej scysyi z rządem, kosztem powolności niemal nieustannej wobec nacisku ze strony gabinetu, kosztem tracenia praw i przywilejów Dumy, kosztem wreszcie dopuszczenia do tego, że Duma, rzekomo stojąca na gruncie zasad manifestu październikowego, pozwoliła brać górę nad sobą Radzie państwa, jawnie niesympatyzującej z rzezonemi zasadami.

Chwianie się październikowców to w prawo to w lewo nadało niemal całemu żywotowi trzeciej Dumy specyficzną cechę; dopiero przechylenie się ostateczne październikowców w prawo i prawie że zlanie się ich z prawicą i nacyonalistami położyło kres reszcie złudzeń co do zdolności październikowców... przypomnienia sobie o własnym programie z przed pięciu lat.

Fala nacyonalizmu załaziła choć październikowców, na który patrzono przecie jak na zastęp zrównoważonych i ogłędnych, ale zdecydowanych szermierzy: szerokich, zasadniczych

konstytucyjnych reform. Fala ta oderwała od październikowców całą grupę t. zw. „prawych październikowców”, a od jądra partii odtrąciła t. zw. „lewych październikowców, którzy przy końcu istnienia trzeciej Dumy faktycznie październikowcami być przestali, ucieklszy do obozu, jeżeli nie kadetów, to rzetelnych postępców.

Sam nawet wódz naczelny potężnego stronnictwa p. A. Guczkow tak długo lawirował, politykował, skłaniał się na tę to na ową stronę, to dyplomatycznie milczał, to wygłaszał „nieprzewidywane” mowy, to serdeczne prowadził konszachty z prezesem gabinetu, to znowuż rząd frondował — aż doigrał się całkowitego upadku powagi swej i znaczenia, aż wreszcie po opozycyjnym wybuchu w sprawie asygnowania kredytów na budowanie floty popadł w ostateczną niełaskę rządu, a zaufania społeczeństwa nie odzyskał.

Powiadają, że bądź co bądź trzecia Duma, utrzymawszy się na stanowisku przez pełnych pięć lat, ugruntowała przez to już samo przedstawicielstwo parlamentarne w Rosji, że uczyniła izbę prawodawczą — niezbędną. Niewątpliwie, że społeczeństwo miało czas *przywyknąć* do znajdowania się w pałacu Taurydzkim: Dumy Państwowej, ale w znacznej mierze przywykło też przysłuchiwać się trzeciej Dumie, uważać zgromadzenie poselskie, zasiadające w pałacu Taurydzkim, za doradcą instytucję biurokratyczną, co najwyżej za instytucję korzystającą z prawa publicznego wypowiedzenia się, interpelacji oraz kontroli.

Charakter biurokratyczny nadała trzeciej Dumie ta przedewszystkiem okoliczność, iż zamiast poruszyć sprawę wszelkich reform w zakresie konstytucyjnych praw obywatelskich, uchwalić wprowadzenie tych reform i nadać im kształty przepisów prawa, kasujących zarazem dotychczasowe kodeksu paragrafy (co jest przecie głównem zadaniem ciała parlamentarnego, powołanego do „odnowienia” państwa), trzecia Duma zajęła się przedewszystkiem „załatwianiem” spraw, by się tak wyrazić, bieżących, mniejszej wagi, takich, któreby wybornie załatwić mogły bez pomocy Dumy: biurokratyczne ministerya. A do tejże kategorii spraw zaliczyć możemy nawet tak „efektywne” uchwały trzeciej Dumy, jak znaczne nadkruszenie autonomii Finlandyi, jak asygnowanie milionowych kredytów na flotę, jak wyodrębnienie Chełmszczyzny. Wszystko to były projekty — rządowe, którym (częściowo tylko z nieznacznymi zmianami) Duma dała swoją aprobatę. Zapoczątkowanie kasaty samorządu finlandzkiego, budowa floty, utworzenie gubernii chełmskiej, wszystko to byłoby urzeczywistnione drogą zarządzeń Rady państwa i rozkazu Monarszego bez przewlekłych rozpraw w pałacu Taurydzkim, podobnie jak zostało urzeczywistnione przy — akompaniamencie tych rozpraw. Żadnego tedy nowego pierwiastku w rządzeniu państwem trzecia Duma nie wniosła. Natomiast pozwoliła okraścić niejednym wybryk nacyonalizmu oraz niejedno najistotniejsze postanowienie rządu: bardzo ładnie wyglądającą sankcya przedstawicielstwa

narodowego. Dla dopisania tej sankcyi potrzebna była trzecia Duma i dlatego pozwolono jej „funkcyonować” przez całych lat pięć. Gdyby nie wyraźny przepis ustawy, chętnieby się zgodzono, aby funkcyonowała choćby lat pięć jeszcze, a nawet dziesięć i piętnaście. Zawsze nowa i czwarta Duma to rzecz — nieobliczalna, kto wie, może brzemienna niespodziankami; zawsze to — ryzyko; a na trzeciej Dumie można było w każdej okazji polegać jak na Zawiszy...

* * *

W ciągu istnienia trzeciej Dumy liczba normalna jej członków ulegała nieznacznym zmianom. Wystarczy przypomnieć, że w ciągu pięciolecia 27 posłów — umarło; złożyło mandaty 17; wydano 2 władzom sądowym. Wprawdzie dokonywano wyborów dopełniających, wszelako pełnego składu — 446 posłów — trzecia Duma nigdy nie miała. W piątek, ostatniej sesyi, uczestniczyło 440 posłów.

Październikowców liczono początkowo 148, naostatek zasiadało ich w trzeciej Dumie tylko 122. Oczywiście, że sami październikowcy nie mogli stanowić większości w izbie; musieli raz po raz wytwarzać tę większość, sprzęgając z własną frakcyą bądź całe stronnictwa inne, bądź części tych stronnictw.

Oto zaś statystyka partyjna trzeciej Dumy przy końcu jej istnienia:

Październikowców	122
Nacyonalistów	77
Kadetów	53
Na prawicy	52
Postępców	39
Nacyonalistów „niezależnych”	16
Bezpartyjnych	16
Grupa pracy („trudowicy”)	14
Socyalnych demokratów	14
Prawych październikowców	11
Koło polskie	11
Muzułman	9
Posłów z Litwy i Białejrusi	6

Zaszczyt zorganizowania stronnictwa nacyonalistów, mającego dać przeciwwagę stronnictwu październikowców, przypadł w udziale posłującemu z gub. tulskiej Włodzimierzowi hr. Bobryńskiemu, któremu energicznie dopomogli dokonać dzieła posłowie besarabscy P. M. Krupienskij i P. W. Sinadino. W następstwie utworzył Krupienskij do pewnego stopnia samodzielną grupę „niezależnych” nacyonalistów, która się od nacyonalistów, prze-

wodzonych przez hr. Bobryńskiego, posła podolskiego P. M. Bałaszwowa, posługującego z gub. besarabskiej W. M. Puryszkiewicza i kilku innych nietylko wybitnych, ile głośnych posłów — odłączyła. Pod koniec istnienia trzeciej Dumy faktycznie złączyli się w jedną grupę: prawica i nacyonalisci, poczynając sobie na własną rękę w kwestjach drobnych, a w sprawach donioślejszych idąc ręką w rękę.

Październikowcy względnie długo opierali się zbrataniu się z nacyonalistami, przechyleniu się na prawo i bezwzględemu popieraniu rządu. Wszak jeszcze w początkach 1909 roku zwano p. Gučzkowa i stronnictwo jego — „młodoturkami”! Październikowcy byli wówczas główną podporą P. A. Stołypina, którego atoli stanowisko uważano za zachwiane. Ale P. A. Stołypin był nazbyt dbały o utrzymanie w swych rękach władzy wykonawczej, aby dla... pięknych oczu październikowców lub dla idei — paść wespół z rozwiązywaną Dumą. P. Stołypin zmienił front: wyzbył się resztek liberalizmu, oczyścił (zjazd monarchistów w Moskwie latem 1909) prawicę z nazbyt już kompromitujących ją żywiołów, zorganizował wielki... tłum *nacyonalistów*, obejmujący zarówno niemal całą prawicę, jak t. zw. październikowców i, zerwawszy z dotychczasowymi sojusznikami swymi, t. j. z październikowcami p. Gučzkowa, uderzył w ton wyraźnego a reakcyjnego nacyonalizmu, uczynił ideę nacyonalistyczną gwiazdą przewodnią polityki wewnętrznej i oparłszy się na wspomnianym wyżej tłumie „nieposzlakowanych patryotów” — popłynął dalej po fluktach nadzwyczajnej swej karyery.

Październikowcy próbowali przerzucić się jawnie i wyraźnie do opozycji. W wielkiej mowie, wygłoszonej w końcu lutego 1910, zażądał p. Gučzkow bez ogródek: reform, rdzennych, radykalnych reform konstytucyjnych, stwierdzając, że już przecie „uspokojenie” nastąpiło. Ale był to też i ostatni samodzielny a energiczny odruch „październikowy” — październikowców. Sytuacja centra Dumy była ciężka. Atmosfera reakcyi i nacyonalizmu wojującego ogarniała całą Dumę, a podsyczał ją sam gabinet lub pozwalał jej gęstnieć, byle tylko utrzymać się przy władzy. Prezes Dumy Chomiakow, nie chcąc brać odpowiedzialności za to, co dziać się będzie w izbie — ustąpił. Na jego miejsce obrano... A. I. Gučzkowa. I nastąpiło to, co stwierdza prastary aforyzm łaciński: *honores mulant mores*. Stał osobisty, krzepki sojusz między nowym prezesem Dumy a prezesem rady ministrów, obóz zaś październikowców skapitulował wobec rządu i co szło za tem, wobec nacyonalistów i ich „idei”. Wystąpienia w sprawie polskiej i fińskiej październikowców v. Anrepa i Kapustina zniósł wszelką granicę między październikowcami, a nietylko nacyonalistami ale i prawicą.

Rozpoczęło się to, co nastąpić musiało: teroryzowanie Stołypina przez rozpanoszonego nacyonalizm. Stołypin spostrzegł się, że rozpętał żywioły... straszne a niebezpieczne dla niego samego

i że oddał im siebie na łaskę i niełaskę. Już nie Stołypin „opierał się” na reakcyjnym nacyonalizmie, lecz nienasycony reakcyjny nacyonalizm groził Stołypinowi, że jeżeli nie będzie powolny, to go — obali. Rychło przeciw Stołypinowi powstały żywioły reakcyjne i w Radzie państwa. Z powodu odrzucenia przez Radę państwa kuryalnych ziemstw dla Litwy i Rusi (koniec lutego 1911) nastąpił ostry zatarg. Stołypin rozwiązał Radę państwa na trzy dni i wprowadził uchwalone tylko przez Dumę ziemstwa kuryalne na mocy § 87 Praw zasadniczych. Śmiały krok — udał się. Wrażenie wprowadzie było ogromne, wprowadzie p. Guczkow złożył urząd prezesa Dumy, ale — wyburzyły się rychło i Duma i Rada państwa. P. A. Stołypin znów panował w Dumie oparty rzekomo na jej centrze, a w rzeczywistości na bloku październikowców, prawicy i nacyonalistów, tworzących znakomitą większość.

Cały atoli nastrój trzeciej Dumy zmienił się po zamordowaniu niepospolitego premiera (wrzesień 1911) i objęciu jego stanowiska przez W. M. Kokowcowa, a właściwie podczas premierowego *interregnum*. Słuch poszedł, że ma uleść zmianie — cały kurs polityki wewnętrznej. Nacyonalizm zbity z tropu przycichł; cały dotychczasowy blok stołypinowski jął powoli... zmieniać barwę, aby z góry już przystosować się do „nowego kursu”. Hr. Bobryński pospieszył oświadczyć, że hasło „Rosya dla Rosyan” znaczy tylko i jedynie, że... Rosyanie powinni wyłącznie troszczyć się o Rosję; wielki publicysta stołypinowskiego bloku, p. Mienszykow, pośpieszył zapewnić uroczystie, że nacyonalizm rosyjski nie ma w sobie krzty wojowniczości.

Okazało się jednak, iż stropiono się i zatroskano zgola niepotrzebnie. Pierwsze zaraz wystąpienie w Dumie p. Kokowcowa, następcy Stołypina u steru władzy wykonawczej, uspokoiło wszelkie obawy nacyonalistów i prawicy. P. Kokowcow oświadczył uroczystie, że ogólny kierunek czyli „kurs” polityki zarówno wewnętrznej, jak zewnętrznej, nadawany jest nie przez radę ministrów, względnie przez jej ministrów, lecz przez samego Monarchę, że przeto ów kurs nie może ulegać zmianom zawisłym od osobistych poglądów premierów; że ciągłość kursu zwanego stołypinowskim trwa nieprzerwanie.

Od tej daty październikowcy stali się w Dumie stronnictwem, zwanem w innych parlamentach „rządowem”. Odtąd po sam kres istnienia trzeciej Dumy większość w niej stanowiło nie centrum, lecz prawica, z którą złączyli się zarówno nacyonalisci jak październikowcy.

I ta właśnie większość uchwaliła: stanowiące historyczną datę w dziejach Rosyi asygnowanie ogromnych kredytów na zbudowanie potężnej floty, oraz pamiętne dla nas, Polaków, na zawsze, upaństwowienie kolei Warszawsko-Wiedeńskiej przed normalnym terminem przejścia jej pod zarząd skarbu, jako też oderwanie

Chełmszczyzny od Królestwa Polskiego i utworzenie z niej odrębnej gubernii z obowiązującymi prawami wyjątkowymi.

* * *

Rozejrzawszy się bliżej w pracach prawodawczych trzeciej Dumy, spostrzeżemy najpierw, że raz tylko stanęła jawnie i niewzruszenie w obronie własnych praw i prerogatyw. Było to w kwietniu 1908 r., gdy ostentacyjnie zmniejszono etat ministerium dróg i komunikacji o — rubla dla zaprotestowania przeciw normowaniu tych etatów poza izbą prawodawczą. Atoli ten „konstytucyjny rubel”, jak go nazwano, nie był bynajmniej symbolem... dalszej dbałości Dumy o służące jej prawa. Przeciwnie: uległość wobec żądań i nacisku rządu stanowiła wybitną cechę Dumy trzeciej aż do ostatnich przeblysków jej działalności.

Kilkakrotnie, podczas krótkotrwałych opozycyjnych nastrojów październikowców, podnoszono sprawę zniesienia „wyjątkowych stanów”. Ale opozycyjny nastrój przemijał: „stanom wyjątkowym” Duma przezornie zeszła z drogi. Również bezowocnymi pozostały zabiegi trzeciej Dumy o zreformowanie policji i o rewizję ustawy prasowej w duchu zasad październikowego manifestu.

Samo ministerium spraw wewnętrznych wniosło do Dumy projekt prawa o nietykalności osobistej i prawach wyjątkowych. Dla rozejrzenia się w tych projektach wybrana była specjalna komisja parlamentarna z przewodniczącym jej posłem ekaterynosławskim Gololubowem, październikowcem i referentem, posłem ludności rosyjskiej gub. wileńskiej Zamysłowskim. Komisja wypracowała na podstawie projektu ministerialnego własny projekt, ale taki, że samych październikowców — przeraził. Utworzono tedy nową komisję, która za referenta obrała sobie posłującego z gub. liflandzkiej, październikowca, bar. Mejendorfa. Po dwóch latach komisja zwróciła się do ministerium z zapytaniem: o właściwie ministerium chodziło: czy o obronę jednostki i osobistości wobec bezprawia policji czyli też przeciwnie o danie policji jeszcze szerszych przywilejów? Ministerium obiecało dać odpowiedź, ale dotychczas ją jeszcze opracowuje.

Trzecia Duma, w większości swojej, starała się usilnie: nie uwzględniać interpelacji osobliwie wkraczających w sferę t. zw. „prowokacji” oraz stosunku władz administracyjnych do związków i zgromadzeń. Natomiast zajęła się pilnie sprawą tolerancji religijnej i powzięła kilka istotnie chwalebnych uchwał. Zatwierdzony został projekt prawa o staroobrzędowcach, dalej projekt prawa o zniesieniu ograniczeń, krępujących dotąd złożenie duchownego stanu oraz pozbawienie tegoż stanu; wreszcie tolerancyjny

projekt przepisów prawnych, dotyczących porzucania jednego wyznania dla drugiego. Żaden atoli z tych projektów nie stał się prawem. Pierwszy z nich, zmieniony przez Radę państwa, oparł się o komisję t. zw. pojednawczą Dumy i Rady; zgoda nie nastąpiła; zatwierdzony przez Dumę projekt—przepadł. Drugi projekt przeszedł i przez Dumę i przez Radę państwa, ale nie otrzymał sankcji Monarszej. Trzeci wreszcie znajduje się obecnie w komisji Rady państwa, i prawie ręczyć można, że go Rada państwa nie zatwierdzi.

Uchwalenie reformy sądownictwa miejscowego uwięciło jedną z kapitalnych praw trzeciej Dumy (maj 1910): oświadczone się między innymi np. za urzędowaniem sędziów pokoju—z wyboru. Uchwała Dumy znajduje się obecnie w komisji Rady państwa, która już zdążyła wykreślić z niego: uchwalone przez Dumę zniesienie sądów włościańskich, będących istotnie parodią sądownictwa. Rada państwa, opanowana przez tendencje skrajnie zachowawcze lub wręcz reakcyjne, zmodyfikowała też znacznie uchwałę Dumy w sprawie zrównania spadkowych praw kobiet ze spadkowymi prawami płci męskiej (w Cesarstwie).

Duma pierwsza, jak wiadomo, uchwaliła zniesienie w całej Rosji kary śmierci. Ponieważ spraw i uchwał jednej Dumy nie bierze po niej w spadku Duma następna, przeto uchwała pierwszej Dumy nie przeszła za czasów Dumy drugiej do Rady państwa i uważana jest za — niebyłą. Tedy opozycja w Dumie trzeciej usiłowała karę śmierci wnieść na porządek dzienny—kilka-krotnie. Ale wszystkie te zabiegi większość Dumy odrzucała — bez dyskusji, aby sama dyskusja nie poruszyła sprawy drażliwej i nie dała pretekstu do... rozwiązania Dumy.

Niezmiernej wagi przeszedł w trzeciej Dumie projekt o ziemstwie w obrębie gminy („wołostnoje ziemstwo”), ustanawiający małą dla samorządu jednostkę, dopuszczający do gminnego samorządu wszystkie społeczne żywioły, zamieszkałe w obrębie gminy, dające zaś prawo wyborcze nawet kobietom. Jeżeliby inicjatywa i uchwała trzeciej Dumy miała stać się prawem (co przyszłość dopiero rozstrzygnie), byłoby utworzenie samorządu gminnego tytułem dla trzeciej Dumy do zasłużonej wdzięczności ze strony ludności wiejskiej na ogromnych przestrzeniach.

Natomiast sprawy wyposażenia w instytucje samorządu tych gubernii, które ich dotychczas nie posiadają, nie posunęła wcale trzecia Duma. Żadną z tych gubernii Duma ziemstwem nie obdarzyła, gdyż nawet (zaprawione ostrym nacjonalizmem) ziemstwa dostały się Litwie i Rusi, jak wiadomo, na zasadzie § 87-go, nie zaś w drodze normalnej prawodawczej. Co zaś do samorządu miejskiego dla Królestwa Polskiego, to wyszedł on z rozpraw w trzeciej Dumie cały w szowinistyczno-nacjonalistycznych zastrzeżeniach, ograniczeniach i wyjątkowych przepisach, a dotychczas Rada państwa nie zdążyła—jeszcze bardziej go wypaczyć i „nienormalnym” uczynić.

Powszechna oświata miała w trzeciej Dumie gorliwą orędowniczkę; wprowadzie w ciągu pięciu lat podwojono budżet ministerium oświaty; wprowadzie przyjęto nowelę o oddaniu szkół ludowych pod zarząd ziemstw; skasowano samodzielność szkół cerkiewno-parafialnych; uchwalono, że w szkołach ludowych (elementarnych) tam, gdzie ludność obcoplemienna prze-waża, mają być prowadzone wykłady w języku tejże ludności; wprowadzie wyrażono życzenie, aby powszechne nauczanie zaprowa-dzone zostało w Rosji w ciągu lat dziesięciu; ale — i w sprawie oświaty „polityka” trzeciej Dumy chwiejna była i ulegająca różnym „naciskom” z góry, wywierającym decydujący wpływ na większość parlamentarną. Tak tedy np. Duma zawotowała, że szkoły cerkiewno-parafialne nie mają podlegać specjalnemu zarządowi, asygnowała jednak 4 miliony rubli na specjalne tychże szkół potrzeby. Naostatek Rada państwa przekreśliła sporo postanowień izby „niższej”, faktycznie zahamowała całą sprawę nauczania powszechnego i raz jeszcze okazało się, że sta-ją się prawem te tylko projekty, które raczy uznać Rada państwa. Rola prawodawcza trzeciej Dumy malała wciąż i malała...

W sprawie agrarnej ujawniła trzecia Duma tendencję do otępczego zniesienia wspólnego — przez włościan — władania ziemią. Pod tym względem poszła nawet dalej, niż sam rząd. Poparła sprawę rozkolonizowania wiosek, ale tradycyjnych klęsk głodowych powstrzymała nie mogła i musiała asygnować spore sumy na zażegnywanie nieurodzajów i ratowanie ludności nawie-dzonej — głodem. W sprawie zresztą agrarnej, jak np. w uchwale-niu prawa agrarnego (tak zw. „listopadowego”), nie dopatrzeć własnych trzeciej Dumy zasług, zważywszy na to, że akcyę agrarną prowadził sam rząd już od roku 1906-go. Uregulowano nader trafnie sytuację długoletnich dzierżawców, którzy na dzier-żawionej ziemi pobudowali się, uchwalono, że dziedzic albo po-winien te budowle odkupić, albo odnowić upływającą umowę dzier-żawną. Swoje atoli *velo* nie omieszkala wytoczyć Rada państwa i uchwała Dumy — nie stała się prawem. Stała się tylko prawem: możność zawierania umów dzierżawnych nie, jak dotychczas, naj-wyżej na lat 12, ale aż na 36.

Natomiast iście historycznymi nazwać wolno uchwały trze-ciej Dumy w sprawie obrony granic państwa oraz wzmocnie-nia sił zbrojnych Rosji. Uchwalono tedy budowę kolei Amur-skiej, mającej mieć przede wszystkim strategiczne znaczenie i asy-gnowano na możliwie śpieszne jej wykończenie sumę przeszło 200 milionów. Uchwalono zbudowanie drugiego toru na kole Syberyjskiej. Wreszcie uchwalono wspomniane już wyżej zbudowa-nie potężnej floty, zwłaszcza na Bałtyku, na co asygnowano—na pierwsze pięciolecie 1912—1917—430 milionów rubli, prze-widziane zaś jest pochłonięcie przez wydatki na zbudowanie zaprojektowanych statków oraz doków, jako też na odrestaurowanie i powiększenie portów (co ma być ukończone dopiero

w 1930 roku) ogółem 2½—3 miliardów rubli. Trzecia Duma kolosalne te wydatki zapoczątkowała. I zdaje się nie ulegać wątpliwości, że obie izby będą w dalszym ciągu uchwały kredyty na flotę aż do urzeczywistnienia całego t. zw. „wielkiego programu ministerium marynarki”.

Losom robotników zajmowała się trzecia Duma kilkakrotnie. Uchwalono wynagrodzenia na wypadek kalectwa lub choroby dla robotników pracujących pod zarządem ministerium skarbu; Rada państwa wprowadziła niektóre zmiany w projekcie przez Dumę przyjętym. Uchwalono zabezpieczenie robotników na wypadek kalectwa lub choroby. Próbowala trzecia Duma podwyższyć pensje urzędnikom: atoli Rada państwa zaopiniowała, że należy tę sprawę zostawić bezpośredniej tych urzędników... zwierzchności i zatwierdzony przez Dumę projekt nie stał się prawem.

* * *

Jak widać z tego najtreściwszego zarysu, trzecia Duma nawet nie próbowała wprowadzić — w duchu reform konstytucyjnych — radykalnych zmian w całokształt bytowania ludności imperium rosyjskiego. Spraw doniosłych i głęboko sięgających w stosunki społeczne i ekonomiczne nawet jakby unikała. Trzecia Duma nie przyłożyła ręki do „odnowienia” Rosyi w rozumieniu uczynienia państwa „praworządnem” oraz naprawę „konstytucyjnym”. Pracowita była, ani słowa. Nie szczędziła trudu i przykładnego uczęszczania na posiedzenia zarówno ogólne, jak komisji. Pozwalała sobie, co prawda, na wybryki i skandale, ale „zdolna do pracy” — była. Praca ta atoli obracała się w *ciasnym* zakresie jakiejś-jakby doradczej instytucji, nie zaś instytucji parlamentarnej w szeroką wyposażonej — inicjatywę.

Jeżeli przeto co nowego trzecia Duma do wewnętrznego życia państwa wniosła, to — *nacyonalizm*. Właściwie zaś nawet nacyonalizm nie był dziełem i wytworem trzeciej Dumy. Ona go z różnych krańców olbrzymiego imperium wniosła do pałacu Taurydzkiego, tam go rozżarzył premier Stołypin, potem go opanować nie mógł, poddał mu się sam i w spadku go swemu następcy zostawił. Przez lat pełnych pięć funkcjonowała trzecia Duma w ciężkiej, oszałamiającej i osłepiającej atmosferze nacyonalizmu. Przesażona nią i naostatek pochłonięta została całkowicie bezprzykładną w dziejach państw: sprawą chelmską.

To też „załatwienie” sprawy chelmskiej będzie figurowało w historii, jak *najznamienniejsze* dzieło trzeciej Dumy. Dzieło jej — ducha.

A cała nacyonalistyczna sarabanda trzeciej Dumy rozegrała się na gruncie następującego układu narodowościowego. Zasiało w pałacu Taurydzkim:

Rdzennych Rosyan (Wielkorusów)	355
Małorusinów	28
Polaków	18
Niemców	12
Białorusinów	11
Turko-Mongołów	6
Litwinów	5
Tatarów	4
Ormian	4
Baszkirów	4
Żydów	2
Moldawian	2
Greków	2
Łotyszów	2
Finów	2
Gruzinów	2

Żaden na świecie parlament nie wykaże przedstawicielstwa tak różnorodnych narodowości. Tem charakterystyczniejszem wyda się odrzucenie przez trzecią Dumę propozycji, aby zaraz na wstępie posiedzeń włączona była do adresu do Tronu uwaga o „konieczności uczynienia zadość słusznym potrzebom różnych narodowości w państwie”. Tę zasadę trzecia Duma odrzuciła.

Cała jej dalsza działalność wypłynęła z odrzucenia tej zasady. Walka z *inorodcami*, a właściwie dopiekanie im coraz dalej idącymi ograniczeniami, dawanie im odczuć, że są w państwie nie tylko niepotrzebni, ale nawet szkodliwi, że niepożądana jest dla państwa ani ich kulturalność, ani ich pracowitość, pomiatanie *inorodcami*, niedwuznaczne proponowanie im, aby się wyzbyli odrębności swojej narodowej, tradycji, a nawet religii, zwalanie na nich odpowiedzialności za wszystkie anormalne stosunki, których widownią jest państwo, prowokowanie choćby tylko odruchu z ich strony rozgoryczenia i rozdrażnienia, aby osypać ich gradem insynuacji, a choćby tylko najbrutalniejszych wymysłów — oto jaki był najszerszy teren działalności trzeciej Dumy. Nie całej trzeciej Dumy, tylko znakomitej jej większości, co łatwo jednak uznać, iż wywiera wrażenie, że cała izba wtórzy Puryshkiewiczowi i Markowowi, Bobrynskim i Aleksiejewowi, Eulogiuszowi i Zamysłowskiemu.

Nienawisć znakomitej większości trzeciej Dumy do inorodców wyładowała się najobficiej na Polaków i Finlandczyków. Nie przepuszczono jednak nawet Niemcom (projekt ograniczenia kolonizacji niemieckiej na Wołyniu, Ukrainie i Podolu). Zaś co do muzułman, to, jak wyraził się krótko i węzłowato poseł tatarski Maksudow: Wszystkie potrzeby muzułman zignorowano. Dano jedynie spokój Żydom. Kwestya żydowska nie wypłynęła na porządek dzienny trzeciej Dumy. Unikano skrętnie nawet zawadzenia o nią. Wszelako przy każdej „ubocznej” sposobności

nie omieszkano zaznaczyć, że większość Dumy trwa niezłomnie przy tradycyjnym ograniczaniu obywatelskich praw Żydów.

Jakież było wobec takiego „ducha”, przepajającego znakomitą większość trzeciej Dumy, stanowisko posłujących Polaków? Koło polskie w trzeciej Dumie (gdyż w rachubę nie bierzemy trzech Polaków z poza Koła, posłujących z gub. wileńskiej i grodzieńskiej) chwiała się wciąż od październikowców do opozycyjnych kadetów, raz głosując z centrum, względnie z większością, to znowuż z opozycją. Stanowiska wyraźnego i stałego nie zajęło. Rychlej atoli da się powiedzieć, że zabiegało o opinię: zachowawczości i lojalności. W sprawie udziału Żydów w miejskim samorządzie Królestwa Polskiego złożyło deklarację, że głosować będzie przeciw równouprawnieniu Żydów w rzeczonym samorządzie (stanowisko większości, t. j. październikowców, prawicy i nacjonalistów); w sprawie budowy floty głosowało za asygnowaniem kredytów. Natomiast w sprawie chełmskiej walczyło i w komisjach i przed plenum Dumy wytrwale i znojnie z inicjatorami i rzecznikami wyodrębnienia. Walczyło — *usque ad finem*. Posłowie Dymśza, Parczewski, Harusewicz, którzy najzaciętszy impet nacjonalizmu wytrzymali i z wielką wytrawnością oraz godnością i niewyczerpanym ogniem słusznej sprawy bronili, a, rzec wolno, w „najpiekniejszych” warunkach, zasłużyli, aby na cześć ich był medal wybity z napisem: „Obrońcom Chełmszczyzny — rodacy”.

* * *

Dla dopełnienia wizerunku trzeciej Dumy zaznaczmy, że na 440 posłów, wypełniających jej kadry, było prawosławnych 380, katolików zaś tylko 25. Znaczną bardzo grupę stanowiła szlachta rodowa, gdyż 192 posłów; włościan zasiadało ogółem 99.

Procentowo było najwięcej szlachty w Kole polskim, następnie w grupie posłów z Litwy i Rusi, wreszcie wśród październikowców. Najwięcej względnie włościan liczył obóz nacjonalistów. Wśród kadetów było tylko 6 włościan. Wśród prawych październikowców nie było ani jednego włościanina.

Przeciętny poziom umysłowy trzeciej Dumy był wcale wysoki. Posłów 208 posiadało uniwersyteckie wykształcenie; ukończyło gimnazya lub średnie zakłady szkolne 116 posłów. Najwyższy poziom wykształcenia, zważywszy na liczbę uniwersytecko wykształconych, znamionował przedewszystkiem październikowców, ale procentowo najwięcej ludzi uniwersytecko wykształconych posiadało Koło polskie (90%), dalej kadeci (73%), grupa posłów z Litwy i Rusi (71%), a dopiero październikowcy (57%).

Ziemian-rolników zasiadało w trzeciej Dumie 167 (46%). O pracowitości trzeciej Dumy da pojęcie — formalne — ten np. szczegół, że od końca października 1911 do końca czerwca

roku 1912-go wpłynęło do Dumy ogółem 620 projektów prawodawczych, a że w ciągu ostatniej, piątej, sesji swojej uchwaliła izba ogółem 671 projektów. Pozostało niezatwierdzonych 230 projektów, z których atoli 187 już były komisye Dumy zaczęły roztrząsać. Jak się jednak rzekło: „zatwierdzano” szybko i sprawnie kwestye drobne, małego dla państwa znaczenia, rozwodzono się zaś nad projektami o silnem nacjonalistycznym zabarwieniu, nie mającemi również doniosłości dla państwa, albo wręcz wprowadzającemi państwo na fatalne manowce waśni narodowościowych i wyznaniowych. Nie należy przeto przeceniać pracowitości trzeciej Dumy jako *ciała parlamentarnego*. Trzecia Duma, jeżeli pracowała usilnie i przykładowie, to jedynie jakby jakieś wielkie — i zasobne w tylu uniwersytecko wykształconych ludzi! — biuro ministerjalne, jakby jakaś niepospolita „kancelarya”, wyręczająca... urzędy biurokratyczne. Wiele, nieskończenie wiele „spraw bieżących”, byłyby kancelarye ministerjalne i posiedzenia biurokratyczne zatwierdziłyby szybko i sprawniej, niż trzecia Duma, chępiąca się „zatwierdzeniem” tylu setek spraw.

Skomplikowany aparat izby prawodawczej, zabrnawszy w nacjonalizm i zmagania się partyjne, funkcjonował ciężko, zawalany przez rząd najniepotrzebniej drobnymi sprawami może rozmyślnie dlatego, ażeby po... szerszych przestworzach nie miał ochoty, a nawet czasu pohulać. W dodatku okazało się, że Rada państwa podlegała różnym ubocznym wpływom, a bardziej zachowawcza i reakcyjna, niż nawet w większości swojej taka trzecia Duma, raz po raz niweczyła całą mozolną pracę izby niższej, przeciwstawiając jej uchwałam swoje *velo*, bądź obejmujące całość zatwierdzonego przez Dumę projektu prawa, bądź dotyczące takich szczegółów, od których Duma nie mogła odstąpić. Sam przecie Stołypin wypowiedział się wystarczająco dosadnie z trybuny parlamentarnej: „Prawodawstwo wpadło w jakieś zaczarowane koło; rząd wnosi projekty do Dumy, izba niższa nadaje im bardziej liberalny charakter; izba wyższa uważa, że projekt rządowy jest za bardzo radykalny i odrzuca go”.

A jeden z najwybitniejszych posłów trzeciej Dumy, mandатарusz dzielnicy wojska dońskiego p. I. M. Jefremow, jakież wydał świadectwo Dumie trzeciej? „Nie uczyniła nic, albo nie prawie, dla wzmocnienia nienaruszalności podstaw swobód obywatelskich na zasadach rzeczywistej nietykalności osobistej, wolności sumienia, słowa, zebrań i związków; pozwoliła wyłączyć z pod kompetencji Dumy wiele spraw, np. dotyczących wojskowości; nie potrafiła, czy nie chciała korzystać z prawa wnoszenia interpelacji i przez to nie potrafiła czuwać nad zgodnem ściśle z prawem postępowaniem rządu”. Jednem słowem: nie była — *parlamentem* w rozumieniu zachodnio-europejskiem. Gorzej jeszcze: nie usiłowała nim być. Dbała tylko o swój — byt. Ale cóż po... istnieniu instytucji, która zadania swego nie wypełnia lub spełnia je co najwyżej połowicznie?

A sędziwy konserwatysta i gorący patriota, nestor dziś publicystów rosyjskich, nie wahał się napisać: „Trzecia Duma zabrnęła w walkę partyjną, w „obrabianie” osobistych interesów tych lub owych posłów, robiących w Dumie karierę, a o Rosję, o ojczyznę, nie troszczyła się. Nie o ojczyźnie pamiętała, tylko o sobie.”

Przytoczywszy te trzy świadectwa, pochodzące z trzech całkiem odmiennych, przeto dopełniających się, punktów widzenia, z trzech ognisk całkiem odmiennych poglądów politycznych, spytajmy teraz: ileż państwo zapłaciło za to, że — rzekomo — robiono wewnętrzną politykę nie jak dotąd w gabinetach ministeryalnych, lecz w zapelnionej amfiteatrem foteli wspaniałej sali pałacu Taurydzkiego? Mówimy „rzekomo”, gdyż faktycznie była trzecia Duma tylko instytucją doradczą, bardzo powściągliwie kontrolującą, a majestatycznie aprobującą postanowienia rządu, w którego dziś widokach leży powoływanie się na aprobatę „przedstawicielstwa narodowego”.

Biorąc w rachubę dyety poselskie, które wyniosły bez mała 9 milionów rubli, oraz inne wydatki, które funkcjonowanie izby niższej pociągnęło za sobą, otrzymamy w okragłej cyfrze obliczenie, że w ciągu ubiegłego pięciolecia skarb państwa wydał na utrzymanie trzeciej Dumy: 13.925.000 rubli.

Czy wypływa atoli stąd wniosek, że zbyt kosztowne jest dla państwa (względnie: dla ludności państwa) utrzymywanie instytucji, będącej tylko „czemś w rodzaju” parlamentu, aby nie powiedzieć: parlamentu parodia? Nie. Stąd wypływa jeno wniosek, że obowiązkiem jest instytucji, zwanej Dumą państwową: stać się istotnym parlamentem, bez którego wyobrazić już dziś sobie nie możemy państwa, stojącego na poziomie cywilizacji współczesnej.

Cz. J.

Rebusy do nagrody.

Statystyka dotycząca posłów ubiegłej Dumy.

Rosyan

377

*Polaków 18**Niemców 12 | Mołdawian 2**Litwinów 5 | Łotyszów 2**Ormian 4 | Żydów 2**Tatarów 4 | Greków 2**Baszkirów 4 | Estończyków 2**Gruxinów 2 | innych narod. 4**z wykształceniem wyższem 211**z średniem 114**z domowem i niższem 115*

Posłowie według narodowości i wykształcenia.

Wyznania

prawosławnego 382

Katolików 25

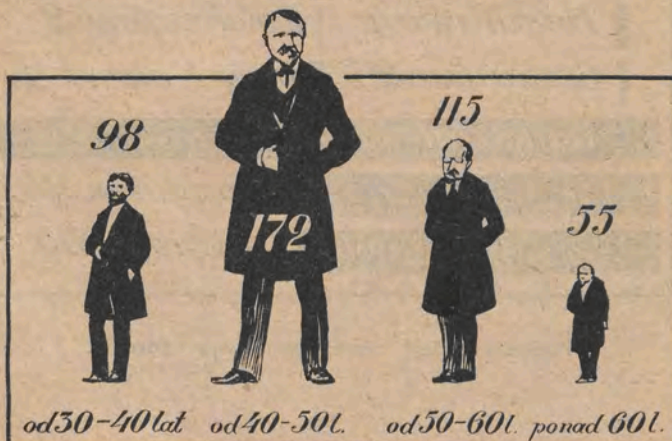
Luteranów 19

Mahometan 10

wyxn. Ormiano-gregor. 2

Israelitów 2

Posłowie według wyznań.

Posłowie według wieku.

Tabela polityczno-statystyczno-porównawcza wszystkich krajów świata z roku 1912.

Objaśnienia znaków: Przy nazwie kraju forma rządu; I oznacza imię panującego, II następcę tronu, III rozległość kraju w kilometrach, IV zaludnienie, V mieszkańców na 1 kilometr $\square$, VI finanse państwa (w markach), a) dochody, b) wydatki, c) długi; VII marynarka handlowa: Okr. okręty (zegl.), P=parowiec, T. tonny; VIII handel: a) wwozowy, b) wywozowy; IX koleje żelazne (kilometry); X telegrafy (kilometry), XI liczba urzędów pocztowych; XII Monety krajowe (w markach pruskich, koronach austriackich i rublach ros.); XIII wagi, XIV miary długości i powierzchni, XV miary objętości, XVI armia: P=stopa pokojowa, W=stopa wojenna, L=ludzi, D=działo; XVII marynarka wojenna: P=parowiec, Okr. okręty, D=działo, L=ludzi; XVIII barwy narodowe; XIX stolice oraz większe miasta kraju z liczbą mieszkańców.

ABISYNIA czyli ETYOPIA. Cesarstwo, despotyczne, I Negus Menelik II, ur. 1844 panuje od r. 1889, II Lidi Jeassu ur. 1897, III 1,120,400, IV około 8 milionów, V 7, VI—VII—VIII; a) 1909: 8,484,521, b) 1909: 10,586,125, IX 1906: 309, X 1690, XI—XII talar Maryi Teresy = talar abisyńskiemu 4.22 mar. = 4.67 kor. = 1 rb. Gabi = sztuce bawełny o 46 metr. dług., Mateb = sznurom jedwabnym, szklanym perłom, kawałkom soli. XIII 1 rottet = 12 waki = 10 derime = 0.31 kg.; XIV 1 Elle = 0.46 m. Pik = 0.69 m. XV 1 Ardeb = 10 Medega = 4.4 litr. 1 Medane = 8.13 litr. XVI ok. 200,000 L. XVIII — XVIII. — XIX Addas Ababa około 50,000; Harar 40,000, Ankober 7000, Aksum 5000, Gondar 5,000.

AFGANISTAN. Księstwo, despotyczne (Emirat) I Habib Ullah Chan, ur. 1872, od r. 1901, II? III 558,000. IV około 5 milj.; V 9, VI—VII—VIII; a) 1910: 17,272,850, b) 1910: 14,221,078; IX—X—XI—XII Z. 1 tuman = 10 kranów = 10 senar = 10 bist = 7.13 Mk. = 8.38 kor. = rub. 3 kop. 85. XIII 1 mun = 640 miskal = 2.944 kg.; XIV 1 arszyn = 1.025 m. XV 1 artaba zboża = 65.24 l. XVI W. około 60,000 L. 200 D. XVII—XVIII—XIX Kabul 60,000, Maimene 60,000, Herat 30,000, Kandahar 30,000, Taszkurgan 30,000.

ANDORA, Rzeczpospolita, I rada generalna z 24 członków, II—III 452, IV 5,231, V 12, VI—VII—VIII—IX—X—XI—XII jak w Hiszpanii, XIII metryczne, XIV metryczne, XV metryczne, XVI, XVII, XVIII czerwono-białe, XIX Andora la Viella 600.

ANGLIA. królestwo konstytucyjne (Wielka Brytania) dzieli się na części: 1) Anglia z Irlandią oraz kolonie i posiadłości, 2) w Europie Gibraltari i Malta, 3) w Azji: Cesarstwo Indyi, Ceylon, Straits-Settlements, Borneo Północne, Brunei, Sarawak, Hongkong, Cypr i t.d. 4) w Afryce: Gambia, Sierra Leone, Wybrzeże Złote, Lagos, Angielska Afryka Wschodnia, Kap, Rzeka Oranżowa, z koloniami, Transwaal, Natal, Zanzibar i t.d. 5) w Ameryce: Kanada, Newfoundland, Labrador, Ang. Honduras, Wyspy Bahama, Jamajka, Trinidad, Ang. Guyana i t.d. 6) w Australii: Ład stały (Festland), Tasmania, Nowa Zelandya, Pol. Wschod. Nowa Gwinea, Fidżi i t.d. I Jerzy 5 ur. 1865 od r. 1910. II Edward Albert, książę Walii ur. 1894, III 1) 314,339, ogół kolonii 29,852,000, z tego: 2) 305, 3) 280,282, 4) 8,768,000. 5) 10,543,000, 6) 8,258,900. IV 1911: 1) 45,365,599; 1909-11: 2) 236,843, 3) 324,339,587, 4) 36,000,000. 5) 9,461,000. 6) 6,235,000. V) 1) 144 VI 1910-11: a) 5,692,773,144. b) 5,692,773=144. c) 13,849,810,417. VII 1910: Anglia 9,900 okr. 1.113.000, T. 12,000 P. 10,443,000 T. 277,146 L. Kolonie: 1909: 12,236 okr. 873,000, T. 5,373, P. 889,000, T. Kanada 4,511 okr. 405,647, T. 3,227, P. 312,906, T. VIII: a) 13,856,791,000 b) 10,912,599,042, IX 1910: 41,764, 1909: Malta 13, 1910: Indye 50,677. Afryka 18,512. Kanada 41,485, Australia 31,561, X 1910-10: Anglia 93,904, Malta 105, Indye 118,796, Afryka 47,560, Kanada 58,700, Australia 90,220. XI Anglia 24,062, Indye 18,399, Kanada 12,887, Australia 9,930, XII 1 funt sterling=20 szylingów=12 pensów=4 fartyngi=20.43 Mk=24,02 kor.=9 rb. 46 kop., 1 gwinea=21 szylingów=21.45 Mk 25.22 kor. XIII hundredweight=4 kwartery=2 stony po 14 funt.=16 uncyi=16 drachm=50.083 kg. 1 troyfunt=0.373 kg. 1 tona=hunderweight=1016.05 kg. XIV 1 yard=3 stopy=12 cali=0.9144 m.—1 elle=1¼ yard=1.143 m. 1 mila=1609 m. 1 akr.=40.467 are. XV 1 kwarter=8 buszłom=4 pek=2 gotony=290.781 l. XVI P. 254,761 L.; W. 1,081,214 L. Indye P. 172,945 L. i 76,004 anglików; Kanada P. 61,531, Australia W. 108,715 L., XVII Anglia 556 okr. (99 pancerników) 184,054 L., Indye 1906:10 okr. 32 Dz., Kanada, 1911: 2 Okr. 51 D. XVIII czerwony, biały, błękitny. XIX 1911: Londyn 4,522,961 z przedmieściami 7,252,963; Glasgow 784,455, Liwerpool 746,566, Manchester 711,427, Birmingham 525,960, Sheffield 454,653, Leeds 445,568, Dublin 403,030, Belfast 385,492, Bristol 357,059, Edynburg 320,315, Bradford 288,505, Newcastle 266,671, Nottingham 259,942, Stoke on Trente 234,553, Salford 231,380, Portsmouth 231,165, Leicester 227,242. 1911: K a l k u t a: 847,796 z przedmieśc. 1,026,987, Bombaj 776,006, Madras 509,346, K a p s z t a d 169,641, Montreal 466,197, Sydney 605,900.

ARGENTYŃSKA rzeczpospolita I prezydent Dr. R. Saenz Pena, obrany 1910—1916. II—III 2,806,400. IV 1910: 7,121,822, V 2,5, VI 1911: a) 599,933,696, b) 544,634,227, c) 3,589,415,151, VII 185 O. 57,350 7. 161, P. 80,447 T. VIII a) 910: 1,574,635,950.

b) 1.515,198,800, IX 28,636, X 1909: 58,058, XI 1909: 2,953, XII Z. 1 peso=100 centavos=4.05 Mk.=4.76 kor.=rub. 1.87 i pół kop., XIII, XIV, XV metryczne, XVI P. 21,531 L., W. 170,000 L. XVII 460,392 D. 5,726 L. XVIII błękitny i biały, XIX Buenos Ayres 1,329,697, Rosario 201,268, La Plata 95,000, Kordoba 95,000. Tukuman 66,000, Santa Fe 48,000, Mendoza 39,000, Bahía Blanca 35,000.

AUSTRO - WĘGRY. Austria, Cesarstwo konstytucyjne, Węgry królestwo konstytucyjne. I Cesarz i król Franciszek Józef I, ur. 1830, panuje od r. 1848, II Arcyksiążę Ferdynand ur. 1863, III całe państwo 676,249, z tego Austria 300,193, Węgry 324,857. IV 1910: całe państwo 51,340,378, z tego Austria 28,567,898, Węgry 20,840,678, V Austria 95, Węgry 64, VI 1912: a) Austria 2,479,441,793, Węgry 1,574,835,512; b) Austria 2,479,182,474, Węgry 1,574,790,748; c) Austria 1911: 5,874,830,853. Węgry 1909: 5,127,959,206; VII 1910: 473 P. 456,216 T. 15,007 O. 46,747 T. 43,396 L.; VIII z Bośnią 1910: a) 2,481,560,050, b) 2,214,606,450; IX 1910: całe państwo 45,943, Austria 22,925, Węgry 21,062; X 1909: całe państwo 73,751, Austria 45,489, Węgry 25,031; XI 1909: całe państwo 15,430, Austria 9,287, Węgry 5,986; XII Z. 1 korona=100 halerzy=0.85 Mk.=39,4 kop. dawniej 1 gulden=100 krajcarów=2 korony=1.70 Mk. 1 dukat=9.50 Mk., 1 Maryi Teresy S.=4.96 korony. XIII, XIV, XV metryczne; XVI 1911: P. 396,084, L. 1896, W. 1,872,178 L. XVII 1911: 1,570,129 D., około 16,500 L., XVIII Austria czarny i żółty, Węgry czerwony, biały i zielony; XIX Wiedeń 1910: 2,030,850, Budapeszt 1910: 881,60 i

Kraje i prowincje pod berłem Austrii:

CZECHY, królestwo, przestrzeń 51,967, ludność 6,774,321 130 L. na 1 kilom. □ barwy biała i czerwona. stol. Praga 224,709 z przedmieściami 548,300.

BUKOWINA. Księstwo, przestrzeń 10,456, ludn. 801,364; 77 L.; biały i czerwony. Czerniowce 86,870.

DALMACYA. Królestwo przestrzeń 12,863, ludność 646,062; 50; błękitny i złoty. Zara 36,600.

GALICJA i LODOMERYA. Królestwo, przestrzeń 78,532; 8,022,126; 102; błękitny, czerwony, złoty. Lwów 206,574, Kraków 110,000.

GOERZ i GRADISKA. Hrabstwo przestrzeń 2,927, lud. 261,721; 90, biały i czerwony. Stolica Goerz 30,339.

ISTRYA. margrabstwo, przestrzeń 4,591, lud. 403,261; 81, złoty, czerwony, błękitny. Parenzo 1900: 3,502.

KARYNTYA. Księstwo, przestrzeń 10,333; ludn. 394,735; 38, złoty, czerwony, biały; Celowiec 28,958.

KRAINA. Księstwo, przestrzeń 9,965; lud. 525,083; 53; biały, błękitny. Lubiana 41,711.

MORAWY. Margrabstwo, przestrzeń 22,231, ludn. 2,610,914; 118; złoty, czerwony, błękitny, Berno 125,008.

AUSTRIA. GÓRNA, arcyksięstwo, przestrz. 11,994, lud. 852,667; 71, czerwony, złoty, biały; Linz 67,859.

AUSTRIA DOLNA, arcyksięstwo, przestrz. 19,854, lud. 3,530,698; 178; biały, złoty. Wiedeń 2,030,850.

SALCBURG, Księstwo, przestrz. 7,163, lud. 214,997; 30; czarny, złoty, czerwony, biały; Salzburg 36,210.

SZLAZK, Księstwo, przestrz. 5,153, lud. 756,590; 147; złoty, czarny. Tropawa 30,686.

STYRYA, Księstwo, przestrz. 22,449, lud. 1,441,604; 64; Grac 151,668.

TYROL, Hrabstwo, przestrz. 26,690, lud. 946,498; 35; biały, czerwony, Innsbruck 53,194.

TRYEST, Miasto i obwód przestrz. 95, lud. 229,475; 2,416; złoty, czerwony, biały, czarny; Tryest 229,475.

VORALBERG, Obwód, przestrz. 2,570, lud. 145,794; 57; czarny, biały, Bregencja 7,594 (1900).

Kraje pod panowaniem Węgier:

WĘGRY, Królestwo, przestrz. 282,323, lud. 18,221,387; 65; czerwony, biały, zielony. Budapeszt 881,601.

CHORWACJA i SŁAWONIA, Królestwo, przestrz. 42,584, lud. 2,619,291; 62, biały, czerwony, Zagrzeb 78,850.

BELGIA, Królestwo konstytucyjne (z kolonią Kongo w Afryce) I Albert, ur. 1875, panuje od r. 1909, II Ks. Leopold książę Brabantu, ur. 1901; III Belgia 29,456, Kongo 2,382,800; IV Belgia 7,516,730, Kongo 15,500,000; V Belgia 255, Kongo 6; VI a) Bel. 533,567,124, Kon. 36,755,888; b) Bel. 538,121,818, Kongo 53,896; 566, c) Bel. 2,999,756,991, Kongo 97,655,382; VII Belgia 97 P. 184,261 T. 4, O. 3,183 T. VIII a) 3,454,650,000 Kongo 17,923,680 b) Belgia 2,759,994,000, Kongo 45,494,460. IX Belgia w r. 1909—4709, Kongo 1911: 925; X Belgia 1909: 7431, XI Belgia 1909: 1,519, Kongo 1910: 39; XII Belgia 1 frank=10 cent.=0,81 Mk.=0,95 kor.=37,5 kop., Kongo: francuskie, angielskie, niemieckie i własne; XIII metryczne. XIV Belgia metryczne. Kongo Aune—m. XV Belgia metryczne, Kongo Litron=l, baryłka=hektol. XVI Belgia P. 46,482 L., W. 102,138 L. Kongo 17,823 L. XVII 51 P. w Kongo; XVIII Belgia czarny, złoty, czerwony. XIX Bruksela 1910: 195,630, z przedmieściami 717,455, Antwerpia 320,640, Leodyum 174,768, Gandawa 165,149, Mecheln 59,372, Brugie 54,615, Borgerhout 50,306. W Kongo Boma miejsce władz administracyjnych.

Bhutan, księstwo dziedziczne pod protektorem Anglii, I maharadza Ngien Wang Chuk od r. 1907, III 34,000, IV około 400,000, V 12, VIII 1906-7: a) 351,228, b) 1,546,141 (z Indyami), XVI stałej armii niema. XIX Tassisudon, miejsce pobytu administracji.

BOLIWIA, rzeczpospolita, I prezydent Heliodor Villazon 1909—1912; III 1,470,196, IV 1908: 2,267,935, V 1,5, VI a)

22,341,000. b) 22,914,268, c) 57,994,956, VII 1903: 1 O., 606 T., VIII a) 75,084,300, b) 123,688,950. IX 1022, X 5007, XI 198, XII S. I Boliviano=100 centavos=4.05 Mk.=rub. 1 kop. 82.=4.76 kor. XIII 1 kwintal=4 arrobas=46 kg., również metryczne; XIV 1 yara=0,85 m.; też metryczne, XV 1 fanega=4 cuartillas=55,48 litra; 1 cantara=4 cuartillas=16.14 litra; również metryczne; XVI P. około 3,800 L. gwardya narodowa w razie W. 90,000 L. XVIII, czerwony, złoty, zielony; XIX Sucre (stolica) 20,907, La Paz 78,856, Cochabamba 28,000, Potosi 25,000, Oruro 22,000.

BRAZYLIA, Stany Zjednoczone rzeczyposp. federacyjnej z 20 stanów: I prezydent M. I. Hermes da Fonseca ur. 1861 od 1887: III 8,550,000, IV 1908: 21,115,000, V 2,5, VI a) 599,637,465, b) 690,391,264, c) 5,282,937,416. VII 290, O. 60,728 P. 238 P., 130,587 T. VIII, 1910: a) 1,634,608,870. b) 2,150,855,770. IX 1910: 21,778, X 1909: 58,257, XI 1909: 3,246, XII P. 1 milrejs=1000 rej-sów (=1 Conto)=2.29 Mk.=rub. 1 kop. 20.=2.83 kor. 1 Conto di Reis=1000 milrejsom. XIII, XIV, XV metryczne, XVI 1910: P. 21,137 L. XVII 29, O. 164, D. około 9620 L. XVIII zielony, złoty, XIX Rio de Janeiro (1908): 858,000, Sao Paulo (1905) 332,000, Bahia (1902) 205,813, Pernambuco 113,106, Belem 96,500, Porto Alegre 73,674.

BUCHARA (Bochara). Księstwo (emirat) samowładne w zależności od Rosji; I Said-Mir-Alim-Han ur. 1880 od r. 1911, II Said-Mir-Abd. Urassul, ur. 1903, III 203,430; IV 1,500,000. V 7, XII 1 tanga=0,617 Mk.=0,726 kor. monety perskie, rosyjskie złote i srebrne; XIII 1 batman=127,8 kg.; ładunek wielbłąda=262 kg.; XIV 1 kar=3 haszom=2,13 m. XV zboże i płyny są ważone; XVI 1900: około 11,000 L., XVIII biały, błękitny, czerwony; XIX Buchara 70,000, Kermina 30,000, Karczy 25,000.

BULGARIA, Królestwo od r. 1908 konstytucyjne, I car Ferdynand I ur. 1861 od r. 1887, II Borys, Książę Tyrnowy ur. 1894, III 96,345, IV 1910: 4,329,108, V 45, VI a) 144,540,693, b) 144,500,309, c) 516,760,584. XVII, P. 2776 T. 3 Okr. 402 T. VIII 1910: a) 143,659,170, b) 104,532,120, IX 1911: 1928, X 5,935, XI 2,220, XII 1 kw=100 stotinkom=0,81 Mk.=0,95 kor.=375 kop. XIII dawniej 1 oka=1,278 kg., obecnie metryczne, XIV, XV metryczne, XVI 1911: P. 61,298, L. W. 190,452, L. 1080 D. XVII 8 Okr. 970 L. XIX 1910: Sofia 102,769, Filipopol 47,929, Warna 41,317, Ruszczuk 35,823, Sliwno 25,141, Plewno 23,081.

CHILI, rzeczpospolita, I prezydent Ramon Barros Luco, wybr. 1910—1915, III 763,475, IV 1909: 3,329,030, V 4, VI a) 1910? b) 436,266,406, c) 970,618,804, VII 1911: 91 Okr. 52,918 T. 84 P. 69,604 T. VIII 1910: a) 603,895,965, b) 667,519,167, IX 1910: 5,804, X 1908: 36,034, XI 1909: 1,096, XII 1 peso corriente (S.)=100 centavos=2.03 Mk.=2,40 kor. XIII, XIV, XV metryczne, XVI 1906: P. 9,052, L. W. 150,000 L. XVII 1911: 21 Okr. 269 D. 1909: 6,839 L. XVIII biały, błękitny, czerwony; XIX 1907: Santjago 382,724, Valparaiso 162,447, Concepcion 55,330, Iquique 40,171, Talca 38,040, Chillan 34,296.

się z prowincyi: 1) Chiny właściwe, 2) Mandżurya, 3 = Mongolia, 4) Tybet, III 11,138,880 w tem: 1) 5,303,000, 2) 939,280, 3) 2,787,600, 4) 2,109,000, IV 1) 320,500,000, 2) 5,530,000, 3) 1,850,000, 4) 2,250,000, V 1) 60, 2) 6, 3) 0,6, 4) 1. VI 1911: a) 790,020,000, b) 933,660,000, c) 2,661,432,229, VII około 8,000 Okr. 616,000 T. 1911: okrętów o budowie europejskiej: 1 Okr. 736 T. 61 P. 90,662 T. VIII 1910: a) 1,231,486,618, b) 1,013,016,653. IX 1911: 42,508, XI 1) posłańców pocztowych około 8,000; poczta pospieszna we wszystkich prowincjach 4,258; XII srebro i złoto według wagi. 1 haiknan tael sr. = 4,82 Mk. = 5,95 kor. = 2 rub. $9\frac{1}{4}$ kop. Li lub Kesz = 1 taelowi srebrnemu. Od r. 1910: 1 juan (srebrny dolar) = 4,198 Mk. = 4,94 kor. XIII 1 pikul = 100 ketti = 16 taelom = 60,48 kg. — 1 tael = 10 jin. = 10 kondorin = 10 kesz = 37,793 gr. XIV 1 jin = tszi = 10 tsun = 3,73 m. — 1 li (miara długości) = 575,5 m. XV 1 tszi = 10 szingom = 103,1 litra. XVI 1908: P. 106,500 L. 576 D. W. 1,038,000. L. XVII 1910: 11 Okr. 122 D. około 4,200 L. XVIII żółty, XIX 1) Pekin 1,650,000, Siangtan 1,000,000, Czae-Czao 1,000,000, Singan 1,000,000, Kanton 900,000, Hankou 826,000, Tientsin 800,000, Szanghaj 651,000, Fuczao 624,000, Tszungkin 598,000, Suczau 500,000, Ningpo 400,000, Nankin 267,000, 2) Mugden 170,000, Giryń 120,000, 3) Urga 40,000 4) Kaszgar 80,000.

CHIWA. Chanat samowładny pod protektorem Rosyi, I seid Asfendiao Chan ur. 1871 od r. 1910. II Seid Timur Ghazi ur. 1904 III 67,430, IV około 800,000, V 13, VIII około 17,360,000, XII—XV jak w Bucharze, XIX Chiwa około 30,000.

COSTARIKA, Rzeczpospolita, I Prezydent Dr. Ricardo Jimenez, obrany 1910—1914; III 48,410; IV 1910: 379,533, V 8, VI a) 22,370,338, b) 17,274,215, c) 56,480,471, VII 2 Okr. 551 T. VIII 1909: a) 24,501,311 b) 34,287,529, IX 1910: 697, X 1910: 2370, XI 1908: 197, XII I Colon = 100 centów = 1,954 Mk. = 2,298 kor. = 1 rb. 87 kop. XIII—XV metryczne, XVI P. około 5,800 L. W. około 50,000 L. XVII 1911: 40 Okr.; XVIII żółty, błękitny, czerwony; XIX Bogota 85,000, Medellin 60,000, Baranguilla 40,000, Pasto 32,000, Cali 30,000.

CZARNOGÓRZE (Montenegro) królestwo konstytucyjne, I Mikołaj I ur. 1841 od r. 1860; II Danił Aleksander ur. 1871; III 9,080, IV 250,000, V 27, VI 1907: a) 2,533,000, b) 2,415,559, c) 1,408,613, VII 1911: 22 Okr. 5030 T., VIII 1909: a) 5,254,164, b) 2,070,218, IX 1910: 18, X 1905: 850, XI 1905: 21, XII 2 perper = 100 para = 0,85 M.k. = 1 kor. = 37 kop. XIII, XIV, XV metryczne, XVI W. 37,200 L.; XVIII biały, błękitny, czerwony; XIX Cetynia 4,355, Podgoryca 10,053, Dulcigno 5081, Nikszycz 3,875.

DANIA. Królestwo konstytucyjne: 1) Dania właściwa, 2) Islandya i Grenlandya, 3) Wyspy indyjskie, I Fryderyk VIII ur. 1843 od r. 1908; II Chrystyan ur. 1870; III 233,612, w tem: 1) 40,368, 2) 192,885, 3) 359, IV 2,800,219 w tem: 1) 2,775,076, 2) 90,365, 3) 30,527; V 1) 69, 2) — 3) 85, VI 1911—1912: a) 107,427,658, b) 131,506,607, c) 1911: 377,842,502, VII 1910: 2251 Okr. 100,822 T. 1,397 P. 420,629 T. VIII 1910: a) 641,250,000, b) 540,000,000.

CHINY. do stycznia r. 1912 cesarstwo despotyczne, I Pu-yi, Hu-su-an-Tung ur. 1906 od r. 1908. Regent książę Tsai-feng, II na skutek ogólnej rewolucyi, w styczniu r. 1912 Chiny zostały obwołane rzecząpospolitą. Na stanowisko prezydenta powołano Juanszikaję. Dynastia mandżurska abdykowała. Chiny składają IX 1909: 3,403, X 1910—11 12,842, XI 1,086, XII 1 Korona = 100 öre = 1,125 mk. = 1,32 kor. = 51,9 kop. 3 1) Peso = 100 cent. = 4068 mk. = 5,58 kor. = 1 rb. 87 kop. XIII 1 centnar = 100 funtów = 100 kwintynów = 50 kg. 1 funt okrętowy = 20 „lies-funt” (16-to funtowy) = 160 kg. XIV 1 alen (Elle) = 2 fod = 12 tommer = 0,6277 m. — 1 fod = 0,3139 m. — 1 mila = 7,5325 km. — 1 tonna = 5516,3 m. □; XV tonna zboża = 8 szefli = 144 pot = 139,121 litr. 3) 1 kane (dżban) = 2 pot = 0,966 litr. XVI P. 14,193 L. W. 85,334 L. 80 D. XVII 73 Okr. 1430 L.; XVIII czerwony, biały, czerwony; XIX 1911: Kopenhaga 462,161, z przedmieściami 588,508; Aarhus 61,755, Odense 42,237, Thosrhavn 900, Reykjavik (Islandya) 3,600, Karolina Amalia (Indje Wschod.) 120,000.

DOMINGO (Dominikańska) Rzeczpospolita, I prezydent gen. Ramon Caceres III 48,577, IV 673,611, V 14, VI a) 19,754,688, b) 19,500,905, c) 83,960,000, VII 1911: 11 Okr. 1,541 T. VIII a) 26,905,000, b) 45,548,000, IX 282, X 2042, XI 1909: 81, XII 1 peso nacional = 4,05 Mk. = 4,76 kor. = 1 rb. 87 $\frac{1}{2}$ kop.; XIII, XIV, XV metryczne, staro-francuskie, hiszpańskie i angielskie; XVI około 4,000 L., XVII 1 Okr. XVIII błękitny, biały, czerwony; XIX Santo Domingo 20,000, Puerto Plata 17,500.

EQUADOR, Rzeczpospolita, I prezydent El. Alfaro obr. 1910 do 1915, III 307,243, IV 1,500,000. V 5, VI 1909: a) 31,755,368, b) 31,129,764, c) 87,022,048; VII 4 Okr. 1,731 T.; VIII a) 1910: 23,096,420, b) 54,665,484, IX 536, X 4,197, XI 1909: 81, XII 1 sucre lub peso = 100 cent. = 4,05 Mk. = 4,76 kor. XIII, XIV, XV metryczne, XVI P. około 8,3500 L., gwardya narodowa 90,000 L.; XVII 3 Okr. 180 L.; XVIII czerwony, żółty, błękitny; XIX Quito 50,841, Guayaquil 51,000, Cuenca 30,000, Riobamba 18,000.

EGIPT, państwo lenne pod zwierzchnictwem Turcyi i protektorem Anglii, I kedyw Abbas II Hilmi ur. 1874, od r. 1892, II Mohamed Abd el Monem, ur. 1899, III 994,300, IV 1907: 11,287,359, V 11, VI 1911: 321 470,000, b) 321,470,000, c) 1,850,029,984, VII 7 Okr. 1911 T. 5 P. 954 T.; VIII 1910: a) 1757,364,053, b) 746,445,293; IX 1910: 4,132, X, 5,913; XI, 645, XII 1 piaster = 40 par = 0,2075 Mk. = 244 kor. = 1 rb. 87 $\frac{1}{2}$ kop. 1 cekin Z. = 100 piastrów = 20,75 Mk. = 24,395 kor.; XIII—XV metryczne, XVI 1910: P. 19,221 L., L. Posiadłości angielskie 1911—12: 6,113 L.; XVII 10 większych i 24 małych Okr.; XVIII czerwony, biały; XIX 1907: Kair 654,476, Aleksandrya 332,246, Tanta 54,437, Port Said 49,884, Mansura 40,279, Assiut 39,442, Daman hur 38,752, Fajum 37,330.

FRANCYA: 1) Rzeczpospolita z koloniami: 2) w Afryce: Algierja, Tunis, Senegambia, w Afryce Wschodniej: Sahara, Kon-

go franc., Reunion, Madagaskar i t. d.; 3) w Azji: Kochinchina, Pondichery, Annam, Tonkin, Kambodża; 4) w Ameryce: w Indyach Wschodnich Kajenna, S. Pierre i Miguelon i t. d. 5) w Australii: Nowa Kaledonia, Tahiti, Wyspy Walijskie i t. d.; II prezydent Armand Fallieres, obrany 1906—1913, III ogółem 11,855,864, w tem: 1) 536,464, 2) 10,409,700, 3) 803,560, 4) 81,900, 5) 24,225, IV 1906: 1) 39,252,267, 2) 32,182,000, 3) 16,598,442, 4) 417,896, 5) 87,654, V a) 1) 73, VI 1) 3,551,099,000. Algieria 117,085,451, b) 1) 3,553,034,367, Algieria 117,082,706, c) 1) 26,620,128,546, VII 1910: 1) 15,878 Okr. 638,265 T. 1,670 P. 806,073 T; Algieria 105 P. 21,246 T. 856 Okr. 10,197 T.; VIII 1910: a) 1) 5,475,438,000, Algieria 1909: 365,148,000; b) 4,864,698,000, Algieria: 266,733,000. IX 1) 49,532, Algieria 3,297; X 1909 1) 178,878, Algieria 15,062; XI 1) 13,631, Algieria 650, XII 1 frank=100 centymów, (20 sous)=0,81 Mk.=0,95 kor.=37,5 kop. XIII—XV metryczne, XVI P. 607,989 L. (29,206 oficerów) 1894: W. 4,372,000 L. XVII 1911: 450 Okr. 2,815 D. (1909): 55,362 L. XVIII błękitny, biały, czerwony; XIX 1911: Paryż 2,846,986, Marsylia 552,182, Lugdun 524,056, Bordeaux 261,678, Lille 216,807, Nantes 169,254, Nizza 163,833, Tuluza 149,014, St. Etienne 148,778, Hawr 132,667, Rouen 122,420, Roubaix 122,154, Nancy 118,187, Rheims 113,372, Tulon 104,582, Algier 154,049, Oran 106,517, Tunis 200,000, Tananariva 71,769, Hanoi 103,238, Saigon 50,870, Kajenna 13,000.

GRECYA. Królestwo konstytucyjne, I Jerzy I, ur. 1845 od r. 1863; II Konstantyn ur. 1868, III 64,657, IV 2,631,952 (1907); V 41, VI a) 189,808,599, b) 152,257,725, c) 690,732,640, VII 11 Okr. 145,284 T. 283 P. 301,785 T.; VIII 1910: a) 148,389,050, b) 111,411,450, IX 1609, X 8,110, XI 1,147, XII 1 nowa drachma=100 lept=0,81 Mk.=0,95 kor.=37,5 kop. XIII 1 talent=100 min.=150 kg.; XIV 1 stadion=1000 piki=1000 m.; XV 1 kilo=100 mistra=100 l. XVI P. 31,250 L. W. 115,200 L. XVII 20 Okr. 206 D. 3,873 L.; XVIII błękitny, biały; XIX 1907: Ateny 167,479, Pyreus 71,505, Patras 37,724, Korfu 28,254, Volo 23,563.

GUATEMALA, rzeczpospolita, I prezydent M. E. Cabrera 1911—1917, III 11,030, IV 1909: 1,992,000, V 18, VI a) 1910-11? b) 1911-12: 11,973,512, c) 1910: 125,354,387; VII 3 Okr. 758 T. XVIII a) 22,055,531, b) 42,332,720, IX 724, X 6,753, XI 281, XII 1 peso=100 centavos=4,05 Mk.=4,76 kor.=1,87 kop. XIII—XV metryczne, XVI 1896, P. 56,915 L. W. 86,354 L. XVII czerwony, biały, żółty, błękitny, XIX Guatemala 1906: 125,000.

HAITI, rzeczpospolita, I prezydent. C. Leconte 1911—1918, III 28,676, IV 1909: 2,029,700, V 71, VI 1910-11: a) 19,409,120, b) 19,403,084, c) 113,705,528, VII 5 P. 1,410 T. 8 Okr. 1,392 T.; VIII a) 24,687, 078, b) 14,608,402, IX 1909: 98, XI 30, XII 1 gurde=100 centów=4,05 M.=4,76 kor.; XIII—XV starofrancuskie, XVI P. 14,060 L. XVII 4 Okr.; XVIII błękitny, czerwony, XIX Port-au-Prince 1909: 60,000, Jeremie 35,000, Przylądek Haiti 30,000.

HISZPANIA. Królestwo konstytucyjne: 1) Hiszpania w Europie, 2) w Afryce: wyspy kanaryjskie, Fernando Poo, Annobom, Río Muni, Río de Oro, Bes, I Alfons XIII ur. 1886, od r. 1886; II Alfons ur. 1907; III 1) 497,244, 2) 240,173; IV 1) 19,918,700, 2) 749,800, V 39, VI 1910: a) 883,513,516, b) 849,597,712, c) 1911: 7,639,194,293, VII 302 Okr. 44,940 T. 577 P. 744,517 T. VIII; 1910: a) 810,029,617, b) 786,120,678, IX 1) 14,675, 2) 767, X 37,013, XI 5,742, XII 1 peseta=100 centimos=0,81 M.=0,95 kor.=37 kop. XIII—XV metryczne, XVI 1910: P. 1) 19,833 L. 1893: W. 337,680 L. XVII 1) 32 Okr. 366 D. 9,264 L. 2) 4 Okr., 190 L.; XVIII czerwony, żółty, XIX 1) Madryt 597,573, Barcelona 587,219, Walencja 233,348, Sewilla 155,366, Malaga 136,192, Murcia 125,381, Saragosa 111,701, 2) Santa Cruz de Tenerife 32,972.

HONDURAS, rzeczpospolita, I prezyd. prowizoryczny Dr. F. Bertrand 1911; III 114,670; IV 553,446, V 5, VI a) 7,165,379, b) 7,165,379, c) 474,700,189, VII 2 P. 1561 T. 3 Okr. 363 T. VIII a) 12,226,950, b) 10,416,600, IX 1910: 100, X 5,182, XI 264, XII 1 peso=100 cent.=4,05 Mk.=4,76 kor.=1 rb. 87 kop.; XIII—XV metryczne, XVI P. 2,000 L. W. 49,431 L. XVII 2 Okr. 8 D. XVIII błękitny, biały, błękitny; XIX Tegucigalpa 35,000.

JAPONIA. Cesarstwo konstytucyjne: 1) Japonia, 2) Kolonie: Formoza, Sachalin południowy, Kwantung, Wyspy Wulkaniczne, 3) Korea. I Joshihito Harunomija ur. 1879; III 1) 382, 415, 2) 291,252, 3) 217,826, IV 1) 51,591,361, 2) 17,015,312, 3) 13,125,027, V 1) 138, 2) 58, 3) 60. VI a) 1,189,546,992, 3) 100,720,018, b) 1) 1,189,546,992, 3) 100,720,018; c) 1) 5,544,626,583, 3) 140,574,080; VII 1911: 2,518 P. 1,233,785, T. 3) 1909: 5 P. 4,666 T.; VIII a) (1910) 1,008,146,526, Korea 82,207,591; b) 1,011,699,750, Korea 41,152,290; IX Japonia 8,255, Korea 1,080; X 1909-10: Japonia 36,815, Korea 5,567, XI 7,525, Korea 439, XII Japonia 1 złoty jen=100 sen=2,092 M.=2,46 kor.=około 1 rb. 95 kop. Korea 1 yang=10 mun.=około 1 Mar.=1,176 kor.=1 rb. 94 kop.; XIII Japonia 1 kwan=1000 mom=3,750 gk.—1 kin=0,60 kg.—1 mom=0,0575 gk. Korea: 1 keun=10 nyang=1000 ri=60,48 kg.; XIV Japonia: 1 ken=1,91 m.—1 szaku kane=0,304 m. Korea: 1 tya=10+szu=10 hpoun=37-52 cm.; XV Japonia 1 szo=10 go=10 sai=10 satsu=1,804 l. Korea: Imal.=10 tol.=10 hop.=50 l. XVI P. 250,000 L. W. 600,000 L. XVII Japonia 1911: 119 Okr. 735 D. 76,322 L. Korea? XVIII biały, czerwony, XIX 1909: Tokio 2,186,079, Osaka 1,226,647, Kioto 442,264, Jokohama 394,303, Nagoja 378,231, Kobe 378,197, Nagasaki 176,480, Hiroszima 142,753, Kanazawa 110,994, Kure 100,679, Seul 217,391.

KOLUMBIA, rzeczpospolita, I prezydent Dr. Karlos C. Restrepo 1910—1914, III 1,127,372, IV 4,804,000, V 4, VI a) 1911: 40,196,100, b) 40,196,100, c) 1910: 68,293,262; VII 4 Okr.; 1,121 T. 1 P. 457 T.; VIII 1910: a) 71,507,675, b) 74,025,529,

IX 988, X 1909: 17,181, XI 500, XII 1 peso=100 centavos=4.05 Mk.—4.76 kor. = 1 rb. 87 kop. 1 uncja złota=20 pesos=81 Mk.=95,2 kor.=37 rb. 50 kop.; XIII, XIV, XV metryczne; XVI P. około 5,800 L. W. około 50,000 L.; XVII 4 Okr.; XVIII żółty, błękitny, czerwony, XIX Bogota 85,000, Medellin 60,000, Baranguilla 40,000, Pasto 32,000, Cali 30,000.

KRETA, wilajet konstytucyjny pod zwierzchnictwem Turcyi. I Rząd prowizoryczny od sierpnia r. 1909. III 8,618, IV 344,001 V 40, VI a) 4,927,471, b) 7,179,833, c) 4,306,953, VIII a) 15,898,680 b) 13,471,920, X 1909: 368, XI 26, XII, XIII, XIV, XV tureckie, XVI 778 żandarmeryi, 1,036 milicyi; XVIII błękitny, biały; XIX Kanea 21,001.

KUBA, Rzeczpospolita, I prezydent Jose Miguel Gomez 1909—1913, III 114,524, IV 2,220,278, V 19, VI a) 174,781,715, b) 170,492,246, c) 1910: 260,749,020, VII 41 P. 32,315, T. 121 Okr. 11,964 T.; VIII a) 434,473,733, b) 604,965,829, IX 3,433, X 8,151, XI 487, XII hiszpańskie i amerykańskie; 1 peso=100 centavos=3,886 Mk.=4,57 kor.=rb. 1 kop. 87 $\frac{1}{2}$; XIII, XIV, XV hiszpańskie, półn. amerykańskie i angielskie; XVI 1909: około 5,000 L. XVIII błękitny, biały, czerwony, XIX 1907: Hawana 297,159, Santiago 45,470, Matanzas 36,009, Cienfuegos 30,100.

LIBERYA, Rzeczpospolita, I prezyd. D. E. Howard 1912—16, III 95,400, IV 1,500,000, V 16, VI 1908-1909, a) 1,491,167, b) 1905-1906 1,428,151, c) 1907: 4,733,100, VII 1911, 2 Okr. 686 T.; VIII a) 1908: 3,948,545, b) 2,970,081, XII półn. amerykańskie, angielskie, niem. i niderlandzkie; XIII 1 uncja=16 akis=20,4 gr. XIV 1 pik=1 m.; XV 1 ardeb=10 madega=4,4 litr. XVII około 2,000 L.; XVIII czerwony, biały, błękitny, XIX Monrovia 5,000.

LICHTENSTEIN, księstwo konstytucyjne, I Jan II. ur. 1840, od r. 1858: III 159, IV 9,854, V 62, 62, VI 1910 a) 665,638 b) 603,429, c) niema; VIII związek celny z Austro-Węgrami; XII 1 kor.=100 halerzy=50 kor. austr. węg.=085 Mk.=39,4 kop. XIII, XII, XV metryczne, XVIII czerwony, biały, XIX Vaduz 1,206.

LUKSEMBURG, wielkie księstwo konst., I Wilhelm ur. 1852 od r. 1905, II regentka Wielka księżna Marya Anna od r. 1908, III 2,586, IV 259,891, V 101, VI a) 14,983,137, b) 16,130,799, c) 1907: 19,343,048; VIII w związku celnym niemieckim, IX 525, X 701, XI 117, XII francuskie i niemieckie; XIII, XIV, XV metryczne XVI P. 323 L.; XVIII czerwony, biały, błękitny; XIX Luksemburg 1910: 20,848.

MAROKO, sułnat samowładny, I Abdul Hafid od r. 1908, II ? III 439,240, IV około 8,000,000, V 18, VII 400 Okr. około 18,000 T.; IV 1910: a) 58,231,710, b) 42,677,280, XVI 1 mitskal=10 juk=0,704 Mk.=0,83 kor.=rub. 2=1 $\frac{1}{2}$ kop., XIII 1 kintar=100 arstali lub rotali=50,8; kg. XIV 1 dhra=8 domni=0,571 m.; XV 1 ah=4 muhd=57,55 l. — 1 kula=15,16 l.; XVI P. 60—70,000 L.; W. około 200,000 L.; XV II 1909: 4 Okr.; XVIII

zielony, żółty, zielony; XIX Fez 101,820, Maroko 60,034, Sia Rabat 47,141.

MEKSYK, rzecz. federacyjna, I prezyd. general Fr. I. Madero 1911; III 1,987,201, IV 1910: 15, de 3,207, V 8, VI, 224,534, 000. b) 215,081,988 c) 895,710,000, VII 32, P. 16,648 T. 50 Okr. 8,712 T.; VIII a) 419,905,440, b) 599,254,080, IX 24,717, X 74,899, XI 2,858, XII 1 peso duro=100 centavos=4,396 Mk.=5,17 kor. = rb. 2 kop. 3 $\frac{1}{4}$. 1 hidalgo = 10 złotych pesos=41,306 Mk.=48,56 kor.; XIII, XIV, XV metryczne, XVI P. 31,222 L. W. 83,500 L.; XVII 9. Okr. 1376 L.; XVIII zielony, biały, czerwony; XVII 1910: Meksyk 479,659, Guadalajara 118,799, Puebla 101,214, S. Louis Potosi 82,949, Monterey 81,006, Merida 61,999, Agnascientes 44,800, Chihuahua 39,061, Pachuca 38,620.

MONAKO, księstwo konstytucyjne, I Albert ur. 1848 od r. 1889, II Ludwik ur. 1870, III 1,5, IV 19,121, V 12,747, VI 1904: a) 1,034,811, b) 1,014,261, c) niema; VI związek celny z Francją; XII włoskie i francuskie, własne sztuki 100 frankowe w złocie; XIII, XIV, XV metryczne, XVI 86 L.; XVIII czerwony, błękitny, XIX Monako 2,410.

NIEMCY, Państwo związkowe konstytucyjne, złożone z 23 państw i 3 wolnych miast pod ogólnym rządem cesarza niemieckiego, I cesarz Wilhelm II, król pruski, ur. r. 1859 od r. 1888, II Fryderyk Wilhelm ur. 1882; III 540,827, IV 1910: 64,925,993, V 120, VI a) 2,924,790,065, b) 2,924,790,065, c) 5,262,633,500, VII 2,702 Okr. 506,837 T. 1973 P. 2,396,733 T. 73,993 L.; VIII związek niemiecki, a) 9,309,992,000. b) 7,644,198,000; IX 61,437, X 224,794, XI 40,816, XII 1 marka=100 fenigów=1,176 kor.=0,462 kop.; XIII, XIV, XV metryczne, XVI 1911: P. 626,475 L. (25,650 oficerów) W. 2,549,918 L. nadto pospolite ruszenie i rezerwy nadzwyczajne około 1,800,000 L. łącznie 4,350,000 L.; XVII 1911: 123 Okr. 64,129 L.; XVIII czarny, biały, czerwony, XIX Berlin 1910: 2,071,257, z przedmieściami 3,702,962.

Państwa i miasta niemieckie związkowe:

1. **ANHALT**, księstwo, I Fryderyk II ur. 1856 od r. 1904; II Edward ur. 1861, III 2,299, IV 331,128, V 144, VI a) 30,215,400, b) 30,215,400, c) 5,527,192, XVIII czerwony, zielony, biały, XIX Dessau 56,605.

2. **ALZACYA I LOTARYNGIA**, prowincja, I Karol hr. v. Wedel, namiestnik, III 14,522, IV 1,874,014, V 129, VI a) 73,805,632, b) 73,805,632, c) 1,127,700, XVIII czarny, biały, czerwony; XIX Strassburg 178,891.

3. **BADEN**, wielkie księstwo, I Fryderyk II ur. 1857 od r. 1907, III 15,070, IV 2,142,833, V 142, VI a) 207,936,999, b) 219,518,954, c) 533,577,905, XVIII żółty, czerwony, żółty; XIX Karlsruhe 134,313.

4. **BAWARYA**, królestwo, I Otton I ur. 1848 od r. 1886, II regent książę Luitpold ur. 1821, III 75,870, IV 6,887,291,

V 91, VI a) 676,214,154, b) 676,214,154, c) 2,373,594,256, XVIII biały, błękitny; XIX Monachium 596,467, Norymberga 333,142, Augsburg 123,015.

5. *BRUNSZWIK*, księstwo, I regent Jan Albrecht na Meklenburgu od r. 1907, III 3,672, IV 494,339, V 135, VI a) 501,040, b) 19,494,740, c) 47,013,847, XVIII błękitny, żółty; XIX Brunzwik 143,552.

6. *BREMA*, wolne miasto, I burmistrz dr. C. Barkhausen, III 256, IV 299,526, V 1,167, VI a) 45,445,162, b) 59,477,505, c) 263,097,500, XVIII czerwony, biały; XIX Brema 274,437.

7. *HAMBURG*, wolne miasto, I 1-szy burmistrz Dr. M. Predöhl, III 415, IV 1,014,664, V 2448, VI a) 145,159,297, b) 215,366,663, c) 708,793,038, XVIII czerwony, biały; XIX Hamburg 931,035.

8. *HESSEN*, wielkie księstwo, I Ernest Ludwik, ur. 1868, od r. 1892, II Jerzy ur. 1906, III 7,668, IV 1,282,051, V 167, VI a) 80,097,862, b) 80,097,862, c) 428,664,437, XVIII biały, czerwony; XIX Darmstadt 87,089, Moguncya 110,634.

9. *LIPPE*, księstwo I księżę Leopold IV ur. 1871 od r. 1905, II Ernest ur. 1902, III 1,215, IV 150,937, V 124, VI a) 2,384,280, b) 2,429,975, c) 2,104,808, XVIII czerwony, XIX Detmold 14,294.

10. *LUBEKA*, wolne miasto, I burmistrz Dr. J. G. Eschenburg, III 298, IV 116,599, V 391, VI a) 14,703,678, b) 14,703,678, c) 63,142,521, XVIII biały, czerw., XIX Lubeka 98,656.

11. *MEKLEMBURG SZWERYN*, wielkie księstwo, I Fryderyk Franciszek IV ur. 1882 od r. 1897, II Fryderyk Franciszek, ur. 1910, III 13,127, IV 639,958, V 49, VI a) 27,863,500, b) 27,863,500, c) 134,656,700, XVIII błękit. żółty, czerw.; XIX Szwerzyn 42,519, Rostok 65,383.

12. *MEKLEMBURG STRELITZ*, wiel. księstwo, I Adolf Fryderyk, ur. 1848 od r. 1904, II Adolf Fryderyk ur. 1882, III 2,930, IV 106,442, V 36, VI a) 4,733,200, b) 4,530,000, c) 2,380,800, XVIII błęk. żółty, czerw.; XIX Neu Strelitz 11,993.

13. *OLDENBURG*, W. Ks. I August ur. 1852, od r. 1900, II Mikołaj, ur. 1897, III 6,429, IV 483,042, V 75, VI a) 16,164,410, b) 15,716,848, c) 73,817,579, XVIII błękit., czerw.; XIX Oldenburg 30,242.

14. *PRUSY*, królestwo, I Wilhelm II ur. 1859 od r. 1888, II Fryderyk Wilhelm, ur. 1882, III 348,75 6, IV 40,165,219, V 115, VI a) 4,086,234,749, b) 4,086,234,749, c) 9,531,677,196, XVIII czarny, biały; XIX Berlin, 2,071,257, Kolonia 516,527, Wrocław 514,765, Frankfurt nad M. 414,576, Düsseldorf 358,728, Szwabburg 305,978, Hanower 302,375, Essen 294,653, Magdeburg 279,629, Królewiec 245,994, Szczecin 237,419, Riksdorf 237,289, Poznań 156,691.

15. *REUSS, LINIA STARSZA*, księstwo, I Henryk XXIV ur. 1878 od r. 1902, II regent Henryk XXVII ur. 1858, III 316, IV 72,769, V 230, VI a) 1,844,069, b) 1,844,069, c) — XVIII czar., czerw., żółty; XIX Greiz 23,245.

16. *REUSS, LINIA MŁODSZA*, księstwo, I Henryk XIV, ur. 1832, od r. 1867, II jak wyżej, III 827, IV 152,752, V 185, IV a) 2,779,301, b) 2,779,301, c) 1,040,550, XVIII czar., czerw., żółty; XIX Gera 47,276.

17. *SAKSONIA*, królestwo, I Fryderyk August III, ur. 1865, od r. 1904, II Jerzy ur. 1893, III 14,993, IV 4,806,661, V 320, VI a) 369,079,363, b) 369,079,363, c) 871,467,600, XVIII biały, zielony; XIX Drezno 548,308, Lipsk 589,850, Chemnitz 287,807, Plauen z przedm. 121,272.

18. *S. ALTENBERG*, księstwo, I Ernest II, ur. 1871 od r. 1908, II Jerzy Maurycy ur. 1900, III 1,324, IV 216,218, V 163, VI a) 5,198,910, b) 5,198,910, c) 887,450, XVIII biały, ziel.; XIX Altenburg 39,976.

19. *S. KOBURG GOTHA*, księ., I Karol Edward ur. 1884 od 1900, II Józef Leopold ur. 1906, III 1,997, IV 257,177, V 130, VI a) 8,057,037, b) 8,080,637, c) 4,090,462, XVIII biały, ziel.; XIX Koburg 23,780, Gota 39,553.

20. *S. MEININGEN*, księ., I Jerzy II ur. 1826 od 1866, II Bernard ur. 1851, III 2,468, IV 278,762, V 113, VI a) 9,661,510, b) 8,172,142, c) 7,265,430, XVIII ziel., biały; XIX Meiningen 17,131.

21. *S. WEIMAR*, wielk. księ., I Wilhelm Ernest ur. 1876 od 1901, III 3,610, IV 417,149, V 116, VI a) 12,225,389, b) 12,255,389, c) 2,321,163; XVIII czar., złoty, ziel.; XIX Weimar 34,582, Eisenach 38,362.

22. *SCHAUMBURG LIPPE*, księ., I Adolf ur. 1883 od 1911, III 340, IV 46,652, V 137, VI a) 902,600, b) 902,600, c) 325,671, XVIII błęk., czerw., biały; XIX Bückeburg 5,747.

23. *SCHWARZBURG-RUDOLSTADT*, księstwo, I Günther ur. 1852 od r. 1890, II Sizzo ur. 1860, III 940, IV 100,702, V 107, VI a) 2,953,220, b) 2,953,320, c) 4,635,000, XVIII błęk., biały; XIX Rudolstadt 12,937.

24. *SCHWARZBURG-SONDERSHAUSEN*, księ., I jak wyżej, II jak wyżej, III 862, IV 89,917, V 104, VI a) 3,288,804, b) 3,288,804, c) 6,260,225, XVIII biały, błęk.; XIX Sondershausen 7,759.

25. *WALDECK*, księstwo, I Fryderyk ur. 1865, od 1893, II Józysz ur. 1896, III 1,121, IV 61,707, V 104, VI a) 1,439,417, b) 1,493,417, c) 1,551,900, XVIII czar., czerw., żółty; XIX, Arolsen 2,793.

26. *WIRTEMBERGIA*, królestwo, I Wilhelm II ur. 1848 od 1891, III 19,512, IV 2,437,574, V 125, VI a) 108,886, 630, b) 108,886,630, c) 600,580,950, XVIII czar., czerw.; XIX Stutgard 286,281, Ulm 56,109.

Kolonie niemieckie:

1. *AFRYKA ZACHODNIA*: Togo, Kamerun i Niemiecka Afryka Pol.-Zach., III 1,417,900, IV 3,382,000, V 2,4, XVI 3,630 l.

2. **AFRYKA WSCHODNIA** Niemiecka, III 995,000, IV 10,000,000, V 10.

3. **MORZE POŁUDNIOWE**, Wyspy Salomona, Karolińskie i Samoa, Niem. N.-Gwinea, Ziemia Cesarza Wilhelma, archipelag Bismarka, itd. III 243,900, IV 418,000, V 1,8.

4. **AZYJA WSCHODNIA** (terytorium w dzierżawie Chin) Kiau Czau III 552, IV 169,120, V 329.

NEPAL, Wielk. Księ. samowładne, I Maharadża Pritwi Bir-Birkum, Szamszer, ur. 1875, od r. 1881, III 154,000, IV około 3,000,000, V 19, VI a) około 20,000, b) ? c) ? VIII a) 21,220,383, b) 42,973,367 (z Indyami), XVI około 26,000 L. regular., 25,000 nie regular., XIX Katmaudan 50,000, Patan 30,000, Batgaon 30,000.

NIDERLANDY (Holandia), król. konstytucyjne, 1) Holandia, 2) Indye Wschodnie: Jawa, Sumatra, Borneo, Celebes, Moluckie, M. Wyspy Snuda itd., 3) Nowa Gwinea Wschod., Ternate, 4) Indye Zachodnie: Małe Antyle i Surinam. I Wilhelmina ur. 1880 od r. 1890, II ? III 1) 33,079, 2) 1,458,036, 3) 457,381, 4) 130,230, IV 1) 5,945,155, 2) 37,608,498, 3) 348,902, 4) 140,486, V 1) 180, 2) 26, 3) 0,7, 4) 1,1. VI a) 340,889,079, b) 374,544,135, c) 1,962,382,000, VII 440 Okr. 45,798 T. 324 P. 488,211 T. Indye Wschod. 557 Okr. 202,653 T., VIII 1910: a) 5,508,392,400, b) 4,440,690,000. IX 1) 3,234, Indye W. 5,792, X 1) 7,526, Indye W. 14,495, XI 1) 1,498, Indye Wsch. 1,628, XII 1 gulden=100 centów=1,687 Mk.=1,98 kor.=78 kop. Na koloniach prócz holenderskich, starohiszp. piastry, meksykańskie peso i rupie. XIII, XIV, XV metryczne, na koloniach XIII 1 pikal=100 ketis=16 tels=61,52 kg. XIV 1 dip=2 heloh=2 kowid=1,842, XV 1 Coyang=800 kula=3303 l. XVI 1909: P. 41,389, L. 1,893 W. 184,361 L. Indye Wschod. 1911: 34,490 L. rezerwy: 4,968 L. XVII 1911: 73 Okr. 438 D. 6925 L. Indye Wschod. 18 Okr. 141 3,198 L. XVIII czerw., biały, błękitny; XIX 1910: Amsterdam 753,983. Rotterdam 426,888, Haga 280,513, Utrecht 120,208, Groningen 75,341, Harlem 69,594, Arnheim 64,168. Na Jawie 1905: Batawia 138,551, Surabaja 150,198, Surakarta 118,378. Na Sumatrze: Palembang 60,985, na Borneo: Bandjermassin 16,708, w Surinam: Paramaribo 1908: 34,795.

NIKAGAGUA, rzeczpospol., I prezydent prowiz. Adolfo Diaz 1911—1912, III 128,340, IV 600,000, V 5, VI 1910: a) 5,010,330, b) 3,977,440, c) 36,310,526, VII 1 P. 1121 T. 6 Okr. 4,029 T. VIII 1910: a) 10,844,513, b) 16,746,622, IX 1909: 307, X 5,853, XI 1908: 135, XII 1 peso=100 centavos=4,05 Mk.=4,67 kor.=1 r. 87½ kop. XIII, XIV, XV metryczne. XVI P. 4,000 L. W. 40,000 L. XVII 11 P. XVIII błę., biały; XIX Managua 40,000, Leon 60,000.

NORWEGIA, królestwo konstytucyjne, I Hakon VII ur. 1872, od 1905, II Olaf ur. 1903, III 322,987, IV 1910: 2,392,698, V 7, VI 1909-10: a) 137,524,308, b) 137,524,308, c) 359,941,898. VII 1909: 5,742 Okr. 725,392 T. 2,810 P. 855,754 T. VIII a)

(1909) 434,944,125, b) 297,366,750, X 2,846, X 10,420, XI 3,307, XII 1 korona=100 öre=1,125 Mk.=1,32 kor.=58 kop. XIII, XIV, XV metryczne. XVI 1900: P. 30,900 L. W. około 110,000 L. XVII 1911: 59 Okr. 249 D. 1,289 L. XVIII czerwony, biały, błękitny; XIX Chrystiania 243,801, Bergen 76,917, Trondhjem 45,228.

OMAN (połud.-zach. wybrzeże Arabii) sułtanat absolutny, I Seid Feysal. ben Turki od 1888, II ? III 194,200, IV 500,000, V 2,5, VIII 1910-11: a) 8,047,444, b) 5,524,697. XII arab. pers. indyjskie, XIII 1 kandi=60 maund=485 kg. XIV 1 kowid=0,994 m. XV 1 ferren=34 sidio=30 l. XVI około 10,000 L. XVII ? XVIII czerwony, XIX Maskat 25,000, Sohar 25,000.

PANAMA, rzeczposp., I prezydent prowiz. Dr. P. Arosemena 1910—1912. III 86,250, IV 419,029, V 4, VI 1910: a) 18,857,416, b) 28,871,619, c) ? VII 2 P. 802 T. 1 Okr. 861 T. VIII a) 42,239,400, b) 7,429,800, IX 325, X ? XI 96, XII 1 balboa złoty=100 centavos. 1 peso srebr.=50 centavos=4,198 Mk.=4,94 kor.=rb. 1 k. 90. XIII, XIV, XV metryczne, XVI 400 policyantów, XVII ? XVIII błę., biały, czerwony; XIX Panama, 40,000, Colon (Aspinval) 15,000.

PARAGWAJ, rzeczposp., I prezyd. prowiz. L. Rojas 1911, III 253,100, IV 1908: 715,841, V 2,8, VI a) 13,886,285, b) 13,556,897, c) 1909: 111,481,770, VIII a) 22,329,583, b) 16,724,867, IX 373, X 4,000, XI 1909: 385, XII 1 peso=100 centavos=4,05 Mk.=4,76 kor.=1 rb. 87½ kop. XIII, XIV, XV metryczne, XVI P. około 2,600 L. XVII 1909: 3 Okr. 280 L. XVIII czerw. biały, błę.; XIX Asuncion (1905) 60,259, Carapegua 15,000, Pilar 14,400.

PERSYA, cesarstwo konstytucyjne, I Ahmed Szach Kadżar Szachinszach ur. 1898 od r. 1909, II Mohamed Hassan Mirza ur. 1899, III 1,645,000. IV około 9,000,000. V 5,5, VI 1906-7: a) około 29,970,000, b) ? c) około 95,360,000, VII 1 Okr. 107 T. VIII 1909-10: a) 168,123,020, b) 141,179,880, IX 13, X 10,670, XI 160, XII 1 tuman=10 nowych kranów=senar=10 bistu=7,125 Mk.=8,376 kor=(1 kran=37,5 kop.), XIII 3 miskal.=24 nechud=4 gendum=0,00459 kg. XIV 1 arszyn=4 czecharek=8 war=1,13 m., 1 zer-i-szachi=10,4 m. XV zboże i płyny na wagę. XVI P. 24,500 L. W. 91,334 L. XVII 2 Okr. 5 D. XVIII ziel., żół., biały; XIX Teheran 280,000, Tebriz 200,000, Meszhed 130,000, Ispahan 70,000, Kerman 60,000.

PERU, rzeczpospolita, I prezydent A. B. Leguia 1908—1912 III 1,769, 804, IV 1896: 4,559,550, V 2,6, VI (1911) a) 56,887,600, b) 56,887,600, c) 91,592,389, VII 60 Okr. 31,453 T. II P. 12,573 T. VIII a) 94,617,050, b) 135,824,401, IX 2,680, X 11,381, XI 664, XII 1 sola=100 centavos=4,05 Mk.=4,76 kor.=rb. 1 kop. 87½. XIII, XIV, XV metryczne, XVI P. 4,277, W. 89,423, L. XVII 1909: 4 Okr. XVIII czerw., biały, czerwony; XIX Lima (1908) 140,884, Arequipa 35,000, Cuzco 34,436, Cuzco 30,000.

PORTUGALIA, rzeczpospolita (od 5 października 1910) 1) Portugalia, kolonie: 2) Afryka: Kapwerden, Gwinea, Angola,

Mozambik itd. 3) Azja: Goa, Damao, Diu, Macao, Timor, I prezydent Mande Arriaga, III 1) 91,943, 2) 2,070,000, 3) 22,806, IV 1900: 1) 5,432,123, 2) 7,700,000, 3) 880,000, V 1) 7, 2) 9, 3) 40, VI 1909-10: a) 249,344,410, b) 268,581,168, c) 2,872,305,115, VII 66 P. 70,193 T. 159 Okr. 43,844 T. VIII 1908: a) 243,179,932, b) 108,245,563, IX (1909) Portugalia 2,894, Angola 821, Afr. Wsch. 588, Indye 82. X Portug. 8,801, Kolonie 8,142, XI 3,861. XII 1 korona=10 milreis=1000 reisów=45,36 Mk.=53,32 kor.=2 rb. 10 kop. XIII, XIV, XV metryczne; XVI 1908-9: P. 30,000 L. W. 149,115 L. 312 D. kolonie 1907: 13,114 L. XVII 1911: 49 Okr. 250 D. 6,377 L. XVIII czerw., zielony; XIX Lizbona 356,009, Porto 167,955, Braga 24,202, Funchal 18,989.

ROSYA, cesarstwo konstytucyjne 1) Rosya Europejska, 2) Królestwo Polskie, 3) W. Księstwo Finlandzkie, 4) Kaukaz, 5) Syberya i Azja Wschodnia, 6) Azja Środkowa, I Jego Cesarska Mość Najjaśniejszy Cesarz Mikołaj II Aleksandrowicz, urodzony dn. 6 maja 1868 r. z ojca Cesarza Aleksandra III (ur. 25 lutego 1845 r. st. st. 20 października 1894 r. st. st.) i Jej Cesarskiej Mości Najjaśniejszej Cesarzowej Maryi Teodorówny, Księżniczki duńskiej, ur. 14 listopada 1847 r. st., panuje od r. 1894. II Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę Aleksy Mikołajewicz, ur. w Petersburgu 12 sierpnia 1904 r. st. st. III całkowity obszar państwa (z morzami) wynosi 22,556,520 kil. kw., w tem: 1) 4,889,060, 2) 1909: 127,320, 3) 373,600, 4) 469,220, 5) 12,393,87, 6) 3,888,530, 6) 3,448,530. IV 1910: ogółem 166,107,700, w tem: 1) 116,506,000, 2) 11,935,000, 3) 3,059,000, 4) 11,392,000, 5) 7,880,000, 6) 9,631,000 V 1) 22, 2) 94, 3) 9, Azja 1,9. VI Rosya 1912: a) 6,268,697,057, b) 6,268,697,057, c) 19,560,687,697. Finlandya a) 1910: 123,746,988, b) 1910: 12,6397,672, c) 1911: 144,203,430. VII Rosya 943 P. 463,446 T. 2504 Okr. 260,116 T. Finlandya 46 P. 71,594 T. 2,851 Okr. 321,200 T. VIII Rosya 1909: a) 1,966,749,120, b) 3,098,054,750. Finlandya 1910: a) 311,121,000, b) 233,361,000. IX Rosya Europ. 55,646. Finlandya 3,662, Azja 16,892. X 1909: 195,097. XI Rosya 14,963, Finlandya 2,045, XII 1 rumel 100 kop.=2,17 Mk.=2,55 kor. 1 imperyal = 10 rub.=21,60 Mk.=25,45 kor. Finlandya 1 marka=100 pennia=0,81 Mk.=0,95 kor. XIII 1 pud=40 fut.=16,38 kg. — 1 berkowiec=10 pud. Finlandya: 1 centnar=5 lisfunt.=20 skalfunt.=42,501 kg. (od r. 1898 co raz powszechniej miary i wagi metryczne). XIV 1 arszyn=16 werszkom=71 cm. — 1 stopa=12 cali=30 cm. 1 sażen=2,133 m. 1 wiorsta=500 sążniom=1,0667 kilom. Finlandya 1 sztanga=10 stóp.=2,969 m. XV 1 czterwert=8 czterweryków=209,91 l. 1 łaszda=16 czterwerti. 1 beczka=40 wiader = 491,95 l. 1 tona=6,3 stop. kub.=164,88. Finlandya 1 tona=164,891 XVI 1906: P. 1,384,000 L. W. 3,615,400 L. XVII 406 Okr. 2,671 D. 44,870 L. XVIII biały, błękitny, czerwony; XIX Petersburg (1909) 1,907,708, Moskwa 1,481,240, Odesa 478,900; Kijów 446,800, Ryga 324,720, Charków 219,600, Saratów 198,600, Wilno

186,200; Królestwo Polskie: (1909) Warszawa 855,900, Łódź 395,670, Lublin 55,000; Finlandya: Helsingfors 136,497, Abo 54,687; Syberya i Azja: Baku 217,900, Taszkent 192,000, Tyflis 188,400, Kokanda 112,800, Tomsk 105,620.

RUMUNIA, królestwo konstytucyjne, I Karol I ur. 1839, od 1866, II Ferdynand ur. 1865, III 131,353, IV (1910) 6,966,002, V 53, VI a) 387,500,136, b) 387,500,136, c) 1,279,580,412, VII 478 Okr. 144,818 T. 94 P. 22,893 T. VIII a) 298,323,080, b) 6,37,695,861 IX 37,755, X 7656, XI 2,970. XII 1 Lew=100 bani=8,1 Mk.=0,95 kor.=37,5 kop. XIII, XIV, XV metryczne; XVI P. 99,884 L. W. 309,600 L. XVII 31 Okr. 101 D. 2,412 L. XVIII błę., żółty, czerw.; XIX (1910) Bukareszt 293, 435, Jassy 79,402, Galac 66,216, Brailów 60,550, Ploeszti 48,937, Krajowa 45,640.

SALVADOR, rzeczpospolita, I prezydent M. E. Aranjó 1911—1915, III 21,160, IV 1908: 1,707,000, V 58, VI 1910: a) 20,985,959, b) 20,865,872, c) 53,006,823, VII 2 Okr. 326 T. VIII a) 15,168,258, b) 29,556,236, XI 156, X 4,009, XI 96, XII I sucre=100 cent.=4,05 Mk.=4,76 kor.=1 rb. 87 1/2 kop. XIII, XIV, XV metryczne, XVI P. 3,000 L. W. milicya 18,000 L. XVII 1 Okr. XVIII czerw., biały, błękit.; XIX San Salvador 60,000.

SAMOS, księstwo lenne Turcyi, I Kopassis Effendi mianowany r. 1907. III 468, IV 1902: 53,424, V 114, VI 1910: 657,299, b) 652,949, c) 462,690, VII 368 Okr. 369 T. VIII a) 3,984,881, b) 5,108,971, XII monety tureckie i greckie. XIII, XIV, XV tureckie i greckie. XVIII czerw., błę.; XIX Vathi 2,400.

SAN MARINO, rzeczpospolita, I dwaj kapitanowie regenci. III 61, IV 1910: 10,653, V 175, VI a) 323,110, b) 323,047, c) 10,125,000. XII włoskie, XIII, XIV, XV metryczne, XVI 989 milicyi. XVIII błę.; biały; XIX Marino 1,600.

SZWAJCARYA, rzeczposp. związkowa (25 kantonów), I prezydent związku Louis Forrer na r. 1912. III 41,324, IV 1910: 3,753,293, V 91, VI a) 135,162,044, b) 130,677,721, c) 98,658,831, VIII a) 1,448,208,584, b) 991,545,568, IX 4,975, X 3,615, XI 1,953, XII 1 frank.=100 centimów (Rappy)=0,81 Mk.=0,95 kor. XIII, XIV, XV metryczne, XVI W. 211,567 L., prócz tego posp. ruszenie 275,284 L. XVIII czerw. biały; XIX (1910) Bern 85,651, Zurych 190,733, Bazylea 132,276, Genewa 123,151, Lozanna 64,446, St. Gallen 60,177.

SERBIA, Królestwo konstytucyjne, I Piotr I ur. 1844 od r. 1903. II Jerzy ur. 1887, III 48,303, IV 1910: 2,922,058, V 60, VI a) 97,310,532, b) 97,266,260, c) 551,339,516. VIII a) 68,604,570, b) 79,694,280, IX 892, X 3,540, XI 1,500. XII 1 dinar=100 stotinki=0,81 Mk.=0,95 kor.=38 kop. 1 milandor=20 dinarów=16,20 Mk.=19,05 kor. XIII, XIV, XV metryczne; XVI 1911: P. 36,174 L. W. okolo 321,630 L. XVIII czerw., błękit., biały; XIX Białogród 90,890, Nisz 24,949, Kragujewac 18,453.

SIAM, Królestwo absolutne, I Wajirawud ur. 1881 od r. 1910, III 600,000, IV 7,000,000. V 12, VI 1911-12: a) 97,220,760,

b) 115,300,549, c) 172,291,543, VII 22 P. 8,924 T. 43 Okr. 4,749 T. VIII 1910-11: a) 106,399,800, b) 169,899,600, un IX 1090, X 1909: 7,285, XI 179, XII 1 tikał sr. = 4 salnug = 2,54 Mk. = 3 kor. = 1 rb. 18 kop. 1 tszang w złocie = 8 batta i tumbueg = 4 bat. XIII 1 piknl = 50 Lefys = 16 baelów = 60,475 kg. XIV 1 sen = 20 wa = 4 sok = 2 kup. = 39,6 m. XV 1 kojang = 100 tang = 20 khaman = 1000 l. XVI P. 26,200 L. W. około 30,000 L. XVII 1911: 5 Okr. około 5,000 L.; XVIII biały, czerwony; XIX Bangkok 628,675, Czantabun 30,000.

STANY ZJEDNOCZONE PÓŁNOCNEJ AMERYKI. Rzeczposp. federacyjna z 48 Stanów, 2 terytoriów i 1 dystryktu związkowego. 1) Stany Zjednoczone, 2) kolonie: Portorico: Panama, Filipiny, Guam, Samoa itd. I William Howard Taft, prezydent 1909—1913, III 9,386,093, 2) 307,569, IV 1) 92,284,139, 2) 9,558,161, V 1) 10, VI a) 3,909,658,964, b) 3,991,439,165, c) 11,825,265,611. VII 12,452 P. 4,900,381 T. 13,288, Okr. 2,667,72 T. VIII 1909-10: a) 6,912,007,000, b) 8,055,122,400, IX 392,808, X 2,121,641, XI 1908-9: 61,901, XII 1 dolar = 100 centów = 4,198 Mk. = 4,94 kor. = 1 rb. 94 $\frac{1}{2}$ kop. 1 eagle = 10 dolarów złot. = 41,98 Mk. = 49,35 kor. = 19 rb. 45 kop. XIII 1 hundredweight = 4 kwarterów 25 funt. = 4,36 kg. 1 tonna (Shortton) = 2,000 funt. = 907,18 kg. XIV 1 mila = 1609 3 m. 1 yard = 3 stopy à 12 cali = 0,5144 m. 1 akr. = 40,676 are. 1 mila kw. = 93,236 km. kw. XV 1 buszel à 8 galonów = 4 kwarty = 35,24, 1 galon = 8 pints = 3,79 l. XVI 1910: P. 81,777 L. W. 198,057 L., prócz tego zdolnych do boju (1905) 10,845 L. XVII 1911: Okr. 158, 1457 D. 41,236 L. XVIII czerw., biały, błękit.; XIX Waszyngton 331,069, Nowy Jork 4,766,883, Chicago 2,185,283, Filadelfia 1,549,008, St. Louis 687,029, Boston 670, 585, Cleveland 560,663, Baltimore 558,485, Pittsburg 533,905, Detroit 465,766, Buffalo 423,715, San Francisco 416,912, Milwaukee 373,857, Cincinnati 364,463, Newark 347,469, Nowy Orlean 339,075, Los Angeles 319,198, Minneapolis 301,408, Jersey-City 267,779, 2) San Juan 48,716, Manilla 231,409, Bannan 39,094, Tonde 39,493.

STOLICA APOSTOLSKA, była monarchia samowładna Papieży czyli Państwo Kościelne. W r. 1870 obalone przez wojsko włoskie. I Ojciec św. Pius X (Józef Sarto) ur. 1 czerwca 1835, panuje od r. 1903.

Kolegium święte składa się z 6 kardynałów biskupów, 50 kardynałów księży i 14 kardynałów dyakonów. Dzisiejsze posiadłości Stolicy Apostolskiej mieszczą się w obrębie Watykanu, strzeżonego przez gwardię przyboczną oraz gwardię szwajcarów.

TURCYA, wielki sułtanat konstytucyjny: 1) Turcja europ., 2) Azja: 2) Azja Mniejsza, 3) Armenia i Kurdistan, 4) Syria i Mezopotomia, 5) Arabia, 6) Afryka Trypolitania. I Mohamed V ur. 1844 od r. 1909. III 1) 169,300, 2) 501,400, 3) 186,500, 4) 637,800, 5) 441,100, 6) 1,051,000, IV 1) 630,200, 2) = 9,089,200,

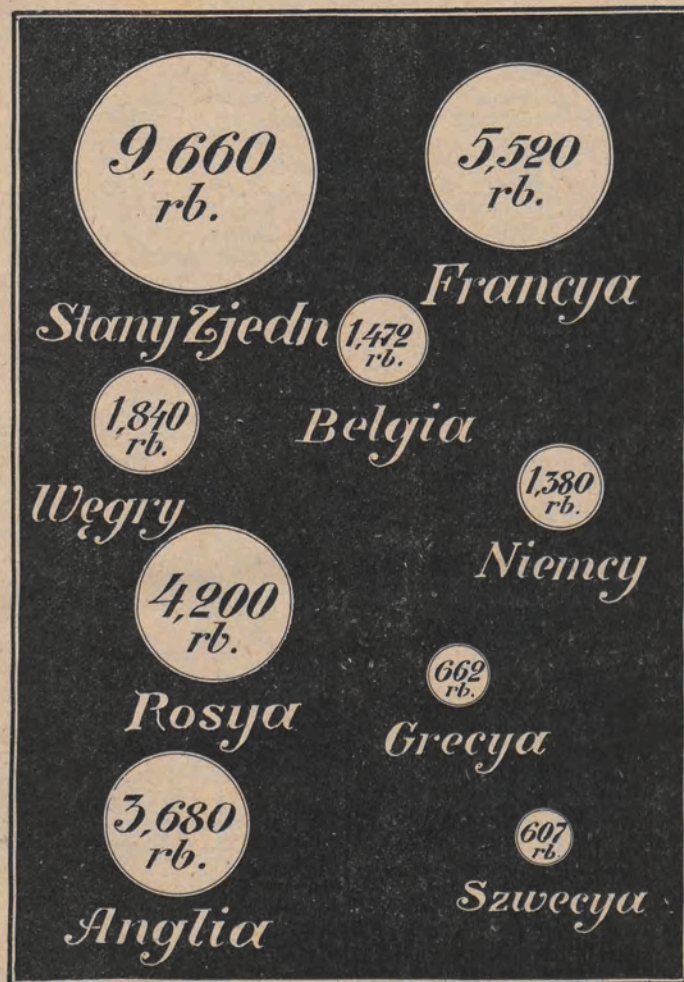
3) 2,470,900, 4) 4,288,600, 5) 1,050,000, 6) 1,000,000. V) 1) 36, 2) 18, 3) 13, 4) 7, 5) 2; 6) 1 VI a) 494,544,222, b) 668,175,871, c) 3,724,366,335, VII 1911: 963 Okr. 205,641 T. 120 P. 66,878 T. VIII 198-9: a) 579,610,300, b) 340,016,500, IX 1909: Europa: 1994, Azja 4,564, X razem 45,466, XI razem 900. XI 1 piast = 40 para = rb. 8 kop. 54,2. XIII metryczne, nadto: oka ma 1000 drachm = 1 kg. 1 batman = 10 kg. 1 kantar = 100 kg. 1 czek = 1000 kg. XIV metryczne, nadto: arszyn = 1 m. mila = 1 km. tarsang = 10 km. dżeryl = 100 ewlek = 100 ar. XV metryczne, nadto: elwek = 1 l. szynik = 10 l. kile = 1 hektolitr. XVI 1901: 360,000 L. 1911: W. 1,400,000 L. XVII 1911: 38 Okr. 335 D. 14,369 L. XVIII ciemno-zielony, czerwony; XIX Konstantynopol 1,106,000, Saloniki 144,200, Adrianopol 123,000, Smyrna 225,000, Damaszek 200,000, Beyrut 185,000, Aleppo 135,000, Bagdad 125,000, Erzerum 120,000, Jerozolima 115,000, Trypolis 40,000, Benghazi 25,000.

URUGWAY, rzeczposp. I prezyd. I Battle y Ordenez 1911—1915. III 178,700, IV 1,112,000, V 6, VI a) 91,697,478, b) 91,677,686, c) 584,895,611, VII 62 Okr. 27,178 T. 30 P. 23,960 T.. VIII a) 179,006,850, b) 181,274,100, IX 2,638, X 7,804, XI 1,081, XII peso złoty = 100 centimos = 4,35 Mk. = 5,10 kor. = 1 rb. 87 $\frac{1}{2}$ kop. XIII, XIV, XV metryczne, XVI P. 8,365 L. XVII 6 Okr. 660 L. XVIII biały, błękit.; XIX Montevideo 291,465.

Venezuela, Stany Zjednoczone, rzeczposp. federacyjna, I prezyd. gen. I. V. Gomez 1910—1914. III 942,300, IV 2,713,703. V 3, VI a) 40,500,000, b) 40,500,000, c) 159,200,915, VII 15 Okr. 2,432 T. 8 P. 2,046 T. XVIII a) 45,879,200, b) 70,000,200, IX 872, X 7,839, XI 282, XII 1 venezuelano = 100 centajos = 0,81 Mk. = 0,95 kor. = 37 $\frac{1}{2}$ kop. XIII, XIV, XV metryczne, XVI P. 7,600 L. W. około 250,000 L. XVII 3 Okr. 360 L. XVIII żółty, błękit., czerwony; XIX Caracas 730,00, Maracaibo 50,000, Valencia 40,000 Puerto Cabello 14,000.

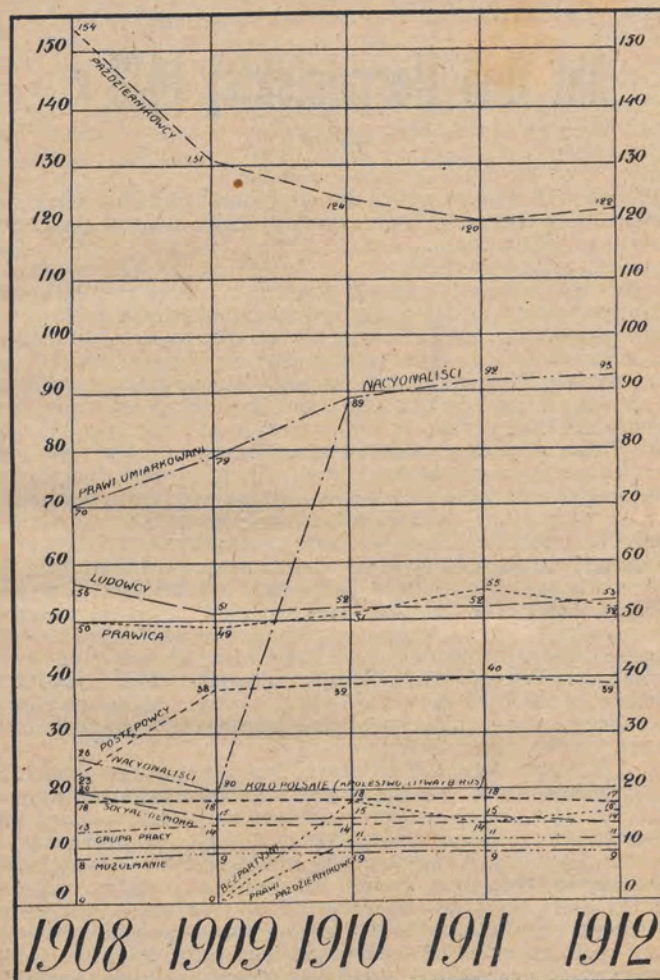
WŁOCHY, królestwo konstytucyjne. 1) Włochy, 2) kolonie w Afryce Wschodniej: Erytrea i kraj Somalisów, 3) kolonie w Azji: przestrzenie, dzierżawione Tientsin. I Wiktor Emanuel III, ur. 1869 od r. 1900. II Humbert ks. Piemontu ur. 1904, III 1) 286,682, 2) 484,000, 3) 46, IV 1) 34,686,653, 2) 579,000, 3) 17,000, V 1) 121, 2) 12 3) 369, VIa) 2,071,924,888, b) 2,027, 408,247 c) 10,105,000,000. VII 1909: 4,701 Okr. 453,324 T. 626 P. 566,738 T. VIII 1910: a) 2,620,970,460, b) 1,665,676,710, IX 1911: 17,126, X 1909: 54,044, XI 1909: 10,287, XII 1 lir = 100 centesimi, = 0,81 Mk. = 0,95 kor. = 37,5 kop. XIII, XIV, XV metryczne, XVI 1911: P. 291,293 L. W. 796,560 L. rezerwy 2,609,724 L. XVII 1911: 273 Okr. 1604 D. P. 32,077 L.; XVIII ziel., biały, czerw.; XIX Rzym 538,634, Neapol 723,308, Medyolan 599,200; Turyn 427,33, Palermo 341,656, Genua 272,077, Florencia 232,860, Catania 211,699, Bolonia 172,639, Wenecja 160,727, Messyna 126,172, Liworno 105,322, Bari 103,522, na kol. Massanah 7,775.

Dyety roczne.

Stosunek dyet pobieranych przez posłów w rozmaitych parlamentach.

Partye polityczne w Dumie za pięć lat jej istnienia.

Przygotowana tablica wskazuje wahania się rozmaitych party i frakcyi w latach od 1908 do 1912.

Na marginesach bocznych wykazaliśmy liczbę posłów danej partyi, linie zaś kreskowe dają obraz przyrostu lub ubytku w danych latach.

Akt Unii Horodelskiej 1413 r.

W roku bieżącym przypada pięćsetna rocznica Unii Horodelskiej. Podajemy poniżej dosłowny tekst owego pamiętnego aktu Miłości i Zbratania.

„W imię Pańskie, Amen. Na wieczną rzeczy pamiątkę. Dłużnikami jesteśmy pokarmu duchowego, obowiązani podawać kielich zbawienia tym, nad którymi pieczę sprawujemy, starając się o ich doczesne dobro; abyśmy troskliwi o potrzeby ich ciała, nieśli im zarazem, ile możliwości naszej, pożytek zbawienny, i usługując doczesności nie zaniedbywali korzyści żywota; a iżbyśmy miasto błogosławieństwa i łaski, której oczekujemy, nie utracili owocu trudów i nagrody doczesnego życia. Słuszną przeto jest rzeczą rozmyślać i rozumem swoim badać, w jaki sposób moglibyśmy, starając się o cielesne ludzi dobro, zjednać im razem pokarm niebieski, abyśmy tym, których w tem znikomem życiu opatrujemy w dostatki, ukazali drogę wiecznej szczęśliwości, iżby poznali i w tej mierze naszą pomoc i łaskę, i za naszą sprawą stali się uczestnikami wiekuistej chwały w Zbawicielu wszystkich Chrystusie. My przeto Władysław, z Bożej łaski król Polski, ziem Krakowskiej, Sandomierskiej, Sieradzkiej, Łęczyckiej, Kujawskiej, Litewskiej, książę panujący, Pomorza i Rusi pan i dziedzic; tudzież my Aleksander czyli Witold, wielki książę Litewski, ziem Ruskich pan i dziedzic; oznajmiamy niniejszem pismem, komu o tem wiedzieć należy, ku świadectwu współczesnych i wiadomości potomnych:

Że jako zawsze troskliwie staraliśmy się o dobro ziem Litewskich i mieszkańców ich Litwinów, naszemu panowaniu podległych, dla których nie raz otwieraliśmy radzi rękę naszej szczerobliwości; tak i obecnie chcąc utwierdzić ich i umocnić w przyjętej wierze, aby Bóg Najwyższy, za którego łaską sprowadziliśmy ich do światła tejże wiary, wiódł ich do chwały swojej i ukrzepiał bierzmem swej łaski, ku wzrostowi i wywyższeniu chrześcijańskiej wiary i zakonu, pragniemy jak najmocniej zasilić duchownemi dary tych, którym nieraz używaliśmy naszej łaski królewskiej, i z wszelką usilnością chcemy się o to starać i takowe staranie nasze skutecznie udowodnić. Aby więc tem swobodniej stać mogli przy swojej wierze i z cnoty w cnotę urastać, powodowani wrodzoną nam łaską i uprzejmością, zdejmując z ich karków brzemie niewoli, którem dotychczas byli uciskani, nadajemy im niniejszem pismem wszystkie swobody, wolności prawa osobiste i przywile-

je, jakich prawowierni chrześcijanie używać zwykli, a to według treści i osnowy następującego opisu. Przedewszystkiem, lubo już w ów czas, gdyśmy z łaski i natchnienia Ducha św. przyjąwszy światło wiary chrześcijańskiej, zarazem koronę polską przyjęli, dla wzrostu i pomnożenia tejże chrześcijańskiej wiary, tudzież dobra i pożytku naszych krajów litewskich, rzeczne kraje wraz z ziemiami i dziedzinami do nich należącemi, przyłączyliśmy i wcielili do naszego królestwa Polskiego, zjednoczyli z niem, zespolili i sprzymierzili, a to za zgodą i jednomyślną wolą braci naszych, tudzież wszystkich panów, szlachty, starszyny i bojarów Litewskiej ziemi: pragnąc atoli rzeczony kraj Litewski od zdradzieństw i napaści Krzyżaków, jako też ich stronników i sprzymierzeńców, i wszelkich zgół nieprzyjaciół, czyhających na zgubę Litwy i Polski, lepiej ubezpieczyć i pewniejszą opieką osłonić, a razem obdarzyć trwałych i wieczystych korzyści udziałem; ziemię tę, która zawsze panowaniu naszemu podlegała, i którą dotąd jako własność naszą prawem przyrodzonym i nabytem, po przodkach naszych dziedzicznie i w kolei porządnego następstwa, jak pan i dziedzic prawy, posiadamy, za radą i wspólną zgodą panów, szlachty i bojarów, do naszego Królestwa Polskiego, ze wszystkiemi do niej należącemi ziemiami, księstwami, powiatami i własnościami, z wszystkiemi prawami tak pierwotnemi jako i nabytemi, powtórnie przyłączamy, i z koroną tegoż królestwa Polskiego na wieczne czasy trwale i niezmiennie jednoczymy.

Nadto, wszystkim kościołom ziemi Litewskiej, tak katedralnym jako i kollegiackim, parafialnym i zakonnym, jako to Wileńskiemu i innym na Litwie fundowanym, albo w przyszłości powstać mogącym, zachowujemy i potwierdzamy niniejszem pismem wszystkie ich wolności, swobody, przywileje i prawa zwyczajowe (consuetudines), według praw i obyczaju zachowywane w królestwie Polskiem. Panowie także, szlachta, bojarowie naszego księstwa Litewskiego, ale ci tylko, którzy są wyznawcami Rzymskiego katolickiego Kościoła, i którym udzielone są klejnoty szlachectwa, mają nadanych sobie wolności i przywilejów swobodnie i w całej rozciągłości używać, tak jako ich używają panowie i szlachta królestwa Polskiego. Niemniej rzeczeni panowie i szlachta mogą dziedziczyć dobra swoje ojczyste, podobnie jak panowie i szlachta w Królestwie Polskiem. Nadania także i posiadłości, na które od nas otrzymują pisma urzędowe i cechę trwałości wiecznej stwierdzone, wolno im będzie sprzedawać, zamieniać, komu innemu odstąpić lub darować, i na własny użytek obrócić, za szczególnem jednak pozwoleniem naszym, tak iż tego rodzaju sprzedaż, zamiana lub darowizna powinna być zeznana przed nami lub naszymi urzędnikami, według zwyczaju, zachowywanego w królestwie Polskiem. Toż i po śmierci rodziców dzieci nie mogą być pozbawione swoich dóbr dziedzicznych, ale posiadacze je mają i dziedziczyć wraz z swymi potomkami, tak jak je panowie i szlachta Królestwa Polskiego posiadają i według woli na

swój obracają użytek. Podobnież żonom posagi na dobrach i wsiach, które dziedzictwem po ojcach lub nadania naszego posiadają albo posiadać mogą, wolno im będzie zapisywać, tak jak je w Królestwie Polskiem zapisują. Córki zaś, siostry, krewne i powinowate, rzeczeni panowie i szlachta ziemi Litewskiej będą mogli wydawać jedynie za katolików, lecz małżeństwa te kojarzyć mogą według swej woli, obyczajem w Królestwie Polskiem od dawna zachowywanym. Krom takich atoli swobód i wolności, panowie obowiązani będą do budowy zamków sposobić drogi (vias expeditio-nales) i składać podatki, według dawnego także obyczaju. Przyczem kładzie się to szczególne zastrzeżenie, że wszyscy panowie i szlachta ziemi Litewskiej winni będą należną okazywać wierność i chrześcijańską przychylność nam Władysławowi królowi i Aleksandrowi wielkiemu książęciu Litewskiemu, tudzież naszym następcom, tak jak ją okazują panowie i szlachta Królestwa Polskiego; na co rzeczeni panowie, i bojarowie i starszyna ziemi Litewskiej złożyli nam już przysięgę, jak to wyraźniej opiewa akt piśmienny, który z panami Królestwa Polskiego nawzajem sobie udzielili. Podobnież pod przysięgą i karą utraty majątków nie wolno im będzie żadnym książętom, panom i jakiegokolwiekbadż stanu ludziom, którzyby działać chcieli na szkodę królestwa Polskiego, udzielać rady, przyjaźni i pomocy, ale raczej jako nieprzyjaciół kraju i wspólnego państwa Litwy wszelkimi siłami tłumić i tępić. I na nikogo więcej oglądać się nie mają, jedno na nas i naszych następców, jak to pomienieni panowie i szlachta za siebie i swoich potomków zaprzysięgli i na to złożyli nam swoją ręką i pięcią.

Będą także ustanowione w Litwie godności, posady i urzędy, takie same jak są w Królestwie Polskiem, a mianowicie: w Wilnie wojewoda i kasztelan Wileński, toż w Trokach i po innych miejscach, gdzie je uznamy za potrzebne, i te utrzymywać się mają stale i wiecznie. Na takowe zaś godności nie będą inni obierani, tylko wyznawcy wiary katolickiej, świętemu Kościołowi Rzymskiemu podlegli. Wszelkie także urzędy dożywotnie, jakimi są dostojęstwa, urzędy kasztelańskie i t. p., samym tylko katolickim wyznawcom mogą być udzielane; oni tylko przypuszczani będą do naszej rady, i w niej mieszczeni, gdy rzecz toczyć się będzie o dobro publiczne; albowiem często osoby różnego wyznania zwykły się różnić i w chęciach, i zdradzać uchwały, któreby pozostać winny w tajemnicy. Wszyscy zaś, którym te swobody i przywileje nadajemy, przy nas Władysławie królu Polskim i Aleksandrze Witoldzie wielkim księciu Litewskim, dopóki żyć będziemy, niemniej przy naszych następach, królach polskich i wielkich książętach Litewskich, jacy od nas lub następców naszych ustanowieni będą, wiernie stać mają, i nigdy nas nie odstępować, owszem z całą wiernością i przychylnością nam i następcom naszym udzielać zawsze rady i pomocy. Ku czemu i to się jeszcze dodaje, że pomienieni panowie i szlachta ziemi Litewskiej, po śmierci Alexan-

dra czyli Witolda, obecnie wielkiego księcia Litewskiego, nie przyjmą, ani obiorą innego za pana i księcia Litwy, tylko tego, którego król Polski lub jego następca, za radą prałatów i panów tak królestwa Polskiego jako i Litwy, wybiorą i postanowią. Podobnież prałaci, panowie i szlachta królestwa Polskiego, w przypadku, gdyby król Polski zszedł bezpotomnie i bez prawego po sobie następcy, nie powinni obierać sobie nowego króla i pana, krom wiedzy i porady naszej, to jest Alexandra wielkiego księcia, tudzież panów i szlachty ziemi Litewskiej, stosownie do brzmienia uchwały w poprzednim piśmie zawartej. Zastrzegamy przytem, iż rzeczonych swobód, wolności i przywilejów ci tylko panowie i szlachta ziemi Litewskiej mogą używać, którym udzielone są klejnoty szlacheckie Królestwa Polskiego, i którzy są wyznawcami wiary katolickiej Rzymskiej a nie odszczepieńcami i niewiernymi. Wszelkie nadto przywileje, które królestwu Polskiemu i Litwie przed siedmiu lub ośmiu laty, czasu koronacji naszej albo po jej dokonaniu nadaliśmy i przyznali, niniejszem piśmie potwierdzamy, uznajemy i nadajemy im moc trwałą i obowiązującą, tak jakoby w tem piśmie były objęte. To także dodajemy i wyraźnie zastrzegamy, że pomienieni panowie i szlachta tak królestwa Polskiego jako i Litwy, zjazdy publiczne i sejmy (parlamenty), ile razy tego potrzeba będzie, w Lublinie, w Parczewie, albo w innych miejscach sposobnych, za naszą uchwałą i wolą odbywać mają, a to dla dobra królestwa Polskiego i ku równemuż pożytkowi Litwy.

Nadto, my Alexander czyli Witold, za zezwoleniem Najjaśniejszego monarchy i pana, Władysława, króla Polskiego, brata naszego miłościwego, wybieramy do uczestnictwa herbów i klejnotów szlacheckich królestwa Polskiego niżej wyrażone osoby z pomiędzy naszej szlachty Litewskiej, które szlachta królestwa Polskiego wraz z wszystkimi ich rodzinami do braterstwa i rodu swego przyjęła. A naprzód szlachta Leliwcyki, Moniwida wojewodę Wileńskiego, potem szlachta herbu Zadora, Jawna wojewodę Trockiego. Dom Rawitów przyjął Minigala kasztelana Wileńskiego. Lisy Sunigala kasztelana Trockiego. Jastrzęba czyli Lazanki, inaczej Bolesty, dom Nagorami zwany, Niemira. Tra-by, Ościka (Hostico). Topór, Butrima, Łabędź, dom Skrzyńskich, Goligunta. Poraj, Mikołaja Bilimina. Dębno, Korewa. Odroważ, Wyszegierda (Visch). Wadwic, Piotra Mondigierda, Dryja, Mikołaja Tawtigerda. Habdank (Habdanyecz) Jana Gastolda. Półkoza, Wolezka Kulwe. Gryf, Butowda, Szreniawa, Jadata. Pobóg (Poboye), Kalona. Grzymała, Jana Rymowidowicza. Zarembo, Ginetkuncowicza (Gineth Konczewicz). Pierzchała, Dawxa. Nowina, Mikołaja Bojnara. Działosza, Wolezka Rokutowicza. Kopacz, Getowta, Rola, Dangiela, Srokomla, Jakóba Mingela. Kot morski, Wojznara Wilkolewicz. Powala, Jerzego Sangawa. Pomian, Saka. Doliwa, Načka, Szarza, Twerhuta. Dołęga, Monstwidla. Bogorya, Stanisława Wissinga. Janina, Wojssyma Daniejkowicza. Bychawa, Monstolda. Świnka, Andrzeja Dewknetowicza. Kolda, Mini

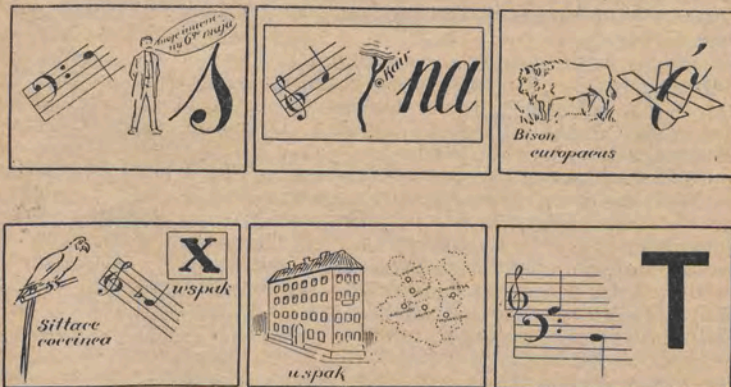
munda Sesnikowicza, Sulima, Radziwiłła (Rodywyl). Nałęcz, Koczana. Łódzia, Mikusza. Jelitowie, Gerduta. Korczakowie, Czupę. Biała, Wojdyła Kuszolowicza. Wężyk, Koncana Sukkowicza. Ciołek, Jana Gwilda. Godziemba, Stanisława Butowtowicza. Osmoróg czyli Gieralt, Surgutesa z Reszkimu i t. d. Tych przeto herbów, klejnotów i godeł rzeczni szlachta, panosza i bojarowie ziemi Litewskiej, na teraz i na przyszłość, w potomne czasy i na każdym miejscu, swobodnie używać mają, tak jako ich szlachta królestwa Polskiego sama zwykle używa. Aby zaś wszystkie wyżej opisane ustawy miały tem większą moc i pewność, pismo niniejsze rozkazaliśmy pieczęciami naszemi utwierdzić. (Podpisy.)

Działo się w Horodle nad rzeką Bugiem, na sejmie czyli zjeździe powszechnym, dnia drugiego miesiąca Października, roku Pańskiego tysięcznego czterechsetnego trzynastego. Wydane jest niniejsze pismo przez wielbnego w Chrystusie Ojca Wojciecha biskupa Krakowskiego, kanclerza wielkiego królestwa Polskiego, uprzejmie nam miłego. Pisane zaś ręką Ciołka, kanonika Sandomierskiego, naszego sekretarza."

(Jana Długosza, kanonika krakowskiego, *Dziejów polskich ksiąg dwanaście. Tom IV, str. 141—147.*)

Rebusy do nagrody.

Chronologia do biografii Księcia Józefa Poniatowskiego.

▽▽▽▽

Ks. JÓZEF PONIATOWSKI.

Rok 1763. Dn. 7 maja urodził się w Wiedniu.

Roku 1777 na manewrach pod Pragę przedstawił cesarzowi Józefowi II, który go zachęcił do służby wojskowej.

Roku 1778 po raz pierwszy odwiedza Warszawę.

Roku 1779 powtórnie przywieziony do Warszawy i pomimo młodocianego wieku wprowadzony w świat towarzyski i dworski.

Roku 1780 zaliczony do armii austriackiej, jako porucznik konsystującego w Czechach II regimentu karabinierów imienia W. Ks. Franciszka Toskańskiego.

Tegoż roku występuje jako zastępca Stanisława Augusta w ceremoniach żałobnych w Wiedniu z powodu zgonu Maryi-Teresy.

Roku 1781 we wrześniu posunięty na stopień rotmistrza *en second*.

Roku 1782 w styczniu na dowódcę szwadronu.

Roku 1784 posunięty na majora.

Tegoż roku odkomenderowany do formowanych w Galicji dywizyonów ułańskich, zostaje dowódcą rekrutów polskich.

Roku 1785 awansowany na drugiego podpułkownika.

Roku 1786 zostaje pierwszym podpułkownikiem, jesienią przechodzi do pułku szwoleżerów imienia Józefa II. Za pobytu w Warszawie obdarzony wstęgą św. Stanisława, następnie Orła Białego.

Roku 1787 wezwany z Wiednia do Warszawy, towarzyszy królowi na zjazd z cesarzową Katarzyną II.

Roku 1788 mianowany doraźnie na czas kampanii tureckiej adjutantem przybocznym cesarza Józefa.

Tegoż roku 24 kwietnia pod Sabaczem ciężko ranny w udo. W listopadzie posunięty na nadliczbowego drugiego pułkownika szwoleżerów cesarskich.

Rok 1789. Przechodzi do regimentu Modena armii czynnej na plac boju, skąd odwołany do kraju pod sztandar Rzplitej. 3 października mianowany generał-majorem wojsk polskich, został szefem gwardii pieszej i członkiem deputacji do ułożenia regulaminu wojskowego.

Rok 1790. Obejmuje dowództwo IV dywizji braclawskiej, następnie i kijowskiej, z kwaterą główną w Tulczynie.

Roku 1791 zdaje w obozie zastępstwo Kościuszcze i przybywa do Warszawy, gdzie bierze udział w urządzaniu wojska.

Roku 1792 posunięty na stopień generał-leitnanta. W początkach maja wyrusza na wojnę przeciwko armii rosyjskiej. Przeciwny sejmowi targowickiemu, naraża sobie króla, otrzymuje dymisyę z wojska i jedzie do Wiednia.

Roku 1793 wiedzie przymusowo życie bezczynnie, odwiedza Bruksellę.

Rok 1794. W styczniu zwraca Stanisławowi Augustowi wszystkie otrzymane ordera polskie. Wezwany przez tegoż króla, zaniepokojonego rewolucją, w początkach czerwca przybywa do

Warszawy i obejmuje komendę korpusu (po Mokronowskim), pobitego następnie przez Prusaków.

Rok 1795. Odsądzony przez cesarzową Katarzynę od sta-

POMNIK Ks. JÓZEFA PONIATOWSKIEGO W LIPSKU.

rośtw, jedzie do Wiednia, gdzie od cesarza Pawła I dochodzi go amnestya oraz niepożądana przezeń nominacya na generał-leitnanta jazdy i szefa pułku kirasyerów. Pozostaje w Wiedniu.

Rok 1798. Jedzie do Petersburga po śmierci stryja Stanisława Augusta dla załatwienia zawikłanych spraw spadkowych, skąd w lecie przybywa do Warszawy, uciskany podatkami spadkowymi i kłopotany moralnie przez rząd pruski. Do końca rządów pruskich w Warszawie pędzi życie człowieka prywatnego, mieszka w pałacu pod Błachą.

Rok 1806. Po ucieczce Prusaków obejmuje opiekę nad bezbronną Warszawą i powraca na arenę publiczną. Mając przywróconą przez Murata rangę generała-leitnanta, tworzy sztab i przystępuje do organizacji wojska.

Rok 1807. Bliżej poznany przez niedowierzającego mu do tej pory Napoleona, dekretem ustanawiającym komisję rządzącą warszawską mianowany dyrektorem wojny, zarazem zostaje dywizjonerem, postawionym obok Zajączka i Dąbrowskiego w zależności od sztabu Napoleona. Zajęty gorliwie urządzaniem wojska, doznaje przykrości od komisji rządzącej, oraz niesubordynacyi faktycznie podwładnych sobie niektórych generałów. Knowania i intrygi omal nie pozbawiają go stanowiska dyrektora wojny; poparty przez Talleyranda, odzyskuje przychylność Napoleona, utrwała się na tem stanowisku i otrzymuje orla złotego legii honorowej. Jedzie do Drezna i uczestniczy przy nadaniu konstytucyi tworzonemu Księstwu Warszawskiemu.

Rok 1808. Obejmuje całkowite dowództwo wojska polskiego, tworzy korpus weteranów, reguluje sprawy poboru wojskowego i t. d.

Rok 1809. Armia austriacka wkracza niespodziewanie pod Warszawę. Poniatowski na czele armii nierównie słabszej d. 19 kwietnia stacza walkę pod Raszynem, robi odwrót z honorem, agituje wśród Polaków galicyjskich i pod zaborem pruskim i zjednywa ich sprawie. Pomnożywszy armię w czwórnaśób, sprawia, iż Austriacy, zaskoczeni niespodziankami, opuszczają Warszawę. Następnie po zajęciu Galicji wraz z armią obserwacyjną rosyjską staje w Krakowie. Za kampanię z tego roku ks. Poniatowski otrzymuje od Napoleona złotą szablę honorową, godność wielkiego oficera legii honorowej oraz donację w dobrach narodowych, zdobytych w Galicji.

Lata 1810 i 1811 upływają na przygotowaniach do wiszącej w powietrzu wojny Napoleona z Rosją.

Rok 1812. Rozpoczyna się wojna. Poniatowski otrzymuje naczelne dowództwo korpusu 5-go, złożonego z pułków polskich, i po świeżo przebytej chorobie wyrusza w pole. Po usunięciu przez Napoleona króla Hieronima, Poniatowski obejmuje tymczasowe dowództwo nad prawem skrzydłem Wielkiej Armii. Wyróżnia się walecznością pod Smoleńskiem, wsławia armię polską, następnie pod Czarykowem, przyczem jednak Polacy ulegają zdziśiatkowaniu. Ciężko poszwankowany pod Wiaźmą, zdaje komendę Zajączkowi i towarzyszy odwrotowi armii, jadąc kareta.

Rok 1813. Po srogiej klęsce Francuzów, gdy Rosja sprzy-

mierza się z Europą przeciwko odosobnionej Francji, ks. Poniatowski, strapiony postanowieniami działaczy, którzy osłabione i bezbronne miasto chcą poddać nieprzyjacielowi, dnia 5 lutego

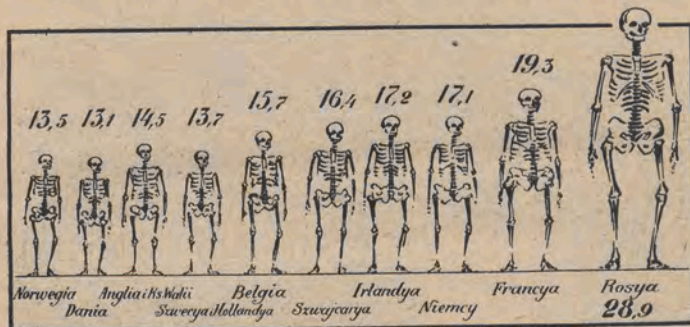

POMNIK Ks. JÓZEFA PONIATOWSKIEGO W HOMLU.

opuszcza Warszawę po raz ostatni. W Krakowie zgromadza siły już napierany przez Austriaków i pod okiem armii rosyjskiej Sackena, narażony na zgubę. Nęcony przez przyciągających go

ku sobie nieprzyjaciół, opuszczony przez swoich, osaczony ze wszech stron, postanawia w imię „honoru” i „sumienia” pozostać przy Napoleonie i rusza z 21.000 swoich do Saksonii. W Zittau zaopatruje wojsko w mundury i amunicję. W Dreźnie otrzymuje tę samą rangę co marszałek. Następnie walka Francuzów z koalicją. 12 października, przyparty do Plessy i Elstery, lekko ranny pika, 15 t. m. mianowany marszałkiem Francji, 16-go na czele swego korpusu VIII zdobywa sukcesy, 17-go biwak, 18-go dzień najgorętszy, Polacy zaścielają pole trupami, 19-go października po wysadzeniu przedwczesnem pobitych, czyniących odwrót przez Francuzów, mostów na Plessie, odcięty od nich, ranny kilkakrotnie, z dumą odpycha myśl towarzyszyów o poddaniu się, skacze wraz z koniem w nurty Elstery i ginie wzniosłą śmiercią żołnierza, który o odzyskanie kraju własnego walczył do ostatka.

Śmiertelność w rozmaitych państwach Europy.

Stosunek tu przytoczony został poczerpany z wykazów za rok 1909. Sprawozdania urzędowe o stanie zdrowia ludności w państwie rosyjskim bywają ogłaszane przez główny zarząd lekarski jedynie raz na dwa lata, gdy w innych państwach są publikowane corocznie. Cyfry dotyczące państwa rosyjskiego pochodzą z wykazów, ogłoszonych w „Wiadomościach Oboz. Hygieny” w r. 1911. Tabliczka powyższa wskazuje, iż śmiertelność w Rosji wciąż jeszcze jest dwakroć większa, niż jaką notują w Szwajcarii, Norwegii, Anglii, Danii, Belgii, Niemczech itd.

Głównymi przyczynami śmiertelności w Rosji bywają choroby epidemiczne, jak: cholera, dżuma, tyfusy i in., pochłaniające liczne ofiary.

Znakomici literaci i uczeni polscy z ubiegłej doby.

Albertrand Jan Chrzyciel ur. w Warszawie 1731 † tamże 1808. Historia Rzymska, Dzieje Polski, Dzieje Królestwa Polskiego i in.

Aleksandrowicz Jerzy, botanik 1819 w Komiejszkach † 1859. O budowie i rozwoju słuźowców. O chorobie pszenicy.

Anczyk Wład. Ludwik, ur. 1824 w Wilnie † 1883 w Krakowie. Chłopi-Arystokraci, Łobzowanie, Emigracja chłopska.

Armiński Fr. ur. 1789 w Tymbarku † 1848 w Warszawie. Krótki rys historii astronomii, Aberacja światła i in.

Asnyk Adam (El...y) poeta. Gałązka heliotropu. Cola Rienzi, Kiejstut i in.

Bałucki Michał ur. w Krakowie 1837 † tamże, liczne powieści i komedye.

Bandtkie Jerzy Samuel ur. 1768 w Lublinie † 1835. Słownik Polsko-Niemiecki, Historia Drukarni na Litwie. Rozprawy hist.

Bandtkie Steżyński Jan 1783 w Lublinie † 1846 w Warszawie. Liczne dzieła historyczne.

Barłoszewicz Julian ur. 1821 w Białej Podlaskiej † 1870 w Warszawie. Liczne dzieła historyczne.

Bentkowski Feliks ur. 1781 † 1852 w Lubartowie, historyk.

Bielski Marcin ur. 1495 we wsi Biała w sieradzkim † 1575 tamże. Pierwszy kronikarz polski. Kronika wszystkiego świata Sen majowy i in.

Biernacki Mikołaj (Rodoć) ur. 1836 w Zieleńcach † 1901 w Krakowie. Znakomity satyryk.

Bliziński Józef 1827 w Warszawie † 1893 w Krakowie, komedye: Marcowy kawaler, Pan Damazy i in.

Bogusławski Wojciech, twórca sceny polskiej, pisarz dram. 1757 † 1829 w Glinnie. Cud mniemany czyli Krakowiacy i Górale. Henryk VI na łowach.

Brodziński Kazimierz 1791 w Królówce † 1835 w Dreźnie. Rozprawa O klasyczności i romantyczności, poematy: Wiersz i in.

Brzozowski Karol 1821 w Warszawie † 1904 poezye Malek, Ognisty lew i in.

Chmielowski Piotr 1848 w Zawadyńcach † 1904 w Zakopanem. Krytyki i rozprawy literackie.

Cieszkowski August filozof i ekonomista 1814 na Podlasiu † 1894.

Czajkowski Michał (Sadyk Pasza). 1808 w Hilczyńcu † 1886 w Borkach. Powieści kozackie, Wernyhora, Kirdżali i in.

Długosz Jan 1425 w Brzeźnicy Sieradzkiej † 1455. Żywot św. Stanisława. Spis posiadłości duchowieństw krakowskich i in.

Domejko Żegota 1801 † 1899 w San-Jago, mineralog i geolog. Traktat Probierczy, Araukania i in.

Drużbacka Elżbieta 1693 w Wielkopolsce † 1765. Życie króla Dawida, Wiosna, Pochwała lasów i in.

Dutkiewicz Walenty 1798 † 1882 w Warszawie, ucz. prawnik. Prawo hipoteczne w Król. Pol.

Dygasiński Adolf 1839 w Niegołowicach † 1902 w Warszawie, pedagog i nowelista. Pedagogika. Beldonek, Listy z Brazylii.

Estreicher Karol 1842 † 1905 Bibliografia polska od r. 1800 do 1862.

Faleński Felicyan ur. 1825 † 1911 w Warszawie. Syn Gwiazdy. Odgłosy z gór, Altea i in.

Fredro hr. Aleksander 1793 w Suchorowie † 1876 we Lwowie. Komedy: Zemsta za mur graniczny, Pan Jowialski, Pan Geldhab i wiele innych.

Fredro Jan Aleks., syn poprzedniego. urodz. we Lwowie 1829 † 1891 w Siemianicach. Komedy: Consilium facultatis. Wielkie Bractwo i in.

Garczyński Stefan, nr. 1806 w Kosnowie † 1833 w Avignon. Poematy: Waclaw, Pieśni obozowe i in.

Gaszyński Konstanty ur. 1809 w Jeziorach † 1866 w Aix. Pieśni pielgrzyma. Sielanka młodości.

Gieysztor Jakób 1827 w Madeksach † 1897 w Warszawie, bibliograf i zbieracz.

Girszowt Polikarp 1827 † 1877 w Warszawie, znakomity chirurg, red. Biblioteki umiejętności lekarskich.

Gloger Zygmunt 1845 w Kamionce † 1910 w Warszawie, etnograf, archeolog. Księga rzeczy polskich. Skarbiec strzechy naszej i inne.

Godebski Cyprian 1775 na Polesiu † 1809 pod Raszynem. Wiersz do legionistów polskich, Dekada legionów.

Golebiowski Łukasz 1773 w Pokośnie † 1849 w Kazimierzówce. Ubiory w Polsce. Domy i Dwory, Gry i Zabawy.

Gorecki Antoni 1787 w Wilnie † 1861 w Paryżu. Duma o generale Grabowskim. Liczne poezye.

Gostawski Maurycy 1805 na Podolu † 1834 w Stanisławowie. Tęsknota. Wesele podolskie.

Goszczyński Seweryn 1803 w Ilińcach † 1876 we Lwowie. Król zamczyska, Trzy struny, Straszny strzelec.

Górnicki Łukasz 1527 w Oświęcimiu † 1603. Droga do zupełnej wolności. Rozmowa o elekcyi i in.

Helcel Ant. Zygm. 1808 w Krakowie † 1870 we Lwowie, prawnik, historyk i archeolog. Rys postępu prawa karnego. O kłasztorze jędrzejowskim i in.

Hoffmanowa Klementyna z Tańskich 1798 w Warsz. † 1845 w Passy. Pamiętka po dobrej matce. Święte niewiasty.

Hube Romuald 1803 † 1890 w Warszawie. Znakomite dzieła prawnicze.

Ilnicka Marya † 1895 w Warszawie. Komedia Kto winien, pow. Za szczęściem i in.

Jachowicz Stanisław 1796 w Dzikowie † 1857 w Warszawie. Bajki, Powiastki.

Jurkiewicz Karol 1822 w Wólce Zawieprzyckiej † 1909 w Warszawie, przyrodnik.

Kaczkowski Zygmunt 1826 w Bereźnicy † 1896. Murdelio, Solalis, Marianus. Grób Nieczui i in.

Kalinka Waleryan 1826 † 1886 ks. historyk. Jaką była dawna Polska, Galicya i Kraków pod panowaniem austriackim i in.

Karłowicz Jan 1836 w Suborsowiczach † 1903 w Warszawie, uczony, prace historyczne i filozoficzne.

Karpiński Franciszek 1741 w Hołoskowie † 1825, poeta, hymny: Kiedy ranne wstają zorze, Wszystkie nasze dzienne sprawy i in.

Kenig Józef, znakomity dziennikarz, 1821 w Płocku † 1900 w Warszawie. Nowe prądy w literaturach zachodnich.

Kitowicz Jędrzej 1728 † 1804, historyk. Pamiętniki.

Klonowicz Fabian Sebastyan (Acernus) 1551 w Sulmierzyczach † 1603 (?) w Lublinie. Poematy: Roxolana. Zale na śmierć Jana Kochanowskiego i in.

Kniażnin Franciszek 1750 w Witebsku † 1807 w Końskowoli. Poeta. Bajki, Erotyki, Carmina i in.

Kochanowski Jan 1530 w Sycynie † 1584. Znakomity poeta: Treny na śmierć Urszulki, Fraszk i in.

Kochowski Hieronim Wespazyan 1630 (?) w Gaju † 1699. Dzieła historyczne i poetyckie.

Kollqatj Hugo 1750 w Niecisławicach † 1812 w Warszawie. Pisarz i działacz polityczny. O sukcesyi tronu w Polsce. Mowy i in.

Kondratowicz Ludwik (Władysław Syrokomla) 1822 w Smolhowie † 1862 w Wilnie. Poematy: Śmierć słowika. Owidyusz na Polesiu, zbiory poezyi.

Konopnicka Marya 1846 † 1910, znakomita poetka. Pan Balcer w Brazylii. W piwnicznej izbie i in.

Kopezyński Onufry 1735 w Czerniowie † 1817 w Warszawie. Znakomity znawca języka polskiego, Gramatyka polskiego języka.

Kopernik Mikołaj 1473 w Toruniu † 1543, genialny astronom. Dzieła astronomiczne.

Korzeniowski Józef 1797 w Brodach † 1863 w Dreźnie. Powieści: Żydzi, Spekulant, Kollokacya i in.

Kraków Paulina 1813 w Warszawie † 1882. Pamiętniki młodej sieroty, Niespodzianka, Branka Tatarska.

Krasicki Ignacy 1735 w Dubiecku † 1801 w Berlinie. Bajki, Satyry są poetyckimi dziełami.

Krański Zygmunt 1812 w Paryżu † 1859 tamże. Nieboska Komedia. Agay Han, Poezye pośmiertne.

Kraszewski Józef Ignacy 1812 w Warszawie † 1887 w San Remo. Powieści, rozprawy literackie. Najpłodniejszy i genialny powieściopisarz polski.

Kremer Józef, filozof, 1806 w Krakowie † 1875 tamże. Fenomenologia ducha. Wykład systematyczny filozofii i in.

Kromer Marcin 1512 w Bieczu † 1589. Kroniki i rozprawy historyczne i prawnicze po łacinie.

Lelewel Joachim 1786 † 1861 w Warszawie, znakomity historyk. Historia Polski i in.

Lenartowicz Teofil 1822 w Warszawie † 1893 we Florencji. Poezye: *Lirenka*, *Wiochna*, *Sowiński* i in.

Linde Samuel 1771 w Toruniu † 1847 w Warszawie. Słownik języka polskiego.

Laguna Stosław 1833 † 1900. Dwie Elekcy. Pierwsze wieki kościoła polskiego. O pochodzeniu szlachty polskiej.

Lepkowski Józef 1826 † 1894 w Krakowie. Starożytności Krakowa. Broń w Polsce. Tajne listy Zygmunta Augusta.

Luszczewska Jadwiga (Deotyma) 1840 † 1908 w Warszawie. Polska w pieśni. Improwizacje i Poezye.

Maciejowski Wacław Aleksander 1793 w Kalwarii † 1883 w Warszawie. Pamiętniki w dziejach słowian. Polska do połowy XVII w. i inne.

Magnuszewski Dominik 1810 w Ustaniu † 1847. Poematy: *Wołoszczyzna*, *Młodzieniec*, komedye, dramaty.

Malczewski Antoni 1793 † 1826 w Warszawie. Słynny poemat „*Marya*”.

Mickiewicz Adam 1799 w Nowogródku † 1855 w Konstantynopolu. Genialny poeta. *Pan Tadeusz* *Konrad Wallenrod*, *Dziady* i wiele in.

Modrzewski Andrzej 1503 † 1570 (?) Dzieła filozoficzne i teologiczne.

Morawski Franciszek 1785 w Pudliszkach † 1861. Poezye: *Dworzec mojego dziadka*, *Bajki*.

Muczkowski Józef 1795 † 1858. Gramatyka języka polskiego.

Naruszewicz Adam 1733 w Pińsku † 1796 w Janowie. Poezya: *Głos umarłych*, *Ody*, tragedia *Tankred* i in.

Niemcewicz Julian Ursyn 1758 w Skokach † 1841 w Paryżu. Tragedya *Władysław pod Warną*, *Śpiewy historyczne*.

Norwid Cyprian 1825 w Warszawie † 1883 w Paryżu. Znakomite utwory poetyckie..

Odyniec Antoni Edward 1804 w pow. oszmiańskim † 1885 w Warszawie. *Felicyta*, *Barbara Radziwiłłówna*, Poezye.

Orzeszkowa Eliza 1842 w Milkowszczyźnie † 1910 w Grodnie. Powieści: *Meir Ezofowicz*, *Eli Makower*, *Pompalińscy* i in.

Osiński Aloizy 1770 w Sandomierskiem † 1842 w Olyce. Słownik pisarzy polskich, Słownik mitologiczny.

Osiński Ludwik 1775 w Kocku † 1838. Na cześć Kopernika, *Andromeda*.

Paprocki Franciszek 1723 † 1790. Dzieła historyczne: *Domowe wiadomości polskie*, *Dzieje pretendentów korony angielskiej* i in.

Pawiński Adolf 1840 w Zgierzu † 1896 w Grodzisku. Historyk. *Polabscy słowianie*. W sprawie narodowości Kopernika i w. in.

Pietkiewicz Antoni (Adam Pług) 1824 w Zamościu w pow. śluskim † 1903 w Warszawie. Powieści *Oficyalista*, *Duch* i *krw* i w. in.

Pląskowski Włodzimierz 1835 † 1899 w Warszawie. Redaktor „*Kuryera* *świętecznego*”, satyryk.

Pol Wincenty 1807 w Lublinie † 1872 w Krakowie. Poematy: *Pieśni Janusza*, *Pacholę hetmańskie* i in.

Prószyński Konrad (Kazimierz Promyk) 1851 w Mińsku Litewsk. † 1908 w Warszawie, pieśniarz ludowy, redaktor „*Gazety* *świętecznej*”.

Prusakowa Seweryna 2 do voto *Duchińska*, 1827 w Koszajcu † w Paryżu. *Dzieje Węgier*, *Sebastyan Klonowicz* i in.

Przybylski Zygmunt 1856 † 1909 w Warszawie. Komedye: *Wicek* i *Wacek*, *Ptaki niebieskie*, *Dwór we Włodkowicach* i in.

Rastawiecki Edward 1805 w Nowosiolkach † 1874. Monografia dawnej Polski, Słownik malarzy polskich.

Rzętkowski Stanisław 1843 † 1897 w Warszawie. *Livia Quintilla*, Poezye.

Sabowski Władysław (Wolody Skiba) 1837 † 1888 w Warszawie. Powieści: *Kwiat z Sumatry*, *Rodzina Orskich*, poezye.

Sarbiewski Maciej 1595 w Sarbiewie pod Płockiem † 1640 w Warszawie. *Wierszopis łaciński*.

Siemieński Lucyan 1809 w Kamiennej Górze † 1878. Przełożył „*Rękopis królowy*”, poezye i krytyki.

Skarga Piotr Paweł 1536 w Grójcu † 1612 w Krakowie. *Kazania*.

Słowacki Juliusz 1809 w Krzemieńcu † 1849 w Paryżu. *Anhelli*, *Kordyan*, *W Szwajcaryi*, *Mazepa*, *Balladyna*.

Sobieszczański Franciszek 1814 w Bychowie † 1878 w Warszawie. *Historia Warszawy*.

Sowiński Leonard 1831 † 1887. Zbiory poezji.

Staszczyński Stanisław 1755 w Pile † 1826 w Warszawie. *Przestrogi dla Polski*, *O statystyce Polski* i w. in.

Stebelski Włodzimierz 1848 w Magierowie † 1893 w Warszawie. Poemat *Roman Zero* i in.

Sulimierski Filip 1843 w Sieradzu † 1885 w Warszawie. Wydawał pomiędzy innymi Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego.

Supiński Józef 1804 w Romanowie † 1893. *Morsztyn* i *Regulus*, *Arcer*, *Tatary*.

Szajnoch Karol 1818 w Komarnie † 1868 we Lwowie. Liczne dzieła historyczne.

Szaniawski Klemens 1849 w Lublinie † 1898 w Otwocku. Powieści: *Pajaki*, *Laciarz*, *Suma na Kocimbrodzie* i in.

Szujski Józef 1835 w Tarnowie † 1883 w Krakowie. Dramat *Halszka z Ostroga*. Prace historyczne: *Dzieje literatury ludów niechrześcijańskich* i in.

Szymanowski Wacław 1821 † 1886 w Warszawie. Dramaty: *Sędziwój*, *Salomon*, poezye, krytyki.

Śniadecki Jan 1756 w Żninie † 1830. Dzieła matematyczne, filozoficzne i in.

Śniadecki Jędrzej 1768 † 1838. Początki chemii. Teoria jestestw organicznych.

Trejdosiewicz Jan 1834 † 1900 w Warszawie. Prace z zoologii i geologii.

Trembecki Stanisław 1730 † 1812. Liczne poezye, wiele ulotnych.

Trenowski Bronisław 1807 w Kopciach † 1869 we Fryburgu. Znakomity filozof: *Chowanna*, *Myśliwi* i in.

Tymowski Kantorbery 1790 w Kaliszu † 1854 w Bordeaux. Utwory wierszowane: *Oda do brzucha*. Na zgon *Kościuszki*. *Dumania żołnierza polskiego na wałach Saragossy*.

Ujejski Kornel 1823 w Beremnianach † 1897 w Cholojewie. Znakomite poematy: *Pieśni Salomona*, *Tłomaczenia Szopena*.

Urbański Aureli 1844 we Lwowie † 1901. Utwory sceniczne: *Podłotek*, *Aktorka*. Poematy: *Manfred*, *Szare ptasze*.

Wasilewski Edmund 1814 † 1846. Poezye: *Dziecię szalu*, *Krakowiaki*, *Katedra na Wawelu*.

Węgierski Kajetan 1755 † 1787 w Marsylii. Cięty a głośny swego czasu wierszopis.

Wężyk Franciszek 1785 w Witulinie pod Białą Siedlecką † 1862 w Krakowie. Tragedye: *Gliński*, *Barbara Radziwiłłówna*, *Bolesław Śmiały* i in.

Wilczyński Albert 1829 † 1900. Kłopoty starego komendanta. *Nasze dzieci*. *Stary sługa* i in.

Wilkoński August 1805 w Kąkolewie † 1852 w Siekierkach. *Ramoty* i *ramotki*.

Witwicki Stefan † 1847 w Rzymie. Ballady, romanse, poezye ulotne.

Woronicz Jan Paweł prymas Królestwa Polskiego 1757 † 1829 w Wiedniu. Poematy: *Bolechowicz*, *Sybilla* i in.

Wójcicki Kazimierz Władysław 1807 † 1879 w Warszawie. *Zarysy domowe*, *Społeczność Warszawy*, *Powązki* i in.

Wujek Jakób, 1540 w Wągrowcu † 1597. Znakomity kaznodzieja. Autor dzieł religijnych.

Wyspiański Stanisław 1869 † 1907 w Krakowie. *Wesele*, *Meleager*, *Kłątwa*, *Kazimierz Wielki*, przytem znakomity malarz.

Zablocki Franciszek 1754 na Wołyniu † 1821. Komedye: *Fircyk w zalotach*, *Sarmatyzm*.

Zacharjasiewicz Jan 1825 w Radzyminie. Powieści. *Dzieje Ideału*, *Opinia parafialna*, *Marek Poraj* i in.

Zagórski Włodzimierz (Chochlik) 1834 w Galicyi † 1902

w Warszawie. Poemat: *Król Salomon*. Powieść: *O własnych siłach*, *Wybór poezyi*.

Zaleski Józef Bohdan 1802 w Bohaterce † 1886 w Villepreux. Poematy: *Duma o Kosińskim*, *Śpiew poety*, wiele znakomitych poezyi.

Zan Tomasz 1796 na Litwie † 1855. Powieść: *Koteczka*, poezye.

Zieliński Gustaw 1809 w Markowicach † 1881 w Skępem. Poemat *Kirgiz*, *Stepy*.

Zmorski Roman 1824 † 1867. Poematy: *Lesław*, *Wieża siedmiu wodzów*, *Królewicz Marko* i in.

Żmichowska Narcyza 1819 † 1876 w Warszawie. Poezye: *Burza*, *Poganka*, *Książka pamiątek* i in.

Żółkowski Alojzy Gonzaga 1777 † 1822 w Warszawie, znakomity komik, autor *Momusa* i *Potpourri*.

Najznakomitsi malarze.

Nazwisko, daty urodzenia i zgonu, tytuły najważniejszych dzieł i miejsc ich znajdowania się.

GRECYA.

Zeuxis 470 przed Nar. Chr. *Helena* w kąpieli, freski. — *Parhasius* z Efezu 420 przed N. Chr. Portrety Ateńczyków. — *Apelles* z Efezu 305 przed N. Chr. *Afrodyta* z *Anadiomenu*.

SZKOŁA WŁOSKA.

Cimabiusz Jan 1240—1300. *Matka Boża* i *Jezus w Asyżu*, *Matka Boża z Dzieciąciem Jezus* w S-ta M. *Nuvella*, *Florencya*.

Giotto Ang. 1266—1337. Freski. *Florencya*. *Padwa*. Św. *Franciszek* z *Asyżu*.

Orcagna Andrea 1308—1368. Sąd ostateczny, *Raj*, *Piekło*. *Florencya* *St. M. Nuvella*.

Fra Angelico 1387—1455 *Ukoronowanie Dziewicy*, *Freski*, Św. *Marek* w *Wenecyi*.

Masaccio 1401—1428. *Adam i Ewa*, Św. *Piotr*, *Florencya*; *Freski* w *Prado*.

Lippi Filippo 1406—1460. *Chrystus pomiędzy mędrkami*. *Ukoronowanie Św. Dziewicy*, *Florencya*.

Giorgio Bellini 1427—1516. *Dziewica na tronie*. Św. *Zachariasz*, *Bachantka*. Tryptyk. *Wenecya*. *Frari*.

Manegna Andrea 1431—1506. Ukrzyżownie. Rodzina Ludwika Gonzagi, Parnas, Zamek w Mantui.

Boticelli Sandro Filip. 1447—1510. Pokłon Magów, Matka Boża z Dzieciątkiem, Cud Mojżesza, Akademia we Florencji.

Perugino (Pietro Vanucci) 1446—1523. Opuszczenie do Grobu. Wieczera Pańska, Adoracja, Freski, Cambio.

Leonardo da Vinci 1452—1519. Wieczera Św. Gioconda (skradziona z Luwru w Paryżu), Matka Boża z Dzieciątkiem i Św. Anna.

Francja (Raibolini) 1450—1517. Św. Sebastyan, Freski, w Bolognii.

Michał Aniol (Buonarrotti) 1475—1564. Wojna w Pizie. Sąd Ostateczny Rodzina Św., Kaplica Sykstyńska w Rzymie.

Coreggio 1474—1534. Zwiastowanie, Św. Hieronim, Św. Jan Ewangelista. Parma.

Ghirlandajo 1449—1494. Freski w kościele S-ta Maria Nuova. Florencja.

Giorgione 1478—1511. Zgon Chrystusa, Salome. Mojżesz, uderzający w skałę. Katedra w Castelfranco.

Benozzo 1420—1498. Freski w pałacu Riccardi. Florencja.

Carpaccio 1478—1522. Św. Jerzy (degli schiavoni) Wenecja.

Tycjan 1477—1576. Miłość św. i Miłość profana, Pałac Borghese, Rzym, Zwiastowanie. Dziewica z Dzieciątkiem, Diana i Akteon, Portrety, Wieczera św.

Tintoretto 1512—1594. Ukrzyżowanie, Zuzanna w kąpielu, Sąd ostateczny, Portret własny i t. d. Wenecja.

Rafaël Sanzio 1483—1520. Rodzina Św., Św. Michał, Dziewica z Foligno, Freski w loggiach, Watykan.

Veronese 1530—1588. Gody w Kanie Galilejskiej, Luwr, Lot z córkami, Apoteoza Wenecji, Wypoczynek u Szymona.

Andrei del Sarto. Freski w kośc. św. Anuncjaty we Florencji.

Salvator Rosa 1615—1673. Św. Hieronim, Hero i Leander. Zgon Sokratesa. Krajobrazy, pałac Pitti, Florencja.

Tiepolo 1693—1770. Freski w pałacu arcybiskupim Wüzburgu.

Canaletto. 1697 — 1768, Krajobrazy w Windsorze.

FRANCYA.

Froquet Jan 1415—1480. Miniatury w muzeum Chantilly.

Cousin Jan 1409—1590. Witraże. Sąd Ostateczny, Ewa, Pandora, portrety.

Clouet Franciszek 1510—1572. Karol IX, Luwr, Elżbieta Austriacka, Henryk II i in.

Poussin Mikołaj 1594—1665. Śmierć Germanicusa. Zdobywanie Jerozolimy. Porwanie Sabine Taniec Bachantek. Nationalek, Galery, Londyn.

Watteau Antoni 1684—1721. Wylądowanie na Cyterze, sceny pasterskie. Berlin.

Boucher Franciszek 1703 — 1770. Trzy Gracye, Kąpiel Dyany, Wenus u Wulkanu, Luwr.

Greuze Ludwik 1748 — 1825. Bonaparte w górach św. Bernarda, Horacyusze, Chrystus, Luwr.

David Ludwik 1748 — 1825. Bonaparte w górach św. Bernarda, Horacyusze, Chrystus, Luwr.

Corot Kamil 1796—1879. Córki Lota, Gwiazda Wieczorna, Taniec Nimf, Krajobrazy. Luwr.

Delaroche Paweł 1797—1856. Zamordowanie ks. Guise, Dzieci Edwarda, Cromwell nad zwłokami Karola I, Luwr.

Delacroix Eug. 1799—1863. Dante, Zdobywanie Konstantynopola, Bitwa pod Tailleburgiem. Luwr.

Meissonier Ernest 1812—1895. Gra w szachy, Solferino. Czytanie u Diderota. Luwr.

Millet Jan Franciszek 1815—1875. Angelus, Siewca, Zbiór ziemniaków. Luwr.

Courbet Gustaw 1810 — 1877. Pogrzeb w Ornans, Mężczyzna z fajką, Tłuczenie kamieni. Luwr.

Bonheur Róża 1822—1899. Targ na konie, Orka, Z Oweronii.

Puvis de Chavannes Piotr 1824—1898. Ubogi rybak. Freski w Panteonie, Pokój i wojna.

Gerome Leon 1824—1904. Walka kogutów. Golgota.

Bougereau Wiliam 1825 — 1905. Kain i Abel, Powrót z pola, Wiek Złoty. Narodziny Wenery.

Manet Edward 1833—1883. Smaczny kufel, Olimpia, Śniadanie na łące. Luwr.

FLANDRYA.

Van Dyck Jan 1386—1441. Adoracja. Pokłon magów.

Hemmling Hans 1425—1499. Narodziny, Zmartwychwstanie, Św. Katarzyna.

Breughel „Piotr Starszy”, 1525 — 1569. Taniec wieśniaków. Muzeum w Darmsztadzie.

Gols Hugo van der 1435—1482. Tryptyk, Gal. Uffizi, Florencja.

Bouts 1400—1475. Wieczera Pańska. Św. Piotr, Louvain.

Weyden Roger van der 1400—1464, Tryptyk. Sąd ostateczny, szpital w Beaume.

Metzys Quentin 1466—1530. Męczeństwo świętego Jana Bapt. i Św. Jana Ewangelisty, Opuszczenie Chrystusa do grobu. Tryptyk i in. Muzeum w Antwerpii.

Pourbris Franciszek II 1569—1622. Dwa portrety Henryka IV, Luwr.

Rubens Piotr Paweł 1577—1640. Zdjęcie z Krzyża, Katedra w Antwerpii, Chrystus pomiędzy łotrami, Pokłon Magów, Elias prorok i t. d.

Jordaens Jakób 1593—1678. Chrystus wypędzający przekupniów ze świątyni, Satyry, Chrystus pomiędzy mędrkami, Hold pasterzy. Muzeum w Antwerpii.

Van Dyck Ant. 1599—1641. Święty Sebastyan, Złożenie Chr. w Grobie, Dzieci Karola I. Muzeum w Turynie.

Teniers (młodszy) Dawid 1610—1694. Ślub Dawida Teniersa, w zbiorach Alfreda Rotszylda. Palacz, Wesele na wsi, Wnętrze karczmy, Kuszenie św. Antoniego.

SZKOŁA HOLENDERSKA.

De Leyde Łukasz 1494 — 1533. Ecce Homo, Tryptyk Sąd Ostateczny. Taniec. Muzeum w Lejdzie. Pokłon Magów.

Rembrandt (Hermanssoon van Ryn) 1608—1699. Patrol nocny. Muzeum królewskie w Amsterdamie. Pielgrzymi z Emaus, Tobiasz z rodziną, Dwaj filozofowie.

Hals Franciszek 1580—1666. Portret Wilhelma van Heythuysen. Lichtenstein, Wiedeń.

Ostade Adrian van 1610—1685. Scena w karczmie. Muzeum drezdeńskie.

Steen Jan 1626—1679. Uczta w oberży. Luwr.

Hoogh Piotr de. 1629—1677. Karciarze. Pałac Buckingham w Londynie.

Wermser Delfin 1632—1675. Mleczarka.

Cuyp Albert 1600—1691. Powrót, Krajobraz z rzeką, Kanał w Dordrechcie. Chrząst Eunice.

Ruydael Jakób 1628—1692. Łan zboża, Polowanie na jelenie, Wicher, Krajobraz leśny. Pałac Pitti we Florencji.

Meindert Hobbema 1638 — 1709. Młyn (Luwr), Myśliwy, Łas, Krajobrazy Holandyi, Młyn wodny.

Israels Józef, ur. 1824. Powrót przez zatokę, Wypoczynek, Samotnik. Muzeum królewskie w Amsterdamie.

SZKOŁA NIEMIECKA.

Dürer Albert 1451—1523. Trójca św. w Muzeum wiedeńskim, Adam i Ewa, Chrystus na krzyżu, Pokłon Magów, liczne portrety i sztychy.

Kranach (Łukasz de) 1472—1533. Wieniec z róż. Matka Boska z aniołami, Wieczerza Pańska, Portret Lutra, Melanchtona i w. in.

Holbein Hans 1497—1543, Taniec Zmarłych, Tyumf bogactwa, Tryumf ubóstwa, portrety i in.

Korneljus (Cornelius) Piotr de 1787—1867. Cykl „Nibelunghi”, Sąd ostateczny. Monachium.

Kaulbach Wilhelm 1805—1874. Dom obłąkanych, Amor i Psyche, Hunnowie, Freski w Nowym Muzeum w Berlinie.

SZKOŁA HISZPAŃSKA.

Morales Ludwik de 1509—1586. Głos boleści, Jezus niosący Krzyż, Scena w świątyni. Prado w Madrycie.

Elgreco Dominik Troto 1548—1625. Ucieczka w Chrystusie. Muzeum w Madrycie.

Ribeira Józef 1588—1656. Apostołowie, Męczeństwo św. Bartłomieja, Muzeum w Madrycie. Sylen i Satyry.

Zurbaran Franc. 1598—1662. Herkules przy pracy, Św. Hieronim, Św. Franciszek z Asyżu. Pinakoteka w Monachium.

Velasquez Rodryg de Silva 1599—1660. Poddanie się Bredy. Prado w Monachium. Las Meninas, Józef i Putyfara, Fabryka kobierców i in.

Murillo Stefan 1618—1682. Wizja św. Franciszka z Asyżu. Muzeum w Sewilli, Św. Antoni Padewski, Św. Tomasz z Ville-neuve, Babka z wnukiem, Kuchnia Aniołów i in.

Cano Alonso 1601—1667. Matka Boska z Dzieciątkiem (Muzeum w Madrycie), Osieł Balaama, Magdalena, Św. Benon.

Goya y Lucientes 1746 — 1828. La Maja, Rodzina Karola IV-go (Muzeum w Madrycie), Uwięzienie Chrystusa.

Fortuny Maryan. 1839—1874. Wybór modelu, Wesele hiszpańskie, Zbiory Carcano.

SZKOŁA ANGIELSKA.

Hogarth W. 1694—1764. Modne małżeństwo (Londyn, Galeria Narodowa), Libertyn, Typy i w. in.

Reynolds Joine 1723—1792. Wiek Niewinności (Gal. Nar. w Londynie, Wiek miłości, Dziewczyna z zarękawkiem i in.

Gainsborough Tomasz 1727—1788. Dziecię w zbożu (w Zbiorach ks. Westminsteru), Miss Graham, Wrota Domu wiejskiego, Pani Sheridan i in.

Raebuin H., 1756—1823. Portret syna, Lord Edwin, Lord Newton (Gal. Nar. w Londynie i Edyburgu).

Crane John (Crane Stary) 1769—1821. La Bruyère de Monseald (Gal. Nar. w Londynie).

Romney Jerzy 1734—1804. Pani Drummond Smith (Zbiory margrabiny de Northampton).

Morland Jerzy 1763 — 1802. Odpoczynek (Gal. Nar. lond.), Odjazd z oberży.

Lawrence Th., 1769—1830. Katon, Hamlet, portret Johna Angersteina. (Gal. Nar. w Londynie).

Burne-Jones Edward 1833—1898. Pieśń młodości. Merlin, Londyn.

Znakomici malarze polscy i ich wybitniejsze dzieła.

♦ ♦ ♦ ♦

Andriolli Michał Elwir ur. 1837 w Wilnie † 1893 w Nałęczowie. Ilustracya do „Pana Tadeusza”, „Lilli Wenedy”, „Starej Baśni” i t. d.

Bacciarelli Marcelli ur. w Rzymie 1731, nobilitowany w Polsce, † 1818, Kazimierz Wielki, przyjmujący prośby włościan. Ustanowienie akademii krakowskiej, Połączenie Polski z Litwą i w. innych.

Blank Antoni ur. 1785 w Olsztynie w Warmii † 1844 w Warszawie. Cenne portrety.

Breslauer Krystyan ur. 1805 † 1882 w Warszawie. Liczne widoki i krajobrazy.

Brodowski Józef ur. 1780 w Warszawie † 1853 w Krakowie. Sąd Ostateczny, Zamek Krakowski.

Brodowski Antoni ur. 1784 † 1832 w Warszawie. Gniew Saula, portrety.

Chlebowski Stanisław 1835 na Wołyniu † 1884. Sprzedaż niewolnicy, Tamerlan, Wit Stwosz.

Chodowiecki Daniel 1726 w Gdańsku † 1801. Rytownik i rysownik.

Czachórski Władysław 1850 w Lublinie † 1911. Klejnoty. Panna z kwiatami, Hamlet i in.

Czechowicz Szymon 1689 w Krakowie † 1775 w Warszawie. Obrazy religijne.

Gerson Wojciech 1831 † 1901 w Warszawie. Ubioru ludu polskiego, Apostolstwo germańskie, Esterka i in.

Gierdziejewski Ignacy 1826 † 1860 w Warszawie. Dżuma, Twardowski, Śmierć Baryczki.

Gieryski Maksymilian 1846 † 1874 w Reichenhall. Modlitwa Żydów, Pochód kawalerii i in.

Gieryski Aleksander 1852 † 1901 Gra w Mora, Plac opery w Paryżu.

Grottger Artur 1837 † 1867 genialny ilustrator: Wojna, Litwania i in.

Gryglewski Aleksander ur. 1833 w Brzostku † 1879 w Gdańsku. Wnętrza kościołów.

Hadziewicz Rafał, ur. 1806, w Zamku obrazy religijne.

Kaniewski Jan, 1809 w Krasilowie † 1869. Obrazy religijne i portrety.

Kokular Aleksander 1793 † 1846 w Warszawie. Edyp i Pe rykles. Zdjęcie z krzyża i in.

Kossak Juliusz w Wiśniczu 1824 † 1899. Bitwa pod Samosierą, Atak kawalerii i ilustracye.

Kostrzewski Franciszek 1826 † 1911 w Warszawie. Znakomity malarz typów i scen charakterystycznych.

Kotsis Aleksander 1836 † 1877. Niespodziana ulewa, Zmarowanie zarobku i in.

Lesser Aleksander 1814 † 1884 w Warszawie. Obrona Trębowli, Wanda.

Lipiński Hipolit 1846 w N. Targu † 1884 w Krakowie. Targ na Kleparzu, Kopanie kartofli, Procesya Bożego Ciała.

Löffler Leopold 1830 w Rzeszowie † 1898 w Krakowie. Powrót z jassyr, Po napadzie Tatarów.

Marszałkiewicz Stanisław 1789 † 1872 w Warszawie, minia turzysta.

Maszyński Julian 1847 † 1901 w Warszawie. Rok 1812, Do konwikt, Marabut i in.

Matęko Jan 1838 † 1893 w Krakowie, najznakomitszy malarz historyczny polski. Bitwa pod Grunwaldem, Stańczyk, Kazanie Skargi.

Michałowski Piotr 1802 † 1855. Powrót huzarów z rewii.

Murzynowski Antoni 1818 † 1896 w Warszawie. Liczne obrazy religijne i portrety.

Orłowski Aleksander 1777 w Warszawie † 1832 w Petersburgu. Znakomity malarz i rysownik.

Pillati Henryk 1832 † 1894 w Warszawie. Berek pod Kockiem, Sobieski pod Wiedniem i in.

Piwariski Jan 1794 † 1859 w Warszawie. Kram malowniczy, Królowie polscy.

Podkowiński Władysław 1866 † 1894 w Warszawie. Szał, Marsz pogrzebowy Chopina i in.

Pruszkowski Witold 1846 † 1896 w Warszawie. Anelli, Śmierć na kwiatkach, Madej.

Rodakowski Henryk 1823 † 1899 we Lwowie. Liczne portrety i obrazy historyczne.

Sachowicz Jacenty 1813 w Hły † 1875 w Warszawie. Portrety i obrazy religijne.

Siemiradzki Henryk 1843 † 1902. Prześladowanie chrześcijan za Nerona, Taniec wśród mieczów, Wazon czy kobieta i wiele innych.

Simmler Józef 1823 † 1868 w Warszawie. Śmierć Barbary Radziwiłłówny, Przysięga królowej Jadwigi.

Smokowski Wincenty 1797 † 1876 w Krzykianach. Jan Kochanowski, Urszulka, Jagiello i Jadwiga.

Smuglewicz Franciszek 1745 w Warszawie † 1807 w Wilnie. Przysięga Kościuszki, Śmierć jen. Jasińskiego i w. in.

Stalller Wojciech 1797 w Krakowie † 1875 w Warszawie. Obrazy religijne.

Streitt Franciszek 1839 w Brodach † 1890 w Monachium. Świtezianka, Bachantka, Wiosna życia.

Suchodolski January 1756 w Grodnie † 1875. Obrona Częstochowy, Śmierć Stefana Czarnieckiego, Bitwa pod Raszynem.

Szermentowski Józef 1840 w Bodzentynie † 1876 w Paryżu. Gwiazda zaranna, Staw w lesie i in.

Tegazzo Franciszek 1829—1879. Chrystus uśmierający burzę, Anioł stróż, Cicha modlitwa i in.

Vogel Zygmunt 1764 w Wolszynie † 1826 w Warszawie. Zbiór widoków głównych pamiątek narodowych.

Wiesiołowski Ludwik 1856 † 1892 w Warszawie. Chrystus i Jawno grzesznica, Jajmużna w klasztorze, Dawid.

Wolski Stanisław 1859 † 1894 w Warszawie. Wypadek w cyrku, Rekonesans, liczne batalie.

Zaleski Marcin 1796 w Krakowie † 1877 w Warszawie. Kościół Maryacki w Krakowie, Wnętrze archikatedry w Warszawie, Wnętrze kość. św. Krzyża i in.

Zmurko Franciszek 1859 we Lwowie † 1911 w Warszawie. Śmierć Messaliny, Na skrzydłach pieśni, Haszysz i in.

Znakomici muzycy i ich cenniejsze dzieła.

□ □ □ □

Św. Ambroży (Rzym) 340—397. Hymny i Responsaria.

Św. Grzegorz Wielki (Rzym) 540—604. Antyfonaryusz.

Gui d'Arezzo (Wł.) 995—1050. Teorya i zasady muzyki.

Adam de la Halle (Franc.) 1235—1286. Robin, Marion.

Josquin des Prés (Flam.) 1450—1531. Psalterze, Msze i Motety.

Gondimel Klaudyusz (Fr.) 1510—1572.

Roland de Lattre (Flam.) 1520—1594. Msze, Motety, Pieśni.

Palestrina (Wł.) 1524—1594. Msze, Stabat Mater.

Caccini (Wł.) 1546—1600. Madrygały, Pieśni.

Vittoria (Hiszp.) 1540—1608 (?) Msze.

Allegri (Wł.) 1580—1602. Miserere.

Monteverde (Wł.) 1568—1643. Orfeusz.

Frescobaldi (Wł.) 1587—1654. Fugi, Komp. na organy i klawicymbał.

Lulli J. B. (Fr.) 1633—1687. Alcesta, Tezeusz i t. d.

Couprin (Fr.) 1608—1733. Utwory na klawicymbał.

Rameau Jan. Fil. (Fr.) 1683—1784. Kastor i Polluks, Dardanus i in.

Bach J. S. (Niem.) 1685—1756. Fugi, Preludya org., Msze, Pacye, Oratoria.

Händel Jerzy Fryd. (Niem.) 1685—1759. Judasz Machabeusz, Izrael w Egipcie.

Pergolese J. B. (Wł.) 1710—1736. Stabat Mater, Arje.

Jomelli Mikołaj (Wł.) 1714—1774. Meropa, Armida, Miserere.

Gluck Krzysztof (Niem.) 1714—1787. Orfeusz, Alcesta, Ifigenia w Aulidzie, Armida.

Piccini Mikołaj (Wł.) 1728—1800. La Cecchina, Ifigenia w Taurydzie, Dydona.

Monsigny P. Aleks. (Franc.) 1729—1817. Dezerter, Oszukany Katy i in.

Haydn Józef (Niem.) 1732—1809. Symfonie, Cztery pory roku, Stworzenie świata.

Gossee Franc. Józ. (Fr.) 1733—1829. Msza za zmarłych, Symfonia, Chóry.

Sacchini Gasp. (Wł.) 1734—1786. Edyp z Kolony.

Boccherini Ludwik (Wł.) 1740—1806. Kwintety, Stabat Mater.

Gretry Andrzej (Belg.) 1741—1813. Dwaj Awarowie, Ryszard Lwie serce.

Paicello Gior. (Wł.) 1741—1816. Cyrulik Sewilski czyli Sza-leństwo z miłości.

Cimarosa Dominik (Wł.) 1751—1801. Tajemnicze małżeństwo.

Mozart Wolfgang (Niem.) Wesele Figara, Don Juan, Flet zaczarowany, Symfonie.

Rouget de l'Isle Józ. (Fr.) 1760—1836. Marsylianka.

Cherubini Salv. (Wł.) 1760—1842. Msza, Lodoiska.

Lesuer J. F., (Fr.) 1763—1837. Bardowie, Oratorium Boże Narodzenie.

Mehul Stefan (Fr.) 1763—1837. Józef, Śpiew pożegnalny.

Beethoven Ludwik (Niem.) 1770—1827. Sonaty, Symfonie, Kwartety.

Spontini Gaspar (Wł.) 1774—1851. Westalka, Fernand Korte.

Boieldieu Franc. (Fr.) 1775—1834. Biała Dama, Jan z Paryża, Nowy dziedzic.

Auber Fr. (Franc.) 1783—1871, Fra Diavolo, Czarne Domino.

Weber Karol Marya (Niem.) 1786—1820. Oberon, Wolny strzelec, Eurianta.

Herold Ludw. Ferd. (Fr.) 1791—1833. Zampa.

Rossini Ant. (Wł.) 1792—1868. Cyrulik Sewilski, Wilhelm Tell.

Meyerbeer Jakób (Niem.) 1794—1864. Hugonoci, Prorok, Afrykanka.

Schubert Franc. (Niem.) 1796—1828. Pieśni, Symfonie, Kwartety.

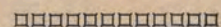
Donizetti Gaetano (Wł.) 1798—1848. Lucya z Lamermoo, Córka Regimentu, Faworyta.

Halevy Jakób (Fr.) 1799—1846. Żydówka.

Bellini Winc. (Wł.) 1802—1835. Norma, Lunatyczka.

Adam Adolf (Fr.) 1803—1856. Pocztylion z Logjumeau.

- Berliz* L. H. (Fr.) 1803—1869. *Romeo i Julia*, *Dzieciństwo Chrystusa*, *Potępienie Fausta*.
Glinka Michał (Ros.) *Życie za Cesarza*, *Ruslan i Ludmiła*.
Mendelssohn-Bartoldy Feliks (Niem.) 1809—1847. *Eljasz*, *Sen nocy letniej*, *Pieśni bez słów*.
David Feliks (Fr.) 1810—1879. *Lazzaronka*.
Schumann Robert (Niem.) 1810—1856. *Symfonje*, *Pieśni*, *Kwartety*.
Liszt Fr. (Węg.) 1811—1886. *Rapsody węgierskie*, *Poematy symfoniczne*.
Thomas Ambroży (Fr.) 1811—1896. *Mignon*, *Hamlet*.
Wagner Ryszard (Niem.) 1813—1885. *Lohengrin*, *Pierścień Nibelungów*, *Trystan i Izolda*, *Tannhäuser*, *Parsifal*, *Latający Holender*, *Złote Runo* i in.
Verdi Józef (Wł.) 1814—1901. *Rigoletto*, *Otello*, *Falstaff*, *Aida*.
Gounod Karol (Fr.) 1818—1893. *Romeo i Julia*, *Faust*.
Offenbach Jakób (Fr.) 1819—1880. *Piękna Helena*, *Orfeusz w Piekłach*.
Franck Cezar (Belg.) 1822—1890. *Psyche*, *Utwory na orkiestrę*.
Rubinstein Antoni (Ros.) 1829—1894. *Sonaty*, *Tercety* i in.
Delibes Leon (Fran.) 1836—1891. *Copelia*, *Sylvia*.
Bizet Jerzy 1838—1875 (Fr.). *Carmen*, *Arlezyanka*, *Polawiacze* *Perel*.
Thomas Ambroży (Fr.) 1811—1896 (Fr.). *Mignon*, *Franceska* z *Rimini*, *Sen Nocy Letniej*.
Grieg Edward (Norw.) 1843—1910. *Peer Gynt*, *Śpiewy*, *Symfonie*.

Znakomici muzycy polscy z ubiegłej doby i ich dzieła.

- Chopin* Fryderyk 1810 w Żelazowej Woli † 1849 w Paryżu, *Polonezy*, *Mazurki*, *Nokturny*, *Koncerty*.
Dobrzyński Ignacy Fel., 1807 w Romanowie na Wołyniu † 1867 w Warszawie. *Op. Burgrafowie*, *Montbar*.
Elsner Józef ur. 1769 w Grodkowie na Szlązku † 1854 w Elsnerówce pod Pragę. *Opery*: *Ofiara Abrahama*, *Mieczysław i w. in.*
Gomółka Mikołaj † 1609 w Jazłowie. *Melodye na psalterz polski*, 150 psalmów.
Kątski Apolinary 1825 † 1879 w Warszawie, jeden z głównych inicjatorów instytutu muzycznego w Warszawie, znakomity skrzypek.

- Kolberg* Oskar 1814 w Przysusze † 1890, etnograf i kompozytor. *Pieśni ludu polskiego*. *Pieśni ludowe* i in.
Komorowski Ignacy 1825 † 1857 w Warszawie. *Pieśni Kałina*, *Pieśń z wieży* i in.
Krogulski Józef 1817 w Tarnowie † 1842. *Requiem*, *Miscrere* i in.
Kurpiński Karol 1785 we Włoszakowicach † 1857. *Opery*: *Pałac Lucypera*, *Szarlatan*, *Jadwiga*, *Zamek na Czorsztynie* i in.
Lessel Franciszek 1780 w Puławach † 1839 w Piotrkowie. *Uwertury*, *kwartety*, *sonaty*.
Lewandowski Leopold 1832 † 1896 w Warszawie, słynny komp. mazurów.
Lipiński Karol 1790 w Radzynie † 1861. *Skrzypek znakomity* i kompozytor. *Koncert militarny*.
Mikuli Karol 1821 w Czerniowcach † 1897. *Zbiór pieśni rusińskich*, *Mnich*.
Moniuszko Stanisław 1819 w Ubieli † 1872 w Warszawie. *Najznakomitszy kompozytor polski*. *Halka*, *Straszny Dwór*, *utwory religijne*, *pieśni* i in.
Münchheimer Adam 1830 † 1900 w Warszawie. *Opery*: *Mazepa*, *Otto Łucznik*, *Stradiota* i in.
Nidecki Tomasz 1800 † 1852 w Warszawie. *Marsz żałobny*. *Utwory religijne*.
Niedzielski Stanisław 1842 w Rudce pod Stanisławowem † 1895 w Warszawie. *Liczne pieśni*.
Noskowski Zygmunt 1846 † 1909 w Warszawie. *Step*, *kwartety*, *op. Livia Quintilla*, *dzieła do teorii muzyki*.
Ogiński Michał Kazimierz książę 1731 † 1800 w Warszawie. *Słynne polonezy*.
Poniatowski Józef, książę 1816 w Rzymie † 1873 w Londynie. *Opery*: *Ruy Blas*, *Don Desiderio* i in.
Stefani Józef 1800 † 1876. *Wesele w Ojcowie*, *Dyabeł rozkochany*, *Okreżne*.
Szamotoł Wacław 1529 w Szamotołach † 1572. *Lamentacye Jeremiaszowe*, *śpiewy religijne*.
Troszel Wilhelm 1823 † 1887 w Warszawie. *Liczne pieśni*.
Wieniawski Henryk 1825 w Lublinie † 1880 w Moskwie. *Znakomity skrzypek*. *Utwory na skrzypce i fortepian*.
Wiślicki Władysław 1829 † 1890 w Warszawie. *Fortepianista*, *kompozytor*, *krytyk muzyczny*.
Zarebski Julian. 1854 w Żytomierzu † 1885, *fortepianista* i *kompozytor*. *Koncerty*, *etiudy* i t. p.
Zarzycki Aleksander, 1834 we Lwowie † 1895. *Koncerty*, *pieśni*, *romanse*.
Zientarski Romuald 1829 w Wymyślinie † 1874 w Warszawie. *Msze*, *pieśni religijne*.

N A G R O D Y

Poniżej podajemy wykaz nagród, udzielanych corocznie z zapisu wielkiego obywatela szwedzkiego Alfreda Nobla, zmarłego d. 10 grudnia r. 1896, uczonym literatom oraz działaczom na polu szerzenia idei pokoju, wszystkich krajów i narodowości. Zmarły legował kapitał 1,750,000 funtów sterlingów, z którego odsetki są obracane na wzmiankowane nagrody według uznania instytucji naukowych i społecznych szwedzkich, powołanych przez testatora do wykonywania jego ostatniej woli.

Zapis Nobla jest ustanowiony dla najbardziej zasłużonych

Rok	a) fizycy	b) chemicy
1901	W. C. Röntgen	J. H. van Hoff
1902	H. Lorentz, P. Zeeman	E. Fischer
1903	H. Becquerel, małżonkowie Curie , ona Marya z domu Szkłodowska	S. Arrhenius
1904	Lord Rayleigh	W. Ramsay
1905	P. Leonard	A. Böyer
1906	J. Thomson	H. Moissan
1907	A. Michelson	E. Buchner
1908	G. Lippman	W. Crookes
1909	Marconi, F. Braun	E. Rutherford
1910	J. Van der Waals	W. Oswald
1911	W. Wien	Curie Skłodowska

N O B L A:

pracowników na polach: a) fizyki, b) chemji, c) medycyny i fizjologii, d) literatury i e) idei szerzenia pokoju.

Z pociechą a zarazem dumą zaznaczyć możemy, iż w rzędzie uczonych i literatów, do tej pory nagrodami Nobla odznaczonych, Polacy zajmują stanowisko poczesne, liczbą swoją przenoszący cyfrę przedstawicieli niektórych narodów nawet najbardziej kulturalnych, iż wymienimy np. Amerykan (2 nagrody). W wykazie, nazwiska Polaków podajemy pismem tłustem. Wykaz zawiera dane za cały czas istnienia Instytucji Zapisu, mianowicie od r. 1910-go.

c) lekarze i psychologowie	d) literaci	e) szerzyciele idei Pokoju
E. A. Behring	Sully-Prudhome	H. Dunant F. Passy
R. Ross	Mommsen	D. Ducommun A. Gobat
N. Finsen	Björnson	W. Cremer
W. Pawłow	Mistral, F'chegaray	Inst. prawa
R. Koch	Henryk Sienkiewicz	Baronowa Suttner
R. Gaiat, prof. Goigi	Carducci	T. Roosevelt
M. Laveran	Kipling	E. T. Moneta L. Renault
P. Ehrlich, E. Miecznikow	Eucken	K. Arnoldson M. Baier
T. Kocher	Lagerlöff	B. Constant M. Beernaert
A. Kossel	Heyse	Biuro pokoju w Bernie.
A. Gullstrand	Maeterlinck	Nie odznaczono

Ze statystyki przestępstw.

	31	10	2
Napadów na przedst. ad ministracy i urzędniczo			
	144	30	16
na funkcjonarjuszów polityc.			
	149	7	1
na sklepy monopolowe			
	388	300	186
razbunków na ulicach			
	158	95	14
na tle zatargów partyjnych			
	142	92	36
na tle nieporozu- mien strajkowych			
w ROKU	1906	1907	1908

	825	768
Napadów i razbunków na ulicach.		
	275	354
napadów w miejscach publicznych		
	380	389
właman i przewanie nocnych		
	2888	2881
kradzieży w mieszkaniach		
	1052	3003
bojek i napadów nozowych		
	534	241
zabójstu		
w ROKU	1909	1910

Według opracowanych w celach statystyczno naukowych ta-
blic graficznych, obejmujących okres od r. 1903 do 1910, w roku
1906 aresztowano w Warszawie z oskarżenia o przestępstwa 14,098

osób, w tej liczbie: chrześcijan 9,411, (kobiet 929); żydów 3,451 (kobiet 1,340).

W r. 1907 aresztowano ogółem 12,978 osób: chrześcijan 8,434 (kobiet 307); żydów 3,170. (kobiet 334).

Pomijając dalsze lata, r. 1910 wykazał ogółem aresztowanych 12,904, z których po raz pierwszy dopuściło się występku 6,589 osób; recydywistów wśród aresztowanych było 4,915 osób; ukrywających swoje nazwiska 46; zarejestrowano po stwierdzeniu przestępstwa w księgach kontroli policyjno-sądowej, oprócz recydywistów, 1,400 osób.

W r. 1906 stwierdzono 31 napadów na przedstawicieli administracji i urzędników; na funkcjonariuszy policyj — 144; na sklepy monopolowe — 149; rabunków na ulicach — 388; zatargów partyjnych — 158; na tle nieporozumień strajkowych — 142.

W r. 1907 napadów na przedstawicieli administracji było 10; na policję — 30; na monopole 7; rabunków na ulicach — 300; napadów i zatargów partyjnych — 95; strajkowych — 92.

W r. 1908: na przedstawicieli administracji były 2 napady; na policję — 16; monopole — 1; rabunków ulicznych — 186; nieporozumień partyjnych — 14; strajkowych — 36.

W r. 1909: dokonano ogółem napadów i rabunków na ulicach 825; w miejscach publicznych — 275; włamań, przeważnie nocnych — 380; kradzieży w mieszkaniach zanotowano 2,888; bójek i napadów nożowych — 1,052; zabójstw — 534.

W r. 1910: rabunków ulicznych popełniono 768; napadów i grabieży w miejscach publicznych 354; włamań, przeważnie nocnych — 389; kradzieży z mieszkań — 2,881; bójek i napadów nożowych — 3,003; zabójstw spełniono 241.

Okazuje się z tych tablic, iż trudne warunki bytu skutkiem drożyzny artykułów spożywczych wywołują zwiększanie się liczby przestępstw. Najwymowniej stwierdzają to tablice graficzne za lata 1907 i 1908.

O obcowaniu z ludźmi.

▽▽▽▽

Słyszysz się nieraz, osobliwie wśród młodych mundurkowopensjonarskich „rezonerów” i „rezonerek”, pełne buńczucznej pewności siebie dowodzenia:

— Gwiżdżę ja sobie na wszelkie „formy towarzyskie”! Niech próżniacy zwracają niemi głowę własną i cudzą zaprzętą fatalaszkami! Człowiek, *homo sapiens*, ma co innego do roboty, niż krygować się jak tresowany pudel!

Niewątpliwie są rzeczy o całe niebo ważniejsze, niż pilnowanie się, aby przyjąć na bal we fraku, nie zaś... w szlafroku, aby wejść na schody przed damą, a schodzić za damą, ale — zastanówmy się: czemu są w gruncie rzeczy tak zwane „formy towarzyskie”? Zabezpieczeniem ludzi od nieustannego *przeszkadzania* sobie w życiu codziennym. Jak wiadomo bowiem: ludzi na świecie mnóstwo i jeżeliby każdy chciał poczynać sobie jak mu się w danej chwili i okoliczności żywnie spodoba, cóżby wynikło? Nieustanne, nieznośne... potracanie siebie wzajemnie, deptanie sobie po odciskach, zawadzanie sobie wzajemne na publicznej drodze.

I dlatego to ludzie poujmowali sami siebie — dobrowolnie — w karby i kluby t. zw. form towarzyskich, aby właśnie każdemu wygodniej było żyć, nie zaś przeciwnie: niewygodniej. Wszak jeżeli chodnikiem ulicy, na której duży ruch panuje, wymijający siebie przechodnie iść będą jedni lewą, drudzy prawą stroną, natenczas pomimo znacznego ruchu każdy swobodniej, szybciej, czyli wygodniej posuwać się będzie naprzód. Prawda? Wszak stawianie sznurem przy kasie np. kolejowej znakomicie upraszcza wydawanie biletów, do których tłoczenie się kupą bezładną byłoby istną — męką.

I owóż nie sarkajmy tak znowu zawzięcie na towarzyską „tresurę”. Ma ona swoje dobre strony, nawet przewyborne i arcydobroczynne. Hamuje w człowieku poczynanie sobie jak... jak cielę w stadzie bydła, do czego, jak wiadomo, dwunożny *homo sapiens* ma skłonność wrodzoną.

Wiem, wiem doskonale, że ten i ów, przewertowawszy pierwszą lepszą sporych rozmiarów „obyczajówkę” czy jak się to mówi „podręcznik *savoir-vivre*’u”, chwyci się za głowę, wołając:

— Co za przesada! Co za... chińszczyzna! Co za drobiazgowość! A któżby tam nawet pamiętał każdy szczegółlik wysubtelniony, „modny”, czyniący z człowieka istny manekin!

Za pozwoleniem. Wszystkie podręczniki, układane mozolnie, a nacechowane powagą niemal „naukową”, cóż zawierają? Zawierają surowe, powiedzieć wolno: kodeksowe przepisy, określające

w znacznej mierze... granice, poza które wyjść nie powinna — nieobyczajność ludzka. Zawierają jakby „ostatnie słowo” t. zw. *savoir-vivre'u* czyli obyczajności towarzyskiej.

Stosując się ściśle, niewolniczo do najdrobniejszego szczegółu wymędrkowanego *savoir-vivre'u*, przestrzegając bezmyślnie każdą surową formę obyczajowości towarzyskiej, łatwo wpaść — w przesadę. A w niczem może przesada nie zaciera tak dalece „ducha rzeczy”, jak właśnie w obyczajowości towarzyskiej (tak zupełnie jak w przesadnym hołdowaniu „modzie”). Sztuką jest tedy cała: unikanie przesady. Umiejętność obcowania z ludźmi polega przede wszystkim na trafności w oryentowaniu się: jaką w danej okoliczności formę towarzyską zachować a jakiej nie narzucać sobie i bliżniemu, kiedy pofolgować ścisłym przepisom obyczajowości towarzyskiej, a kiedy właśnie stać niezłomnie na ich gruncie.

Innemi słowy: społeczeństwo samo wytwarza powoli przepisy obyczajowości towarzyskiej (wiadomo bowiem, że ulegają one zmianom z biegiem lat), następnie autorowie podręczników *savoir-vivre'u* przepisy te układają, grupują i popularyzują je; a zaś dopiero człowiek rozsądny, zastanawiający się, znający życie i ludzi, będzie wiedział sam najlepiej, jak te przepisy zastosować w życiu codziennem, praktycznem, w danej okoliczności, w danych warunkach.

Rozwiązywanie zagadnień obyczajowości towarzyskiej nie da się dokonywać metodą, aby się tak wyrazić, matematyczną: dwarazy dwa cztery. I dlatego też jeszcze obyczajowość towarzyska nie jest nigdy krępującą dla tych, co umieją — z nią się obchodzić.

Weźmy na przykład płacenie za lekcye nauczycielowi lub nauczycielce. Posyła się monetę w kopercie, nawet z krótkim listem lub z kilku słowami na bilecie wizytowym, nie zaś przez służącą, niosącą pieniądze... w garści. Chińszczyzna? Bynajmniej! Tylko delikatne zaznaczenie w ten sposób, że się uznaje nauczyciela lub nauczycielkę za równych sobie w hierarchii towarzyskiej. A czyż źle jest, jeśli ludzie obcuja z sobą jak równy z równym?

Nie rozmawiać głośno w tramwaju. Cóż może być racjonalniejszego? Pocóż współpasażerów dokoła siebie, ludzi obcych, wtajemniczać w poufne nieraz szczegóły komunikowane przyjacielowi lub przyjaciółce, z którymi się jedzie lub z którymi się spotkało?

Zanotujmy tedy sobie niektóre jeszcze szczegóły potocznej obyczajowości towarzyskiej.

Mijam na ulicy dawnego mego znajomego, rozmawiającego z mężczyzną i damą, których nie znam; czyw ypada mi przystanąć, wtłoczyć się w tę grupę, przerwać rozmowę i znajomemu swo-

Tak niewypada składać pocałunek na dloni

a tak wypada.

jemu coś komunikować? Nie, nie wypada. Natomiast jeżeli się z kimś idzie ulicą i ten ktoś kłania się mijanym znajomym swoim, należy też — aczkolwiek dyskretnie! — ukłonić się, choćby się tych znajomych swego towarzysza wcale nie znało.

Francuska obyczajowość przepisuje rozmawiać z damą *za-
wsze* z odkrytą głową — co, rzecz prosta, może trwać zaledwie
chwilkę, gdyż dama dobrze wychowana poprosi natychmiast
o nakrycie głowy. My tego nie przestrzegamy, ale może niesłusznie,
gdyż niema tak wyszukanej „galanterii”, któraby wobec damy
była — zbytęzną.

A które ramię podaje się kobiecie? Francuzi — wyjąwszy woj-
skowych, mających szablę u lewego boku — podają ramię *lewe*;
my podajemy *prawe*. Francuzi tłumaczą, że mężczyzna, prowadzący
kobietę pod ramię, powinien mieć swobodną rękę właśnie *prawą*.
Racya. Ale tak się już przywykło (np. w tańcu) mieć niewiastę
na prawo przy sobie... Pozostańmy przy polskim zwyczaju.

Nie składa się na ulicy ukłonu znajomym, trzymając w ustach
cygaro lub papieros. Tem bardziej nie rozmawia się z papierosem
w ustach. Powiadają, że nie wypada wogóle prosić o ogień niezna-
jomą osobę. Przesada. Podając zaś ogień, wpięć należy podać
palącą się zapalkę temu, któremu się nią służy, a dopiero potem
użyć ją samemu.

Nie należy fukać na służbę — przy gościach.

W towarzystwie salonowem nie spierać się z nikim... do upa-
dłego! Przeciwnie, widząc że porozumienia być nie może, nie na-
stawać i zmienić przedmiot rozmowy. Nie opowiadać też jednej
„anegdoty” za drugą, nie dając nikomu przyjść do słowa.

Podczas gry w karty nie zrzędzić, a tem bardziej nie wszczy-
nać formalnej — kłótni! Unikać też wybuchów w rodzaju: „Trze-
ba być skończonym idyotą, aby tak zagrać!”

Nie używa się już na balu „klaka”. Wolno z balu wymknąć
się chyłkiem czyli *à l'anglaise*, ale z rautu — nie wypada. Jeśli się
prosiło do tańca pannę, a ta odmówiła, nie należy angażować
natychmiast... jej sąsiadki. Wyglądałoby, że chodziło nam o tań-
czenie — z byle kim.

Prezentując mężczyznę damie, nie wymienia się współcze-
śnie jej nazwiska. Wielka to niewygodna — dla mężczyzny. Można
jednak jej zapobiedz. Mówi się przed prezentacją: „Teraz pana
przedstawię pani Maryi Piędzickiej” lub „pannie Borzykowskiej”
i t. p. Panna, której przedstawiono mężczyznę, niech powstrzyma
się od uprzejmego: „Bardzo mi przyjemnie!” Chyba, że będzie
to osobistość wybitna lub arcyważna, z której poznania może
wyrazić natychmiast swoją uciechę lub zaszczyt doznany.

Podczas składania wizyty trzyma się kapelusz na kolanach,
kładzenie go przy krześle na posadzce jest przyzwyczajeniem,
którego należy pozbyć się corychlej.

W domach, mogących pozwolić sobie na wystawne przyjęcia,
lokaj wręcza w przedpokoju panom przybywającym na obiad
proszony karty z ich nazwiskiem i dopiskiem: „Pan (taki to a taki)
proszony jest podać ramię do obiadu pani (takiej to a takiej)”.
Miejsce „honorowe” u stołu jest przy gospođynie domu z prawej
strony. Nie siadać, aż dama, którą się prowadziło, usiądzie! Lo-

Poprawne trzymanie damy w tańcu

i niepoprawne.

kaj, „podając talerz, przeciera go lekko serwetą wobec tego, któremu
talerz podaje. Byłoby jednak rzeczą „okropną”, jeżeliby zaczął
przecierać szklanki, kieliszki i sztućce. Podaje się wodę do płuka-
nia ust, ale nikt już dziś ust nie płucze. Macza tylko końce palców
i ociera je serwetą. Serwetę trzyma się tylko i jedynie na kolanach.
Zawijanie pod brodę lub zatykanie... za kamizelkę — najzupeł-

Poprawne przedstawianie się damie

przedstawianie się niepoprawne.

niej nie uchodzi. Zdejmuje się rękawiczki dopiero zajmąwszy miejsce u stołu. Niema konieczności czekać z rozpoczęciem jedzenia aż — inni zaczną. Przeciwnie. Wygodniej bowiem jest dla służby, jeżeli u stołu nie wszyscy skończą jednocześnie zmiatać potrawę. Nie krajać chleba lub bułki nożem, lecz łamać ręką. Nie jeść szpa-

ragów niosąc je do ust — w palcach. Obierać z łuski gruszkę lub jabłko natknięte na widelec (nie zaś w rękę trzymane); nie wypłukać pestek wiśni lub śliwek na talerz, lecz zbierać je z ust łyżeczką i składać zρέcznie na talerz. Wstając od stołu, nie zostawiać wina w kieliszku, jakby — nie smakowało. Hasło do „powstania” daje pani domu. Nie składa jednak serwety, lecz rzuca ją zmiętą na stół. Tak też i goście uczynić powinni.

Coraz bardziej wchodzi w zwyczaj branie ślubu nie we fraku, lecz w tużurku.

W teatrze dama nie opuszcza swej łoży, aby „odwiedzać” w antrakcie znajomych po łóżach lub na parterze. Przez antrakt cały przebywa w łoży aby przyjmować „wizyty”, do których obowiązani są panowie, spostrzegłszy po łóżach znajome damy. Jeżeli w krzesłach dwoje znajomych przedziela ktoś nieznajomy, nie wypada, aby „przez” ową nieznajomą osobę rozmawiać z sobą lub „mimo jej nosa” podawać sobie cukierki, afisz, lornetkę i t. p.

Składając wizytę i nie zastawszy w domu, zostawia się tyle biletów wizytowych, ile osób pragnęło się odwiedzić. Zagina się biletu róg jeden lub brzeg cały węższy. Przyjęte jest posyłać bilet wizytowy przez służącego (który bilet składa w przedpokoju), jeżeli się ma wiele wizyt do załatwienia. Byle nie posyłać biletu w dzień przyjęć (*jour fixe*) osoby, której się składa wizytę w ten sposób. Przyjęte jest, zmieniawszy mieszkanie, rozsyłać znajomym bilety wizytowe — z podkreślonym nowym adresem. Na bilecie wizytowym kobiety nie powinien być nigdy wydrukowany: adres. W razie potrzeby dopisuje się ołówkiem. Matka, zostawiając bilet wizytowy, nie dopisuje „z córką”, lecz owa córkapowinna na bilecie matczynym własnoręcznie dopisać imię swoje i nazwisko. Osoby noszące żałobę mają bilety wizytowe z czarną obwódką, tem szerszą, im bliższej osoby zgon oplakują.

Po proszonym balu lub obiedzie składa się wizytę (tak fatalnie zwaną „de digestion”) w ciągu dni *piętnastu*.

...Oto byłaby mała wiązanka przepisów *niektórych*, uszczknętych na szerokim łanie obyczajowości towarzyskiej — dzisiejszej.

Jeżeli komu wydało się to lub owo jeszcze do zbytku „wyszukanem”, zbyt czynnem, przyczyniającem w życiu codziennem niepotrzebny „ambaras”, niech tak znowu nadmiernie nie sarkają! Obyczajowość towarzyska była przed laty bez porównania uciążliwszą i surowszą i co za tem idzie przepisów jej była mnogość wielka, niełatwa do zapamiętania. Ludzkość dąży najwyraźniej do uproszczenia form towarzyskich — i bez trudu to jej przychodzi.

Dlaczego? Dla tej prostej przyczyny, że t. zw. *savoir-vivre* posiadły już bardzo a bardzo szerokie warstwy społeczeństwa, że przywykły do zachowywania niezmiernie już wielu form towarzyskich i że bez nich już obchodzić się nie mogą.

I słusznie!

Aramis.

Czwarta broń.

(Patrz opis obok.)

Czwarta broń.

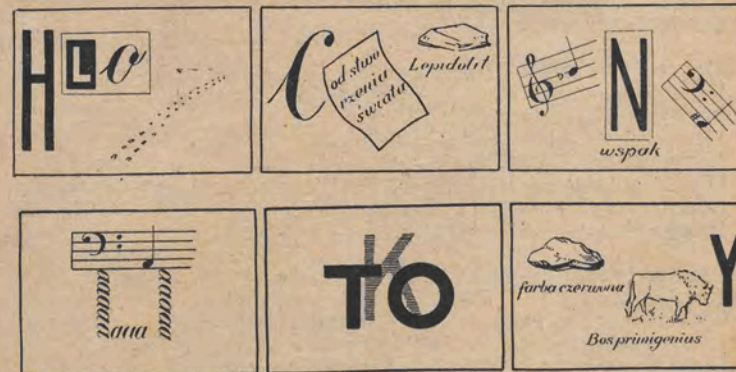
Wojskowość europejska stoi obecnie w znaku aeroplanów. Zda się, że ciężkie Zeppeliny straciły już kredyt w sferach wojskowych i wszystkie państwa zabiegają o to, aby zdobyć jaknajpoważniejszą „flotę aeroplanów“.

Według obliczeń, ogłoszonych w berlińskim czasopiśmie „Militärische Zeitschrift“, stosunek między współzawodniczącymi w Europie mocarstwami tak się w tej dziedzinie przedstawia:

Francya posiada wyćwiczonych pilotów 450, wybróbowanych aparatów 500, Niemcy pilotów 140, aparatów 150, Rosya pilotów 100, aparatów 140, Anglia pilotów 60, aparatów 65, Włochy pilotów 35, aparatów 20. Francya więc jest pod obu względami silniejsza, niż wszystkie inne kraje Europy razem. Specjalnych aparatów wojskowych, będących własnością rządu, posiada ona 208, a liczba ich podniesie się z końcem roku na 344 przy 444 pilotach:

Oczywiście i aeroplany prywatne poszłyby, w razie wojny, na służbę wojskową. Organizazya „czwartego rodzaju broni“ przedstawia się tedy już dzisiaj w Rzeczypospolitej francuskiej poważnie.

Rebusy do nagrody.

Słownik ważniejszych odkryć i wynalazków.

- Aerostaty 1882 Montgolfier.
 Akumulator 1844 Armstrong.
 Amoniak 1785 Bertholet.
 Analiza spektralna 1860 Bunsen i Kirchow.
 Areometr 1787 Nicholson.
 Armaty (pierwsze) r. 1346 w Crécy.
 Astronomiczny system 1590 Tycho Brache (1546—1601).
 Auskultacja 1816 Laennec.
 Autotypia 1883 Meisenbach.
- Bakterye 1675 Ant. Leeunn van Hoeck (1632—1723).
 Balon ze sterem 1884. Kapitanowie Krebs i Renard.
 Balonu pierwszy wzlot 1783 I. F. Pilatre de Rozière (1756 do 1785).
 Barometr 1643 Torricelli.
 Barometr. Aneroid 1847 Vidi.
 Bateria elektryczna 1789 Galvani.
 Busola 1100 (?) Arabowie.
 Butelka Lejdejska 1746 Kunneusz.
- Chloroform 1831 Guthrie.
 Chloroformowanie 1848 Simpson chirurg szkocki (1811 do 1870).
 Ciężenia prawo 1682 Newton (1642—1727).
 Ciężkości prawo 1666 Newton.
 Cukier buraczany 1747 Margraff.
- Dagerotypy 1826 Daguerre.
 Darsonwalizacja 1902 d'Arsonval, dr. Moutier.
 Drezyna 1817. Drais († 1851).
 Drukarstwo 1440 Jan Gutenberg.
 Dynamit 1864 Nobel.
 Dynamomaszyna 1867 Nego, Pixi, Siemens, Lord Gramene.
 Działo odtłocowe 1845 Warendorff.
 Działo stalowe 1856 Krupp.
- Elektrodynamika 1820 A. M. Ampère (1775—1836).
 Elektroliza 1797 H. Davy.
 Elektromagnes 1820 J. Ch. Oersted (1771—1851).
 Elektryczne światło 1878 Jabłoczkow (1847—1894).
 Elektryczny stos 1785 Volta, 1836 Daniell.

- Fonografia 1877 Edison.
 Fotografia Daguerre, Niepce 1826.
 Fotografia dźwięków 1908 Marage.
 Fotografia kolorowana 1898 Lipman, Lumière.
 Fuzya (1-sza) 1380 Włoch Perusel.
- Galwanoplastyka 1837 Jacobi.
 Gaz 1816 Faraday.
 Gazowe oświetlenie 1788 Murdoch i Filip Le Boul (1767 do 1804).
 Geometrii opis 1800 Monge.
- Heliografia 1828 Niepce.
 Hydrostatyki prawo 212 r. przed N. J. Chr. Archimedes (287—212).
 Hygrometr 1771 Deluc.
- Kabel podmorski (1-szy) 1868.
 Kinematograf 1895 Lumière.
 Koleje elektryczne 1879 Siemens.
 Koleje żelazne 1825 Stephenson.
 Klepsydra r. 130 p. N. J. Chr. Hieron.
 Kompas 1302 Gioja († 1303).
 Kondensator 1763 Watt.
 Krwi krążenia prawa 1628, Harvey.
 Kwasoród (tlen) 1774 Priestley. Schele.
- Lampy elektryczne 1880 Tomasz Edison (ur. 1847).
 Lampy dla górników 1817 Humpfrey Davy (1776—1829).
 Latarnia magiczna 1640 Kircher.
 Latarnia morska 1769 John Sweaton.
 Latarnia morska z reflektorem 1822 Fresnel (1788—1827), Mathieu.
- Litografia 1796 Shneefelder.
 Lokomotywa 1814 Stephenson.
 Lokomotywa na relsach 1815 Trevithic i Vivian.
 Luneta astronomiczna 1610. Jan Kepler (1571—1630).
 Luneta przybliżająca 1608. Lippersheim i Jansen.
- Lodzie podwodne 1863 Bourgeois, Gustaw Zédé, Goubet.
- Magnes 1260 Bacon (1214—1292).
 Magnetyczne przyciąganie przy prądzie elektr. 1820, Franciszek Arago (1786—1855).
 Maszyny do szycia 1829 Thimonnier i Howe, opatent. 1846.
 Maszyny do fabr. papieru 1799 Robert.
 Maszyny tkackie 1737 Wyatt.
 Maszyny parowe 1690 Papin, 1768 Watt.
 Maszyny garbarskie (tłuczki parowe) 1780 Watt.

Manometr 1661 O. de Guericke w Magdeburgu (1602—1686).
 Mechanika niebieska 1806 Laplace (1749—1827).
 Miedzioryt 1440 Figuerra de Flor.
 Mikrofon 1878 Hughes.
 Mikroskop 1590 Jansen.

Nitrogliceryna 1847. Soheko.

Obrotu ziemi prawa 1602 Galileusz z Pizy (1564—1642).
 Okulary 1285 Degle, Armati.
 Ospy szczepienie 1800 Jenner (1749—1823).

Rachunek różniczkowy 1684 Leibnitz (1646—1726), Feermat (1601—1665).

Radiometr 1873 Crookes.

Radium 1898 chemik francuski Curie i jego żona z domu Skłodowska, Polka.

Refrakcja (łamanie się światła) 1-sza teoria 1622 R. Descartes (1596—1650).

Rewolwer 1840 Sam Colt amerykańnin.

Rusznica (1537 ?) w Norymberdze.

Serum przeciwdyfterytyczne 1896 prof. Roux, prof. Behring.

Silnik elektryczny 1829 Jedlicke, Jacobi.

Silnik gazowy 1858 Lenoir.

Sól morska 1791 Leblanc (1713—1800).

Śruba okrętowa 1850 Sauvage.

Stalowe pióra 1803 Wise.

Stereoskop 1830 Wheastone.

Światło elektryczne 1812 Davy.

Światła polaryzacja 1809 E. L. Malus (1775—1812).

System planetarny 1609 J. Kepler.

System słoneczny 1543 Mikołaj Kopernik, Polak.

Telegraf 1844 Morse.

Telegraf optyczny 1793 Chappe.

Telegraf bez drutu 1896 Brauly, Marconi.

Telefon 1860 Reis.

Telefonu zastosowanie 1875 Bell.

Termo-elekt. 1821 Seebeck.

Termometr 1621 Drebbel.

Termoskop 1597 Galileusz.

Transatlantycka żegluga parowa, 1-szy kurs z New-Yorku do Liverpoolu 1819.

Tuberkuły, bakcyle 1890 Koch.

Turbiny 1824 Burdin (1788—1853).

Wahadła prawa 1583 Galileusz, 1656 Huyghens.

Warsztaty tkackie 1801 J. M. Jacquard (1752—1834).

Welocypedy 1860 Michaut Cooper.

Wentyl bezpieczeństwa 1680 Papin.

Wodoród 1766 Cavendish.

Wodoród płynny 1898 prof. d'Arsonvall.

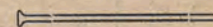
Wody skład 1785 Lavoisier (1743—1794).

Zapalki chemiczne 1833 (?).

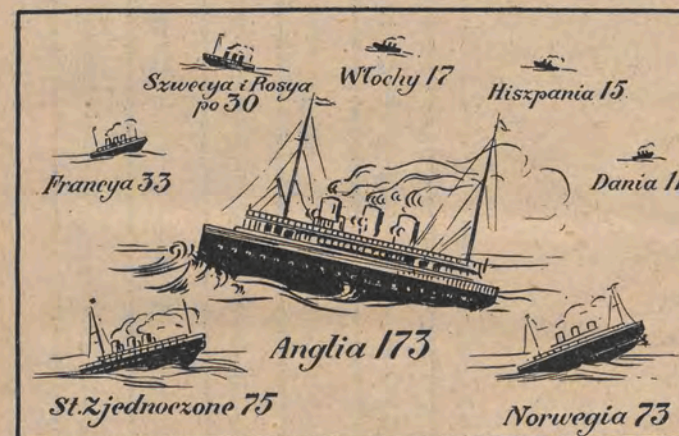
Zegar słoneczny 520 przed N. J. Chr. Anaksymenes z Miletu (550—500).

Zegary 1500 Hele.

Zwierciadło palące 212 przed N. J. Chr. Archimedes.

Zbawczy telegraf iskrowy.

Pisma londyńskie podają statystykę wypadków na morzu w ostatnim roku i podnoszą doniosłe znaczenie telegrafu bez drutu, któremu już przeszło 4,000 osób zawdzięcza ocalenie. Ogółem w czasie tym było 542 katastrofy okrętowe. Z tego przypada 173 wypadki na Anglię, 75 na Stany Zjednoczone, 73 na Norwegię, 33 na Francję, po 30 na Szwecję i Rosję; ponad to uległ rozbiciu 17 parowców włoskich, 15 hiszpańskich i 11 duńskich. W stosunku do całej floty świata, liczącej 22,000 parowców i 8,000 żaglowców o ogólnej pojemności 40 mil. tonn, procent ten wypadków jest stosunkowo znaczny.

ROZWÓJ STACJI TELEGRAFU

Nazwa państwa	Stacji ogółem	Liczba stacji			Systemy	
		Na wybrzeżach	Na okrętach wojennych	Na innych statkach	Marconi	Iskrowy
Wielka Brytania . . .	685	100	201	384	366	14
Niemcy	300	22	112	166	38	108
Francja	225	27	143	55	38	—
Włochy	147	26	77	46	149	—
Niderlandy	63	10	18	35	29	26
Austro-Węgry	47	3	37	7	—	46
Brazylia	36	11	25	—	19	12
Szwecya	32	3	27	2	—	4
Dania	23	8	10	5	4	19
Norwegia	27	4	16	7	2	7
Japonia	100	6	65	29	—	—
Rosya	21	19	—	2	4	12
Grecya	16	—	13	3	13	3
Chili	13	4	9	—	12	1
Belgia	19	2	—	17	18	—
Hiszpania	40	6	7	27	23	7
Rumunia	6	1	—	5	—	—
Portugalia	13	5	5	3	8	—
Meksyk	7	7	—	—	—	7
Urugwaj	9	3	5	1	—	9

BEZ DRUTU W ROKU 1912.

telegrafu		Sposób użytkowania aparatów				Nadto, kraje posia- dają stacje:
Inne	Systemy nie wskazane	Piszące	Sluchowe	Piszące i sluchowe	Nie wskazan	
81	224	6	440	15	224	Stany Zjednoczone
42	112	22	155	27	96	Ameryki Półn.
185	2	—	69	156	—	stacji 354
—	—	—	72	—	77	Argentyna 12
8	—	—	52	11	—	Kuba 10
1	—	—	7	2	38	Maroko 4
3	2	—	22	11	3	Turcja 3
—	28	—	3	2	27	Kostaryka 1
—	—	7	4	2	10	Monako 1
3	15	2	7	2	16	
35	65	—	35	—	65	
2	3	—	7	11	3	
—	—	—	14	2	—	
—	—	—	4	—	9	
1	—	11	7	—	1	
10	—	2	33	5	—	
6	—	5	1	—	—	
5	—	—	8	5	—	
—	—	—	7	—	—	
—	—	—	9	—	—	

PRODUKCJA ZŁOTA W RÓŻNYCH KRAJACH.

Według informacji ścisłych, zgromadzonych przez ministerium skarbu francuskie, produkcja złota w różnych krajach świata, w latach 1909 i 1910, przedstawia się w cyfrach niżej podanych, licząc na franki, przyczem kilogram czystego kruszcu obliczono według cen we Francji ustalonych po 3.444 franki.

Rok	Nazwa kraju lub kolonii	Produkcja czystego złota w kilogr.	Wartość we frankach
1910	Kap i posiadłości angielskie w Afryce Południowej . . .	289.247	996.294 000
—	Stany Zjednoczone . .	144.387	497 332.000
—	Australia	98.227	338.337.000
—	Rosja	53.936	185.779.000
—	Meksyk	36.228	124.785.000
1909	Indye Angielskie . .	17.439	60.068.000
—	Kanada	13.620	46.913 000
1910	Korea	9.510	32.757.000
1909	Wybrzeże Złote w Afryce	7.169	24.693.000
—	Kolumbia	5.807	20.002.000
—	Japonia	4.285	14.759.000
1910	Indye Holenderskie . .	4.208	14.494 000
1909	Gujana Francuska . .	3.353	11.510.000
1910	Węgry	3.041	10 475.000
—	Brazylia	3 004	10 347.000
—	Ameryka Środkowa . .	2.927	10.082.000
—	Madagaskar	2.630	9.058.000
—	Francja	2.568	8 845.000
1909	Gujana Angielska . .	1.454	5.008.000
—	Chili	1.268	4.368.000
—	Gujana Holenderska .	1.022	3.520.000
—	Peru	977	3.365.000
—	Wenezuela	455	1.567.000
1910	Austria	302	1.040 000
1909	Ekwator	296	1.020 000
—	Serbia	178	613.000
—	Argentyna	175	603.000

Rok	Nazwa kraju lub kolonii	Produkcja czystego złota w kilogr.	Wartość we frankach
1910	Niemcy	95	327.000
1908	Turcja	65	224.000
1910	Anglia i Irlandia . .	55	190.000
1909	Boliwia	40	138.000
—	Portugalia	25	86.000
—	Urugwaj	18	62 000
1910	Włochy	17	59.000
—	Szwecja	14	48.000
—	Hiszpania	5	17.000
—	Norwegia	1	3.444

DATY PRZYPADAJĄCE NA DANE DNI W ROKU 1913.

Miesiąc	Niedziela	Poniedziałek	Wtorek	Środa	Czwartek	Piątek	Sobota
Styczeń	5 12 19 26	6 13 20 27	7 14 21 28	1 8 15 22 29	2 9 16 23 30	3 10 17 24 31	4 11 18 25
Luty	9 16 23	10 17 24	11 18 25	12 19 26	13 20 27	14 21 28	15 22 29
Marzec	2 9 16 23 30	3 10 17 24 31	4 11 18 25	5 12 19 26	6 13 20 27	7 14 21 28	8 15 22 29
Kwiecień	6 13 20	7 14 21	8 15 22	9 16 23	10 17 24	11 18 25	12 19 26

Miesiąc	Niedziela	Poniedziałek	Wtorek	Środa	Czwartek	Piątek	Sobota
Kwiecień . . .	27	28	29	30	.	.	.
Maj	4	5	6	7	8	9	10
	11	12	13	14	15	16	17
	18	19	20	21	22	23	24
	25	26	27	28	29	30	31
Czerwiec. . . .	1	2	3	4	5	6	7
	8	9	10	11	12	13	14
	15	16	17	18	19	20	21
	22	23	24	25	26	27	28
	29	30	.	.	.	.	.
Lipiec.	6	7	8	9	10	11	12
	13	14	15	16	17	18	19
	20	21	22	23	24	25	26
	27	28	29	30	31	.	.
Sierpień	3	4	5	6	7	8	9
	10	11	12	13	14	15	16
	17	18	19	20	21	22	23
	24	25	26	27	28	29	30
	31	.	.	.	.	.	.
Wrzesień	7	8	9	10	11	12	13
	14	15	16	17	18	19	20
	21	22	23	24	25	26	27
	28	29	30	.	.	.	.
Październik . .	5	6	7	8	9	10	11
	12	13	14	15	16	17	18
	19	20	21	22	23	24	25
	26	27	28	29	30	31	.
Listopad. . . .	2	3	4	5	6	7	8
	9	10	11	12	13	14	15
	16	17	18	19	20	21	22
	23	24	25	26	27	28	29
	30	.	.	.	.	.	.
Grudzień	7	8	9	10	11	12	13
	14	15	16	17	18	19	20
	21	22	23	24	25	26	27
	28	29	30	31	.	.	.

PORÓWNANIE TERMOMETRÓW.

Trzy rozmaitego gatunku ciepłomierze są znane w nauce; o rozmaitych skalach, mianowicie: Fahrenheita, Celsiusza i Réaumura. Stopień marznięcia i wrzenia wody jest u nich następujący:

Nazwa termometru	marznięcie wody	wrzenie wody
Fahrenheita	32 stopni	212 stopni
Réaumura	0 „	80 „
Celsiusza	0 „	100 „

R.	C.	F.	R.	C.	F.	R.	C.	F.
0	0.00	32.00	27	33.75	92.75	54	67.50	153.50
1	1.25	34.25	28	35.00	95.25	55	68.75	155.75
2	2.50	36.50	29	36.25	97.50	56	70.00	158.00
3	3.75	38.75	30	37.50	99.75	57	71.25	160.25
4	5.00	41.00	31	38.75	101.75	58	72.50	162.50
5	6.25	43.25	32	40.00	104.00	59	73.75	164.75
6	7.50	45.50	33	41.25	106.25	60	75.00	167.00
7	8.75	47.75	34	42.50	108.50	61	76.25	169.25
8	10.00	50.00	35	43.75	110.75	62	77.50	171.50
9	11.25	52.25	36	45.00	113.00	63	78.75	173.75
10	13.75	54.50	37	46.25	115.25	64	80.00	175.00
11	12.50	56.75	38	47.50	117.50	65	81.25	178.25
12	15.00	59.00	39	48.75	119.75	66	82.50	180.50
13	16.25	61.25	40	50.00	122.00	67	83.75	182.75
14	17.50	63.50	41	51.25	124.25	68	85.00	185.00
15	18.75	65.75	42	52.50	126.50	69	86.25	187.25
16	20.00	68.00	43	53.75	128.75	70	87.50	189.50
17	21.25	70.25	44	55.00	131.00	71	88.75	191.75
18	22.50	72.50	45	56.25	133.25	72	90.00	194.00
19	23.75	74.75	46	57.50	135.50	73	91.25	196.25
20	25.00	77.00	47	58.75	137.75	74	92.50	198.50
21	26.25	79.25	48	60.00	140.00	75	93.75	200.75
22	27.50	81.50	49	61.25	142.25	76	95.00	203.00
23	28.75	83.75	50	62.50	144.50	77	96.25	205.25
24	30.00	86.00	51	63.75	146.75	78	97.50	207.50
25	31.25	88.25	52	65.00	149.00	79	98.75	209.75
26	32.50	90.50	53	66.25	151.25	80	100.00	212.00

Zamienić stopnie jednego ciepłomierza na stopnie drugiego należy w sposób następujący:

Fahrenheita na Celsiusza — odliczyć 32 i pozostałą sumę pomnożyć na pięć dziesiątych.

Fahrenheita na Réaumura — odliczyć 32 i pozostałą liczbę pomnożyć na cztery dziesiątych.

Celsiusza na Fahrenheita — pomnożyć na 9/5 i dodać 32.

Réaumura na Fahrenheita — pomnożyć na dziewięć piątych i dodać 32.

Celsiusza na Réaumura — pomnożyć na cztery piątych.

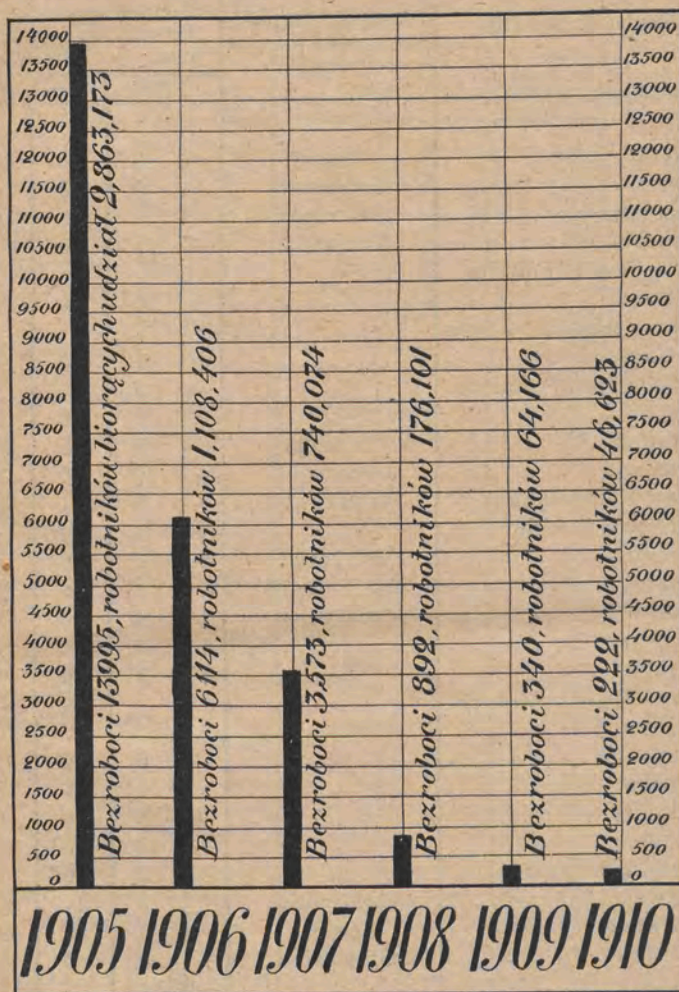
Réaumura na Celsiusza — pomnożyć na pięć czwartych.

CZAS W ROZMAITYCH KRAJACH I OKOLICACH.

Nazwa kraju lub okolicy	Według jakiego południka mierzą czas?	Różnica czasu miej- scowego z południ- kiem w Greenwich			
		[godz.]	[min.]	[sek.]	
Afryka Niemiecka . . .	Greenwich	+	1	0	0
„ Angielska . . .	„	+	2	0	0
Anglia i Szkocya . . .	„		0	0	0
Argentyna (Resp.) . . .	Kordoba	—	4	16	48,2
Australia Południowa . .	Greenwich	+	9	30	0
„ Zachodnia . . .	„	+	8	0	0
Austro-Węgry . . .	„	+	1	0	0
Belgia . . .	„		0	0	0
Chili . . .	Santjago	—	4	42	46
Chiny (Wschodnie) . . .	Greenwich	+	8	0	0
Dania . . .	„	+	1	0	0
Egipt . . .	„	+	2	0	0
Ekwator . . .	Quito	—	5	14	6,7
Formoza, Pescadores . .	Greenwich	+	8	0	0
Francya, Algier, Tunis . .	Paryż	+	0	9	21,0
Grecya . . .	Ateny	+	1	34	52,9
Hiszpania . . .	Greenwich		0	0	0
Indye i Cejlon . . .	Madras	+	5	20	59,1
Irlandya . . .	Dublin	—	0	25	21,1
Japonia, Korea . . .	Greenwich	+	9	0	0
Kanada:					
Nowa Szkocya . . .	„	—	4	0	0
Nowy Brunzwik . . .	„	—	5	0	0
Ontario i Quebec . . .	„	—	5	0	0
Keewatin i Manitoba . .	„	—	6	0	0
Alberta, Atabaska . . .	„	—	7	0	0
Kolumbia Angielska . . .	„	—	8	0	0
Kolumbia . . .	Bogota	—	4	56	54,2
Kostaryka (Costa Rica)	San Jose	—	5	36	16,9
Kuba . . .	Hawana	—	5	29	26,0
Luxemburg . . .	Greenwich	+	1	0	0

Nazwa kraju lub okolicy	Według jakiego południka mierzą czas?	Różnica czasu miejscowego z południkiem w Greenwich		
		godz.	min.	sek.
Meksyk . . .	Meksyk	—	6	36 26,7
Niemcy . . .	Greenwich	—	0	0 0
Nikaragua . . .	Managua	—	5	45 10 0
Norwegia . . .	Greenwich	+	1	0 0
Nowa Walia Południowa . . .	„	+	10	0 0
Nowa Zelandia, wyspa Chatam . . .	„	+	11	30 0
Panama (przy kanale) . .	„	—	5	0 0
Peru . . .	„	—	5	0 0
Portugalia . . .	Lizbona	—	0	36 20,5
Queensland . . .	Greenwich	+	10	0 0
Rosya Europejska . . .	Pułkowo	+	2	1 18,6
Królestwo Polskie . . .	„	+	1	24 7
Rumunia . . .	Greenwich	+	2	0 0
Salwator . . .	San Salvador	—	5	56 32,0
Serbia . . .	Greenwich	+	1	0 0
Szwajcarya . . .	„	+	1	0 0
Szwecya . . .	„	+	1	0 0
Stany Zjedn. Ameryki Póln. . .	„	—	6	0 0
Centralne . . .	„	—	9	0 0
Alaska . . .	„	+	8	0 0
Filipiny . . .	„	+	10	0 0
Tasmania . . .	„	+	2	0 0
Turcya Europejska . . .	„	—	3	44 48,9
Urugwaj . . .	Montevideo	—	4	27 43,6
Wenezuela . . .	Caracas	—	4	27 43,6
Victoria . . .	Greenwich	+	10	0 0
Włochy . . .	„	+	1	0 0
Ziemia Nowa . . .	St. Juan	—	3	30 43,6

Statystyka strajków w państwie rosyjskiem.

Tablica powyższa wskazuje liczbę strajków, oraz cyfrę biorących w nich udział robotników w latach 1905 — 1910.

Najmilsze kwiatki.

▽▽▽▽

Na piaszczystych wzgórkach po wyciętym lesie widać nieraz w początku lata kępy białawych kwiatów, które zbliżka wydają piękną, przenikliwą woń. To dziki nasz goździk *piaszysty*, spokrewniony z rosnącym na wybrzeżach morskich Europy Połud. podobnym mu *G. pierzastym*, który Francuzi zwa „mignardise”, podobnie, jak znaną dobrze, dzierzganą szydełkiem damską robótkę. Na żyznych ziemiach tu i owdzie, a zwłaszcza pod Tatrą mi na reglach siedzi to gromadkami, to pojedynczo *G. polny*, ciemno-czerwony i bardziej zbliżony do gatunku, z którego powstały ogrodowe dziko rosnącego w Europie połud. *G. wonnego* (*Dianthus-Caryophyllus*).

Piękna barwa, trwałość i miła przenikliwa woń swoista (która posiadają również pewne części lub całe rośliny zupełnie odmienne np. kwiaty i owoce goździkowego drzewa) sprawiły, że Grecy nadali *G.* nazwę kwiatu Jowisza” (*Di-anthos*).

O ileżby na nią zasłużył więcej w ich oczach, gdyby znali choć część tych goździków, które teraz w ogrodach posiadamy!

Ale nie znali. Do tego potrzeba było innej pracy i innej umiejętności, niż ją posiadał tak bardzo dla ogólnej cywilizacji zasłużony naród Hellenów. Słoneczne brzegi archipelagu kapali się bez ludzkiej pracy w zieleni i kwiatach. Kwitły na wyspach tych pomarańcze i cytryny, odurzając zapachem. Białe mirtowe kwiaty narzeczonych odbijały cudnie od ciemnej zieleni krzewów, złościły się jaśminy i lśniły purpurą granaty. Nie było powodu starać się o kwiatki w zimie, bo one i w tej porze roku całkiem tam nie zniknęły, tak jak nie zniknęło słońce i nie zasępiał się lazur wiecznie pogodnego nieba. Ale inaczej było w pochmurnej Flandryi, gdzie od początku „czarnego miesiąca” aż nieraz po koniec marca, słońca nie widać lub wychyla się blade z poza gęstej mgły morskiej, oświetlając, a nie grzejąc. W tych nadmorskich krajach północnych do pięknego kwiatka człowiek przywiązywał dużą wagę, cieszył się nim jako istnym posłańcem z niebios, pragnął go długo zatrzymać, nasycić nim wzrok, barwy jego i kształty urozmaicić.

Na tej to ziemi flamandzkiej powstały pierwsze w Europie szklarnie, jej też mieszkańcy doprowadzili umiłowanie kwiatów do kultu, do obłędu. Płacono majątki za jeden nowy tulipan, tracono tysiące zarobionych w dalekich koloniach guldenów na wspaniałe goździki.

Za naszych lat młodzińskich jeszcze były w wysokiej cenie piękne goździki *flamandzkie* czy *holenderskie*, na których kwiaty, o ile pochodziły z siewu, czekać trzeba było półtora roku. Bo praw-

Goździki *Dianthus plinarius nanusflore*.

Robert Craig.

dziwy goździk wonny (*Dianthus caryophyllus*) jest rośliną dwuletnią. Ale z pięknych siewek nauczono się robić sztuczne odkłady i z nich mieć kwiaty corocznie. Takie rośliny zimuje się i dziś, w szklarniach i sprzedaje, chociaż mają one mniejsze, niż dawniej, znaczenie.

Goździk nie tylko w ciężkich krajach Niderlandów, ale i w całej oświeconej Europie już przed kilku wiekami fanatycznych miał wielbicieli. Węć przedewszystkiem wysoko ceniono ciemne *jednobarwne* (Grenadin), dalej o czystym tle białem lub żółtem i wyraźnym na niem rysunku *flamandy*. Mniej były lubione upstrzone plamkami czerwonymi *piekoty*, a najmniej w nieregularne kreski i plamy pomarszczone *bizardy*. Była zresztą cała specjalność dzielenia i różnicowania goździków, przy czem posługiwano się systemem dr. Weissmannta, w którym wyróżnił on 12 wybitnych klas. Każda nowość starannie bywała rejestrowana i otrzymywała

nazwę, o ile można, sensacyjną.

Czyniąc wszelkie możliwe wysiłki, hodowcy, jak się zdawało, doszli do granic, poza które sztuka ich przekroczyć nie mogła. Mianowicie zrazu pojedynczy kwiatek, zmieniał stopniowo swe pręciki i słupki w kwiatowe barwne i wonne płatki, o coraz większych wymiarach. Nakoniec doszło do tego, że zielony kielich nie mógł znieść i pomieścić wewnętrznego bogactwa i pękał pod niem. Wtedy przez szparę zwieszała się nieładnie część bujnych płatków, a kwiat cały wdzięk i wartość tracił. By temu zapobiedz, miłośnicy w porę

więzili kielich w pierścieniu, wykrojonym z karty, i kwiatek musiał trzymać się w karchach. Nosił on wtedy nazwę „goździka z kartą” (*oeillet à carte*).

Wszystkie te sztuczki dziś nie istnieją, bo przyroda przekonała człowieka, że tam, gdzie jego ograniczony umysł napotyka granicę, dla niej szranków niema, jak niema dla tego, który ją stworzył i który w niej ciągle tworzy dalej, dopóki taka jego wola.

Okazało się tedy przy lepszym przeszukaniu flory, że istnieją goździki wonne, zakwitające w kilka miesięcy po zasianiu, jak zwykle kwiaty letnie. Znalazł je Sprenger na Sycylii i nadał całej rasie nazwę *Malgorzata* (*Margaritta*) na cześć królowej włoskiej. Są one bardzo piękne, przeważnie w barwach jasnych, ale źle zimują. Dlatego w Nicei i wogóle na Rivierze francuskiej postarano się z dawnej rasy i krzyżówek z nowymi otrzymać goździki ulepszone, na silnej łodydze ogromne, długotrwałe i wonne (np. *Malmaison*). W tej także okolicy rozwinął się przemysł hodowania goździków pod szkłem na kwiat zimowy i te cudne zjawiska, które widzimy przez cały rok niemal w sklepach kwiatowych, a zwłaszcza w porze martwej, z Jasnego brzegu pochodzą.

Nie będę nudził czytelnika, który bierze „Rocznik” do ręki, aby się rozerwać i

Goździki Chabaud.

Goździki chińskie.

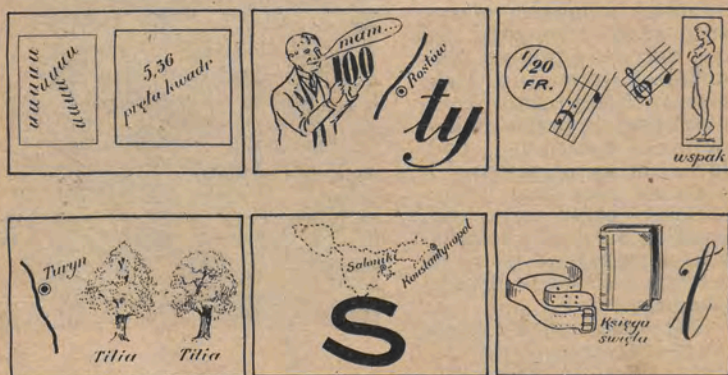
czas przyjemnie spędzić, suchemi wskazówkami o hodowli goździków; znajdzie je w podręcznikach ogrodniczych. Nie potrzebuje też chwalić opisywanego kwiatka, bo i tak jest ulubieńcem ogółu. Jego piękność urozmaicona, jego dziwnie przenikliwa a upajająca woń, zalecają go więcej, niż wszelkie kunsztowne opisy.

Na grzędzie, w masie, czyni wrażenie, ale właściwie dopiero w wiązance i widziany zblizka czaruje i upaja. Jest on też zarazem doskonałą ozdobą zarówno wpięty we włosy, bez względu na ich barwę, byle dobrze dobrany, jak i męskich czarnych ubrań, wetknięty w klapę surduta. Nosi go legitymista i konserwatysta w kolorze białym, gdy goździk czerwony stał się małym sztandarem, po którym poznają się „towarzysze”. Jak w historii Anglii zasłynęły stronnictwa białej i czerwonej róży, tak dziś świat się zaczyna rozpadać na dwie wielkie gromady: umiarkowanych — goździków białych i radykalistów — czerwonych.

W licznych rodzajach goździków dużo znaleźlibyśmy innych pięknych gatunków. Należy do niego z wielu drobnych kwiatów w bukiecie złożony goździk poetów (*Dianthus barbatus*) i kartuzek i oryginalne g. górskie i nareszcie niewyczerpany w odmianach, ale, niestety, nie pachnący goździk chiński wraz z ogrodowym mieszańcem (*D. chinensis* i *D. hybridus*).

E. Jankowski.

Rebusy do nagrody.

Owady siłacze.

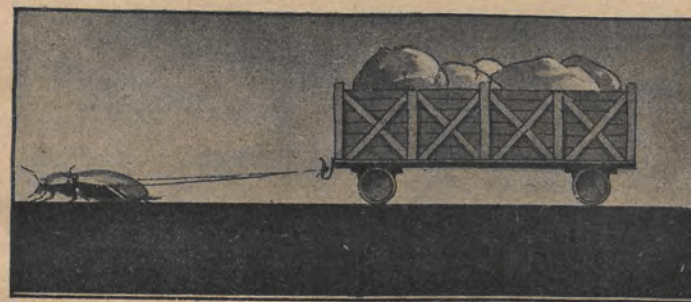

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

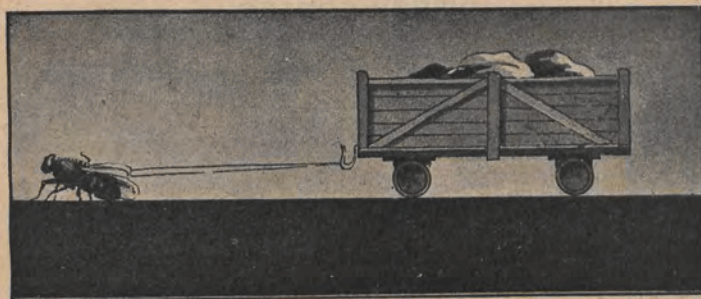
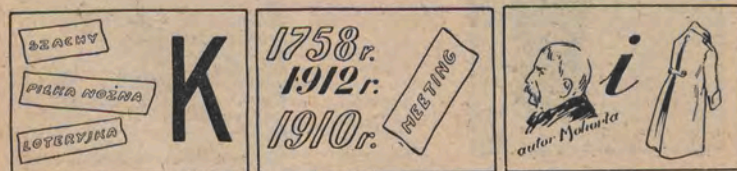

Fig. 4.

Niektóre owady odznaczają się siłą zadziwiającą. W stosunku do swoich rozmiarów, prześcigają one o wiele siłę zwierząt pociągowych. Obliczono, iż pchła skacze o 40 razy wyżej nad swój wzrost. Człowiek w tych warunkach musiałby skakać na wysokość 70 metrów. Chrząszczek zwany Poziomkiem (fig. 1) jest zdolny ciągnąć za sobą przedmiot cięższy o 182 razy, niż waga jego ciała; Libella (fig. 2), (Szklarz, Jętka), znowu jest o wiele słabsza, gdyż dźwiga przedmiot cięższy od siebie tylko o 10 razy. Szczypawka zaś (fig. 3), pomimo drobnych swoich wymiarów, może udźwignąć ciężar o 26 razy przynoszący jej własną wagę.

Rebusy do nagrody.

Spis alfabetyczny

ważniejszych zakładów leczniczych i klimatycznych z wyłączeniem lecznic niemieckich, które można z powodzeniem zastąpić innemi.

oooo

KROLESTWO POLSKIE, LITWA, WOŁYŃ, UKRAINA, PODOLE, INFLANTY.

Birsztany w pow. trockim gub. wileńskiej—solanka.
Busko w gub. kieleckiej—artretyzm, przymiot.
Ciechocinek gub. warsz.—solanka.
Chojny pow. łódzki gub. piotrkowska—hydroterapia.
Czarniecka Góra pod st. Nieklań kol. dąbrowskiej—klimatyka.
Druskieniki gub. grodzieńska—wodolecznictwo, kąpiele błotne.
Grodzisk przy stacyi kol. wiedeńskiej—wodoleczn., kuracya mleczna i t. d.
Inowłódz pod Tomaszowem Rawskim—klimatyka.
Kan. onka gub. podolska—klimatyka.
Libawa—kąpiele morskie.
Naleczów gub. lubelska—źródło żelaziste, hydroterapia.
Nowe Miasto nad Pilicą, pow. rawski—wodolecznictwo.
Ojców gub. kielecka—klimatyka.
Olwoc pod Warszawą—dla piersiowych.
Pieskowa Skala gub. kielecka—letnisko, lecznica.
Pohulanka pod Dyneburgiem—kumys, hydroterapia.
Połąga gub. kowieńska—kąpiele morskie, letnisko.
Rudka pod st. Mrozy gub. warszawska—lecznica dla piersiowych.
Ryga szereg miejscowości na wybrzeżu zatoki bałtyckiej—kąpiele morskie.
Sławuta gub. wołyńska—klimatyka i solanki.
Solec gub. kielecka—źródło siarczane.
Szepełówka gub. wołyńska—źródło żelazno-wapienne.

CESARSTWO.

Essentuki obw. terski Kaukaz—źródła mineralne.
Jalta Krym—kąpiele morskie, klimatyka.
Kisłowodsk Kaukaz—kąpiele siarczane.
Odesa—kąpiele w limanie.
Piatigorsk Kaukaz—źródło siarczane.
Sewastopol Krym—kąpiele w jeziorze i morskie.

Stawiańsk gub. charkowska—solanki.
Staraja Russa gub. nowogrodzka—źródło alkaliczno-słone.
Stolypińsk gub. samarska—solanka, źródło siarczane.
Żeleznowodsk Kaukaz — szczawa żelazista.

AUSTRYA.

Galicja.

Bystra—wodolecznictwo, dyeta.
Dobromil Lacko—hydroterapia.
Iwonicz—szczawa słono-jodowa.
Jaskowice—wodolecznictwo.
Jaremcze—hydroterapia.
Kosów—sanatorium.
Kraków—lecznice: dr. Kosińskiego ul. Łobzowska 32, dr. Nar-towskiego dla nerwowych pl. Szczepański 2, hydropatja dr. B. Kupezyka ul. Szujskiego 11 dla nerwowych.
Krościenko—szczawa alkaliczno-słona.
Krynica—szczawy żelaziste.
Lubień—źródło siarczane.
Lwów—hydropatja dr. I. Zakrzewskiego, hydropatja dr. E. Ko-walskiego, sanatorium dr. K. Soleckiego, na Łyczakowie hydr. dr. J. Zakrzewskiego, hydrop. fizykalna i sanatorium dr. A. Majewskiego, hydrop. dr. J. Świątkowskiego, sanator. „Że-lazna woda” dr. J. Zakrzewskiego.
Maryówka—sanatorium.
Morszyn—zakład zdrojowo-kapelowy.
Przemysł—hydropatja dr. Madeyskiego.
Pustomyty—źródło siarczane.
Rabka—solanki.
Rymanów—szczawa słono-alkaliczna.
Sassów pod Złoczowem—sanatorium.
Swożowice—źródło siarczane.
Szczawnica—klimatyka.
Zakopane—klimatyka.
Zawoja—klimatyka.
Żegiestów—szczawa żelazista.

Szlązk austriacki.

Einsiedl pod Würbenthal—system Kneippa.
Ernsdorf—lecznica fizykalno-dyetetyczna.
Freiwaldau—leczn. fiz.-dyet. „Alt Vater”.
Graefenberg—wodolecznica.
Hillersdorf—wodolecznica.

Jaworze—wodolecznica.
Johannisbrunn—wodoleczn., gimn.
Karlsbrunn—wodolecznica.
Karlsthal—wodolecznica.
Ligotka—wodolecznica.
Lindewiese—leczn. dyetetyczna.
Neu Ebersdorf—wodolecznica.
Olbersdorf—wodolecznica.
Zuckmantel—sanatorium.

Czechy.

Stary Harzdorf (Altharzdorf) pod Reichenbergiem—lecznica chi-rurgiczna i ginekologiczna.
Bechyn—hydropatja.
Bilin—źródło szczawy alkalicznej.
Borohradek—sanatorium okulistyczne.
Brandeis—wodolecznictwo.
Bubner pod Pragę—lecznica dla nerwowych.
Eichwad—lecznica hydropatyczna „Kąpiele Teresy”.
Frankenstein-Rumburg—sanatorium fizyczno-dyetetyczne.
Freiheit pod Trantenowem (Trantenau)—leczn. chirurgiczna.
Franzensbad—źródła szczawy żelazistej.
Gellechberg pod Lutomierzycami (Leitmeritz)—wodolecznictwo.
Giesshübler-Sauerbrun — lecn. syst. Leydena, gimnastyka lecz-nicza.
Hüttenbad Komotan—sanatorium fiz.-dyetetyczne.
Hradzen pod Staab—sanator. chirurg.
Jinec pod Horowcem (Horovitz)—hydropatja.
Joachimsthal—lecznica i kąpiele.
Karolowe Wary (Karlsbad)—słynne źródło i zakłady kąpielowe.
Klein Szwadowitz (Male Swadowice) pod Trantenowem — wodo-lecznictwo.
Kleisza (Kleischa)—lecn. dla nerwowych.
Königgrätz—instytut dla piersiowych.
Königswärth pod Maryenbadem—wodolecznictwo.
Konstaninusbad (Bad Neudorf)—lecznica hydropatyczna.
Kositz—lecznica dla rakowatych.
Krč pod Pragę—lecznica dla alkoholików.
Krynec (Kríneč)—lecznica dla tuberkulicznych.
Lelín pod Blowicami (Blowitz)—lecn. hydropatyczna.
Luže pod Wysokiem (Hohenmauth)—lecznica dla dzieci tuberku-licznych.
Marienbad—źródła glauberskie zimne.
Obergrund pod Bodenbachem—zakł. wodoleczn., sanatorium dla dziatwy.
Počátek—wodoleczn. system. Kneippa.
Reichenberg—lecn. chirurg. i sanatorium z urzędz. Röntgena.
Reichenberg. Siebenhäuser—lecn. ginek. chirurg. i chorób ocznych.

Sangerberg pod Maryenbadem—wodolecznictwo.
Św. Jan pod Berami—wodolecznictwo.
Św. Małgorzata pod Prachatycami (Prachatitz) — wodoleczn.
Szychowie — wodolecznica.
Stupczyce—leczn. fizykalna.
Teplitz-Schönau—źródło alkaliczno-słone, leczn. mechano-terap.
Teszen (Tetschen)—leczn. dla chor. ocznych. chirurg. i ginekolog.
Welesławin pod Pragę—leczn. dla nerwowych.
Wartenberg pod Turnowem (Turnau)—wodolecznica.

Morawy.

Kuńczyce Wielkie (Gross Kuncitz)—wodolecznica.
Kościelec (Kosteletz)—wodolecznica.
Luchaczowice—kąpiele mineralne.
Schönberg Morawski—sanat. dla nerwowych i przemiana materii.
Neugasse pod Olomuńcem—zakłady fizyk.-dyetetyk.
Różnowo—wodolecznica.
Saar—wodoleczn., lecznica elektro i mechanoterap.
Tysznowice pod Bernem—wodolecznica.

Styrya.

Aflenz—leczn. dla rekonwalescentów.
Aussee—sanat. dla chor. żołądkow. i kiszki.
Eggenberg—zakł. leczn. i kąpiel.
Fehring—dla nerwowych.
Frothinleiten—leczn. dla nerwowych.
Gratwein—sanatorium dla abstynentów.
Gleichenberg—źródło mineralne.
Hörgas—leczn. dla chorych żołądkowych.
Kreisbach—leczn. dla nerwowych.
Krottendorf—dla nerwowych.
Mürzzuschlag—wodolecznictwo.
Tobelbad—termy syst. Lahmanna.

Chorwacja.

Celowiec—wodolecznica.
Milstadt—wodolecznica.
Percza (Pörschach)—wodolecznica.
Spital—leczn. dla nerwowych.

Austria Dolna.

Baden pod Wiedniem—zakłady kąpiel., wodoleczn.
Edlach pod Reichenau—wodoleczn., sanat. dla sercowych.

Enzersdorf—wodolecznica.
Gainfarn pod Vöslau—leczn. dla nerwowych.
Grimmenstein—leczn. dla chor. płucnych i tuberkulicznych.
Hartenstein pod Krems—wodoleczn.
Kaltenleutgeben—wodolecznica.
Kierling—dla płucnych.
Mödling—wodoleczn. syst. Priessnitza, leczn. dla rekonwalesc. i chorych chron, leczn. dla alkoholików.
Purkersdorf—sanat. wodoleczn., zakład masaż. i dla sercowych.
Pyrawarth—wodoleczn., leczn. ginekolog.
Semmering—leczn. syst. Lahmanna.

Austria Górna.

Ebensee—wodolecznica.
Gmunden—klimatyka.
Goisern—wodoleczn. syst. Winternitza.
Bad Hall—sanat., leczenie jodem.
Ischl—solanka i borowina, kilka zakładów leczniczych.
Waldneukirchen—leczn. syst. Kneippa.

Tyrol.

Arco—klimatyka, leczn. dla płucnych.
Briesen—wodoleczn. syst. Kneippa.
Gries—dla płucnych.
Hall—leczn. fiz.-dyetetyczna.
Hoch-Eppan pod Bozen—dla rekonwalescentów.
Levico-vetriolo—źródła arszeno-żelaziste.
Meran—klimatyka, dla nerwowych, płucnych.
Meran Obermais—leczn. dla sercowych, nerwowych i przemiana materii.
Gratsch—kąpiele słoneczne.
Nago pod Arco—dla rekonwalescentów.

Wybrzeże morskie.

Abbazia—kąpiele morskie, lecz. wodoleczn., mechano-terap., klimatyka.
Grado—wodolecznictwo.
Lussingrande—wodolecznictwo.
Monfalcone—leczn. kąpiele, jod.
Porto Rose—dla rekonwalescentów.

Dalmacja.

Spalato—sanatoria.
St. Giovanni—klimatyka, leczn. dla płucnych i żołądkowych.

Węgry.

Herkulesbad—źródło siarczane.
Korytnica—klimatyka, kuracja winogronowa.
Piszczyany—kąpiele siarczane.
Trenczyn—powszechnie znane źródła siarczane gorące.

NIEMCY.

Prusy Wschodnie, Zachodnie i Szląsk Pruski. Pomorze.

Cudowa—źródła arsenikowe i żelazne, klimatyka.
Goczalkowice—solanka, jod, kąpiele.
Goerbersdorf—sanat. dla suchotników.
Inowrocław—źródło solankowe.
Jastrzęb—źródła solankowe, letnisko.
Kołobrzeg—kąpiele morskie.
Krzyż—kąpiele morskie.
Landeck—kąpiele siarczane.
Reinerz—klimatyka.
Salzbrunn—kąpiele szczawowe, hydroterapia.
Soboty—Kąpiele morskie pod Gdańskiem.
Warmbrunn—źródła siarczane.

Niemcy.

Akwizgran (własności Buska, Solca)—źródła siarczane.
Baden-Baden (własności Ciechocinka, Nałęczowa)—solanka alkaliczna.
Elster—szczawa żelazista (własności Nałęczowa, Sławinka, Żegiestowa).
Ems—szczawa alkaliczna (własności Szczawnicy).
Kissingen—solanka żelazista (własności Ciechocinka, Druskienik, Sławuty).
Kreuznach—solanka, zawierająca jod, brom (własności Ciechocinka, Druskienik, Sławuty).
Nauheim—solanki (własności Birsztan, Ciechocinka, Druskienik, Sławuty).
Pyrmont—wody żelaziste (jak w Iwoniczu, Krynicy, Nałęczowie, Żegiestowie).
Reichenhall—solanki (jak w Birsztanach, Ciechocinku, Druskienikach).
Wiesbaden—solanka alkaliczna gorąca (własności Grodziska, Nowego Miasta, jako klimatyka Zakopane).

SZWAJCARYA.

Alvanen-Bad—źródła siarczane.
Brestenberg kanton Aargau—zakł. wodoleczniczy.
Bad Buchental kant. St. Gallen—sanatorium ogólne.
Chempel les Bains pod Genewą—leczn. hydroterapeutyczna.
Davos—klimatyka.
Engelberg—sanatorium klimatyczne.
Giessbach—wodolecznictwo.
Gurnigel—sanat., klimatyka.
Interlaken—kilka lecznic, klimatyka.
Lavey les Bains pod Saint Moritz—źródło siarczane.
Mammern—wodolecz., zakład dla nerwowych i chorych wewnętrznych.
Montreux-Territet—klimatyka, lecznica dla nerwowych i żołądkowych.
Saint Moritz—klimatyka.
Rigi Kaltbad—klimatyka.
Rigi Scheneidegg—lecznica dla nerwowych i wewnętrznych.
Rigi-Klosterli—klimatyka.
Bad Schönbühl pod Zug—hydropatia.
Streiberg—leczn. prywatna dla nerwowych i wewnętrznych.
Urnäsch kanton Appenzell—leczn. prywatna.
Weissenburg—leczn. prywatna.
Vevey—klimatyka.
Zuos (Engadin Górny)—leczn. prywatna.

FRANCYA.

Amelie les Bains—źródło siarczane.
Barège—źródło siarczane.
Biarritz—klimatyka, kąpiele morskie.
Bourboule—kąpiele arsenikalne.
Brides—solanka.
Chatel-Guyon—szczawa alkaliczna.
Contrexeville—szczawa alkaliczna.
Enghien—źródło siarczane.
Forges les Eaux—kąpiele i wody żelaziste.
Mentona—klimatyka.
La Motte les Bains—solanka.
Nizza—klimatyka.
Royat—szczawy alkaliczne.
Vichy—słynne wody mineralne, szczawy alkaliczne, kąpiele.

WŁOCHY.

Capri—klimatyka, kąpiele morskie.
Gardone Riviera—klimatyka.

Gorbio pod Mentoną—lecznica dla wewnętrznych i rekonwalescentów.

Ischia—kąpiele morskie.

Lido—klimatyka.

Nervi—klimatyka, lechn. dla piersiowych.

Ospedale-Ligure—lechn. dla sercowych, nerwowych, nerkowych, przemiana materii, klimatyka.

Pallanza—klimatyka.

San Remo—klimatyka.

BELGIA.

Blankenberghe—kąpiele morskie.

Bruges—kąpiele morskie.

Heyst—kąpiele morskie.

Ostenda—kąpiele morskie.

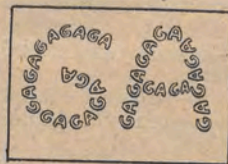
Spaa—źródło żelaziste.

EGIPT.

Kair—klimatyka.

Luxor—klimatyka.

Rebusy do nagrody.

Wykaz statystyczny dramatów i komedyi,

wystawionych w teatrach warszawskich rządowych od 1 lipca 1911 r. do 30 czerwca 1912 r.

oooo

Wystawiono następujące sztuki oryginalne:

1) „Syn Królewski” dramat historyczny w trzech aktach Adama Krechowickiego (6 razy).

2) „Cyganeria Warszawska” sztuka w 4-ch aktach Adolfa Nowaczyńskiego (42 r.).

3) „Straceńcy” dramat współczesny w 4-ch aktach Tadeusza Konczyńskiego (22 r.).

4) „Sąd” dramat w 3-ch aktach Czesława Halicza, uwieńczoney 2-gą nagrodą na konkursie dramatycznym teatrów warszawskich (11 r.).

5) „Sąsiad” sceny dramatyczne w 1 akcie Bolesława Górczyńskiego (6 r.).

6) „Bajka” poemat dram. w 1 akcie Andrzeja Niemojewskiego (6 r.).

7) „Kobieta bez skazy” komedia w 3-ch aktach Gabryeli Zapolskiej (53 r.).

8) „Zawisza Czarny” fantazja dram. w 5 aktach Kazimierza Tetmajera (5 r.).

9) „Głupi Jakób” komedia w 3-ch aktach Tadeusza Rittnera (11 r.).

10) „W Gołębniku” komedia w 3-ch aktach Ignacego Nikorowicza (8 r.).

11) Fragmenty z „Dziadów” Mickiewicza, „Nieboska Komedia” Krasińskiego, „Horsztyński” Słowackiego, odegrane podczas trzech wieczorów artystyczno-literackich.

Wznowiono następujące sztuki oryginalne:

1) „Grube ryby” komedia w 3-ch aktach Michała Bałuckiego, poprzedzona na 1-em przedstawieniu przez konferencję J. Kotarbińskiego (50 razy).

2) „Wielkie bractwo” komedia w 5-u aktach Jana Al. hr. Fredry (19 r.).

Wystawiono nowe sztuki tłumaczone:

- 1) „Tyran z miłości” kom. w 1 akcie z francuskiego Edm. Gondineta (3 r.).
- 2) „Wet za wet” kom. w 1 akcie z francuskiego (7 r.).
- 3) „Kwiat Czarowny” dramat w 4-ch aktach Miguela Zamacois'a z franc. (11 r.), przekład wierszem Maryana Tatarkiewicza.
- 4) „Ponad siły” dramat w II częściach w 6 aktach Björnsterne Björnsona z norweskiego, przełożył J. Kasprowicz (21 r.).
- 5) „Uczeń Szatana” dramat, przekład z angielskiego Bernarda Shaw (15 r.).
- 6) „Elektra” tragedia w 1 akcie Hofmannsthal, z niemieckiego przełożył Tadeusz Świątek (7 r.).
- 7) „Rywale” komedia w 5 aktach z angielskiego Roberta Sheridana (7 r.).
- 8) „Gdy odejdziemy” komedia w 1 akcie z francuskiego Andrzeja Moycho (4 r.).

Wznowiono sztuki tłumaczone:

- 1) „Podpory społeczeństwa” dramat w 4-ch aktach z norweskiego H. Ibsena (8 r.).
- 2) „Wieczór Trzech Króli”, komedia w 5-ciu aktach Szekspira (15 r.).
- 3) „Nora” dramat w 3-ch aktach H. Ibsena (7 r.).

Grano sztuki dawniej wystawione oryginalne:

- J. Słowackiego tragedia „Lilla Weneda” (4 r.). „Mazepa” (1 r.), dramat „Złota Czaszka” (1 r.).
- Wyspiańskiego: tragedia „Sędziowie” (9 r.), „Kłątwa” (4 r.).
- Al. hr. Fredry komedye: „Śluby panińskie” (3 r.). „Wielki człowiek do małych interesów” (2 r.), „Pan Benet” (3 r.).
- Elizy Bośniackiej dramat „Obrona Częstochowy” (13 r.).
- Stefana Krzywoszewskiego komedia „Aktorki” (6 r.).
- Stanisława Przybyszewskiego dramat „Gody życia” (9 r.).
- Gabryeli Zapolskiej komedia „Panna Maliczewska” (18 r.).
- Stanisława Kozłowskiego baśń dram. „Złota Kaczka” (1 r.).
- Zygm. Przybylskiego komedia „Dzierżawca z Olesiowa” (9 r.). „Wicek i Wacek” (4 r.).
- Józefa Bliżińskiego komedye „Rozbitki” (8 r.), „Marcowy kawaler” (4 r.).
- Zygmunta Kaweckiego komedia „Szkola” (4 r.).

Z dawniej tłumaczonych sztuk grano następujące:

- Szekspira: fantazyja dram. „Sen nocy letniej” (2 r.), tragedia „Romeo i Julia” (4 r.).
- Szyllera tragedye „Zbójcy” (7 r.), „Intryga i miłość” (1 r.).
- Moliera komedia „Skapiec” (1 r.).
- Gutzkova tragedia „Uriel Akosta” (6 r.).
- K. Delavigne'a tragedia „Ludwik XI” (15 r.).
- Lengyela dramat „Tajfun” (5 r.).
- Bracca dramat „Petro Caruso” (4 r.).
- Wedekinda sceny dramatyczne w 1 akcie „Śpiewak nadworny” (4 r.).
- Courtelina komedia w 1 ak. „Wywrotny powóz” (1 r.).
- R. Wolfa komedia w 4-ch aktach „Maryonетки” (4 r.).

Wogóle wystawiono sztuk nowych, oryginalnych 10, oraz 3 fragmenty (aktów 33), wznowiono sztuki oryginalne 2 (aktów 8), wystawiono sztuk tłumaczonych nowych 8 (aktów 24), wznowiono 3 (aktów 12).

Razem w Teatrze Wielkim, Rozmaitości, Letnim i w Bagateli dano przedstawień sztuk oryginalnych 324, tłumaczonych 136.

Sztuki nowe i wznowione wystawiali reżyserowie: Józef Śliwicki (sztuk 14 aktów 44), Antoni Bednarczyk sztuk 3 (aktów 12), Kazimierz Kamiński sztuk 3 (aktów 13), Ludwik Wostrowski sztuk 3 (aktów 7). Ogólne kierownictwo repertuaru prowadził Józef Kotarbiński.

Aforyzmy.

▽▽▽▽

Lepsza w kwietniu jedna chwilka, niż w jesieni całe grudnie.

A. Mickiewicz.

Kto wzrósł w serca nawałnicach,
Temu nie straszne są gromy.

S. Goszczyński.

Nie czas żałować róż, gdy płoną lasy.

Jul. Słowacki.

Bądź wpierw człowiekiem, nim się staniesz sekciarzem; człowiekiem, nim obywatelem; człowiekiem, nim bohaterem.

L. Siemieński.

Co się przez butę i nieład zważyło, to podźwigną zaparcie się siebie, wiara i praca cicha.

Wojciech Dzierżyński.

Nie jeden bywa nienawidzony nie za to, że robi coś złego, lecz że nie robi nic dobrego.

W dziejach panują nieustannie dwa prądy: prawo dąży do siły; siła bezprawie chce zamienić w prawo.

Bolesław Prus.

Co ma żyć w pieśni, musi zginąć w życiu.

Fryderyk Sztyler.

„Ucz się prawdy, byś mógł spełniać twe obowiązki”; to winno być drogowskazem wszelkiego człowieka.

T. H. Huxley.

Jeśli umiesz czytać, azaż to nie rozkosz, czas sobie upatrzysz, nad książkami posiedzieć, prawa i powinności się swej dowiedzieć.

Mikołaj Rey.

Jak łodzi na wodzie i ptaka na powietrzu nie znać gdzie przeleciał, tak głupich i gnuśnych żywota żaden ślad nie zostaje.

Piotr Skarga.

Czem drzewo bez głębszych korzeni, tem duch narodu bez świadectw przeszłości.

Ks. Waleryan Kalinka.

Jak komety, tak wielkich ludzi wieki rodziły; razem świat zadziwiają i razem zachodzą.

J. P. Woronicz.

Wolę być lwem w nieszczęściu, niż szczęsnym ślimakiem.

Kajetan Węgierski.

Jeżeli o drugich mówimy to, co się nam podoba, usłyszymy o sobie to, co nas zaboli.

Franc. Karpiński.

W towarzystwie każdy próżniak jest znakiem pewnym, że jakiś obywatel krzywdę cierpi.

Stanisław Staszic.

Kto garstką ziemię nosi,—góry się doczeka;
Z kropli za kroplą z czasem uzbiera się rzeka.

Kazimierz Brodziński.

Przemysł na Podolu.

Szybko się rozwija przemysł na Podolu, obecnie istnieje już 5,405 zakładów, zatrudniających 40,000 stałych robotników, a około 100,000 znajduje w nich niestałą pracę. Produkcja wynosi 334 tys. rb. Pierwsze miejsce zajmują fabryki obrabiające produkty roślinne, których produkcja wynosi 68,038,600 rb., następne zakłady obrabiające produkty kopalniane 1,066,900 rb. Produkcja poszczególnych fabryk i zakładów przemysłowych wynosi: cukrowni 52,814,000 rb., młynów 4,325,000 rb., fabryk tytoniu 867,000 rub., sukna 690,000 rubli, browarów 1,365,000 rb. i cegielni 432,000 rubli.

WYKAZ NIERUCHOMOŚCI W WARSZAWIE, BĘDĄCYCH W POSIADANIU ŻYDÓW, W ZESTAWIENIU Z POSIADACZAMI CHRZEŚCIJANAMI.

NAZWA ULICY	Liczba nieruchomości	Liczba świątyń chrz. oraz gmach. rząd. publi. i placów miejskich	Nieruchomości w posiadaniu chrześcijan	Nieruchomości w posiadaniu żydów
Agrykola	3	3	—	—
Bagatela	17	8	8	1
Bagno	5	—	1	4
Bednarska	31	3	22	6
Belwederska	27	9	16	2
Hr. Berga	8	1	4	3
Bezimienna	2	—	2	—
Biała	10	—	8	2
Białoskórnica	7	—	6	1
Bieleńska	27	3	13	11
Błońska	5	1	1	3
Boczna	2	1	—	—
Boduena	8	—	5	3
Boleść	7	—	5	2
Bonifraterska	23	3	4	16
Bracka	24	2	20	2
Browarna	28	2	18	8
Brzozowa	36	1	30	5
Bugaj	22	7	9	6
Burakowska	26	—	12	14
Ceglana	17	—	14	3
Celna	3	—	2	1
Chłodna	63	4	41	18
Chmielna	113	10	83	20
Ciasna	4	—	3	1
Cicha	7	—	6	1
Ciepła	27	3	15	9
Czerniakowska	115	20	66	29
Czerwonego Krzyża	7	1	5	1
Czysta	6	1	5	—
Daleka	12	—	12	—
Daniłowiczowska	14	4	8	2
Długa	59	6	35	18
Dobra	64	7	46	11

NAZWA ULICY	Liczba nieru- chomo- ści	Liczba świątyn chrz. oraz gmach. rząd. publ. i pla- ców miejskich	Nieruchomości w posiadaniu chrześcijan	Nieruchomości w posiadaniu żydów
Drewniana	16	1	13	2
Droga Marymoncka	2	2	—	—
Dunaj Szeroki	13	—	13	—
Dunaj Wązki	19	—	12	7
Dziekonia	3	1	—	2
Dzielna	92	4	42	46
Dzika	79	2	33	44
Elektoralna	42	4	25	13
Erywańska	15	3	12	—
Esplanadowa	5	2	1	2
Fabryczna	21	—	20	1
Foksal	21	—	18	3
Franciszkańska	40	1	5	34
Freta	54	2	43	9
Furmańska	19	—	14	5
Garbarska	7	—	5	2
Gęsia	79	7	19	53
Gęsta	15	1	14	—
Gliniana	5	—	4	1
Górczewska Droga	19	—	17	2
Górna	21	2	17	2
Graniczna	16	—	4	12
Grodzka	2	2	—	—
Grójecka Aleja	24	1	16	7
Grotowska (Smutna)	4	1	1	2
Grzybowska	92	1	56	35
Hipoteczna	4	—	4	—
Hortensja	9	—	8	1
Hoża	76	3	56	17
Hrubieszowska	12	—	8	4
Inflancka	1	—	—	1
Instytutowa	10	—	9	1
Jasna	27	—	23	4
Jerozolimska Aleja	120	15	84	21
Jezuicka	6	4	1	1
Junkierska (Kozia)	29	1	24	4
Kacza	23	—	22	1
Kaliksta	23	—	15	8

NAZWA ULICY	Liczba nieru- chomo- ści	Liczba świątyn chrz. oraz gmach. rząd. publ. i pla- ców miejskich	Nieruchomości w posiadaniu chrześcijan	Nieruchomości w posiadaniu żydów
Kamienne Schodki	8	—	6	2
Kampinowska	2	—	2	—
Kanonia	14	5	8	1
Kapitulna	9	—	8	1
Kapucyńska	15	5	8	2
Karmelicka	31	1	10	20
Karolkowa	28	1	18	9
Karowa	14	4	9	1
Karpia	2	1	1	—
Klonowa	6	1	4	1
Kolejowa	16	3	10	3
Komitetowa	5	—	3	2
Konwiktorska	4	2	2	—
Kopernika	45	3	41	1
Kościelna	21	4	15	2
Koszykowa	75	7	52	16
Kotzebue	7	1	3	3
Koźła	21	—	14	7
Krak. Przedmieście	91	16	65	10
Krochmalna	96	4	51	41
Królewska	39	6	19	14
Krzywe Koło	21	—	18	3
Krucza	51	—	41	10
Książęca	16	3	12	1
Kupiecka	14	—	1	13
Leopoldyna	34	5	23	6
Leszczyńska	18	1	16	1
Leszno	116	11	64	41
Lipowa	17	4	8	5
Litewska	15	2	13	—
Ludna	18	4	10	4
Łazienkowska	1	—	1	—
Łucka	39	—	26	13
Mączna	2	—	1	1
Marszałkowska	159	4	105	50
Maryńska	12	—	5	7
Maryensztad	29	—	18	11
Mazowiecka	17	1	15	1

NAZWA ULICY	Liczba nieru- chomo- ści	Liczba świątyni chrz. oraz gmach. rząd. publ. i pla- ców miejskich	Nieruchomości w posiadaniu chrześcijan	Nieruchomości w posiadaniu żydów
Miedziana	19	—	14	5
Miła	69	—	10	59
Miodowa	24	7	14	3
Mirowska	14	2	7	5
Młocińska	16	—	9	7
Młynarska	65	4	40	21
Młynarska Tylna	23	—	20	3
Mokotowska	67	2	56	9
Moniuszki	13	1	11	1
Mostowa	30	2	20	8
Mularska	3	—	3	—
Muranowska	46	—	3	43
Mylna	20	5	5	10
Nalewki	48	5	5	38
Natolińska	14	—	9	5
Niecała	13	1	10	2
Nizka	72	2	30	40
Nowe Miasto	22	1	15	6
Nowiniarska	14	—	—	14
Nowo-Dobra	13	—	13	—
Nowo-Dzika	9	—	6	3
Nowogrodzka	72	18	40	14
Nowa Karmelicka	22	2	11	9
Nowe Leszno	3	1	1	1
Nowolipie	81	2	33	46
Nowolipki	90	6	30	54
Nowomiejska (Gołębia)	24	2	20	2
Nowo-Miodowa	3	—	3	—
Nowo-Senatorska	12	1	7	4
Nowosielska	3	—	—	3
Nowo-Sienna	10	1	8	1
Nowowiejska	38	1	31	6
Nowo-Wolska	9	—	6	3
Nowo-Wołyńska	10	—	2	8
Nowo-Żytnia	5	—	5	—
Nowy Świat	73	8	53	12
Nowy Zjazd	7	—	2	5
Oboźna	12	1	10	1

NAZWA ULICY	Liczba nieru- chomo- ści	Liczba świątyni chrz. oraz gmach. rząd. publ. i pla- ców miejskich	Nieruchomości w posiadaniu chrześcijan	Nieruchomości w posiadaniu żydów
Obozowa	16	—	8	8
Ogródowa	69	3	35	31
Okólnik	14	1	13	—
Okopowa	72	5	48	19
Okrag	5	—	5	—
Ordynacka	16	—	16	—
Orla	12	—	6	6
Ostrowska	17	—	9	8
Pańska	118	2	53	63
Parkowa	13	—	13	—
Parysowska	16	—	14	2
Pawia	99	2	11	78
Piaskowa	9	1	7	1
Piekarska	20	—	18	2
Piękna	69	—	61	8
Piesza	3	1	2	—
Piwna	51	—	42	9
Plac Św. Aleksandra	16	3	10	3
Plac Grzybowski	13	2	2	9
Plac Krasińskich	7	3	—	4
Plac Saski	8	6	2	—
Plac Warecki	10	3	5	2
Plac Witkowskiego	15	—	9	6
Plac za Żelazną Bramą	13	1	2	10
Płocka	10	—	10	—
Podwale	40	6	28	6
Pokorna	11	1	—	10
Polna	42	2	25	15
Powązkowska	8	2	5	1
Projektowana	2	—	2	—
Prosta	59	1	36	22
Próżna	12	—	4	8
Przebieg	7	—	—	7
Przechodnia	9	—	1	8
Przejazd	15	4	5	6
Przemysłowa	39	—	32	7
Przeskok	5	—	1	4
Przyokopowa	25	1	12	12

NAZWA ULICY	Liczba nieru- chomo- ści	Liczba świątyn chrz. oraz gmach. rząd. publ. i pla- ców miejskich	Nieruchomości w posiadaniu chrześcijan	Nieruchomości w posiadaniu żydów
Przyrynek	15	2	10	3
Ptasia	5	—	1	4
Pusta	4	—	4	—
Radna	16	—	14	2
Raszyńska	15	1	12	2
Róż Aleja	16	—	16	—
Rozbrat	34	2	28	4
Rybaki	33	8	17	6
Rycerska	12	—	11	1
Rymarska	13	3	6	4
Rynkowa (Gnojna)	7	1	—	6
Rysia	4	—	4	—
Sadowa	14	—	6	8
Sambońska	6	1	4	1
Sapieżyńska	17	3	—	14
Senatorska	41	11	23	7
Sewerynow	5	—	5	—
Sienna	87	1	51	35
Sierakowska	8	2	1	5
Skierniewicka	9	—	6	3
Składowa	6	1	4	1
Skórzana	6	—	4	2
Ślepa	14	—	12	2
Ślizka	57	1	27	29
Służewska	8	—	5	3
Smocza	61	2	24	35
Smolna	35	4	30	1
Sochaczewska	10	—	8	2
Solec	96	7	53	36
Solna	21	1	8	12
Sosnowa	17	—	12	5
Sowia	9	—	8	1
Spokojna	9	1	5	3
Srebrna	16	—	12	4
Stara	4	3	1	—
Stare Miasto	37	—	32	5
Starynkiewicz	1	1	—	—
Stawki	55	3	22	30

NAZWA ULICY	Liczba nieru- chomo- ści	Liczba świątyn chrz. oraz gmach. rząd. publ. i pla- ców miejskich	Nieruchomości w posiadaniu chrześcijan	Nieruchomości w posiadaniu żydów
Sucha	2	2	—	—
Św. Barbary	12	—	10	2
Świętojańska	23	3	16	4
Świętojerska	31	1	13	20
Świętokrzyska	48	2	30	16
Św. Stanisława	14	—	14	—
Szara	12	2	7	3
Szczęśliwa	11	—	4	7
Szczygła	14	—	11	3
Szkolna	12	—	9	3
Szopena	20	5	11	4
Szpitalna	12	1	9	2
Szucha Aleja	18	2	11	5
Tamka	50	2	41	7
Tarczyńska	29	1	22	6
Teodora	5	2	2	1
Tłomackie	9	1	3	5
Topiel	19	—	18	1
Topolowa	2	2	—	—
Towarowa	44	2	24	18
Trębacka	14	—	11	3
Twarda	71	—	31	40
Ujazdowska Aleja	34	2	26	4
Waliców	29	3	18	8
Wałowa	13	—	5	8
Warecka	14	1	13	—
Wązka	5	2	3	—
Widok	25	—	18	7
Wiejska	21	4	17	—
Wielka	73	4	47	22
Wierzbowa	10	1	8	1
Więzienna	3	1	1	1
Wilanowska	23	—	23	—
Wilcza	86	—	73	12
Wiślana	11	3	5	3
Włodzimierska	22	4	10	8
Wójtowska	2	1	1	—
Wolność	20	—	16	4

NAZWA ULICY	Liczba nieru- chomo- ści	Liczba świątyni chrz. oraz gmach. rząd. publ. i pla- ców miejskich	Nieruchomości w posiadaniu chrześcijan	Nieruchomości w posiadaniu żydów
Wolska	63	4	45	14
Wołyńska	26	—	5	21
Wronia	81	—	53	28
Wspólna	79	4	61	14
Wysoka	6	—	6	—
Zajęcza	16	—	13	3
Zakątna	3	—	2	1
Zakroczyńska	13	1	9	3
Zapiecek	2	—	2	—
Zgoda	14	2	10	2
Zielna	51	4	33	14
Zimna	8	1	1	6
Złota	81	2	52	27
Zabia	8	1	2	5
Żelazna	92	13	51	28
Żórawia	48	1	35	12
Żytnia	49	6	29	14
Źródłowa	11	1	6	4

Przedmieście Praga.

Aleksandrowska	8	4	3	1
Bez Nazwy	3	1	2	—
Białostocka	48	—	44	4
Błaszana	9	—	9	—
Blizka	6	—	6	—
Bródzińska	23	—	15	8
Brukowa	33	2	21	15
Brzeska	24	3	14	7
Czynszowa	13	—	11	2
Dębowa	2	1	1	—
Esplanadowa	6	—	6	—
Floryańska	6	1	4	1
Folwarczna	23	—	20	3
Fortowa	1	—	1	—
Głucha	12	—	12	—
Gocławska	17	—	17	—

NAZWA ULICY	Liczba nieru- chomo- ści	Liczba świątyni chrz. oraz gmach. rząd. publ. i pla- ców miejskich	Nieruchomości w posiadaniu chrześcijan	Nieruchomości w posiadaniu żydów
Grochowska	71	4	62	5
Grodzieńska	59	—	52	7
Inżynierska	7	1	5	1
Kałużyńska	8	—	7	1
Kamienna	19	1	16	2
Kamionkowska	56	—	50	6
Kawęczyńska	65	—	53	12
Kępna	13	2	6	5
Konopacka	21	—	17	4
Konstantynowska	4	2	2	—
Kościelna	10	4	5	1
Kowelska	12	—	6	6
Kowieńska	27	—	18	9
Krótką	2	—	2	—
Krowia	7	1	5	1
Letnia	11	—	9	2
Lubelska	15	—	12	3
Łamana	8	—	8	—
Łochowska	65	—	49	16
Łomżyńska	31	—	25	6
Mała	17	—	17	—
Marecka	2	—	2	—
Michałowska	8	2	4	2
Mińska	61	1	48	12
Moskiewska	44	7	26	11
Namiestnikowska	12	4	5	3
Nowa	7	—	5	2
Nowo-Stalowa	14	—	14	—
Objazdowa	8	2	4	2
Olszowa	8	—	8	—
Otwocka	15	—	10	—
Owsiana	9	—	9	—
Panińska	11	6	4	1
Petersburska	14	6	4	4
Radzywińska	76	1	53	22
Ratuszowa	1	1	—	—
Równa	21	—	17	4
Rybna	21	—	19	2

NAZWA ULICY	Liczba nieru- chomo- ści	Liczba świątyn chrz. oraz gmach. rząd. publ. i pla- ców miejskich	Nieruchomości w posiadaniu chrześcijan	Nieruchomości w posiadaniu żydów
Saska Kępa	2	—	2	—
Siedlecka	52	—	43	9
Skaryszewska	16	4	12	—
Słiwicka	17	2	15	—
Śnieżna	2	—	2	—
Sokola	3	—	1	2
Sprzecznna	12	1	10	1
Śródkowa	31	1	24	6
Stalowa	51	2	41	8
Stolarska	17	2	15	—
Strzelecka	45	1	32	12
Świeża	6	—	6	—
Szeroka	41	11	14	16
Szwedzka	43	1	27	15
Targowa	47	1	23	23
Terespolska	31	1	28	2
Wawerska	20	—	19	1
Wileńska	30	3	14	13
Wiosenna	22	—	19	3
Wołomińska	60	—	52	8
Wołowa	46	8	30	8
Zaokopowa	8	—	6	3
Ząbkowska	50	5	35	15
Żerańska	9	—	7	2

Uwaga. Wykaz powyższy, sporządzony na podstawie danych źródłowych z końcem roku 1911, obecnie daje niejakić różnice na niekorzyść posiadaczy nieruchomości chrześcijan, z powodu nabycia w r. 1912 pewnej liczby domów przez żydów, głównie przybyszów z Cesarstwa. Różnica wynosić może około 2% na korzyść żydów.

Zdrowie niemowląt.

▽▽▽▽▽▽▽▽

Karmienie dziecka. F. Najlepszym pożywieniem dla noworodka jest niezaprzeczenie mleko matki. Ten niedościgniony sztucznie środek odżywiający, który samej przyrodzie zawdzięczamy, zawiera wszelkie składniki, przyczyniające się do rozwoju i wzrostu, bez obciążenia żołądka. Początkowo należy dawać dziecku piersi co dwie godziny w dzień i dwa razy w nocy. Skoro dziecko już silnie ssać zaczyna, zbiera także ilość mleka w tym stopniu, że okazuje się dostatecznym dawać ssać dziecku w dzień co 2 i pół godziny, w nocy zaś tylko raz, a później w większych odstępach czasu. Jest także wskazanem opróżnić piersi przed jedzeniem. Jeżeli je dziecko nie wysię, należy użyć do tego stosownego przyrządu, gdyż w przeciwnym razie mogłoby nastąpić zapalenie. Po nakarmieniu dziecka trzeba mu usta i dziąsła wymyć letnią wodą. Brodawki piersiowe powinna matka zmywać świeżą wodą i wódką francuską, ażeby je zahartować i zabezpieczyć przed popękaniem.

Sztuczne żywienie. Jeżeli matka nie jest w stanie sama karmić dziecka, wówczas nie należy zwlekać ze sztucznym pożywieniem i wyszukać jakiś pewny środek, któryby mleko matki mógł zastąpić. Ten idealny cel, żeby pokarm matki zupełnie zastąpić, nie został osiągnięty, dlatego też musimy się zadowolić takimi środkami pożywienia, które wedle dotychczasowego praktycznego doświadczenia temu celowi najlepiej odpowiadają.

Świeże mleko. Najczęściej używają do karmienia dzieci świeżego mleka, które wszędzie w dowolnej ilości można dostać. W wielu okolicach chorują krowy na gruźlicę i słusznie można się obawiać dawania dzieciom mleka, które zawiera prawdopodobnie zarazki gruźlicze.

Niekorzystne skutki sterylizacji. Staramy się zniszczyć bakterie przez silne prażenie mleka, ale takie mleko ma nieprzyjemny smak, żółtawą barwę, wygląda nieapetycznie i jest przytem ciężko strawne, ponieważ części tłuszczu, rozpuszczone w mleku, zbierają się razem. Takie mleko powoduje prawdopodobnie niektóre słabości dzieciinne, a mianowicie szkorbut. Trudność dostania dobrego mleka w mieście istnieje niezaprzeczenie i nadal też istnieje nie przestanie.

Ewentualne niebezpieczeństwo przy używaniu świeżego mleka. Już wyżej wspominaliśmy, jak trudno w miastach o dobre mleko. Najczęściej rozcieńczają je rzeczną wodą, która, jak wiadomo, zawiera rozmaite mikroby, wywołujące tyfus, odrę (kur), szkarlatynę (płonicę) i t. d. O rozmaitych sposobach fałszowania mleka za pomocą krochmalu, sody i t. p. nie chcemy się rozwodzić, gdyż i tak gazety prawie codziennie tę sprawę omawiają. Z tych tedy powodów łatwo pojąć, że mączka Nestle'a wyrobiła sobie z biegiem czasu u mieszkańców wszelkich miast i gorących krajów, letników i kolonistów stałe uznanie i wziętość.

Mączka Nestle'a. Genialnemu chemikowi Henrykowi Nestle w Vevey udało się nadać temu pożywieniu dogodną postać mączki. Używa on do tejże mleka zupełnie zdrowych krów szwajcarskich, które przez większą część roku pasą się na połoninach alpejskich w zdrowym górskim powietrzu. Z takiego mleka sporządza się dotychczas według pierwotnego przepisu, polegającego na zgęszczeniu mleka w wolnej od powietrza przestrzeni (Vacuum) oraz dodaniu cukru i miałkiego proszku sucharowego, ten najpopularniejszy i przez dzieci chętnie jadany preparat spożywczy.

Mączka Nestle'a jest chętnie jadana, przytem korzystnie odżywia, jak tego dowodzą pulchne i tłuste dzieci, równocześnie też syci i wzbudza w dziecku błogie uczucie zadowolenia, nie przepełniając przytem jelit. Długoletnie doświadczenie i staranna obserwacja stwierdziły u dzieci, żywionych mączką Nestle'a, stały przyrost wagi, należyty rozwój kości i mięśni, oraz pomyślny stan funkcyonowania żołądka i jelit. Mówiąc, że już kilkomiesięczne dzieci mogą używać z dobrym skutkiem mączki Nestle'a jako uzupełnienia zwyczajnego pożywienia, mamy na myśli przede wszystkim te dzieci, których matki same są najlepszymi żywicielkami. Niestety jednak, w naszych czasach, duchowego i fizycznego przeciążenia, liczba matek, które same mogłyby karmić swe dzieci, coraz bardziej się zmniejsza. Mleko jest częstokroć niewystarczające i mało pożywne, w takich więc wypadkach nie pozostaje nic innego, jak zaraz w pierwszych miesiącach uciekać się do mączki Nestle'a, gdyż ona tylko potrafi najlepiej zastąpić mleko matki.

Z anatomii człowieka.

oooo

Kości. Częścią zasadniczą organizmu ludzkiego jest szkielet, składający się ze 198 oddzielnych kości, mianowicie: stos piersiowy 24, sacrum, coccyx 2, czaszka 8, twarz 14, żebra, sternum 25, członki górne 64, dolne 60, os. hyoïd. 1.

Serce bije na minutę przeciętnie 70 do 86 razy, ale uderzenia są zmienne, zależnie od wieku.

U niemowlęcia nowonarodzonego serce bije 130 razy na minutę, w wieku rok 1 — 120 r., u 3-letniego 90, u 7-letn. 85, u młodzieńca 80, w wieku dojrzałym 75, u starca 65 razy.

Krew. Organizm człowieka dojrzałego zawiera przeciętnie 7 litrów krwi, odświeżanej przez oddech i krążącej przy pomocy serca.

Temperatura. Według M. Richeta temperatura normalna człowieka dojrzałego wynosi przeciętnie 37°. Wahania względnie do pory doby uczony ten oblicza:

O północy 36°,5, o godz. 4-ej zrana 36°,3, o 8-ej zrana 36°,8, w południe 37°,2, o 4 po połud. 37°,4, o 8-ej wiecz. 36°.

Oddychanie. Człowiek oddycha 16 razy na minutę. Płuca mogą pomieścić 4 do 5 litrów powietrza, jednak każdy oddech odbywa się przy udziale przeciętnie ½ litra powietrza. Płuca normalne człowieka przepuszczają w ciągu doby około 10,000 litrów powietrza.

Mózg. Według Sappey'a mózg mężczyzny przedstawia wagę 1 kil. 358, kobiety 1 kil. 256.

Wzrost. Dane czerpane w części z instytucji antropologicznych, w części z zestawień statystycznych, wykazują następujący wzrost u ludzi dojrzałych u rozmaitych narodów:

Patagończycy	1 m. 781.
Polinezyjczycy	1 „ 762.
Gwinejczycy	1 „ 726.
Skandynawowie	1 „ 724.
Anglicy	1 „ 703.
Irlandczycy	1 „ 697.
Belgowie	1 „ 678.
Niemcy	1 „ 677.
Rosyanie	1 „ 675.
Francuzi	1 „ 650.
Indusi	1 „ 642.
Chińczycy	1 „ 630.
Włosi (południowcy)	1 „ 623.

Malajczycy	1 m. 616.
Lapończycy	1 „ 510.
Murzyni (Afr. Zachod.)	1 „ 20.

Człowiek rośnie do 30 roku życia.

Waga człowieka jest zależna od wzrostu, tuszy, rozwoju mięśni i t. p. Waga człowieka młodego i normalnie rozwiniętego na 1 m. 65 cent. wzrostu powinna wynosić 65 kg.

Waga przeciętna człowieka w kilogramach, według Landois.

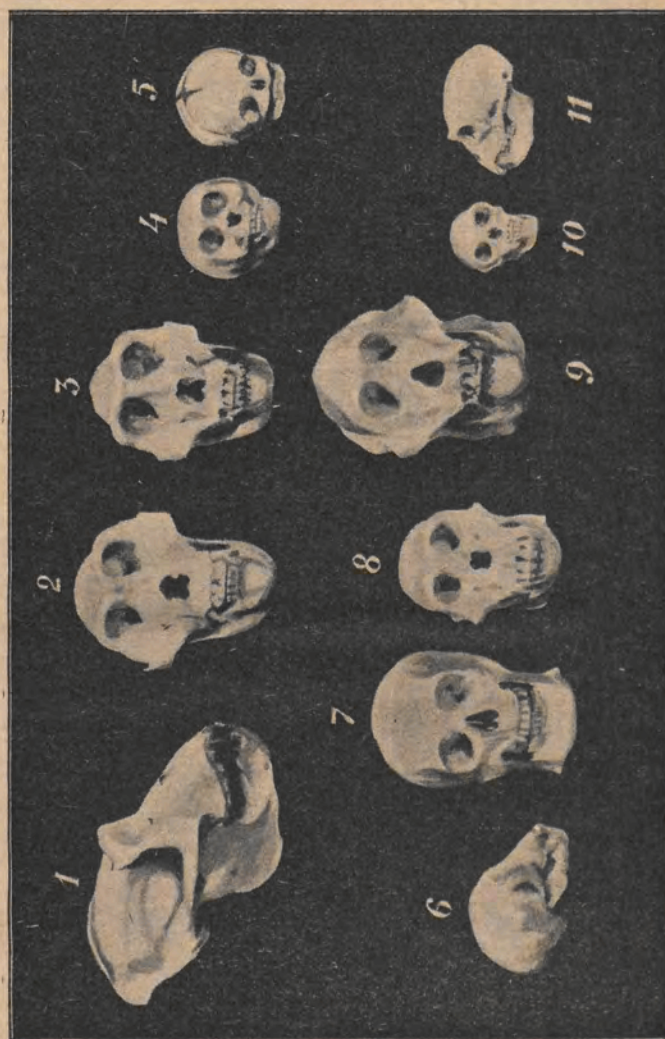
Wiek—lat	Mężczyzn	Kobiet
0	3.20	2.91
1	10.00	9.30
2	12.00	11.40
3	13.21	12.45
4	15.07	14.18
5	16.70	15.50
6	18.04	16.74
7	20.14	18.45
8	22.26	19.82
9	24.09	22.44
10	26.12	24.24
11	27.85	26.25
12	31.00	30.54
13	35.32	34.65
14	40.50	34.65
15	46.41	41.30
16	52.39	44.44
17	57.40	49.08
18	61.26	53.10
19	63.32	53.10
20	65.00	54.46
25	68.29	55.14
30	68.90	56.14
40	68.81	56.65
50	67.45	58.45
60	65.50	56.73
70	63.03	53.72
80	61.22	51.52
90	57.83	49.34

Przeciętny rozwój wzrostu człowieka według Queteleta.

Wiek lat	Mężczyzn	Kobiet
0	0.500	0.494
1	0.698	0.690
2	0.791	0.781
3	0.864	0.854
4	0.927	0.915
5	0.987	0.974
6	1.046	1.031
7	1.104	1.085
8	1.162	1.142
9	1.218	1.196
10	1.273	1.249
11	1.325	1.301
12	1.375	1.352
13	1.423	1.400
14	1.469	1.446
15	1.513	1.488
16	1.554	1.521
17	1.594	1.546
18	1.630	1.563
19	1.655	1.570
20	1.670	1.574
25	1.682	1.578
30	1.686	1.580
40	1.686	1.580
50	1.686	1.480
60	1.676	1.571
70	1.660	1.556
80	1.636	1.534
90	1.610	1.510

Czaszki małp i ludzi.

(Patrz opis obok.)

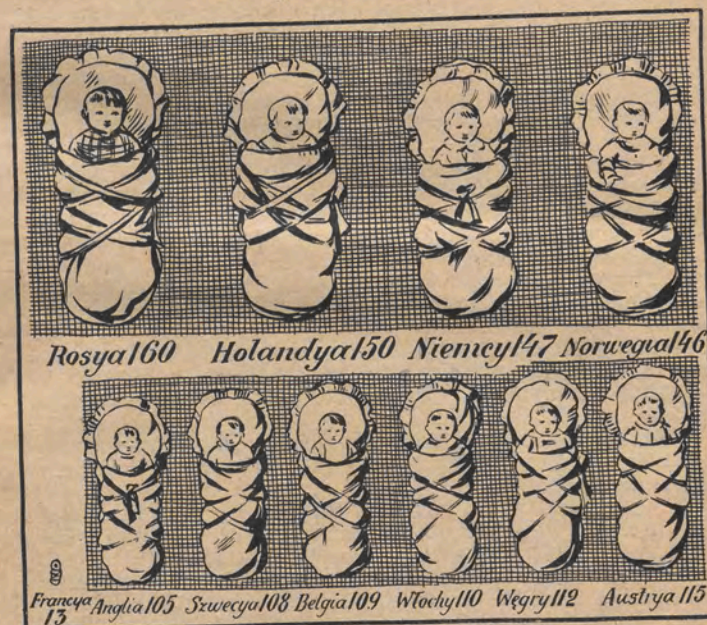

Czaszki małp i ludzi.

Rysunek powyższy przedstawia kształty czaszek u rozmaitych gatunków małp. W celu porównania ich z kształtami czaszki ludzkiej, rysownik-badacz do galeryi czaszek małpich wmieszał dwie ludzkie. Te ostatnie tylko po dłuższej obserwacji pozwalają odróżnić się od zwierzęcych.

Tak więc figury 1, 2, 3, 4 i 6 przedstawiają czaszki goryla, czaszka 8 należy do szympansa, 9 do orangutanga, 10 i 11 do gibbona. Natomiast czaszki 5 i 7 są ludzkie; 5 jest czaszką niemowlęcia rasy kaukaskiej, 7-ma należy do młodego chłopca tejże rasy.

Przyrost ludności.

Zestawienie powyższe wykazuje śmiertelność niemowląt w rozmaitych krajach Europy w stosunku na tysiąc.

Drobne wiadomości.

Dawne firmy kupieckie w Warszawie.

(Źródła: Antoni Magier „Estetyka miasta Warszawy”, Tadeusza Korzona „Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta”.)

Literatura nasza, niestety, zbyt nikłym rozporządza materiałem do dziejów mieszczaństwa polskiego, w szczególności zaś warszawskiego. Dzieła takich autorów jak Łukasz Gołębiowski, Ant. Magier, Al. Weinert, K. Wł. Wóycicki, F. Sobieszczański i in., mniej lub bardziej pobieżnie traktujących o kupiectwie warszawskim, są wyczerpane, a więc dla ogółu zgoła niedostępne.

Z tem większem zainteresowaniem czytelnicy nasi przyjmą zapewne notatkę niniejszą, stwierdzającą smutny pewnik, iż pośród firm kupieckich w Warszawie, handle, utrzymywane z pradiada przez pokolenie następcę jednego rodu, należą do białych kruczków.

W spisie firm z czasów panowania Stanisława Augusta, istniejących w Warszawie i głośną cieszących się sławą, nie spotykam prawie wcale nazwisk, które dałyby się widzieć na szyldach sklepowych w dobie obecnej. Tak więc zgodnie ze źródłami, przytoczonymi w nagłówku, w sklepach, które jeszcze na schyłku wieku XVII-go otaczały rynek staromiejski, towary tureckie i z Indyi Wschodnich sprowadzane sprzedawali ormianie: *Paschalis*, *Muradowicz*, *Jędrzejewicz*, *Minasowicz*, *Krzysztofowicz* i *Lukasiewicz*.

Winami handel prowadzili *Przybyłowski*, *Abrahamowicz* i baron *Desymanowicz*, węgierskimi zaś najbardziej słynne ówczesne składy: *Kurowskiego* na Krakowskim Przedmieściu, *Maruszewskiego* na ul. Freta i *Fukiera* w rynku staromiejskim.

Otóż firma *Fukiera* stanowi właśnie „białego kruka” w naszych stosunkach kupieckich, istnieje bowiem po dziś dzień w tem samym miejscu.

Najcelniejszy skład sukna znajdował się przy ul. Świętojańskiej, utrzymywany przez *Gauliera*. Materiały litych i bławatów można było dostać u *Dalfusa*, *Nazona* i *Denoyera*.

Najważniejszym magazynem mody, założonym jeszcze za panowania Augusta III, był utrzymywany przez *Clermona*; mieścił się przy placu Saskim.

Główne składy tytoniu z dostawą na cały kraj utrzymywali: *Fontana*, *Bisły* i pani *Syrakuzyna*. *Fontana* ojciec utrzymywał wielki sklep korzenny oraz wódki i likwory.

Najsłynniejsze fabryki cukrów prowadzili *Lentz* i *Perosier*. Owoce włoskie sprowadzał *Campioni*.

Dalej spis wspomina o magazynach mód: bogacza *Richarda*, *Toussainta*, który zginął na Pradze w r. 1794. *Carpentiera* utrzymującego „konfekcję męską” na szeroka skalę. Najpierwszymi modniarkami (pucmacherki vel kornecyarki) były: *Łazarewiczowa*, *Rogalska* i *Ledoux*; renomowany skład materii i wstążek miał *Hurlig* na Krakowskim Przedmieściu.

Księgarzami, których działalność przeszła do dziejów kultury naszej, byli: *Lokajewski*, *Szczepański*, *Nawarski*, *Jarocki*, *Słowiński*, *Nicolai* i najwybitniejszy z nich *Michał Gröll*, wreszcie *Dufour Gay* w księgarni miał zarazem narzędzia fizyczne i matematyczne, *Poser* trzymał książki przeważnie niemieckie. *Ler* i *Pfaff* czytelnie francuską. Wykaz mówi jeszcze o księgarniach *Au i Netto*.

Wielkie składy towarów francuskich i angielskich utrzymywali: *Hempel*, *Jarzewicz*, *Rösler*, *Proł Polocki* na Krak.-Przedm. i *Tepper* na Miodowej.

Biura bankierskie mieli: *Proł Polocki*, *Tepper*, *Adam Ziemann* na Podwalu, hr. *Rioncour* na Świętojańskiej, *Karol Schultz* i *August Wilhelm Arndt* (zięciowie Piotra *Teppera*), *Fryderyk Kabrył*, *Jan Meysner*, *Piotr Blank*, oraz z tytułem „drudzy bankierowie”: *Jan Klug*, *Fryderyk Segebarth*, *Franciszek Marcin Friebe*, *Piotr Golar Friebe*, *Karol Tryber*, *Andrzej Kapostas*, *Fr. Morino*, *Jan Fenger* i *Wincenty Laskiewicz*.

Spis nie wspomina o firmach drugorzędnych, których Warszawa posiadała mnóstwo. Nazwiska przeważnie cudzoziemskie, pośród nich wiele spolszczonych, dały w następstwie impuls do stawiania w szeregach kupiectwa rodem rdzennie polskim, nawet szlacheckim, jakie już bez dawnych uprzedzeń garną się obecnie coraz liczniej do rozwoju handlu i przemysłu swojego.

Notatnik ważnych wydarzeń.

Rok 375 Hunnowie ciągną na Wschód przez Wołgę do Europy. Początek wędrówek narodów.

379—95 Teodozjusz Wielki tworzy znowu państwo rzymskie.

453 Zgon Atylli w Panonii i upadek państwa Hunnów.

622 Hedżiry. Ucieczka Mahometa do Medyny.

732 Najście Arabów na Francję.

962 Otton I-szy koronowany na cesarza niemieckiego. Wznowienie cesarstwa rzymskiego.

1073—1085 Grzegorz VII papież, twórca potęgi papieskiej.

W wieku XIV wynaleziono kompas, co olbrzymio oddziało na postęp w żegludze morskiej.

1354 Zakonnik Bertold Schwarz wynalazł *proch* strzelniczy. Zupelna zmiana systemu prowadzenia wojen.

Połowa XV wieku Jan Gutenberg w Moguncyi obmyślił i wprowadził sztukę drukarską.

1483, 10 listopada. Narodziny Marcina Lutra.

1486 Bartolomeo Diaz dociera do przylądka Dobrej Nadziei.

1492 Krzysztof Kolumb odkrywa Amerykę.

1498 Portugalczyk Vasco de Gama odkrywa drogę morską do Indyi wschodnich.

1513—21 Rzym staje się ogniskiem światowem sztuki (Michał Anioł, Rafael, budowa katedry św. Piotra) i nauki.

1519—22 Magellan odbywa pierwszą podróż morską wokół świata.

1534 Założenie zakonu Jezuitów.

1704 Zajęcie Gibraltaru przez Anglików.

1861 Zniesienie niewolnictwa w Stanach Zjednoczonych.

1869 Otwarcie kanału Sueskiego.

1882 Otwarcie kolei przez górę św. Gotarda.

1755 Trzęsienie ziemi w Lizbonie.

Zjawisko liczbowe.

Oryginalne tabelki cyfrowe ułożył świeżo jeden z profesorów uniwersytetu w Harvard. Systematyczność tych tabelek dotychczas jeszcze wyjaśniona nie została.

1	×	8	+	1	=	9
12	×	8	+	2	=	98
123	×	8	+	3	=	987
1,234	×	8	+	4	=	9,876
12,345	×	8	+	5	=	98,765
123,456	×	8	+	6	=	987,654
1,234,567	×	8	+	7	=	9,876,543
12,345,678	×	8	+	8	=	98,765,432
123,456,789	×	8	+	9	=	987,654,321
1	×	9	+	2	=	11
12	×	9	+	3	=	111
123	×	9	+	4	=	1,111
1,234	×	9	+	5	=	11,111
12,345	×	9	+	6	=	111,111
1,234,56	×	9	+	7	=	1,111,111
1,234,567	×	9	+	8	=	11,111,111
12,345,678	×	9	+	9	=	111,111,111
123,456,789	×	9	+	10	=	1,111,111,111

Jak głęboko człowiek może dotrzeć do wnętrza ziemi.

Wśród górników prawie powszechnie ustaliło się mniemanie, że dla pracy ludzkiej pozostaje jeszcze ogromne pole działalności w czeluściach globu ziemskiego. Przeświadczenie, że w 3 kilometry w głąb (do środka ziemi jest 6,378 kilometrów) nie jest uważane za niemożliwe, a trudność wyzyskania tych głębin polegałaby na wynalezieniu środków wydobywania na powierzchnię ziemi z tak znacznej głębokości ukrytych tam skarbów. Przy dokładnem rozważeniu tej sprawy—mówi tygodnik „English Mechanic”—dojdziemy jednak do przekonania, że wiara w możliwość dostania się do takich głębin jest absurdem, a to dlatego, że człowiek nie mógłby tam przenieść ani ciśnienia powietrza, ani też podniesionej temperatury. Można doskonale obliczyć warunki, w jakich wypadłoby pracować w głębokości 3,000 metrów pod powierzchnią ziemi. Jeśli pewna masa powietrza na powierzchni ziemi posiada temperaturę 15 stopni, to w głębokości 3,000 metrów skutkiem ciężaru samego powietrza temperatura podniosłaby się do 33°. Tutaj doliczyć jeszcze należy działanie samostnego ciepła kuli ziemskiej. Badania, jakie dotychczas były robione na przestrzeni kilometra, wykazały, że temperatura wzrasta o 1° na każde 33 metry. W ten sposób, gdyby stosunek ten stale miał się utrzymywać, w głębinach 3,000 metrów pod powierzchnią ziemi temperatura wynosiłaby 105°, a takiego gorąca niktby naturalnie nie zniósł.

Na kresach życia.

Ciekawą jest rzeczą, jak zachowują się stworzenia żyjące i rośliny wobec ciepła, a jak wobec zimna. Wogóle granice życia w kierunku ciepła są dosyć ograniczone, gdyż dochodzą do 40 lub 45 stopni Celsjusza, gdy teoretycznie wszelkie życie kończy się dopiero przy 273 stopniach zimna.

Są ślimaki i pewne gasienice, żyjące w gorących źródłach, które wytrzymują 50, 70, a nawet 81 stopni ciepła, ale to są bardzo nieliczne wyjątki.

Pewien uczony wykazał, że ryby zniosą zimno i 15-stopniowe, żaby 28-stopniowe, stonogi mogą żyć jakiś czas przy 50 stopniach zimna, a pewne ślimaki nawet przy 120. Jeszcze większe zimno znoszą różne bakterie, i tak: bakcyl dyfterytu wytrzyma 50 stopni zimna, a gruźliczny ginie dopiero przy 160 stopniach. Są pewne żyjątka, które żyją jeszcze przy 220 i 252 stopniach zi-

mna. Także nasiona roślin są na zimno bardzo odporne, przyczem trzeba zauważyć, że zawierają w sobie mało wody.

Gdzie bywa najgoręcej?

Tęsknimy zazwyczaj do lata i do ciepła, gdyż u nas są one umiarkowane; są jednak okolice, gdzie gorąco jest nie do zniesienia. Kto zapuści się w pustynię Saharę, musi wytrzymać przeciętną ciepłotę 53 stopni Celsiusza. Bardzo gorąco jest także na wschodnim wybrzeżu Afryki, gdzie ciepłota dochodzi wprawdzie tylko do 46 stopni, ale za to od czerwca aż do końca września najniższa temperatura wynosi przeciętnie 31 stopni. W Egipcie wschodnim i w nocy wskazuje termometr 45 stopni. Arabia północna ma też klimat bardzo gorący, a w Bagdadzie zauważono 50 stopni ciepła. Ludzie schodzą tam w podziemne sklepienia, gdzie temperatura obniża się o 5 do 15 stopni. W niektórych okolicach Azji wybudowano wieże na 20 do 30 stóp metrów wysokie, zwane wieżami wiatrowymi; są one otwarte od strony napływającego wiatru, t. j. od strony północno-zachodniej, i służą w domach dla ochłody. W Indjach już w czerwcu podnosi się termometr ponad 50 stopni. Po godzinie siódmej z rana nie wychodzi na ulicę żaden Europejczyk bez szczególniejszej potrzeby, a domy zamyka się zaraz po wschodzie słońca. W nocy puszcza się w ruch ogromne wachlarze, idące wzdłuż pokoju i poruszane zewnątrz za pomocą liny. Ludzie i zwierzęta łakną powietrza, gdyż termometr waha się dniem i nocą między 35 a 45 stopniami; Europejczyk traci powoli sen i apetyt, opuszczają go siły i cała energia. Również w Ameryce są okolice między Sierra Nevada i Kolorado, gdzie przeciętna ciepłota wynosi 46 stopni, a często podnosi się do pięćdziesięciu ośmiu.

Spis ludności.

Spis ludności w Stanach Zjednoczonych w roku 1790 był jedynym w swoim rodzaju z tego powodu, że był on pierwszym ze spisów krajowych, dokonywanych w odstępach dziesięcioletnich. System dziesięcioletnich spisów ludności został przyjęty w Anglii w roku 1801, a w roku 1871 został rozciągnięty na wszystkie posiadłości angielskie i kraje, pozostające pod protektorem, włączając Indye, tak iż to stało się peryodycznym spisem

największej liczby ludności, jaką kiedykolwiek spisywano jednocześnie. System ten przyjęła Francja w roku 1818. *We Francji* od tego czasu spis ludności bywa dokonywany co pięć lat; ostatni spis był przeprowadzony w roku 1906. *Niemcy* rozpoczęły dziesięcioletnie spisy ludności w roku 1871, a w roku 1905 przeprowadziły pierwszy pięcioletni spis ludności. Francja i Niemcy są dotychczas jedynymi krajami, mającymi pięcioletnie spisy ludności. Jest silny ruch za wprowadzeniem tego samego systemu w Anglii. *Holandya* rozpoczęła dziesięcioletnie spisy ludności w roku 1829, *Szwajcarya* w 1837, *Belgia* w 1846, *Szwecya* w 1849, *Austro-Węgry* w 1850, *Włochy* w 1861, *Portugalia* w 1864. *Rosya* przeprowadziła pierwszy spis ludności w roku 1851, a ostatni w 1897, ale nie posiada ona prawa o stałych spisach 10-letnich.

Nigdy nie przeprowadzono spisu ludności w Turcji, ani w żadnym z zależnych od niej krajów. Większa część Azji i Afryki nie miała nigdy spisu ludności. W Chinach rozważany jest obecnie projekt przeprowadzenia spisu ludności. Obliczono, że przeszło połowa ludności kuli ziemskiej podlegała urzędowemu spisowi ludności.

Spisy ludności były przeprowadzone we wszystkich państwach południowo-amerykańskich, z wyjątkiem Ekwadoru, ale w żadnym z nich nie ma prawa o dziesięcioletnim spisie ludności. Projekt spisu ludności całej w Ameryce w tym samym czasie był poważnie omawiany na kongresie pan-amerykańskim. Przeważającym czasem dla spisu ludności jest czas, przyjęty przez Stany Zjednoczone, mianowicie ostatni rok dziesięciolecia, ale Anglia przyjęła następny rok. W roku 1911 przeprowadzono spis ludności we wszystkich rozległych terytoriach Wielkiej Brytanii.

Najdłuższe tunele na świecie.

Semmering	1,431 metrów.
Wochein	6,300 „
Glori	8,270 „
Arlberg	10,250 „
Mont Cenis	12,233 „
Św. Gotarda	14,944 „
Simplon	19,730 „

Zawartość alkoholu w niektórych napojach.

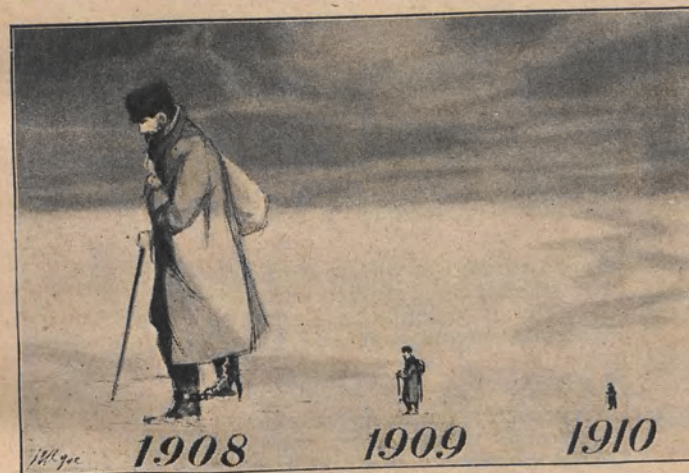
Piwo 4.0%
 Porter ang. 4.5.
 Ang. Ale 7.4.
 Jabłecznik sfermentowany 8.6.
 Wino Mosel 9.6.
 „ Węgierskie 10.2.
 „ Reńskie 11.0.
 „ Bordeaux 11.5.
 „ Szampańskie 12.2.
 „ Burgundzkie 13.6.
 „ Malaga 17.3.
 „ Sherry 16.0—19.0.
 „ Marsala 20.2.
 „ Madera 21.0.
 „ Portwein 27.0.
 Likieri 40—45.
 Rum 53.7.
 Whisky 54.3.

Rebusy do nagrody.

Wygnańcy.

Ministryum spraw wewnętrznych dostarczyło komisji budżetowej Dumy danych o zesłanych w drodze administracyjnej na Syberję i do gubernii północnych Cesarstwa. W r. 1908 zesłano 10,066 osób, w 1909 — 1910, w r. z. — 650.

Od roku 1905 skazano na wygnanie w drodze administracyjnej 28,468 osób. Długość kary wynosiła średnio półtora roku. W rzeczywistości zesłano około 23,000 osób; reszta zbiegła.

Obecnie jest wygnańców administracyjnych 8387, z których 1,428 przebywa w kraju Narymskim na Syberji.

Od roku 1906 do jesieni r. z. ubyło skutkiem śmierci 481 wygnańców. Z pośród nich 34 było zabitych w bójce lub z wyroków organizacji rewolucyjnych za zdradę. Wogóle śmiertelność wśród tych wygnańców wynosiła 13 na 1000.

ROZMAITOŚCI.

Przegląd roku 1912.

Był pełnym wzruszeń rok ubiegły:
Słał słodkie miody, słał i jad:
Niekiedy, objaw naksztalt cegły
Na głowę społeczeństwa spadł.

Były turbany, modne, z włosia,
Ku ozdobienu żeńskich głów;
W sufrażu pokojówka Zosia
Widziała swych spełnienie snów.

I blahsze były też wypadki:
Wiedeńskiej drogi nagły skup,
Tramwaje skape, „bez przesiadki”,
Skok komornego o sto stóp.

Litwacy jak egipska plaga
Kulturę pragną szczepić nam,
Syonizm się bez przerwy wzmaga,
Z asymilacją... też jest kram.

Niemiec się pleni, bo żyć pragnie,
Ekspansya więc... *auf's Polen Kost*;
Polak zaś — przysłowiowe jagnię —
Gościnnie mu swój zwodzi most.

Kultury liczne są zdobycze
(Istotny postęp, a nie traf).
Bandytów ciżby nie przeliczę
Co robią „haps”, a przytem „paf!”

W kradzieżach ruch też był niemały,
Trza podnieść ów produkcyi dział;
Rabusie kasy przewiercały...
Któżby dziś kraść bieliznę chciał?

Poza tem emigracya ludu.
U siebie pracy pono w bród.
Lecz dla dopięcia bogactw cudu,
Na nędzę mknął za morze lud.

O obyczajach słówko rzeknę:
Prawd nowych wreszcie nastał czas;
Zdobycze mamy arcypiękne,
Postępu duch porywa nas.

Dama mężczyznę depce, karła,
Samoistności mocno chce,
Od pracy prawie go wyparła
I w... celibacie pławi się.

O nieszczęśliwa statystyka
Przyrostu ludzi na ten świat!
Dziś pracująca dobrodziejka
Sprawia, iż blask twych rubryk zbladł!

I jeszcze słówko szepnąć trzeba
O tem, co „życia” tworzy treść:
Nic nie brakuje już prócz chleba,
Technika górą, lecz... co jeść?

Więc elektryczność mamy tania,
Na gaz nie może być dziś skarg,
I... tarapaty z domu pania
Kiedy wybiera się „na targ”.

Lotnictwo bardzo się rozwija,
Chemia się doskonali wciąż,
I... kasa nas drożyzny żmija:
Gdy umiesz, koniec z końcem wiąź.

Z bark składam mych jeremiad brzemię
I błogim blaskiem zdobię wzrok:
Przecucie mam, iż całą ziemię
Odrodzi... dwuchtysięczny rok.

fr.

Z teki ś. p. Fr. Kostrzewskiego.

SYTUACYA.

— Co tam na świecie słyhać Jankiel?
— Słyhać że z finansami jest bardz
cicho.

KUBA KALKULATOR.

— Aha, 'matula tera mnie za łeb darli
nie bedoml...

ZMIANY.

— Co słyhać we Warszawie? Sum
zmiany?
— Oj, sum. Ci co dawniej jeździli po-
wozami, tera chodzą piechty.

PRZYGODA KRÓTKOWIDZA NA MA-
JÓWCE.

— Meżu, co ty robisz?
— Ach, myślałem że to jaki anarchista!
Teraz trzeba być dla wszystkich grzecznym!

ROZMAITA TEMPERATURA.

— Litościwy panie, choć grosik, tak mi zimno!
— Nie kręć: mnie jest za gorąco.

POSĄDZENIE.

— Nie zabieraj czasu; masz kupić to kup.
— Co mnie pani posądza? Ja wcale nie mam zamiaru kupić.

Z ŻYCIA STARYCH MALARZY.

— Na wystawie odrzucili nasze obrazy. Powiadają, że kto chce wystawiać prace powinien nosić podartą pelerynę.

ZAPRACOWANY.

— Która godzina. tylko bez zawracania głowy, prędko, bo mam na dziś jeszcze kilka takich spotkań.

SZARADA KONKURSOWA.

Był *drugie trzecie* człowiek imieniem *pierwszy*. Za młodu, na wojaczkę nabawił się *dwudziestych ósmym* *wspak*, po powrocie do domu żył *ósmie trzeciej dziewiątej*. *Siedemnaste* *dwudzieste* *siódme* humoru, który miał *czwarty szósty*, postanowił poszukać *szesnastej trzeciej osiemnastej*, która osłodziłaby jego życiowe *dwudzieste trzecie* *dwudzieste szóste*.

Znalazła się właśnie niejaka *jedenasta* *wspak* *jedenasta wprost* córka *trzynastego jedenastego*, która *dwudzieste szóste* *drugie czter-naste* była wykształcona i śniła w młodości o królewiczach, lecz gdy *siedemnaste siódme* okres wiosny, ujrzała *jedenaste* *trzynaste* *dwudzieste* *czwarte* same zawody.

— *Dwudziesta siódma* *trzynasta* gwiazda przygasła — tak rzekła. — Dziś siedzę na ojcowskiej *czwartej trzeciej*, *pieszczę szesnaste osiemnaste*, nie opuszczam *dwudziestej dziewiątej*, rok za rokiem *drugie drugie* *dziewiąte*. Starał się o mnie pewien z Litwy *dwudziesty drugi*, *dwudziesty trzeci*, *dwudziesty pierwszy* z oczyma *drugiej dwudziestej szóstej* i bywało *dwudzieste siódme* *dwudzieste piąte* się o moją rękę. Czupryna jak *dwudziesta* *czwarta* *dwudziesta* *dziewiąta*, we wzroku siedzą mu istne *trzecie* *czwarte*.

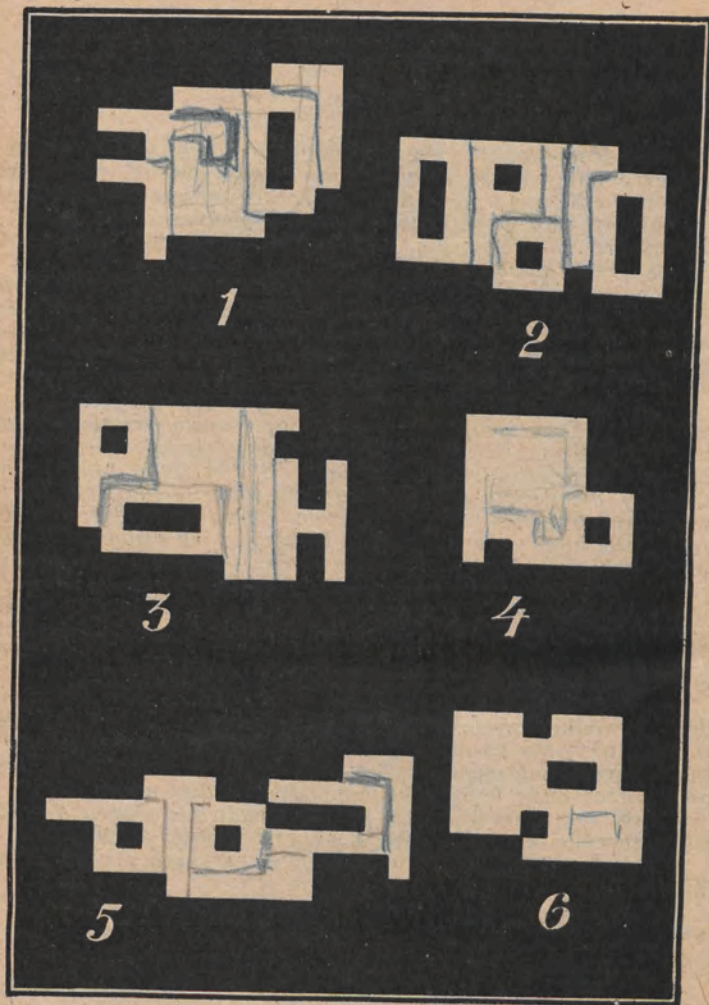
Jednak nie słuchałam jego *dwudziestej siódmej* *dwudziestej szóstej* i zapewnien że *czternaste* *dwudzieste* *dziewiąte*. Lecz odmówiłam, dowiedziałam się bowiem, że prowadzi życie *dwudziestego* *dziewiątego* *jedenastego* nie *siedemnaście* *trzy-naste* *dziewcząt*, a przytem *czternaste* *dwudzieste* *drugie* smutki winem.

Mój nowy konkurent nie zna co *dwunasty*, a że wczoraj odziedziczył wielki majątek, będzie miał własne *dziesiąte* *osiemnaste*, ja będę używała na *czwartych*, dusza jednym słowem *piąte* *piętnaste* przyjemności. Przytem z gniazd *czternastych* *szesnastych* *dwunastych* będę wybierała *trzynaste* *trzynaste* na omletry.

Gdy tak marzyła, dwaj słudzy *dwudzieste* *czwarte* *dwudzieste* *piąte* rumaka karego z białą łatką na *piątym* *dziewiątym*.

Starszy z nich *czwarte* *siódme* na towarzysza i zatrzymawszy konia rzekł:

— Niech pani odgadnie szaradę: odnajdzie *całą*, a wtedy nasz pan poprowadzi ją do ołtarza.

ŁAMIGŁÓWKA.

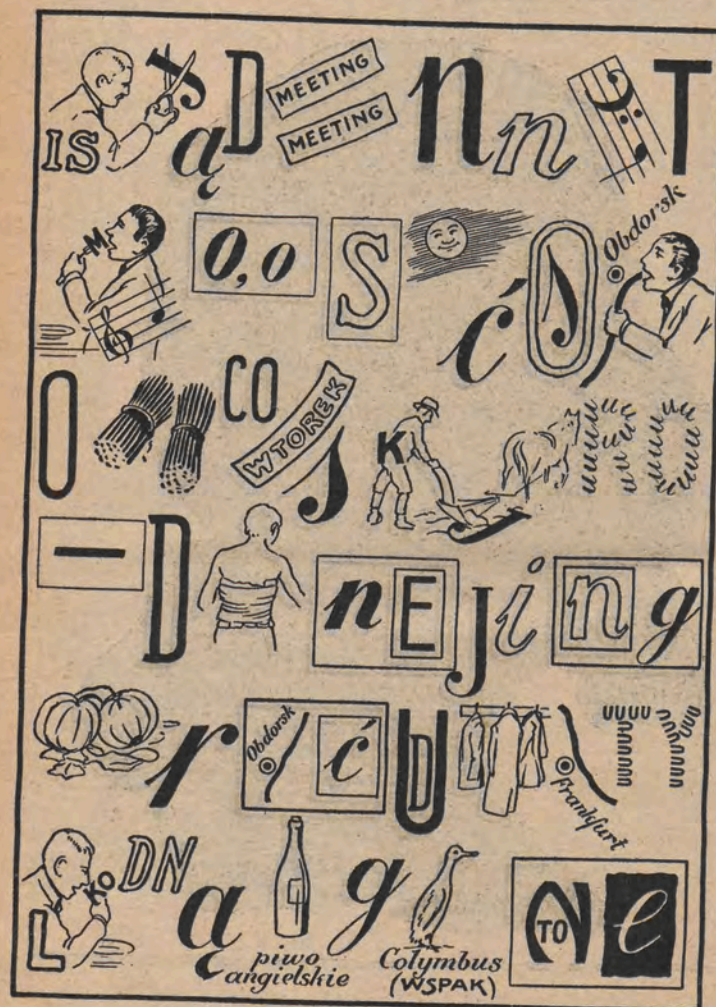
Liniami poziomymi i pionowymi rozdzielić każdą z figur w taki sposób, aby przytem uwidatnić głoski, z których ułożyć wyrazy.

Rozwiązanie łamigłówki z roku 1912.

Henryk Sienkiewicz.

Rebus do nagrody.

Rozstrzygnięcie konkursu.

Na streszczenie „Dziejów Polski” w tysiącu wyrazów.

Sąd konkursowy składali: Zdzisław Dębicki, prof. Henryk Mościcki i Artur Oppman (Or-Ot).

Na konkurs nadesłano ogółem 7 prac pod godłami: 1) Historia est magistra vitae, 2) Srzeniawa, 3) Nad poziomy, 4) Cz. Trzaska, 5) Salus reipublicae suprema lex esto, 6) „Powstań” i t. d. (Wyspiański), 7) „Wacław Czeski”.

Z pomiędzy powyższych przyznano: nagrodę pierwszą rub. 25 i honorarium literackie utworowi pod godłem „Salus reipublicae i t. d..

Nagrodę drugą honorarium literackie utworowi pod godłem „Historia est” i t. d.

Po otwarciu kopert okazało się, iż autorem odznaczonym nagrodą 1-szą jest pan Franciszek Bruzdowicz, nauczyciel ludowy w Kołakach gub. łomżyńskiej, poczta Różan; nagrodą drugą p. Ant. Bog., którego administracja „Rocznika” uprasza o nadesłanie adresu.

Na rok 1914 Redakcja „Rocznika Gebethnera i Wolffa” ogłasza

KONKURS

na streszczenie w 1000 wyrazów „Dziejów literatury polskiej”.

Wszelkie szczegóły i termin nadesłania prac konkursowych wzorem konkursu z r. 1913.

Salus reipublicae suprema lex esto.

Dzieje Polski w 1000 wyrazów.

(Synteza państwowości polskiej.)

Od zarania dziejów naszych do dnia dzisiejszego ciągnie się systematyczne bezwzględne parcie germanizmu na Wschód. Pod wpływem tego parcia powstało państwo polskie, jako symbol samozachowania narodowego.

Organizacji monarchii polskiej absolutnej towarzyszyło oficjalne przyjęcie chrześcijaństwa i modyfikacja ustroju społecznego, polegająca na wytworzeniu dwóch stanów: rycerstwa i duchowieństwa. Drobni książęta szczepowi, pozbawieni władzy na rzecz dynastii Piastów, zamienili się w szlachtę rodową. Ludzie wolni i niewolnicy z biegiem czasu zostali zniwelowani społecznie, jako stan włościański. Dygnitarze świeccy i duchowni, stanowiący radę królewską, — to zawiązki możnowładztwa.

Prawdziwym twórcą i organizatorem niezależnej monarchii polskiej jest Bolesław Chrobry (922—1025). Urośnięcia cesarstwa niemieckiego i jego agresywność, popierana mieczem i intrygą, zniweczyły dzieło Bolesława, a podział Polski na dzielnice, ustanowiony przez Bolesława Krzywoustego (1102—1138), pogrążył kraj w odmet walk wewnętrznych. Pojęcie Polski, jako całości, zanika nie tylko u sąsiadów, ale i w świadomości społeczeństwa polskiego.

Kosztom upadającej władzy monarchicznej powstaje nowy organ prawodawczy (1180), składający się z króla, książąt dzielnicowych i możnowładców. Kościół polski uniezależnia się od państwa, dając przykład ograniczenia władzy monarszej na korzyść potężnego stanu. Sprowadzony przez Konrada Mazowieckiego Zakon krzyżacki rośnie w potęgę i staje się groźnym dla Polski, jako spadkobierca zaborczej polityki cesarstwa. Straszliwe najazdy tatarskie przyczyniają się do rozwoju osadnictwa na prawie niemieckim. W tym okresie organizm Polski przyjmuje żydów i kolonistów niemieckich, co sprowadza przewrót ekonomiczny i społeczny: gospodarstwo bezobrotowe ustępuje miejsca pieniężnemu, powstają miasta, a z nimi stan mieszczański.

* * *

Kraj, rozbity na dzielnice, łączy Władysław Łokietek (1306—1333), a przez koronację na króla Polski przywraca mu jedność państwową. Wielki syn Łokietka, Kazimierz (1333—1370), zakłada podwaliny przyszłej potęgi Polski i zespala ją cywilizacyjnie z Zachodem. Statut wiślicki Kazimierza ujednolicił, uregulował i uprawomocnił istniejący ustrój społeczny.

W organizacji tej przeprowadzona jest zasada równowagi i w tem znaczeniu, iż każdy stan ma zapewnioną samoistność wewnętrzną i ochronę prawa. W sprawach ogólnopństwowych przeważny udział bierze szlachta, na razie nie cała, lecz przez możnowładców.

Ostatni Piast przekazał tron spokrewnionej z sobą dynastii Andegaweńskiej. Troska o interesy dynastyczne pchnęła Ludwika na drogę przywilejów. Wytworzyło to niebezpieczny precedens, mający dla przyszłego rozwoju społeczeństwa i rządu pierwszorzędne znaczenie. Szlachta zasklepia się w egoizmie stanowym, a dobro państwa mierzy własnym dobrem.

Niebezpieczeństwo krzyżackie było powodem wyniesienia na tron polski dynastii Jagiellońskiej. Unia polsko-litewska, na razie personalna, jest faktem olbrzymiej doniosłości w dziejach wschodniej Europy, tak pod względem cywilizacyjnym, jak i politycznym. Polska przygarbła pod skrzydła kultury zachodniej żywioł litewsko-pogański i rusko-grecki; zjednoczone państwa złamały potęgę krzyżacką na polach Grunwaldu (1410); wreszcie, zasada łączenia ludów na podstawie równości wywołała zdumiewającą atrakcję: narody, uciskane przez potężniejsze państwa, dążyły do zjednoczenia się z Polską.

Duchowieństwo polskie dochodzi do szczytu swej potęgi, wywiera wpływ przeważny na sprawy państwowe i rozwiązuje je w duchu interesów Rzymu. Stłumiwszy husytyzm w Polsce, skierowywa nadmiar sił narodu do walki z Turkami w obronie chrześcijaństwa.

Szerzący się w Polsce humanizm natchnął Kazimierza Jagiellończyka (1447—1492) do wzmocnienia i rozszerzenia władzy królewskiej. W tym celu Kazimierz opiera się na pospółstwie szlacheckim przez powołanie go do udziału w rządzie. Środek ten zapewnia królowi tryumf nad możnowładztwem i klerem, ale władzy królewskiej nie zabezpiecza od ograniczeń. Przeciwnie, rządy szlacheckie z biegiem czasu zamieniają Polskę na rzeczpospolitą.

Na okres panowania dynastii Jagiellońskiej przypada najświetniejsza doba w dziejach Polski. Wielki mistrz krzyżacki, a po sekularyzacji Zakonu, książę pruski, uznaje się holdownikiem Polski, poddają się Inflanty, dynastia Jagiellońska panuje na tronach Czech i Węgier. Ten rozkwit Polski niepokoi rywali zujących z Jagiellonami Habsburgów, którzy co chwila opasują Polskę wieńcem wrogiego aliansu, ażeby uzyskać nad nią przewagę. Słabość militarna Polski, próżno wołającej przez usta światlejszych synów o niezbędną reformę skarbowo-wojskową, próbuje plany Habsburgów. Niebezpieczeństwo ze strony Moskwy przyspiesza ściśle zespolenie Polski i Litwy aktem unii lubelskiej.

Wewnętrzne stosunki Polski w tym okresie ogromnie się przeistaczają. Przez powołanie do życia sejmików i sejmów wytwarza się nowy rząd, składający się z króla, senatu i izby poselskiej. Z sejmików i sejmów wydobywała się nowa idea państwa prawnego, łamiącego polityczną odrębność stanów i pociągająca wszystkich do ponoszenia ciężaru publicznego. Atoli szlachta zasady tej konsekwentnie nie przeprowadziła. Izba poselska wyszła z sejmików ziemskich, w których ani duchowieństwo, ani mieszczaństwo, nie mówiąc już o włościanach, nie mieli swoich przedstawicieli. Ta okoliczność wobec biernego zachowania się niereprezentowanych stanów zdecydowała o ich losie. Stan mie-

szczański pozbawiono znaczenia politycznego, a zeszlachciwszy duchowieństwo, odjęto mu znaczenie samoistne.

Ruch umysłowy w Polsce Jagiellońskiej pod wpływem odrodzenia i reformacji wspaniale się rozwija. Dość wspomnieć, że mieliśmy swoich deistów i wolnomyślicieli na dwa wieki przed zjawieniem się ich na Zachodzie. Tolerancja polska sprzyjała rozkrzewianiu się najróżnorodniejszych sekt religijnych. Najbardziej samoistną sektą religijną u nas byli arianie. Bronili oni najwytrwalej wolności badania i wyznania w czasach, w których inkwizycja katolicka i protestancka strzegła prawowierności stosem i mieczem, więzieniem i torturą, banicją i konfiskatą.

* * *

Żywiłowy pęd szlachty do nieograniczonej swobody stwarza elekcyę, zdobywa najwyższe sądownictwo, ogranicza władzę królewską, a wyrodiwszy się w swawolę, graży kraj w anarchii.

Sprowadzeni do Polski jezuici, wzięwszy w opiekę swawolę szlachecką, nad protestantyzmem zapewniają sobie zwycięstwo. Zjednawszy sobie pospólstwo szlacheckie, reakcja katolicka wkrótce zdążyła oświadczyć opanowaniem wszystkich nerwami i mózgiem życia narodowego, zaszczepiając mu nietolerancję i bezmyślność.

Elekcyę są terenem walki wpływów obcych, mających swoje stronnictwa między szlachtą i możnowładztwem. Programy królów najczęściej stają w poprzek interesowi państwa i narodów, natomiast wciągają Polskę w niebezpieczne awantury, wyczerpujące kraj. Oblabiona rzeczpospolita z kolei ulega wpływom Francji, Austrii, wreszcie Rosji.

Stronnictwa, dążące do reformy, wzywały interwencji ościennych państw, przez co wytwarzały niebezpieczny precedens. Uważając je za narzędzie do zabezpieczenia sobie zwycięstwa, stronnictwa owe przeoczyły, że same stają się narzędziem w rękach sąsiednich mocarstw. Biorąc w opiekę to jedno, to drugie stronnictwo i wyzyskując antagonizm pomiędzy nimi, państwa ościenne kopaly grób Polsce własną jej ręką przy pomocy intrygi, prowokacji i gwałtów.

Dzielnie w tej ohydnej grze pomagała im swawola możnych i nietolerancja ciemnego pospólstwa szlacheckiego. Za pretekst do mieszania się w sprawy wewnętrzne rzeczypospolitej wysuwały państwa zabezpieczenie starego ustroju i opiekę nad dysydentami. Szczytem swawoli magnackiej i probierzem ich prywaty jest haniebna konfederacja targowicka, która dobiła zakwitający nowym życiem kraj pod ożywczymi promieniami konstytucji 3 maja. Nie uratowało sprawy odrodzenia państwa powstanie Kościuszki. Powstanie upadło, orzeł biały opuścił zburzoną siedzibę, a nad ruinami rzeczypospolitej rozpostarły skrzydła orły czarne.

26 maja 1912 roku.

FRANCISZEK BRUZDOWICZ.
nauczyciel ludowy w Kołakach, ziemi łomżyńskiej.

Historia est magistra vitae.

Dzieje Polski.

Słowianie, mieszkający nad Wisłą i Wartą, połączeni zostali przez książąt Polan z rodu Piastów w jedno państwo—Polskę.

Pierwszy historyczny monarcha Polski, Mieszko (963—992), pojawiając się za żonę córkę księcia czeskiego, Dubrawkę, przyjął chrześcijaństwo od Czechów (966), przez co wprowadził naród w zakres cywilizacji zachodniej. Zrećnie politykując, uchronił Polskę od zaboru niemieckiego. Państwo Mieszka rozciągało się od Buga za Odrę. Kraj podzielił między synów. Najstarszy z nich, Bolesław (992—1025), wypędził braci i zajął ich ziemie. Pragnąc zjednoczyć Słowian, wojuje z Niemcami, przyłączając do Polski: Milsko, Morawy, Łużyce i Szląsk. Dzięki przyjaźni z Ottonem założył arcybiskupstwo gnieźnieńskie i wyzwolił się od wpływu Niemiec na sprawy Kościoła. Wywiera wpływ na sprawy ruskie, zdobywając Kijów dla Światopelka.

Mieczysław II (1025—1034) traci Milsko, Łużyce i Grody Czerwińskie. Po jego śmierci, Masław, wódz chłopstwa, odrywa Mazowsze. Pogaństwo powstaje. Cesarz niemiecki osadza na tronie Kazimierza (1038—1058), który poskramia Masława i przywraca chrześcijaństwo. Bolesław Śmiały (1058—1079) odzyskuje Grody Czerwińskie. Podejrzewając biskupa Stanisława o zdradę, zabija go, poczem umiera na wygnaniu. Władysław Herman (1079—1102) rządy państwa powierza palatynowi Sieciechowi, który doprowadza do wojen domowych. Bolesław Krzywousty (1102—1138) podbija Pomorze, zwycięża Niemców, dzieli Polskę między synów, co sprowadza smutne następstwa. Podzieloną Polskę próbuje zjednoczyć Władysław II (1138—1146), ale pobity przez braci szuka pomocy u Niemców, ci zmuszają Bolesława IV (1146—1173) do ustąpienia Szląska synom Władysława. Wpływ Polski na Pomorzu i Rusi słabnie. Mieszko III (1173—1177) walczy niezbyt szczęśliwie z możnowładztwem, pragnąc wzmocnić osłabłą władzę króla. Kazimierz II (1177—1194) zjednoczył większą część Polski, przywrócił spokój wewnętrzny dzięki poparciu duchowieństwa i energii własnej. Konrad Mazowiecki ofiaruje Krzyżakom ziemię chełmińską i nieszawską, byle tylko bronili Polskę od Prusaków. Polskę trapią wojny domowe, prowadzone systemem dzielnicowym; napadają Tatarzy, Litwini, Jadźwingowie i Krzyżacy, którzy, rozgromiwszy Prusaków, napadają na Polskę i Litwę. Energiczny Łokietek (1306—1333) zjednoczył większość dzielnic, zupełnie rozgromił Krzyżaków pod Płowcami (1331). Polska kwitnie za Kazimierza Wielkiego (1333—1370), który ogłasza

statut wiślicki (zbiór praw), popiera handel, oświatę, odzyskuje Ruś Czerwoną, jednak, unikając wojny, Pomorze ustępuje Krzyżakom. Dzięki małżeństwu Jagielly z Jadwigą (1386) Litwa przyjmuje chrzest i unie z Polską, celem wspólnej obrony od Krzyżaków, których doszczętnie rozbito pod Grunwaldem (1410). Kazimierz Jagiellończyk (1447—1492) odzyskuje Pomorze. Oświata i przemysł w rozkwicie. Środki, użyte przez królów celem zwalczania możnowładztwa, doprowadziły do wywyższenia szlachty, której wpływy nadmiernie wzrastają. Za Zygmunta I-go (1506 do 1548) rozszerza się reformacja. Intrygi Bony sprowadzają wojny domowe. Zygmunt II (1548—1572), tolerując nowowierców, uniknął walk religijnych. Przyłącza część Inflant do Polski, doprowadza do skutku unie lubelską, łączącą Litwę i Polskę w jedną Rzeczpospolitą. Stefan Batory (1576—1586), wojując z Moskwą, odzyskuje Inflanty, przestrzega tolerancji religijnej, mądrze jednak popiera katolicyzm; podejmuje walkę z anarchią, surowo karząc Zborowskiego. Dźwigając wielki kraj z upadku, wielki król umiera. Zygmunt III (1587—1632) absolutyzmem i podporządkowaniem interesom katolicyzmu i swoim potrzebom narodu sprowadza wojnę szwedzką i wywołuje niezadowolenie, którego wyrazem jest rokosz Zebrzydowskiego. Powstaje unia religijna w Brześciu (1595—6). Nie korzystając ze słabości Moskwy, Zygmunt wstrzymuje syna Władysława od wstąpienia na ofiarowany mu tron moskiewski. Samowolne napady Kozaków na Turcję wywołują zaciętą wojnę turecką (1620—21). Władysław IV (1632 do 1648) prowadzi szczęśliwą wojnę z Moskwą. Ruch socjalny i religijny na Ukrainie przeciw Jezuitom sprowadza bunt Chmielnickiego, który łącznie z Tatarami zwycięża Polaków. Za Jana Kazimierza (1648—1668) zwyciężony Chmielnicki poddaje Ukrainę Moskwie, wywołując jej interwencję, skutkiem której Polska traci Ukrainę Zadnieprzańską. Szwedzi zajmują Wielkopolskę; Radziwiłł z częścią narodu poddaje się im, ale Czarniecki zwycięża Szwedów, odstupując im wszakże Prusy książęce i część Inflant. Oświata upada, nietolerancja i anarchia wzrasta (pierwsze *liberum veto*). Za Wiśniowieckiego (1669 do 1673) Kozacy poddali się Turcyi, wywołując z nią wojnę, której następstwem był traktat, oddający Turcyi Podole i Ukrainę, ale Sobieski zerwał go i zwyciężył Turków pod Chocimem. Sobieski (1674—1696) całe panowanie poświęcił walce z Turcją, odnosząc wspaniałe zwycięstwa (najslawniejsze pod Wiedniem). Z Moskwą zawiera niekorzystny pokój, celem wspólnej wyprawy na Turcję. Rozstrój wewnętrzny się wzmaga. August II (1697—1733), pragnąc odzyskać Inflanty, w przymierzu z Rosją walczy ze Szwecją, ale Karol XII wypędza go z Polski i osadza na tronie Leszczyńskiego, który jednak pod naciskiem zwycięskiej Rosyi ustępuje miejsca Augustowi III (1735—1763). Oddat wpływy Rosyi stale wzrastają. W kraju panuje anarchia i niesnaski, objawia się jednak dążność do reform. Pod naciskiem Rosyi obrano królem

Stanisława Augusta (1764—1795) i nadano prawa dyzunitom, których kwestya sprowadza rzeź humańską. Przeciw wpływowi Rosyi powstaje konfederacja w Barze (1768—1772), która wszakże prędko upada i Austria, Rosya i Niemcy dokonywają pierwszego rozbioru Polski (1773). Naród opamiętał się; handel i przemysł wzrasta; założono Komisję Edukacyjną. Reformy zdradziecko popierają Prusy. Na sejmie czteroletnim (1788—1792) powstaje konstytucja 3-go maja (1791), która mogła zbawić Polskę, ale konfederacja targowicka w sojuszu z Rosją obala konstytucję przymocą, doprowadzając do drugiego rozbioru pomiędzy Rosją i Prusami (1793). Kościuszko prowadzi naród przeciw Rosji, zwycięża pod Racławicami, ale pod Maciejowicami zostaje uwięziony. Warszawa kapitułuje. Rosya, Austria i Prusy rozbierają resztę Polski (1795). Polskę zajęła po Bug i Pilicę Austria, między Bugiem a Niemnem Rosya, resztę Prusy. Rosya pozostawia Polsce pewien rodzaj samorządu; Austria usuwa dawny samorząd i urzędowym ustanawia język niemiecki. Prusy jeszcze bardziej germanizują Polskę. Wychodźcy polscy tworzą legiony, walczące za Francją i Napoleona dla Polski. Napoleon zawiera z Rosją pokój w Tylży, ustanawiając Księstwo Warszawskie jako własność Augusta Saskiego (1807). Pragnąc odbudowania całej Polski, Polacy walczą z Napoleonem w Hiszpanii, potem w Rosji. Aleksander I obiecuje utworzyć Polskę pod protektorem Rosji, byle Polacy opuścili Napoleona, ale Polacy pozostali mu wierni. Napoleon został pobity przez Rosję i kongres wiedeński ustanowił Królestwo Polskie nieodwołalnie związane z Rosją, zostawiając Kraków wolnym miastem z liberalną konstytucją pod opieką państw zbiorowych (1815). Austria nie zmienia germanizatorskiego postępowania w Galicyi. Osłabła reakcja w Prusach wzmacnia się. Królestwo Polskie, najswobodniej urządzone, skupia w sobie polityczne życie narodu. Dobrobyt i oświata wzrasta. Wodzem wojska polskiego jest brat cesarza, Konstanty. Ale wkrótce Aleksander zmienia postępowanie: reakcja bierze górę. Wówczas powstają towarzystwa, przygotowujące grunt powstaniu, które wybucha (29—XI 1830). Mikołaj nie myśli o ustępstwach. Rząd narodowy prowadzi wojnę. Polacy ustępują pod Grochowem. Wódz Rosyan, Dybicz, zwycięża Skrzyneckiego pod Ostrołęką. Krukowiecki poddaje Warszawę; wojska przechodzą granicę—powstanie upadło. Nastaje reakcja: zniesienie unii, wojska i samoistności Królestwa. Mnóstwo Polaków emigruje za granicę, powodując oplakane rozruchy (1833—1838). Wybucha powstanie, mające objąć trzy dzielnice Polski, ale stłumione w zarodku powoduje upadek Krakowa i rzeź szlachty przez chłopstwo w Galicyi (1846). Niezadługo wszakże wybuchają rozruchy w Poznańskim i w Galicyi (1848), aliści znowu zostały stłumione. W Galicyi różnica obrządku nie dopuściła do zlania się społeczeństwa polskiego z ruskim i wytworzyła groźną do dzisiaj kwestję Rusinów. Po rozruchach nastaje we wszystkich trzech dzielnicach sroga reakcja, która w Rosji doprowadza do zaburzeń

i wreszcie powstania (1863—4), stłumionego okrutnymi rządami Berga i Murawjewa. Interwencja zagranicy zawiodła. W Rosji reakcja wzmacnia się: język polski zewsząd usunięto, zniesiono odrębność autonomiczną Królestwa, zaczęto energiczne nawracanie unitów, uwłaszczono włościan. Działalność rasyfikacyjną prowadzi Hurko i Apuchtin. Oświata upada (82% analfabetów). W Poznańskim germanizacja się wzmacnia. Bismarck, komisja kolonizacyjna, hakatyści zajądli germanizują Polskę. Najlepiej dzieje się w Galicyi, nieszczęśliwie tylko zaognia się kwestya Rusinów. W Rosji wybucha wojna japońska (1904—5), powodując w kraju wielkie rozruchy, strajki ekonomiczne, szkolne, uśmierzone zrazu ustępstwami, jak: Duma państwowa (9—VIII 1905), konstytucja (30—X 1905) i szkoły polskie.

Ant. Bog.

Uwaga redakcyi „Rocznika”. Autor pracy niniejszej daty biograficzne czerpał z autorów starszych, co w rękopisie uszanowaliśmy.

Godzi się wszakże zaznaczyć, iż według „Genealogii Piastów” prof. O. Balzera, następujące cyfry (co już zostało przyjęte przez wielu badaczy świeższej daty, że wymienimy prof. Smoleńskiego) ulegają zmianie: Mieczysław I 960—992, Kazimierz I 1040 do 1058, Bolesław Śmiały 1058—1080, Władysław Herman 1080 do 1102.

Rozstrzygnięcie konkursu

na zadania w „Roczniku Gebethnera i Wolffa” na rok 1912.

Zgodnie z treścią warunków, ogłoszonych na 346 i 347 stronach tegoż „Rocznika”, nagrody przyznano:

W Warszawie: Nagroda 1-sza p. Stefanowi Trojanowskiemu ul. Miodowa 4—41; nagroda 2-ga p. Stefanowi Adamskiemu ul. Podwale 3 m. 25; nagroda 3-cia pani Maryi Janickiej ul. Smolna 12.

Na prowincyi nagrody otrzymali: 1-szą p. Felicjan Gadowski w Dąbrowie Górniczej kopalnia „Flora”; 2-gą p. Henryk Krynicki w Koszycach gubernia kielecka, Czyżowice; 3-cią p. Jan Pajda w Spale gub. piotrkowskiej.

Znaczenie zadań:

38 drobnych rebusów: Ekstaza — Hałas — Deptak — Merynosy — Parawan — Demostenes — Apasze — Blondynka — Żeromski — Maryawita — Estetyka — Wykopalska — Czerniów — Kuryer Poranny — Dzieje Grzechu — Kilometr — Gramatyka — Dymieszka — Reforma — Milanówek — Jokohama — Pasztet — Budapeszt — Makulatura — Oporto — Dwukropek — Dewotka — Parasol — Niezabudka — Królewiec — Kozetka — Goniec — Sitowie — Perswazyja — Karabela.

Rebusa dużego: Drogi Stryjaszku! Narzeczona moja Domicela mieszka Radna trzynaście. Na lato wyjechała do Zakopanego. Zosia leży dziś, bo noga jej spuchła, będzie potrzeba doktora. A zatem teraz mowy o ślubie niema. Ja kocham Domicelę nad wszystko na świecie i czekam, aż się okazy nadarzy. Nareszcie się pobierzemy i zostaniemy szczęśliwymi na długie lata. Bratanek Emil.

Szarady: Szarada niby to niesłychanie zawiła, a naprawdę arcy nietrudna.

Łamigłówki: Portret Henryka Sienkiewicza.

Na nagrodę za rozwiązanie zamieszczonych w niniejszym „Roczniku” 38 rebusów, łamigłówek i szarady, przeznaczamy dzieła następujące do wyboru:

Chmielowski Piotr. Dzieje krytyki literackiej w Polsce. Dla uczczenia 35-letniej działalności autora, jako pisarza i pedagoga, wydane staraniem jego przyjaciół i kolegów. Z portretem autora i przedmową Bronisława Chlebowskiego. 1902.	Rb. k.
Dubiecki Marian. Obrazy i studia historyczne. Ser. II. Treść: Kaffa, osada genueńska, i jej stosunek do Polski w XV w. — Związki dziejów Sycylii z Zaporoskiej. — Zarysy instytucji Zaporozża. — Mohort, rycerz kresowy. — Dwie królowe. — Przedstawicielki dawnych dynastii: Katarzyna Jagiellonka, królowa szwedzka.	3 —
Kraushar Aleksander. Bourboni na wygnaniu w Mitawie i Warszawie. Szkic historyczny (1798—1805). Z ilustracyami osób, miejscowości, gmachów i pałaców w dziele tem wzmiankowanych, według obrazów i rycin, z galerii krajowych i zagranicznych, oraz z bogatszych zbiorów prywatnych pochodzących 1899.	2 —

- Niemcewicz Julian Ursyn.* Pamiętnik o czasach Księstwa Warszawskiego (1807—1809). Z autografu biblioteki cesarskiej publicznej w Petersburgu, wydał Aleksander Kraushar. Z portretem autora. 1 20
- Pawiński Z. prof.* Michał Gröll, obrazek na tle epoki Stanisławowskiej, z dodaniem spisu wydawnictw Grölla, ułożonego przez Zym. Wolskiego. Kraków, 1896. — 80
- *Młode lata Zygmunta Starego.* Szkic historyczny. 1893. 1 20
- *Ostatnia księżna Mazowiecka.* Obrazek z dziejów XVI wieku. 1892. 1 —
- Ludwik Jenike.* Młodość Goethego i nieprzełożone dotąd poezye jego ulotne, zebrał... (wydanie ozdobne z sześciu rycinami). 1 —
- Ferdynand Hoesick.* Szkice i opowiadania historyczno-literackie. 2 40
- Edmund Demoulins.* Szlaki dziejowe a typy społeczne. Szlaki starożytne. Spolszczył L. Krzywicki. 1 50
- Margan Dubiecki.* Kudak, twierdza kresowa i jej okolice. Monografia historyczna nagrodzona przez Akademię Umiejętności w Krakowie. Wydanie nowe, przejrane i powiększone. 1 —

Nagrody będą trzy; osobno dla Warszawy i dla prowincyi, obliczane według szybkości nadesłania rozwiązań.

Nagroda I książek za rub. 10; II-ga za rub. 6 i III-cia za rub. 3.

Zamiat książek, zwycięzcy mogą otrzymać nuty w tejże cenie, z katalogu nakładów księgarni Gebethnera i Wolffa.

Nazwiska nagrodzonych na konkursie „Rocznika” będą ogłoszone w następnym tomie na rok 1913, poprzednio zaś w „Tygodniku Ilustrowanym”.

Redakcje pism codziennych w Warszawie.

„Dzień.” Gazeta bezpartyjna, założona w r. 1908. Za redaktora Ludwik Biernacki, wydawca Stefan Gorski. Adres redakcyi i administracyi Warecka 15. Prenumerata w Warszawie rocznie rb. 6.60, na prowincyi i w Cesarstwie rub. 9.

„Gazeta Warszawska.” Założona w roku 1774. Za redaktora i wydawcę Z. J. Niklewicz. Adres redakcyi i administracyi ul. Szpitalna 14. Prenumerata w Warszawie rocznie rb. 9, z przesyłką pocztową rub. 12, za granicą rb. 18.

„Goniec Poranny i Wieczorny.” Redaktor Kazimierz Janikowski, wydawca Zygmunt Makowiecki. Redakcyja Szpitalna 1, administracyja Zgoda 5. Prenumerata w Warszawie rocznie rb. 7 kop. 20, z przesyłką poczt. rb. 9.60, za granicą kwartalnie rb. 4.20.

„Kuryer Polski” rok 16. Redaktor i wydawca Ludwik Straszewicz. Redakcyja Świętokrzyska 34, administracyja Świętokrzyska 36. Prenumerata: w Warszawie z odnośzeniem, a na prowincyi z przesyłką rocznie rb. 4, za granicą kwartalnie rub. 3.

„Kuryer Poranny” rok 37-my, za redaktora Wł. Rowiński, wydawca F. L. Fryze, redakcyja i administracyja ul. Wierzbowa 3. Prenumerata: w Warszawie rocznie rb. 4.30, na prowincyi rb. 7, za granicą rub. 12.

„Kuryer Warszawski.” Redaktor Konrad Olchowicz, wydawcy Hortensya Lewentalowa i Zygmunt Olchowicz. Redakcyja i administracyja główna, Krakowskie Przedmieście 40. Prenumerata rocznie: w Warszawie rb. 9, na prowincyi i w Cesarstwie rb. 12, za granicą miesięcznie rb. 2.

„Naród — Wiadomości Codzienne”, rok 8-my. Redaktor Stanisław Gołębiowski, wydawca Kazimierz Łazarowicz. Redakcyja i administracyja Chmielna 23, m. 6. Prenumerata w Warszawie rocznie rb. 4, na prowincyi nie bezpośrednio rb. 4.60, za granicą rb. 9.

„Nowa Gazeta”, rok 8-my. Redaktor naczelny St. A. Kempner. Redakcyja i administracyja Szpitalna 10. Prenumerata roczna: w Warszawie rb. 9, na prowincyi rb. 12, za granicą miesięcznie rb. 2.

„Polak-Katolik”, red. i wyd. ks. Ignacy Kłopotowski. Rocznie rb. 4.

„Słowo” (Dziennik Powszechny) rok 32. Za redaktora Władysław Zyglarski, wydawca Józef Wielowieyski. Redakcyja i administracyja ul. Świętokrzyska 34. Prenumerata roczna: w Warszawie rb. 6, na prowincyi 8, za granicą rb. 12.

SKOROWIDZ

ważniejszych przedmiotów, zawartych w „Roczniku“.

Abbazia, 325.	Anglia, 32, 33, 240.	Bachus, 136.
Abdul Hamid, 62.	Anhalt, 249.	Bacon, 61, 303.
Abisynia, 239.	Annunzio d', 72.	Baden, 249.
Abrahamowicz, 350.	Antoniusz, 100.	Baden p. Wiedniem, 324.
Abt Fr., 158.	Apelles 277.	Baden-Baden, 326.
Adam A., 285.	Apollo, 64, 76.	Badeni Stan., 219.
Adamowski W., 85, 133.	Apuchtin, 374.	Bad Hall, 325.
Aerometr, 302.	Apulius, 60.	Baier M., 289.
Aerostaty, 302.	Arago F., 303.	Bakcyle, 304.
Afganistan, 239.	Archimedes, 303, 305.	Bakterye, 302.
Aflenz, 324.	Arco, 325.	Balon sterowy, 302.
Afryka Wschodnia, 252.	Arcybaszew, 156.	Balony, 302.
Afryka Zachodnia, 251.	Argentyna, 33, 240.	Balzac H., 38, 84, 109.
Aischylos 60.	Ariosto, 72, 98, 121.	Balzer O., 374.
Akumulator, 302.	Arlberg, 355.	Balucki M., 271, 329.
Akwizgran, 326.	Armati, 304.	Bandtkie-Stężyński Jan, 271.
Alarcon, 72.	Armaty, 302.	Barège, 327.
Albertrandi Jan, 193, 195, 271.	Armiński Fr., 271.	Barometr, 302.
Alceusz, 60.	Armstrong, 302.	Barska konfederacya, 373.
Aleksander I, 194, 373.	Arndt A. W., 351.	Bartoszewicz J., 271.
Aleksander I serbski, 85.	Arnoldson, K., 289.	Bastylija, 98.
Aleksandrowicz Jerzy, 271.	Arrhenius S., 288.	Bateria elektryczna, 302.
Alkohol, 356.	Arsonval d', 302, 305.	Baudelaire Karol, 62, 184.
Allegri, 284.	Arystofanes, 60.	Bawaryja, 249.
Alvanen-Bad, 327.	Asnyk Adam, 271.	Bazain Fr., 122.
Alzacya, 85, 249.	Astronomiczny system, 302.	Bazin, 96.
Ambroży Św., 284.	Atlas, 76.	Beaumarchais, 74.
Amelle les Bains, 327.	Atylla, 351.	Bechyn, 323.
Amicus de Edmund, 50, 72.	Au, 351.	Becquerel H., 288.
Ampere A., 26, 302.	Auber D., 26, 73, 285.	Bednarczyk A., 331.
Anakreon, 60.	Augier E., 134.	Beernaert M., 289.
Anaksymenes z Miletu, 305.	August Saski, 373.	Beecher-Stowe, 97.
Analiza spektralna, 302.	August II, 372.	Behring E. A., 289, 304.
Anczyc W. L., 271.	August III, 350, 372.	Belgia, 242.
Andegaweńska dynastia, 368.	Auskultacya, 302.	Bell, 304.
Andersen Ch., 61.	Aussee, 324.	Bellamy, 120.
Andora, 239.	Austro Węgry, 241.	Bellini W., 122, 277, 285.
Andrassy hr. J., 49.	Austria Dolna, 242.	Benedyktyni, 171.
Andrea del Sarto, 98, 278.	Austria Górna, 242.	Benozzo, 278.
Andrejew, 156.	Autotypia, 302.	Bentkowski F., 271.
Andriolli M. E., 282.	Azya Wschodnia, 252.	Beranger, 84, 98, 109.
Andrzej S-ty, 10.	Bacciarelli M., 282.	Berg hr., 374.
Aneroid, 302.	Bach J. S., 50, 284.	Berlioz J., 50, 286.
Angelico Fra, 277.		Bernatowicz F., 48.

- Berthelot M., 50.
Bertholet, 302.
Bertsch, 120.
Bethoven L., 50, 158, 285.
Berwiński R., 48.
Beyle H., 84.
Bhutan, 242.
Biarritz, 327.
Bielski Marcin, 271.
Biernacki Mikołaj, 49, 271.
Bilin, 323.
Biliński Z., 37.
Biologiczny Instytut, 214.
Birsztany, 321.
Bismarck ks. Otto, 61, 374.
Bisty, 350.
Bizet Jerzy, 85, 286.
Björnsterne Björnson, 62, 144, 289, 330.
Blank A., 282.
Blank P., 351.
Blankenberghe, 328.
Biliński J., 271, 330.
Bobyński hr., 227.
Boccaccio G., 72, 158.
Boccherini L., 285.
Bogusławski Wojciech, 271.
Boieldien F., 285.
Boieldien A., 133.
Boileau M., 50.
Bolesław Chrobry, 368.
Bolesław IV, 371.
Bolesław Krzywousty, 368, 371.
Bolesław Śmiały, 371.
Boliwia, 242.
Bonheur Róża, 279.
Borohradek, 323.
Bougereau A., 109, 146, 279.
Bourboule, 327.
Bourget P., 96, 121.
Bourgeois, 303.
Bośniacka E., 330.
Boticelli S., 74, 278.
Boucher Fr., 279.
Böcklin A., 26, 133.
Böyer A., 288.
Bracco, 331.
Brahms J., 61.
Brailów, 192.
Brandeis, 328.
Brandys ks. poseł, 219.
Branly, 304.
Braun F., 288.
Brazylia, 242.
Brema, 250.
Breslauer K., 282.
Brzostenberg, 327.
Bret Harte Fr., 110, 120.
Brette de la, 96.
Breton, 96.
Breughel P., 279.
Brides, 327.
Briesen, 325.
Brodowski A., 282.
Brodowski J., 282.
Brodziński K., 24, 202, 271, 333.
Brody, 199.
Browning, 120.
Bruch M., 25.
Bruges, 328.
Bruno Giordano, 38.
Brunszwik, 250.
Brückner, 203.
Brzozowski K., 271.
Byr, 120.
Byron J., 26, 108.
Bystra, 322.
Bubener, 323.
Buchanan, 120.
Buchar, 243.
Buchental Bad, 327.
Buchner W., 288.
Buckle H., 74.
Bukowina, 241.
Bulgaria, 133, 243.
Bulwar, 108.
Bunsen R., 109, 302.
Burdin, 304.
Burne-Jones E., 281.
Burns R., 26.
Busko, 321.
Busola, 302.
Butelka Lejdecka, 302.
Caballero, 72.
Caccini, 284.
Calderon Pedro, 26, 72, 74.
Camoens L., 72, 85.
Campioni, 351.
Canaletto, 278.
Cano A., 281.
Canova A., 109.
Capri, 327.
Carducci, 289.
Carlo Dolci, 74.
Carnot Sadi, 86.
Carpaccio, 278.
Carpentier, 351.
Caserio, 86.
Catullus, 60.
Celmi Benvenuto, 37.
Celowiec, 324.
Celsus, 62, 311.
Cerrera, 112.
Cervantes, 62, 72.
Champel les Bains, 327.
Chappe, 304.
Charków, 200.
Chateaubriand Fr., 98.
Chatel Guyon, 327.
Chatrion A., 121.
Chelmszczyna, 225, 229.
Cherbury of. Herbert, 49.
Cherubini L., 50, 285.
Cheruel, 76.
Chili, 243.
Chiny, 245.
Chiwa, 244.
Chlebowski St., 282.
Chloroform, 302.
Chloroformowanie, 302.
Chlapowski A., 219.
Chmielowski P., 157, 196, 197, 271.
Chmielnickiego bunt, 372.
Chocim, 9.
Chodowiecki D., 37, 282.
Chodźko Ignacy, 48.
Chojny, 321.
Chomiaków, 227.
Chopin F., 286.
Chorwacja, 242.
Ciężenie, 302.
Ciechocinek, 321.
Cieszkowski Aug., 271.
Ciężkości prawo, 302.
Cimabiusz, 277.
Cimarosa D., 285.
Clermont, 350.
Clonet, 278.
Colt Sam, 304.
Comte A., 26, 121.
Constant B., 289.
Conrexeville, 327.
Cooper, 120, 305.
Coppée Fr., 26, 84.
Corelli, 120.
Cornille, 84.
Corot K., 279.
Corregio, 49, 278.
Costarika, 244.
Couperin, 284.
Courbet G., 279.
Courteline, 331.
Cousin, 278.
Crane J., 281.
Cremer W., 289.
Cromwell O., 62, 121.
Crookes W., 288, 304.
Cudowa, 326.
Cukier, 302.
Curie Piotr, 62.
Curie Skłodowska M., 304.
Cuyt A., 280.
Czacki Franciszek, 192.
Czacki Szczesny, 192.
Czacki Tadeusz, 191.
Czajkowski Michał, 271.
Czajkowski P., 73.
Czarliński Leon, 219.
Czarnecka Góra, 321.
Czarnecki Stefan, 372.
Czarnogórze, 110, 244.
Czartoryski Adam, 194, 197, 200.
Czechow, 156.
Czechowicz Sz., 282.
Czachórski Wł., 282.
Czechy, 241.

- Czerniowce, 199.
Cybela, 52, 64.
Daudet A., 158.
Daguerotypy, 302.
Daguerre M., 98, 302.
Dalmacja, 241.
Dania, 244.
Daniell, 302.
Dante A., 72, 74, 121.
Darsonwalizacja, 302.
Darwin K., 37.
Daudet Alfons, 73, 96.
David F., 286.
David J. L., 110.
David L., 279.
Davos, 327.
Davy H., 302, 303, 304.
Defoe Daniel, 62.
Degle, 304.
Delacroix E., 279.
Delarochie P., 279.
Delavigne K., 331.
Delibes L., 26, 286.
Delpit, 96.
Deluc, 303.
Demostenes, 133.
Denoyer, 350.
Descartes R., 304.
Desymonowicz bar., 350.
Debicki Z., 367.
Diaz Bartolomeo, 352.
Dickens Karol, 85, 108.
Diderot D., 98.
Dionyzos, 136.
Dieracchi B., 62.
Długosz Jan, 264, 272.
Długosz poseł, 219.
Dobromil-Lacko, 322.
Dobrzyński I., 286.
Domaniewski, 85.
Dombek poseł, 219.
Domeyko Z., 272.
Domingo San, 245.
Dominikanie, 171.
Domizetti Gaetano, 61, 285.
Doré G., 26.
Dostojewski, 37, 156.
Draga król. serbs., 85.
Drais, 302.
Drebbel, 304.
Drezyna, 302.
Drukarstwo, 302.
Drusieniki, 321.
Družbacka E., 36, 272.
Drzewiecki Józef, 194.
Dubno, 196.
Ducha ś-go Ojcowie, 171.
Ducommun G., 289.
Dufour G., 351.
Dulfus, 350.
Duma, 223.
Dumas A. (ojciec), 96, 98.
Dumas Al. (syn), 98.
Dunajski ks., 219.
Dunant K., 289.
Durand C., 98.
Dutkiewicz W., 272.
Dürer Albrecht, 61, 280.
Dworzak A., 73.
Dyana, 64.
Dybicz, 373.
Dyck van A., 50, 158.
Dygasinski A., 272.
Dymsza poseł, 234.
Dynamit, 302.
Dynamomaszyna, 302.
Działo odyłcowe, 302.
Działo stalowe, 302.
Dzieduszycki W., 332.
„Dzień”, 377.
Dzierżon Jan ks., 26.
Ebensee, 325.
Echegaray, 289.
Edison T., 303.
Edlach, 324.
Edward VII, 73.
Eggenberg, 324.
Egipt, 33, 245.
Egipt, 33, 245.
Ehrlich P., 289.
Eichwald, 323.
Einsiedl, 322.
Ekwar, 245.
Elektrodynamika, 302.
Elektroliza, 302.
Elektromagnes, 302.
Elektryczne światło, 302.
Elektryczny stos, 302.
Elgrego D. T., 281.
Eliot, 120.
Elsner J., 286.
Elster, 326.
Elzbieta austriacka, 121.
Ems, 326.
Engelberg, 327.
Enghien, 327.
Enzersdorf, 325.
Erasm z Rotterdamu, 98.
Erckmann-Chatrion, 50, 97.
Ernsdorf, 322.
Essentuki, 321.
Estreicher K., 272.
Etyopia, 239.
Eucken, 289.
Eurypides, 60.
Eyck van H., 121.
Faraday, 303.
Fahrenheit D., 74, 311.
Falb R., 122.
Faleński F., 272.
Farrar, 120.
Favre Jul., 26.
Feermat, 304.
Fehring, 324.
Felinski, 36, 200.
Fenelon Fr., 25.
Fenger J., 351.
Ferdynand I bulg., 38.
Feuillet O., 109, 158.
Fichte Jan, 74.
Fidiasz, 101.
Figuera de Flor, 304.
Finsen N., 289.
Fischer E., 288.
Flaubert, 96.
Flaminus, 40.
Flotow W., 26.
Flygare-Carlén, 144.
Foggazaro A., 49.
Fonografia, 303.
Fontana, 350.
Forges les Eaux, 327.
Fortuny M., 281.
Fotografia dźwięków, 303.
Fotografia kolorowa, 303.
France A., 97.
Francia, 278.
Franciszkanie, 171.
Frank C., 286.
Franciszek ks. Toskański, 266.
Francia, 245.
Frankenstein-Rumberg, 323.
Franklin B., 61.
Franzensbad, 323.
Fredro A. hr., 36, 272, 330.
Fredro J. A. hr., 272, 329.
Freiheit, 323.
Freiwaldau, 322.
Frescobaldi, 284.
Fresnel, 303.
Friebes F. M., 351.
Friebes P. G., 351.
Froquet J., 278.
Frotinleiten, 324.
Fryderyk Wielki, 26, 109.
Fukier, 350.
Furya, 303.
Gade Niels, 158.
Gaiat R., 289.
Gainfarn, 325.
Gainsborough T., 109, 281.
Galicia, 241.
Galileusz, 25, 304.
Gall J., 121.
Gallowie, 29.
Galwani L., 121, 157, 302.
Galwanoplastyka, 303.
Gambetta Leon, 61.
Garborg, 144.
Garczyński Stefan, 272.
Gardone Riviera, 327.
Garibaldi, 73, 98, 110.
Garszyn, 156.
Gaszyński Konstanty, 272.
Gautier T., 110, 350.
Gawroński, 49.
Gawroński W., 61.

Gaz, 303.
 „Gazeta Warszawska”, 377.
 Gazowe oświetlenie, 303.
 Gelazyusz, 40.
 Geltechberg, 323.
 Geometria, 303.
 Gerome L., 279.
 Gerson W., 282.
 Ghrilando 278.
 Gibraltar, 352.
 Giedziejewski I., 282.
 Gieryski A., 282.
 Giessbach, 327.
 Giesshübler-Sauerbrun, 323.
 Giesztor Jakob, 272.
 Gilde, 97.
 Gioja, 303.
 Giorgione, 278.
 Giotto A., 277.
 Giovanni, 325.
 Girsztowt P., 272.
 Gleichenberg, 324.
 Glinka M., 286.
 Gloger Z., 272.
 Glori, 355.
 Gluck K., 97, 146, 285.
 Głabiński prof., 219.
 Gobat A., 289.
 Godebski C., 48, 272.
 Goczałkowice, 326.
 Goerbersdorf, 326.
 Goerz i Gradiska, 241.
 Goethe, 110, 132.
 Goigi prof., 289.
 Goisern, 325.
 Goldsmith, 108.
 Golebiowski L., 272, 350.
 Golurowski Adam, 219.
 Gomółka M., 286.
 Goncourt, 97.
 Gondimel, K., 284.
 Gondinet E., 330.
 „Goniec Por. i Wieczorny”, 377.
 Gorbio, 328.
 Górczyński B., 329.
 Górczyński S., 48.
 Gorecki Ant., 48, 272.
 Gorkij M., 156.
 Gosławski M., 272.
 Gossee F., 285.
 Goszczyński S., 36, 272, 332.
 Gotarda S. Góra, 38, 85.
 Gotarda św. tunel, 355.
 Goubet, 303.
 Gounod K., 85, 133, 286.
 Goya, 281.
 Gozdziński, 315.
 Górnicki L., 48.
 Górnicki L., 272.
 Grabski Leon, 219.
 Grado, 325.
 Graefenberg, 322.
 Granach L., de, 280.

Grant Ulisses, 98.
 Gratsch, 325.
 Gratwein, 324.
 Grecya, 246.
 Gretry A., 285.
 Greuze L., 279.
 Greig E., 286.
 Gries, 325.
 Grillparzer Fr., 26, 132.
 Grimmerstein, 325.
 Gramene, 302.
 Grochowski St., 48.
 Grodzisk, 321.
 Grotter A., 282.
 Gröll M., 351.
 Grünwald, 369.
 Grybojedow, 156.
 Gryglewski A., 282.
 Grzegorz III, 148.
 Grzegorz VII, 351.
 Grzegorz św., 284.
 Guatemala, 246.
 Gućkow A., 225, 227.
 Guericke O., de, 304.
 Gui d'Arezzo, 284.
 Gullstrand A., 289.
 Gurnigel, 327.
 Gutenberg J., 37, 302, 352.
 Guthrie, 302.
 Gutzkow, 331.

Habsburgowie, 369.
 Hadziewicz R., 208, 282.
 Haiti, 246.
 Halevy J., 285.
 Hall, 120, 325.
 Halicz Cz., 329.
 Halle de la A., 284.
 Halley E., 26.
 Hals Fr., 280.
 Hamburg, 250.
 Hamsun Knut, 144.
 Hartenstein, 325.
 Harvey, 303.
 Harusewicz poseł, 234.
 Harzdorf stary, 323.
 Haydn I., 61, 285.
 Händel I. F., 61, 284.
 Hegl Fryd., 110.
 Hele, 305.
 Heine H., 38, 132, 158.
 Helcel Ant. Z., 272.
 Heliografia, 303.
 Hemmling H., 279.
 Hempel, 351.
 Henryk IV, 61.
 Heraklius, 124.
 Hererowie, 50.
 Herkulesbad, 326.
 Herold L., 285.
 Hessen, 250.
 Heyse, 289.
 Heyst, 328.

Hieron 303.
 Hillersdorf, 322.
 Hiszpania, 33, 247.
 Hiszpańsko-amer. wojna, 62.
 Hoch-Eppan, 325.
 Hofer A., 146.
 Hofmannstahl, 330.
 Hogarth W., 281.
 Hohol, 99, 156.
 Hoff van I. H., 288.
 Hoffman, 132.
 Hoffmannowa z Tańskich Kl., 48, 272.
 Holandia, 252.
 Holbein H., 280.
 Homer, 60.
 Honduras, 247.
 Hoogh P. le, 280.
 Horacyusz, 60.
 Howe, 303.
 Högars, 324.
 Hradzen, 323.
 Hube R., 273.
 Hughes 304.
 Hugo Wiktor, 38, 84.
 Humboldt A., 73.
 Hunnowie, 351.
 Hurko gen., 374.
 Hurtig, 351.
 Hus Jan, 98.
 Huxley T. H., 332.
 Huyghens, 304.
 Hydrotetyka, 303.
 Hygrometr, 303.

Ihsen Henryk, 74, 144, 330.
 Ignacy Lojola, 98.
 Inec, 323.
 Ilicka M., 273.
 Inowłódz, 321.
 Inowrocław, 326.
 Interlaken, 327.
 Ischia, 328.
 Ischi, 325.
 Israels, 280.
 Istrya, 241.
 Iwonice, 322.

Jabłczkow, 302.
 Jabłoński H., 48.
 Jachowicz St. 273.
 Jacobi, 303, 304.
 Jacobsen, 133.
 Jagiellońska dynastia, 369.
 Jakuck, 29.
 Jalta, 321.
 Św. Jan p. Berami, 324.
 Jan Sobieski, 372.
 Jan Kazimierz, 372.
 Jansen, 303, 304.
 Janus, 29.
 Japonia, 247.
 Jaquard I. m., 304.
 Jaremcze, 322.

Jarkowski S. T., 220.
 Jarocki, 351.
 Jarzewicz, 351.
 Jaskowicz, 322.
 Jastrzab, 326.
 Jaworze, 323.
 Jedlicke, 304.
 Jenner, Edw., 26, 304.
 Jezuci, 171.
 Jędrzejewicz, 350.
 Joachimsthal, 323.
 Johannisbrunn, 323.
 Jokay M., 38, 73, 145.
 Jomelli M., 285.
 Jordaens J., 133, 280.
 Josquin de Pris, 284.
 Jösika, 145.
 Józef II, 266.
 Juliusz Cezar, 50, 100, 112.
 Junona, 29.
 Jurkiewicz K., 273.
 Juvenalis, 60.

Kabel, 303.
 Kabryt F. 351.
 Kaczkowski Z., 36, 272.
 Kair, 328.
 Kalinka W. ks. 272i 333.
 Kaltenleutgeben, 325.
 Kalwary, 77.
 Kalwin, 98.
 Kamiński K., 331.
 Kamionka, 324.
 Kaniowski J., 282.
 Kant Emanuel, 62.
 Kapostas A., 351.
 Kapucyni, 171.
 Karasiński A., 49, 73, 85, 157.
 Karlsbad, 323.
 Karlsbrunn, 323.
 Karlsthal, 323.
 Karłowicz J., 272.
 Karłowicz M., 25.
 Karmelici, 171.
 Karol kr. portug., 37.
 Karol I., 26.
 Karol XII, 372.
 Karol Wielki, 61.
 Karpiński Fr., 273, 333.
 Kartuzi, 171.
 Karyntya, 241.
 Katarzyna II, 266.
 Kaulbach H., 98.
 Kaulbach Fryd., 85, 280.
 Kaweci Z., 330.
 Kazimierz II, 371.
 Kozimierz Jagiellończyk, 372, 369.
 Kazimierz S-ty, 3.
 Kazimierz Wielki, 371.
 Katski A., 286.
 Kenig J., 273.
 Kepler J., 146, 303, 304.
 Kielland, 144.

Kierling, 325.
 Kijów, 200.
 Kinematograf, 303.
 Kipling R., 120, 158, 289.
 Kircher, 303.
 Kirchow, 302.
 Kislowodsk, 321.
 Kissingen, 326.
 Kitowicz J., 273.
 Kleisza, 323.
 Klepsydra, 303.
 Klonowicz F., 273.
 Klonowicz S., 48.
 Klopstock Fryd., 50.
 Klug J., 351.
 Kniaźnin F., 48, 273.
 Koch R., 74, 289, 304.
 Kochanowski Jan, 273.
 Kocher T., 289.
 Kochowski H. W., 273.
 Kokowcow, 228.
 Kokular 208, 282.
 Kolberg O., 287.
 Koleje elektryczne, 303.
 Koleje żelazne, 303.
 Kolorado, 354.
 Kolumb Krzysztof, 189, 133.
 Kolumbia, 247.
 Kollataj H., 195, 273.
 Kolobrzeg, 326.
 Komeniusz Jan Amos, 50.
 Komorowski I., 287.
 Kompas, 303.
 Komuna, 50.
 Konczyński T., 329.
 Kondensator, 303.
 Kondratowicz L., 36, 273.
 Kongo, 242.
 Konopnicka M., 273.
 Konrad ks. Mazowiecki, 371.
 Konstantbad, 323.
 Konstanty W. ks., 373.
 Konstytucja Majowa, 193.
 Konwent, 121.
 Kopczyński O., 273.
 Kopernik Mikołaj, 273, 304.
 Korea, 110.
 Korneliusz Piotr, 280.
 Korolenko, 156.
 Korytnica, 326.
 Korzeniowski Józef, 24, 199.
 273.
 Korzon T., 350.
 Kościł, 345.
 Kościelec, 324.
 Kościł Polski, 368.
 Kościusko Tad., 266, 373.
 Kositz, 323.
 Kosów, 322.
 Kossak J., 282.
 Kossel A., 289.
 Kossuth L., 121.
 Kostrzewski Fr., 205, 283, 360.

Kotarbiński J., 331.
 Kotsis A., 283.
 Kozłowski St., 330.
 Kozmian K., 48.
 Königgrätz, 323.
 Königswarth, 323.
 Kserks, 160.
 Krafft-Ebbing, 158.
 Kraina, 241.
 Krć, 323.
 Kraków, 322.
 Kraków Paulina, 273.
 Krasicki Ign., 273.
 Krasicki Wincenty, 200.
 Krasicki Z., 24, 200, 273, 329.
 Kraszewski J. I., 24, 203, 274.
 Krebs, 302.
 Krechowicki A., 329.
 Kremer J., 274.
 Kreta, 248.
 Kreuznach, 326.
 Krew, 345.
 Krogulski J., 287.
 Krogulski Wl., 49, 145, 157.
 Krosbach, 324.
 Królestwo Polskie, 254, 255.
 Kromer M., 274.
 Kronenberg L., br., 97.
 Krosienko, 322.
 Krottendorf, 324.
 Krukowiecki, 373.
 Krupienkij P. M., 226.
 Krupiński W., 37.
 Krupp, 302.
 Kruszcowa Komisya, 193.
 Kruszyński W., 61.
 Krwi krązenie, 303.
 Krynica, 322.
 Kryniec, 323.
 Kzemieszkie Liceum, 195.
 199.
 Krzemiński St., 197.
 Krzysztofowicz, 350.
 Krzywoszewski S., 330.
 Krzyż, 326.
 Krzyżacy, 261, 368.
 Kuba, 248.
 Kuńcyce, W., 234.
 Kunneusz, 302.
 Kuprin, 156.
 Kurowski, 350.
 Kurpiński K., 287.
 „Kurier Polki”, 377.
 „Kurier Poranny”, 377.
 „Kurier Warszawski”, 377.
 Kuszawski J., 219.
 Kwasoród (tlen), 303.
 Laennec, 302.
 Lafontaine Jan, 61.
 Lagerlöf, 144, 289.
 Lamartine A., 49, 84, 134.
 Lampy dla górników, 303.
 Lampy elektryczne, 303.

- Landeck, 326.
Landois, 347.
Landowska W., 37, 61.
Laplace, 49, 304.
Larochefoucauld Fr., 50, 121.
Laskiewicz W., 351.
Latarnia magiczna, 303.
Latarnia morska, 303.
Lattre de R., 284.
Lavater Jan, 25.
Laveran M., 289.
Lavey les Bains, 327.
Lavoisier, 305.
Lawrence Th., 281.
Lazarewiczowa, 351.
Lazaryści, 171.
Ledoux, 351.
Lengyel, 331.
Leblanc, 304.
Leboul F., 303.
Leeunn van Hoeck, 302.
Leibnitz, 304.
Lelewel J., 274.
Lenartowicz T., 36, 274.
Lenoir, 304.
Lentz, 351.
Leo prezydent Krakowa, 219.
Leon XIII, 49.
Leonard P., 288.
Leonardo da Vinci, 73, 278.
Leoncarallo R., 49.
Leopardi, 72.
Lermontow, 98, 156.
Lesage Rene, 73.
Lesseur I. F., 285.
Lessel F., 287.
Lesseps F., 146.
Lesser A., 283.
Lessing, 26, 132.
Letin, 323.
Levico-Vetriolo, 325.
Lewandowski L., 287.
Lex, 351.
Leyde Dr. L., 280.
Libawa, 321.
Liberya, 248.
Lichtenstein, 248.
Lido, 328.
Ligotka, 323.
Li Hung Chang, 145.
Linde S., 274.
Lindewiese, 323.
Lincoln Abraham, 37, 61.
Lipiński H., 283.
Lipiński K., 287.
Linneusz, 26.
Lipman, 303.
Lippman G., 288.
Lippe, 250.
Lippersheim, 303.
Lippi F., 277.
Liryka francuska, 97.
Lisle de Lecomte, 84.
Liszt Fr., 98, 134, 286.
- Litografia, 303.
Litwa, 209.
Livingstone D., 50.
Locke J., 110.
Lodomeria, 241.
Löffler L., 283.
Lokomotywa, 303.
Lombroso C., 133.
Longfellow H., 38, 120.
Lope de Vega, 72, 109.
Lorentz H., 288.
Lotaryngia, 85.
Loti, 96.
Lubeka, 250.
Lubień, 322.
Luchaczowice, 324.
Ludwik II bawarski, 85.
Ludwik XIII, 64, 112.
Ludwik XIV, 121.
Ludwik XVI, 26.
Luksemburg, 248.
Lulli I. B., 284.
Lumiere, 303.
Luneta, 303.
Lussingrande, 325.
Luter Marcin, 145, 352.
Luxor, 328.
Luże, 323.
Lwów, 322.
- Łaguna S., 274.
Łaszewski poseł, 219.
Łepkowski J., 274.
Łodwigowski E., 133.
Łódź podwodna, 303.
Łokajewski, 351.
Łokietek, 371.
Łomonosow M., 61.
Łopuska H., 25, 49.
Łukasiewicz, 350.
Łuszczewska J., 274.
- Machar, 144.
Machiavelli M., 73.
Maciejowice, 373.
Maciejowski W. A., 274.
Madach, 145.
Maeterlinck, 50, 96, 110, 289.
Magellan, 352.
Magier A., 350.
Magnes, 303.
Magnetyzm, 303.
Magnuszewski D., 274.
Mahomet, 85, 98, 351.
Makart Hans, 74.
Maksudow, 233.
Maksymilian ces. meksykański, 86.
Malczewski A., 24, 274.
Malus E. L., 304.
Malthus T., 38.
Malachowska K., 192.
Małgorzata św. (lecznica), 324.
Mammern, 327.
- Manet E., 279.
Manometr, 304.
Mantegazza P., 110.
Mantegna A., 278.
Manzoni A., 49, 72.
Marage, 303.
Marconi, 62, 288, 304.
Marczewski L., 25.
Margraff, 302.
Marienbad, 323.
Marjówka, 322.
Marcus Tullius Cicero, 158.
Mark Twain, 146.
Marlowe, 120.
Marmontel J. F., 158.
Maroko, 248.
Mars, 52, 136.
Marszałkiewicz S., 283.
Maruszewski, 350.
Marya Antonina, 133.
Marya Teresa, 266.
Masaccio, 277.
Masław, 371.
Masoneria, 198.
Massenet Juliusz, 73.
Maszyński J., 283.
Maszyński P., 37, 145.
Maszynny garbarskie, 303.
Maszynny papiernicze, 303.
Maszynny parowe, 303.
Maszynny do szycia, 303.
Maszynny tkackie, 303.
Matejko J., 283.
Mathieu, 303.
Maupassant G. de, 96, 98.
Max G., 109.
Mazarini J., 98.
Mechanika niebieska, 304.
Mehul S., 285.
Memmert Hobbema, 280.
Meiningen, 251.
Meisenbach, 302.
Meissonier, 26, 279.
Meklemburg Strelitz, 250.
Meklemburg Schwerin, 250.
Meksyk, 249.
Melanchton F., 38.
Melcer H., 25, 49, 109.
Mendelssohn Bartoldy, 37, 286.
Mendes Catule, 37.
Mentona, 327.
Meran Obermais, 325.
Mereżkowski, 156.
Merkury, 76.
Metzys O., 279.
Meyerbeer J., 73, 285.
Meysner J., 351.
Miaskowski K., 48.
Michał Anioł, 38, 72, 278.
Michałowski Al., 49, 61, 85, 97, 109, 157.
Michałowski P., 283.
Michaut, 305.
Michelet J., 37, 109.

- Michelson A., 288.
Mickiewicz Adam, 24, 274, 329, 332.
Miecznikow E., 289.
Mieczysław II, 371.
Miedzioryt, 304.
Mielżyński M., 219.
Mieszko III, 371.
Mikrofon, 304.
Mikroskop, 304.
Mikulski K., 287.
Mill John Stuart, 73.
Millet J., 279.
Milstadt, 324.
Milton John, 108, 145, 153.
Minasowicz, 350.
Minerwa, 101.
Mistral, 289.
Misyonarze, 171.
Modrzewski A., 274.
Moissan H., 288.
Moliere, 26, 84, 330.
Mommensen T., 146, 289.
Monako, 249.
Moneta E. T., 289.
Monfalcone, 325.
Monge, 303.
Mongolfier, 302.
Moniuszko St., 133, 287.
Monsigny P. A., 285.
Montaigne Montaigne, 121.
Mont Cenis, 355.
Monteverde, 284.
Montreux-Territet, 327.
Mokronowski, 267.
Moore Tomasz, 74, 108.
Morales L., 281.
Morawski Fr., 274.
Morawski Fr., poseł, 219.
Morawy, 241.
Morino Fr., 351.
Morland J., 281.
Morse Samuel, 61, 304.
Morski, 193.
Morsztyn A., 36.
Morszyn, 322.
Morze Południowe, 252.
Mościcki H., 367.
Motte la les Bains, 327.
Motu proprio, 121.
Moutier dr. 134.
Moycho A., 330.
Mozart W. A., 26, 158, 285.
Mózg, 345.
Muczkowski J., 274.
Mukden, 49, 50.
Munkowski M., 73.
Muradowicz, 350.
Murat, 268.
Murawiew, 374.
Murdock, 303.
Murillo S., 61, 281.
Murzynowski A., 283.
Mussat Alfred, 73, 84.
- Münheimer, 287.
Mürzzuschlag, 324.
- Nadson, 156.
Nago, 325.
Najdzenow, 156.
Naleczów, 321.
Nansen F., 133.
Napoleon I., 61, 73, 109, 373.
Napoleon III, 25, 62, 112.
„Naród Wiad. Codziennie”, 377.
Naruszewicz Adam, 48, 192, 274.
Nauheim, 326.
Nawarski, 351.
Nazon, 350.
Nego, 302.
Nelson, 61.
Nepal, 252.
Neptun, 40.
Nervi, 328.
Neu Ebersdorf, 323.
Netto, 351.
Neugasse, 324.
Newton I., 25, 302.
Nicholson, 302.
Nicolai, 351.
Nidecki T., 287.
Niederlandy, 252.
Niedzielski St., 287.
Niegolewski Fel., 219.
Niekrasow, 25.
Niemcewicz J., 36, 274.
Niemcy, 32, 249.
Niepce N., 98.
Niemirów-Danczenko, 156.
Niemojewski A., 329.
Nieszpory sycylijskie, 50.
Nietzsche Fryd., 110.
Niewolnictwo, 122.
Nikaragua, 252.
Nikorowicz I., 329.
Nikostrata, 29.
Nitrogliceryna, 304.
Nizza, 327.
Nobel, 302.
Nobla zapisy, 288.
Noc 8-go Bartłomieja, 109.
Nordenskiöld, E., 109.
Norwegia, 85, 252.
Norwid C., 274.
Noskowski Z., 287.
Nowaczyński A., 329.
„Nowa Gazeta”, 377.
Nowakowski I., 52.
Nowe Miasto, 321.
Nowicki poseł, 219.
Nowowiejski Feliks, 25.
Nowy Testament, 26.
Noma Pompiliusz, 29.
- Obuchowicz H., 25.
Odesa, 321.
Odillon ks., 148.
Oddychanie, 345.
Odyniec A. E., 274.
Oersted I. Ch., 302.
Offenbach Jakob, 86, 286.
Ogiński M. ks., 287.
Ohnet Jerzy, 61, 97.
Ojców, 321.
Okulary, 304.
Oldenburg, 250.
Oman, 253.
Opaliński K., 48.
Opieński H., 145.
Oppman A. (Or-Or), 367.
Orcagna A., 277.
Orłowski A., 283.
Orzeszkowa E., 274.
Osieński Alojzy, 197, 274.
Osieński L., 195, 202, 274.
Oskar II, 26.
Osmański W., 49, 157.
Ospedaletto-Ligure, 328.
Ospy szczeplenie, 304.
Ostade A., 280.
Ostenda, 328.
Oswald W., 288.
Ottom I., 351.
Otrock, 321.
Ouida, 120.
Owidiusz, 60.
- Paganini M., 134.
Pailleron E., 62, 121.
Paisiello G., 285.
Palestrina G., 37, 284.
Pallanza, 328.
Panama, 253.
Pankiewicz E., 85.
Papin, 305.
Paprocki Fr., 275.
Paragwaj, 253.
Parczewski poseł, 234.
Parhasius, 277.
Parry W., 98.
Paryż, 26.
Pascal Błażej, 86.
Paschalis, 350.
Passy F., 289.
Pasteur L., 122.
Pawel I., 194, 267.
Pawłowski A., 275.
Pawłow W., 289.
Pelico, 72.
Perca, 324.
Pergolesi I. B., 285.
Perosier, 351.
Persya, 253.
Peru, 253.
Perusel, 303.
Perugino, 278.
Pestalozzi, 26.
Petőfi A., 25, 145.

Petrarca, 72.
Pfaff, 351.
Pianowski E., 61.
Piasta dynastia, 368.
Piatigorsk, 321.
Piccini, M., 285.
Pieskowa Skała, 321.
Pietkiewicz A., 275.
Pillati H., 283.
Pilatre de Roziere, 302.
Piotr i Paweł św., 7.
Piotr Wielki, 85.
Piszczany, 326.
Piwarski J., 283.
Pixi, 302.
Piaut, 60.
Płaskowski W., 275.
Płowce, 371.
Połaniec, 323.
Podkowiński W., 283.
Poe Edgar, 26, 120.
Pohulanka, 321.
Pol W., 36, 275.
„Polak-Katolik”, 377.
Polanie, 371.
Polaryzacja światła, 304.
Polaga, 321.
Poniatowski Józef, ks., 265.
Poniatowski J. (muzyk), 287.
Polski rozbiór, 373.
Port Artura, 25.
Porto Rose, 325.
Portugalia, 253.
Porycko, 192.
Potocki Prot, 351.
Potocki Stanisław, 194.
Potocki Wacław, 24.
Pretoria, 74.
Prestley, 303.
Prószyński K., 275.
Prus Bolesław, 4, 332.
Prusy, 250.
Pruszkowska S., 275.
Pruszkowski W., 283.
Przemyśl, 322.
Przybylski Z., 275, 330.
Przybyłowski, 350.
Przybyszewski St., 330.
Przyjaciół Nauk Tow., 194.
Pourbris E., 279.
Poussin, 278.
Pozeidon, 40.
Puccini G., 121.
Puryszkiewicz W. M., 227.
Purkersdorf, 325.
Pustomyty, 322.
Puszkina A., 37, T.
Puvie de Chavannes, 158, 279.
Pyrawarh, 325.
Pymont, 326.
Quetelet, 347.
Quinet E., 38.
Quintus Horacy, 158.

Rabelais Fr., 61.
Rabka, 322.
Rachunek różniczkowy, 304.
Racine Jan, 62, 84.
Radetzki, 25, 98.
Radiometr, 304.
Radium, 304.
Radomska konfederacja, 192.
Radziwill Ferd. ks., 219.
Raebuin H., 281.
Rafael Sanzio, 61, 278.
Raff Joachim, 86.
Rameau J. F., 284.
Ramsay W., 288.
Rapacki W., 25, 85, 133, 157.
Rastawiecki E., 275.
Rayleigh, 288.
Reamur 38, 311.
Redemptoryści, 171.
Refrakcja, 304.
Reichenberg, 323.
Reichenberg-Siebenhäuser, 323.
Reichenhall, 326.
Reinerz, 326.
Reis 304.
Rembrandt, 98, 133, 280.
Remus, 64.
Renan E., 97, 133.
Renard, 302.
Renault L., 289.
Reni Gwido, 109.
Reuss, 250, 251.
Rewolucja lutowa, 38.
Rewolucja w Paryżu, 109.
Rewolwer, 304.
Rey Mikolaj, 24, 332.
Reynolds J., 281.
Ribera J., 281.
Richard, 351.
Rigi-Kaltbad, 327.
Rigi-Klosterli, 327.
Rigi-Schneidegg, 327.
Rioncourt hr., 351.
Rittner T., 329.
Robert, 303.
Rodakowski H., 283.
Rodenbach, 97.
Rodin A., 145.
Rogalski, 351.
Rokicki T., 25.
Romanowski M., 48.
Romney J. 52.
Romulus, 64.
Röntgen W. C., 50, 288.
Roosevelt T., 289.
Rösler, 351.
Rosny, 97.
Ross R., 289.
Rossini J., 38, 145, 285.
Rostand, 97.
Rostworowski K., 109.
Rosya, 33, 254.
Rosyjsko-turecka wojna, 62.
Rouget de l'Isle, 285.

Rousseau Jan B., 61.
Roux prof., 304.
Royat, 327.
Różnowo, 324.
Różycki L., 25, 73, 157.
Rubens P., 86, 279.
Rubinstein A., 146, 286.
Rudka, 321.
Rumunia 50, 255.
Ruś, 195.
Ruskin J., 26.
Rusznica, 304.
Rutherford E., 288.
Ruysdael J., 280.
Ryga, 321.
Rymanów, 322.
Rzepko Wl., 25, 36, 37.
Rzetkowski St., 275.
Rzewuski, 36.
Rzym, 52.
Saar, 324.
Sabacz, 266.
Sabowski Wl., 275.
Sacchini G., 285.
Sachowicz J., 283.
Sachs Hans, 26.
Safo, 60.
Saint Moritz, 327.
Saint Pierre B., 84.
Simplon, 38, 355.
Sinadino P. W., 226.
Sinclair, 120.
Simpson, 302.
Skarbek Fryderyk, hr., 48.
Skarga Piotr, 24, 275, 333.
Sklodowska-Curie M., 288.
Sławiański, 322.
Sławonia, 242.
Sławuta, 321.
Słowacki Juliusz, 24, 275, 329, 330, 332.
Słowiński, 351.
„Słowo”, 377.
Smetana, Fr., 49, 73.
Smiles S., 122.
Smoleński prof., 374.
Smokowski W., 283.
Smugiewicz F., 283.
Snyders A., 109.
Sobieszczański F., 275, 350.
Soboty, 326.
Sofokles, 60.
Soheko, 304.
Solec, 321.
Solferino, 86.
Sól morską, 304.
Softyk Stanisław, 194.
Sonnenfeld A., 133.
Scott Walter, 108, 109.
Scribe E., 38.
Schubert F., 26, 285.
Schultz K., 351.
Schumann R., 98, 286.
Schwartz, 144.

Schwartz Bertold, 352.
Schwartzburg Rudolstadt, 251.
Schwartzburg Sondershausen, 251.
Schwob, 97.
Segebarth J., 351.
Seebeck, 304.
Sejm czteroletni, 373.
Semmering, 325, 355.
Serbia, 255.
Serce, 345.
Serum przeciwdydłteryczne, 304.
Sewastopol, 321.
Seyda W., 219.
Shaw B., 330.
Shelley Percy, 98, 108.
Sherridan R., 98, 330.
Siecich, 371.
Siemens, 302, 303.
Siemiński L., 275.
Siemiradzki H., 283.
Sienkiewicz Henryk, 289.
Sienkiewicz Karol, 202.
Sierra Nevada, 354.
Silnik elektryczny, 304.
Silnik gazowy, 304.
Simmiler J., 283.
Simnaseki, 61.
Simplon, 38, 355.
Sinadino P. W., 226.
Sinclair, 120.
Simpson, 302.
Skarbek Fryderyk, hr., 48.
Skarga Piotr, 24, 275, 333.
Sklodowska-Curie M., 288.
Sławiański, 322.
Sławonia, 242.
Sławuta, 321.
Słowacki Juliusz, 24, 275, 329, 330, 332.
Słowiński, 351.
„Słowo”, 377.
Smetana, Fr., 49, 73.
Smiles S., 122.
Smoleński prof., 374.
Smokowski W., 283.
Smugiewicz F., 283.
Snyders A., 109.
Sobieszczański F., 275, 350.
Soboty, 326.
Sofokles, 60.
Soheko, 304.
Solec, 321.
Solferino, 86.
Sól morską, 304.
Softyk Stanisław, 194.
Sonnenfeld A., 133.
Scott Walter, 108, 109.
Scribe E., 38.
Schubert F., 26, 285.
Schultz K., 351.
Schumann R., 98, 286.
Schwartz, 144.

Spencer Edm., 26.
Spielhagen F., 38.
Spinoza B., 38.
Spital, 324.
Spohr L., 61, 134.
Spontini G., 285.
Stalowe pióra, 304.
Stanisław August, 195, 373.
Stanisław 8-ty, 6, 371.
Stanley H., 73.
Stany Zjednoczone Ameryki
Półn., 32, 256, 354.
Staraja Russa, 322.
Starczewski F., 25.
Staszic S., 275, 333.
Statkowski B., 133, 145, 157.
Stattler W., 283.
Stebelski W., 275.
Steen J., 280.
Stefan Batory, 372.
Stefani J., 287.
Stephenson 85, 303.
Stereoskop, 304.
Stojowski S., 49.
Stolica Apostolska, 256.
Stolypin, 224, 227, 228, 235.
Stolypin, 322.
Strauss Jan, 122.
Streitberg, 327.
Streitt Fr., 283.
Strindberg, 144.
Stupczyce, 324.
Styrya, 242.
Suchodolski J., 284.
Sue E., 109.
Sueski Kanał, 146.
Sulimierski F., 275.
Sully-Prudhomme, 289.
Supiński J., 275.
Suppe Fr., 62.
Suttner bar., 289.
Swadowice Male, 323.
Sweaton J., 303.
Swendsen Jan, 85.
Swietla K., 144.
Swift Jonatan, 108, 133.
Swinburne, 120.
Swoszowice, 322.
Svendsen J., 122.
Syam, 255.
Sycylia, 50.
Symonides, 60.
Syrakuzyna, 350.
Syrokoma Wl., 273.
System planetarny, 304.
System słoneczny, 304.
Szajnoch K., 275.
Szamotoł z Wacław, 287.
Szaniawski Kl., 275.
Szarzyński-Sep, 48.
Szczawnica, 322.
Szczedryn-Saltyków, 156.
Szekspir, 62, 108, 202, 330, 331.
Szczyński, 351.

Szembek, 193.
Szepetówka, 321.
Szermentowski J., 284.
Szkolna Bracia, 171.
Szkoła Główna, 195, 200.
Szląsk, 242.
Szujski J., 276.
Szwajcaria, 255.
Szwajcarski Związek, 109.
Szwecja, 85.
Szychowice, 324.
Szyller Fryderyk, 132, 330, 332.
Szymanowski K., 145, 157.
Szymanowski W., 275.
Szymonowicz, 24.
Szympka, 26.
Śliwicki J., 331.
Śniadecki Jan, 276.
Śniadecki Jędrzej, 275.
Śruba okretowa, 304.
Światło elektryczne, 304.
Świątkowski Fr., 192.
Świerzyński M., 97.
Taczanowski, 211.
Taine H., 49.
Talleyrand ks., 37, 268.
Targowica, 193.
Tasso Bernardo, 121.
Tasso Torkwato, 50.
Tartius, 29.
Tauryzki pałac, 225.
Tegazzo F., 284.
Tegner, 144.
Telefon, 304.
Telegraf, 304.
Telegraf bez drutu, 304, 306, 307.
Telegraf optyczny, 304.
Tellus, 64.
Temperatura, 345.
Teniers, D., 98.
Teniers (młodszy), 280.
Tennyson, 108, 109.
Teodozjusz Wielki, 351.
Teognis, 60.
Teplitz-Schönau, 324.
Tepper, 351.
Terencjusz, 60.
Termo elektr., 304.
Termoskop, 304.
Tessalia, 112.
Teszen, 324.
Tetmajer K., 329.
Thimmonier, 303.
Thomas A., 37, 109, 286.
Thomson J., 288.
Thorwaldsen A., 146.
Tiepolo, 278.
Tintoretto, 278.
Tobelbad, 324.

Tolstoj L., 121, 156.
 Torkwato Tasso, 72.
 Tornicelli, 302.
 Toussaint, 351.
 Transatlantyczna żegluga, 304.
 Trąpczyński Wojciech, 219.
 Trejdosiowicz J., 276.
 Trembecki St., 36, 276.
 Trenczyn, 326.
 Trentowski Br., 276.
 Trevithic, 303.
 Troschel W., 133, 157, 287.
 Tryber K., 351.
 Tryest, 242.
 Tuberkuły, 304.
 Tunis, 73.
 Turbiny, 304.
 Turcyja, 256.
 Turgeniew I., 121, 156.
 Turkestan, 25.
 Twain Mark, 62, 120.
 Tycian, 278.
 Tycho Brache, 134, 302.
 Tymowski K., 276.
 Tyndall J., 158.
 Tyrol, 242.
 Tysznowice, 324.

Ujejski K., 36, 276.
 Ukraina, 372.
 Urbański A., 276.
 Urnäscher, 327.
 Urugway, 257.

Vasco de Gama, 352.
 Van Dyck Ant., 279, 280.
 Velasquez, 85, 281.
 Venezuela, 257.
 Verdi J., 26, 286.
 Verlaine, 25, 97.
 Verne Jules, 37.
 Vernet H., 26, 86.
 Veronese, 278.
 Vespucci, 50.
 Vevey, 327.
 Vichy, 327.
 Vidi, 302.
 Vien W., 288.
 Vieuxtemps, 38.
 Vittoria, 284.
 Vivian, 303.
 Vogel Z., 200, 284.
 Volta A., 38, 302.
 Voltaire Fr., 74, 84, 146.
 Voralberg, 272.
 Vrchlicki, 144.

Waal van der I., 283.
 Waga Antoni, 211.
 Wagner R., 37, 74, 121, 286.
 Wahadta, 304.
 Warendorff, 302.

Waldeck, 251.
 Waldenkirchen, 325.
 Walicki Michal, 194.
 Wallace, 120.
 Wallenstein A., 38.
 Warmbrunn, 326.
 Wartenberg, 324.
 Warszawskie Księstwo, 373.
 Warszawsko-Wiedeńska kolej, 215.
 Warsztaty tkackie, 304.
 Wasilewski E., 48, 276.
 Waterloo, 86.
 Watt J., 26, 109, 303.
 Watteau A., 98, 279.
 Weber Karol, 85, 285.
 Wedekind, 331.
 Weimar, 251.
 Weissenburg, 327.
 Weleslawin, 324.
 Wells, 120.
 Welocypedy, 305.
 Wentyl, 305.
 Wenus (planeta), 21.
 Weresajew, 157.
 Wereszczagin, W., 61.
 Wermser D., 280.
 Wertheim I., 25.
 Westa, 29, 160.
 Weyden, R., 279.
 Węgry, 74, 242.
 Węzyk Fr., 276.
 Węgierski K., 276, 333.
 Wheastone, 304.
 Wieniawski H., 287.
 Wiesbaden, 326.
 Wiesiołowski L., 284.
 Wiktor Emanuel, 97.
 Wiktoria królowa, 26.
 Wilczyński A., 276.
 Wilde, 120.
 Wilkoński A., 276.
 Wirgiliusz, 60.
 Wirtembergia, 251.
 Wise, 304.
 Wiseman, 120.
 Wiślicki Wl., 287.
 Wiśniowiecki, 372.
 Witold, ks. litewski, 260, 263.
 Witwicki S., 276.
 Władysław II, 371.
 Władysław IV, 372.
 Władysław Herman, 371.
 Władysław Jagiełło, 372.
 Władysław Łokietek, 368.
 Włochy, 257.
 Wnętrze ziemi, 353.
 Wochein, 355.
 Wodoród plynny, 305.
 Wody skład, 305.
 Wojna trzydziestoletnia, 145.
 Wolf R., 331.
 Wolski St., 284.

Wolski W., 48.
 Woronicz J. P., 276, 333.
 Wostrowski L., 331.
 Wóycicki K. Wl., 276, 350.
 Wrześniowski A., 212.
 Wujek K., 276.
 Wulkan (bożek), 124.
 Wyatt, 303.
 Wyspiański St., 276, 330.
 Wzrost, 345.
 Yorkshire, 33.

Zablocki F., 48, 276.
 Zaborowski Tymon, 202.
 Zacharjasiewicz J., 276.
 Zagórski W., 276.
 Zakony, 171.
 Zakopane, 322.
 Zaleski J. B., 36, 277.
 Zaleski M., 284.
 Zaleski minister, 219.
 Załuskich biblioteka, 192.
 Zamacois, M., 330.
 Zamoyskich Biblioteka, 200.
 Zam T., 276.
 Zapalki chemiczne, 305.
 Zapolska G., 329, 330.
 Zarebski J., 287.
 Zarzycki A., 287.
 Zawoja, 322.
 Zbaraz, 199.
 Zborowski, 372.
 Zebrzydowski rokosz, 372.
 Zedé G., 303.
 Zeeman P., 288.
 Zegar słoneczny, 305.
 Zegary, 305.
 Zeksis, 277.
 Zeyer, 144.
 Zieliński G., 48, 277.
 Ziemann A., 351.
 Zientarski R., 287.
 Zimorowicz J. B., 48.
 Złoto, 308.
 Zmorski R., 277.
 Zola E., 61, 96, 122.
 Zubow, 193.
 Zuckmantel, 323.
 Zuos, 327.
 Zurbanan F., 281.
 Zwierciadło pałace, 305.
 Zygmunt I, 372.
 Zygmunt II, 372.
 Zygmunt III, 372.
 Zegiestów, 322.
 Żeleński Wl., 109, 121.
 Żeleznowodok, 322.
 Żmichowska, N., 36, 277.
 Żmurko Fr., 284.
 Żółkowski A. (ojciec), 277.
 Żydz, 56, 104, 335.

Spis ogłoszeń z wykazem alfabetycznym firm

Bank dla handlu i przemysłu w Warszawie	XVIII	Holewiński Wl.	XIX
Bank Handlowy w Warszawie	XII	„Jakor“ Towarzystwo Ubezpieczeń	XXVI
Bank Towarzystw Spółdzielczych	IX	Jasiński Kazimierz	I
Bargoin G.	XXVIII	Jaskulski A.	wklejka
Bitschan P.	VI	Karpiński Fr.	okładka
Bristol Hotel	V	Karpiński W. i Leppert W.	III
Brocard T-wo, C-o.	II	Kownacka M.	XVII
Brun Krysztof i Syn	XXVIII	Krausse J. A.	XX
Czwarte Warszawskie Towarzystwo Wzajemnego Kredytu	XV	Kwiatkowska Władysława	IX
Dydyński L. Dr.	XXVII	Landau W-m.	XI
Europejski Hotel	XXVII	Langner Edward	X
Feist Aleksander	XXVI	Luboszycki A.	XXIX
Fink i Wille	XXV	Ludwig Alojzy	XXV
Fišer F. Karol	XXXIII	Łagiewski, Hartwig i S-ka	XVII
Fraget Józef	XIII	Luczyński J. Dr.	XVIII
Galkowski L.	XIV	Malicki Stanisław	VI
Gebethner i Wolff skład fortepianów	okładka	Matyszkiewicz W.	XXXIV
Gebethner i Wolff Księgarnie w Łodzi	XXI	Metzl L. i E. i S-ka	XIV
Gessner E.	IV	Meyer Herman	VIII
Goldman Paweł	XXX	Norblin, Br. Buch i T. Werner	wklejka
Henneberg Bracia	calend.	Pięte Warszawskie Towarzystwo Wzajemnego Kredytu	III
Herman Jul. i C-o	calend.	„Pluton“	calen.
Herman i Grossman	XV	Popławski Br.	VIII
Herse Bogusław	okładka	Puls Fr.	calend.
		Rekiert Roman i S-ka	calend.
		Riese i Piotrowski	XXXI

Sperling Juljusz	X	„Ursus“ Fabryka armatur i	
Szalay Stanisław	XI	motorów	XVI
Szczepkowski M.	XXIII	Victoria Hotel	XXII
Tahn A. i C-o	XXIX	Warszawskie Towarzystwo Ubez-	
Thonet Bracia	I	pieczeń od ognia	XXIV
Thonnes Anna	calend.	Wądołkowska Józefa	XII
„Tlenol“	calend.	Werner J. Cyrański i S-ka	XXXII
L'Urbaine Franc. Towarzystwo		Zaborowski Al.	VII
ubezpieczeń na życie	XIX	Zaborski W. i S-ka	XIV

Spis ogłoszeń z wykazem alfabetycznym specyalności firm.

Antykwarnie Wł. Holewiński, Marszałkowska 145,	XIX	rol F. Fišer, Mazowiecka 10	XXXIII
Aparaty do gaszenia ognia. „Eureka - Bohater“, Goldman Paweł ul. Sosnowa 10	XXX	Bliźniętowa imitacyjna G. Bargoin, Nowy-Swiat 45	XXVIII
Apteki. E. Gessner, Jerolim-ska 27 róg Kruczej	IV	Czekolada kakao, i cuk-ry. Riese i Piotrowski, Elek-toralna 23. Marszałkowska 109. Nowy-Swiat 57 i Sena-torska 18	XXXI
Armatury i motory. Tow. Akc. „Ursus“, Sienna 15	XVI	Ekspedycyjne Domy. Jul. Herman i C-o Śto Krzyska 32	calend.
Banki. Bank Handlowy w War-szawie ul. hr. Berga róg Włodzimierskiej	XII	Eliksir do zębów „Tlenol“	calend.
Bank Towarzystw Spółdzielczych Krakowskie - Przdmiście	IX	Farby i lakiery. W. Karpiński i W. Leppert, Jerolim-ska 82	III
Bank dla Handlu i Przemysłu, Mokotowska 83	XVIII	I. A. Krausse, Bonifraterska 9	XX
Kazimierz Jasiński, Plac Zielony, dom Hersego	I	Fortepianów składy. Ge-bethner i Wolff. Kr.-Przed-mieście 17	okładka
W-m. Landau, Senatorska 42	XI	Hermani Grossman, Mazowiecka 16	XV
Br. Popławski, Czysa 8, róg Wierzbowej	VIII	Fotograficzne artykuły.	
Bielizna i trykotaże, L. Gałkowski, Marszałkowska 138	XIV		
Biurowe urządzenia, Ka-			

Stanisław Szalay Chmielna 40	XI	na. Wądołkowska Józefa, Chmielna 11	XII
Futra. Herse Bogusław, Mar-szałkowska 150	okładka	Odlewy żelazne. Fink i Wille, Dworska 10. Elektoral-na 23	XXV
Hotele. Bristol, Kr.-Przed-mieście	V	Ogłoszeń biura. L. i E. Metzli S-ka, Marszałkowska 130	XIV
Europejski, Krakowskie-Przed-mieście	XXXVII	Perfumy. Two Brocard i C-o	II
Victoria, Jasna 26	XXII	Fryderyk Puls, Plac Teatralny 11. Nowy Świat 41	calend.
Kasy pancerne. W. Maty-szkiewicz, Zgoda 7	XXXIV	Platerowane i srebrne wyroby. Fraget Józef, Wierzbowa 8. Nalewki 16	XIII
Kawa palona. Pluton calend.		Bracia Henneberg. Wolska 17.	calend.
Kolonialne towary i składy win. Edmund Langner, Nowo-Senatorska 10	X	Trębacka 1	calend.
Mazowiecka 1.	X	A. Jaskulski, Wierzbowa 1	wklejka
Konfekcja damska. Aloizy Ludw. Marszałkowska 130	XXV	Norblin, Br. Buch i T. Werner, Marszałkowska 127. Krak.-Przedmieście 67	wklejka
Konserwfabryka. J. Wer-ner, Cyrański i S-ka, Solec 39	XXXII	Przechowywanie mebli. W. Zaborski i S-ka, Krak.-Przedm. 60	XIV
Księgarnie. M. Szczepkowski, Nowogrodzka 21	XXIII	Ramy. Stanisław Malicki, No-wo-Senatorska № 7	VI
Maszyny i Kamienie młyńskie. Legiewski, Har-twig i S-ka, Praga Szeroka 11	XVII	Samochody. Herman Meyer	VIII
Materyały piśmienne. Wł. Holewiński, Marszałkowska 145	XIX	Sanatoria i zakłady le-cznicze. Dra. L. Dydyń-skiego, Nowo-wiejska 28	XXVII
Meble. Bracia Thonet, Mar-szałkowska 141	I	Dra. J. Łuczyńskiego, Smolna 10	XVIII
Metalowe wyroby. Paweł Bitschan, Długa 51	VI	Szczotek fabryki. Ale-ksander Feist, Wolska 12. Se-natorska 24	XXVI
Mleczarskie zakłady. Ro-man Rekiert i S-ka	calend.	Szkoły artystyczne i rze-mieślnicze. M. Kownacka Marszałkowska 87	XVII
Mód Magazyny. Bogusław Herse, Marszałkowska 150	okładka	Tektura smołowcowa. A. Tahn i Co, Leszno 86	XXIX
Kwiatkowska Władysława, Plac Św. Aleksandra 14	IX	Towarzystwa Kredyto-we. Czwarte Warszawskie To-warzystwo Wzajemnego Kre-dytu, Królewska 41	XV
Thones Anna, Czysa 2	calend.		
Zaborowski A. Jasna 22	VII		
Mydeł leczniczych fa-bryki. Fr. Karpiński, Elek-toralna 35	okładka		
Nici i norymberszczyz-			

Piąte Warszawskie Towarzystwo Wzajemnego Kredytu, Mar- szałkowska 152	III	Warszawskie Towarzystwo Ubez- pieczeń od ognia, Krakowskie- Przedmieście 7	XXIV
Ubezpieczeń Towarzy- stwa. Towarzystwo Ubezpie- czeń „Jakor”. Szkolna 15	XXVI	Wag fabryki. Juliusz Sper- ling, Leszno 90	X
„L'Urbaine”. Francuskie Towa- rzystwa Ubezpieczeń na życie Marszałkowska 136	XIX	Wyżymaczki. Krysztof Brun i Syn, Plac Teatralny	XXVIII
		Zakłady naukowe. A. Lu- boszycki, Plac Żelaznej Bramy 3	XXIX

KSIEGARNIE I SKŁADY NUT Gebethnera i Wolffa

W WARSZAWIE

Krakowskie Przedm. 15 i Nowo-Sienna 9

oraz w LUBLINIE, w ŁODZI i w KRAKOWIE

polecają:

Wielki wybór książek w różnych językach, we wszystkich działach wiedzy i literatury, jako też książek do nabożeństwa, w oprawach od najskromniejszych do najwykwintniejszych. Mszały — Breviarze — Dzienniki — Kanony w znacznym wyborze. Nowości wydawnicze krajowe i zagraniczne, w języku polskim i obcym otrzymują niezwłocznie po wyjściu z druku. Stale utrzymują w komplecie na składzie książki szkolne gdziebądź wydane. Urządzają czytelnie i biblioteki. Pośredniczą w przyjmowaniu przedpłaty na wszystkie pisma i wydawnictwa periodyczne, krajowe i zagraniczne, po cenach redakcyjnych. Katalogów wydawnictw własnych i obcych, oraz katalogów pism dostarczają na żądanie bezpłatnie. Zamówienia z prowincyi załatwiają z całą sumiennością i możliwą szybkością, na żądanie za zaliczeniem pocztowym.

Dział I.

A. Dzieła społeczno-historyczne i filozoficzne.

Dział ten, sam w sobie już, tworzy piękną i wyborną bibliotekę. Znaleźć tu można znakomite rozprawy prof. Szymona Askenazego, dotyczące ulubionej jego dziedziny, w. XVIII i XIX, świetnym stylem pisane, a przedstawiające już to z plastyką wyborną odtworzone postacie dziejowe, już to nieznane szczegóły z historii, dyplomacyi i życia społecznego. Dalej zwracają tu na siebie uwagę znane powszechnie „Szkice historyczne” dr. L. Kubali, najznakomitszego historyka wieku XVII, który z takim talentem odtworzył tragiczne wypadki za Jana Kazimierza; ciekawe szkice J. K. Kochanowskiego, wreszcie — pomnikowe wydawnictwo „Wieku XIX”, które w szeregu charakterystyk, przedstawi nam wierny obraz historii naszej umysłowości w wieku XIX-ym. Pozatem — cały szereg studyów historycznych i pamiątek nader ciekawych i pouczających. W dziale hi-

storyi literatury wyróżniają się najbardziej dwa kursy dziejów piśmiennictwa ojczystego: prof. Ign. Chrzanowskiego (szkolny) i prof. A. Brücknera (dla dorosłych), oraz Ant. Potockiego „Polska Literatura Współczesna”. Konopnickiej „Trzy studia”, Mikołaja Reya, jubileuszowe wydanie „Zwierciadła”, drukowane ze ścisłością filologiczną, szkice prof. Kallenbacha i prof. Zdzichowskiego, wzniosłe i piękne „Myśli” Narcezy Zmichowskiej, doskonale charakteryzujące tę duszę czystą i t. d. W dziale społecznym — w najwyższym stopniu interesująca fantazja przyszłego ustroju społecznego, prof. W. Lutosławskiego, p. t. „Ludzkość odrodzona” oraz zbiór szkiców „Na drodze ku wielkiej przemianie”, A. Świętochowskiego znakomite dzieła o „Utopiach w rozwoju historycznym” i „Źródła moralności”. W dziale filozofii prof. H. Struvego, „Filozofia polska w ostatnim dziesięcioleciu” i inne.

Szymon Askenazy

Dwa stulecia XVIII i XIX, Serya I. Wydanie 2-je, rb. 2 60

Dwa stulecia XVIII i XIX **Badania i przyczynki. Serya II.** Treść:

Do charakterystyki Augusta II. — Komedia berlińska. — Sprawa Tarły. — Pamiętnik prymasa. — Ministerium Wielhorskiego. — Pożegnanie stulecia. — Trybun gminny. — Pierwszy „syonista” polski. — Dozór konsulacki. — Przypisy. — Indeks rb. 3 —

Książę Józef Poniatowski (1763-1813), wydanie wytworne z 12-ma rycinami i heliograviurą według portretu Grassiego. Wyd. II, rb. 3, w ozd. oprawie rb. 4 —

Nowe wczasy. Treść: Przegląd doby saskiej 1696—1763. Przegląd doby porobiorowej 1795—1830. — Polska a wojna siedmioletnia. — Poselstwa hiszpańskie. — Biskup Soltyk. — Dworactwo pośmiertne. — Alopeus. — Jeneral Fiszer. — Wojsko warszawskie. — Pamiętniki Brandta. — Pierwsza politechnika polska. Rozmowy w Belwederze. — Na marginesie Kordyana. — Galicya a Węgry. — Senat rewolucyjny. — Ludwik Boerne. — Bratanek Napoleona. — Pamiętniki Hohenlohego. — Przypisy. Indeks. rb. 2 40

Uniwersytet warszawski kop. — 60

Wczasy historyczne. Serya I. Wydanie 2-gie, rb. 2 —

Wczasy historyczne. Serya 2-ga, rb. 2 60

Katalogi ze szczegółową treścią powyższych dzieł na żądanie bezpłatnie.

Białkowski Antoni. Pamiętniki starego żołnierza (1806—1814) wydał Wacław Tokarz. 2 60

Bieliński Józef. Żywot ks. Adama Jerzego Czartoryskiego, z przypisami portretem ks. Ad. J. Czartoryskiego. 2 tomy w jednym. 1 —

Brückner Aleksander. Dzieje literatury polskiej w zarysie. Wydanie 2-gie. 2 tomy. 5 —

W oprawie płóciennej 6 50

” w półskórek 7 —

Chrzanowski Ignacy. Historia literatury niepodległej Polski (z wypisami). Wyd. nowe. 1 20

— Okruchy literackie. — St. Konarski. — Smutek Gabryeli. — Kornel Ujejski. — Idealy Asnyka. — Album pani Kostrowickiej. — O pierwszej powieści Sienkiewicza. — Na wyspie. 1 —

Kallenbach Józef. Czasy i ludzie. 2 —

Kochanowski J. K. Szkice i drobiazgi historyczne. 2 —

Konopnicka Marya. Trzy studia: — O komedii bohater-skiej Edmunda Rostanda. — Juliusz II Juliana Klaczki. — Krzyżacy Henryka Sienkiewicza. 1 35

Kucharzewski J. Czasopiśmiennictwo polskie wieku XIX w Królestwie, na Litwie i Rusi oraz na emigracji. 1 20

— Maurycy Mochnacki 3 —

Matuszewski Ignacy. Czarnoksiężstwo i medyumizm. Studium historyczno-porównawcze. Z ilustracjami. 1 —

Dr. L. KUBALA

SZKICE HISTORYCZNE

Serya I. Królewicz Jan Kazimierz. — Oblężenie Lwowa. — Oblężenie Zbaraża. — Poselstwo Puszkina w Polsce. — Bitwa pod Beresteczkiem Kostka Napierki. Z 5-ma rycinami. 2 —

Serya II. Proces Radziejewskiego. — Pierwsze „Librum veto”. — Krwawe swaty. — Czarna śmierć. — Wyprawa Żwaniecka. — Mieszczanin polski w XVIII wieku. 4-ma rycinami. 2 —

SERYA TRZECIA.

WOJNA MOSKIEWSKA R. 1654—1655. 2.40

WINCENTY LUTOSŁAWSKI

LUDZKOŚĆ ODRÓDZONA, WIZJE PRZYSZŁOŚCI

Dzieło to budzi powszechne zaniepokojenie, uzasadnia nadzieję rychłej i korzystnej zmiany warunków politycznych i społecznych, nie tylko u nas, ale i w całej Europie.
Cena w oprawie płócienną rb. 1.60.

Na drodze ku wielkiej przemianie.

Jest to zbiór szkiców publicystycznych, pisanych z powodu różnych wydarzeń w życiu społecznym lub literaturze, lecz powiązanych z sobą wspólnością idei odrodzenia duchowego ludzkości według teorii głośnego reformatora. Bardzo ciekawa i cenna książka, pełna śmiałych pomysłów i gorącej troski o lepszą przyszłość narodu.

Cena rs. 1.80.

W oprawie rs. 2.20.

- Mościcki Henryk.** Wilno i Warszawa w „Dziadach” Mickiewicza. Tło historyczne trzeciej części „Dziadów” z 23-ma rycinami. 1 80
- Papée Fryderyk Dr.** Polska i Litwa na przełomie wieków średnich. Tom. I. Ostatnie dwunastolecie Kazimierza Jagiellończyka. 4 —
- Studya i Szkice z czasów Kazimierza Jagiellończyka. 2 40
- Peabody Fr. B.** Jezus Chrystus i kwestya społeczna. Przekład Anieli Jałowieckiej. 1 50

ANTONI POTOCKI.

Polska literatura współczesna

Tom I: Kult zbiorowości (1860-1890).

Tom II: Kult jednostki (1890-1910).

Pisana z wielkim talentem, żywo i barwnie, książka ta się czyta nie jak suchy traktat naukowy, lecz jak dzieło, stanowiące samo w sobie cenny nabytek literatury pięknej w najlepszym stylu. Odkrywając szerokie horyzonty na rozległe szlaki twórczości literackiej ostatniej doby, pobudza czytelnika do myślenia, uderza jasnością i przenikliwością sądu, a przede wszystkim odpowiada pałacej potrzebie usystematyzowania i zsumowania naszej twórczości literackiej ostatnich lat pięćdziesięciu.

Cena za 2 tomy rb. 5, opr. rb. 6.60.

- Rakowski Kazimierz Dr.** Walka w obronie narodowości polskiej pod berłem pruskim. — 80
- Rey Mikołaj.** Zwierciadło. Przedruk według pierwowzoru z r. 1567-8. Wydanie bardzo wykwintne w stylu XVI w., w wielkim formacie (in folio), na papierze czerpanym, z licznymi rycinami, w artystycznej okładce. 25 —
- Smoleński Władysław.** Ostatni rok Sejmu Wielkiego. (Dalszy ciąg dzieła ks. Kalinki p. t. Sejm czteroletni). Wydanie 2-gie. 3 40
- Sobieski Wacław Dr.** Szkice historyczne. 1 50
- Trybun ludu szlacheckiego (Jan Zamoyski), studjum historyczne. 1 50
- Struve Henryk.** Filozofia polska w ostatnim dziesięcioleciu 1894-1904; przełożył z niemieckiego Kazimierz Król. — 75

Aleksander Świętochowski

Źródła moralności

Książka ta uwzględnia cały dorobek literatury zagranicznej o zagadnieniach moralnych i daje obraz teraźniejszego stanu dochodzeń badaczy, uzupełniony samodzielnym poglądem autora. Historia nauki o źródłach moralności, początki związków społecznych i rodziny, rola kobiety w grupach społecznych, instynkty, uczucia moralne, wreszcie zarys teorii moralności składają się na treść wysoce zajmującą i pouczającą.

Cena rb. 2

UTOPIE W ROZWOJU HISTORYCZNYM

Pałacą kwestyę przyszłego ustroju społecznego, tak rozróżniającą umysły i wyobraźnie, dzieło to przedstawia w jej rozwoju historycznym w szeregu świetnych studjów o znakomitych utopistach od Platona do Bellamy'ego, pisanych w sposób naukowy i obiektywny, bez uprzedzenia i bez bałwochwalstwa.

Cena rb. 2.

Szelągowski Adam. O ujście Wisły, wielka wojna pruska. (Sprawa północna w wiekach XVI i XVII. Część III).

3 —

Tarnowski St. Józef Szujski jako poeta.

1 20

Tokarz Wacław. Ostatnie lata Hugona Kollataja, 1794 — 1812. Praca podzniesiona nagrodą im. U. Niemcewicza. 2 tomy.

4 50

Pomnikowe wydawnictwo **WIEK XIX** Sto lat myśli polskiej

Pod redakcją:

*Br. Chlebowskiego, Ign. Chrzanowskiego,
H. Gallego, G. Korbuta, St. Krzemińskiego.*

W 12 tomach wielkiej 8-ki.

Jest to w najobszerniejszym tego słowa znaczeniu historia literatury polskiej ubiegłego stulecia. Historia, pojęta jako szereg całkowitych obrazów pisarzy, ich życia, duszy i twórczości. Więc znajdujemy tu życiorysy i charakterystyki twórczości autorów, opracowane na podstawie najnowszych i najpełniejszych źródeł, wraz z wyczerpującą bibliografią nie tylko dzieł autorów samych, ale i prac o nich pisanych, a także streszczenie dzieł i cytaty, dzieł najbardziej dla danego autora typowych, przyczem zaznaczyć trzeba, że tego rodzaju bibliografianaszegopismienictwa tu została opracowana po raz pierwszy. **Wiek XIX** zawiera tym sposobem treść piśmiennictwa polskiego całego stulecia, cały dorobek umysłowy narodu, wszystko co naród polski czuł i myślał.

TREŚĆ:

Tom I — II Epoka przedromantyczna 1801—1821
 „ III—VIII „ romantyczna 1822—1863
 „ IX—XII „ poromantyczna 1864—1900

Dotychczas wyszły: tom I—II—III—IV—V—VI, tom VII w druku.

Cena każdego tomu rb.1.80, w ozdobnej opraw. rb.2.50.

Weyssehnoff Jan Generał. Pamiętnik. 1789 — 1839. Z portretem autora. Wydał Józef Weyssenhoff.

2 —

Zdziechowski M. Szkice literackie I.

2 —

Żmichowska Narcyza. Myśli. Zebrała Ella. I. Wzmianki autorki o samej sobie. II. O przyjaźni, miłości i o kobietach wogóle. III. O wychowaniu i rodzinie. IV. Książki czytane, dzieła sztuki i zapatrywania na różne stosunki i zjawiska życiowe. V. Uczucia religijne, moralne, społeczne i t. d.

1 20

W ozdobnej oprawie 1 80

B. Dzieła treści wychowawczej.

Marja Everest Boole

Przygotowanie dziecka do wiedzy ścisłej.

Tłumaczenie **Maryi Sadowiczowej.**

Znana w Anglii ze swych pedagogicznych zdolności, autorka niniejszego dziełka przeznaczyła swoją pracę dla matek i wogóle osób, zajmujących się przed-szkolnym wychowaniem dziecka, które powinno mu dać warunki przygotowujące umysł do przyjęcia wiedzy w przyszłości. Przystępny wykład w wiernym przekładzie, liczne wskazówki praktyczne i szczerze uмиłowanie przedmiotu korzystnie wyróżniają dziełko powyższe.

Cena rb. 1.

Chrzaszczewska Jadwiga. Pogadanki z dziećmi. karton.

1 —

Foerster Fr. W. Etyka płciowa i pedagogika. Przekład J. J. Rapackiego.

1 —

— Szkoła i charakter. Wydanie drugie. Z przedmową Anieli Szycówny.

1 —

FOERSTER Fr. W. prof. dr.

WYCHOWANIE CZŁOWIEKA

Książka dla rodziców, nauczycieli i kapłanów.

Obszerne i wyczerpujące dzieło to najznakomitszego pedagoga współczesnego jest jakby encyklopedyą wychowawczą niezbędną każdemu domu, któremu drogie jest wyrobienie z młodego pokolenia dzielnych obywateli kraju, odpornych na niedolę życia własnego i życia narodu, niosących górną sztafardę najwyższych ideałów.

Przekład polski prof. W. OSTERLOFFA.

WYCHOWANIE CZŁOWIEKA

obejmuje 640 stron tekstu większej ósemki w 8-iu zeszytach po 5 arkuszy druku każdy.

Cena zeszytu w prenumeracie 40 kop.; z przesyłką pocztową 50 kop.

- Hopkins Ellice.** Matki i synowie, czyli potęga kobiecości. — 80
Przekład polski Izy Moszczeńskiej.
- Le Bon Gustaw Dr.** Psychologia wychowania. Przekład polski Izy Moszczeńskiej. 1 20
- Nicolay F.** Dzieci źle wychowane. Opracował E. Laskowski. Wydanie drugie. 1 —
- Perez B.** Psychologia dziecka. Trzy pierwsze lata dziecka. Przekład polski M. Dzierżanowskiej. 1 —
- Spencer Herbert** O wychowaniu umysłowym, moralnym i fizycznym. Przełożył Michał Siemiradzki. Wydanie szóste. 1 —
- Sprawy szkolne i wychowawcze.** Odczyty wygłoszone w wydziale wychowawczym Tow. higienicznego. Serya I. 1 —
- Treść: Tosio K. prof. O środkach kształcenia charakteru młodzieży. Szycówna A. Etyka i karność młodzieży szkolnej. — Kornilowicz R. Szkoły wieczorne w Londynie. — Srebrny Z. dr. Sprawy seksualne w higienie szkolnej. — Biehlerowa M. Dr. Hygiena nauczycieli i nauczycielek. — Jezierski W. prof. O ubraniu reformowanym uczennic. — Sosnowski P. prof. Uwagi dla zakładających szkoły średnie. — Kowalewska H. O gimnastyce oddychania u młodzieży szkolnej. — Chodecki Wl. dr. Przyczynki do higieny nauczania i wychowa-

nia. — Piotrowski J. dr. O instytucji lekarzy szkolnych zagranicą. — Kosmowski W. dr. O zadaniu lekcyi do domu.

Dział II.**Biblioteka miniaturowa i ilustrowana.**

Poniżej podajemy pełny wykaz tomików pięknych wydawnictw „Biblioteki miniaturowej” i „Biblioteki ilustrowanej”. Pierwsza z nich w małych książeczkach, formatu 16-ki, podaje arcydzieła literatury polskiej i wszechświatowej, od Homera do Konopnickiej. Druga składa się z szeregu tomików, zawierających cenne nowele i niewielkie powieści najwybitniejszych naszych beletrystów, ozdobione ilustracjami najlepszych rysowników. Oba te wydawnictwa stanowią mogą prawdziwą ozdobę każdego księgozbioru, oraz każdej bawialni, zarówno ze względu na swoją treść literacką, jak i formę wykwintną i wysoce estetyczną.

BIBLIOTEKA MINIATUROWA. Wydanie wytworne na pięknym papierze w małym formacie, oprawa ozdobna w półskórek:

Dante Alighieri. Boska komedia, w przekładzie Edwarda Porębowicza.

I. Piekło. Z wizerunkiem autora. Wyd. 2-gie.	1
W oprawie	1 80
II. Czystać „ „ Wyd. 2-gie.	1 —
W oprawie	1 80
III. Raj. „ „	1 —
W oprawie	1 80

El...y (Adam Asnyk). Wybór poezji. Z portretem autora. Wyd. 2-gie.

1 —

W oprawie

1 80

Homer. Odyssea, przekład L. Siemieńskiego. Wydanie nowe. 1.20.

W oprawie

2 —

Kochanowski Jan. Wybór pism. Z portretem poety, według Matejki.

1 —

W oprawie

1 80

Konopnicka Marya. Wybór poezji. Wyd. 3-cie, z portretem autorki.

1 —

W oprawie

1 80

Krasicki Ignacy. Wybór pism. Z portretem autora.

1 —

W oprawie

1 80

Lenartowicz Leonard. Wybór poezji, z portretem autora.

— 80

W oprawie

1 60.

Mickiewicz Adam. Pan Tadeusz, wydanie nowe z portretem autora.	— 80
W oprowie	1 50
Niemcewicz J. U. Śpiewy historyczne. Wyd. nowe.	— 80
W oprowie	1 50
Słowacki Juliusz. Wybór pism, z portretem autora.	— 80
Wyd 2-gie uzupełnione.	1 80
W oprowie	1 80
Syromkła Wład. (Ludw. Kondratowicz). Wybór pism.	1 —
Z portretem autora.	1 80
W oprowie	1 80
Zaleski Bohdan. Wybór poezyi, ułożył J. Kallenbach, z portretem poety.	1 —
W oprowie	1 80
Żmichowska Narcyza (Gabryela). Wybór pism, z przedmową Ign. Chrzanowskiego. Z portretem autorki.	1 —
W oprowie	1 80
BIBLIOTECZKA ILUSTROWANA. Wydanie wytworne w małym formacie.	—
Daniłowski D. Dwa głosy. Nowele z ilustracyami K. Gorskiego.	1 50
W ozdobnej oprowie	2 —
Konopnicka Marya. Dym. — Nasza szkap. — Głupi Franek. Z ilustr. S. Sawiczewskiego	1 —
W ozdobnej oprowie	1 40
Orzeszkowa E. Pieśń przerwana. Wyd. drugie, z ilustracyami Jul. Maszyńskiego.	1 —
W ozdobnej oprowie	1 40
Sienkiewicz H. Nowele. Z ilustracyami A. Kamińskiego.	1 —
W ozdobnej oprowie	1 40
Szymański A. Dwie modlitwy. — Sruł z Lubartowa. — Maciej Mazur. Z ilustr. A. Kamińskiego.	1 —
W ozdobnej oprowie	1 40
Weyssenhoff Józef. Za błękitami. Z ilustracyami K. Gorskiego	1 —
W ozdobnej oprowie	1 40
— Zaręczyny Jana Belzkiego. Z ilustracyami K. Gorskiego.	1 —
W ozdobnej oprowie	1 40

Dział III.

Powieści, poezye, dramaty.

W bogatym tym w arcydzieła literatury polskiej, wybrane z pośród wielu wydawnictw firmy, dziale, zwraca na siebie uwagę zupełne wydanie pism znakomitego twórcy „Króla-Ducha”, Juliusza Słowackiego oraz jego

„Liryki”, dokonane staraniem wytwornego znawcy naszej romantyki, autora „Monsalwatu”, dr. Artura Górskiego. Odznacza się ono pieczołowitą starannością, obejmuje wszystkie utwory poetyckie wieszczą, a przytem jest najtańsze z istniejących. Edycja ta, również jak i zupełne wydania pism Mickiewicza i Krasińskiego, jest niezbędną wprost w każdej bibliotece, w każdym domu polskim. Z utworów beletrystycznych widzimy tu piękną komedię bohaterską Ign. Grabowskiego p. t. „Sokół”, nagrodzoną na ostatnim konkursie dramatycznym im. J. Słowackiego, dalej szereg utworów Maryi Konopnickiej, wierszem i prozą, najpiękniejszych, jakie autorka „Pana Balcera w Brazylii” kiedykolwiek napisała, Adolfa Nowaczyńskiego powieść dramatyczną p. t. „Wielki Fryderyk”, oraz najnowszy jego utwór sceniczny, również barwny, rodzajowy obraz, p. t. „Cyganerya warszawska”. Dalej znajdzie czytelnik kilka tomów Elży Orzeszkowej wraz z zapowiedzią pełnego, zbiorowego wydania dzieł znakomitej autorki, jak również szereg znakomych utworów Dickensa polskiego, nieodżałowanej pamięci Bolesława Prusa, aż do ostatniej powieści, na tle naszej rewolucji z przed lat pięciu osnutej, p. t. „Dzieci”, a wszystkie te prace nacechowane są nie tylko bystrością rozumu, ale i słodczą gołębiego serca. Znalazł tu też sobie miejsce ostatni, świetny, już dziś szeroko poza granicami Polski znany utwór Henryka Sienkiewicza „W pustyni i w puszczy”, którego ukazania się w wydaniu książkowym tak niecierpliwie oczekiwali liczni wielbiciele mistrza. Nie mniej cenne i poszukiwane są dzieła Józefa Weyssenhoffa: powieść p. t. „Hetmani”, dzieło wysoce artystyczne, na tle ostatniej rewolucji, prześliczny cykl obrazków myślowych p. t. „Soból i panna”, oraz nowel: „Znajdź pana”, wreszcie wytworny pod każdym względem cykl poezyi lirycznych p. t. „Erotyki”. Dalej mamy tu prawie wszystkie utwory znakomitego autora „Chłopów”, Wł. St. Reymonta, od „Komediantki” i „Fermentów” aż do ostatniej powieści, „Marzyciel”, oraz wzruszających do głębi, świetnych pod względem plastyki i siły uczucia wrażeń „Z ziemi chełmskiej”, powieści fantastycznej na tle doświadczeń medyumistycznych p. t. „Wampir”, wreszcie świetnych szkiców „Ave Patria”. W dalszym ciągu widzimy długi szereg powieści popularnej, tak chętnie przez czytelników ze wszystkich warstw widzianej autorki „Dewajtisa” Maryi Rodziewiczówny, oraz garść nowel i powieści „egzotycznych” Kiplinga polskiego, Wacława Sieroszewskiego, od najdawniejszej, „Na kresach lasów”, do najnowszej p. t. „Małżeństwo”. Znakomity poeta i powieściopisarz, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, przedstawia

się tu z najlepszej strony, w siedmiu seryach swoich „Poezyi” oraz w kilku tomach nowel i powieści „góralskich” („Na skalnem podhalu” i „Maryna z Hrubego”), wreszcie w tak bardzo ciekawej powieści współczesnej, w „Romanie panny Opolskiej z panem Główniakiem”. Kilka ostatnich utworów, G. Zapolskiej np. rzecz dziś już sławy europejskiej, p. t. „O czem się nie mówi”, dłuższa nowela p. t. „Śmierć Felicyana Dulskiego”, prawie wszystkie utwory znakomitego filozofa-beletrysty, tak głęboko odczuwającego ból życia, Stefana Żeromskiego, nowele i powieści E. Żmijewskiej, J. Żuławskiego uzupełniają ten piękny komplet, którym znalazł się zresztą niemal cały dorobek naszej twórczości beletrystycznej z lat ostatnich. A więc: pełne głębokiego tragizmu powieści Stanisława Przybyszewskiego pod tytułem „Zmierzch” (III część trylogii „Synów ziemi”), „Mocny człowiek” i „Wyzwolenie”, interesująca i oryginalnie pomysłodawca Jerzego Żuławskiego „Stara Ziemia” (z cyklu „Na srebrnym globie”), Edwarda Słoińskiego powieść p. t. „Partya”, na tle konspiracji rewolucyjnej, niezmiernie oryginalne, fantastyczne nowele Bogusława Adamowicza p. t. „Tajemnica długiego i krótkiego życia” i równie fantastyczną powieść z dalekiej przyszłości „Nieśmiertelne głupstwo”, dalej subtelne jak zawsze szkice Dąbrowskiego „Samotna”, powieść historyczną Gąsiorowskiego z czasów powstania 1830 1831 r. „Bem”, kilka powieści historycznych Wiktora Gomułickiego „Car Widmo” (z czasów Zygmunta III) i „Siódme amen imci pana Mokrzejewskiego” i „Grandmuskietier” (z epoki Saskiej) i Kazimierza Glińskiego („Ślub krwi” i „Kniażina Anna”), kilka współczesnych: Eugenii Żmijewskiej „Serduszko” (dalszy ciąg „Płomyka” i „Doli”) i niezwykle żywa i zajmująca powieść z czasów ostatnich „Młodzi”, Edwarda Paszkowskiego „Rozbitki. Z kroniki kresowej”, Bohowityna „Kobieta z przeszłością”, Artura Gruszeckiego „Litwackie mrowie”, nowele Jana Lemańskiego („Noc i dzień”), i inne.

Adamowicz B. Tajemnica długiego i krótkiego życia.	1 —
Nowele.	1 —
— Nieśmiertelne głupstwo. Powieść fantastyczna. W pięknej kolorowej okładce.	1 35
Bartkiewicz Z. Słabe serca. Wyd. 2-gie.	1 80
— Psie dusze.	1 20
Berent Wacław. Próchno. Powieść współczesna. Wydanie 2-gie.	2 —
Bohowityn. Kobieta z przeszłością.	1 60
Dąbrowski I. Samotna.	1 50
Gąsiorowski W. Bem. Powieść historyczna z 1830—31 r.	2 20

Gliński K. Ślub krwi. Powieść	1 50
— Kniażina Anna. Powieść obyczajowa z XVIII w.	1 60
Gomułicki W. Car widmo. Powieść z czasów zasiadania a przecie nie siedzenia Władysława, syna Zygmunto- wego na tronie Rurykowym.	1 50

KONOPNICKA MARYA

Drobiazgi z podróźnej teki	1 20
Dym. — Nasza szkapa. — Głupi Franek. Z ilustracyami S. Sawiczewskiego	1 —
W oprawie	1 40
Imagina. Nowość. W druku.	—
Jasełka. Muzyka Piotra Maszyńskiego. Wyd. ozdobione kolor. litogr. rysunku Jana Bukowskiego, w art. okładce kart.	2 —
Linie i dźwięki.	1 —
W ozdobnej oprawie	1 40
Ludzie i rzeczy. Szkice i obrazki	2 —
Moi znajomi. Wyd. 2-gie.	1 50
Na normandzkim brzegu.	1 20
W ozdobnej oprawie	1 60
Pan Balcer w Brazylii.	3 50
W ozdobnej oprawie	4 50
Wydanie tanie	2 —
W ozdobnej oprawie	2 60
Poezye. Ser. I, II i IV (Ser. III w druku) po.	1 50
Poezye w nowym układzie:	1 —
I. Fragmenty	1 —
W ozdobnej oprawie	1 40
II. Helenica.	1 —
W ozdobnej oprawie	1 40
III. Pieśni i Piosenki	1 —
W ozdobnej oprawie	1 40
IV. Obrazki.	1 —
W ozdobnej oprawie	1 40
V. Z mojej księgi.	1 —
W ozdobnej oprawie	1 40
VI. Przekłady.	1 40
VII. Nowe pieśni.	1 —
W ozdobnej oprawie	1 40
VIII. Głosy ciszy.	1 —
W ozdobnej oprawie	1 40
Z przeszłości.	— 50
Wybór poezyi. Z portretem autorki.	1 —
W oprawie	1 80
Prometeusz i Syzyf.	— 50

- Gomulicki W.** Grandmuszkietier. Powieść z czasów saskich. 1 —
— Siódme Amen imci pana Mokrzyckiego, powieść z czasów saskich. 1 —
- Grabowski Ignacy.** Sokół. Komedia heroiczna z czasów renesansu polskiego w 6-ciu obrazach. Nagrodzona I-szą nagrodą na konkursie im. Jul. Słowackiego. Z przedmową Władysława Rabskiego. Z portretem autora. 1 60
- Gruszecki A.** Litwackie mrowie. Powieść współczesna. Wydanie drugie. 1 50
- Jeleńska E.** Jubileusz i inne nowele. 1 60
- Jeż T. T.** Pamiętniki starającego się. — Komysznik. Z ilustr. J. Kossaka. 2 40
- Kraśński Zygmunt.** Pisma. Wydanie nowe zupełne, ułożone, opatrzone wstępem i objaśnieniami przez H. Gallego. 4 tomy. 2 —
W oprawie 3 50
W oprawie ozdobnej 4 40
- ————— □
Lemański Jan. Noc i dzień. Nowele. 1 60
— Proza ironiczna. — Bajki. — Bajeczki. — Przypowiadki dla dzieci. — Sielanki. Wydanie ozdobne. 2 —
— Zwierzyńiec. Bajki. W pięknej kolorowanej okładce. 1 50
□ ————— □
- Mereżkowski Dymitr.** Leonardo da Vinci. (Zmartwychwstanie Bogów). Przekład Janiny Popławskiej 2 tomy. 2 —
- Mickiewicz Adam.** Pan Tadeusz. Ob. Bibl. miniatur. — Poezye. Nowe wydanie, z życiorysem autora, skreślonym przez Piotra Chmielowskiego, 4 tomy, z portretem wieszca rb. 1.—. W oprawie 2 tomy 1 60
— Toż samo na lepszym papierze. 2 —
W ozdobnej oprawie 3 50
- Nowaczyński Adolf.** Wielki Fryderyk. Powieść dramatyczna. 2 —
— Cyganerya Warszawska. 1 60
- Or-Ot.** Wybór poezyi. Wydanie nowe zmienione i powiększone. Z portretem autora. 1 50
W ozdobnej oprawie 2 —
- Orzeszkowa Eliza.** Czciiciel potęgi. Powieść. Wyd. nowe. 1 20
— Mirtala. Powieść. Wydanie nowe. 1 20
— Przędze. 1 50
Treść: Z pyłków przydrożnych. — Sam na sam. — Chochlik psornik. — Dwie. — Cień. — Niepoprawny. — Z fantazyi. — Tytan. — Faun. i Nimfa. — Po co? — Rocznica. — Czego szukał po świecie smutek? — Pyłania.

WYDANIE ZUPEŁNE DZIEŁ ELIZY ORZESZKOWEJ

do którego przystępujemy obecnie, wyjdzie w ciągu 3—4 lat i obejmie 30—40 tomów, podzielonych na serye, łączące w sobie utwory pokrewnej treści.

Serya I, obejmująca:

POWIEŚCI LUDOWE I SZLACHECKIE
ukaze się w roku bieżącym i zawierać będzie:

TOM I. Życiorys Orzeszkowej przez Aurelego Drogo-szewskiego. — Obrazek z lat głodowych. — Za doliną róż. — Echo. — Niziny. — Tadeusz. — Cień. — W zimowy wieczór. TOM II. Nad Niemnem, część I. TOM III. Nad Niemnem, część II. TOM IV. Dziurdziowie. — Cham. TOM V. Bene nati. — Anastazyja.

Serya II, obejmująca

POWIEŚCI ŻYDOWSKIE

oraz rozprawy z kwestyi żydowskiej, zawierać będzie 5 tomów i ukaze się w ciągu roku 1913-go. Tu zamieszczone zostaną powieści: „Meir Ezofowicz”, „Eli Makower” oraz liczne nowele.

Następna z kolei Serya III zawrze w 6 tomach powieści: „Marta”, „Marya”, „Pamiętnik Wacławy”, „Ascetka”, „W klatce”, „Wesoła teoria i smutna praktyka”, liczne nowele oraz dwie rozprawy „O kobiecie” i „Kilka słów o kobietach”.

Porządek i treść seryi następnych ogłaszane będą w miarę ukazywania się tomów seryi poprzednich.

- Paszkowski E.** Rozbitki. Powieść z kroniki kresowej. 1 50
- Prus B.** (Al. Głowacki). Dzieci. Powieść. 1 80
— Faraon. Powieść. 3 tomy. Wyd. 3-cie. 3 —
— Kroniki. 1875—1878. 2 —
— Lalka. Powieść w 2-ch tomach. Z portretem autora. Wyd. 3-cie. 2 —
— Pierwsze opowiadania. Wyd. 2-gie. 1 —
- Przybyszewski St.** Mocny człowiek, powieść. 1 80
— Wyzwolenie, część II „Mocnego Człowieka” (w druku)
— Śnieg, dramat. 1 —
— Topiel, dramat. 1 20
— Zmierch („Synów ziemi” część trzecia i ostatnia). 1 80

Wł. St. REYMONT

Ave Patria.	1 50
Wampir. Powieść na tle praktyk mistycznych.	1 80
Z ziemi chełmskiej obrazy.	— 50
Przed świtem. —Pewnego dnia.—Sprawiedliwie.	
Wydanie 2-gie.	1 20
Chłopi. Powieść współczesna. Tom I. Jesień II.	
Zima. III. Wiosna. IV. Lato.	6 —
Tom III i IV oddzielnie.	po 1 50
Oryginalna oprawa do każdego tomu.	— 40
Fermenty. Powieść 2 tomy. Wydanie 2-gie.	2 —
Komedyantka. Powieść. 2 tomy. Wydanie 2-gie.	1 50
Marzyciel. Szkic powieściowy. Senne dzieje.	—
W pruskiej szkole.	1 60
Spotkanie. Szkice i obrazki. Wydanie 2-gie.	1 50
Ziemia obiecana. Powieść. 2 tomy. Wydanie 2-gie.	2 40
Z pamiętnika. Nowele i obrazki.	1 20
O zmierzchu. Nowele.	1 20

MARYA RODZIEWICZÓWNA

Atma. Powieść.	1 30
Czahary.	1 20
Jaskółczym szlakiem. Powieść. Wyd. II.	1 20
Byli i będą. Powieść z niedawnej przeszłości. Wyd. II.	1 50
Dewajtis. Powieść współczesna uwieczniona na konkursie „Kuryera Warszawskiego”. Wyd. 3-cie.	1 —
Hrywda. Powieść. Wyd. 2-gie.	1 —
Joan VIII. 1—12. Powieść.	1 50
Klejnot. Powieść. Wyd. 3-cie.	1 —
Kwiat Lotosu. Powieść. Wyd. 3-cie.	1 —
Macierz.	1 —
Na wyżynach.	1 50
Rupiecie. Nowele. Wyd. 2-gie poprawione.	1 —
Straszny dziadunio. Powieść. Wyd. 4-te.	— 60
Szary Proch. Powieść. Wyd. nowe.	— 60
Wrzós. Powieść. Wydanie drugie.	1 20

Wacław Sieroszewski (Sirko)

Korea. Klucz z dalekiego Wschodu z 28 rysunami i mapami	2 20
Na daleki Wschód. Kartki z podróży.	wyczerp.
Na kresach lasów, Powieść. Wyd. 3-cie.	1 —
Ol-Soni-Kisań, powieść na tle rewolucji koreańskiej.	1 35
Powieści chińskie. Uang-ming-tse. — Kulisi. — Jang-hun-tsy (Zamorski dyabeł).	wyczerp.
Ucieczka. Opowiadanie z życia wygnańców.	
Wyd. nowe. Kraków.	2 50
W maśni. — Jesienią. — Skradziony chłopak. — Chajłach. — W ofierze Bogom. Wyd. 3-cie.	1 —

Słoński E. Partya. Romans rewolucyjny.

1 50

P I S M A

JULJUSZA SŁOWACKIEGO

Pierwszy u nas w kraju, najkompletniejszy zbiór utworów, wydanych za życia i po śmierci Autora.

Wydanie nowe.

według układu **ARTURA GÓRSKIEGO.**

Z portretem autora.

6 tomów ozdobnie wydanych, zawierających 219 arkuszy druku in 8-io.

4 —

W oprawie płóciennej

6 —

W oprawie wykwińskiej w półskórce

8 —

Tom VII w druku.

JULIUSZ SŁOWACKI

L I R Y K I

W wyborze i układzie **Artura Górskiego.**
Cena kop. 90. W wytwornej oprawie w skórę rb. 3.

Zbierzchowski H. Literat.	1 20
— Malarze	1 20
— Stepowa panienka	1 20
Zdziechowski K. Przemiany. Powieść. 2 tomy.	2 —
Zych M. Echa leśne. Wydanie ozdobne z chromotypią Jacka Malczewskiego.	— 80

STEFAN ŻEROMSKI.

Aryman mści się. Godzina. Wydanie wykwiłtne	
Ludzie bezdomni. Powieść. Wyd. 5-te. 2 tomy.	2 —
Opowiadania. Doktor Piotr. — Cokolwiek się zdarzy. Ananke. — Zmierzch. — Złe przeczucie. Po Sedanie. — Zapomnienie. — Pokusa. — Siłaczka. — Oko za oko. — Niedziela. — Z dziennika. Wydanie 3-cie.	1 35
Popioły. Powieść z końca XVIII i początku XIX w. Wyd. 2-gie. 3 tomy.	3 —
— W ozdobnej oprawie	4 —
Promień. Powieść. Wyd. 3-cie.	1 —
Utwory powieściowe. Wyd. 3-cie.	1 —
Treść: Na pokładzie. — O żołnierzu tułaczku. — Tabu. — Cienie. — Kara. — Legenda o bracie leśnym.	
Za wolność i ojczyznę; z powieści „Popioły”, wydanie popularne, z 12 rysunkami.	— 50

EUGENIA ŻMIJEWSKA.

Serduszek. Powieść. Wydanie 2-gie.	1 50
Z pamiętnika niedosłej literatki. Nowele i obrazki.	— 80
Dola. Powieść. Z przedmową E. Orzeszkowej. Wydanie 2-gie.	1 20
Płomyk. Z pamiętnika instytucji. Wydanie II.	1 20
Młodzi. Powieść współczesna.	1 60

JERZY ŻULAWSKI.

Stara ziemia. Powieść.	2 —
Zwycięzca. Powieść.	2 —

Dział IV.**Dzieła specjalne.**

Tutaj zostały zamieszczone przedewszystkiem dzieła treści higienicznej (Kneippa, znakomity „Mój system” Müllera, prace dr.: Polaka, Sawickiego i Schrebera),

dalej coraz bardziej wchodzące dziś w modę, doskonałe opracowane dzieła kucharskie p. Marty Norkowskiej, wreszcie — wybitne dzieła ogrodnicze prof. Brzezińskiego, świetny podręcznik gorzelnictwa prof. Tadeusza Chrzęszcza, dyrektora szkoły gorzelniczej w Dublanach oraz wydawnictwa Centralnego Towarzystwa Rolniczego, których wysoką wartość gwarantuje nasza główna instytucja rolnicza w kraju.

Kneipp Sebastian ks. Dziecko zdrowe i chore. Poradnik dla matek i ojców troskliwych. Wyd. 4-te.	— 60
— Karton	— 75
— Moje leczenie wodą na podstawie 40-letniego doświadczenia.	1 30
— Karton	1 55
— Tak żyć potrzeba. Wskazówki i rady dla zdrowych i chorych.	1 30
— Karton	1 55
— Mój testament dla chorych i zdrowych.	1 40
— Karton	1 65
— Kodycył do mojego testamentu dla zdrowych i chorych.	1 40
— Karton	1 65
— Zielnik czyli atlas roślin leczniczych, znajdujących się w mojej aptece domowej. Zawiera ryciny roślin leczniczych poleconych w dziełach ks. Kneippa. Wyd. I. (Fototypia).	1 80
— W ozdobnej oprawie	2 60
— „ II. (Światłodruk kolorowy).	4 —
— W oprawie	2 —
— „ III. (Drzeworyt) bez oprawy.	— 40
— Pogadanki o mieszkaniu, odzieży, pożywieniu, na- pojach i t. p.	— 40

JÓZEF BRZEZIŃSKI

inspektor pola doświadczalnego Uniw. Jagiell.

HODOWLA WARZYW

z 200 rysunkami w tekście rb. 2.

Hodowla drzew i krzewów owocowych. Dzieło nagrodzone pierwszą nagrodą na konkursie Akademii Umiejętności w Krakowie. Z 259 rys. oryginalnie wykonanymi przez dr. St. Golińskiego. Wydanie drugie, przejrane i dopełnione.

2 40

Wydawnictwa Centralnego Tow. Rolniczego.

- Akademickie wykłady rolnicze** wydziału dośw.-naukowego C. T. R. (Zbiór wykładów wygłoszonych w Warszawie, w lutym 1911-go roku). W oprawie 2 20
- Remy Th. dr.** Zarys uprawy ziemniaków. Z 24 rysunkami. Tłóm. dr. Ant. Sempołowskiego. W kartonie. 1 50
- Biedrzycki Stefan inż.** Zarys mechanicznej uprawy roli. Z 55 rys. w tekście oraz dodatkiem: O uprawie motorowej. Wydanie drugie, uzupełnione. Karton 1 40
- Chmielewski Z. inż.** Zarys techniki mleczarskiej. 138 rys. w tekście IIgie przerobione i znacznie powiększone wydanie. Karton 1 40

TADEUSZ CHRZĄSZCZ

dyrektor szkoły gorzelniczej w Dublanach

GORZELNICTWO

Część I, ogólna Z 37 ilustracjami w tekście.

Cena rb. 2 40

- Jankowski Mieczysław.** Kwiaty w ogrodzie. Z 236 ilustr. 1 80
- Karpiński W. prof. dr.** Kiedy i jak stosować nawozy sztuczne. Uwagi zebrane na podstawie doświadczeń u nas w kraju zrobionych. Wydanie drugie. — 30
- Uprawa buraków cukrowych. Wskazówki dla gospodarzy drobnych. — 30

- Polak J. dr.** Podręcznik leczniczy. Wskazówki leczenia domowego dla użytku dworów, gmin, księży, nauczycieli, majstrów, nadzorców warsztatowych, zawiadowców stacyj dróg żelaznych, felcerów i t. p. Dziełko polecane do czytelników ludowych. Wyd. 3-cie, przejrane i poprawione z 50 fig. w tekście. — 60
Karton — 70
- Sawicki Stella Jan Dr.** Czerstwa starość, czyli jak zachować zdrowie do późnego wieku. — 75
- Hygiena panien, z rysunkami w tekście — 60
- Poznaj sam siebie. Szkice fizyologiczne. Z 16-ma rysunkami. (Wydanie popularne). — 40
Karton — 50
- Rady dla młodych mężatek. Wyd. 7-me przejrane, poprawione i dopełnione. — 60
W oprawie płóciennnej 1 —
- Schönfeld St.** Warzywnictwo gruntowe. Z 65-ma rysunkami w tekście. Nagrodzone wielkim medalem na Wystawie w Częstochowie w 1909 roku. — 40
- Schreber M. dr.** Gimnastyka lecznicza pokojowa, czyli zasady ćwiczeń gimnastycznych, bez przyrządów i pomocy wykonywanych dla każdego wieku. Przełożył dr. R. Radziwiłłowicz z 45-ma rysunkami. Wydanie trzecie przejrane i uzupełnione. — 60

MÜLLER J. P.

== Mój system. ==

!! Kwadrans dziennie dla zdrowia !!

Z 44-ma rycinami i tablicą z rozkładem czasu.

Dziełko, przełożone na wszystkie języki europejskie, rozeszło się w ciągu roku w 150 tys. egzemplarzy. Wydanie 6-te.

Cena w oprawie kartonowej 60 kop.

NAGRODZONE!

Na wystawie Częstochowskiej 1909 r.

WIELKIM MEDALEM SREBRNYM

Na wystawie Przemysłowo-Spożywczej w Warszawie w 1909 r.

WIELKIM MEDALEM ZŁOTYM

Na wystawach Kucharskich w Warszawie i Łodzi

2 wielkimi medalami srebrnymi

Na Wystawie Hygienicznej w Warszawie

Wyróżnione zaszczytnem odznaczeniem

**PODRĘCZNIKI
GOSPODARSKIE****Marty Norkowskiej
Gospodarstwo domowe**

na podstawie wykładów, wygłoszonych na Wystawie Przemysłowo-Spożywczej w Warszawie w Marcu 1909 r. Cena 75 kop., w oprawie kartonowej kop. 90.

Najnowsza Kuchnia**Wytworna i gospodarska.**

Zawiera 1249 przepisów gospodarskich z uwzględnieniem kuchni jarskiej, z ilustracjami, wzory nakrycia stołu, sposób ogólny podawania przekąsek i potraw, 70 wzorów „Menu” skromnych i wystawnych śniadań, obiadów i kolacji na każdą porę roku t. d. Wydanie nowe powiększone. Cena rb. 1.80, oprawne w karton rb. 2.—

Piekarnia i Cukiernia

wytworna i gospodarska z ilustracjami.

Cena rb. 1, w opr. kart. rb. 1.20.

Śpizarnia i zapasy zimowe.

Z licznymi rysunkami.

Cena rb. 1 kop. 35, w opr. karton rb. 1 kop. 50.

Dział V.**Języki obce i słowniki.**

- Benni Tytus.** Podręcznik języka angielskiego, z ćwiczeniami, słownikiem i wymową, podaną przy każdym wyrazie za pomocą specjalnej polskiej pisowni fonetycznej, według 7-go wydania duńskiego. O Jespersena i Chr. Carauwa. W opr. 1 20
- Berger Hugo.** Łatwa metoda gruntownego nauczania się w krótkim czasie języka angielskiego, z pomocą lub bez pomocy nauczyciela (z wymową w języku polskim przy każdym słowie). Z kluczem. Wydanie nowe. 1 20
- W oprawie 1 50
- Nowa łatwa metoda gruntownego nauczania się w krótkim czasie języka francuskiego, z pomocą lub bez pomocy nauczyciela (z wymową polską przy każdym słowie). Z kluczem. Wydanie 6-te. 1 —
- W oprawie 1 30
- Łatwa metoda gruntownego nauczania się w krótkim czasie języka niemieckiego z pomocą lub bez pomocy nauczyciela (z uwzględnieniem najnowszych zasad języka). Z kluczem. Wydanie 5-te. 1 —
- W oprawie 1 30
- Łatwa metoda gruntownego nauczania się w krótkim czasie języka niemieckiego, z pomocą lub bez pomocy nauczyciela (z uwzględnieniem najnowszych zasad języka). Kurs wyższy uzupełniający. Z kluczem. 1 60
- W oprawie 2 —
- Podręcznik języka francuskiego do nauki w pierwszych klasach zakładów naukowych. I. Kurs elementarny. Karton — 75
- Podręcznik języka niemieckiego do nauczania w pierwszych klasach średnich zakładów naukowych. I. Kurs elementarny. Wydanie 2-gie, przejrane i poprawione. Karton — 60

Dział VI.**Teatr amatorski.**

Wiadomo, jak miłą rozrywką towarzyską jest teatr amatorski. Wiadomo też, jak wielką mają trudność przygodni adepci sztuki dramatycznej z wyborem odpowiednich sztuk dla swego repertuaru. Otóż zadanie to

ulatwia im znakomicie wydawnictwo p. n. „Teatr amatorski”; najobszerniejsze ze wszystkich polskich w tym zakresie, składające się już ze 100 z górą tomików. Jest w czem wybierać, tem więcej, że znaleźli tu swoje miejsce najcelniejsi komedyopisarze nasi i obcy. Dodać należy, że wszystkie te komedyjki są łatwe do grania i nie wymagają żadnych skomplikowanych dekoracyi.

Teatr amatorski, każdy tomik po — 30

Uwaga. Liczba osób, biorących udział, podana przy każdej komedyjce; k: oznacza kobiety, m: mężczyzn.

- Nr. 1. Przy kolei. Komedia w 1 akcie przez Jordana, k: 3 — m: — 3.
- Nr. 2. Zięć dla parady. Komedia w 1 akcie przez J. Bliźnińskiego, k: 2 — m: 5.
- Nr. 3. Pierwszy bal. Komedia w 1 akcie przez Z. Przybylskiego, k: 6 — m: 2.
- Nr. 4. Ciekawość pierwszy stopień do piekła. Przysłowie dramatyczne w 1 akcie, wierszem, przez J. Chęcińskiego, k: 2 — m: 3.
- Nr. 5. Gałązka jaśminu. Komedia w 1 akcie, przez Z. Przybylskiego, k: 3 — m: 4.
- Nr. 6. Biała kamelia. Komedia w 1 akcie. k: 1 — m: 2.
- Nr. 7. Gramatyka, czyli kandydat do rady powiatowej. Krotchwila w 1 akcie, przerobił z francuskiego St. Koźmian, k: 1 — m: 4.
- Nr. 8. Dwóch głuchych. Komedia w 1 akcie z francuskiego, k: 1 — m: 5.
- Nr. 9. Schadzka. Krotchwila w 1 akcie Z. Przybylskiego, k: 3 — m: 5.
- Nr. 10. Na przekór. Krotchwila w 1 akcie Z. Przybylskiego, k: 3 — m: 5.
- Nr. 11. Dyament nieoszlifowany. Komedia w 1 akcie, przerobiona z niemieckiego przez Antoninę Hoffman, k: 2 — m: 3.
- Nr. 12. Post-scriptum. Komedia w 1 akcie Em. Augiera, k: 1 — m: 2.
- Nr. 13. Przed obiadem i po obiedzie. Przysłowie dramatyczne w 1 akcie wierszem przez J. Chęcińskiego, m: 5.
- Nr. 14. Przez zazdrość. Komedia w 1 akcie Alfreda de Musset, k: 2 — m: 3.
- Nr. 15. Przegrany zakład. Krotchwila w 1 akcie, przez Z. Przybylskiego, k: 6 — m: 6.
- Nr. 16. Dwie wdowy. Komedia w 1 akcie, przez F. Mallefille, k: 2 — m: 3.
- Nr. 17. Wdówka. Komedia w 1 akcie, przez Delacour i Thibaut, k: 2 — m: 2.

- Nr. 18. Przysługa. Komedia w 1 akcie z francuskiego, k: 2 — m: 3.
- Nr. 19. Wycieczka zagranicę. Komedia w 1 akcie, przez Kazimierza Zalewskiego, k: 1 — m: 3.
- Nr. 20. Pomyłka pana Lambineta. Komedia w 1 akcie, przez H. Meilhac i Ludwika Halevy, k: 3 — m: 4.
- Nr. 21. Dwaj nieśmiali. Komedia w 1 akcie przez Marc-Michel i Eug. Labiche, k: 2 — m: 3.
- Nr. 22. Przez wdzięczność. Drobnostka sceniczna w 1 akcie, przez Edwarda Lubowskiego, k: 2 — m: 3.
- Nr. 23. Deszcz i pogoda. Komedia w 1 akcie przez L. Gozlan, k: 2 — m: 2.
- Nr. 24. Podarunki. Komedia w 1 akcie, z francuskiego, L. Normanda, k: 1 — m: 2.
- Nr. 25. Jesienią. Komedia w 1 akcie Leopolda Świdorskiego, k: 3 — m: 4.
- Nr. 26. Kancelarya otwarta. Komedia w 1 akcie, przez Zygmunta Przybylskiego, k: 4 — m: 3.
- Nr. 27. Raptus. Komedia w 1 akcie, z francuskiego Marc-Michel i Labiche, k: 1 — m: 5.
- Nr. 28. Stradując. Komedia w 1 akcie Zofii Mellerowej, k: 2 — m: 3 — dz. 2.
- Nr. 29. Dwie teściowe. Komedia w 1 akcie z francuskiego, k: 3 — m: 4.
- Nr. 30. Kiedyż obiad? Krotchwila w 1 akcie k: 4 — m: 6.
- Nr. 31. Dzieci Muzy. Komedia w 1 akcie, przez Fr. Domnika, k: 2 — m: 7.
- Nr. 32. Pan Bonifacy. Farsa w 1 akcie, przez W. Rapackiego (syna) k: 1 — m: 4.
- Nr. 33. Fotografia Jędrusia. Obrazek sceniczny w 1 akcie, przez Z. Przybylskiego, k: — 2 — m: 2.
- Nr. 34. Bzy kwitną. Komedia w 1 akcie, przez Z. Przybylskiego, k: 2 — m: 1.
- Nr. 35. Podstęp. Komedia w 1 akcie przez P. Własta, k: 4 — m: 3.
- Nr. 36. Przyjaciół męża. Obrazek sceniczny w 1 akcie, przez Z. Przybylskiego, k: 3 — m: 3.
- Nr. 37. Dzień w redakcyi. Obrazek sceniczny w 1 akcie, przez Z. Przybylskiego, k: 4 — m: 10 — 3 chłopców.
- Nr. 38. Post festum. Komedia w 1 akcie E. Wichert'a przełożona z niemieckiego przez Z. Mellerową, k: — 7 m: 5.
- Nr. 39. Zjazd koleżeński. Komedia w 1 akcie przez Z. Przybylskiego, k: 7 — m: 5.
- Nr. 40. List rekomendowany. Komedia w 1 akcie, przez E. Labiche, ułomaczyl z franc. M. R., k: 2 — m: 2.
- Nr. 41. Przed ożenkiem. Obrazek ludowy w 1 akcie ze śpie-

- Nr. 87. Preludium Szopena. Obrazek dramatyczny w 1 akcie M. Gawalewicz, k: 1 — m: 3.
 Nr. 88. Lekcja deklamacji. Fraszka sceniczna w 1 odsłonie M. Gawalewicz k: 1 — m: 1.
 Nr. 89. Guzik. Komedia w 1 akcie M. Gawalewicz, k. 1 — m: 2.
 Nr. 90. Dzisiejsi. Komedia w 1 akcie M. Gawalewicz, k: 1 — m: 2.
 Nr. 91. Z rozpacz. Humoreska sceniczna w 1 akcie, M. Gawalewicz, k: 3 — m: 4.
 Nr. 92. Po drodze. Humoreska sceniczna w 1 akcie, M. Gawalewicz, k. — m. k.
 Nr. 93. Bibiński. Komedia w 1 akcie, M. Gawalewicz, k. 1 — m: 5.
 Nr. 94. W porę. Komedia Z. Przybylskiego, k: 3 — m: 3.
 Nr. 95. W zielonym gaju. Komedia w 1 akcie. Z. Przybylskiego, k: 2 — m: 2.
 Nr. 96. Perła. Obrazek dramatyczny wierszem, M. Gawalewicz, k: 3 — m: 7.
 Nr. 97. Komedia w komedii. Komedia w 1 akcie. W. Grot-Bęczkowskiej, k: 5 — m. 6.
 Nr. 98. Banasiowa. Obrazek sceniczny w 1 akcie, osnuty na tle noweli Konopnickiej, przez Z. Przybylskiego k: 3 — m: 1.
 Nr. 99. Bociany, obrazek ludowy w 1 akcie przez A. Marka, k: 1 — m: 7.
 Nr. 100. Amnestya, epilog dramatyczny w 1 akcie przez Hejermansa Her., przekład A. Marka, m: 3.
 Nr. 101. Nocturn, tragikomedya w 1 akcie przez B. Tyczyńskiego, m: 3.
 Nr. 102. Kleptomania, komedia w 1 akcie przez M. Hartunga.
 Nr. 103. U szczytu, prawie dyalog w 1 akcie przez K. Wroczyńskiego, k: 1 — m: 4.
 Nr. 104. Dzik, komedia w 1 akcie Al. Bissona, tłumaczył Leon Idzkowski, k: 2 — m: 3.

Przybylski Z. Teatr amatorski dla dzieci i młodzieży.

UWAGA: Liczba osób, biorących udział, podana przy każdej komedynie, dz.: oznacza dziewczęta, ch: chłopcy.

- Nr. 1. Ziemia ojczysta, obrazek sceniczny w 1 akcie (dz. 4, ch: 5).
 Nr. 2. Za słońcem, obrazek sceniczny w 1 akcie (dz. 7, ch: 4).
 Nr. 3. Panna służąca, komedia w 1 akcie (dz. 5, ch: 2).
 Nr. 4. Pamiętnik Jadzi, komedia w 1 akcie (dz: 9).
 Nr. 5. Wet za wet, komedia w 1 akcie (dz: 1, ch: 3).
 Nr. 6. Edukacya Bronki, komedia w 1 akcie (dz. 6, ch: 3).
 Nr. 7. Tadzio jest chory, obrazek sceniczny w 1 akcie (dz: 3, ch: 3).

- Nr. 8. Koledzy, komedia w 1 akcie (dz. 2, ch: 6).
 Nr. 9. Wicek i Wacek, komedia w 1 akcie (dz: 7, ch: 5).
 Nr. 10. Dumny Kazio, komedia w 1 akcie (ch: 9).
 Nr. 11. Wesele siostry, komedia w 1 akcie (dz. 11).
 Nr. 12. Wesele brata, komedia w 1 akcie (ch: 11).
 Cena każdego N-ru kop. 20. Wszystkie Nr. w 1 tomie 1 —
 Karton 1 20

Dzieła różnej treści.

Wypisy Historyczne

wychodzą pod redakcją prof. Kazimierza Wachowskiego i z najbliższym współudziałem zawodowych historyków: Józefa Bojańskiego, Janusza Iwaszkiewicza i Justyny Jastrzębskiej. W wyciągach z dzieł najwybitniejszych autorów Polski i Europy przesuwają się przed czytelnikami „WYPISÓW” obrazy życia kulturalnego i społecznego narodów świata starożytnego, średniowiecza i współczesności. Mają za zadanie wyrobienie w uczniu zmysłu historycznego, dostarczenie mu materiału do porównywania bytu i charakteru różnych narodów, a przez to wzbudzenie głębokiego zainteresowania zjawiskami historycznymi. Nazwiska autorów, którzy łaskawie podjęli się wykonania tej trudnej pracy, są rękojmią, że naczelne to zadanie „WYPISÓW” zostanie spełnione z korzyścią i pożytkiem dla uczącej się młodzieży.

Wypisy Historyczne

obejmą z górą 100 arkuszy druku, w 3-ch tomach po 36 arkuszy tom, czyli 18 zeszytów po 6 arkuszy druku każdy.

 Wyszedł z druku

Tom 1-szy, obejmujący Historię Starożytną

opracowaną przez Justynę Jastrzębską i Kazimierza Wachowskiego.

Tom I Wypisów zawiera: Egipt, Chaldecę, Babilon, Asyryę, Persję, Indye, Grecję i Rzym.

Tom I Wypisów obejmuje: 690 stron tekstu i około 200 ilustracji na 51 osobnych tablicach.

Tom I kosztuje: rb. 4.20; w oprawie płóciennej rb. 4.80 w ozdobnej oprawie rb. 5.

Album Kossaka

Wydanie nowe, wytworne, na papierze kredowym w 4-ce, z 260 ilustracjami w tekście, 8 światłodrukami i 6 facsimilami kolorowymi z akwarel. Tekst St. Witkiewicza. Portety Podług St. Witkiewicza i L. Wyczółkowskiego.
Cena w ozdobnej oprawie rb. 12.

Album Henryka Siemiradzkiego,

z 93 ilustracjami w tekście, 10 heliografurami, dwoma kolorowymi facsimilami szkiców olejnych i portretem, z tekstem Stan. Lewandowskiego. Wydanie drugie wytworne w 4-ce, w ozdobnej oprawie, brzeży złoczone. CENA Rb. 12.

Henryk Sienkiewicz QUO-VADIS

Z 20 heliografurami według obrazów PIOTRA STACHIEWICZA. Wydanie wytworne, na papierze czerpanym, w 4-ce większej, w ozdobnej stylowej oprawie, ze złoceniami. Wydanie drugie. CENA rb. 15.

Świat Zwierząt.

Tom I. Zwierzęta ssące.

Świat Zwierząt.

Tom I. Zwierzęta ssące.

Świat Zwierząt.

Tom I. Zwierzęta ssące.

CENA rb. 8, w bardzo ozdobnej opr. rb. 10.

Świat Zwierząt.

Tom II. Ptaki, gady, ryby i t. d.

Świat Zwierząt.

Tom II. Ptaki, gady, ryby i t. d.

Cena zeszytu w prenumeracie: kop. 60; z przesyłką pocztową kop. 70.

Wydanie polskie pod redakcją prof. Jana Sosnowskiego. Barwne opisy życia i obyczajów zwierząt.

Obejmuje około 400 stron tekstu na pięknym papierze kredowym.

Zawiera 550 ilustr. w tekście, fotografii zdejmowanych z natury oraz 13 rycin wielobarwnych na osobnych tablicach.

Obejmuje około 400 stron na pięknym papierze kredowym z 12 tablicami kolorowymi i około 600 ilustracjami w tekście.

Wychodzi od czerwca zeszytami. Całość obejmie 12 zeszytów.

Składy Nut

GEBETHNERA I WOLFFA

w WARSZAWIE

Nowosienna 9 i Krakowskie Przedmieście 15.

Filje: Lublin. — Łódź.

polecają:

PODRĘCZNIKI DOTYCZĄCE MUZYKI ORAZ SZKOŁY NA RÓŻNE INSTRUMENTY.

- Aleksandrowicz W.** *Głos i jego kształcenie w sztuce śpiewu* — 50
- Biernacki M. M.** *Profesor w instytucie muzycznym. Zasady Muzyki, przyjęte i zalecone przez instytut Muzyczny w Warszawie. Wydanie 3-cie, poprawione, przerobione i uzupełnione. (Biblioteka teoretyczna Warszawskiego Konserwatorium Muzycznego).* 1 20
- Carulli F.** *Szkola na gitarę hiszpańską.* 1 —
- Devienne F.** *Szkola na fletrowers z jedną lub więcej klapami* 1 20
- Freyer Aug.** *Praktyczna szkola na organy łącznie z ćwiczeniami, przygotowanymi na fortepian i fisharmonię, ze szczegółową uwagą na grę pedalową obligato. Tekst polski i niemiecki.* 2 50
- Guzewski Ad.** *Treściwy kurs instrumentacji. (Bibl. teoret. Warsz. Konserwatorium Muzycznego).* 1 50
- Hanicki T.** *Codzienne ćwiczenia skrzypcowe dla nabycia siły i lekkości w zmianach pozycji. Zeszyt I. Pozycya 1-sza — 6-ta.* 2 —
- Henning C.** *Krótki i praktyczna szkola na skrzypce, podług najnowszego wydania opracował Wł. Rzepko. Część I.* 1 20
- Część II.* 1 50
- Hünter Fr.** *Szkola na fortepian. Wydanie nowe, pomnożone ćwiczeniami znakomitych autorów. Tekst polski i francuski.* 3 —
- Kleczyński Jan.** *Słownik wyrazów, używanych w muzyce. — 60. W oprawie* — 90
- Kling H.** *Łatwa i praktyczna szkola na cornet à pistons, trąbkę chromatyczną (B lub A), flügelhorn, piccolo*

- lo-cornet albo trompetinę z licznymi ćwiczeniami i przykładami w nutach. — 75
- Kling H.** *Łatwa i praktyczna szkoła na flet z licznymi ćwiczeniami i przykładami w nutach.* — 75
- *Łatwa i praktyczna metoda na klarnet z licznymi ćwiczeniami i przykładami w nutach.* — 75
- Kowalski T. dr. X.** *Nauka śpiewu. Przewodnik do użytku domowego, w szkołach i seminariach. Nowe wydanie.* — 30
- Lamperti Fr.** *Nauka śpiewu. Przewodnik elementarny, praktyczno-teoretyczny, ułożył dla swoich uczniów Królewskiego Konserwatorium w Medyolanie.* 1 80
- Liberman F.** profesor. *Praktyczna szkoła na fortepian (bez teorii). Wybór najłatwiejszych kompozycji autorów współczesnych z zastosowaniem akompaniamentu nauczyciela, co ogromnie umuzykalnia ucznia. Serya I jest rozłożona w obrębie pięciu klawiszy, w 11 zeszytach. Serya II w przygotowaniu. Punktem krańcowym szkoły jest Zbiór Sonatin w opracowaniu Profesora Al. Michałowskiego.* po — 80
- Cena zeszytów: I, III, IV, V, VI, VII, X po 1 —
- Zeszyt: II, VIII, IX, XI
- Lobe I. C.** *Katechizm muzyki. Spolszczył Wł. Rzepko. Wydanie 6-te.* — 60
- W oprowie — 90
- Makowski H. i Surzyński M.** *Szkola na organy. Cz. I.* 2 —
- Cz. II. 3 —
- Michałowski A. — Clementi M.** *Gradus ad parnassum. Zbiór etюд na fortepian.* 1 50
- Michałowski Al.** *Zbiór sonatin wybranych, opracowanych przez prof. A. M... Zeszyt I i II po* 1 —
- Zeszyt III — 75
- Niedzielski S.** *Szkola teoretyczno-praktyczna na skrzypce.* 3 —
- Noskowski Z.** *Kontrapunkt, kanony, warjacje i fuga. Wykład praktyczny. Dzieło przyjęte przez Instytut Muzyczny w Warszawie. (Biblioteka teoretyczna Warszawskiego Konserwatorium Muzycznego).* 2 —
- Nowakowski J.** *Szkola na fortepian. Wydanie nowe według najlepszych tegoczesnych wzorów opracowali i uzupełnili: Rudolf Strobl, były prof. Warsz. Instytutu Muzycznego i Ign. Krzyżanowski, artysta muzyk i kompozytor.* 3 —
- W oprowie 3 50
- Paschalski K.** *Praktyczna Szkoła na wiolonczelę. Część I.* 2 —
- Prout Ebenezer.** *Formy muzyczne. Przełożył prof. M. Zawirski. (Biblioteka teoretyczna Warsz. Konserwatorium Muzycznego).* 2 40

- Prout Ebenezer.** *Nauka instrumentacji. Spolszczył Gustaw Roguski (Bibl. teoret. Warsz. Kons. Muzycznego).* 1 20
- Richter E. F.** *Zasady harmonii, z niem. przełożył z dodaniem teorii harmonicznej Weitzmana, oraz chorałów polskich, uzupełnił Jan Karłowicz. Dzieło przyjęte przez Instytut Muzyczny w Warszawie. Wydanie nowe.* 2 —
- Rosen M.** *Gamy i ćwiczenia codzienne na skrzypce.* 1 50
- Rzepko Wł.** *Muzyk jako przewodnik zespołów. (Dyrektor).* — 15
- *O frazowaniu w śpiewie.* — 30
- *Zasady nauki śpiewu oparte na podstawie fizjologii z rysunkami w tekście.* — 35
- *Szkola na melodykon czyli na fisharmonię praktycznie opracowana (a także i na fortepian).* 2 —
- Sikorski J.** *Podręcznik muzyczny. Treściwe przedstawienie muzyki dzisiejszej ze szczególnym baczeniem na potrzeby miejscowe i t. d. (1852).* 1 —
- Troszel W.** *Szkola do śpiewu na głos Sopranowy i Mezzo-Sopranowy. Część I. 1,65.* Część II. 1 35
- Komplet 2 50
- *Ćwiczenia głosowe na kontralt, Mezzo-Sopran i Sopran.* 2 40
- Vaccari N.** *Praktyczna szkoła śpiewu.* 1 50
- Zasadnicze** początkowe wprawy i ćwiczenia do śpiewu. — 75
- Zientarski R.** *Nowa szkoła na fortepian teoret. praktycznie zastosowana podług szkół celniejszych autorów i własnymi spostrzeżeniami pomnożona.* 2 —
- Żeleński Wł.** *Nauka pierwszych zasad muzyki. Wydanie 2-gie.* 1 —
- Żeleński Wł. i Roguski G.** *Nauka harmonii oraz pierwszych zasad kompozycji. Wydanie 2-gie poprawione i powiększone. (Bibl. teoret. Warsz. konserwatorium Muzycznego).* 3 —

Na fortepian na cztery ręce.

- Adolf R.** Op. 13. *Guirlande de mélodies slaves.* — 70
- Op. 14. *Six amusement faciles.* 1 20
- Nr 1. *Polonaise.* — 30
- „ 2. *Marche.* — 30
- „ 3. *Mazourka.* — 20
- „ 4. *Galop.* — 30
- „ 5. *Valse.* — 30
- „ 6. *Cavatine.* — 30
- Op. 15. *Fleurs mélodiques. Morceaux faciles sur de thèmes favoris:*
- Nr 1. *Polonaise de l'opéra „La Comtesse”*
- Hrabina de St. Mohiuszko — 40

Nr 2. Życzenie. Le Désir. Mélodie de Chopin	— 30
" 3. U nas inaczej. Chant d'Oukraïne	— 30
" 4. Kalina. Air d'Ign. Komorowski	— 60
" 5. Polonaise d'Ign. Komorowski	— 60
" 6. Le Corbeau (Kruk) d'A. Radwan.	— 30
" 7. Żal dziewczyny. Le Regret d'une fille de St. Moniuszko	— 50
" 8. Prząśniczka. La Fileuse de St. Moniuszko.	— 30
" 9. Groźna dziewczyna. Une fille menaçante de St. Moniuszko.	— 30
" 10. Wiesław. Krakowiak d'E. Kania	— 30
" 11. Chanson d'Oukraïne	— 40
" 12. Polonaise de l'Opéra: „Verbum nobile” de St. Moniuszko	— 50
" 13. Les adieux à la patrie. Polonaise de de M. Ogiński.	— 30
— Op. 16. Petits Bijoux. 12 Duos mignons sur des airs favoris: en 2 Cahiers:	
Cahier I	— 80
Nr 1. Serce, serce, skąd to bicie. (Komorowski)	
" 2. Żal za Ukrainą. (M. Kamiński).	
" 3. Pieśń Cygana. (Moniuszko).	
" 4. Krakowiaczek. (Moniuszko).	
" 5. Cóż ja winna! (Nowakowski).	
" 6. Dziewczyna. (Troszel).	
Cahier II.	— 70
Nr 7. Sygnaturka (Troszel).	
" 8. Zawsze i wszędzie. (Lubomirski).	
" 9. Ujrzałem raz. (Kratzer).	
" 10. Zemsta dziewczyny. (Chopin).	
" 11. Łzy. (Moniuszko).	
" 12. Spójrz na mnie. (Czetwertyńska).	
Alberti H. Op. 25. Fleurs mélodiques. Fantaisies brillantes et instructives sur des thèmes d'Opéras favoris:	
Nr 2. Martha.	— 45
" 3. Il Trovatore	— 45
" 4. La Traviata.	— 45
" 5. Lucrezia Borgia	— 45
" 6. Lucia di Lammermoor	— 45
" 8. La Fille du Régiment	— 45
" 9. Robert le Diable	— 45
" 10. Norma.	— 45
" 11. Rigoletto.	— 45
" 12. Les Huguenots	— 45
" 16. Freischütz.	— 45
" 20. Ernani.	— 45
" 22. La Sonnambula.	— 45

Nr 27. Faust.	— 45
" 35. La Muette de Portici	— 45
Beyer Ferd. Op. 85. Les Délassements. Recueil de petits leçons à 4 mains sur des motifs favoris à l'usage des commençants, en 2 livraisons à.	— 45
Liv. I. Nr 1. Norma. Nr 2. Belisario. Nr 3. Lucia. Nr 4. Puritani. Nr 5. Huguenots. Nr 6. La fille du Régiment.	
Liv. II. Nr 7. Sonnambula. Nr 8. Czaa u. Zimmermann.	
Nr 9. Elisire d'amore. Nr 10. Robert le Diable. Nr 11. Nr 11. Montecchi et Capuletti. Nr 12. Alles. Stradella.	
Chopin Fr. Polonaise. Oeuvre posth. arr. par Lodwigowski	— 80
Diabelli Ant. Op. 149. Leçons mélodiques à 4 mains dans l'intervalle des cinq tons, en 4 livraisons.	— 30
Dobrzyński Ign. F. Op. 15. Symfonia charakterystyczna (konkursowa) w duchu muzyki polskiej, na wielką orkiestrę (układ na 4 ręce przez autora).	3 50
oddzielnie: Nr 1. Introduzione et Allegro vivace	1 80
" 2. Elegia	— 70
" 3. Scherzo	— 60
" 4. Finał.	1 60
— Mazurek	— 20
— Wyjątki z opery Monbar czyli Flibustierowie	1 20
— Uwertura z tejże opery	1 05
Grossman L. Le Pêchur de Palerme. Ouverture.	— 60
Jelski A. Op. 27. Dzwonek Polka.	— 20
— Op. 29. Mazur.	— 30
Kania Em. Op. 50. Album lyrique. Transcriptions faciles des chants polonais pour piano à 2 et à 4 mains:	
Nr 7. Pieśń wieczorna.	— 40
" 8. Luli niemowlęciu Iwoni	— 40
" 9. Krakowiak Nr 2) ofiarowany J. I. Kraszewskiemu	— 40
" 10. Perche? (Dlaczego).	— 40
" 11. Moja pieśń.	— 50
" 12. Co mi po tem. Dumka.	— 40
Krzyżanowski Feliks. Op. 23. Fantaisie sur un motif de l'Ukraine (Nie chodź Hryciu na wieczornicę).	— 60
Kurpiński K. Polonaise du Couronnement arr. par Lodwigowski	— 60
Lodwigowski E. S. Op. 45. Pan Starosta. Polonez.	— 50
— Op. 55. Rémiscences de l'opéra Halka	1 10
— Op. 57. Fleurs de Varsovie Complet	— 45
Nr 1. La Tulipe. Polonaise.	— 20
" 2. La Rose. Polka.	— 20
" 3. La Violette. Mazurka.	— 20
" 4. La Reseda. Polka-Mazurka.	— 20

Moniuszko St. Bajka. Conte d'hiver. Ouverture	1 80
— Flis. Opera: Ouverture.	1 20
— Halka. Opera en 4 actes.	
Partition (abrégée)	3 —
Réminiscences arr. par. Lodwigowski Op. 55.	1 10
Ouverture	1 40
Mazourka	— 80
Danse des Montagnards	1 —
Polonaise	— 50
Célèbre romance et sextuor	— 60
— Hrabina. La Comtesse. Opera.	
Ouverture	1 50
Réminiscences p. Adolf.	1 10
— Mazur weselny. Mazourka de Noce.	— 55
— Paria. Opera Ouverture	1 30
Réminiscences	1 30
— Sabaudka czyli Błogosławieństwo Matki. Uwertura	1 —
— Straszny dwór. Le Château mystérieux.	
Opera: Mazourka.	— 80
Reminiscences arr. par. Adolf.	1 —
— Widma. Les fantômes. Scènes lyriques d'un poème d'Ad. Mickiewicz „Dziady”.	4 20
Moszkowski M. Op. 23. № 2. Allemande	— 40
Ogiński Prince M. Polonaise № 9.	— 20
— Les adieux à la patrie. Polonaise	
arr. par Adolf. Op. 15. № 13.	— 30
arr. par Moszkowski M. Op. 55. № 3.	— 50
Żeleński Wład. Op. 47 Suite de danses polonaises pour orchestre. Arrangement à quatre mains par l'auteur.	
№ 1. Polonaise	à 1 20
„ 2. Cracovienne	
„ 3. Masovienne (Mazur).	

Śpiewy na chór męski.

Maszyński P. Chóry męskie (bez wtóru) zawierają 30 pieśni.	1 60
— Lutnia. Pierwszy wybór kwartetów męskich polskich i obcych kompozytorów, zawiera 219 pieśni w partyturze. Tom I. II. III. V. VI po	1 —
Tom IV (pieśni ludowe).	— 60
— Raptularzyk Lutni. 25 pieśni wybranych z utworów wykonywanych na koncertach Warszawskiego Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia”. Wydanie ozdobne, format kieszonkowy. W oprowie	1 —
Moniuszko St. Ośm pieśni na chór męski opracował Zygmunt Noskowski. Partytura.	1 50
4 głosy po 30 kop.	1

Nr. 1. Wróżba znachora. (O kozacze, mój kozacze)	
Nr. 2. Stary hulaka. (Hej, bodaj to dawne czasy).	
Nr. 3. Morel (podajesz mi z drzewa).	
Nr. 4. Dzieweczka nad rzeczką. (Płynie czysta rzeczka).	
Nr. 5. Dwie zorze. (Hej tam na górze stała cerkiewka).	
Nr. 6. Skowronek. (Kiedy się wkoło śmieje wiosenka).	
Nr. 7. Brzózka. (Latem brzózka mała).	
Nr. 8. Mazurek. (Lu la Sprawiedliwość, Zosiu śmiała).	
Noskowski Z. Op. 51. Dwanaście pieśni ludowych. Partytura. — 75. Każdy głos po 30 kop.	1 20
— Op. 56. Część I. Sześć pieśni ludowych. Partytura.	— 75
4 głosy po 20 kop.	— 80
— Op. 56. Część II. Sześć kolend. Partytura.	— 75
Pankiewicz E. Maszyński P. Walce balowe. Partytura.	— 90
4 głosy po 15 kop.	— 60

Śpiewy na chór mieszany.

Maszyński P. Lirnik. Pierwszy zbiór utworów na głosy mieszane (Sopran, Alt, Tenor, Bas) polskich i obcych kompozytorów. Tom I. 1.20. W oprowie	1 40
Tom II. 2.— W oprowie	2 20
Minchejmer A. Oktet z opery „Mazepa”. Układ P. Maszyńskiego. Partytura.	— 60
4 głosy po 10 kop.	— 40
Moniuszko St. Pieśni z Witoloraudy S. Ign. Kraszewskiego na głosy solowe i chór męski i żeński z towarzyszeniem fortepianu. Partytura.	1 50
3 głosy żeńskie po 15 k.	— 45
4 głosy męskie po 30 kop.	1 20
Moniuszko St. Straszny Dwór. Nr. 13. Ni boleści, ni rozkoszy. Na 2 soprań, Tenor i Bas. Partytura.	— 40
Studziński K. Róże. Śpiew na 4 głosy mieszane, lub na jeden głos z fortepianem.	— 30
Żeleński W. Op. 49. Noc majowa. Na chór mieszany i głosy solowe z fortepianem. Partytura.	1 20
4 głosy po 15 kop.	— 60

Śpiewy na 3 głosy żeńskie.

Rzepko Wł. Akordy. Wybór pieśni na trzy głosy żeńskie à capella lub z towarzyszeniem fortepianu. Tom I. zawiera 60 pieśni. Tom II zawiera 42 pieśni	po 1 50
W arkuszach	po — 20

Śpiewy dla dzieci.

- Maszyński P.** Op. 40. Nowe latko. Śpiewy dla młodocianego wieku. (Poezye M. Konopnickiej). Komplet. 3 —
 1. Przygrywka. — 40
 2. Zima. — 40
 3. Choinka. — 40
 4. Z kolendą. — 40
 5. Sanna. — 50
 6. Wesele. — 40
 7. Wiosenne ptaki. (Święta Agnieszka). — 40
 8. Wiosenka. — 40
 9. Bociany. — 40
 10. W palmową niedzielę. — 50
 11. Maik. — 40
 12. Pan Jezus i kwiaty — 50
 13. Na flisa. — 40
 14. W pasiecie. — 40
 15. Kosiarze. — 40
 16. Żorawie. — 40
 — Dzwonki polne. Piosenki dla młodocianego wieku na 1 lub 2 głosy z fortepianem. Komplet zawierający 25 pieśni. 1 50
Noskowski Z. Op. 1. № 1. Stary pies i stary sługa. — 30
 — „ № 2. Dwa żółwie. — 30
 — „ № 3. Dzieci i żaby. — 30
 — „ № 4. Zajączek. — 50
Rzepko Wł. 10 krakowiaków dla dzieci do śpiewu lub na sam fortepian. — 50
Warnkówna J. i Jahołkowska L. W ogródku dziecięcym. Zbiór zabaw, marszów i piosenek na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu. Wydanie III. Część I. II, III, w oprawie po kop. — 80

Utwory na orkiestrę smyczkową.

- Brzeziński Hip.** Deux polonaises anciennes (Rep. de Varsovie № 36). Parties n. — 60
 — Liberte. Valse. (Rep. de Varsovie № 37). Parties n.
 — Mile wspomnienia. Mazur i Krasuski St. op. 55. Très chic. Polka. (Rep. de Varsovie № 17). Parties n. — 90
 — Nasze chłopskie obertasy (Rep. de Varsovie № 33). Parties n. 1 50
Chopin Fr. Op. 64. № 2. et Op. 70. № 1. Deux Valses. № 7. Cis-moll. № 11. Ges-dur, arrangées pour orchestre par J. Cielewicz (Rep. de Varsovie № 28). Parties n. 1 20

- Grüneberg W. A.** Op. 69 Souvenir de Marylin. Mazurka. (Rep. de Varsovie № 21). Parties n. — 75
Karasiński A. La Hongroise. Valse. (Rep. de Varsovie № 6). Parties n. 1 50
 — Karolinka. Polka-Mazurka. (Rep. de Varsovie № 7). Parties n. — 75
 — Kokoszka Polka. (Rep. de Varsovie № 39). Parties n. — 60
 — Pour les belles Varsoviennes Valse. (Rep. de Varsovie № 34). Parties n. 1 35
 — Roller Skating-Ring. Valse. (Rep. de Varsovie № 32). Parties n. 1 20
Komzák Ch. Op. 297. Les Nouvelles de Belgrade. Valse. (Rep. de Varsovie № 29). Parties n. 2 40
Krasuski St. Op. 40. Les Rêves de la jeunesse. (Sny młodości). Valse. (Rep. de Varsovie № 4). Parties n. 2 40
 — Op. 44. Cherchez la femme. Polka et **Namysłowski K.** Podkówecki dajcie ognia. Mazur. (Rep. de Varsovie № 23). Parties n. — 90
 — Op. 45. Mój skarb. Walc. (Rep. de Varsovie № 22). Parties n. 1 50
 — Op. 46. Chansonnettes. Quadrille. (Rep. de Varsovie № 26). Parties n. 1 20
 — Op. 48. Vis à vis. Quadrille. (Rep. de Varsovie № 25). Parties n. 1 20
 — Op. 50. Le secret du coeur. (Serdeczna tajemnica). Valse. (Rep. de Varsovie № 8). Parties n. 1 50
 — Op. 51. Je vous adore. Valse mignonne pour instruments à cordes. (Rep. de Varsovie № 14). Parties n. — 60
 — Op. 53. Les Beautés de Varsovie. Valse. (Rep. de Varsovie № 12). Parties n. 2 —
 — Op. 54. Variété. Quadrille. (Rep. de Varsovie № 13). Parties n. 1 20
 — Op. 55. Très chic. Polka. et **Brzeziński H.** Mile wspomnienia. Mazur. (Rep. de Varsovie № 17). Parties n. — 90
 — Op. 56. Tête à tête. Polka et **Namysłowski K.** Fornal. Mazur. (Rep. de Varsovie № 18). Parties n. 1 20
Lewandowski Winc. Marsz jubileuszowy na pamiątkę odsłonięcia pomnika A. Mickiewicza w Warszawie w 1898 r. (Rep. de Varsovie № 15). Parties n. 1 —
Lochman Wł. Op. 19. La Finesse. (Finezya). Valse. (Rep. de Varsovie № 5). Parties n. 2 15
 — Wiejski. Mazur et **Namysłowski K.** Świr świr

- za kominem. Mazur. (Rep. de Varsovie № 10).
Parties n. — 90
- Lochman Wł.** Wspomnienie. Oberek. (Rep. de Varsovie № 9).
Parties n. — 90
- Maszyński P.** Marsz śpiewaczy (Sängermarsch). et **Namysłowski K.** Na bok z drogi. Mazur. (Rep. de Varsovie № 20).
Parties n. — 90
- Miller K.** Jean III Sobieski à Vienne. Marche. (Rep. de Varsovie № 38).
Parties n. 1 —
- Moniuszko St.** Elégie (Rep. de Varsovie № 2).
Parties n. 1 25
- Mazur de l'op. „Halka”. (Grand orchestre). Rep. de Varsovie № 1).
Parties n. 2 40
- Mazur de l'op. „Halka” (Petite orchestre). (Rep. de Varsovie № 1A).
Parties n. 1 50
- Polonaise Entr' acte de l'op. „La Comtesse” p. V-celle solo avec accomp. de deux V-celles, Alto et Basso. (Rep. de Varsovie № 3).
Parties n. — 90
- Namysłowski K.** Fornal. Mazur et **Krasuski St.** Op. 56. Tête à tête. Polka. (Rep. de Varsovie № 18).
Parties n. 1 20
- Na bok z drogi. Mazur et **Maszyński P.** Marsz śpiewaczy. (Sängermarsch). (Rep. de Varsovie № 20).
Parties n. — 90
- Ognisty. Mazur et **Lewandowski Winc.** Niobe. Polka. (Rep. de Varsovie № 24).
Parties n. — 90
- Podkóweczki dajcie ognia. Mazur et **Krasuski St.** Op. 44. Cherchez la femme. Polka. (Rep. de Varsovie № 23).
Parties n. — 90
- Pomnikowy. Mazur. et **Wroński A.** Op. 151. Dziennikarski. Mazur. (Rep. de Varsovie № 19).
Parties n. — 90
- Świr, swir, za kominem. Mazur et **Lochman Wł.** Wiejski Mazur. (Rep. de Varsovie № 10).
Parties n. — 90
- W karczmie. Oberki. (Rep. de Varsovie № 16).
Parties n. 1 —
- Ogiński Prince M.** Deux polonaises: Les Adieux et Les adieux à la Patrie. (Rep. de Varsovie № 11).
Parties n. 1 —
- Osmański W.** Op. 210. Le Slave. Mazur. (Rep. de Varsovie № 40).
Parties n. — 60
- Op. 225. Wiazanka melodyi swojskich. (Rep. de Varsovie № 31).
Parties n. 3 —
- Au rendez-vous des cyclistes. Mazur. (Rep. de Varsovie № 41).
Parties n. — 75
- Rosen L.** Op. 46. Nele... Valse. (Rep. de Varsovie № 35).
Parties n. — 75

- Wroński A.** Op. 151. Dziennikarski. Mazur. et **Namysłowski K.** Pomnikowy. Mazur. (Rep. de Varsovie № 19).
Parties n. — 90
- Op. 160. Dla Warszawy. Dwa mazury. (Rep. de Varsovie № 27).
Parties n. 1 20
- Zickner O.** Op. 163. La Reine des fleurs. Valse. (Rep. de Varsovie № 42).
Parties n. —

UTWORY NA ORKIESTRĘ SALONOWĄ.

- Bauerfeind L.** Op. 43. Passion d'amour. (Pragnienie miłości). Valse. (Obligato № 10). n. — 75
- Biernacki A.** Op. 23. Marche cérémonielle (Obligato № 11).
n. — 45
- Brzeziński H.** Deux polonaises anciennes. (Obligato № 12).
n. — 45
- Nasze chłopskie obertasy. (Obligato № 9).
n. — 75
- Granzow P.** Op. 40. Danses des poupées. Morceau caractéristique. (Obligato № 19).
n. — 50
- Op. 52. Salut aux Drapeaux. Marche. (Obligato № 24).
n. — 60
- Karasiński A.** L'Amour pour l'amour. Valse. (Obligato № 3).
n. — 60
- François. Valse. (Obligato № 4).
n. — 60
- Kokoszka Polka. (Obligato № 13).
n. — 45
- Pour les belles Varsoviennes. Valse. (Obligato № 8).
n. — 75
- Roller Skating-Ring. Valse. (Obligato № 7).
n. — 60
- Salut à l'Ukraine. Valse. (Obligato № 5).
n. — 60
- Vera Violette. Valse. (Obligato № 14).
n. — 60
- Kraustoff S.** Songes du printemps. Valse. (Obligato № 28) n. 1 —
- Miller K.** Jean III Sobieski à Vienne. Marche. (Obligato № 15).
n. — 75
- Moniuszko St.** Mazur z op. „Halka”. (Obligato № 1) n. — 90
- Osmański W.** Op. 210. Le Slave. Mazur. (Obligato № 16) n. — 40
- Op. 225. Bouquet de mélodies polonaises. (Obligato № 17).
1 50
- Au rendez-vous des cyclistes. Mazur. (Obligato № 18) — 40
- Rosen L.** Nele... Valse. (Obligato № 2).
n. — 45
- Op. 76. Dernier amour. Valse. (Obligato № 27) n. —
- Trzcieniecki W.** Op. 18. Piosnka. Mazurek. (Obligato № 22)
n. — 40
- Op. 22. Sérénade. (Obligato № 26)
n. — 40
- Op. 26. Pst! pst! Polka française. (Obligato № 26) n. — 40
- Evviva l'artel Marche. (Obligato № 20).
n. — 50
- Mimi. Valse. (Obligato № 20).
1 —
- Zickner O.** Op. 163. La Reine des fleurs. Valse n. (Obligato № 25)

UTWORY NA ORKIESTRĘ DĘTĄ.

- Bauerfeind L.** Op. 43. Passion d'amour. (Pragnienie miłości). Valse. (Mus. pour Fanfare № 42). n. — 75
- Biernacki A.** Op. 23. Marche cérémonielle. (Mus. pour Fanfare № 43). n. — 50
- Brzeziński H.** Deux polonaises anciennes. (Mus. pour Fanfare № 44). n. — 50
- Obertass. (Nasze chłopskie obertasy). (Mus. pour Fanfare № 39). 1 —
- Czerwinski-Glier** Marsz Sokołów. (Musique pour Fanfare № 26). n. — 60
- Granzow P.** Salut aux Drapeaux. Marche. (Mus. pour Fanfare № 48). n. — 60
- Grüneberg W. A.** Op. 69. Souvenir de Marylin. Mazurka. (Mus. pour Fanfare № 50). n. — 60
- Karasiński A.** L'Amour pour l'amour. Valse. (Mus. pour Fanfare № 35). n. — 1 50
- André. (Ninuccia). Valse. (Musique pour Fanfare № 27). n. — 1 50
- Beaux Esprits. Valse. (Mus. pour Fanfare № 28). n. — 1 50
- Courier de Varsovie. Valse. (Mus. pour Fanfare № 29). n. — 1 50
- Eliseum. Valse. (Mus. pour Fanfare № 30). n. — 1 50
- François. Valse. (Mus. pour Fanfare № 31). n. — 1 50
- La Hongroise. Valse. (Mus. pour Fanfare № 18). n. — 1 20
- Kokoszka. Polka. (Mus. pour Fanfare № 45). n. — 45
- Maniuta. Polka. (Mus. pour Fanfare № 32). n. — 75
- Marie. Valse. (Mus. pour Fanfare № 33). n. — 1 75
- Pour les belles Varsoviennes. Valse. (Mus. pour Fanfare № 40). n. — 1 —
- Réponse à „François”. Valse. (Mus. pour Fanfare № 34). n. — 1 50
- Roller Skating-Ring. Valse. (Mus. pour Fanfare № 37). n. — 75
- Vera Violetta. Valse. (Mus. pour Fanfare № 46). n. — 75
- Komzak Ch.** Op. 297. Les Nouvelles de Belgrade. Valse. (Mus. pour Fanfare № 36). n. — 1 —
- Krasuski E'** Op. 40. Les Rêves de la Jeunesse. Valse. (Mus. pour Fanfare № 2). n. — 1 20
- Op. 48. Vis à vis. Quadrille. (Mus. pour Fanfare № 6). n. — 1 25
- Labadie H.** Op. 114. Vive Varsovie! Marche (Mus. pour Fanfare № 22). n. — 1 —
- Lewandowski L.** Jakich mało. Mazur. (Mus. pour Fanfare № 3). n. — 60

- Lewandowski L.** Swobodna. Polka. (Mus. pour Fanfare № 15). — 45
- Świąteczna. Polka. (Mus. pour Fanfare № 16). n. — 45
- Lewandowski W.** Marsz jubileuszowy na pamiątkę odsłonięcia pomnika A. Mickiewicza w Warszawie 1897 r. (Mus. pour Fanfare № 21). n. — 75
- Niobe. Polka. (Mus. pour Fanfare № 17). n. — 60
- Lochman W.** Op. 19. La Finesse. Valse. (Mus. pour Fanfare № 1). n. — 1 20
- Kasztelanka. Polka-Mazurka. (Mus. pour Fanfare № 19). n. — 45
- Kmicic. Mazur. (Mus. pour Fanfare № 4). n. — 60
- Mandarynka. Polka. (Mus. pour Fanfare № 20). n. — 60
- Miller K.** Jean III Sobieski à Vienne. Marche. (Mus. pour Fanfare № 47). n. — 90
- Moniuszko St.** Elégie. (Mus. pour Fanfare № 10)). n. — 60
- Mazurka de l'op. „Le Château Mystérieux. (Mus. pour Fanfare № 5). n. — 1 35
- Ci Panie. Polonaise de l'op. „Verbum nobile”. (Mus. pour Fanfare № 52). n. — 60
- Mazurka de l'op. „Halka”. (Mus. pour Fanfare № 38). n. — 1 20
- Namysłowski K.** Fornal. Mazur. (Mus. pour Fanfare № 11). n. — 45
- Na bok z drogi. Marsz. (Mus. pour Fanfare № 14). n. — 45
- W karczmie. Oberki. (Mus. pour Fanfare № 13). n. — 90
- Z ulicy. Marsz. (Mus. pour Fanfare № 12). n. — 45
- Nidecki T.** Marche funèbre. (Mus. pour Fanfare № 9.). n. — 50
- Niedzielski St.** Op. 22. Deux Krakowiaks. (Maryś. Stach). (Mus. pour Fanfare № 8). n. — 60
- Ogiński M. Prince.** Deux polonaises: les Adieux. Les Adieux à la Patrie. (Mus. pour Fanfare № 23). n. — 75
- Osmański W.** Op. 210. Le Slave. Mazur. (Mus. pour Fanfare № 24). n. — 40
- Op. 225. Bouquet de mélodies polonaises. (Mus. pour Fanfare № 49). n. — 2 50
- Au rendez-vous de cyclistes. Mazur. (Mus. pour Fanfare № 25). n. — 45
- Rosen L.** Nele... Valsette. (Mus. pour Fanfare № 41). n. — 60
- Ślaski W.** Trois chants populaires. (Maciek. Owczarek. Jaś). (Mus. pour Fanfare № 51). n. — 50
- Szuła M.** Jaś. Mazur. (Mus. pour Fanfare № 7). n. — 45

UTWORY NA CYTRĘ WIEDEŃSKĄ.

- Album** pour Cithare autrichienne. Zither Album (Wiener Stimmung.). 1 —

1. **Moniuszko St.** Air de Ténor de l'opéra „Halka” (Szumią jodły).
2. **Ogiński Prince M.** Les adieux à la patrie. Polonaise.
3. Danses ruthéniennes. Dumka i Kołomyjki.
4. Danses cracoviennes. Krakowiaki.
5. Grande Mazourka. Mazur.
6. **Bądarzewska T.** La prière d'une vierge.
7. Gounod Ch. Au printemps. Mélodie.
8. **Kärtnerlieder:** Nr. 1. Der verliabte Bua.
9. — Nr. 2. Verlassen. bin i
10. — Nr. 3. Kärtner G'müath.
11. Gumbert F. Oiseaux légers. Mélodie.
12. **Gounod Ch.** „Laisse moi contempler ton visage” de l'opéra Faust.
13. **Verdi H.** „Le vedremo veglio audace”. Air de l'opéra „Ernani”.
14. **Lefebure-Wely.** Op. 54. Les cloches du Monastère. Nocturne.
15. **Schubert Fr.** Sérénade.
- Kowalski. B.** Compositions pour la Cithare viennoise.
 1. Tresor de melodies. — 60
 2. Danses polonaises. (Mazourka, Cracovienne, Kuyawiak). — 30
 3. **Moniuszko St.** Deux airs de l'opéra „Halka”. (Gdyby rannem słonkiem i Szumią jodły). — 45
 4. **Moniuszko St.** Polonaise de l'op. „La Comtesse”. — 45
 5. **Mascagni P.** Intermezzo de l'op. „Cavalleria Rusticana”. — 30
 6. — La tua Stella. — 30
- Mascagni P.** Intermezzo de l'op. „Cavalleria Rusticana” arr. par. Kowalski. — 30
- La tua Stella arr. par. par. B. Kowalski. — 30
- Moniuszko St.** Deux airs de l'op. „Halka”. (Gdyby rannem słonkiem i Szumią jodły). arr. par. B. Kowalski. — 45
- Polonaise de l'op. „La Comtesse” arr. par. B. Kowalski. — 45

UTWORY NA HARMONIUM.

- Moniuszko. St.** Elégie pour Harmonium avec Piano par Aug. Reinhard. — 60
- Melodye ułożone na Harmonium przez A. Sokola (22 Melodies). Część I i II razem. 1 50
- Część I. Muzyka kościelna.
- № 1. 2. Graduale i Benedictus z Mszy żałobnej.
3. 4. Credo i Benedictio z Mszy św. na 3 głosy.
5. O królowo pełna łaski.

6. Hymn o św. Stanisławie.
7. Benedictus.
8. O Władco świata.
9. Pozdrowienie anielskie.
10. Offertorium z Mszy św. żałobnej.
- Część II. Arye z oper i pieśni.
- № 11. Modlitwa z opery „Halka”.
12. Kozak.
13. Wędrowna ptaszyna.
14. **Halka.** „Gdyby rannem słonkiem.
15. Bolesław Chrobry. Melodya.
16. Pieśń wieczorna.
17. Czy powróci?
18. Modlitwa z opery „Flis”.
19. 20. Duet i pieśń z opry „Verbum Nobile”.
21. Duettino z opery „Straszny Dwór”.
22. **Halka.** „Szumią jodły.”
- Część I. Muzyka kościelna oddzielnie. — 70

GEBETHNER I WOLFF

w Warszawie

Nowosienna 9. — Krakowskie-Przedmieście 15.

Filje: Lublin — Łódź.

Reprezentacya na Królestwo Polskie

Wydawnictw muzycznych następujących firm:

- N. Dawinghoff'a** w Petersburgu.
- Gubrynowicza i Syna** we Lwowie.
- A. Gutheila** w Moskwie.
- L. Idzikowskiego** w Kijowie.
- A. Johansena** w Petersburgu.
- St. Modzewskiego** w Tule.
- A. Seywanga** w Moskwie.
- I. Zawadzkiego** w Wilnie.
- J. H. Zimmermanna** w Petersburgu.
- Universal Edition** w Wiedniu.

NASZE SKŁADY NUT

zaopatrzone są obficie we wszelkie wydawnictwa krajowe i zagraniczne.

NOWOŚCI WSZYSTKICH DZIAŁÓW MUZYCZNYCH.

Podręczniki muzyczne we wszystkich językach.

Wydawnictwa popularne (tanie). Universal Edition, Litolffa, Petersa, Steingrābera i innych zawsze na składzie w komplecie.

Szkoły do śpiewu i na fortepian, oraz ćwiczenia, Sonatiny, Sonaty, Suity, Koncerty i t. d. na 1 i 2 fortepiany, na 2, 4, 6 i 8 rąk. Na skrzypce, wiolonczelę, altówkę, kontrabas i na wszystkie instrumenta dęte.

Muzyka kameralna. Duety, Trii, Kwartety, Kwintety, Sekstety z fortepianem lub bez.

Utwory kościelne, pisane według zasad chóralu gregoriańskiego, wydawnictw Pustel'a, Coppenrath'a, Böhma, Schwanna i innych.

Partycje oper polskie, rosyjskie, włoskie, francuskie i niemieckie do śpiewu lub na sam fortepian.

Największy wybór utworów do śpiewu na 1, 2, 3 i 4 głosy żeńskie, mieszane i męskie, oraz śpiewników używanych w zakładach naukowych.

Utwory na fisharmonię i na organy.

Największy wybór utworów na orkiestry: Smyczkową, Salonową i Dętą.

Dzieła klasyczne w ozdobnych oprawach, stosowne na podarki.

Utwory kompozytorów polskich w komplecie.

Przesyła się nuty do przejrzania i wyboru.

Katalogi wszelkich działów darmo i opłatnie.

Ekspedycja zamówień natychmiastowa, także za zaliczeniem pocztowem.

LODZ

KSIEGARNIA NAKŁADOWA M. SZCZEPKOWSKIEGO

WARSZAWA,

Nowogrodzka 21, Telef. 56-44.

Wydawnictwa własne i bogaty sortyment dzieł w zakresie: teologii, filozofii i nauk społecznych.

Stale wydawnictwa: I. p. t. „Z Myśli społecznej“.

II. „Wiedza i Prawda“.

Kompletuje i urządza czytelnice a w szczególności dla ludu i młodzieży szkolnej.

Wszelkie zamówienia w zakres księgarstwa wchodzące, załatwia szybko, sumiennie i dokładnie.

Na żądanie za zaliczką pocztową.

Przyjmuje prenumeratę pism krajowych i zagranicznych, po cenach redakcyjnych.

Katalogi na żądanie wysyła gratis i franko.

Nagrodzona na wystawie Przemysłu i Rolnictwa w Częstochowie: **Złotym i Srebrnym medalami** za wydawnictwa własne i **wielkim srebrnym medalem** za doskonale opracowany Katalog bibliotek ludowych.

Warszawskie Towarzystwo Ubezpieczeń od Ognia

ZAŁOŻONE w ROKU 1870.

Kapitały zakładowy i rezerwowe Towarzystwa wynoszą z górą 4.000.000 rubli.

Składek w roku 1911 zebrano 7.500.000 rb.

Rezerwa składek, przeniesiona na rok następny, wynosi 75% rocznego zbioru premii.

W ciągu 41 lat wydano 1.800.000 polis i wypłacono 51.000 odszkodowań na sumę przeszło 89.000.000 rubli.

Działalność Towarzystwa rozciąga się na cały obszar Rosyi Europejskiej i Królestwa Polskiego.

Dyrekcya Towarzystwa znajduje się w Warszawie, przy ul. Krak.-Przedmieście № 7, Ajentury Jeneralne i Reprezentacye w Łodzi, Petersburgu, Moskwie, Wilnie, Kijowie, Żytomierzu, Odesie, Rydze, Rewlu, Libawie i Charkowie.

Ajentury we wszystkich miastach gubernialnych, powiatowych i ważniejszych miejscowościach Cesarstwa.

Prezes Towarzystwa: Leopold br. Kronenberg.

Dyrektor-Zarządzający: Andrzej Świętochowski.

Vice-Dyrektor: Paweł Górski.

FIRMA EGZYSTUJE OD 1861.

FINK & WILLE

właśc. W. FINK i E. SZREDER

Fabryka: ul. Dworska 10, telefon 46-94.

Kantor i Skład: Elektoralna 23; telefon 38-54.

Wszelkie lane i żelazne przybory do kuchen kaflowych. Urządzenia piekarskie i cukiernicze. Suszarnie dla lakierników i pończoszników. Drzwiczki hermetyczne. Kominki. Duszniki i wentylatory. Piece żelazne różnych systemów.

Nowość! Drzwiczki ażurowe kominkowe.

Wybór wielki. Ceny niskie. Cenniki na żądanie.

RADY PRAKTYCZNE.

Mycie jaj przed gotowaniem. Najlepiej się czyści skorupkę jaj, gdy się ją wytrze czystym gałgankiem, zmoczonym w occie; nie należy jednak kłaść ich w ocet, gdyż części wapniaste skorupki mogłyby się zupełnie rozpuścić.

Mycie szyb mydłem. Zmyć kurz i brud wodą, a następnie mokrą szymbą natrzeć mydłem do czyszczenia plam, którego dostanie się w każdej mydlarni — i zostawić do wyschnięcia. Ścierać je później miękką ściereczką a szyby będą ładniejsze od mytych innym sposobem.

Marszałkowska Nr. 130. Telefon № 28-63.

ALOIZY LUDWIG

poleca **Nowości Sezonowe**

WOALKI, ŻABOTY, BLUZKI, HALKI, SZALE i t. p.

Filja: Marszałkowska Nr. 50. Telefonu № 35-55.

Towarzystwo Ubezpieczeń „JAKOR”

Kapitał zakładowy Rb. 2,500.000

(oprócz funduszu rezerwowego).

przyjmuje:

1. Ubezpieczenia od ognia ruchomości i nieruchomości fabrycznych, miejskich oraz wiejskich.
2. Ubezpieczenia na życie.
3. Ubezpieczenia transportów.

Zarząd w Moskwie. (Wielka Łubianka, dom Bauera).

Oddział na Królestwo Polskie
w Warszawie, ulica Szkolna Nr. 15, dom Hersego.

Egzyst. przeszło 100 lat.

Fabryka Szczotek i Pendzli
Toaletowych, Gospodarskich, Fa-
brycznych, oraz wszelkiego rodza-
ju do użytku technicznego.

Aleksander Feist

WARSZAWA.

FABRYKA: Wolska № 12. Telefon № 60-86.

MAGAZYN: Senatorska № 24. Telefon № 33-39.

ODDZIAŁY: Wycieraczek do nóg wszelkiego rodzaju i wielkości. Grzebieni z Rogu, Kości Słoniowej i Szyldkretu. Piór do okurzania i Trzepaczek do mebli. Gąbek i skórek powozowych. Najmniejsza ilość żądanego towaru wysyłaną być może za zalicz. poczt. lub kolejowem.

:: Hotel :: Europejski

W WARSZAWIE.

Odnowiony, oświetlenie elektryczne, windy,
telefony i kąpiele na każdym piętrze po półwieko-
wej egzystencji poleca się względem

Sz. Publiczności.

RADY PRAKTYCZNE.

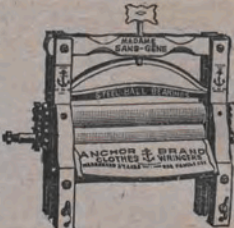
Plamy na białej wełnie. Jednym z najlepszych środków na tłuste plamy jest mieszanina żółtka z gliceryną w równych częściach. Nałożyć nią plamę, a następnie włożyć materiał do zimnej wody na pół godziny a nawet, dłużej.

Rozrzedzanie pasty do obuwia. Zaschniętą pastę zalać gliceryną lub waseliną (nie więcej jak łyżeczkę na pudełko) i postawić w łagodnym cieple. Gdy się rozpuści, wymieszać i brać do użytku.

Sanatorium
i Zakład Wodoleczniczy **D-ra L. Dydyńskiego**
Warszawa, Nowowiejska 28, tel. 42-48.

Specjalnie zbudowany gmach z wszelkimi nowoczesnymi urządzeniami (ogrzewanie centralne, wentylacja centralna, oświetlenie elektryczne, winda osobowa).

Sala do hydroterapii: Kąpiele świetlne, kwasowęglane, elektryczne, piaskowe, żarowe, błotne (Fango). Przyrządy do elektroterapii, d'arsonwalizacji, masażu wibracyjnego i gimnastyki leczniczej. Zakład przeznaczony dla chorych nerwowych i wewnętrznych. Opieka dwóch lekarzy stale w Zakładzie mieszkających. Cena pobytu z leczeniem od 4 rb. dziennie.

MADAME SANS GENE

WYŻYMACZKI z łożyskami kulkowymi LOWELLA przewyższają wszystko, co było dotychczas znanym na tym polu. Przy normalnym użyciu 3-letnia gwarancja.

WYŁĄCZNI PRZEDSTAWICIELE
KRZYSZTOF BRUN & SYN
 w Warszawie, Plac Teatralny.

Wyżymaczki te nabywać również można u firm:
 Władysław Gostyński w Warszawie, ul. Wierzbowa № 3.
 Tow. Współdzielcze „Wygoda”, w Warszawie, ul. Orla № 7.
 A. Zarębski & Syn w Lublinie.

RADY PRAKTYCZNE.

Tani i dobry kit do podłogi. Cztery części świeżego, niesolonego twarogu utrzeć wałkiem w donicy z jedną częścią niegaszonego wapna, bardzo miłkiego. Jeśli podłoga jest ciemna, dodać dla koloru farby terra di Siena; jeżeli jasna — trochę chromu. Kitować tem szpary w podłodze trzeba szybko, najlepiej w parę osób, gdyż kit ten prędko twardnieje i jest wtedy niezdolny do użytku. Wygubia wszelkie robactwo.

NAJLEPSZA IMITACJA W ŚWIECIE
 w szczerze złotej i srebrnej oprawie

Magasin Français G. BARGOIN
 VARSOVIE

Rue Nowy-Świat Nr. 45. Telephon 72-08.

ROK ZAŁOŻENIA 1877.

A. TAHN & C-o.

dawniej „F. PIETSCHMANN”

Fabryka Tektury smołowniczej i Asfaltu oraz Fabryka Mechaniczna Wyrobów korkowo-izolacyjnych. Sprzedaż detaliczna smoły w fabryce.

Warszawa, Kantor i Fabryka
 ulica Leszno Nr. 86, Telefon Nr. 5-46.

ŁÓDŹ, Skład Fabryczny Mikołajewska Nr. 58.
 ROSTÓW NAD DONEM—Druga Fabryka.

RADY PRAKTYCZNE.

Lekarstwo na zmarszczki. 20 gramów alunu, tyleż taniny i 120 gr. krochmalu ryżowego ucierać w porcelanowej miseczce takimże tłuczkiem, dolewając potrosze najlepszej, chemicznie czystej gliceryny. Gdy już ma gęstość miodu, złożyć do słoika i umywszy twarz letnią przegotowaną wodą, po wytarciu nasmarować tą maścią. Nazajutrz zmyć powtórnie.

SZKOŁA A. Luboszyckiego

Urządzona podług ostatnich wymagań higieny, mieści się na placu Żelaznej Bramy № 3.

Telefon 106-81, na 2-iem piętrze, obok ogrodu Saskiego.

Lekcje rozpoczęte przy znacznie rozszerzonym programie. Uczniów przyjmuje się w wieku od 5-ciu do 12-tu lat.

APARAT DO GASZENIA OGNIA

działający pianą, wytworzoną
przez produkty chemiczne
(patent Lorana)

„EUREKA-BOHATER”

Jedyny aparat gaszący szybko benzynę, celluloid, eter, naftę, alkohol, terpentynę i t. p. palne materiały, nie tylko rozlane, ale także w rezerwuarach. W grudniu 1910 roku aparat „Eureka-Bohater” ugasił palący się rezerwuuar benzyny objętości 1000 pudów.

Wyłączna sprzedaż DOM HANDLOWY

Paweł Goldman

w Warszawie, Sosnowa 10.

Telefon 130-88.

RADY PRAKTYCZNE.

Lakierowanie posadzek. Jeśli posadzka jest ładna i szkoda ją przykrywać farbą, pociąga się ją lakierem przezroczystym, który po wyschnięciu naciera się woskiem rozpuszczonym w terpentynie z benzyną, a następnie wyciera suknem lub szczotkami. Sposób to dobry szczególnie do ozdobnych posadzek.

Czem myć jasne włosy? Najlepiej odwarem z rumianku albo piołunem—następnie natrzeć żółtkiem świeżym i zmyć dokładnie wodą przegotowaną, mocno ciepłą.

Środek przeciwko myszom. Nieznośny dla myszy zapach posiada mięta pieprzowa: gdzie położono jej kilka gałązek, szczególnie świeżej, stamtąd myszy z pewnością uciekną.

Wycinanie drzazg. Trzeba miejsce, gdzie się wbiła drzazga, posmarować dziegciem, albo przyłożyć umaczany w nim galanek. Po kwadransie drzazga wysunie się o tyle na wierzch, że będzie ją można palcami wyciągnąć.

Jak uchronić gwoździe od rdzy. Przed wbiciem w drzewo czy mur trzeba je do czerwoności rozgrzać i wrzucić w zimny lniany olej.

Jak wyprostować fiszbinę? Gdy fiszbiny w gorsecie się pokrzywią, trzeba gorset położyć na suknie grubym, pokrytem czystym płótnem, lewą stroną na wierzch i skropiwszy delikatnie, pociągnąć dobrze gorćcem żelazkiem. Można, prasując gorset, przykryć go wilgotnem płótnem zamiast kropienia.

Wpływ rezedy na wodę i kwiaty. Kwiat ten wywiera trujący wpływ na inne kwiaty, które razem z nim włożone do wody, więdną wkrótce. Łodygi rezedy łatwo gniją, zanieczyszczając wodę i nadając jej wstrętne woń, tak iż rezeda cięta nie jest kwiatem pożądanym w bukietach.

Mycie wyplatanych krzesel. Najlepiej to uskutecznić mieszaniną 3-ch części lekkiego ługu z jedną częścią spirytusu. Umytą trzcinę natrzeć siarką sproszkowaną i oczyścić miękką szczotką.

Sposób prania białych pluszów. Mąkę kartoflaną rozrobię benzyną lub francuską terpentyną i a rzadkie ciało i nacierać niem plusz raz przy razie, strzepując zbrudzoną mąkę, a biorąc ciągle świeżą. Po wyschnięciu wyczyścić szczotką. Tak samo czyszczą się białe skórki bućki.

Kreda do zębów. Dobre własności kredy możemy zwiększyć, dodając nieco kwasu bornego sproszkowanego.

NOWOŚĆ! CZEKOLADA ŚMIETANKOWA do jedzenia i do picia FABRYKI PAROWEJ RIESE i PIOTROWSKI

W WARSZAWIE.

FILJE: Senatorska 18. Marszałkowska 109. Nowy-Świat 57. Elektoralna 23, front.

PRAGA: Targowa Nr. 39-a.

Kantor i skład główny: Elektoralna № 23.

ŻAŁAĆ WSZĘDZIE!

SWIEŻE

OWOCE i WARZYWA

W każdej porze roku można mieć, kupując konserwy z Warsz. fabryki Konserw **JÓZEF WERNER, CYRAŃSKI i S-ka**. Solec 39. Telefon 15-49.

BULION

Najlepszy wyrób krajowy. Talerz rosółu 3 k.
Spróbujcie i porównajcie.

2768-A
WARSZAWSKA FABRYKA KONSERW
J. WERNER, CYRAŃSKI i S-ka

Solec 39, Telefon 15-49.

Dostać można we wszystkich handlach, popierających przemysł krajowy.
Cenniki na żądanie wysyłamy bezpłatnie.